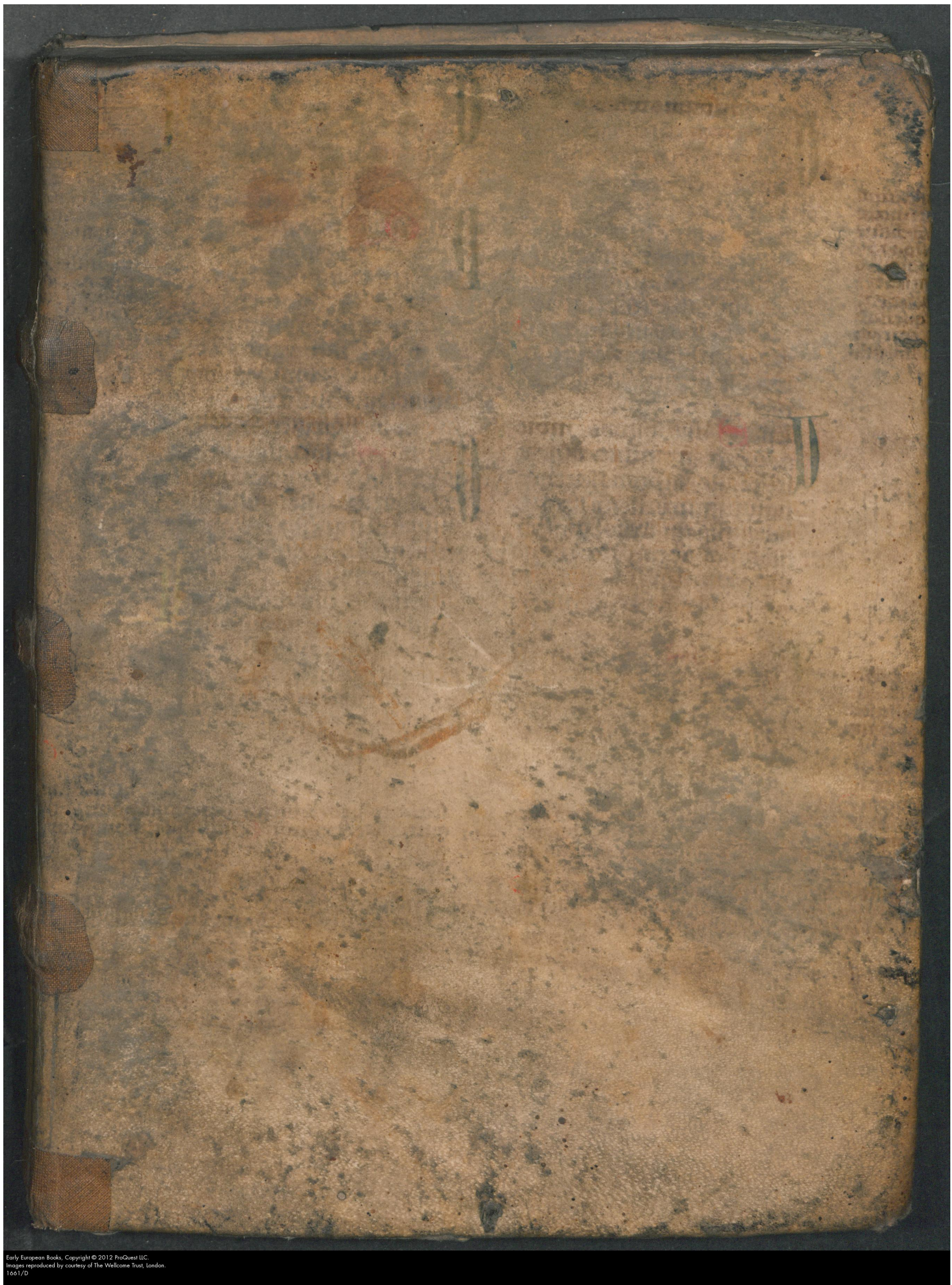
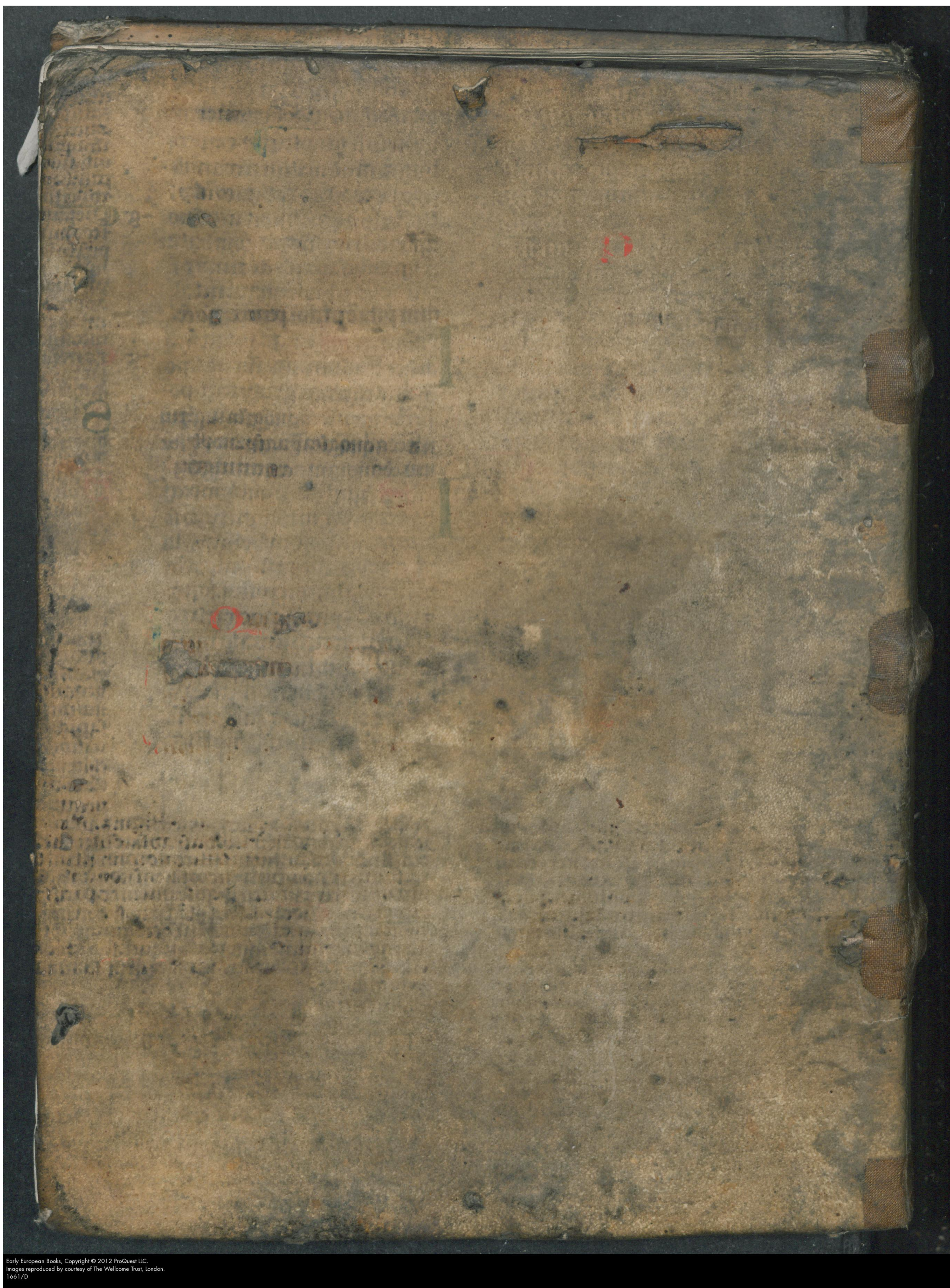
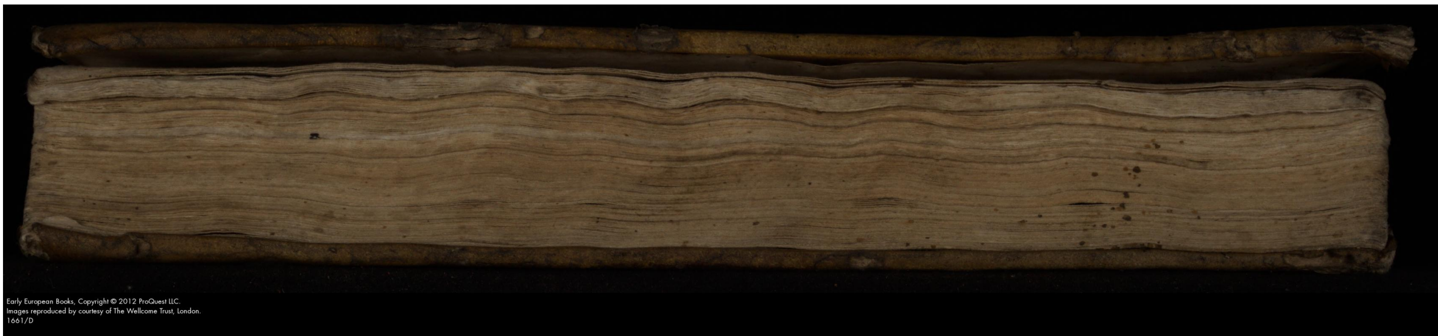

Crinitus
1505

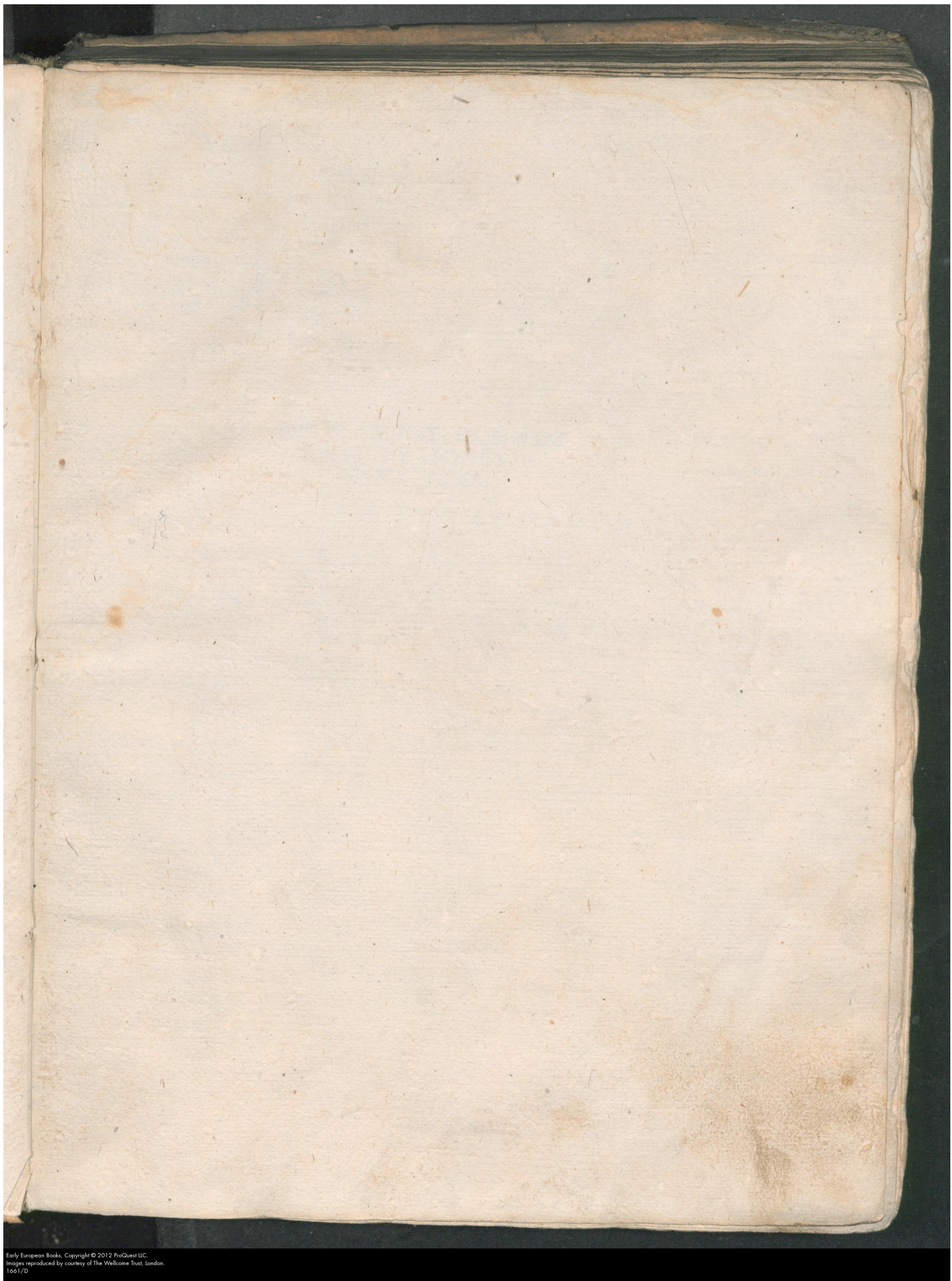

20 B
Bar^to 1661 1662

2555 uc/c V

351 cinitus (P.) Commentarii de Honesta Disciplina, *Floren-tiæ*, 1504—De Poetis Latinis, *ib.* 1505, *vellum* 2 *vol. in* 1

13/2/99

PETRI CRINITI COMMENTARII DE HONESTA DISCIPLINA.

Et de Poetis Latinis

12. Bolog.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA AD BERNARDINVM CARAFFAM NEAPOLITANVM PONT. ANTIOCHENSEM PREFATIO.

e Gregie factum est ac prudẽter Bernardine Pontifex Antio/
chensis: ab his qui ueterũ res. pu. legibus atq; decretis insti
tuerũt: qm̃ cũ alia multa in his: tũ illud etiam decreuerũt:
ut in illis hominib⁹ præcipue ornãdis atq; illustrãdis ratio
haberetur: qui plurimum forẽt consecuti in bonis studiis:
atq; honestis artibus. quod abs te pclare atq; diligẽtissime fa
ctum uidemus: qui in tantis patriæ tuæ incommodis ac piculis: minime tibi
ipsi: tuæq; clarissimæ familiæ defueris: quo magis lũdari ab omnibus: atq; ap
probari debes. ego uero & amicitiæ iure adductus (quæ inter nos maxima ẽ)
ac excellentis tuæ doctrinæ merito prouocat⁹: dicare tibi cõstitui lucubratio
nes nostras de honesta disciplina: ac tuo nomini nuncupare. secutus eorũ ra/
tionẽ: qui cũ suffragari aliter nequeãt: bene saltẽ sentiendo atq; scribẽdo stu
diose adnituntur: ut grãm aliquam referant. quod & Var. Terentius (qui to
gatorum omniũ doctissimus est habitus) faciẽdũ in amicorum officio existi
mauit. Neq; præterea mihi excidit: quã liberali cõgressu: quã gratis ac doctis
sermonibus me acceperis superiori anno cũ Romæ agerem. qd si nostra hæc:
neq; ad Critholai libram expensa sunt: neq; ad Cleantis lucernam euigilata:
(nam fateri inscitiam nostrã maluim⁹: q̃ modestiæ præscriptũ egredi) diligẽ
tiam tñ adhibuim⁹ haud mediocrẽ in hoc opere. neq; aliud a me ppemodũ
quæsitũ est: q̃ ut ea subinde (ut fit) adnotarẽ: carptimq; colligerẽ: quæ & ho/
nestatem eruditionis probarẽt: ac meliora psertim ingenia iuuarent: multa ĩ
his cõperies: quæ ad ius ciuile & pontificium faciũt: alia rursus q̃ ad institu
tiones ueterũ: & humaniores disciplinas pertinẽt: quibus tu quoq; miro stu
dio atq; diligẽtia inuigilas: neq; difficiles q̃stiones: aut nimis anxias tractaui
mus: sed ciuiles imprimis & honestas. Minime autẽ dubitamus fore quidẽ
per multos: qui libidine magis accusandi: q̃ animo recte iudicãdi adituri hæc
sint: qm̃ plerisq; innatum hoc est: ut malint uideri in alieno opere ĩgeniosi:
q̃ in docendo atq; intelligendo aliis prodesse: nã reprehendere atq; damnare
imperiti etiam uolunt: iudicare ac probe expendere prudentes tantum: atq;
egregie docti possũt: ad quoꝶ ego iudiciũ sẽper mihi elaborãdũ existimaui.
sapienter uero & grauiter factum est a. P. Scipione: qui uir optimus ab uni/
uerso senatu est appellatus: nã cum minus probe atq; honeste se cõsulem no/
minatum cõperisset: ea dignitate se abdicandum censuit: ne tam sanctum no
men ullo uitio teneri crederetur: ex quo magis etiam Philoxenus uidetur cõ

mendandus qui reduci in carcerem maluit: q̃ parũ honesto suffragio eximi. quod a nobis obeam causã relatum est: qm̃ ætate nostra permulti inueniuntur: qui pari inscitia atq; insolentia unũ quemq; accusant: & assiduis rephensionibus nulla ratione aut iudicio lacerant: quorũ nos tumidã inanemq; loquacitatem non mõ despicimus: sed ubiq; longẽ cõtemnẽdam arbitramur. libuit autẽ in hoc potissimum ope quãdam rerũ uarietatẽ: & quasi siluã obseruationũ admittere: ne legentium animi in tam uaria multiplicíq; lectõie aliquid saltẽ nõ inueniant: quod ingenium suum instruere: aut excitare possit: qua in re authores quidẽ habemus in romanis litteris magni nominis uiros: ac summa eruditione celebres: quales in Atticis cõmentariis Gelliũ: Aurelium Macrobium: ac Probum Valerium: apud græcos etiam cõpluris tra- *duntur: qui eandẽ in scribendo uarietatẽ magno studio sunt consectati: neq;* id quidem sine maximis laudib9: quo mihi rectius multo uidetur eorum se qui authoritatem: qui & in uitæ officiis: & in rebus scribẽdis rationẽ habendam dixerunt. non præsentis duntaxat ætatis: sed ipsius etiam posteritatis. quod equidẽ sẽper effeci: cum multis aliis rationibus: tum qđ omnẽ prope ætatem in bonis artibus: atq; honestis disciplinis nõ minore animi uoluptate q̃ studio hactenus cõsumpserim: pro qbus eo nunc magis standũ: atq; in acie durandum existimo: quo barbari populi infestis armis cõtra Romanas aquilas: hoc est meliores litteras cladẽ & ruinã assidue moliunt̃: quod illis prope ad uotũ successerit: *in tantis Italiæ fluctibus atq; fortunis: nisi p sollertes ui*ros atq; prudentiores diligenti cura: & optimo studio prospiciatur. Sed hæc alias. tu interim uelim leto animo capias hoc nostrum munus. ita enim licebit pro ueteri officio diligentiam nostrã probare. & amicitiam inter nos firmiorem atq; integriorem constituere. Vale. & nostra hæc studia Oliuerio Caraffæ Card. Neapolitano patruo tuo. *V. Ampliss. commendabis. Florentiæ* Nonis Iuniis. M. D. IIII.

PETRI CRINITI COMENTARII DE HONESTA DISCIPLINA.

CAPITA LIBRI PRIMI.

CAPITA LIBRI.II.

Caput.vi.

Qđ.C.Plini9 a græcis dissentiat de obitu poetæ Sophoclis: ac de his etiã nõ nihil qui præ nimio gaudio interierint.

Caput.vii.

Quid apđ ueteres fuerint Brutiani serui: & qua ignominia sint a Romanis habiti Brutii populi: qđ ab illis desciuerint: tum nõ nihil etiam de comicis lorariis.

Caput.viii.

Quo cõmento Pixodorus pro deo habitus sit: & de marmoris inuentione: ac de Lapidicinis non nihil ex Theophrasti libris.

Caput.ix.

De ætate Constantii impe. & Narsetis: ac de ep̃la Regis Saporis ad impe. Cõstantiũ: & qd ab eo responsum fuerit ex Marcellini historiis.

Caput.x.

Quo artificio tonitrua in scænis olim ederenť: ac de Metelli Pii ĩmodico luxu: atq; libidine ex Sallustii uerbis: & quo mõ imitatus ea sit poeta Vergilius: cũ de Salmoneo agit.

Caput.xi.

Quæ causa fuerit ut mithologi scribant gigantũ pedes in uolumẽ desinere: et Lampridii uerba exposita de Cõmodi impe. crudelitate.

Caput.xii.

Quam grauiter ac satyrice lo. Picus Mirandula contra inertes & otiosos homines uerba habuerit: & qđ Solon in suis legibus damnandos cẽsuit: ac inibi elegãtissimi uersus positi ex Enniana satyra cõtra istos otiose ocitantes.

Caput.xiii.

Qđ his maxime uerbis Politianus se oblectari dicebat: ut sunt reciprocicornes arietes: & bestiæ exungues: & excornes: & alia ibidẽ addita.

Caput.xiiii.

Disputatio de re.pu. habita: ac de imperio Venetũ: & Apologus elegãs de pinu & cucurbita.

Caput.xv.

De oraculo a Maximino impe. instructo contra Christianos: & ibidẽ de constantia Christianorũ: quibusq; uerbis cõtra Romanos p̃sides uterentur.

Caput.xvi.

Qui grãmatici de origine uerborũ scripserint: & unde hæc uerba auidus & inuidus dicta sunt perelegans & erudita enucleatio.

CAPITA LIBRI.III.

Caput.i.

Qđ Plato philosophus inuidiæ morbo laborauit: & qđ ĩfensus Xenophonti: atq; Democrito fuerit: cuius etiã libros extingui cupierit.

CAPITA LIBRI.IIII.

CAPITA LIBRI.V.

CAPITA LIBRI.VI.

Caput.iiii.

De Gullonii sumptu ac dapibus uerba in oratione Ciceronis exposita: atq; ibidem Luciliani uersus appositi: cum Horatiana imitatione de Gallonii accipensere.

Caput.v.

Quibus uerbis Caracalla impe. cũ Iulia nouerca pudore uendito sit congressus. quantumq; flagitii & malorũ ex nimia ĩperandi licentia oriatur.

Caput.vi.

De studio philosophi Euclidis in bonis disciplinis: ac de Hieronymo etiã q̃ uehementer & assidue inuigilaret: tum quibus præceptoribus atq; urbibus doctrinam acceperit.

Caput.vii.

De.xvi.Cœli regionibus: & q̃ numina cuiq; sint ascripta: ex Mineo Capella relatum: & alia obiter addita.

Caput.viii.

De litterarum notis in ueterum causis. tum de silentio in iudiciis: ac Plautinus iocus expositus.

Caput.ix.

Q̃d Rom. homines initio imperii contẽpserint meliores disciplinas: & qñ ipsa poetice in urbẽ accessit: tum fuisse grassatores dictos a Romanis poetas: & Horatii uersus expositi.

Caput.x.

De sæuitia.L.Syllæ: & Vedii Pollionis: q seruos ĩ piscinas cõiiceret: ad Murenas: & de Octauii Augu. animo contra eam feritatem.

Caput.xi.

De Lacanomantia ueterum: quõ & quib9 sacris fieri cõsueuit: ac de uoce: & natura dæmonũ: & alia ibidem ex Ioanne Zeze repetita.

Caput.xii.

Quibus elementis atq; initiis animãtia dicant̃ cõstare: ac de quinta essẽtia ad uniuersum orbẽ disponendum: atq; absoluẽdũ: ibidemq; Mercurii Aegyptii uerba relata: & Vergilii carmen expositum:

Caput.xiii.

Relatum de Carmanis populis: q̃ mirifica eorum cõsuetudo sit: in suspẽdendis occisorum capitibus: & eorum linguis esitandis.

CAPITA LIBRI.VII.

Caput.i.

De ingenio & eruditione Gregorii Nazianzeni: & Basilii: quo affectu ac studio simul ab humanis litteris ad sacras & diuinas concesserint.

CAPITA LIBRI. VIII.

Caput.xii.

De fulminitis: & fulguritis arboribus: ac de Ioue fulguratore & tonitruali in libris aruspicum: aliaq; ibidem addita de fulminibus.

Caput.xiii.

Quæ sit lex annaria in ueterum scriptis: & q̄d hoc uerbũ æuitas significet in xii. Tabulis.

CAPITA LIBRI.IX.

Caput.i.

De magia Dardani: eiusq; libris e sepulchro a Democrito erutis: ac de græcis philosophis: qui ad Aegyptios perrexerunt.

Caput.ii.

De Bonoso imperatore: & eius uinolentia: ac ioculare dictum in eius obitu pendere amphoram: tum de lege Symposiaca in potationibus.

Caput.iii.

De diis regionum atq; urbium: quibusq; nominibus appellarentur: ex Tertulliano: Origene: & aliis authoribus.

Caput.iiii.

Anacreontis carmen ascriptum uenustissimum de poculo: & in latinis conuersum quod apđ Gellium deprauatum est.

Caput.v.

De Magia Aegyptiorum: & qui in ea præstiterunt: ac de.xxxvi. dæmonib9 & qua potestate polleant.

Caput.vi.

Non esse uiri prudentis in humanis confidere: & exemplum nobile de iniquissima fortuna Bellisarii ducis.

Caput.vii.

De multiplici causa terremotus: & Neptuni potestate: tũ de terremotu maximo: qui Tiberio imperante in Asia euenerit.

Caput.viii.

Historia de Leænæ Meretricis constantia in tormentis: ac Tertulliani uerba exposita: tum de Theodoro etiam quam firmo & constanti animo fuerit.

Caput.ix.

De Leone imperatore: qui edicto cauit: ut omnes imagines e templis: ac basilicis christianorum delerentur: & epistola Valentis: & Theodosii Augustorum de eadem re apposita.

Caput.x.

De Hierophantis Atheniensium ad sorbitionem cicutæ: ac de Romanis Sacerdotibus flaminibus & pontificibus.

CAPITA LIBRI.X.

CAPITA LIBRI.IX.

Caput.x.

De nominibus militum: & qui sint primani: tertiani: quintani: & eiusmodi alia apđ Cor. Tacitum: & de quartariis mulionibus apud Lucilium.

Caput.xi.

De Proculo: & Regillo impe. & quō per iocum fortuna illudēte imperii dignitatem adepti sunt.

Caput.xii.

Quid apud ueteres significet sororiare: & quæ sint mãmæ sororiantes ĩ puellis: ac ibidem expositū qđ fratriare: & fraterculare ex Põpei cõmentariis: & Plinii locus emendatus.

Caput.xiii.

Nõcredendũ esse: quod a.C.Plinio scriptũ ẽ de.C.Mecœnate: qđ insõnis ꝑ trienniũ fuerit: ac de his etiã qui sõniantes inãbulare consueuerint.

CAPITA LIBRI.XII.

Caput.i.

Qualis doctrina Platonis fuerit: & quō inter Pythagorã & Socratē medius fertur: ex Numenii Pythagorici sententia.

Caput.ii.

Quibus uiribus polleant.vii.planetæ in hominũ corpore ex Arabũ libris: ac de.xii.signis eorumq; potestate ex ueterũ sententiis.

Caput.iii.

Egregie factum & ingenti animo a Petro Caponio florentino cũ Carolo rege Gallorũ: in concerpendis tabulis corã eodem rege: cũ iniquiores cõtra rem pu. uiderentur.

Caput.iiii.

Quot in Rom. exercitu legiones forent: ex historia Polibii uiri diligentissimi ac de centuriis & cohortibus non nihil:

Caput.v.

De ingēti animo Iulii Cæs. cum ad pontē Rubiconē accessit: & edictũ ascriptum: quod in ponte fluminis legebatur.

Caput.vi.

De peris & manticis: eorũq; nominibus: ac de pasceolo: & sacciperiis apud Plautum: inibiq; de hippoperis apud Anneũ Senecã.

Caput.vii.

De Romanis spectaculis: & ludis apparatissimis Probi imperatoris: cum de Germanis triumpharet ex historia Flauii Vopisci.

Caput.viii.

De ueteri Germanorũ re.pu.& eorũ moribꝰ: institutis: ac legibus tã in militia: q̃ in relligionē non cõtemnenda obseruatio.

CAPITA LIBRI. XIII.

CAPITA LIBRI.XIIII.

CAPITA LIBRI.XV.

CAPITA LIBRI.XVI.

CAPITA LIBRI.XVII.

CAPITA LIBRI. XVIII.

Caput.ix.

Egregie factum a rege Alfonso in legenda Liuii historia cõtra ĩperium me-dicorũ: & de simultate inter eum & Cosmam Medicẽ.

Caput.x.

M.Ciceronis uerba exposita de.L.Tubulo sacrilego: & Luciliani uersus additi de eodẽ: tũ q̃ acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit.

Caput.xi.

Quanta sæuitia fuerit Auidius Cassius: ac de supplicio illius ad necãdos homines per fumum. tum de his etiam qui fumos uenderent nõ inelegans obseruatio.

Caput.xii.

Relatum ex lege menia de cõprimendis morientiũ oculis: & qđ minime filiis liceret parentum oculos occludere.

Caput.xiii.

Verbum quod est subulo hetruscũ esse: ac pro tibicine accipi: & Macrobii uerba de subulonibus asscripta.

Caput.xiiii.

De animãtibus q̃ in igne uiuant: ac ibidẽ de Cameleõtis facie: ĩgenio & coloribus.

CAPITA LIBRI.XIX.

Caput.i.

De remedio ex pergiscendi a sono: & quõ inter se differant authores de Alexandro Macedone: & Aristotele philosopho enarrantes.

Caput.ii.

De instrumentis militarium machinaꝝ: & earum uocabulis: ac de Telleno, ne: & de Machina Demetrii ducis: quæ Poliorches dicebatur.

Caput.iii.

Ennii poetæ carmen de pub.Scipione allatum: & Annei Senecæ uerba in epistolis emendata atq; recognita.

Caput.iiii.

Cassii Seueri dictũ pelegãs in Labienũ historicum: ac de ĩproba eiusdẽ Labieni dicacitate.

Caput.v.

Quid sit repandirostrũ: & incuruiceruicũ pecus: ex Pacuuio apđ. M.Varronem: & emendata ibidem uerba & exposita cõtra imperitoꝝ sententiam:

Caput.vi.

De imagine Nemesis: eiusq; potestate: & nominibus: & epigramma Ausonii expositum.

Caput.vii.

De prudenti responso Cecilii Metelli ad amicũ: qui eius animi cõsiliũ scire cupiebat: neq; esse cuiusq̃ ingenio facile cõfidendum in rebus grauioribus.

CAPITA LIBRI.XX.

Caput.vii.

Quid apud ueteres sit prætextatus sermo: ac de uerbis prætextatis: & quõ in ea uoce parum cõsentiant authores.

Caput. viii.

Enigmata duo allata: unum ex Platone: alterum uero ex fabulis Plautinis: & utrunq; lepidũ: & perurbanum.

Caput.viiii.

De licentia ueterũ poetarum in notandis hominibus: ac elegãs parodia Metelli consulis cõtra poetã Næuium: tum de lege a censoribus lata qua poetarum maledicentia reprimeretur.

Caput. x.

De morbo elephantiasi: & unde nomen acceperit: ac de lichenis ibidẽ: & gallica scabie contra quorundã inscitiam.

CAPITA LIBRI.XXI.

Caput.i.

Qui maxime dicantur apud ueteres nullo affectu perturbati: ac de.M.Antonino ipe.& Philippo Augu.q nullo unq̃ cõmẽto ad risũ potuit excitari.

Caput. ii.

De Mario Gratidiano uiro ꝑtorio: & quãta ĩmanitate a Sergio Catilina dissectus atq; interẽptus fuerit in Syllanis tumultibus ex Iulio Firmico: & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam.

Caput.iii.

De uaticiniis ꝑ aquam & per uinum: & apđ quos maxime populos clara essent ex Plutarcho: & aliis authoribus.

Caput.iiii.

Iunonis Monetæ nomen & origo allata: tum de eiusdẽ tẽplis & inscriptione in nummis Cæs.Domitiani Augu.

Caput.v.

De uiribus dæmonum: & qđ coꝝ.vi.genera tradãtur diligens adnotatio ex cõmentariis Pselli & Augustini.

Caput.vi.

Quæ figura sit dicendi in ueterũ libris mediusfidius: quaq; origine censeri debeat: ac de Fidio deo non nihil.

Caput. vii.

Quibus uerbis in latino sermone uti debemus: & quã uerecunda esse debeat in componendis uocibus tralatio.

Caput. viii.

De insigni atq; mirifico portẽto infantis: q duplici pectore atq; capite biennium uixerit historia non cõtemnenda: ac de causis portentorum.

Caput.ix.

Traditum esse: qđ ex uiris sapientibus plerunq; insani: ac demētes gignantur exemplo addito de Aristarchi filiis uiri doctissimi: & aliorū cōplurium ex Aelii Spartiani uerbis.

Caput.x.

Quo mō sit accipiendū stadium: & q̄ multiplex fuerit: ac non nihil etiā de aliis mensuris.

Caput.xi.

Præclare factum atq; ingēti animo ab Auidio Cassio Augu. in seditione exercitus: atq; eiusdem uerba ibidem relata.

Caput.xii.

Quibus liceret in urbe sepeliri: ac de Postbumio Tuberto uiro cōsulari: de quo.M. Cicero in legibus subobscure intellexit.

Caput.xiii.

De Romanis familiis Fabiorū: atq; Curionū: & qua maxime dignitate in ciuitate præstarent: tum de lepidis etiam breuiter adnotatum.

Caput.xiiii.

Quantum sit ab amoris cōtagio abstinendum: ex Cratetis philosophi sententia: ac ibidem Panetii uerba notata ex Anneo Seneca: in quib⁹ par grauitas atq; doctrina existat.

Caput.xv.

De studio ueterum in auspiciis: ac de bis auibus: q̄ ominosæ: ac inauspicatæ haberētur: quæq; oscines aut præpetes dicerentur.

CAPITA LIBRI.XXII.

Caput.i.

Copiose expositum de asaroticis pauimētis: ac de litbostratis: seu tessellatis de opere uermiculato: ac de cerostratis non nibil.

Caput.ii.

De pœna Romanorum ciuium p uites: ac Plinii uerba exposita ex bistoria de Scipione Aphricano: tum de uite cēturiali copiose.

Caput.iii.

De sortibus prænestinis: earumq; origine apud Romanos: & quō ederentur in templis: ac Liuii locus expositus.

Caput.iiii.

Quanta prudētia.M.Cato indicauerit non esse publice audiendos in romana ciuitate tres Atheniensium oratores.i.Carneadē: Critolaū: & Diogenem: ac de illorum mirabili ingenio & facundia.

Caput.v.

Quæ differentia tradatur iter deportatos & relegatos: & qui maxime authores deportari homines ac portenta scribant.

CAPITA LIBRI.XXIII.

Caput.vii.

Iudicium a poeta Marullo Factū de Latinis poetis: & quo uitio notati sunt. aut quo ordine habendi.

Caput.viii.

De Iuliorum: & Antoninorum familiis: & qđ in hominibus imꝓbissimis: atq; monstrosis defecerint.

Caput. ix.

Vinū esse remedio cōtra aconitū: ac defēsus a calumnia quorūdā Macrobi⁹: q cicutā ꝓ aconito audacius: q̄ uerius in eius saturnalibus reponunt.

Caput.x.

Quam iniquo animo,Porphirius philosophus Christi relligionē sit insecta-tus: ac eiusdē falsum atq; improbū uaticiniū appositū: in quo Christianos ipsos per.ccclx.annos duraturos scripserit.

Caput.xi.

De Val.Homulli īgenio: & eiusdem dictis cōtra.M.Antoninū Impe.eiusq; constantiam.

Caput. xii.

De disciplina Arabum in astronomicis: & qđ ipsa hominū ætas certis tēporibus ad planetas referatur.

Caput.xiii.

Expositum diligenter quid hostoriū sit: quid rutrū & rutellū: ex Lucilii carmine: ac de imaginibus etiam cum rutro.

Gaput.xiiii.

Vnum esse hominem inter oīa animantia: qui calidis in potu utatur: & ad uenerem pro libidine quocunq; anni tempore accedat.

CAPITA LIBRI.XXIIII.

Gaput.i.

Quantum Aristoteles Platoni magistro cōcesserit: ac uersus in ara ab eo positi: & qđ magi etiam Platoni imolarunt propter absolutum nouies nouenarium numerum.

Caput. ii.

De cultu quorundam animantiū a uariis populis: & de Syria dea: eiusq; effigie relatum.

Caput.iii.

Mercurii Aegyptii uerba relata de natura: ac de maiestate dei: deq; spiritu & mundi materia: ac de homine.

Caput.iiii.

Poetæ Lucretii obitum eodem die contigisse: quo pub. Vergilius uirilem togā induit: Licinio & Pompeio Cos.ac de natali poetæ Vergilii.

CAPITA LIBRI.XXV.

BENEDICTVS PHILOLOGVS FLORENTINVS SCIPIONI CARTEROMACHO SVO.S.

d Ebentur tibi iure optimo Scipio Carteromache cōmentarii Petri Criniti de honesta disciplina: quos nup̄ ĩprimendos curauimus. Neq; ob id tantũ: ut ueterem amicitiam: ac studium testentur (q̄q̄ id etiam) sed ut facilius cognoscas: nihil me auidius cupere: aut libentius abste exigere: q̄ labores tuos: & elegantia & multiplici rerum cognitione refertos. qui iam non splendescunt lima (ut est author optimus Petrus Candidus: uir græce & latine impense doctus) sed non sine Romanæ linguæ iniuria atteruntur. Patere igit̃ Philologum tuũ eos uidere: perlegere: formis excudere: cum æquum sit (ut Plinii utar uerbis) nos in amore tuo tam mutuo: eandē percipere ex lucubrationibꝰ tuis uoluptatē: qua tu perfrueris ex nobis. Notum est omnibꝰ: q̄tum eruditio tua ĩ Veneta Academia a uiris doctioribus celebretur: qui te poetam: & oratorē maximum: nec non inter philosophos eloquentissimum: & inter eloquentes ut dicā græce φιλοσοφώτατον appellant. Non est hoc silentio prætereundũ: te publice ĩ eadem urbe celeberrima annis superioribus: tanto omniũ concursu & fauore græcas litteras professum: & ea haud ueritũ ĩterpretari: quæ in hunc usq; diem aut pauci admodũ: aut nullus aggredi est ausus. quibus rationibus mittuntur ad te Criniti nostri uigiliæ: in quibus uariam multiplicemq; rerũ cognitionem inuenies: quæ legentium animos & inuitare potest: & copiose instruere. Testis ego sũ q̄tis ille laboribꝰ: q̄ta diligentia in bonis litteris hactenꝰ desudarit: ut q nihil potiꝰ: aut antiquius tota uita habuerit: q̄ id aliquãdo cõsequi: ut omnē prorsus antiquitatem studiose perlegeret: ac diligentissime obseruaret. sed hoc totum melius ex eius cõmentariis intelliges (de quibus tecum sæpe egit) q̄ ex præsenti epistola. Vale & breui eiusdem hæc omnia: quæ inferiꝰ notabuntur expecta.

Epistolicarum responsionum. libri. XX.
De Grammaticis latinis. | De Poetis. | De Oratoribꝰ: & Historicis. — libri. XV.
Promiscuarum quæstionum. libri. X.
Parthenicorum sermonum: & poematum: libri. III.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER PRIMVS.

De Triplici tentorio Tamburlani ſcytharum principis/& qua conditione Imperator maximus in conſpectum & Aciem hoſtiū accederet.

n Emini dubium eſt uitam ipſam mortalium fieri multo prudentiorem & cultiorem ex rerū hiſtoriarumq; obſeruatione. Sed ea præcipue ſunt pluris extimanda quæ ad uſum magis ipſū & uitæ rationes conducunt. ſicuti exēpla antiquitatis ſunt/ex quibus ita homines ſubinde fiunt prudentiores/ut qui optime antiquitatem calleat/ is æque & præſentia intelligit/ & futura plerunq; proſpicit. Subit autē nunc στράτηγημα de Tamburlano Scytharum Imperatore/& eius ſæuitia. Is. n. quo maiorem hoſtib9 terrorem atq; metum incuteret/triplici tētorio in exercitu uti conſueuit. ſicut in uno quoq; diſpar color appareret/ quo animi quoq; mutatio militis intelligeretur. Primū. n. colore albo/purpureo Secundum/Tertium nigro proferebat. Idq; ipſum ratione quadā imperii & uictoriæ faciebat/uir alioqui & geſtis/& authoritate clariſſim9/ nā ex colore tentorii uolebat ab his cognoſci belli cōditiones/ cum quibus in certamē deſcenderet. prima die cum in cōſpectum hoſtium cū exercitu aduentaſſet/tētorium illud colore albo explicabatur/in quo ſignificabat/ nulla in re/ſi modo ſe dederent/ iniuriam ſe aliquam illaturum. qđ ſi alteram diem hoſtis expectaſſet. tum coloris rubri tentorium educebat/ quaſi ad cædem & ſanguinem. ſi ad triduum res protrahebatur/ pro colore atro/ omnia quidem atra futura/& extremam cunctis occidionem prænuntiabat.

Quibus diſciplinis atq; præceptis perſarum Reges filios inſtruerēt/ & qua potiſſimum ætate ex platonis Alcibiade.

Caput. II.

r Es digna memoria eſt/quam plato philoſophus refert. In libro de ingenio hominis. nam cum Socrates diligenter diſſerat/ quo ſtudio ac diligētia Lacedemones ad eruditionē uirtutis καὶ παιδείαν iſtruātur/mox ad ipſos etiam perſarum reges accedit: eorumq; mirificā ſane ac memorandā diſciplinā recenſet. ſiquidem apud eos inquit qui regis filius in regno ſuccedit/ primo eius natalē/ quicunq; in regno ſunt celebrant/ ſimulq; in poſterum quot annis eandem lucem ſacris ac feſtis uniuerſa Aſia ꝓſequitur: mox uero nutriri puer īcipit. neq; id a qua uis nutrice ꝑ agit̄/ſed ab ipſis duntaxat Eunuchis/qui in regis aula/omnium optimi cenſeantur. nam & hiſdem reliqua omnia demandant/quæ ad pueri curam educationemq; ꝑtineant. præcipue uero diligentiam adhibent maximam/uti natum ipſum de

cora & egregia forma habeāt: ex quo membra eius & artus accurate ac diligē ter dirigunt/atq; componūt. ubi uero septimum ætatis annum complerūt: ad equestris disciplinæ magistros/atq; in ipsas uenationes mittuntur. anno autem. xiiii. curam eiusdem suscipiunt/ qui magistri regii nominantur: & hi quidem ex uniuersa persia delecti quatuor sunt: qui cæteris omnibus uirtute præstent: uidelicet sapientia/iustitia/temperantia atq; fortitudi/ne. ex his uero primus eiusmodi magicam docet/ quæ a Zoroastre oroma/si filio profecta est/ quæ nihil est aliud/quam deorum cultus. Idemq; regia instituta tradit. secundus commonet: ut in tota uita ueritatem præcipue co lat. tertius ne quo affectu aut libidine superetur/sed libere uitam agere cōsue scat/sibiq; ipsi primum īperare nec alteri seruire. Quartus demū intrepidū illum & impauidum reddit/necubi metuendo seruus efficiatur. Hæc Pla/to in alcibiade rettulit: quo facilius præceptor Socrates Alcibiadis animum ad ipsam uirtutē excitaret. Simulq; delphicū illud subinde respiceret/quo monemur/ut se ipsū quisq; ꝓbe cognoscat/necubi īperio animi abutamur. quod a plutarcho etiam Cheroneo præclare exponitur.

De psyllis ac marsis eorumq; potestate in uenenis tractādis/ac de Exagono legato in doliū serpentū coniecto/ac de sillographis authoribus non nihil.

Caput. III.

dE psyllorū ac marsorum populis/qui maxime in tractandis uenenis/ experiēdisq; ualerēt & Herodotus alicarnasseus/& alii per multi scri/pserūt. Verū quod in romanis annalibꝰ seruatum est/& a C. Plinio relatū/ id eiusmodi certe est: ut fidē ꝓpe historiæ exuperet de uiro Exagono. qui cū forte in urbe orator ageret/ac uenenorum uires/potestatemq; iactaret/Romani quidē consules uolentem eum in dolium serpentum coniecerunt/quo tā ti facinoris experimentum facerent. quæ res magnum proculdubio miraculū de Exagono/eiusq; ingenio præbuit. cū serpentes ipsi καὶ τὰ λοιπὰ ἰοβόλα in ipso eum dolio circumlāberent atq; demulcerēt/ romanis hoc totum spectantibus: Sed enim populi qui contra uenena polleant: etiam oblogenes in cypro insula/itemq; Tentiri celebrantur/ qui esse adeo crocodilis terrori dicuntur/ut uocem quoq; illorum maxime reformident ac fugiant/nam & fascinationes ab hisdem fieri traditum est. psylli autē apud quosdam pro uirulentis omnibus ac uenenatis intelliguntur. Timonis uero opus in scri/ptum σίλλοι φιλοσόφων. quod esset amarulentum carmen plenumq; mor/dacitatis. nam & Marcellinus Ammianus didymum quidem grammaticū alexandrinum satirice incessit/ quod is authores/ut inquit/ sillographos imitatus libros. yi. contra. M. Ciceronem scripserit/iuxta illud uetus/Sus Pallada/siquidem in his didymus ciceromastix potius dictus est/ quam do/cti nomen assecutꝰ: quod etiam Gallus asinius/& lartius licinius pari improbitate factitarunt/cuius commentarius titulo/ ut inquit Gellius/infando

ciceromastix diceretur.

Anacharsis scythæ sententia de populari atheniensium statu. & quo pa cto populi administratio ab honestis & prudentibus uiris fugienda & de testanda sit.

Caput.IIII.

r Elatu3 est a Plutarcho cheroneo/quo pacto Anacharsis Scyta: qui ex se ptem fuit: atheniensium statum (qui populi imperio agebatur) breui interiturum prædixerit. nam cum forte is in atheniensis populi concionem foret deductus: ac spectasset ea quidem omnia/quæ summa in re pu. & præ cipua erant: iudicio populi decerni. miratus primo est atheniensium condi/ tionem: qui cum rebus præclare gestis: & authoritate apud omnes præstarēt: ad tam iniquum imperium peneq; obnoxium deuenissent: itaq; prudenti/ ssime inquit. o rem pub. breui perituram/ in qua uiri principes consultant: populus autem & imperita rerum plebecula decernat. cui uidelicet propriū sit/& i minimis maxime formidare/& in maximis minime prospicere. quod hercle dictum anacharsis ἐκ τῶ μαρτείου. fuit. ex quo Plato philosophus & ueritatis uindex/rerumq; publicarum uir consultissimus aperte dicebat: nu llo modo iustum imperium/ uel ciuitatem appellandam: in qua popularis improbitas summa quæq; rei. pu. munera tractare præsummat: nec enim de nihilo Charōdas (qui leges cathinensibus condidit) in hunc modū de popu lo concludebat. qui se populo committit/fortunam nō rationem sequitur: qui fortunæ fauet/ periculo & aleæ se dedit/ qui in alea est/ ad ruinam & cladem inclinat/sic ille in populo fortunam in bonis rationem ponebat.

Pacuuii carmen relatum de fortuna/ eiusq; multiplici potestate. & quid item de eadem. C. Plinius scripserit.

Caput. V.

q Vonia3 per multa passim ab authoribus de fortuna eiusq; uiribus scri buntur: libitum nobis impræsens pacuuianum carmen apponere. in quo graphice quidem & eleganter uis ipsa fortunæ ac potestas ab eo sit exp/ ssa his uersibus.

Fortunam inquit insanam esse & cæcam/ & brutam perhibent philosophi:
Saxiq; adinstar globosi prædicant esse uolubilem.
Quia/ quo saxum impulerit fors/eo cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem esse uocant/quia nihil cernat/quo se se applicet.
Insanam autem aiunt/quia atrox/incerta: instabilisq; sit:
Brutam quia dignum aut indignum nequeat internoscere.

hactenus pacuuius/quod etiam carmen. M. Cicero in rhetoricis rettulit: ne/ quis in eo quæritando diutius fatigetur. et si quidam paulo indoctius id ut solutam Ciceronis orationem adducāt. Plinius autem in hunc modum de

eiusdem fortunæ potestate ad cæs. Vespasianum: toto inquit mundo & locis omnibus: omnibusq; horis: omnium uocibus fortuna sola inuocatur: & una nominatur: una accusatur: una agitur rea: una cogitatur: Sola laudatur sola arguitur: & cum cõuitiis colitur: uolubilisq;: a plerisq; uero & cæca etiã existimata: uaga: inconstans: incerta: uaria: indignorumq; fautrix: huic omnia expensa: huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium sola utramq; paginam facit. Apud scythas uero eiusdem simulacrum sine pedibus fingebatur: ut manus tantum: & pẽnas haberet. apud smyrneos autẽ eiusmodi fuit: ut capite polum fulciret: & manu altera Cornu amaltheæ retineret: quæ Bupali statua etiam a Pausania describitur.

Quam erudite Plato philosophus scripserit homines iracundos memoria præstare: graues autem obliuione. Tum de thracẽsibus populis & cœli potestate.

Caput. VI.

n Emo est omnium, qui ignoret: qualis: quantusq; Plato philosophus & uitæ & ingeniorum extimator fuerit: ut eius quidem iudicium in quaq; re adamussim factũ merito credatur: Sed erudite ac prudenter uisus mihi est eos homines adnotasse: qui uel iudicio: uel memoria præstent. Tũ quo maxime argumento hoc totum prænoscamus. Nam eos inquit maiori memoria esse: qui ad iram & contentiones facilius excitantur: eos uero qui modestiam & grauitatem præ se ferunt: segniores plerumq;: & obliuioni obnoxios. Sed uerba ipsa subiciemus ex Platonis libro de scientia: quo loco Demetrius cum Socrate hanc partem exsequitur: de Theeteto agens. Est admodum inquit arduum: reperire hominem ingeniosum, qui simul etiam mansuetus: atq; modestus sit. nec enim fuisse quenquam hactenus: aut esse uideo: qui eo naturæ genio sit: ut utrumq; simul habeat. Sed enim qui acuti sunt: callidiq; ac memoriosi & dociles: In iracundiam fere: atq; contentiones ferũtur præcipites: atq; raptantur: perinde ac ipsæ naues sine ullis retinaculis. Idemq; homines furore potius quodam: q̃ fortitudine præstant. uerum qui natura grauiores sunt: sicubi se inquit ad disciplinas conferunt: tardi: desides: obliuiosi: atq; obtorpescentes uidentur. nã & thracenses populi ut est author Aristoteles: quia robustiores hebetioresq; sunt: nullius prope memoriæ censentur: siquidem ad quattuor tantum enumerant: neq; ultra rationem producunt: quod eis priora excidant: si plura connumerent sicuti pueruli faciunt: quæ res cœli ut opinor merito & de fluuiis accidit: quando ipsi fere homines ϰ̀ τὰ ἄλογα ζῶα magna ex parte ex illis constant. unde sic Iulius maternus ad mauortium Lollianum in astronomicis: quædam inquit gentes ita a cœlo formatæ sunt: ut propria sint morum unitate perspicuæ. scythæ inmanis feritatis crudelitate crassantur. Itali fiunt re-

gali sēper nobilitate præfulgidi. Galli stolidi. auari Syri. acuti siculi: luxuriosi semper Asiatici: & uoluptatib⁹ occupati. Hispani elata iactātiæ animositate præpositi.

De obitu hermolai ueneti, & pici Mirandulæ officio erga eundem cum pestilentia in urbe laboraret.

Caput. VII.

q Vo tempore has nostras commentationes meditabar: relatum mihi est: hermolaum barbarum (qui romæ tum agebat) pestilentiæ morbo affectum: quæ res picum Mirandulam & Angelum politianum: uiros & ingenio & doctrina nobiles: ita statim commouit atq; affecit: ut illacrimari propemodum cœperint: ac sortem bonarum litterarum maxime dequesti sint: quasi in hoc uno homine romana res periclitari uideretur: neq; iactura quidem: sed naufragium foret: si hermolaus interiret. Dein autē picus: ut uir maxime officiosus & ingenue doctus excogitare cœpit: quo nam pacto qui Florentiæ tum ageret: ferre opem hermolao absenti posset. Itaq; statim pharmacon cōtra pestem: quod ille sibi ipsi: si quando incidisset: asseruabat diligentissime: curat ut romam q̄ celerrime ad hermolaum deuehatur: dicebat autem picus illud ipsum ex oleo scorpionum lingulisq; aspiduȝ. & aliis eiusmodi uenenis confectum: ut nihil fieri posset contra pestilentem morbū commodius aut præsentius: sed interim dum antidotum ad hermolauȝ defertur: sæuiente morbo in fata concedit: quaȝ rem libuit hoc loco refferre: ut quorundā insolentiā pariter & inscitiā reprimamus: qui cum se ipsos doctrina cæteris præferant: & præferri cupiant: in hoc maxime gloriantur: si doctissimo cuiq; maledixerint: & aliena reprehendentes inquemq; pari dementia blacterent: cum sit officium uiri humanioris: non disciplinis modo: sed etiam doctis fauere: quod ipse picus mirandula egregie præstabat: reputans animi parum liberi & insinceri esse: inuidiæ magis: quam doctrinæ concedere. In quo & Plato & xenophon merito sunt a doctis reprehensi: cum neuter mentionem usq̄ de altero fecerit: Sed oblique potius alter alterum perstrinxerit: quo magis etiā dānādi sunt: qđ amœnitatis socraticæ duo fuisse lumina redituȝ est. Et is hercle posteritatem deserit: qui antiquitati addictus nihil suæ ætati concedit.

De sæuitia Fuluiæ in Ciceronis caput: & qua ignominia habit⁹ sit: ex Dionis historia: & carmen Seueri poetæ additum de eodem Cicerone.

Caput. VIII.

q Vantopere sæuitum sit in. M. Tullium a. M. Antonio post eius cædē: testis est uniuersa antiquitas: qualiq; ignominia & iniuriis affectus fuerit: cum eius sacrum caput ac manus crudeliter abscissæ: ac pro rostris affixæ fuerint: primo enim allatum ipsi Antonio caput: In mensa apponi uoluit:

per q; diem illud aspexit: quousq; tali spectaculo animum exsatiasset: dein tollendum præcepit: ut Appianus Alexandrinus refert. Sed quod est: apud ipsum Dionem prusieum: & in Sudæ collectaneis notatum: repetendum arbitror: ne tam sæuam: tam crudelem: sceleratamq; immanitatem in sacrosanctum eloquentiæ principē non consideremus: præsertim agente hoc fœminæ improbitate. nam cum Fuluia Antonii uxor eiusdē. M. Tullii caput in manibus retineret: primo illud maledictis ac diris execrata ē: deinceps etiā inspuēs gremio suo apposuit: acriusq; inspiciens linguam quoq; illi e faucibus extraxit: & in eam sæpe aciculam infixit: qua tunc adornamenta capitis utebatur: ne quid omnino posset ab aliquo desiderari: in quo muliebris sæuitiæ argumenta deessent: huius autem cædem: atq; immane facinus per multi apud ueteres tum prosa: tum carmine deplorarūt: ut Portius latro: Albutius Sylo: Cæstius: Murrhedius: aliiq;. Sed nemo tamen elegantius doctius efficacius: q̃ Seuerus Corn. his uersibus: uti ab Anneo Seneca traditum est.

Oraq; magnanimum spirantia pene uirorum
In rostris iacuere suis. Sed enim abstulit omnis
Tamq̃ sola foret rapti Ciceronis imago.
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta:
Iurataq; manus: deprehensaq; fœdera noxæ:
Patriciumq; nefas: est nunc & pœna cethegi:
Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis:
Quid fauor: aut cœtus: pleni quid honoribus anni
Profuerunt: sacris exacta quid artibus ætas:
Abstulit una dies: æui decus: ictaq; luctu
Conticuit latiæ tristis facundia linguæ.
Vnica sollicitis quondam tutela: salusq;:
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex ille fori: legum: ritusq;: Togæq;:
Publica uox eius æternum obmutuit armis:
Informes uultus: sparsamq; cruore nefando
Caniciem: sacrasq; manus: operumq; ministras
Tantorum: pedibus cuius proiecta superbis
Proculcauit ouans: nec lubrica fata: deosq;
Respexit: nullo luet hæc Antonius æuo:
Hoc neq; in æmathio mitis uictoria persæ:
Nec te dire Siphax non fecit in hoste Philippo.
In q; triumphata ludibria cuncta Iugurtha
Affuerat: nostræq; cadens ferus Annibal iræ
Membra tamen stigias tulit inuiolata sub umbras.

Taciti uerba explicata in Iudæorũ historia: & quo pacto christiani etiam sunt asinarii appellati. quaq; ignominia Christi effigies ab ãtiquis depicta fuerit: ĩ quo ĩsolentiã pariter atq; odiũ cõtra christianã relligionẽ ostende rũt. Caput. IX.

u Erba sunt Cor. Taciti: quo loco historiam de Iudæorum origine & moribus scribit. assensere Iudæi Mosi duci: atque omnium ignari fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque: quã inopia aquæ fatigabat. Iamq; haud procul exitio totis campis procubuerunt: cum grex asinorum agrestium e pastu inrupẽ nemore opacã conscẽdit: in quibus uulgatissimi fere codices deprauati alicubi cõperiunť et qdẽ ĩeptissime: uti res ipsa: & Sept. Tertullianus docet: qui Taciti uerba mutuatus: ad hũc modũ ĩ apologetico id explicat. Refert inquit Tacit9 iudæos Aegypto expeditos: siue (ut putauit) extorres: uastis Arabiæ locis aquaꝝ egentissimos: cum siti macerarẽtur: onagris: qui forte de pastu potum petituri extimabantur: indicibus fontium usos: ob eamq; gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrasse. Notum est enim qđ ipsi quidẽ iudæi ab Appione alexandrino: Moloneq; & aliis notati sint: quod aureum asini caput in templi sacrario seruarent: atq; adorarent: quoniam Mose duce (ut ĩprobe asserunt) asinoꝝ beneficio aquas iudæi inuenerũt. Quod esse falsum & plane fictitium Ioseph9 iudæorũ uernaculus: & tẽpli sacerdos: aliiq; cõplures asseuerant. Vnde idẽ Tacit9: ut mẽdaciorum loquacissimus a nostris merito incessitur. Romani autem ueteres pari causa & christianos æque ac iudæos asinarios uocarunt: obstinato uidelicet in christi nomen odio: quem per ignominiam etiam Chrestũ per e litterã appellabant. Sed & figuris: picturisq; christianis illudebant: quando infãdo etiam picturæ genere deum nostrum sic depictum spectanti populo propo/suerunt: ut is foret aurib9 asininis: pede altero inungulatus: librum gestãs: & togatus: cui flagitio (ut scelus adderent) tali titulo Christi effigiem dedecorarunt: Deus christianorũ ὀνοκοίτης: qua in re uel ipse quidem Tertullianus ægre a risu abstinuit: cum nomen ipsum & formam conspiceret.

Dictum Theodori Gazæ nimis improbum cum Bessarione philosopho: sup doctrina diui Hieronymi: & quõ iniqui9 pro Ciceroniano fuerit accusatus. Caput. X.

d Ictum celebre est Theodori Gazæ de diuo Hieronymo eiusq; eruditione. affectum fuisse iniuria Hieronymum a Ruffino: qđ eum pro Ciceroniano accuset: in quo paulo audaci9 ironia est usus. Nã quid inquit opus: ut in re falsa in ius appellaretur: litemq; illi ad tribunal Christi de nimia eloquentia contestaretur. sed hoc totum de Gazæ ingenio: & acumine pro re nata exponemus. Erant forte cũ Bessarione niceno uiro in philosophia excellenti: Theodorus Gaza: & Plethon bizantius: qui cognomento γέμιστος appellatur: tres eo tempore (ut cõstat) uiri doctrina&

ingenio nobiles quæsitū ē igit̄ de diuo Hieronymo qm̄ in romana eloquen/tia præstiterit: ex quo Bessarion: facūdia inquit maxima fuit apd̄ latinos Hieronym⁹: quando & affectatæ nimis eloquentiæ pro Ciceroniano & habitus sit & accusatus. in quo Theodorus dicitur risum mouisse: ut qui foret in ro/mana etiam eloquentia censor acerrimus. Et simul iniuria hæc inquit o Bes/sarion insignis in Hieronymum facta est a Ruffino: plagasq; illas nullo suo merito tulit: quo dicto Bessarion & Gemistus magis riserūt: cognitio Theodori ingenio & attica urbanitate. neq; prorsus negauerim quædā esse ī Hieronymo: quæ non usq; quaq; romanam indicendo puritatem atq; elegantiam probant. quod equidem uitium (si id uitium est) non homini: sed tempori & professioni tribuendum existimo. nam inter Christianos homines (ut idē inquit Hieronymus) non eloquentiæ: sed uitæ accusantur uitia: in quo tamen improbior atq; audacior uideri potest Theodorus: qui tam aperte contra papiam legem latinā ciuitatē inuadat: eumq; uirū in ius appellet qui: de oībus ueterum disciplinis quā optime meritus dicatur.

De Socratis constantia cum uxoribus: ac de eius effigie & de formitate ex Hieronymo: tum de imaginibus philosophorum in ueterū gymnasiis. Caput. XI.

I librum fecit Hieronymus contra Iouinianum: in quo de bono & laude uirginitatis cum copiose disserat: compluris fœminas recenset: quæ tali merito apud uarios populos ac nationes præstiterint: praetereaq; mala & incommoda: quæ ex ipsis uxoribus proueniant: unde cum de Socrate philosopho ageret: q̄ cōstanti animo earum iurgia & contumelias perferret: non modo inquit Socrates hanc uxorum improbitatē patienter ferebat: sed illas ultro de sua etiam deformitate irridebat: nā Xanthippe quidē & Myrtho: quæ filia Aristidis fuit: siue (ut tradit Hierony m⁹) neptis: cum Socratis ābæ forent uxores: ex lege illa atheniensium ob ciuitatem replendam: in mulie/bres subinde contentiones propter eundem Socratē deueniebāt: Sed is ī hūc modum illis inter se iurgantibus per urbane illudebat: ut a tali improbitate & conuitiis abstinerent: neq; dignum esse: ut propter eum disceptarent: qui esset homo tam fœdus ac deformis: quiq; simis naribus: recalua fronte: pilosis humeris: & repandis cruribus. Hæc Hieronymus de facie philosophi Socratis: quæ me quoq; monuerunt: ut ea referam quæ de forma: & effigie ueterum philosophoꝝ: ī atheneis: gymnasiis: Pritaneisq; olī uiserent̄: sicuti Sidoni⁹ appollinaris ad Faustū tradit: ī Areopagis inquit uel gymnasiis cur/ua ceruice Zeutyppus: Aratus panda: Zenon fronte contracta: Epicurus cute distētā: Diogenes barba comāte. Socrates coma candente: Aristoteles bra/chio exerto: Xenophanes crure collecto: Heraclitus fletu oculis clausis: De/mocrit⁹ risu labris aptis. Crisippus digitis ꝓpter numeroꝝ inditia cōstrictis

Euclides propter mensuram spacia laxatis: Cleantes propter utrumque corrosis.

Quanta prudentia: ac doctrina Messala coruinus præstiterit: & quomodo præfecturam Rom. urbis recusauit: ut inciuilem atq; immoderatã dignitatem.

Caput. XII.

d Ictũ a nobis alias de ĩperatore Dioclitiano: eiusq; ciuili animo: atq; modestia ĩ Romano imperio gubernãdo: cũ ætate iam edita in suis hortulis molliter consenescere in otio maluerit apud Salonas: quã Rom. rei pub. administrationem subire. sed illud de Messala Coruino dignũ satis existimaui: quod hoc loco referretur: uiro in publicis officiis: atq; omnibus disciplinis clarissimo. Is igitur primus omniũ Rom. urbis præfectus constitutus: die sexta (ut ab Eusebio traditum est) ab ea dignitate se abdicauit: qua in re maiorem habuit rationem patriæ: q̃ suæ dignitatis: ut qui diceret: in ciuilem atq; immodicam esse potestatem: nec in romana ciuitate ferendam: quod equidem iccirco seruandum putaui: quoniam præfecturæ ipsæ urbanæ: magnas sæpe factiones: atq; calamitates in urbe excitarunt: de hoc autem Messala: eiusq; singulari prudentia & grauitate: ut alia nũc õmittamus: testimonium extat amplissimum. M. Tullii Ciceronis: sic enim ad Brutum: Messalæ inquit excellentiã nõ possũ silentio præterire: caue putes quemq̃ esse illi similem constantia: cura: studio rei pub. & eloquentia qua mirabiliter excellit. tam & si Messala idem cum prouectior foret memoriæ sensum sic amisit: ut sui quoq; nominis oblitus tradatur. Idq; illi biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem beneuentano accidisse constat: unde illud poetæ Bibaculi: Orbilius ubi nam est litterarum obliuio.

Christianos fuisse per ignominiam semissios & sarmentarios uocatos: & qđ semisses homines: pro minutioribus: & ignauissimis a ueteribus dicantur.

Caput. XIII.

p Alam est quanta libidine ac sæuitia rom. olim principes christianos homines insectarentur: surgentemq; relligionẽ cõprimere conati sint: nã & sæuissimis decretis: atq; edictis nõ abstinuerũt: quo tã ꝓpensã relligionẽ & egregiã animi cõstantiã ꝑfringerẽt: qđ ĩnumeri ꝓpe authores testant̃. itaq; cõuitiis etiã & maledictis christianos uulgo exagitabãt: semissios & sarmentarios ridiculo nomine appellãtes: ut a Septimio Tertulliano ꝓditũ ẽ: neq; alia ratione sic eos uocarũt: q̃ quod ad stipitẽ dimidii assis reuincti samẽtis additis concremarentur: de quo supplicii genere Pamphilus quoq; Eusebius meminit. Quin & Augustin9 sarmẽtis tradit: cõplures christianos consumptos quo circa sarmẽtarios dictitabant: semisses autẽ illi homines a ueterib9 sunt

nuncupari : qui breuiculi : atq; minutiores extarent : quasi ad mensuram dimidii assis : ut semodios : & semũcias dicimus. unde. P. Vatinius ad Ciceronem simius inquit : non semissis homo : contra me arma tulit. Sed & Tiberius Donatus in cõmentario Vergiliano ad Donatianum filium : semiuiros dici refert : quasi ex semissibus constantes : quibus nihil haberi deterius potest. de usuris autem : quæ per besses : & semisses dicerentur : commode a nobis dictum est.

Anquiro & anquisitiones uocabula esse romana : & honesta : quibusq; authoribus id asseratur contra quorundam inscitiam.

Caput. XIIII.

r Isum mihi grammatici quidam nuper mouerunt : cum Romæ agerẽ. nam inter alias eorum ludicras quæstiones : atq; ineptas : uerbum hoc : quod est Anquisitio : & anquirere perinde atq; insolens. & in honestum asserebant : neq; dignum : quod a Romanis hominibus : pro latino : & sincero haberetur. quod ego pro tempore dissimulandum potius q̃ exponendum putaui. Sed hoc quidem uerbum satis frequens apud ueteres cõperitur : & si alicubi deprauatum sit : proq; eo inquisitiones repositum : nec enim Liuius tãtum in romana historia usus est. Sed &. M. Cicero : & Iunius Columella : M. quoq; Sergius cõmentariũ scripsit anquisitionum titulo : sicuti a Terentio Varrone obseruatum est : quo loco de accensi officio ac potestate disserit : dictum uero eadem figura est qua & amputare : & ambustũ : & ancesum dicimus. nã amputare circumputare est : ut a Sex. etiã Pompeio exponitur : unñ aurum putum pro puro & purgato ab antiquis acceptum est. ãquisitiones autem intelligimus cum diligenti peruestigatione aliquid circumquæram9 : quod & Ver. Flaccus probauit. Hinc etiam annus deductus est : ab ipso temporis circuitu : ut ex Capitone Atteio refert Macrobius : quoniam an pro circum ueteres posuerunt : unde anterminos : circumterminos : & ansanctum & ambire ꝑ circũire : quæ grãmaticoꝝ cõmẽtariis puulgata atq; detrita sunt.

Qđ eodem die natalis Alexandri Macedonis fuit : & tẽpli Dianæ Ephesiæ concrematio : ac de authore ipso incendii cognitio non iocunda.

Caput. XV.

i N ueterum libris seruatũ est : eodẽ die natalem Alexandri Macedonis fuisse : & Ephesiæ Dianæ tẽplum illud memoratissimũ incensũ : quod inter. vii. toto orbe pulcherrima referẽ. Id autẽ accidit olĩpiade. c. vi. ut ãnales tradunt. nomen uero eius : qui tantum facinus fuerit aggressus : fuit Herostrato : itaq; cum captus foret : atque interrogatus ab ephesiis : qua nam ratione adductus tantum scelus perpetrasset : non aliam ob causã respondit : quam ut maiorem nominis famã : atq; æternã celebritatem consequeretur : quo cõperto : decretũ ab oib9 ephesiis factũ ẽ : neqs eũ ullis unq̃ tẽporib9 nominaret. Neq; me latet septies fuisse id templum restitutum : ut Mutianus

est author. Strabo autē uir in perquirendis ueterū monumētis diligens refectū asserit: lōgeq; præstātius: ac maioribus ornamētis absolutū Dinocrate tāti operis authore qui Alexandriā quoq; urbē cōstruxit: qua in re Athenodorus quidem ac Tymeus a Strabone aduocantur.

De doctrina Annei Senecæ philosophi: & eius sentētiæ allatæ: quæ sint ab omnibus ediscendæ & obseruandæ.

Caput. XVI.

iN Seneca Anneo cōplura passiz cōperies: quæ animi magnitudinē: cōstantiamq; & grauitatē maximā indicēt. nam de hominum eloqutione: & stilo orationis: nihil mihi dicenduz existimo hoc loco: cum nostri quidem critici ut incultum atq; inelegātem merito notauerint. Quod si mores in eodem quærantur: si uitæ præcepta: si æquitas: modestia: cōtinentia: cæteræq; uirtutes exigātur: per docte id quidē & grauiter laudatas abeo: & absolutas inueniemus. cum uitia quoq; & libidines: omnemq; nequitiam magno studio reppulerit & constāter repræsserit: cuiusmodi sūt hæc: quæ nuper ueluti pythiæ oracula censui ediscēda: ac in memoria semper retinenda. Nihil est inquit turpius: quam grandis natu senex: qui nullum habet aliud suæ uitæ argumentum: quo se diu uixisse dicat præter ætatem. Item & illud de officiis & actionibus hominum: ita uiuendum inquit cum hominibus: tamquā deus uideat: sic loquendum cum deo tamq̄ homines audiant: quæ cum nuper Ioanni Canaccio rettulissem: omnibus quidem locis atq; templis habenda obseruanda asseruit. homo non minori constantia animi insignis: q̄ egregia uitæ sinceritate: neq; mirum uideri debet: si diuus etiam Hieronymus hunc ipsum Senecā in christianorum academiam ac sanctorum catalogum pertrahere conatus est.

Quam sit grauissimum scelus: Auaritiæ crimen: ac uerba ibidē ex epistola Cassii: & alia ex Sallustio ad id pertinētia.

Caput. XVII.

qVam multa & q̄ uaria scripta sunt a ueteribus contra auaritiam palam est: cum omnes prope authores magnis quidem conuitiis in sectationibusq; tantuz scelus execrati sint. Sed Auidii Cassii uerba ex eius epistola repetenda sunt: quoniam si hoc malum priuato homine indignum est: certe in principe nefarium: atq; mulctandū: sic igitur Auidius cassius ad generum suum. miseram rem pub. atq; infœlicem: quæ nimis diuites: diuitiarūq; cupidos patitur. Itaque. M. Antoninus Imperator uir & moribus & rebus gestis clarissimus: nihil in tota uita magis timuit: atque deprecatus est: quam auaritiæ famam: sicuti relatum est a Iulio Capitolino: nam quantum a tali crimine abesset: testes optimi sunt eius epistolæ:

uero autem uerius est: quod a Crispo Sallustio refertur in hunc modum: belua: fera: imanis: intoleranda est auaritia: quo intendit: oppida: agros: phana atq; domos uastat: diuina cũ humanis permiscet: neq; exercitus: neq; mœnia obstant: quo minus ui sua penetret: fama: pudicitia: liberis: patria: atq; parentibus: cunctos mortales spoliat: ex quo illa nobilis, ac uehemens execratio: si essent inferi auaritiæ cuniculi eos refodissent: quod ob eam ratio nem seruaui: ut facilius considerari possit: quantum ætate nostra in eorum dignitate ac imperio sperandum est: qui ad aurum & diuitias congerendas animum semper intendunt: cum sit hoc uitium præter cætera omnia uitio, sissimum.

Indigitare deos: q̃d sit: ac de indigitamẽtis: & qui dii indigetes uocati sint ex multis authoribus.

Caput. XVIII.

u Erba sunt in ueterum commentariis indigitare: & indigitamenta: de quibus non nihil dicẽdum existimaui: cum paulo sint obscuriora: & a non nullis inepte exposita. Indigitare igitur pro eo accipere debem⁹ quod est indigetem: & diuinum compræcando reddere. nam eos dicimus fere indi getes (ut a multis traditur) qui nullius rei egeãt. id enim est tantum deorũ: ut xenophon Socraticus asseruit. Hinc illud per uulgatu; calendis maiis so litos ueteres bonã deã: Faunamq; & Opem: & Fatuã ex pontificum libris indigitare. Virgines autem uestales cum indigitare Apollinẽ uellent (ut Auc ctio prætextato refertur) Apollinem medicum: Apollinem pœana dicebãt: quo loco celebrare: & compræcari a festo expositum est. Sed & Frontin⁹ ur, bem Romam ueteri uerbo indigetem uocauit: Romana inquit urbs indi, ges: terrarumq; dea cui par est nihil: & nihil secundũ. dii præterea indigetes illi habiti sunt in pontificum libris: quorum nomen uulgari non liceret: ut authores sunt: Verrius: Dionysius: & Festus: q̃q̃ Aeneas quoq; ĩdiges di ctus est: eidemq; templa cõstructa: cum in certamine contra Mezetium nusq̃ comparuisset. C. uero flaccus librum composuit de indigitamentis: eumq; ad cæsarem misit ut Censorinus meminit: cum de nomine & potestate ge, nii disserit: neq; illud ignoramus indigitamenta a quibusda; pro incantamẽ tis: & ueneficiis exponi. Sed hoc ab indagando: ut puto: alterum ab indigen do deductum est.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SECVNDVS.

Remedium de soluendis amoribus cum mirifico exemplo Faustinæ: ac de natali cōmodi Imper. qui omnium crudelissimus fuit.

Elatum est in græcorum commentariis qua nam ratione ac remedio uti homines oporteat in soluendis amoribus: neq; Magi tantum in suis libris hoc tradiderunt: sed etiam Cadmus milesius. qui inter alia historiæ monumenta: libros aliquot composuit: de abolendo amore: sicuti scriptum est in Sudæ collectaneis: nos uero exemplum nunc apponemus de Faustina illustri fœmina: quæ cum Antonini pii imper. filia esset: & Marci philosophi uxor: Tū gladiatoris amore nimio ac supra fidem tabesceret: mirifico prorsus commento excogitatum est: ut a tanto amoris contagio eam redimerent. nā cū. M. Imper. ex ea re; percæpisset: caldeis hoc & mathematicis exposuit, a quibus decretū est pro Faustinæ salute: ut occiso gladiatore (quem illa maxime deperibat) eiusdē cruore epoto se subleuaret: ac statim cū uiro suo concūberet: quo facto (ut tradit̄) ipsa quidē Faustina amoris cōtagio liberata ē: ac ex eo quidē cōcubitu nat9 mox Antoninus cōmodus. qui Ro. imperium gladiatoriis pugnis: ac sæuissimis cædibus, ut homo sanguinarius adeo attriuit: ut gladiatoris nomē nō imperatoris meruerit: quod & Iulius capitolinus ad cæsare; dioclitianum refert: quanq̄ nec ignoramus quidem hoc totum de ortu cōmodi augusti ueluti cōmētitium ὡς ὁ πολλοὶ a quibusdam referri: quando idē capitolinus ex uulgari fabella circunlatum hoc asserat.

De studio ac litterariis uigiliis Pici Mirandulæ. Tum inibi Apologus perelegans de furio Cresino ex pliniana historia allatus.

Caput. II.

Actū est: ut Picum Mirandulanū nuper audire; de philosophia docte atq; egregie disserentē ibiq; cū Angelus Politianus & alii complures eius ingenium atq; multiplicem eruditionem laudarent: ac mirabundi extolerent: non est inquit picus ut hac in re mihi aut ingenio nunc uelitis blandiri. Quin respicite potius ad labores & uigilias nostras: ac tum facile intelligetis gratulandum potius assiduis uigiliis: atq; lucubrationibus: quam nostro ingenio plaudendum. et simul aspicite inquit supellectilem nostram. atq; librorum Thesauros: ostendebat aute; egregie instructā atq; copiosā [illegible] bibliothecā: librisq; affatim oīgenis refertā: i quo recordatus equidē sū ueterē historia; Furii cresini elegātem sane & lepidam: quæ

perinde a nobis nunc referetur/atqꝫ a.C.Plinio poſita eſt : quo loco de agris
colendis præcepta exponit.C.Inquit furius creſinus e ſeruitute liberatus:cũ
in paruo admodum agello largiores multo fructus perciperet /quam ex am
pliſſimis:uicinitas inuidia magna erat/ceu fruges alienas ueneficiis pellice/
ret.quamobrem a ſp.Albino curuli die dicta metuens dannationem: cum
in ſuffragium tribus oporteret ire/inſtrumentum ruſticum omne in forum
protulit:ſimulqꝫ filiam adduxit ualidam:atqꝫ(ut ait piſo) bene curatam ac
ueſtitam/ferramenta egregie facta:graues ligones/uomeres ponderoſos.bo/
ues ſaturos/ac poſtea dixit.Veneficia mea quirites hæc ſunt:neqꝫ poſſum uo
bis oſtendere:aut in forum adducere lucubrationes/uigilias/& ſudores:
quo dicto omnium ſententiis abſolutus eſt.Sed enim illud in ſtudiis do/
lendum eſt doctioribus.Qđ & ſi gratum ſit reperiri aliquos : qui admoduꝫ
in diſciplinis profecerint/non tamen extimatur : aut expenditur quantis ui
giliis atqꝫ laboribus hoc totũ ſunt aſſecuti:ex quo prudẽtiſſime Cicero/abiit
ad deos hercules inquit/numq̃ abiiſſet/niſi cum inter homines eſſet/eam ſibi
uiam in cœlum muniuiſſet.

De ſubſelliis eorumqꝫ uocabulis/& qd maxime ſcimpodiũ/qd ſcamellũ
& qd ſuppedaneum ex ueterum authoritate.

Caput.III.

u Erum profecto illud eſt.Q.Ennii euꝫ præter propter uitam uiuere : q
aſſidue in ocio obliteſcit:quod ego ſemper cẽſui quouis tempore effu/
giẽdum/tum his maxime uiris/qui alios iuuare uelint/ac poſteritatem ipſã
in aliquo poſſint inſtruere.ex quo cum nuper legerem ueteres quorumdã cõ
mentarios/offendi in his uoces aliquot minime uulgaris: aut communes:
quibus ſedes earumqꝫ ſpecies notarentur.unde libitum mihi eſt aliquid ſu/
biicere:quod aliqua in parte ad hoc pertineat:memoriamqꝫ ipſam commu
niat: ne bono otio uſqꝫ quaqꝫ abutamur.ſunt autem quæ impræſentia occu
rrũt hæc/Tripodes/ſubſellia/ſtratũ/hemiciclum/Trochus/exedra:ſcimpo
dium/lectica/unde etiaꝫ lecticarii/& in urbe Roma caſtra lecticariorũ celebrã
tur in tranſtiberina regione a.p.uictore.Sed & cathedra/hipodion/& To/
rus:ſegeſtria quoqꝫ/ſcamellum/Siliquaſtrum/Sellæ/& biſſellium:de his.n.
uar.Terentius agit/in libris de latina lingua ad.M.Ciceronem.Tum a ſe/
dendo multa ſcribit deflecti/nam a ſedendo inquit/ſedes/ſedile/ſellæ/& ſi
liquaſtrum:& ab his etiã ſubſellium.ſicuti ſubſipere.quod nõ plane ſapit/
ſic quod non plane ſella erat ſubſellium:ubi autem duo forent/biſſellia di/
cebantur.unde & pedianus Aſconius ſubſellia inquit ea eſſe/quæ triumuiris
quæſtoribusqꝫ darentur:illiſqꝫ etiam/q minora iudicia exercerẽt/ſellas autẽ
fuiſſe curules/ac tribunales.Scimpodium uero Sellæ genus apud ueteres.
quod in græcia frequens fuit.unde illud Gellius græcienſe appellauit: offen
dimus inquit Frontonem Cornelium in ſcimpodio græcienſi cubantem:

cum pedes grauiter egrotaret/ De scamello autem illud sciendum / quod a scamno quidem hoc deducitur / sicuti Var. & Priscianus docent. Iuniores scabellum dixerunt ex affinitate ut puto litterarum/quæ sit inter. M. & . B. nam quod in poemate Dauid legitur προσκυνεῖτε τῷ ὑποποδίῳ τῶν ποδῶν αὐτοῦ ὅτι ἅγιον ἐστίν. ueteres interpretes / non scabellum ut Hieronymus/ Sed suppedaneum interpretari maluerunt/quod Augustinus etiam & alii referunt.

In uitæ officiis habendam generis ac dignitatis hominuȝ rationem/ & quã prudenter ab Hadriano imper. factum sit contra ignobilem libertum / ac ibidem quoq; de Augusti Octauii prudentia & ciuilitate in re simili.

Caput. IIII.

n On iniuria factum est/ut Variũ Antoninum aug. annales atq; historiæ ueterum plurimum accusent/quod inter alia eius portenta ac scelera / urbis Romanæ maiestatem contempserit/senatumq; ipsum/ut homo insolentissimus: uelut abiectum mancipium ita posthabuerit/ut honores/præfecturas/ac dignitates per seruos etiam ac libidinum ministros uendiderit / ac plurimos passim in senatum conuocarit/nulla ratione habita ætatis/non cẽsus/non generis aut uirtutis. Aelius autem hadrian9 cum senatoriam grauitatem summis honoribus ac studio prosequeretur: aperte ostendit quantuȝ Romanæ dignitati cõcederet : quod ab ipso spartiano describit᷑. Sȝ illud tamẽ eiusdẽ Imperatoris dignũ profecto facin9 uisum est/quod hoc loco afferatur. nam cum libertum suum inter duos forte senatores medium ambulantem aspiceret: passus non est/ talem/tamq; iniquam senatoriæ dignitati afferri ignominiam/ itaq; aulicum statim quendam delegauit/qui audaciam eiusmodi comprimens/illi colaphum infligeret/ ac insuper adderet/noli impudens inter eos ambulare : quoruȝ esse adhuc seruus potes/qua in re sapienter ab Hadriano cæs. probatum est / non pertinere ad principum dignitatem atq; fortunam amori amplius/quam uirtuti concedere. quod octauius quoq; augustus prudẽtissime atq; ciuiliter obseruauit / qui suos omnis amicos in urbe pari iure/ hisdemq; legibus atq; cæteros teneri uoluerit. quin & maxime conquestus est: qđ ipse Romanus populus liberis suis in theatro assurrexisset / ac siquando eos populo commendauit / ut homo grauissim9 semper adicere consueuit / si merebuntur / quod & Suetonius Tranquillus in historia Cæsarum refert.

De generibus fulminum quæ uidelicet postularia / quæ pestifera & perẽtalia sint / ac de procurandis fulminibus ex decemuiralibus tabulis/ ac de fulguritis arboribus copiose explicatum.

Caput. V.

q Vi de fulminib9 & eoꝝ potestate apđ ueteres scripserũt/ꝑ multa qdem genera referũt eaq; cũ ad publica/tũ ad priuata spectare asserũt/nam disciplina ipa thuscoꝝ. xi. esse fulminũ gña existimauit. Ro. uero sacerdotes &

aruſpices duo ex his tm̃ ſeruarũt diurna uidelicet Ioui, nocturna aũt Suma no aſcribẽtes. i uniuerſũ autẽ triplici mõ appellabãt: poſtularia uidelicet: peſtifera, & pentalia, ſicuti ſext⁹ Põpeius ex Verrio Flacco rettulit. & ãneus quoq; Seneca inſinuat, poſtularia. n. ob eã cauſaʒ uocarunt, quoniã uotoꝝ uel ſacrificioꝝ ſpretã, uel omiſſã religionem repoſcebãt, peſtifera ſecũdo lo co ea nominarũt, quib⁹ interit⁹, aut exiliũ uel aliqua clades denuntiarẽt. pe rentalia uero ea omnia, quæ ſuperiorum fulgurum ac prodigiorum oſtenta & ſignificationes perimerent. atq; penitus abolerent, ſed. n. & tempora præ ſtituta ac definita his erant, ac poteſtas per ipſos fulguratores populo denũ tiata, quod & C. Plinius ex Annei libris copioſe probat. qui publica & pri, uata fulmina non hiſdem uiribus pollere affirmat, nam priuata inquit non ultra. x. annum exiſtimant portendere, præterquam hæc quæ matrimonio primo uel natali die facta ſunt. publica autem ultra annos. xxx. præterquaʒ in deductione oppidorum. ueteres autem Romani ex ethruſca diſciplina ſa cerdotes in urbe habuerunt, qui fulmina ipſa procurarent, ac rite expiarent, qui fulguratores etiã a. M. Catone appellantur, ex quo in decemuiralibus legibus adhũc modum de procurandis atq; expiandis fulminibus.

Sacerdotes cœli fulgura regionibus ratis temperanto,
Vrbem, agros, & templa, libera & effata habento,
Prodigia portenta, ad ethruſcos & aruſpices deferunto.
Procuranto fulgura, & obſita pianto,

Procurare. n. fulmen, & expiare pontificia uerba ſunt & ſuis ſacris attribu, ta, ut conſtat, quod a. M. etiam Cicerone exponitur. nam & Suetonius tran, quillus Galbæ ĩperatoris auum procuraſſe fulgura ſcribit, ac dũ ſacra perage ret, direpta illi e manibus exta ab aquila, & in quercuʒ delata, quod ipſi Gal bæ imperiuʒ pſignauit. ſed & fulgurales libri a ueteribus citantur, in quib⁹ copioſe ſit explicitum quopacto procurari fulgura deberent, quibuſq; uicti mis poſſent expiari. unde & fulgur deus, & fulgurator Iupiter, ac eius tem plũ in urbe apud authores celebre. Quin & fulguritæ arbores hinc dictæ ſũt, ſicuti in Plautina fabula ex Philemonis Theſauro.

In agro inquit fulguritaſſint alternæ arbores.
Sues moriuntur angina acerrumæ.
Oues ſcabræ ſunt tam glabræ quam hæc eſt manus.

hoc autem modo fulgur, fulmen, & tonitruũ exponi uideo, ut fulgur ignẽ oſtendat, fulmen emittat, Tertium comminatio quædam ſit, & ſonitus ſi, ne ictu.

Quod. C. Plini⁹ a græcis diſſentiat de obitu poetæ Sophoclis, ac de his etiã non nihil, qui præ nimio gaudio interierint.

Caput. VI.

C. Plinius in libro hiſtoriæ naturalis. vii. Sophoclem tragœdiæ poe, tam ſcribit mirifico mortis genere occubuiſſe, ſiquidem ex nuntio in, quit

quit tragicæ uictoriæ periit: qua ĩ re græci fere omnes authores maxime dissẽtiunt. nam & Samosatheus Lucian9: quẽ Firmian9 diis hominibusq; inimicum dicit: in hũc fere modum περὶ τῶν μακροβίων. ad Quintillũ de Sophocle σοφοκλῆς ὁ τραγῳδοποιὸς ῥᾶγα σταφυλῆς καταπιὼν ἀπεπνίγη πέντε καὶ ἐνενήκοντα ζήσας ἔτη. astipulantẽ huic sẽtẽtiæ & illi poetæ Sotadis uersiculi: inquibus erudite exponitur: quam ipsa plerumq; innocẽtia ab iniquitate superetur: tum ipsum quoq; Sophoclem ait acino uuæ extinctum.

σωκράτην ὁ κόσμος πεποίηκε σοφὸν εἶναι·
καὶ κακῶς ἀπώλεσε τὸν σωκράτην ὁ κόσμος
ἐν τῇ φυλακῇ. κώνειον ὅτι πιὼν τέθνηκεν.
πουλύποδα φαγὼν ὁ διογένης ὠμὸν τέθνηκεν.
αἰσχύλῳ γράφοντι ἐπιπέπτωκεν χελώνη.
σοφοκλῆς ῥᾶγα φαγὼν σταφυλῆς πνιγεὶς τέθνηκε.

deniq; & illud græcis dicteriis uulgatũ est: tris tregœdiæ poetas uario & mirando fato periisse. Euripidem a canibus: Aeschylũ a testudine: Sophoclem ex uuæ acino. Quod autem Plinius cõtra cæteros de obitu Sophoclis rettulerit: uitio magis memoriæ factum id arbitror quã inscitiæ. haud. n. temere aliquid de tanto uiro pronuntiandum censeo: qui de omni uita & bonis disciplinis quam optime sit meritus. nam & latini scriptores lõge in hoc dissentiunt. cũ Maximus quoq; ualerius pro Plinio faciat. nam de Anacreõte Teio notius est: q̃ ut hoc pluribus debet exponi: eum .s. pari obitu ac Sophoclem ex acino uuæ suffocatum Qui autẽ nimia lætitia & gaudio perierint: compluris apud ueteres nominãtur. sicuti Policrata insignis fœmina ex Naxo insula. Diagoras etiã rhodius: ac Philippides comediæ Author qui in poetarũ certamine cum præter spem uicisset, nimio gaudio exanimatus est. ex quo fortasse latini authores pro Philippide comico Sophoclẽ acceperunt. quod alibi etiam notauimus.

Quid apd ueteres fuerint Brutiani serui, & qua ignominia: & q̃ sint a Romanis habiti brutii populi: quod ab illis desciuerint: tum non nihil etiam de comicis lorariis. Caput. VII.

r. Elatum est in ueterum cõmentariis mirificum quidem exemplum, ac Romana seueritate cõdignum cõtra populos brutios. hi. n. quo tempore Carthaginiensis Annibal Italiã cũ exercitu inuasisset: ac rom. p. alicubi minus fœliciter cum pœnis depugnasset: primi quidem ex omni Italia ad Annibalem defecerunt: sed cum superatus Annibal Italia excedere cogeretur: bono atq; utili exemplo sen. p. q. r. censuit in brutios animaduertẽdũ: ac ita eos puniendos: ut nunq̃ deinde pro sociis rom. populi haberẽt: neq; nomina eorũ (sicuti ãte) in ordinẽ militiæ scriberẽt. sed illud etiã statuerũt ut ad maiorẽ quidẽ ignominiã oẽs Brutii: romanis in ꝓuincias tẽdẽtib9: pareret: ac ueluti mãcipia quædam uilissima seruiliter hisdẽ ministrarẽt: adeo graui: & iniquo aĩo sen. Romanus defectionẽ populorũ ferebat. Hi autẽ Bru

tii Lucanis cõfines sunt quos & bilingues quidã uocarũt: qđ osce: & græce loqrenť: quod & Sextus ex Verrio flacco scribit: unde etiã brutianæ parmæ apud ueteres nobiles. M. autem cato: quem Plinius omnium bonarum ar-tium magistrum optimum uocat. Q. Thermum acerrime insectatus est: qđ is imperauerit: atq; author fuerit: ut ipsi etiam decemuiri a brutianis uapula rẽt. Nam Brutianos intelligit eos: q accincti loris: uerbera & plagas incute rent: cuiusmodi sũt in comœdiis & scænicis fabulis: qui lorarii dicunť. quo rum quidem munus: atq; officium erat: ut seruos uicirent atq; uerberarent: qualis terentianus Dromo: quod & Gellius author diligens in atticis obser uauit: & Festus etiam Pompeius rettulit.

Quo cõmẽto Pixodorus pro deo habitus sit: & de marmoris inuẽtione: ac de lapidicinis non nihil: ex Theophrasti libris.

Caput. VIII.

P Er iocunda sane ac lepida historia traditur de Euãgelo deo in ueterum commẽtariis: quo uidelicet pacto ex inuentione marmoris cœlo recep tus fuerit. Is enim Pixodorus ante dicebatur. nam cum Ephesii ciues Tẽplũ illud egregium atq; magnificum Dianæ ex marmore construendum cense-rent: quod inter septem reponitur: decretũ est: ut ex plurib9 locis atq; ĩsulis lapides ac marmora peterẽtur: ueluti ex Paro: Procõnesso: Heraclea: aliisq; insulis. Is autem Pixodor9 in Thaso forte greges pascebat: & cum duo arie-tes certatim concurrerent: ac summo impetu congressi præterissent: alter ex his lapidem cornu proscidit: ex quo crusta colore maxime cãdido euulsa ẽ: quam demiratus Pixodorus collegit: ac relicto pecore cursim ad Ephesios detulit: quod adeo gratum atque oportunum ciues habuerunt: ut non modo diuinis honoribus illum colerent: sed ἐυάγγελον pro Pixodoro nomi nãtes. Sacra quot mensibus eidem ab ephesiis magistratibus fiebãt: quod & Pollio uictruuius refert ad Octauium Augustũ: quo maxime libro de ma-chinationibus disserit: sed & Pixodori lapidicinæ diu post ab antiquis nomi natæ sũt: sicuti etiam aliæ a Theophrasto celebrãtur: in libro περὶ τῶν λίθων cuiusmodi Pariæ: Pentelicæ: Chiæ: Thebaicæq; ἐξ ὧν inqt δὴ καὶ διωνομασμέναι λιθοτομίαι παρίων τε καὶ πεντελικῶν καὶ χίων τε καὶ θηβαϊκῶν καὶ ὡς ὁ περὶ αἴγυπτον. fuit alter etiam Euãgelus: qui libros de re militari diligẽter conscri-psit: quod Elianus ĩ epistola ad Traianum imper. demõstrat. nam & Plutar chus cherone9 est author Philopomenem ipsum magnopere fuisse Euãgeli commentariis delectatũ: sic ut frequẽter eos in manibus haberet.

De ætate Constatii imper. & Narsetis: ac de epistola regis Saporis ad ĩper. Constantium: & quid ab eo resp õsum fuerit ex Marcellini historiis.

Caput. VIIII.

F actũ nup est: ut ego & Politianus in marciana bibliotheca Florentiæ se deremus. cũq; alii nõ indocti uiri adessent: habit9 sermo ẽ lõgior de æta te & ĩperio Cõstãtii principis: de Narsete etiam: de Bellisario: de Iuliano bi

zantio ac de Rege persarum Sapore. Idq3 ipsum ex monumentis cum græcis: tum latinis: qđ hi uidelicet hisdem fere temporibus uixerunt: magnisq3 & multis conflictibus in Italia: diuersisq3 regionibus contenderunt: sed ego mox: cum Romanas forte historias legerem: offendi epistolã Saporis psarũ principis ad imper. Constantium: in qua facile apparet: quo animo rex Sapor atq3 audacia fuerit: cum ad imper. Cõstantiũ Augustum in hunc prope sensum per Narsetem legatum litteras scripserit. Rex regum Sapor & Solis & Lunæ frater Constãtio Augusto salutẽ. Lætatus sum ad optimã te uiam rediisse: & incorruptum equitatis suffragium agnouisse: et satis expertus es: quantas olim clades nimia alieni cupiditas ediderit. Sed quoniam ueritatis q̃dem ratio libera atq3 soluta esse debet: paucis absoluam: quod alias sæpius recẽsui: uidelicet adusq3 flumẽ Sermona: & Macedoniæ fines maiores meos tenuisse: quod & Romanæ antiquitates testantur: proinde quod ad nos pertinet: audacter id repeto atq3 efflagito. est enim cordi Iusticiæ causam tutari: q̃do & a prima quidem adolescẽtia nihil unq̃ pœnitendũ admisi. Ideoq3 & Armæniã & Mesopotamiã recuperare molior: quæ auo meo p fraudẽ: atq3 insidias ereptæ sunt: qđ si morem suadẽti gesseris: probe quidẽ ac prudenter feceris: ut reliq̃ securius: ac sine ullo discrimine obtineas: in quo medicos ĩpos eorumq3 disciplinã sequtus fueris: q aliq̃n partes corporis quasdã adurere: uel excindere cõsueuerunt: ut reliquis integris ac solidis uti liceat: quod & bruta quædã animãtia factitant: quæ cum intelligant cuius rei causa ĩprimis petantur: atq3 capiãtur: illud ipsũ sua spõte amittũt. ut ĩpauidæ mox: ac sine ullo uitæ discrimine degãt. Idem de te ꝓnuntio. qđ si hæc nr̃a legatio irrita fuerit: uere ꝓximo instructis copiis: atq3 omni exercitu accinctꝰ: res nr̃as (quãtũ ratio & fortuna ꝑmiserit) repetã: hactenus rex Sapor ad Cõstantiũ Augustũ: q has litteras diligẽter expẽdit: ac recto pectore (ut inquit Ammianus) librauit: Sed apponã imꝑatoris etiam Constãtii responsum: quo pars hæc melius possit cõsiderari. Victor terra mariq3 Cõstantius Sapori regi salutẽ. Tuæ sospitati gratulor: ut amicus: si hoc uelis: cupiditatem uero animi tui semper indefessã fusiusq3 uagantẽ uehem̃ter insimulo: Mesopotamiã poscis: ut tuam atq3 Armæniã: pro inde etiam suades: ut integro corpori mẽbra q̃dã adimãtur: quo salus de reliquo ĩn tuto a me collocet̃: sed accipe ueritatẽ nõ obscurã q̃dẽ: aut ullis præstigiis obductã: sed aptã & ꝑspicuã: q̃ nullis oĩo minis aut ꝑterretur: aut diminuitur. meus p̃tor p̃fectus opinatꝰ: cum duce tuo de pace me quidẽ inconsulto disseruit: quod hoc in cõmunẽ usum fore putabat. Id ego neq3 abnuo: neque repello: modo cum dignitate fiat: neq3 de maiestate quidquam præripiat. nam indignum atque absonum est inuidiæ ac iniquitati contra me ansam præbere: cum tyrannis per totum orbem deletis Romani nobis obtemperent: simul & ignaui hominis foret: ea nunc prodere: quæ diu illibata seruauimus. ualeant igitur istæ formidines: quæ nobis intentantur: nos enim pro nostra cõsuetudine nõ inertia: sed

modestia pugnas magis excœpimus: q̃ intulimus. parati semper iure belli no stra omnia defendere quod ipsum experiendo & agendo cognouimus. Rari ssimum quidem in prœliis rem. romanã titubasse: aut nunq̃ deniq; in partem deteriorem prolapsam.

Quo artificio tonitrua in scænis olim ederentur: ac de Metelli pii inmodico luxu atq; libidine: ex Sallustii ṽbis: & quo modo imitatꝰ ea poeta Vergilius: cum de Salmoneo agit.

Caput .X.

m Os olim fuit in scænicis fabulis Iouem quãdoq; tonantem inducere. sic ut eius numine pro re nata tonitrua quædam ederẽtur: quod etiã num ex ueterum comœdiis colligimus: nam & ludis in ipsa scæna absolutis (ut inquit Festus) similitudinem quandam tonitrui imitari consuerunt: principio autem eos sonitus ad hunc modum faciebant: ut clauos ac lapides in labrum æneum coniicerẽt: ex quo repercussu sonitus ille dissultaret. Sed a Claudio mox pulchro inuentum est: ut ex coniectu dissono lapidum multo quidem maiores tonitrus ac uerisimiliores uiderentur: quod in libro. vi. de uerborum significatu a Pompeio explicatur. Vnde sic etiam Plautinus Amphitruo.

Hem qd hoc: q̃ ualide tonuit: dii obsecro uestram fidem.

Sed quod in Sallustiana historia relatum est de Metello pio: eiusq; ĩmodico luxu atq; superbia dignũ sane uisum est: quod hoc loco apponerẽt. is enim Metellus tam elati atq; insolentis animi fuit: ut se ipsum: quasi Iouem coli pateretur: ac thure ad se litatum accedere: Quin & hoc instituit: ut instrumẽtis apte constructis: eius capiti corona cum tonitru superponeretur: Sed hæc Sallustii uerbis repetenda sunt: sicuti in cœnis etiam Macrobianis legũtur. Metellus inquit pius a. C. urbino ad cœnam cum esset iuitatus: ultra Romanum ac mortalium etiam morem curabant: ex ornatis ædibus per aulea & insignia: scænisq; ad ostentationem histrionum fabricatis: simul croco sparsa humus: & alia in modum templi celeberrimi. præterea considenti in transennam demissum Victoriæ simulacrum: cum machinato strepitu & tonitru coronam ei imponebant: tum uenienti thure: quasi deo supplicabatur. ex his autem cõsiderari potest: qua ratione ueteres in scænicis ludis tonitrua simularẽt: unde etiam de Salmoneo Sallustiana quidem imitatione uidetur a Vergilio dictum.

Vidi & crudeleis dantem Salmonea pœnas:
Dum flammas Iouis: & sonitus imitatur olympi:
Quattuor hic inuectus equis: & lampada quassans
Per Graium populos: mediæq; per elidis urbem
Ibat ouans: diuumq; sibi poscebat honorem
Demens: qui nimbos & non imitabile fulmen
Aere: & cornipedum cursu simularat equorum.

Quæ causa fuerit ut Mithologi scribant gigantum pedes in uolumen desinere: & Lampridii uerba exposita de Commodi imper. crudelitate.

Caput. XI.

n On pauci ex ueteribus fuerunt: qui fabularum mysteria: ac reconditã eruditionem perquirentes: libros de his composuerunt: in quo etiam studio uetustissimi illi apud græcos (ut inquit Strabo) & maxime pythago/rici elaborarunt: ne populo inuulgarent: quæ animis tantum initiatis pro/menda essent: quod & Vectius prætextatꝰ copiose apud Macrobium demõ/strat. Nam & inter alia cũ de Hercule & Gigantibꝰ loquitur. Non temere in quit factum apud mithologos: ut gigantum effigiem sic formarent: ut eo rum pedes in draconum uolumina desinerent: idq; ipsum ea ratione factum refert: quo intelligamus: nihil eos rectum aut sublime cogitasse aut effeci/sse: cũ detorti eorum gressus ad inferna demergãtur. neq; enim quisq̃ igno/rat: nullam ob aliam rem Gigantes ipsos confictos: quam ut impii homines atq; insolentes: & quasi ἄθεοι crederẽtur. Vnde in fabulis eos uoluisse aliquã do deos ipsos de cœlo depellere: ausosq; cõtra illos pugnare: quod in cœnis (ut dixi) macrobianis: tũ apud Plutarchũ explicatur. quod & Seruius grã/maticꝰ intellexit: qui ex Vulcano asserit natũ puerum Erichthoniũ: Sed pe/dibus (ut inquit) dracõteis: uti in Vergiliano cõmentario rettulit. Sed illud notandum est: quod in Aelio lampridio legitur: quo loco impera. Cõmo/di libidinem atq; sæuitiam prosequitur: refert enim a Cõmodo ipso eos ho/mines: qui pedibus debiles forent: nec ambulare admodum possent: in gigã tum effigiem formatos: sic ut quasi dracones inquit effingerent: ac deinde sagittis eos conficere solebat: qua in re signasse illud uidetur: quod in mo/dum obtorti anguis desinere gigantum pedes diximꝰ. nã & in uetustis adhuc quibusdam monumentis (ut Pomponiꝰ lætus monstrabat) maiores quidẽ effigies romæ uisuntur: quæ ipsis pedibus obliquatos uidentur serpentes re ferre: quod illa tortuosa uolumina indicant: ex quibus impietas: ut ait præ textatus: eleganti figura demonstratur.

Quam grauiter ac satyrice Io. picus mirandula contra inertes & otiosos homines uerba habuerit: & qđ Solon in suis legibus dannandos censuit: ac inibi elegantissimi uersus positi ex Enniana satyra contra istos otiose oscitantes.

Caput. XII.

n (V per forte cum Pico Mirandulano diẽ cõsumpsi: q̃ cũ de uita & philo sophia ꝑ multa grauiter & copiose ꝓtulisset: illoꝝ maxime ĩgeniũ atq; aĩos subinde accusabat: q segniter admodũ degeneri otio oblitescunt: q̃ in re (ut fit) cũ acriꝰ ac seuerius declamaret: cœpi mox diligẽtius cõsiderare: factũ ab eo nõ minus acriter: q̃ prudẽter: ut istiusmodi hoĩes: ĩmo hominũ manci

tam acerbe: tam grauiter: tam Satyrice sit insectatus. nam qd esse inuita ne/quius aut scelestius potest: q̃ tempus ipsum rem. s. preciosissimã sõno iner/tiaq; turpissime transigere: qui enim desides: ignaui & oscitantes uiuunt: nõ hercle magis uiuunt: q̃ stolidæ pecudes: & meræ beluæ: neq; uiuunt enim: sed spum trahũt: sicuti pecudes solent: quo factum est: ut quidã νομοθέται Pœnas quidem acerrimas contra istos desides: atq; otiosos statuerint: eosq; iure infames dixerint: siquidem & Solon ipse in suis legibus inertiam hanc turpemq; ignauiam seuerissime culpauit: qui desidiam inquit sectatus est: is accusãtibus esto obnoxius. Vnde illud etiam. Q. Ennii non minus equidẽ discendum censeo: q̃ dogmata & præcepta quædam ex philosophia intima eruta: quod idem poeta in tragœdia Iphigenia his uersibus contra inertiam posuit: ut Iulius celsinus apud Frontonem cornelium rettulit.

Otio qui nescit uti: plus negotii habet:
Quam cum est negotium in negotio
Nam cui quid agat institutum est: nullo negotio.
Id agit: studet ibi: mentem atq; animum delectat suum.
Otioso initio animus nescit quid uelit:
Hoc idem est. n. neq; domi nunc nos: nec militiæ sumus.
Imus huc: hinc: illuc: cum illuc uentum est: ire illinc lubet:
Incerte errat animus præter propter uitã uiuitur.

quod etiam in atticis lucubrationibus a Gellio refertur.

Q̃d his maxime uerbis Politianus se oblectari dicebat: ut sunt reciprocicornes arietes: & bestiæ exungues & excornes: & alia ibidem: addita.

Caput. XIII.

Dicebat olim Politianus magna se uoluptate affici: atq; incredibili delectatione teneri: in his uerbis: quæ sunt reciprocicornes & lanicutes arietes: & item bestiæ exungues & excornes: quod eorum compositio fœlix & iocunda sit non improbior: & putida: sicut in aliis multis contigit. Arietes autẽ reciprocicornes: & lanicutes: a Laberio poeta in mimis dicti sunt: quẽ tamen Gellius complura refert admodum licenter confinxisse: quod alibi diximus. Bestias autem exungues & excornes Tertullianus uocat: pro his: quæ sine unguibus: & cornibus forent: ut in libro de pallio habetur: cum Vedii pollionis crudelitatem incessit: ut qui murenis homines etiam ipsos deuorandos coniceret. Theodorus uero Gaza depedes: deplumes: & depiles per eleganter in usum romanum intulit: uir unus (ut ego existimo) ætate superiori: qui cum omni antiquitate ĩ optimis disciplinis cõparari possit.

Disputatio de re pub. habita: ac de imperio uenetũ: & apologus elegãs de pinu & cucurbita.

Caput. XIIII.

IN hortis oricellariis cum nuper aliquot egregie docti homines cõue-nissent: ubi de honestis litteris optimisq; disciplinis sæpe & copiose agi tur: forte incidit mentio de ueterum institutis: de regenda ciuitate: ac de ue netum clarissimo: atq; summo imperio: qua in re cum multi multa (ut fit) disseruissent: ibide; senex quidam in officiis rei pub. homo accuratus & pru dens: uolo inquit uobis de uenetum imperio perelegantem referre apolo-gum: quẽ a Francisco olim Barbaro audiui: qui nr̃a ætate: magna uir eloquẽ tia & consilio fuit: is enim cum de statu atq; dignitate Philippi ducis medio lanensis: & re pub. ueneta ageretur: in hunc modum locutus est. Scio ego quantum momenti positum sit in fortunæ uiribus: quãtum ponderis in ra tione & diligentia hominũ. nam quo maiora sunt imperia: eo sæuiores quã-doq; casus atq; calamitates habent. Sed apologum audiatis. Sata est olim inquit cucurbita iuxta arborem pinum: quæ grandis admodum & ramis pa tulis extabat: cucurbita uero cum multis pluuiis atq; cœli temperamento creuisset: lasciuire incipit: & ramulos audacius porrigere: iam serpebat in pi num: iam surgere: iam ramos & frondes inuoluere audebat: ampliora folia candentis flores: prægrandia poma: & uirescẽtia ostentans: Itaq; tanto fastu: atq; insolentia intumuit: ut pinum arbore; ausa sit aggredi: & uides inquit: ut te supero: ut amplis foliis: ut uirore præsto: & iã iã ad cacumẽ prosurgo. tum pinus: quæ senili prudentia & robore pollebat: nihil mirata est cucur-bitæ insolentis audaciam: sed ita ad eam respondit. Ego hic multas hyemes: calores: æstus: uariasq; calamitates peruici: & ad huc integra consisto. Tu ad primos rigores minus audaciæ habebis: cum & folia concident: & uiror om nis abierit: sic & in Italia inquit Barbarus: per multæ quidem sunt cucurbi-tæ: quæ pinum aggredi magnopere conantur: sed habent tamẽ plus animi: quã roboris: quo circa breui exarescunt: aut decidunt: pinus autem uexari: atque turbari potest: extirpari autem aut siccari nisi longissimo tempore nequit.

De oraculo a Maximino imper. instructo contra christianos: & ibidem de constantia christianorum: quibusq; uerbis contra Rom. præsides uterentur.

Caput. XV.

SAtis compertum est ex annalibus ueterum: quantum rom. olim imperatores decretis publicis: atq; edictis christianorum religio-nem repellere: atq; extinguere conati sunt. Sic ut nullum crudelita-tis genus omissũ fuerit: in quo christiani homines uexati: atq; dissecti nõ fue rint. Sed ut cætera nunc omittamꝰ: Maximinus quidem cæsar non minore astu: quam sæuitia usus est: in persequendis lacerandisq; christianis. siquidẽ Iouis simulacrum (quod in urbe Antiochia celebre fuit) sic instrui curauit: commentoq; callido aptari: ut in edendis oraculis: quæ tu; magno cultu ha-bebantur: responsum de christianis hoc promeretur: Ne homines christo di

cati degerent in urbibus: neq; ullis etiam locis iuxta urbes. Sed procul ut noxium genus: atq; ueneficum fugarentur: quo factum est: ut uagi palantesq; & reiecti ab omnibus forent: tam etsi pro relligionis merito atq; maiestate: id accidebat: ut quo plures: sæuioresq; forent persecutores: eo maior: & ãplior relligio haberet: nec enim quicq̃ principum sæuitiam atq; feritatem magis exstimulabat: q̃ firmitudo illa & inuicta atq; impenetrabilis christianorum constantia: quæ quamlibet libidinem atq; immanitatem longe exuperaret: cũ foret hæc oratio christianorũ: ut a Septimio Tertulliano scriptũ est. o Romani præsides: cruciate: torquete: dãnate: allidite: atterite nos: probatio est nostræ innocentiæ uestra iniquitas.

Qui grãmatici de origine uerborum scripserunt: & unde hæc uerba: auidus & inuidus dicta sunt: perelegans & erudita enucleatio.

Caput. XVI.

m Agno studio ac diligentia quæsitum est a ueteribus grãmaticis de origine ac significatu uerborum: qua in re Nigidius: Verrius flaccus: Pedianus: & M. Varro plurimum operæ posuerunt: quoniã in consideranda atq; intelligenda uerborum origine: uaria fere atq; diuersa ab authoribus tradita sunt: quod & Fabius Quintilianus testatur: & Academici probant. ego autẽ secreto opere de hoc pluribus disserui: nunc exponendũ putamus: ũde originẽ traxerint hæ uoces Auidus: & Inuidus: qm̃ grãmatici quidam iuniores nõ minori inscitia: q̃ improbitate in his aberrant: cũ probi auctores tã eleganter tamq; erudite de his egerint: affirmãt enim a uidendo deductum esse utrunq; uocabulum: nam auidi a non uidendo nominati sunt: propter nimiã cupiditatem: ut Ver. Flaccus existimauit: qđ a littera priuandi uiꝫ obtineat: sicuti amentes dicimus: qui mentem non habent: inuidos autẽ & inuidiam simili ratione inquit Cicero dici: quoniam ex nimia uidendi cura liuescant: quod in tertia (ut puto) Tusculana comperies: ab inuidẽdo inquit: recte dici potest inuidentia: ut effugiamus ambiguum nomen inuidiæ: quod uerbum ductũ est: a nimis intuendo fortunam alterius. quod & poeta Accius in Menalippo testatur.

Florem quis nam liberum inuidit meum.

Qua in re. M. Cicero nõ Accium modo excusat: sed etiam egregie cõmẽdat qđ inuidere cũ accusandi casu protulerit: quoniã ius suũ poeta retinuit.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER TERTIVS.

Qđ Plato philosophus inuidiæ morbo laborauit: & qđ infensus Xenophōti. atq; Democrito fuerit: cuius etiā libros extingui cupierit.

p Er multa ad huc supersunt indicia ex ueteruз scriptis: quibus copiose probari potest: Platonem philosophum emulationis ac inuidiæ morbo maxime laborasse: aliorumq; laudes iniquo animo accepisse: siquidem inter eum ac Xenophontem tacitæ cuiusdam emulationis liuor extitit: cum nullibi Plato de ipso Xenophōte tanto uiro meminerit: eiusdem uero discipulos ac sectatores loquentis induxerit: quod animi male affecti atq; insinceri argumentū præbuit: ut Gellius dicebat. De abderite autem Democrito: qui longe in phisicis præstitit: idem factū est a Platone: sicuti Aristoxenus refert: naз cū Plato inquit locos quosdaз tractaret: inquibus contra Democritū sentiebat: prudens tamen ac sciēs nusq̄ illū citauit: etsi alios fere philosophos nominaret: tuз quod est āplius idem Plato quæcunq; habere potuit Democriti commentaria traditur collegisse: eaq; cum cremari uoluisset: ab Amyda & Clynia uiris pythagoricis prohibitus est: asserentibus eos Democriti libros nō posse omnes extingui: cum apud multos passim exempla eorum seruarentur: quaз rem & Laertius diogenes ex ueterum commentariis recenset: nam & Georgius cretensis: qui trapesuntius appellari maluit: per multa Platonis philosophi uitia collegit libris de hoc compositis. unde Io. Alariensis ridicula uoce illum cenotimonem & erinnym appellat: quod & nicenus Bessarion alicubi asseruit.

Disputatio habita inter Hieronymum Sauonerolam: & picum mirandulam de philosophia ueterum cum christiana academia. & quid item uetustissimi de ipso deo sēserint idest Moses: Mercurius: Zoroastres & Pythagoras.

Caput .II.

q Vam uera sit: atq; ex re conficta a Luciano eloquentiæ imago apūd celtas populos nuper equidem consideraui: cum Io. picus mirandula me ipsum: Laurentianumq; sua oratione quocunq; uellet perduceret: tāta eniз in eo uiro & uocis suauitas & rerū omnium cognitio adest: ut etiaз: sicut ille Luciani ὄκμιος Mercurius facile omnis populos atq; homines suis sermonibus capere: oblectare: atq; afficere possit. nuper autem consedimus in marciana academia apud Hieronymum sauonerolam: qui ætate nostra in omni p̄pe philosophia maxime præstat: sed inibi Laurentianus (ut fit) ex ueteꝝ philosophia cuз per multa de ipso deo ac eius potestate rettulisset: ac de animæ

uiribus: cumq; in hoc non re: sed uerbis dissentire christianos affirmaret. mo deste (ut solebat) ac placide Hieronymus. Caue inquit Laurentiane: ne uer ba pro rebus accipias. Nam qui ueteres philosophos in academiam christia/ nam pertrahunt: per facile quidem uel falluntur ipsi: uel alios fallunt. Pla/ to enim ad animi insolentiam: Aristoteles uero ad impietatem instruit: quo magis te inquit Laurentiane hortamur: ut relictis ipsis philosophiæ spaciis atq; umbraculis ad Salomonis porticum deficias: in qua certissima uitæ ra/ tio atq; ueritas continetur: quibus dictis cũ Io. picus subrisisset: et ad te inqt hæc etiam pertinent crinite: qui tam studiose adhuc pene adolescens: tamq; assidue omnibus prope disciplinis incumbas: sed ea inquit de deo & animis decreta: cum diu a me euigilata atq; perpensa fuerint: puto me posteris etiaз probaturum: christi relligionem magna ex parte cum ueteri philosophia cõ sentire: modo hæc omnia diligentius atq; probius intelligantur: cum nulla unq̃ relligio fuerit: quæ deum ipsum æternum rerumq; omnium absoluti/ ssimum non dixerit: sicuti & animã quoq; imortalem. Sed principes inquit in omni mortalium uita extiterunt aliquot & iudicio: & rerum cognitione maximi: ut Moses: Pythagoras: Mercurius: Zoroastres: Solon: qui omnes pari consensu: non modo hæc crediderunt: sed maxime affirmarunt. nam siquid est antiquitati cõcedendum: omnis certe illa ueterum theologia pari sententia id ipsum asseruit. Hermes enim qui apud ægyptios floruit: & qui maximus philosophus: maxim⁹ sacerdos: & maximus rex fuit: certe cum Mose ipso consentit: eiusq; opinioni magnopere accedit. nam & Pythagoræ diuina illa philosophia quam magiceз nuncuparunt: magna ex parte ad mo sis disciplinas pertinebat: ut qui ad hebreos quoq; eorumq; doctrinas in ægy ptuз usq; perrexerit: pluraq; illoꝝ sacra: atq; mysteria intellexit. nã Platonis etiã eruditio (ut constat) ad hebraicam ueritatem fere accedit: ex quo ꝑ mul ti eum germanum Mosem dixerunt: sed grecæ loquentem. Zoroastres autẽ ille Oromasi fili⁹ cum magicem quidem percoleret: nihil aliud accipiebat. quam dei cultum atq; diuinitatis studium: quo ille occupatus naturæ uires omnemq; potestatem egregie apud persas perquisiuit: ut sacra illa & subli/ mia diuini intellectus arcana cognosceret: quam partẽ uel Theurgiam mul/ ti uel Cabalam alii: uel magicem etiã dixerunt: Sed enim omnis antiquitas tantũ uidetur hebreis atq; ægyptiis concessisse: ut ueritatem ab illis acceptã per uarias orbis regiones: atq; diuersos populos circunducere: atq; illustrare uoluerit. quod eo animo a quibusdam effectum est: ut magis addere aliqd: ac inuenire ipsi crederentur: q̃ sumpta ab aliis approbare. quibus relatis Hie ronymus Sauonerola Io. picum complexus: & unus tu inquit es pice ætate nostra: qui omnium ueterum philosophiam: ac relligionis christianæ præ/ cepta & leges percalleas: ut hæc tua quidẽ rerum pene omnium cognitio: an tiquioribus illis Hieronymo: Augustino: Basiliis Gregoriisq;: ac Dionysiis merito conferri possit: nam alia ibideз multa Io. picus de christo: legibusq;

eius ac relligione copiose disseruit: ex chaldaicis atq; syriacis thesauris: quod alibi commodius recensui.

Qđ apud nostros quattuor idiomatū genera fuisse tradanē: id est Priscū: Latinū: Romanum: & Mixtum: & quo maxime tempore floruerunt: ac de ethruscis etiam litteris non nihil.

Caput. III.

d Ignum obseruatione uisum est: quod in quorundam commētariis le/gitur: de latina eruditione: & quo maxime Idiomate: quibusq; tempo ribus maiores usi fuerint. Relatum igitur est quattuor fuisse apud nostros linguaꝝ proprietates: hoc est Priscam: Latinam: Romanā: & Mixtā: quod ex Varronis authoritate grammatici ueteres tradunt. Prisca est: qua uetusti ssimi Italiæ populi sub Iano uidelicet & Saturno regibus usi sunt: cuiusmo/di carmina quædam incondita: parumq; nostris intellecta adhuc supersunt: ut Salioꝝ & Argeorum sacra: de quibus Var. etiam Terentius meminit. La tina uero: quā sub Latino: & regibus Tusciæ cæteri quidem populi in ipso latio loquebantur: qua tabulæ decemuirales scriptæ sunt: ac sacræ leges: & publica quædam edicta. Romana quæ post exactos reges Rom. populi ge/sta complexa est: nā & hanc ipsam inter poetas. M. Plautus: Neuius: Accius Pacuuius: Ennius: &. P. Vergilius maxime coluerunt: ex oratoribus autē & historicis. M. Cato: Sisēna: Quadrigarius. Val. antias: Cæsar &. M. Cicero: Mixta uero: quæ aucto imperio & libertate ammissa uarios populos ac na/tiones in iura ciuitatis admisit. Quo factum est ut Romana uirtus: ac lo/quendi iuxta integritas passim cū moribus degeneraret: ex ueteri sententia. Moribus antiquis res stat romana uirisq;.

Neq; autem me latet: latinā quidem doctrinam ex multiplici: uarioq; Idio/mate constare: siquidem: & Osca: & Sabina uocabula a multis olim recœpta sunt: ut punica nunc ommittamus: nam &. Q. Ennius Osce locutus est: tum ethruscas alii fabulas exposuerunt: sicuti Liuius &. M. Cicero alicubi testantur.

De nominibus Romanorum: & qđ a Sabinis prænomē acceperint: ex fœ dere cum Romanis facto: tum qua die Romani nomen assummerēt.

Caput. IIII.

a Pud Macrobium & alios ueteres non pauca sunt obseruata de potesta te: & ratione nominū Romanorum. Vnde uidelicet assumpta uel de ducta sint. Sed enim Romani homines: nō uno tantum nomine uel cogno mine censebantur: sed pluribus etiam: q̄ a nostris grammaticis tradatur. si/cuti uidere quorundam exempla possumus. nā sic utiq; de Attico leges: eū quidem his appellationibus fuisse uocatū ut diceretur. T. Cæcilius: Satus: Pomponius: Atticus: solebant enim Romani: uel ab illis cognomen accipe/re a quibus heredes relinquerētur: quod alibi demostraui: nec. n. illud igno ramus: tria præsertim nomina romanorum a poetis designari: unde illud.

Tris equitum turmæ: tria nomina nobiliorum.
Sed hac in re putaui obseruādum: quod ab Eutropio scriptum est: in Rom. historia ad Valentem augustum: quod equidem non satis memini: an apud alium authorē legerim: post multas inquit contentiones inter Sabinum populum & Romanum factum est fœdus: ac iure societatis in eandem sententiam conuenere: ut rex. T. Tacius simul cum Romulo imperium teneret: Sabiniq; & Romani unus populus efficeretur. ex quo ad hoc inquit confirmandum: Romani tum cœperūt Sabinorum nomina suis præponere: Sabini autem romanorum: ut nouæ quidem amicitiæ nominum iura adiicerēt. quo factum est: ut nemo deinceps romanorū absq; prænomine haberetur. neq; uero illud ignoratur: in ueterum commentariis lustricos dies illos a romanis dictos: quibus nomina infantibus imponerentur. nam & Nundinam deam (ut asserit uectius prætextatus) Romani colebāt: a die nono appellatā: quo uidelicet ipsos infantes lustrarent: ac nomen imponerēt: etsi octauo die fœminis: maribus autem nono: ut in cœnis macrobianis legitur.

Qui maxime apud latinos: de Sacris ac Pontificiis uerbis scripserint: & quomodo reus & damnatus inter se differunt: tum ex iure ipso Pōtificū uerba exposita.

Caput. V.

q Vi apud ueteres de iure pontificio & antiquis sacris scripserunt: per cō mode uisi sunt: atq; egregie uerborū proprietates: ac potestatem explicare: ea cum primis referentes: quæ ad sacras uoces: quæ ad funerales: & Saliares pertinerēt: cuiusmodi authores a Macrobio celebrātur: Vectius prætextatus: ac Flauianus: ut Labeonem Antistium: & Veranium mittamus: qui libros de pontificalibus reliquerunt: Sed enim cum ritus ac cerimonias sacrorum inuestigarent: uerborum quoq; rationes atq; originem mirifica diligentia conquisierunt: quod in his nuper uocibus obseruauimus: quæ ad reū & damnatum pertinent: nō minus uero: q̄ subtili iudicio examinatis: siquidem utrumq; uocabulum in uotis nuncupandis: atq; persoluendis frequēs in ueterum libris comperies. nam illum propie rerum dixerunt: qui suscepto uoto in sacris se se numini astringit: dannatū uero dicimus: qui se a promissis eximit: & uota persoluit: quod in Macrobianis quoq; cœnis ab Eustathio eleganter disputatur. unde illud etiam in ueterum legibus legitur.

Qui reus uoti esto accedunto ad sacra:
Qui dannatus esto sacra rite persoluunto.

Nam &. P. Maro: qui ius Pōtificium optime calluit: egregie id obseruauit: quo loco inquit.

Di quibus imperium est pelagi: quorum æquora curro:
Vobis lætus ego: hoc candenti in littore taurum
Constituam ante aras uoti reus: extaq; salsos
Porriciam in fluctus: & uina liquentia fundam.

De uiribus atræ bilis: ac de Eurylocho: & poeta Malacho: q̃ grauiter eo morbo ad insaniam uexarentur.

Caput. VI.

q Vi de moribus & uita philosophorum scripserũt: Eurylochũ tradũt qui eliensem Pyrrhonem audiuit: miris modis atra bile uexatum fuisse: quæ græce μωλαγχολία. dicitur: atq; sic p̃citũ eo morbo: ut cum in elide uariis & diuersis multorum quæstionibus ageretur: ac responsitando esset fatigatus: pallium abiecerit: & Alpheum fluuium tranauerit. Illud quoq; de eodem Eurylocho: eiusq; furore traditur: sic aliquãdo ĩstigatũ κατὰ μειρὰγ ut sumpto ueru cum carnibus: usq; in forum illũ insequeretur. fuit autẽ Eurylochus acerrimo quidem ingenio: cuiusmodi fere hi sunt: qui atra bile sunt affecti: quod ab Aristotele philosopho atq; aliis approbatur. Nã & Phauorinus academicus: qui Pyrrhonio℞ libros cõposuit: heroicam hanc affectionẽ apellabat: dicẽs ᾗ μαι σχεδόν τϊ τὸ πάθος τοῦτο ἡρωϊκόν. q̃n Hercules: Lysãder: Aiax: Alcmeon: ac Bellerophon eodẽ uitio laborarunt: ut Socratẽ nũc & Platonem mittamus. nam Malachus quidem poeta excellens fuit: sed eo tum in absoluendo carmine præstãtior: cum mente penitus foret alienat⁹: sicuti etiam de Bacchis: & Sibyllis (ut appellant) creditũ est. Quin & Augustinus copiose affirmat poetas ipsos nõ proprio: sed alieno ore carmen effũdere. quod a Platone probatur in eo libro: cui titulum fecit de furore poetico: sed enim de atra bile cũ plura scribat Aristoteles in p̃blematis: frigida inquit stolidos & ignauos reddit: calida ingeniosos & amantes: nimia uero attonitos & timidos: sed hæc alibi commodius explicauimus.

Quo habitu & forma esset Romana toga: ac de aliis uestib⁹: quæ cuiq; populo ascribantur: tum alia inibi non in iocunda addita.

Caput. VII.

s Cripta sunt a ueteribus per multa de uestibus: & eorum genere: sicuti a Suetonio Tranquillo: Cornuto & aliis: qui diligenter quæsierunt: quibus etiam uocib⁹ apud uarios populos signarẽtur: sicuti græcorum palliũ: Sardorum mastruga: Brachæ Gallorũ: Germanorum rhenones: Romano℞ toga: de quibus a me alibi dictum est. sed hoc loco notandum mihi uidetur de romana toga aliquid: quo habitu: quaq; ratione accipienda atq; intelligẽda sit: cum nuper de re hac quæstio inter doctiores haberetur: ad hũc igitur modum romani uestem hanc habuerunt: ueluti etiam num in ueterum statuis & marmoribus conspicimus: quæ togatæ obid imagines appellabanẽ: erat autem uestis usq; ad talos: unde talares etiam togæ a quibusdam dicũtur. Idq; seruatum est romæ: usq; ad ætatem Octauii Augusti. quod a Fabio Quintiliano diligenter est obseruatum. nam deinde breuiores fuerũt: sic ut ad media crura essent demissæ. rotundam uero & apte cæsam uolebant: ne enormis uel indecens uideretur: siqua ex parte minus iusta. nec eadem fuisset proportio: sinus etiam faciebat: qui cum altiores cinctura extarent: decẽ

ter & honeste in partē sinistram duceretur . ita enim desiderat Fabius in oratore: quoniā sedeat aptius . merito autem reprehensus est. C. Plinius qui talarem togam dixerit a Cicerone gestari solitam: ut ea uarices uelaret. cum cōsuetudo tum foret: togas ipas ad talos usq; demitti: sicuti græcorum palliū erat: in superiori autem parte: humerum operiri debebat: iugulum ut attingeret potius q̄ uelaret: ne togæ ipsius dignitas & latitudo: quæ in pectore uisebatur in angustum deducta pderetur. Erāt & manicæ in toga usq; ad ipsas pene manus: neq; tamē ad imos digitos: quarum latitudo æqua & decēs magis decorem q̄ uenustatem præferebat: ut cum brachium in agendo tollerēt cæteris togæ partibus optime responderet: ita enim romani togā fere habuerūt. nam in Mena Pompei liberto togam nimis defluentem: atq; redūdantē: uirulento carmine insectatur Horatiꝰ: cum sex ulnarū esset: eaq; amictꝰ Menas populo stomachante per sacram uiam incederet: neq; enim licebat in urbe: præterq̄ libero homini: hac ueste uti: siquidem & ætatis & hominū in habitu uestiū ratio est a senatu po. q;. r. seruata. nam & pueri prætexta toga usi sunt: sicuti ex his notissimū est: quæ Vectius prætextatus in Macrobianis cænis de prætexta & bulla aurea copiose disseruit: uirili autem toga uti a sexto decimo ætatis anno incipiebant: etsi quidā temere dissentiunt: Octauius . n. Augustus. xii. agens annū auiā Iuniā defunctā pro cōcione laudauit: & quadriennio post (ut ait Tranquillus) uirilem togam assumpsit. uiri autem Romani. ut est author Gellius: primo quidem sine tunicis toga sola amicti fuerunt: postea substrictas & breues tunicas citra humerū desinentes habebant: ex quo Scipio ille aphricanus Pauli filius: cum in Gallū Sulpitiū esset inuectus: cū Cheridota illum tunica accubuisse nō sine stomacho affirmauit: & re uera facta est aliquando mutatio in rom. ciuitate de indumentis gerendis: siquidem Octauius Augustus ædilibus demandauit: nequem ciuem in foro aut circo pateretur consistere nisi positis lacernis togatos: & cū forte ꝑ cōcione uidisset penulatorum turbam indignabundus & clamitans:

En inquit romanos rerū dominos: gentemq; togatam.

Quam iniquo animo pu. Vergilius fuerit contra Grāmantistas atq; ineptos litteratores: ac eiusdem elegans dictum super illo enigmate:

Tris pateat cœli spacium non amplius ulnas.

Caput. VIII.

t Raditum est a multis. P. quidem Vergilium bonis ingeniis ac eruditis plurimum gratiæ & fauoris ostendisse: cōtra autem litteratores: ac male doctos homines: mirum est q̄ affecto & infenso animo fuerit: qd̄ ī his maiorem audaciam ac impudentiam: q̄ maturitatem & iudicium uideret: ex quo prolatis etiam uersibus: hoc totum aperte asseruit: sicuti Iunius philargirius: & Seruius honoratus referunt: sed quod in uersiculo Vergiliano acciderit de cœli spacio grāmaticis conquirētibus dignum sane uideri potest adnotatione: in hoc. n. carmine ex bucolico ludrico.

Tris pateat cœli spacium nõ amplius ulnas.
Cum Cornifici9 & alii quidam grammatici dubitarẽt: anxieq́ꝫ a poeta ꝑquirerent: siquid forte remotius subesset: perlepide responsum est a Vergilio: se in ea re grãmaticis omnibus crucẽ fixisse: in qua se assidue distorquerent: qđ ipse etiam Pedianus a Vergilio audiuit: queádmodum Iunius idem Philargirius ĩ Vergiliano commentario refert: qui tamen Pedianus respõdisse traditur: mihi certe nullam crucẽ: Non.n. sum id anxie quæsiturus. Quantũ uero doctrinæ Vergilianæ ac eius fœlicissimo ingenio concesserit Pedianus: cum ex aliis multis declarari potest: tum qđ idem Pedianus librum quoq́ꝫ contra eius obtrectatores composuit: qui. p. Vergilio & historiæ falsitatem & furta ex Homero obiciebant: cũ in utroq́ꝫ nõ defensionẽ modo: sed grãm & laudem singularem merito inuenerit. quemadmodũ Eustathius: ac Furius albinus erudite & copiose apud Macrobium testantur.

De his hominibus: qui se ipsos in puteum iaciant: & qđ in causa: exemplis de Laurentiano & aliis adductis.

Caput. IX.

q Væsitum nuper est a uiris prudẽtiorib9: quo nã fato acciderit: ut hoc ipso anno in parte Galliæ (quæ a nostris Lugdunensis dicitur) nõ paucæ quidem fœminæ se ipsas in puteos & in undas coniecerint: etsi nullo (ut apparebat) corporis morbo uexarẽtur. in quo nihil certum: aut etiam dignũ est allatum: præterq̃ quod hoc totum pleriq́ꝫ potestate siderum: ac cœli defluxu fieri arbitrati sunt: unde furore perciti homines: uiolẽta nece occumberent. nec enim desunt exẽpla apud ueteres: quibus aperte colligitur plurimos tali morbo affectos se intermisse: quod a ueteribus tamen in deoꝝ iram & quasi ultionem refertur. nam de his qui graui morbo: aut peste tenentur uulgatius est: q̃ ut de hoc tradendũ sit. cum Galenus quoq́ꝫ & Hippocrates in medicina præstantes uinciendos præcipiant egrotos: sicubi pestilenti: uel grauissima febre infestantur: quod in his maxime accidit: qui pestilentia laborant: sicut in celebri illa Atheniensium traditur: in qua per multi se ipsos passim in undas iaciebãt. quod a poeta Lucretio eleganter explicatur.

Multi præcipites lymphis putealibus alte
In fluuios partim gelidos: ardentia morbo
Membra dabant: nudum iacientes corpus ĩ undas.

testis mihi: & Pontanus: uirginem Neeram ĩ salentinis paucis añ añnis se se ĩ puteum deiecisse: Sed hoc ex nimia indignatione factum constitit: qđ ab eo se repudiatam uideret: cui pro cõiuge pacta erat. Sed enim quod nuper accidit ĩ Petro leonio mirificum certe uisum est: quando is & ĩ philosophia uir excellens: ac prudentia prope egregia: ĩ puteum se in florentino suburbano ĩmersit: quod etiam mox Laurentiano Florentino contigit: cuius ego academiam aliquando accessi: eiusq́ꝫ disciplinæ auditor intersui: cum Aristote

lis opera: atq; Hippocratis cõmentarios magna eruditione exponeret: sed in obitu hoc Laurẽtiani: consensum est a medicis fuisse illum atra bile sic percitum: ut Hippocratis uinculo necesse fuerit illũ alligare. quanq̃ & hoc ipso anno fœminæ aliquot in Cortoniẽsi agro idem factitarunt.

De populis qui humana carne uescãtur: & q̃ Hieronym⁹ de Scottis gente britannica scripserit.

Caput. X.

f Requens mẽtio est apud ueteres authores de populis Anthropophagis. q uidelicet iccirco sunt a græcis appellati: qđ humana carne uescãtur. Nã apud Scythas (inquit Plinius) plura genera sunt: quæ humanis corporibus uescuntur. Et in medio prope orbe terrarum Sicilia & Italia: gentes fuisse olim huius mõstri Cyclopas & Lestrigonas dictos constat: sed idẽ relatum est etiam a Hieronymo de Scottis: qđ hi populi ab hominibus esitãdis non abstinerent: quod hercle mirum est: cum ad ipsam Hieronymi ætatem id agerẽt. sic. n. refert idem: quo loco uarios populorum mores ac ritus percẽset. quid inquit loquar de cæteris nationibus: cum ipse adolescentulus in Gallia uiderim: Scottos gẽtem britãnicam humanis uesci carnibus: & cum per siluas porcorum greges & armentorum: pecudumq; reperiant: pastorũ nates & fœminarum papillas solent abscindere: & has solas ciborũ delitias arbitrari: Idem etiam Scotti quasi Platonis rem pub. sequentes: nullam ꝓpriam habent cõiugem: sed pro libidine inquit more pecudum lasciuiunt. quod a me de Scottis eo libẽtius est obseruatum: quoniam & doctiores quidam opinati sunt: de his quidem populis nullam Romanis imperatoribus cognitionem fuisse: in qua sententia & Hermolaus barbarus fuit. Nostra autem ætate compluris cum Carolo Francorum rege Italiam inuaserunt: qui sub eius signis militarent: sunt enim in dirigendis maxime sagittis uiri acres atq; egregii.

De lapide caristio mirifica obseruatio: qđ ex eo uestes contexantur: atq; in ignem positæ a maculis emundentur.

Caput. XI.

d E Caristiis columnis: atq; marmoribus complura ab his traduntur: q de lapidicinis scripserunt: de illo autem genere lapidis: qui ad Caristiũ celebratur: cum alii multi: tum præcipue Strabo mirãda quædam describit: cum netilem hunc atq; textilem esse referat. Quin ex hoc ipso lapide mantilia inquit Strabo egregie contexi: atq; absolui. quæ si forte contraxerint sordes: & in ignem deferantur: facile quidem emũdari: atq; omnis maculas tolli: ac si in lauacro fuerint: quod ego ob id obseruãdum existimaui: ut apertius intelligamus: nihil tam mirum uideri in maiestate naturæ: quin illud ipsum magno cõsensu credi oporteat: etiam si male docti homines: atq; antiquitatis imperiti uel talia impudenter contemnunt: uel inepto risu tamq̃ mendacia explodunt.

Locus

Locus in epistola.M.Tullii ad Trebatiũ expositus de philoctete: quãq; imprudenter aquibusdam deprauetur:ac falso itidem exponatur.

Caput.XII.

m VIti hactenus fuerunt: qui in cõmentariis Angeli politiani:qbus miscellanea titulũ fecit:cõplura uelut absurda: & ĩperite exposita adnotarunt.nam cuiq; insitum prope est:aliena magis detrahendo reprehẽdere: q̃ sua docendo comprobare.nos autẽ eos homines laude dignos:atq; cõmendatione censemus:qui legendo:scribendo:atq; cõmentãdo p̄ multũ uigilarunt:etiam si non sunt omnia in bonis disciplinis cõsecuti:qđ ea ratione dictũ uolumus:ut eorũ inscitiã:atq; ineptã audaciã reprimam⁹:qui in hoc litteraꝝ certamine uolsellis(ut inquit Varro)nõ gladiis pugnãt:sed his missis. M.Ciceronis loc⁹ exponendus ẽ in epistola ad Trebatiũ iurecõsultũ:quo loco de Philoctete agitur:cui similẽ dicit Trebatiũ in locis uariis p̄ agrãdis.deĩde qđ in Britãnia inquit non minus q̃ Philoctetẽ te p̃buisti plane non reprehendo.quibus uerbis Cicero significat Trebatiũ ipsum parũ certo loco cõsistere:sed p̄egre uagari:& spectacula cõplura quæritaſ ad exẽplũ Philoctetis: ut ex græcis quoq; fabulis colligimus:inquibus Philoctetes inducitur:post acceptã iniuriã p̄ uarias urbes ac regiones deferri:sed eiusdẽ Ciceronis uerba repetenda sunt:ex epistola ad.Q.Fratrem:ut aptius intelligamus:q̃ sit hoc loco absurda mentio de Philotheoro.de re pub.inquit:nimium te laborare doleo:& meliorẽ ciuẽ esse:q̃ Philoctetem:qui accepta iniuria illa spectacula quærebat:quæ tibi acerba esse uideo:ex his autem uerbis:nemo est q non uideat Philoctetẽ esse legendũ:nõ Philotheorum. quãdo & ueteres quoq; codices huic sententiæ astipulantur:quod ego cũ Politiano rettulissem:ĩgenue quidẽ & amice professus est:nõ fines modo se hac in re:sed ipsam quoq; possessionem cõcedere.

Veterũ consuetudo relata de Bactrianis populis & Atriis in furtis mulctandis ex authore Bardesane:ac de ægyptiis etiã & lacedemonib⁹: q ĩpune furta cõmitterent.

Caput.XIII.

c Omplura passim apđ ueteres de furtis leguñ:quibus legib⁹: atq; suppliciis mulctari oporteat:sed illud ex libris Bardesanis de fato apponẽdũ putaui. apđ Bactrianos ĩqt populos q pauca furanẽ:sputis dehonestari solẽt:taliq; ignominia đdecoranẽ:apđ Atrios itẽ:q minima furanẽ lapidib⁹ obruunẽ.qđ & Pãphilus Eusebius recẽset:quo loco de fato cõtra chaldeos: & mathematicos disserit:Lacedemones autẽ uiri & acres ĩprimis& sobrii:patrio iure ac legibus furãdi usũ p̄miserũt:neq; id ipsũ ob turpiorẽ q̃stum:aut ad sumptũ libidini suppeditãdũ:uel opulẽtiã cõgerendã:sed ꝓ ip̃a(ut inqt Gellius)disciplina & exercitio rei bellicæ : qm̃ sedulitas illa & sollertia furãdi ingenia & animos iuuenũ acueret:atq; ad insidiaꝝ astus excitaret:& uigilãdi tolerãtiam obfirmaret. apud ægyptios item uetustissimos illos furta oĩa

fuisse permissa & impunita traditum est: qua ĩ re illud. M. Catonis ueluti ex delphico seruatum est in originibus de furtis: fures inquit priuatorum furtorum in neruo atq; compedibus ætatem agunt: fures publici in auro atque purpura.

Triginta milia deorũ a poeta Hesiodo celebrari: & a. M. Varrone. ccc. Ioues: & q̃ ridicula foret ueterum de diis opinio.

Caput. XIIII.

SCripsit Aenomaus librum de falsitate oraculoꝝ: ĩ quo flagitia omnia Apollinis: & Vatum deceptiones detexit. quo autem loco refert imperatũ fuisse ab Apolline methymnẽsibus: ut ligneum Dionysii caput colerẽt. xxx. inquit milia deorum in orbe terrarũ haberi: idq; ipsum a Vate Hesiodo fuisse assertum. Septimius uero Tertullianus in apologetico cõtra gẽtiles: trecẽtos inquit Ioues: seu mauis Iupitros a. M. Varrone dinumeratos: eosq; sine capitibus ĩtroductos: quo circa non inepte dictũ uidetᷣ a qbusdã philosophis: fuisse eos maxime demẽtes atq; insanos: qui reb⁹ oĩbus & adesse deos putauerint: & uaria flagitia: quæq; obscenissima dictu sunt ꝓ numinib⁹ coluerĩt: quod ab Augustino etiã & Firmiano lõgis uolumnib⁹ atq; magnis cõuitiis incessitur: deridetᷣ atq; explodiᷣ. itaq; ociosũ est inquit Tertullianus ꝑ omnia deoꝝ nomina uelle decurrere: qui colerentur a ueteribus: cũ totta mq; uarii: noui: ueteres: serui: barbari: græci: romani: peregrini: captiui: adoptiui: proprii: cõmunes: masculi: fœminæ: rustici: urbani: nautici: militares enumerentur.

Qui sint apud ægyptios Sarabaytæ sacerdotes: ac de eoꝝ moribus: atq; improbissima simulatione ex Augustino: & Hieronymo authoribus.

Caput. XV.

SErmo habitus est in marciana bibliotheca a Pico Mirandula & Politiano de quibusdam hereticis: eorumq; disciplinis: atq; opinionib⁹: tũ de Augustini egregia & singulari doctrina: in examinãdis refellendis atq; eiciendis illorum erroribus: qui christianorum mentes: ueluti proserpens hedera: facile implicant. Inter alia uero complura quæsitum est: qui nam forent Sarabaytæ sacerdotes: quoniam in Augustini epistola mentio de his obiter facta sit: qua in re cum nihil responsum fuerit: putaui hoc loco ea subicienda: quæ de his relata sunt: ab eodem Augustino ex Hieronymi traditione. Tales sunt inquit Sarabaytæ sacerdotes: ut eorum genus omni affectu atq; studio sit deuitandum: ipsi deniq; in ægypto positi sunt: in foraminibus petrarum habitantes: induti porcoꝝ & boũ pellibus: cincti funibus: palmaꝝ spinas ad calcanea portantes ad cingulum ligatas: discalceati: & sanguine cruentati: cauernis exeuntes ad festũ Scænophegiæ pergunt Hierosolymã: & sãcta sanctorum intrantes: paupertatem & abstinentiam prædicant a se seruari: tum barbam spectante populo ibidem acriter peruellunt: itaq; nummis tali

astu & cõmento adeptis in suam regionẽ remeãt: et ĩ lætitia & dapibus epu/ lantur. Hos inquit Sarabaytas Augustinus: nolite obsecro imitari. quia nõ beatos illos: sed in magnis suppliciis dannatos merito esse prædicamus: ui/ dentur enim pro his ab Augustino & Hieronymo accepti: qui cum uultum seueritatis uendit ent: atq; seueritatem egregiam præ se ferant: in recessu scele ra omnia & flagitia retinent. Cuiusmodi homines & a Paulo & a cæteris ma gnopere ex agitantur: siquidẽ Catones & Curios simulant (ut inquit ille) ui uunt autem bacchanalia.

PETRI CRNITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA. LIBER QVARTVS.

Dignum memoria de rege Pisistrato: quo astu atq; cõmento cõtra aduer sarios sit usus pro firmando imperio: tum de eius quoq; tyrãnide non ni hil ex uerbis Solonis.

d Ignũ obseruatione ac memoria est: qđ in historia de rege Pisistra to: & eius dissensione cum filiis notatur: tum q̃ callide ac prudẽ ter (ut hõ græcus) omnẽ prorsus odii ac simultatis suspitionẽ: apđ populũ Atheniensẽ substulerit: nã cũ forte idẽ Pisistrat⁹ (q athenis imperauit) in dicẽda sentẽtia minime obtinuisset a liberis assensũ: ex ea re factũ est: ut inter eos orta simultas crederetur: quod emulis atq; aduer santibus (ut fit) maxime gratum pro uoto cõtingeret: sperantibus ob eam forte seditionem atq; discordiam futuram in regno nouitatem: uerum Pisi/ stratus comperto emulantium animo: ut eximia uir prudẽtia: ciues omnes conuocauit: atq; ad eos in hunc modum uerba habuit. Succẽsui equidem ꝓ tẽpore inquit o Atheniẽses meis filiis: qđ ipsi paternæ uolũtati (ut par fuit) minus aquiescerent: sed uisum mihi deinceps est officium esse meum: ac pie/ tatis paternæ mun⁹: ut ego ipse in liberorum sententiam concederem: debe tis igitur scire sobolem quidem ac liberos regis cum patre conuenire: & in omnibus esse concordes: quo commento atq; astutia effecit: ut omnibus pla ne Atheniẽsibus spes tolleretur futuræ nouitatis: Idem quoq; Pisistrat⁹ mi/ ra quadam arte & ingenio tyrannidem occupauit (sicuti a Solone & aliis ꝑ multis scribitur) nam blande primum uocare populum atq; illicere cœpit: dein sibi ipsi uulnera inflixit: & in publicum simul progressus: atq; uocife rans ea se ab hostib⁹ accœpisse: quadringẽtos sibi custodes dariexorauit: iu uenes admodum acres & robustos: quib⁹ armatis stipatus: rei. pu. Atheniẽ sium statum euertit: ac regiam potestatem arripuit.

Quo studio ac diligentia factum sit a Romanis ut libros Magonis de agro colendo in latinũ conuerterent: tũ aliud exẽplũ de Cor. Taciti historia: quo honore a Tacito imper. habita: & i bibliothecis locata fuerit.

Caput. II.

n Otandum & illud est: quãta cura & studio factũ sit a Romanis: ut ea omnia diligenter obseruarent: quæ ad ipsã uitã cultumq; & mores hominum pertinerent: nec enim leges tantum & sacra quædam ab Atheniensibus perlegatos acceperunt: sed cõmentarios etiam de agricultura & eius præceptis: ab ipsis Carthaginiensibus senat⁹ authoritate in usũ Romanũ trãstulerunt. nam cum Mago ille pœnus: qui cõtra Romanos imperator excellẽs fuerit: libros de re rustica duo de triginta condidisset: decretũ est a Romano senatu: ut ea quidẽ uolumina ex punica lingua in latinũ sermonẽ cõuerterẽtur: quo maior etiã utilitas: atq; commoditas colendi agri romanis uiris traderet: quod ipse. C. Plinius ad Vespasianum Augustũ scribit: qui inter alios quoq; Magoniani operis ĩterpretes: Decium Syllanũ fuisse asserit: cui demandatum fuerit: ut Magonem ipsum in Romanam orationem trãsferret: siquidem non modo nobili genere Syllanus hic fuit: sed etiam sapientiæ (ut inquit Plini⁹) cõpositissimæ: facit ad hoc & aliud exẽplũ de Tacito imp. Romano: is enim Corn. Taciti uiri consularis historiam de Rom. imperatoribus: non modo in omnibus bibliothecis iussit collocari: sed etiam edicto cauit: ut decies quot annis ad usum publicum transcriberet: atq; in bibliothecis pariter poneret: in quo apte probat: nõ illũ mõ sui generis & familiæ sed etiam historiæ rationẽ habuisse: qua rerũ omniũ memoria & utilitas ad ipsos posteros propagatur: quod & Flauius uopiscus ad Bassum rettulit.

De censorum potestate: ac de triplici pœna in Romanos: & qui dicerent ĩ ærarios relati: ac ibidẽ subscripta uerba ex antiqs legib⁹ de ipsis cẽsorib⁹.

Caput. III.

p Rudẽter a Romanis factũ est ĩ moderãdo impio & morib⁹ corrigẽdis: ut ea in re magistratus eiusmodi haberẽtur: qui cõsilio & diligẽtia singulari hoc officiũ pstarẽt: quales in urbe cẽsores fuerunt: qui præter alia multa cum agerent: ad regendos etiã ciuitatis mores creari mos fuit: sed in erogandis pœnis: atq; mulctãdis delictis: quod apud Asconiũ pedianũ repio. notãdum mihi hoc loco uidetur cum in quoq; ordine: Rom. ciues per ipsis meritis cuiq; condignam pœnã statuissent. nã q senatores essent: his quidẽ pœna fuit: ut senatu amoti eicerẽtur: qui autẽ Romani equites delinquebãt: eisdẽ cẽsores publicũ equũ adimebãt: sicuti nimis ĩterdũ obesis cõpulẽtisq; eqtib⁹: uel quibus male curati equi strigosioresq; fuissent: qui uero plebei forent: eorum nomen pro delicto in ceritum tabulas censorũ authoritate referebatur: neq; amplius in centuriæ suæ albo scribebatur: sed ærarii fiebant ac pro capite dumtaxat tributi nomine æs præbebant: ex quo per multos legimus in ærarios fuisse relatos: sicuti & apud Liuium & alios ueteres habemus: qđ

ego ob id apposui: ut eorum facilĩ errores a studiosis agnoscantur: qui etiã doctiores haberi solent. sed & uerba ipsa libet hoc loco adiicere ex antiquis legibus: quo apertius cẽsorum dignitas atq; potestas intelligatur. nam & Cicero hæc eadem refert.

Censores: populi: ciuitates: soboles: familias
Pecuniasq; censento: urbis: templa: uias.
Aquas: ærarium: uectigalia tuento.
Populiq; partes in tribus distribunto.
Exinde pecunias per ciuitatis ordines partiunto.
Equitum: peditumq; prolem distribunto.
Cælibes esse probibento: mores populi regunto:
Probrum in senatu non relinqunto:
Bini sunto: magistratum quinquennio habento:
Reliqui magistratus annui sunto.
Ollaq; potestas semper esto.

Quod a me alibi copiosius scriptum est: cũ censorũ potestatẽ: aliosq; magistratus Romanæ ciuitatis diligenter explicaremus.

Quantum bonis præceptoribus discipuli debeãt: ac de Alexandro Macedone erga præceptorem Aristotelem: tum de eius quinquaginta libris de animalibus digna prorsus memoria.

Caput. IIII.

QVantum debeant homines honestis ac eruditis præceptoribus: abunde quidã ueteres principes & Romani & Græci demonstrarunt: qui suos quidẽ præceptores: non modo sũma & egregia obseruatione coluerunt: sed honoribus etiam maximis: atq; dignitatibus prosecuti sunt: nã parẽtib9 & diis et pceptoribus (ut inquit Plato) uix hercle p merito illud uetus ἀντι πελαργεῖν obseruari potest: cum tãto muneri nullæ satis gratiæ referantur. Alexander autem Macedo Philippi filius: qui fœlicissime imperauit: cũ Aristoteli philosopho debere se ingenii eruditionem intelligeret: non semel quidem suum animum: atq; obseruantiam præceptori aperuit: ratus suum esse officium ex iure ipso humanitatis tanto præceptori uicem aliquam optime de se merenti referre. non enim tantum Aristotelis nomini patriam condidit: ac tãtæ rerũ claritati benignũ (ut inquit Plini9) animi testimonium miscuit: sed etiã naturæ sacra: & causas perquirẽti opem maximam tulit: ne tã diligẽti studio & honestissimæ disciplinæ sua deessent emolumẽta: sicuti cũ libros illos qnquagĩta de animalib9 cõposuit: q̃ a græcis πολιτάλαντα βιβλία sunt appellata: quoniã octingẽta quidẽ talenta (ut inquit atheneus) impẽsa in his sunt: in quo rex maximus aperte demõstrauit: non esse minus posteritatẽ commẽtariis instruere: quam uniuersi orbis populos atq; prouincias deuincere: sed hoc totum copiose. C. Plinius declarat ad Cæs. Vespasianum in hunc modum. Alexander inqt magnus cũ esset inflãmatus mira cupidine

animalium naturas noscendi: cõmentationem hãc Aristoteli delegauit: summo in omni scientia uiro. tum aliquot milia hominum in totius Asiæ Græciæq; tractu parere illi iussa sunt: eorum uidelicet: quos uenatus: aucupia: piscatusq; alebant: quibusq; uiuaria: armenta: aluearia: piscinæ: auiaria in cura erant: nequid usq̃ gentium a tanto uiro possit ignorari. hos enim omnes percontando quinquaginta ferme uolumina illa præclara de animalibus condidit. Hæc Plinius de Alexandri studio & affectu erga præceptorem Aristotelem. quod equidem uel ob eam præcipue causam putaui obseruãdum: quoniam in quorundam cõmentariis eundem inuenio Alexandrũ: mutato animo fuisse contra præceptorem: eumq; deinde capitali odio fuisse insectatum: quod esse uerum & illud admodũ insinuat: quoniã alexandri mors ex ueneno illo Stygiæ aquæ: nõ sine infamia Aristotelis excogitata creditur.

De præfectis siluarũ ap̄d Rom. & de maiorib⁹ ac minorib⁹ prouinciis: ac inibi illud Vergilii expositum: Si canim⁹ siluas: siluæ sint consule dignæ cõtra aliorum sententiam.

Caput. V.

P. Vergilii uersus notissimi sunt in poemate bucolico: quod inscribitur Pollio.

Non omnes arbusta iuuant: humilesq; miricæ:
Si canimus siluas: siluæ sint cõsule dignæ.

Quo loco nostri interpretes: ut alia multa: paulo indoctius atq; ieiunius hoc ipsum exponunt: dicentes siluas dignas consule. idest consulari dignitate: ut ad pollionem consulem referri possit: idq; ipsum nullo prorsus authore scribunt. sed enim maior subest eruditio: ac sensus remotior: qui ex ipsis romanorum legib⁹: atq; decretis elicitur. Nam cautũ fuit apud Romanos: uti cons. quidem ipsi curam collium atq; siluarum haberent: ut hac ratione materies non deesset: qua uidelicet nauigia publica possent a præfectis fabrum confici. sicuti & seruatum adhuc in ueneta re. pub. uti præfectos habeãt: qui bus cura hæc siluarum sit demãdata: ut quot annis sata illa & arbores ex decreto publico excindantur: ne materies non copiosa construẽdis nauigiis suggerat. Quin & illud in ueteꝝ libris notatũ: q̄d ipse Ancus marti⁹: qui Numæ nepos ex filia fuit: primus apud Romanos siluas ad usum nauium publicauerit: & Salinarum uectigal instituerit. fuit autem cõsuetudo apud Romanos: ut postea q̃ in urbe consules creati essent: prouincias sortirentur: quas instructis copiis: & parato exercitu deuincerent: quod sicubi hoc casu aliquo defuisset: tũ minores obibant. erãt. n. aliæ maiores: & cõsulares ꝓuinciæ: aliæ rursus minores: & in quis. Cons. haud amplã laudẽ: atq; dignitatẽ consequi possent: ueluti cũ siluarum & colliũ negotiũ agerẽt. ex quo Tranquillus Suetonius de Cæsaris cõsulatu cũ Bibulo inq̄t: cõsul creat⁹ est & ob eã causam: opera optimatib⁹ data est: ut prouinciæ futuris cõsulib⁹ mini m

negotii.i. siluæ callesq; decernerentur: qua maxime iniuria cæsar istructus oibus officiis: Gn. Popeiu assectatus est off esum patrib9: sed hoc ide ex nris etia iureconsultis edisci: qui prouincias minores nominat: & siluaṛ curam in illis reponunt: quibus facile costat: quid ipse poeta Vergilius: iuris ciuilis (ut ait Flauian9) doctissimus insinuet: qua sententia & Niger noster Iaccetus no improbat: uir ingenio maxime cadido: & elegatias ueteṛ probe doctus.

Qd in solstitiali tepore frodes in quibusda arboribus couertant: & quæ bruma augeri minuiq; sit obseruatu a Stoicis ex lunæ uiribus.

Caput. VI.

s Eruatum est a ueteribus euenire in quibusda arborib9: ut in solstitiali tempore frondes conuertantur: uel in brumali etiam reuirescant. M. aute Varro in libro ad uxorem Fundania discrimina hæc admirada appella uit: quibus anni tempus discernatur: & ex uersura folioṛ dies solstitialis fui sse appareat: quod in olea: populo alba: & salice accidere testat: quæ cum in aliis authoribus relata essent: putaui ea subicieda: quæ. M. Cicero ex stoico ru obseruationibus recenset. quo loco de extispiciis & diuinationibus agit: probatum est inquit a Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri: pulegium aridum florescere brumali die: Item inflatas rumpi uessiculas: & semina maloṛ quæ i his mediis inclusa sunt: in contrarias partes se uertere. iam & neruos in fidibus aliis pulsis resonare alios: ostreis & conchiliis om/ nibus cotingere: ut cum luna pariter crescant: atq; decrescant. arbores etiam hyemali tempore simul cum luna consenescunt: & in marinis æstibus acce ssus: & recessus lunæ motu gubernantur: Plutarchus autem cheroneus in commetario hesiodeo: apud pelusiotas populos rettulit: minime cæpas esi tari: quoniam inter olera id solum cotra lunæ aucta: ac damna minuendi ui res: & augedi contrarias habeat. C. item Plinius &. A. Gellius similia quæ dam obseruarunt: sed hæc etiam in promiscuis quæstionibus exposuimus.

De Philemone poeta comico: eiusq; mirado interitu: ex Luciani historia & aliorum commentariis.

Caput. VII.

l Epida quidem historia est ac scitu digna de Philemone comico: eiusq; mirando interitu: sicuti in græcorum commentariis reperitur. Is enim Philemon in scribendis fabulis eleganti ingenio & peruenusto habitus est: qn i scæna ipsa a plerisq; (ut scribit) Menadro etia prælatus est: sed cu ide Phi lemon ætate iam edita prouectior esset: eiq; ficus ad cibum paratæ inconspe/ ctu foret: asello eas comedete puerum aduocauit: ut asinum abigeret: sed is tardius cum superuenisset: & comestas omnes uideret: urbanissime inquit: Et nuc da merum asello: quo audito cœpit adeo poeta Philemon risu & ca chinno diffluere: ut ex eo ibide statim perierit: Lucianus aute Samosatheus

περὶ τῶν μακροβίων. ad hunc modum de Philemone φιλήμων inquit ὁ κωμικὸς ὁμοίως τῷ κρατίνῳ ἑπτὰ καὶ ἐνενήκοντα ἔτη βιοὺς. κατέκειτο μὲν ἐπὶ κλίνης ἠρεμῶν· θεασάμενος δὲ ὄνον τὰ παρασκευασμένα αὐτῷ σῦκα κατεσθίοντα. ὥρμησε μὲν εἰς γέλωτα. καλέσας δὲ τὸν οἰκέτην καὶ σὺν πολλῷ καὶ ἀθρόῳ γέλωτι εἰπὼν προσδοῦναι τῷ ὄνῳ ἀκράτου ῥοφεῖν ἀποπνιγεὶς ὑπὸ τοῦ γέλωτος ἀπέθανε.

Hoc idem & in Sudæ collectaneis: & apud ueteres multos passim reperitur. neq; autem me latet: alios quoq; nimio risu periisse: quod alibi commodius diximus. De ipso autem Philemone & in Maximi Valerii exemplis mentio habetur. Et si poetæ nomen temere a quibusdam sit deprauatum.

De mulso apud ueteres in sacris: ac Titii uerba posita de hoc: Tum Romuli Pollionis dictum ad Octauiũ Augustũ: & alia obiter nõ iniocũda.

Caput. VIII.

dE Mulso & eius potione per multa in ueterum libris scripta sunt: neq; apud eos modo qui de generibus potionum diligẽter quæsierunt: sed apud illos etiam authores: qui sacra deorum & libationes rettulerunt: oẽs autem in hoc fere cõueniunt: mulsum quidem pro uini genere accipiendũ: quod esset melle commixtum. unde in sacris Herculis & Cereris mulsum hoc precipue celebratur: sicuti Vectius prætextat9 in cœnis macrobianis ostẽdit. nam Cereri sacris haud uinum quidem libari fas erat: ex quo iocus ille Plautinus ꝑquã lepidus in Aularia de cerealibus nuptiis. Quin &. xii. Cal. Ianuarias sacrum hoc Herculi: & Cereri fiebat: quod in Romanis etiam fastis apparet: in hunc uidelicet modum: sue pregnate: panibus & mulso. hincq; erudite ac prudẽter excusari uideo. P. Vergiliũ: qui scienter dixerit. Cui tu lacte fauos: & miti dilue baccho.

Haud enim ignorabat: uir utriusq; Iuris optime consultus: uinũ ipsum mitescere: cum mulsum fieri occepisset. C. autẽ Titius uir doctus: & qui Romanos luxus acerrima oratione lacerauit: de hoc etiam mulso mentionem fecit: sicuti Furius Albinus ex oratione illius apud Macrobiũ recenset. uix inquit præ uino substinent palpebras: eunt in cõsilium: ibi hæc oratio: quid mihi negoti est cum istis nugatoribus: potius q̃ potamus mulsum mixtum uino græco: edimus turdum pinguem: bonumq; piscem: lupum germanũ: quibus apparet Scipionum ætate (nã tum is Titius uixit) solitos esse Romanos græcum uinum & mulsum potitare. sed &. L. Scipio (ut est author Liuius) in bello contra Sannites: discrimine ipso: quo templa diis immortalib9 uoueri mos erat: uouit Ioui uictor si legiones hostium fudisset: pauxillum mulsi priusq̃ temetum biberet se facturum: quod ipsis diis cordi fuit. Illud autem mulsi genus pro optimo habitum est: quod ex uetere uino cõstaret: nam & multi (ut inquit Plinius) longam senectam mulsi tantum nutritu citra alium cibum tolerauere. ex quo nobile illud exemplum de Romulo Pollione: qui supra centum ãnos uixit. nam cum forte diuus Augustus illum

rogaret: qua nam ratione uigorem illum & animi & corporis tam fœliciter custodiret: in tus mulso respōdit foris oleo. appellatur & a qua mulsa apd eundem Plinium aliosq; medicos: quæ melle addito diluitur: cuius potus maxime utilis alsiosis: & his: qui humilis exilisq; animi sunt: quos græci τοὺς μικροψύχους uocant: lenit etiam trāsitum spiritus: & contra tussim ualet: aliaq; per multa: sicuti eorum tradunt commentaria: qui remedia morbis excogitarunt.

Quid apud ueteres sit: urbem Romā fuisse ad equilibrium positam: & qđ equilibritas uertitur a. M. Tullio: quod est græce ἰσονομία tum non nihil etiam de differentia inter urbem & Romam: ex doctrina iureconsultorum.

Caput. VIIII.

s Criptum est a Iulio Solino de urbe Roma: eam fuisse primo quadratā uocatam: quoniam ad equilibrium esset posita: in quo a uiris doctioribus quæsitum est: quid eo loco Solinus intelligat: cū uoce duriuscula: sitū ac positionem tam Augustæ urbis ad equilibrium factam rettulerit: sed. n. putamus nō aliter hoc accipiendum: q̄ ut ipsam dicamus Romam ad æqualem regulam: & quasi ἰσονομικὸς in quadratam spēm constructam: quod & Sex. Pompeius ex Verrio testatur: ratione loci ac mœniū habita. Vnde Plutarchus etiā uir in pquirēdis Romanis ātiquitatib9 diligēs ῥώμην τετράγωνον uocat: nam & in cæteris quoq; ædificiis dicimus aliquid ad equilibriū cōpositum: quod æqua ratione absolutum: & undecunq; perfectum appareat: tā & si hanc uocem: quæ est equilibrium: ex tabulis decemuiralibus scimus pfectam: quo loco lex talionis contineretur: quando & Sex. cecilius pœnā talionis ad equilibrium factā exposuit: hoc ē πρὸς τὴν ἰσονομίαν habita iniuriarū ratione: ut ipsam uidelicet: talionem quasi adamussim: & libellā æquiparent atq; expēdant: Hæc enim uerba sunt legis.

Si membrum rupit meū: e pacto talio esto: quod & Gellius uir Roman9 ex Phauorini philosophi disputatione recensuit: sed & . M. Cicero ἰσονομίαμ latino uerbo exponens equilibritatē appellat ī libro de natura deorum: cū de atomis illis democriteis agit: confugis inquit ad equilibritatem: sic. n. ἰσονομίαν (si placet) appellem9: tam & si sciā in uulgatis quidē codicib9 equabilitatem perperam scriptum. Nostri uero iureconsulti (ut id etiam referaē) inter urbem & Romam differentiam haud inelegantem ponunt. ut urbem uidelicet locum dumtaxat intra mœnia intelligamus. Romam uero & ipsa etiam suburbia: quæq; iuxta urbem circumuisantur: eoq; id asserūt: ut intelligi facilius possit: quæ aut romæ: aut in urbe iure legationis cōprehendantur: nequid in ercifcunda familia discriminis aut fraudis nasceretur: de Roma autem quadrata eiusq; ratione cōmodius egimus: ne illud. Q. Ennii carmen minus a nostris intelligatur.

Et quis tum curat Romæ regnare quadratæ.

Cum primo hæc saxo apposita foret: in spem quadratã constituto: ut Pompeius & Dionysius testatur. quod & noster Ber. Oricellarius in suis cõmentariis de urbe Roma diligenter exequitur.

De Pythagorica philosophia: ac de Iani frõte quadruplici: ac de Manasse rege: eiusq; statua cum facie quincuplici.

Caput. X.

q Vi de ueterum Theologia cõmentarios scripserunt: pleraque uolunt de diis eorumq; simulacris allegorice ĩtelligi. sicuti & Pythagorici philosophi: qui arcana illa cœlestis disciplinæ: ac rerũ mysteria: quodã quasi uelamento obduxerunt: ne temere prophanũ uulgus ad ea accederet. quod apud nos Macrobius: & Fabius planciades demõstrant: ut græcos mittam9: qui multo copiosius hanc partem absoluerunt. sed libitum mihi ea referre: de Iano eiusq; simulacro: quæ ex Bassianis cõmẽtariis Vectius prætextat9 recenset: qui eum ait appellatum fuisse bifrontem: quoniam & superũ & inferum Ianitor habeatur: quod in fastis etiam Ouidianis patet. Sed & quadruplici facie eundem finxerunt: & quadriformẽ (ut ait Bassus) uocarunt: q͞d uniuersa climata sua maiestate cõplexus est: & ĩ quattuor orbis partes cõspicit: sicuti hoc ipsum Iani simulacrum demonstrat: ex quo saliari carmine ut deorum deus celebratur. Augustinus cum de Romanorum diis disserit: Ianum inquit ipsum bifrontem: & quadrifrontem etiam tanq̃ geminum fecerũt. & quoniam plurimi dii selecti erubescenda perpetrando amiserant frõtem: quãto iste innocentior esset: tãto frontosior appareret. Manasses quoq; rex hebreorum: cum statuã sibi poneret: quincuplici facie ornatã uoluit: quo maior in eo prudentia: & maiestas (ut puto) signaretur. quod Eusebi9 Pamphilus ex Manethi annalibus tradit. nam cũ is prophetã Esaiã interfecisset: statuam sibi posuit quinq; facies habentem: quod in sacra etiam historia legitur.

Quomodo accipiendum sit apud Varronem limbus. xii. signo⁊: & ũde cœlũ & mundus dicant̃: simulq; uersus additi ex Varronis Menippeis: q̃ uenustissimi.

Caput. XI.

q Vi de cœlo & mundo scripserunt: copiose quidem exponunt: qua origine: quo motu: quibusq; partibus censeri debeant: ut Plato & Aristoteles. M. quoq; Cicero in libro de uniuersitate: quem magna ex parte a Platone in latinum sermonem transtulit: abunde hoc totum disseruit: quæ res cum sæpenumero se ad considerandum offerat: putaui fore non indignum si. M. Varronis uersiculos referrẽ: quos ĩ Menippeis satyris seu Cynicis: nõ minori elegantia: q̃ doctrina inseruit: cum cœlum ipsum: ignemq; & mundum pro eodem habendum tradat: sic enim in Dolio satyra: ut Probus etiã Valerius testatur in Vergilii cõmentario.

Mundus inquit domus est maxima omnium.

Quam quinq; altitonæ fragmine zonæ cingunt:
Per quam limbus pictus bis sex signis
Stellimicantibus: altus in obliquo æthere lunæ
Bigas accœptat posthumi: cui seplasia fœtet.
Vocatur a cœlatura cœlum: græce ab ornatu κόσμος
Latine a puritia mundus.

In his limbum scribit per orbem cum duodecim stellimicantibus signis deferri: uocat autem limbum hoc loco Terentius Varro: circulum illum siue partem: quæ græce zodiac9 dicit: qua uoce & Plini9 utitur. quin apđ eundē Varronē Cossinius inquit: capellarum dētes inimici sationis: quas etiā astrologi ita receperunt in cœlum: ut extra limbum. xii. signorum excluserint. Qđ autem a cœlatura cœlum: & ab ornatu κόσμος græce dicat: cū multi referunt: tum. C. Plinius: qui hunc ipsum Varronis locum: ut alia multa sequtus: ad hunc modum scribit: quem κόσμον græci nomine ornamēti appellarunt: eum & nos a perfecta absolutaq; elegātia mundum: cœlumq; haud dubie cœlati argumento diximus: ut intepretatur. M. Varro: adiuuat & rerum ordo descripto circulo: qui signifer uocatur in. xii. animalium effigies: & per illas solis cursu congruens tot sæculis ratio.

De quibusdam legibus: & eorum præmio: qui hostes multos interemissent: ex libris Aristotelis: & quæ Firmianus cōtra Ennium: & Ciceronē pro tulerit.

Caput. XII.

r Eferuntur ab Aristotele & aliis per multæ leges: de illorum præmio & dignitate: qui certando ac strenue dimicādo ex hostib9 aliquot occidissēt: sicuti de Sparthanis populis: Persis Thracēsibusq; & aliis: sed ea libitū est in præsens annotare: quæ ipse Aristoteles in politicis prosequitur: de his .s. ciuitatibus ac nationib9: quæ suas leges atq; instituta ad militarē disciplinam augendam & confirmandam statuerunt. sic ut ex cruore hostium ac cædibus maior animi uirtus atq; dignitas haberet. ceu apđ Persas inquit: Thraces: Scythas: Macedones & Gallos complura sunt īstituta. sed. n. lex aliquādo apud Macedones fuit: qua cautum eos homines capistro cingi: qui nullum hostē interemisent: apud Scythas autem & illud decretum est: ut hi tantum incelebri conuiuio circumlatam pateram accepturi essent: qui ex hostibus aliquot occidissent: Iberi autem (gens admodum bellicosa) tot erigere obeliscos circa sepulchrum consueuerunt: quot ex numero hostium necassent: sed & Carthaginienses pro expeditionum numero: in quibus meruissent: anulorum ornatum retinebant: quo factum est: ut complures tū maxime insignes sint habiti: qui animo acres atq; feroces: multos in præliis cū magna strage obtrūcassent. apud nostros autem Romanos Scipio ille aphricanus magnopere apud poetam Ennium gloriatur: qđ per sanguinē hostiū & cædes: uiam sibi ad cœlum aperuerit: quod ipse quidem Cœlius firmian9

uelut impium ac scelestum facinus uehementer exagitat. Enniumq; & Ciceronem ea in re uanitatis & impudentiæ arguit: cũ in hunc modum de se idẽ Scipio apud Ennium loquatur.

Si fas cædendo cœlestia scandere cuiq;
Mi soli cœli maxima porta patet.

O quantis in tenebris Aphricane inquit Firmianus uersatus es: uel potius: o poeta: qui per cædes & sanguinem patere in cœlum ascensum putaueris: cui uanitati & Cicero assentit: est uero inquit Aphricane: nã & Herculi eadẽ ista uia patuit.

Petronii Arbitri carmen appositum: in quo ciconiam pietaticultricem & gracilipedem dixit. tum inibi de alitis eiusdem pietate non indigna relatio.

Caput. XIII.

l Egebamus nuper Venetiis ego & Ioannes uenetus Petronii Arbitri Satyricon opus contra declamatores: in quo cũ alia multa nos magnopere affecerunt: tum illud præcipue carmen: in quo de pauone & ciconia ludẽs illum babilonico aureo amictum: & ciconiã pietaticultricem: gracilipedẽ: choralistriam: & exul hyemẽ appellauit: sed ascribemus eiusdẽ uersus: eoq; libentius id agendum est: qđ in uulgatis fere codicibus: nõ pauca deprauata: atq; interlisa diligens lector comperiet.

Tuo palato inquit clausus pauo nascitur.
Plumato amictus aureo babilonico.
Ciconia etiam grata peregrino hospita
Pietaticultrix: gracilipes: choralistria:
Auis exul hyemis titulus tepidi temporis:
Nequitiæ nidum in cacabo fecit meo.

neq; desunt apud ueteres: qui referãt: ipsam quidem Ciconiæ imaginẽ exculpi olim solitã super sceptris Regum: quo eorum pietas atq; iustitia indicaretur: illud enim uetus ἀντιπελαργεῖν peruulgatum est: de ingenio atq; pietate ciconiæ erga parentes: quod etiã diuus Ambrosius cõfirmat: qui romanorũ inquit usu alitem hanc pietatis nomine honestatam.

De legatione gallorum ad regẽ Alexandrum: ac de illorum congrua & opportuna responsione: contra amb tiosam regis insolentiam.

Caput. XIIII.

q Vanta celebritate nominis: atq; magnitudine impauit Alexander Philippi filius: uniuersa ãtiquitas memorat: quãdo nemini par fœlicitas: & animus in obeundis bellicis rebus: atq; superãdis periculis cõtigerit. quo factum est: ut pleraq; nationes atq; populi: muneribus summis atq; honoribus: illum decorare atq; augustiorem reddere conarentur. sed quæ de Gallorum legatis scripta sũt ab authore Strabone: uisum mihi est: ut hoc loco adnotarem: ad hanc enim prope sententiam de Gallis: Alexander inqt ille Ma

cedo Philippi filius: in ea nobili expeditione: quã cõtra populum Thracẽsẽ suscepit: cum Triballorũ præterea gentẽ inuasisset: Getbas ipsos accessit: eorũque urbem in suam potestatem redegit. itaqꝫ paulo mox a Syrmo Triballorum rege: & aliis per multis munera capiens ad suos remeauit: sed interim ad Alexandrum mittuntur amicitiæ eius consequẽdæ nomine Gallorũ legati: qui eam regionẽ prope Adriam incolebant: eos uero Alexander pro regis dignitate cũ comiter atqꝫ amice accepisset: in celebri (ut fit) cõuiuio legatos rogauit: qd illud præcipue foret: quod illi præ cæteris extimescerẽt (putauit enim de se ipso responsuros) qua in re Galli (ut homines sunt ingenio simplici atqꝫ barbaro) nihil aliud responderũt o rex: q̃ ne cœlũ supra nos corruat: in quo delusa est insolescentis regis ambitio: & ĩportuna interrogatio.

Poetæ Vergilii uersus appositi de Numa rege: qđ canus in adolescentia fuerit: & qđ Strabo id ipsum de. L. Tarquinio rege rettulerit.

Caput. XV.

P. Vergilii uersus sunt in libro æneidos VI.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens? nosco crines: incanaqꝫ menta
Regis romani: primus qui legibus urbem
Fundabit: curibus paruis: & paupere terra
Missus in imperiũ: quo loco de Pompilio Numa intelligendum est: quoniã sic ipse author Vergilius uidetur sensisse: itaqꝫ Honoratus Serui9 canũ fuisse Numã a prima ætate asserit: eoqꝫ nomine dictum a poeta Vergilio incanaqꝫ menta: quod equidem non recolo me unq̃ legisse apud alium quemq̃ ex ueteribus. Strabo autem author grauissimus: & in priscis monumẽtis diligẽs: Tarquinium refert fuisse a pueritia canescentẽ: urbes inquit. xii. cõditæ sũt a rege Tarquinio: in quo tam egregia Floruit sapientia: ut ab ineunte pueritia: canum fuisse referant: neqꝫ autem me latet periphrasticos posse accipi canos in homine: pro senili prudentia: & in iuuene canitiem pro sapiẽtia: Sed utcumqꝫ sit: minime hoc prætereundum existimaui: quod hac in re obseruatum est a Strabone de rege Tarquinio: cum presertim Vergili9 idem Numæ tribuerit.

PETRI CRINITI COMMETARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER QVINTVS.

Quam multiplici doctrina præstet Io. Picus Mirandula: & iudicium ab eo egregie factum de hebreis: græcis: atq; latinis doctrinis: earumq; differentia.

Caput. I.

e Gimus nuper ego & Laurētianus cū Io. Pico Mirādula: qui ut homo in optimis quibusq; disciplinis maxime occupat⁹: cōplura docte & copiose rettulit: de pricipiis ac uarietate scientiaꝝ: tū de multiplici philosophiæ cognitione & authoribus: apđ diuersos populos atq; regiones: Sed īter alia multa de hebreis: græcis: ac Romanis: quantū equidē memoria possū repetere in hūc modū disseruit. In hebreoꝝ inqt philosophia omnia sunt uelut quodam numine sacra: & in maiestate ueritatis addita: ceu prodigia quædam & arcana mysteria. In Græcorū uero disciplinis: ingenium: acumen & omnigena eruditio apparet: ut nulla unq̄ gens fuerit: quæ & dicendi copia: & ingenii elegantia cum illis possit conferri. in Romana uero academia ea fere omnia: quæ ad ciuitatem & uitæ mores pertinēt grauiter & copiose sūt explicata: ac magnifice dicta. sic ut grauitas maxime Romanis & imperii maiestas: græcis ingenium & acumē: hebreis doctrina secretior & quasi diuinitas (ut Pic⁹ dicebat) ascribi possit. quod ipsa Mosis uolumina: & uaticinia illa prophetarum magnopere probant: ad hāc igitur sētēti am noster Pic⁹ de ueterum disciplinis atq; ingeniis disserebat. Sed enim M. quoq; Cicero de græcis ipsis eleganter quidem hæc protulit in oratione pro. L. Flacco. Hoc ego dicā de toto græcorum genere: tribuo illis litteras do multarum artium disciplinam: non adimo sermonis leporem: ingeniorum acumen: dicendi copiam: deniq; etiam siqua sibi alia summunt: non repugno: testimoniorum relligionem & fidem nunq̄ ista natio coluit. Quin & Iamblicus inter platonicos nobilis: græcos ipsos leuitatis atq; incōstantiæ accusat: cum ægyptios uel hebreos (quos appellat Barbaros) in deorum cultu atq; obseruantia: constantes atq; egregios asserat: sed eius uerba subscribā: cum grauiter & copiose hoc totum in suis mysteriis expresserit. Par est inqt in deorum cultu ritus ueteres tamq̄ sacros & optimos sēper custodire: eosq; intactos & inuiolatos seruare: neqđ omnino addatur: aut etiam adimatur hinc enim factum est inquit: ut numina ipsa & uota: comminuta ac debilitata appareāt. quod ex ipsa quidem ꝑuaricatione: ac nouādæ relligionis studio per multa immutata sint: & in dies magis imutentur. nam & græci ipsi suopte ingenio rerū nouarum studiosi: in quālibet partem facile ad quæq; momenta uertuntur: ut qui leues sint & instar nauis: in qua nihil sabuli insederit: nihil omnino seruant: quod a maioribus acceperint: sed immutātes

subinde omnia uetera eiciũt: & ex ĩgenita leuitate alia atq; alia cõmutant: in re nulla cõstantes: barbari autẽ inquit ut moribus firmi atq; integri sunt: sic etiã in hisdem sermonib9 atq; sententiis maxima cõstantia perseuerant: quo fit ut ipsis diis merito supra alios insederit: & orationes offerãt illis maxime acceptas: quæ nulla ratione ab aliis possunt immutari.

Creditum esse ad gratiam & formã coferre cibũ ex lepore: tũ lepida histo ria de Alexandro Seuero Imper. additis uersiculis non inuenustis.

Caput. II.

f Actum prudenter est a Constantio Augusto imperatore: qui principũ Romanorum mores ac uitam describi curauerit: eoq; studio & affectu res eorum gestas legebat: ut nihil ad imperium Romanum: eiusq; maiestatẽ seruandam magis pertinere iudicaret. siquidem non gesta modo principum in his debent explicari: sed etiam mores ac dicta copiose referri: nequid a po/steris desideretur: quod ipsam humanitatem eiusq; cultum ĩstruere: atq; cõ/munire possit. Illud autẽ de Alexandro nuper Seuero imper. libenter legi: qui leptitanus fuit: elegantiisq; poeticis & omni eruditione plurimum dele ctatus: quod ĩ urbe olim de forma eius ac decore dicterio non illepido circũ latum est: sed enim ex ueterum iocis cum hi homines formosi ac uenusti p vii. dies credantur: qui leporem comedãt: ac idem Seuerus Alexãder quotti/die lepusculos esitaret: locus emersit in uulgus: imperatorem ex cibo lepo℞ formã sibi & gratiam aucupari: sed apponemus ipsos uersiculos: quo faci/lius rei festiuitas atq; ĩperatoris responsum appareat: in quib9 non carminis probitatem: sed urbanitatem potius uir mediocriter doctus agnoscet.

Pulchrum qđ uides esse nostrum regem:
Quem Syrum sua detulit propago:
Venatus facit & lepus comesus
Ex quo continuum capit leporem.

quibus Alexander eleganti responso talionem rettulit: & quidem græ cis uersiculis: sed latini tantum reperiũtur: quod equidem sciam: in hũc modum.

Pulchrum quod putas esse uestrum regem:
Vulgari miserande de fabella:
Si uerum putas esse non irascor.
Tantum tu comedas uelim lepusclos:
Vt fias animi malis repulsis
Pulcher: ne inuideas liuore mentis.

Valerius autẽ Martialis ut homo hispanus eleganti hoc epigrammate gelliæ deformitati illusit: cum formam de leporis cibo uenditaret:

Cum leporem mittis: semper mihi gellia mandas
Septem formosus Marce diebus eris.
Si uerum dicis: si uerum gellia mandas

Edisti nunq̃ Gellia tu leporem.
C. quoq; Plinius: quo loco de remediis morbo℞ agit: ex diuersis animãtib⁹: de lepore inquit ex Catonis sententia eiusq; assũpto cibo fieri somniosos: tũ uulgo etiã ꝑsuasum cõciliari ex eo corpori gratiã: & si per q̃ friuolo (ut inqt) ioco receptum id esse putauerit.

Qđ optimi oratores in dicendo exciderint: tũ de Francisco Barbaro: & Sothino Senẽsi iureconsulto: qui & apđ põtificẽ maximũ: & apđ uenetum principem dicturus obticuerit.

Caput. III.

n Otum est omnibus: quantum & Demostenes & Theophrastus ingenio & eloquentia apud græcos præstiterint: ut in tota pene græcia uix unus aut alter pari iure cum illis conferri possit: sed hi tamen (ut ueteres memorant) dum uerba aliquando facturi essent: subito pauore affecti: a sermone defecerunt. nam Theophrastus apud populum atheniensem dicturus ꝑ pudore (ut creditur) obticuit: idẽ quoq; Demosthenes apud Philippum regem Amyntæ filium fecit. quod & nostra ætate aliquando accidit: nam uiri aliquot & doctrina: & in rebus gerendis prudentia non uulgari inter orandũ exciderunt: sicuti ex populo Senẽsi Barth. nuper Sothin⁹ iuris cum ciuilis: tum põtificii cõsultissimus: qui Alexandro põtifici maximo suæ ciuilis nomine gratulaturus: in media prope oratione excidit: quam illi Ang. Politianus dictauerat. Quin idem post Sothinus anno superiore (cum Venetiis agerem) apud Augustinum Barbadicũ uenetæ rei pub. principẽ dictur⁹: conari cœpit orationem: sed nihil tamen exprimere potuit. Franciscus autẽ Barbarus uir & consilio & eloquẽtia maximus: apud Philippum mediolani ducẽ uerba facturus: cum in hunc modum cœpisset: Magnum est nomen tuum princeps maxime in uniuersa terra: ac paulo mox orationis oblitus: quã di dicerat: cœpit a capite repetere: & cũ deturbat⁹ ægre consisteret: interim dux Philippus: ut homo sapiens & modestia singulari: quasi eũ interpellaret: aprehensa Barbari manu: familiarius aliud atq; aliud ab eo cœpit percontari: quo usq; illum animo labantem firmauit: & ad capita orationis deduxit: qua in re non minus apparuit ducis maximi modestia: q̃ ueneti oratoris uerecundia.

De Mollitie Hortensii oratoris ac Demosthenis: tum per lepida historia de Hortensii mũditia: qui diem collegæ dixit: qđ illi togæ structuram deturbauit.

Caput. IIII.

s Criptum est ab his: qui oratorum mores & uitam explicarunt: fuisse Demosthenem inuestitu cultuq; corporis nimium affectatæ uenustatis atq; elegãtiæ: quod illi etiam probro & quasi dedecori ab inimicis ẽ obiectum. uerum de Q. Hortensio paria admodum referuntur: qđ is quidẽ uel apud Romanos ipsos tã accurato & molli habitu & uestib⁹ uteretur: ut risu

dignum

dignum sit: ne stomacho dicam: tanta illũ mollicie: luxuq; pene fœmineo uixisse. In ea pſertim ciuitate: quæ uitæ grauitatẽ ac modestiam egregie supra cæteras coluit. micto. n. qđ idem Hortẽsius frequens ad speculũ accederet: faciemq; ex eo quæritaret: ne toga ulla in parte nõ belle posita uiseretur: & fluentes sinus molliter agẽs: qui lateris modũ elegantius q̃ romanũ uirũ deceret ambirent. sed illud certe dignũ obseruatione: eundẽ quidẽ Hortensiũ sic ex professo uenustatem coluisse: ut cũ ad speciem munditiemq; cultior & ornatior aliquãdo incederet: diẽ collegæ dixerit de accœptis iniuriis: qđ is in locum angustiorem illi obuius: togæ structuram offensu fortuito destruxerat: eamq; deloco deturbauerat: quod in suo quidẽ collega (ut ait Macrobi9) uelut capitale est insectatus: adeo se Hortensius ad omnem uenustatis molliciẽ de idustria cõponebat: ne dicam effœminabat. ex quo. L. etiã Torquatus in quadam causa apud iudices: dionysiam illum saltatriculam & histrionem appellauit: qđ inter agendum argutiis & manuum gesticulationibus p̃nimis uteretur: quam rem copiose alibi enarrauimus.

Qui maxime dii extra urbem Romam templa habuerũt: & qua ratione: tum qđ hidem romani ex Solonis legibus sepulchra extra urbem haberi uoluerunt.

Caput. V.

i N eorum libris: qui de diis ac relligionibus scripserunt: cõpertum est ægyptios quidẽ populos Saturni: ac Serapis tẽpla extra urbẽ habuisse: cũ aliorũ tamen deorũ pmulta in urbibus & oppidis uiserenẽ: cui9 rei causã hãc referunt: qđ his uidelicet tantũ duobus diis sanguine & uictimis litarẽt: cæteris uero omnibus Thure & p̃cibus: quod Horus ægyptius apđ Macrobium etiam testatur. neq; enim pertinere ad urbis fortunas & dignitatem uisum est: eius numinis templum intra mœnia conspici: cui sanguine litarẽt. Rom. autem popu. ratione prope consimili quosdam deos censuit extra urbem statuendos: illisq; templa extra pomerium facta sunt: sicuti Esculapio: Vulcano & aliis: ne uidelicet pestis uel incẽdia urbẽ ingrederẽtur: eãq; male afficerẽt. ex quo deos quidẽ ipsos coluerunt: sed extra urbem tñ excluserunt: quod a Plutarcho in Romanis q̃stionibus explicatur: nã Romulus primo Vulcani tẽplũ ꝓcul aburbe cõstituit. Aristoteles uero ĩ omni doctrina excellẽs: tẽpla q̃dã deorum intra mœnia hñda existimat: alia porro extra mœnia: sicuti & ĩ media inqt urbe tẽplũ Gratiaꝝ: quo oẽs ĩtelligerẽt quãtũ ad officia humanitatis ptineat: grãm benemerẽti aliquã referre. sed & sepulchra item: quæ sacra fere habita sunt. s. p. q. r. extra urbem diu habuit: quod ipæ. xii. tabulæ demõstrãt: q̃bus cautũ est: ne ĩtra pomeriũ cuiusq̃ sepulchra forẽt: in quo secuti uidenẽ athenienſiũ leges & instituta: q pari credo ratione nullum prorsus sepulchrũ in urbẽ admiserũt: quod ipsum ex lege Solonis decretum est: quæ in hunc modum præcipit. Ne sepulchra in urbe sunto.

in tabulis autem nostris decemuiralibus ita scriptum: in urbe ne sepelito: neue urito. quod & M. Cicero in suis legib⁹ copiose prosequitur: ut in epistolicis etiam scripsimus.

De Traiano Aug. cum præfecto militum: eiusq; sermone ad eum: ac de eiusdem Imperatoris gestis ac uictoriis maximis.

Caput. VI.

d E Traiano Imperatore: eiusq; rebus gestis per multa quidem memoria digna ab antiqs scribunt̃. nã & hic ipse Plutarchũ philosophũ pceptorẽ habuit: cuius disciplinis ingenii cultũ: moresq; honestissimos adeptus: ut a Sen. p. q. r. tãto imperio dignissimus haberet̃. sed illud interim de Traiano libitũ referre: quod in Sudæ collectaneis obseruatũ est. cũ is igitur coram romanis magistratib⁹ aliquãdo adesset: gladiũ: quem gestabat: e uagina eduxit: nudumq; τῷ ὑπάρχῳ exibuit dicẽs: en accipe gladiũ: qđ si hic qdẽ princeps dign⁹ est: utere pro me: sin aliter eodẽ cõtra me: sed ipsa græca nescio quo pacto cultius: atq; grauius rem exprimunt: δέξαι τὸ ξίφος τοῦτο καὶ εἰ μὲν καλὸς ὑπάρχω ὑπὲρ ἐμοῦ εἰ δὲ μὴ κατ᾽ ἐμοῦ χρῆσαι. tam acceptũ uero ei⁹ Imperium militibus fuit: ac tanto amore & affectu semper habitũ: ut fines romani Imperii longe lateq; diffuderit: quod apud græcos multi: & Eutropius apud nos in Romanis annalibus ad ualentẽ Aug. refert: nec enim Daciam modo prouinciam (Decibalo uicto) subegit: quæ decies cẽtena milia passuum incircuitu continebat: sed Armeniam quoq; recepit: & Assyriã: Mesopotamiã: & Arabiam in prouinciæ formã redegit: ut Indiã deinde inuaderet: cum Seleuciam: Ctesiphontem: ac Babilonem clarissimas urbes occupasset: regib⁹ partim captis partim interemptis. unde Traiano Imperante uetus dignitas: ac illa quasi maiestas Romani fastigii ad Augustum decus aucta est. nam & illud passim ab omnibus probatum est: ipsum quidem Traianum militarem gloriam ciuilitate animi ac singulari modestia superauisse: ex quo illud celebre dictum: ne sis Traiano melior: Augusto fœlicior.

Cautum ex. xii. tabulis contra eos: qui alienas segetes excãtare & pellicere tẽtassent. Et Plinii uerba notata & exposita: inibiq; prodigiũ maximũ ascriptum de agris Vectianis.

Caput. VII.

i N decemuiralibus tabulis notatum fuit apud ueteres: eos quidẽ capiti obnoxios iudicari: qui alienas segetes excantassent: aut ullis ueneficiis & carminibus pellicere ausi essent: in quo & si uideo reprehendi Sasernas atq; alios authores: qđ in eorum libris incantationes quasdã rettulerint: uidetur tamen haud quaq̃ fuisse hoc indignũ obseruatione: cũ Romana illa seueritas de re hac in duodecim cauisset: ita. n. in his relatũ: sicuti: & C. Plinii Testimonio probatum.

Ne pelliciunto alienas segetes excantando:
Ne incantanto: ne agrum defrudanto:
Ne frugem aratro quæsitam nox furtim depascunto:
Puberes si secanto: Cereri eos suspendunto.
Impubes arbitratu prætoris uerberanto:
Ac noxam duplionem decernunto.

Quod ego uel obid afferendū putaui: ut eiusdem Plinii uerba facilius intelligantur. qui cum de incantamētis agat: & uerborum uiribus. in. xii. inquit tabulis etiam scriptum qui fruges excantassent: & qui malum carmen incātassent: ex his. n. aperte cognoscimus excantare segetes atq; pellicere sacra esse uocabula: & eiusmodi incantationibus propria: sicuti porricere exta: procurare fulmina: legere ossa: & alia eius generis permulta: de qbus suo loco diximus. putamus. n. maxime ad honestam eruditionem pertinere: non modo uires ac potestatem rerum uerborumq; cognosse: sed ethimon: & proprietatem: quod & fabius imprimis Quintilianus præcipit. nam & poetæ interdū ueteres sic ea suis caminibus inserūt: quæ ad sacra ritusq; pertinēt: ut neq; sēsus alicubi: nec eruditio admodū deprehēdat: sed libet etiā (quoniā de īcātamentis & ueneficiis egimus) portentis adiicere: qđ a Plinio ipso notatū est de agris Vectianis ætate Impe. Neronis permutatis. prodigium inquit super oīa quæ unq̄ audita sunt: uideri hoc debet: cū in agro marrucino Vectii Marcelli qui eques Romanus fuit: & Neronis procurator: uniuersum oliuetum uiam publicā transgressum sit: atq; ipsa ꝑdia ex loco in cōtrarias sedes profecta sunt: qđ in gestis etiā Neronis idē se Plini⁹ exposuisse ꝓfitet: & si uerecūdia ipsa minus ad fidem pro tā prodigiosi ac inauditi portenti inclinauerit.

Quantum pro ueritate inuigilandum: ac de Indoꝝ philosophis: eorūq; studio pro ueritate ac pœna perpetui silentii cōtra mendaces.

Caput. VIII.

Platonis sententia est: nihil magis spectare ad officium philosophi: q̄ cæteris ommissis ueritati assidue incumbere: quoniam hæc tam alte posita est: tamq; in tenebris obuoluta atq; recondita: ut nihil sit æque difficile: q̄ eam indagando peruestigare ac peruestigatam cognosse: ex quo (ut in aliis per multis) in hoc etiam cum ueterib⁹ philosophis placita christianoꝝ consentiūt: asserentium nihil in tota uita aut esse amplius: aut melius: q̄ diuinæ ueritatis patrocinium subire: & in eius maiestate conquiescere: sed in Chaldeorum doctrinis atq; Gymnosophystarum disciplinis: tā celebre atq; excultum eius studium fuit: ut eorum dogmata & leges eiusmodi homines maxime obnoxios facerent: qui in aliquo essent mendacio deprehensi: nam in re. pub. ipsa Indorum primus quidem ordo ac dignitas eoꝝ cēsebat (sicuti a Diodoro: & aliis traditur) q philosophiæ sacris occupati: optimis q dē disciplinis incūberent: hi autē ab omni prorsus seruitio ac imperio alieni

erāt: & quasi diis accœpti defunctorū iusta curabāt: tū regꝫ causas ꝓquirētes: singulis āni principiis cōueniebāt: pluuiasqꝫ & uentos: calores: & frigora mō bosqꝫ futuri anni ꝓdicentes: uniuerso populo in cōmunē usū cōsulebāt: qđ siquis falsa prænuntiasset: haud id quidē īpune faciebat: sed ꝑpetui silentii pœna mulctabatur: sic ut ꝑ totā uitā nihil oīo proloqui liceret. nā & Socra/ tes aperte dicebat: uerum quidem hominem præter cætera omnia mendacii osorem esse. Quin in Symandii regis monumento: iudicū quoqꝫ imagines sculptæ fuerunt: quibus ab ipso collo ueritatis effigies pēdebat: oculisqꝫ pe ne clausis: ac libris circumpositis conspicuæ: de qua re cōmode alias scripsi/ mus: cum de hieroglyphis ægyptiorum ageremus.

Quam erudite Pythagoras hominum ætatem ī quattuor partes diuisit: atqꝫ inibi etiam de Seruio Tullio: qui Rom. ciuium tris ætates notauerit: ex Tuberone & Gellio.

Caput. IX.

e Gregie profecto & erudite factū est a philosopho Pythagora indistin/ guēda ānotandaqꝫ hominū ætate: in quattuor. n. partes uitā ipsā distri buit hoc modo παῖδες εἴκοσιν νεανίσκοι εἴκοσιν νέοι εἴκοσιν γέροντες εἴκοσιν has autē ætates idē Pythagoras q̃ttuor anni tēporibꝰ cōdigna similitudine cōpa rabat: uꝫ uerno tēpori pueros: æstati adolescētes: autūno iuuenes: hyemi se nes: accipit autē adolescētes puberes: sicuti etiā iuuenes uiros. quā rē & Dio genes Laertius in libris de uitis philosophorū recenset: Seruius autem Tul/ lius qui Rom. populi rex prudentissimꝰ est habitus: cū censū urbis cōstitue ret: ac illas classes pro ætate ordinaret: in tris quidē partes ciues suos diuisit: ut essent ad ānū usqꝫ. xvii. pueri: & inde ad ānos. xlvi. iuniores: supra illam uero ætatē seniores: quod ipsū a Tuberone In Romana historia notatum ē: sicuti & Gellius quoqꝫ in atticis rettulit. Var. autē Terentius: qui est habitꝰ togatorum doctissimꝰ: quinqꝫ partes hominū uitæ attribuit. itaqꝫ omnē gra dū: ꝑter extremū in ānos. xv. diuidit: primo. n. ad ānum. xv. pueros appel/ lat: quod impubes: & pueri sunt: secundo ad. xxx. annū adolescētes tradit ab adolescēdo nominatos: tertio Iuuenes dictos ad annū usqꝫ. xlv. eo qđ rē p. quidē domi & foris egregie possēt iuuare. Quarto sēiores: qđ ea maxime ætate senescere corpꝰ hominum incipiat: indeqꝫ in exitum usqꝫ uitæ senectꝰ dicitur: qđ eo maxime tempore hominum corpus senio laboret: de quo Cē sorinus uir romanus copiose ad. Q. Cerellium scribit: quo loco Hippocra tis etiam medici Solonis & Staseæ opinionem rettulit: in hominum ætate si gnanda atqꝫ definienda: quæ apud authores facile diligentiores comperient:

Quo commento atqꝫ Sæuitia Iulianus Imper. contra Christianos de sæuiret: ac de eius libris contra Christum: & qui maxime illis respon/ derunt.

Caput. X.

E Vsebius Pamphilus: Augustinus: & alii copiose memorant: qui potissimum Romani principes: & qua sæuitia christianos: eorumq; relligionem sunt insectati. Non enim ferebat. S.P.Q. Rom. adusq; cōstantinos iperatores Christianum nomen surgere: aut amplius euagari. uerum de Iuliano Imper. qui bizantius fuit: mirificū prorsus cōmentum: atq; adeo callidum traditur: quo Christianos populos ab instituto: atq; incepto suæ relligionis depelleret. non. n. ui: non cædibus: non tormentis (sicuti p multi fecerunt imperatores sæuissimi quidē atq; sanguinarii) sed alia ratione aggressus ē: ut eos ad ueterē: romanāq; relligionē conuerteret. nā platis præmiis: ac dignitatib⁹: tū blandimentis etiā atq; psuasionibus sic effecit: ut is multo plures occupauerit: q̄ qui crudeliter eos: atq; īmaniter psequendo attriuerit. quod & Ruffinus etiā ad Chromatium scribit. Idē tamen Iulianus Augustus: edicto cauit: ne Christiani homines puinciarū pcurationes haberent: neq; ius dicerent: qđ ipsa (ut dicebat) Christianorū lex uti gladio phiberet. Quin & cingulū militiæ nemini prorsus cōcessit: qui romanis diis ac numinibus nō imolasset. nā sacra illa Romana tā reuerenter: ac relligiose coluit: ut uulgo etiā uictimarius diceretur: sed & pari edicto cōstituit: ne Christiani ipsi gētilium scholas: atq; gymnasia adire possent: quo min⁹ in bonis studiis atq; disciplinis proficerēt: quod ab ipso etiā Marcellino Ammiano referr̄: ut Augustinū Hieronymū: ac Ruffinum mittamus: Ammianus. n. & si sub ipso Imper. Iuliano meruit: atq; in acie uersatus est: nescio tamē quo pacto de Christianis ipsis modestius multo: q̄ aut Zosimus: aut Cor. Tacitus loquitur. Illud quoq; notādum ē de eodē Iuliano: fuisse illū græce ac latine apprime doctū. tum inter alia multa libros. vii. uerbis petulantissimis cōtra Christum effudisse: cum parthicam expeditionem urgeret: quibus (ut est author Hieronymus) fortissime responderunt: Methodius: Eusebius: atq; Apollinaris: sed hæc alibi copiose disserui.

Quā egregie doctus in omni philosophia Vergilius fuerit: quo modo ea quæ de inferis & campis Elysiis scribat: ex Gobria mago transtulerit: apđ academicū Xenocratem.

Caput. XI.

P Ro cōperto apđ oēs est. P. Vergiliū omnium ppe philosophorū decreta atq; opiniones egregie calluisse: quod ipsum: cum locis multis probauit: tum in libro maxime æneidos. vi. in quo satis abundeq; uidetur asseruisse: quantum uidelicet humanas omnis atq; diuinas disciplinas didicerit: Sed quæ de Cocyto: & Acheronte fluuiis rettulit: tum de Minoe ac Radamanto: qui (ut appellat) quæsitores apud inferos sint: ac de campis Elysiis: ubi beatorum animæ sempiterno æuo fruantur. Ea quidem omnia ex ipsius philosophiæ penetralibus eruta sunt: atque e media academia assumpta. & si grammatici nostri ex græcorum fabulis atque poeticis commentis accæpta dicunt: nihil præterea aliud quærentes: nisi quod

obuium: decantatum: atq; expositum sit: nos autem apud Xenocratē aca/demicum: qui Platonem audiuit: relata hæc a Socrate legimus. Is enim ex Gobria mago de animæ pœnis atq; beatitudine: hoc idem se accepisse tradit. sed apponamus Vergilii carmen: ut facilius intelligatur: q̄ Gobriæ relatio/ni accedat.

Hic locus est: parteis ubi se uia findit in ābas
Dextera: quæ Ditis magni sub mœnia tendit.
Hac iter Elysium nobis: at leua malorum
Exercet pœnas: & ad impia tartara mittit.
Et Paulo mox.
Respicit æneas subito: & sub rupe sinistra
Mœnia lata uidet: triplici circundata muro.
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis
Tartareus Phlegeton: torquetq; sonantia saxa.
Porta aduersa ingens: solidoq; adamante columnæ:
Vis ut nulla uirum: non ipsi excindere ferro
Cœlicolæ ualeant: stat ferrea turris ad auras:
Tisiphoneq; sedens: palla succinta cruenta
Vestibulum exsomnis seruat noctesq; diesq;.
Hinc exaudiri gemitus: & sæua sonare
Verbera: tum stridor ferri: tractæq; cathenæ.

Sed ea nunc apponamus: quæ sapiens Gobrias apud Xenocratem referat ex æneis tabulis: cum Xersis ætate insulam delon custodiret. Didici inquit Gobrias ex tabulis æneis mortalium animas (ubi corpus exuant) in occultiorem locum sub terram demigrare. In quo Iunonis regia est: quam poeta no/ster Vergilius infernā uocat: siquidem inquit Gobrias: cum terræ ipsius ele/mentum mediam orbis partem teneat: cœlum uero in specie orbis sit: eius quidem mediam partem dii cœlites nacti sunt: alteram uero inferiores. par/tim fratres cœlicolarum: partim nepotes. uestibula autē ipsa eius regionis quæ Plutonis est: claustris: æneisq; cathenis undiq; uinciunt: eos uero qui prætermeant fluuius Acheron primo: & mox Cocytus excipit. Deinde autē ad Minoem & Radamantum ducūtur: in eam uidelicet regionem: quæ ueri tatis titulū præfert: ibi enim assident iudices cuiusq; uitā examinantes: ubi neutiq̄ locus ē mēdacio relictus: sed. n. quibuscūq; boni demones inuita ipsa aspirauerint: ad Elysios cāpos: idest piorū locū se oēs recipiūt: ubi uer qdē assiduū: uariis omnigenisq; fructibus uiget: ibidemq; læti fōtes p̄nitentibus undis blāditer obmurmurāt: & prata uirētibus herbis: uariisq; depicta colo rib⁹: neq; desūt philosophantiū cœtus: poetarūq; & musaꝝ chori suauissime cōcinentes: iocūda & grata cōuiuia: tū potantiū uenusti ac hilares cœtus: læti tia uero inuiolabilis: & uitæ suauitas maxima: nec. n. frigoris illic aut æst⁹ ni

mium: sed cœli perfectio: & salubritate aeris: & calore solis oīa æque amœna atq; temperata: & hæc est beatorum sedes: ubi expiatis animis diuina semper mysteria celebrantur: ac deinceps eorum præterea inquit animos lustrari conuenit: qui circa Herculem & Dionysium accedunt: tum ex Cereris cultu atq; studio spem quidem fœlicis itineris cōcipere: qui uero in flagitiis atq; sceleribus fede uixerint: statim a furiis per ipsum tartarum raptantur in Erebū & chaos: ubi impiorum regio est: Danaidumq; puellarum irritus labor: ad explenda aquis Cribra nequicq̄ nitentium: ibidemq; Tantali sitis: Titii uiscera: Sisyphi saxum perpetim quidē reuolubile: iam & feræ truces sæuientesq;: se ultro corporibus circumplicant: accēsæ ibidem faces: quæ igne perpeti carnes oburunt: hominesq; impii & scelesti omnigenis pœnis ac suppliciis assidue discruciati uexantur: atq; hæc hactenus Platonicus Xenocrates ex Gobria rettulit: ut manifesto ex his cōstet: ueram esse Macrobii sētentiam: qui. P. quidem Vergilium dixerit omnis prorsus philosophiæ fuisse consultissimum.

Qui sint apud. M. Ciceronem Pentelici hermæ: ac de petelicis columnis atq; lapidicinis diligenter multa exposita.

Caput. XII.

u Ideo & illud esse in quæstione apud doctiores: quo modo accipiēda atq; intelligenda sunt uerba hæc. M. Tulli in epistola ad Pomponium Atticum: Hermæ illi tui pentelici cum capitibus aeneis me maxime delectant: in quibus exponendis non pauci admodum imperitissime incurrunt: ego autem pentelicos hermas ita existimo accipiendos hoc loco: uti Mercuriolos lapideos intelligamus ex marmore uidelicet pentelico: quoniā eiusmodi sigilla Cicero in Gymnasio (ut inquit) ac Xistis collocare cupiebat: ut qui talibus monumentis atq; antiquitatum lauticiis miro studio teneret̄. lapis uero pentelicus ex lapidicinis pentelicorū eruebatur: de q̄bus non Plinius modo & Strabo: sed etiā Theophrast9 in libro de lapidib9 disserit: quo loco celebres tradit lapidicinas illas: quæ thebaicæ: chiæ: pariæ: ac pētelicæ nominent̄. sed & Pausanias pētelicas lapidicinas i attide constituit: quæ forent in magno præcio. Plut. autē Cheroneus cū capitolii magnitudinem: atq; ingentes illas exstructiones describit: columnas inquit illuc ex urbe athenarum deuectas: quæ pentelico lapide constarent: quas ipse columnas (ut inquit) athenis conspexerat: sed imperante Cæs. Domitiano ad usum atq; ornamentum Iouis capitolini in urbem delatæ sunt: is enim Domitianus incredibili sumptu: atq; magnificentia capitolium instaurauit: cū memorabili illo incendio magna ex parte fuisset concrematum: de Mercuriis uero qui hermæ a græcis dicāt ur: q̄ frequentissime apud græcos authores mentionem comperias: ut Plutarchum: Thucydidem: & Pausaniam: q ab atheniensibus referræt primum fuisse institutum Mercurios ipsos inter ornamenta exculpere.

Quam docile animal: ac placidum sit elephas: & q̄d per funes īcedere discat: tum de funambulis ac funerepis hominibus.

Caput. XIII.

d E elephantis eorumq; uiribus: ingenio: & docilitate: cum multa a ueteribus prodita sint: non nulla (ut fit) quibusdam audientibus rettulimus: q̄d ea uidelicet animantia inter cætera bruta fere obsequio & docilitate præstent: sic ut ad magistri imperium scribere: & per funes ambulare traditum sit: quam rem uelut incredendam & penitus fabulosam non sine risu quidam exceperunt: maioribusq; sibilis contempserunt: quod ego apud ignaros homines: sordidisq; & uilissimis officiis occupatos pro tēpore dissimulandum existimaui. sed in tanta rerum animantiumq; uarietate: nihil tā summum: aut tam mirum uideri debet: quin & esse id possit: & credi iure optimo oporteat (ut est author Aristotheles) pro mirifica & singulari naturæ maiestate: quod in his præsertim accidere par est: quæ optimis quidem authoribus ac honestissimis testimoniis nituntur. Nam quod elephantes ipsi per funes incedere: atq; ambulare discant: non aliis equidem uerbis probari a nobis debet: q̄ Annei Senecæ: qui ad hūc modū in epistolis: leonibus inq̄t manus magister inserit: osculatur Tigrim suus custos: Elephantem minim⁹ æthiops iubet subsidere in genua: & ambulare per funem. C. uero Plini⁹ & aduersis funibus eos subire testatur: & regredi magis pronis. Sed & Mutianus author summus affirmauit: elephantem fuisse: qui ductus græcarum literarꝫ didicerit: solitumq; perscribere græcis uerbis: ipse Egio hæc scripsi: & spolia Celtica dicaui. M. item Cicero nullum esse animal refert: quod & magnitudine sua & docilitate præstet elephantis. eos uero homines: qui per funes ambulare soliti sūt: græci σχοινοβάτας uocarūt: a nostris autem funambuli: seu funerepi dicuntur: qua uoce apud latinos Terentius poeta: & Messala usi traduntur: ut Apuleium mittam⁹: qui funerepos homines apellat: in oratione ad Seuerianum proconsulem carthaginis.

De Mythradeo: qui pro sole apud Persas colitur: deq; illius simulacro: ac de Mythriacis sacris copiose explicatum.

Caput XIIII.

l Egebatur nuper in hortis Oricellariis historia de Cōmodo Antonino imperat. qui inter alia scelera atq; flagitia (ut traditur) etiam mythriaca sacra homicidio polluit: quo loco dubitatum est a quibusdam non indoctis uiris: qui aderant: quæ nam sacra hæc forent: aut cui potissimum numini dicata. quod a nobis exponendum est paulo copiosius pro nostro studio: atq; diligentia in ueterum disciplinis: & primo quidem referemus de ipso Apolline: qui Mythra dictus est apd̄ Persas: ac paulo post de sacris mythriacis. Persæ igitur (ut a multis refertur) sūmo cultu atq; honore solem habuerunt: quem Mythram uocarent: quod & Strabo in persicis: & Herodotus:

aliiq; compluris testantur: simulacrum uero eius in hūc ꝓpe modum finxerunt: ut effigies foret leonis uultum præferēs: tiaramq; prisco habitu gestās quæ utrisq; manibus cornua bubula cōprimeret: cuius rei sēsus atq; interpretatio ab his fere explicaẽ: qui mithologica prosecuntur. neq; illud abre uideri potest: quod a Papinio poeta in thebaide scribiẽ: cū solis potestatē atq; nomina refert.

Adsis o memor hospitii: iunoniaq; arua
Dexter ames: seu te Roseum titana uocari
Gentis achæmeniæ ritu: seu præstat Osyrim
Frugiferum: seu persei sub rupibus antri
Indignata sequi torquentem cornua Mythram.

Sed & Capella Mineus in philologiæ nuptiis Mythræ nomē repetit his uersibus.

Te phœbum perhibent prodentem occulta futuri:
Vel quia dissolutis nocturna admissa Isaeum:
Te Serapim nilus: Memphis ueneratur Osyrim:
Dissona sacra Mithram:

Mythriaca uero sacra ita fere habita sunt: ut in sacro ātro sacerdotes cōuenirent: atq; Apollinem magna ueneratione prosequentes: mithrā appellarēt: tum bouem ex antro correptis cornibus educerent: eumq; sacerdotes uelutí Mythræ uictimam imolarēt: simul & hymnos aliaq; cantica decantarent: de quo & Sudas in collectaneis: & Placidus etiam grammaticus pluribus dissertarunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEXTVS.

De Bellisarii principis epistola ad regem Totylam: cum is de urbe Roma diruenda cogitaret: quibusq; uerbis ab infando cōsilio de uastādæ urbis eum deflexerit.

De Bellisario prīcipe eiusq; imperio & gestis copiose alibi scripsimus: cum tam egregia facinora gesserit: ac tam multiplici tamq; uaria fortuna uixerit: sicuti in romanis annalib⁹: & Procopii historia legitur: sed hoc loco uisum mihi est non ingratum fore legentibus: si eiusdem epistolam subiiciam: quam ipse Bellisarius græce scriptam ad imperatorem Totylam misit: cum is urbem uictor cū exercitu esset ingressus: ac non paruā mœnium partem tum diruisset: nam & pulcherrima quidem ædificia: & quæ dignissima in urbe forent incendi uolebat: Romāq;

ipsam μηλόβοτον (ut inquit) Procopius efficere: ni tantū facinus suis litteris Bellisarius inhibuisset: ad regem Totylam græce scriptis in hunc modum: Prudentis inquit uiri officium est: urbes augere uacuasq; ornamētis implere: quod ipsum ad eum maxime spectat: qui probo ciuiliq; animo agere cōsueuit: siqua uero sit urbs: quæ sūmo ornatu: eximiaq; pulchritudine polleat: sicuti Roma nunc est: non ne id ingenii perditissimi: atq; obnoxii dixeris: sicubi diruere illā conetur: sed enim Roma ipsa omnium quidem urbium: quæ sub cœlo sunt: maxima & memoratu dignissima: nō uiri unius opere: non breui mométo ad id magnitudinis atq; pulchritudinis excreuit: sed regum plurimorum uirorumq; clarissimorum uirtutib9: longo tempore: summa diuitiarum copia: artificioq; īcredibili: nec enim breui huiusmodi urbem: quam nunc uides: Romani extruxerunt: monumentum sane cūtis posteris eorum uirtutis. cæterq; cū ita se res habeat: illud scire debes: qđ alterum necessario sequitur: aut enim hoc in bello uictus succūbes: aut ānuēte fortuna superabis: qđ si ad te uictoria ipsa declinarit: Romamq; deleueris: haud rē aliam: sed tuam propriamq; o Totylas perditū ibis: sin autem eam seruaris: regiam certe omnium pulcherrimam atq; ditissimam possederis: si uero a nobis deuict9 fueris: seruata urbe atq; incolumi: gratias immortales a uictore debes expectare: sed ea diruta nulla prorsus humanitate contra te agetur: utcunq; autē hac in re te gesseris statim fama subsequetur: quā scias quidem eiusmodi futuram: qualem tu ipse: uel opera tua probabunt uale. hactenus Bellisarius. qua in re illud notandum: qđ ipse quidem Totylas (ut inquit Procopius) cum epistolam hanc sæpius perlegisset: ac æquo animo eiusmodi admonitionē accœpisset ab īcepto ope diruēdæ urbis destitit: neq; mox quicq̃ contra urbem molitus est: quod abunde in historia ipsa Procopii scriptum est.

Quam sit cautim loquendum apud principes: tum de rege persarum Cambyse: & Traxaspe nobile exemplum: & quō præstant apud ꝑsas qui amplius bibunt.

Caput. II.

n Vper habitus sermo est inter doctiores quantum in uitæ officiis proloqui: & quo tempore deceat: quoniam nihil fere magis in uita noxium atq; perniciosum est: q̃ intempestiue aliquid proferre: præsertim apud principes: a quib9 id totum facile potest effici: quod libitū illis sit: ad hoc autē exēpla aliquot ī medium pro re sunt allata ex græcis atq; romanis historiis: ut de Callisthene philosopho: & poeta Philoxeno: aliisq; complurib9: sed exemplum de rege persarū Cambyse ac Traxaspe: uisum profecto est dignū ingenio barbaro atq; truculento. cuiusmodi Cambyses fuerit regum quidē persarum sæuissimus: nam cum is Traxaspes: qui regi carissimus erat: nimiū uini auidum regem: & usq; ad ebrietatem perfundi uideret: eum liberius sū monuit: ut parcius mero indulgeret: parum dignū referens in rege accusari

ebrietatem: quem uidelicet oculi hominum atq; aures sequerentur: quibus uerbis iratus Cambyses: & ostendam inquit tibi ex ipso uino regem haud sibi excidere: neq; mente labi: aut oculis caligare: sed & manu & oculis probe officium suum præstare: & simul cœpit liberius bibere: atq; capacioribus poculis se ipsũ uino proluere: ac iam factus uinolẽtus: huc inquit o Traxaspes fili9 tuus procedat: tũ iubet adolescentẽ sublata supra caput sinistra manu procul consistere: & interim capit arcum rex: intẽdensq; illũ: probabo nũc inquit falsum esse quod obiurgas: & incor ipsum adolescentis aciem simul ac spiculum direxit. cumq; illud pro libidine fixisset: prope accessit: ac discisso adolescentis pectore: spiculum inquit (ut dixerã) incor ipsum aspicis? nũquid o pater mihi excido? aut inictu aberro? pater autẽ Traxaspes factus iã suo malo in loquendo prudentior: fortunæq; regiæ & sæuitiæ obsequẽs: nec ipse inquit Apollo certius atq; aptius arcum intendisset: quam rem non Herodotus modo halicarnasseus in persica historia: sed Anneus etiam Seneca rettulit. consuetudo autem apud Persarum populos fuit: ut hi nobiliores crederentur: atq; in agendis officiis aptiores: qui cum se uino admodum ꝓluerent: mente ipsa consisterent: neq; a ratione decederent. ex quo Cyrus regis Darii filius: cum ad Lacones epistolam de se scriberet: non modo se ipsũ in magica disciplina ꝑstare fratri Artaxerxi asseruit: sed i potãdo mero adeo excelluisse: ut cum cæteris foret bibacior: mẽte tamẽ cõsisteret: quod a Plutarcho etiam Cheroneo traditur.

Non esse populo inuulganda: quæ archana in sacris sunt: ac Vergilii carmen expositũ ex eleusinis sacris: procul o procul este prophani: & item de Numenii somnio digna obseruatione historia.

Caput. III.

e Gregie Plato & prudenter alicubi docet: non esse illa populo aperienda & inuulganda: quæ sacra & archana in mysteriis sunt: quoniam indignũ prorsus ac fœdum sit: ab eiusmodi hominibus ea illotis manibus tractari: quæ initiatis duntaxat animis ac expiatis patere debẽt: ex quo merito laudati sunt Pythagorici philosophi: qui propria dogmata & præcepta iter suos tantum seruantes nemini alteri indicabãt: quod Hebræi etiam in sacris legibus diligentissime obseruarunt. P. autem Vergilius: qui mores uarios ritusq; ac relligiones optime tenuit: non temere illud ad Sibyllæ nomẽ rettulit.

Aduentante dea: procul o procul este prophani:
Conclamat uates: totoq; absistite luco.

Id. n. ex eleusinæ Cereris initiis assumptũ a poeta est: in quibus (ut ueterum probat authoritas) eos duntaxat admittebant: qui forent initiati. quod ab ipso præcone agebatur: procul esse prophanum uulgus acclamante: unde illud Flacci perelegans: Odi prophanum uulgus & arceo: quando & Vale-

rius Soranus non aliam obcausam dicitur obiisse: q̃ quod patrios deos: eorumq; nomẽ cõtra ius romanæ relligionis inuulgauerit. qua in re libet etiã Numenii pythagorici somnium apponere: quo facili⁹ intelligatur nihil fœdius aut scelestius habendum: q̃ mysteria & occulta relligionis in uulgus ꝓdere. sedenim Numenius ipse (quamq̃ in philosophia uir excellẽs) in eo tamen offensam numinum subiuit: qđ eleusina uidelicet sacra interpretari: ac uulgo promere ausus sit. quo factum est: ut in somnio deas quidem eleusinas uiderit forma & habitu meretricio ante apertum lupanar prostrantes: cumq; hui⁹ rei causam diligenter Numenius quæreret: cum bile admodum & irata fronte illi respõderũt: ab adyto se ueteris pudicitiæ abeo abstractas: seq; omnibus passim prostitutas: itaq; facile mox Numenius culpam agnouit: cũ nihil esse petulantius diceret: q̃ de rebus diuinis: ac relligionis arcbanis citra uerecundiam agere. habes hoc & in primo Macrobii cõmentario ad Eustathium filium in quo de re. p. M. Tullii disputat.

De Gallonii sũptu & dapibus uerba in oratione Ciceronis exposita: atq; ibidem Luciliani uersus appositi: cum Horatiana imitatione de Gallonii accipensere.

Caput. IIII.

1 Egebatur nuper Oratio. M. Tullii pro. P. quintio: & cum quidam bene litterati atq; eruditi adessent: orta est addubitatio de historia Gallonii: & eius luxu in his uerbis: nõ ut dominentur illis qui relicta uirorum bonoꝝ disciplina: & quæstum & sumptum Gallonii sequi maluerũt. Quisigitur hic Gallonius apud. M. Ciceronem sit facilius dubitatur ab eruditis: q̃ explicatur: nos autem in Lucilianis uersibus pridem legim⁹. Publium hũc Gallonium fuisse postremæ gulæ hominem: & in cupediis & lautioribus cibis assidue uersatum. unde ob eam rẽ a Lælio uiro sapienti gurges est appellatus. nam & flaccus Horatius eundem Gallonium fuisse præconem aliquã do testatur: atq; eius mensam accipensere magno infamem: quod ex Lucilii poetæ satyra mutuatus est: uersus autem Lucilianos (quoniam lepidissimi sunt) libitum est adiicere: sicuti &. M. Cicero in libro de finibus refert ex satyra ad Lapathum.

Lælius præclare & recte Sophos: illeq; uere
O publi gurges Galloni: es homo miser inquit:
Cœnasti inuita numq̃ bene: cum omnia in isto
Consumis squilla atq; acipensere cum decumano.

Sed & Florens Tertullianus Curii aleam: Apicii gulam: & Gallonii sumptũ: & Antonii ebrietatem incessit: ut ex his omnibus facile quisq̃ intelligat quid in oratione. M. Tullii Gallonii sumpt⁹ significet: quin romæ etiã inspeximus hãc de. C. Gallonio & uxore inscriptionẽ: i marmoreo lapide:

D.M.GALLONIAE .C.F. QVAE EPICHARIS.C.GAL LONIVS.C.F.VLP.MARITTIMOS ET PATER FECIT.

Quibus uerbis Caracalla Imper. cum Iulia nouerca pudore uendito sit congressus: quantumq; flagitii & malorum ex nimia imperandi licentia oriatur.

Caput.V.

n Otum carmen est: & apud ueteres olim in urbe celebratum.

Cui plus licet: q̃ par est: plus uult: q̃ licet.

Hoc enim in uita mortalium fere accidit: ut cum imperio ipso licentia maior in dies fiat: unde omnia prope scelera ac flagitia reiectis legib9 oriuntur: quod ipsum infinita quidem exempla testantur: quæ in græcis ac romanis annalibus passim legũtur: sed illud uisum mihi est dignum relatu de Antonino Augusto Caracalla: eiusq; coniugio. nã cum Iuliam nouercam haberet: eaq; egregia forma & elegãti præstaret: forte accidit: ut corporis partem p̃sente Antonino impe. paulo incautius nudaret: qua conspecta: cum in eã procliuius exarsisset Antoninus: uelim inquit si liceret: Iulia uero (ut ingenia mulierum sunt) arrepta statim occasione si libet licet respõdit: leges dat Imperator nõ accipit: quibus auditis Antonin9 idem Caracalla ad obeundũ scelus audacior factus est: ac nuptias cum nouerca Iulia celebrauit: & ad parricidium (ut inquit spartianus) adiunxit incestum: siquidem Iuliam duxit uxorem: cuius filium paulo ante occiderat: ex quo p lepido scommate Heluii pertinacis illusus est: cum eundẽ non Parthicum mõ Alamanicũ & Arabicũ Impa. sed Geticũ etiã appellauerit: neq; autẽ ad huc Mario maximo assẽtimus: qui eam meliorem esse rem pub. atq; tutiorem dicit: in qua princeps ipse malus est: q̃ inqua sint amici principis mali: nam facilius est (ut appa ret) a bono principe malos corrigi: q̃ malum principem a bonis superari: & si huic sententiæ Iulius quoq; Capitolinus parum accedat: sumpto de Imperio Domitiani Augusti exemplo: quod alibi etiam latius explicauimus.

De studio philosophi Euclidis ĩ bonis disciplinis: ac de Hieronymo etiã q̃ uehementer & assidue inuigilaret: tum quibus præceptoribus atq; urbibus doctrinam accœperit.

Caput.VI.

p Robe factum est a ueterib9: qui Euclidis philosophi studium atq; eruditionem summis laudibus sunt prosecuti: præter enim assiduam ei9 diligentiam atq; labores maximos in percipiendis disciplinis: in audiendo etiam Socrate promptum & alacrem animum probauit: sicuti philosophus taurus rettulit: uir inter Academicos Hadriani ætate excellens: nam cum ipse Euclides propter athenienssium decretum contra Megarenses non posset

athenas se conferre ad audiendum Socratem: quoniam capitale foret: si qsq̃ Megarensium ab atheniensibus esset comprehensus: non tamen putauit magis periculi rationem habendam: q̃ studiorum: sed muliebri ueste indutus: & Pallio (ut inqt Gellius) uersicolore amictus: capiteq; obtect⁹ sub ipsã noctem a Megaris athenas itabat: ut per noctem saltem audire Socratẽ: atq; aliquid discere liceret. tum etiam sub lucem eadem ueste intectus: in patriam Megaram remeabat. Hieronymus autem noster in omnibus prope disciplinis uir summus: non minore studio ac diligentia honestis artibus incubuit: nam & Romæ prius: & in Byzãtio mox: atq; Antiochia: demumq; apud Solymos plures ac uarios præceptores audiuit: sed cũ iudei ipsi ex ueteri lege, neminem possint Christianũ edocere: impetratum est tãdem a Hieronymo ut hebræam eruditionem horis saltem nocturnis liceret adire: eoq; nomine Barbanum quendam audiuit: qui si quando a cæteris iudeis deprehendi metueret: Nichodemum alium: & ipsum iudeum in præceptoris officio substituebat: tantumq; adeo & uigilando assidueq; componendo consecutus ẽ Hieronym⁹: ut plura quidẽ Idiomata egregie didicerit. quod ipe etiã Augustinus in libro ad Cyrillum de Hieronymo testatur: qui eum scribit nõ hebraicam modo: Græcamq;: & Chaldaicã: sed Latinam: Persicã: Arabam: ac Medam percepisse: etsi pleriq; affirmãt: hunc ipsum librum minime Augustino ascribẽdum. illud certe notissimum: q̃d idem quidem Hieronymus. in humanioribus litteris Aelium Donatum: atq; Victorinum audiuit. In sacris uero Gregorium Naziagenum: Apollinarem Antiochenum: & Didymũ alexandrinum: sicuti ex iudeis Barbanum: quem diximus. hunc enim Hieronymus nocturnum præceptorem appellat: sed hoc totum copiose Hieronymus refert in epistola ad Pãmachium & Oceanum: modeste tamen (ut hominem decuit) posteritatis causam atq; relligionis agentem.

De. xvi. cœli regionibus: & quæ numina cuiq; sint ascripta: ex Mineo Capella relatum: & alia obiter addita.

Caput. VII.

d E ueterum diis atq; numinibus complura quidem & latine: & græce scripta legũtur: nec enim defuerunt: qui libros integros huic operi dicauerint. nos autem ea nunc obseruanda putauimus: quæ cœli regiones designarũt: quibusq; locis propria numina sũt attributa: sicuti prisca illa theologia existimauit. uniuersum igitur cœlũ in regiones. xvi. signarũt: ut quaternario numero quamlibet partem absoluerent: primo enim ipse Iupiter optimus maxim⁹ collocatur: quem a iuuando patrem genitoremq; omniũ dixerunt: cui collegas. xi. faciũt: ut a. Q. Ennio scriptum est. Qui uero subsecuntur dii: a Capella Mineo Iouis milites appellãtur: nam post ipsum Iouem: dii Cõsentes: Penates: qui & Patrii & Genethlii: Salus: ac Lares: Ianus

etiã & Nocturnus: & Opertanei. tertio loco Prediatus: Quirin⁹: Mars: Lares militares: Iuno: Fõs & Lymphæ: diiq; Nouensiles: secũtur deinde Iupiter: Secũdanus: Opulẽtia: & Minerua: quibus Discordiã: Seditionẽ: ac Plutonẽ addũt: mox autem Lympha siluestris: Lar cœlestis: Mulciber: & militaris Fauor: Sexto loco Ceres: Tellus: Terræq; pater: Vulcanus: Geni⁹ & Iouis filii Pales: & Fauõ: & solis filia Celeritas: Septimo Fra⁹ ipsa: quæ Mercurio solet in reb⁹ omnibus obsecũdare: in octauo Ver: & Venuleia: ut apud Verriũ notatũ. Nono uero Iuno hospita: & Genius: in decimo Neptunus: Neurita: & Lis. In. xi. Cõsus: unde cõsualia Romæ celebrata: & Cõsi ara nobilis: in. xii. Fortuna: Valetudo: Pauor: & Manes: in. xiii. Sãcus deus: ũde quidam sancire: & sagmina deduxerũt. In. xiv. Fata: seu Parcæ: hoc est. Decima: Nona & Morta: ut Cesellius tradit: siue ut alii uolũt Clotho: Lachesis: & Atropos: quæ Iouis maximi sententias excipiunt. In. xv. autem sede Saturn⁹: Iuno cœlestis: Veiouis: ac dii publici: & in ultima Nocturnus & Ianitores terrestres: quod ipsum: cum ab aliis: tum a Mineo Capella seruatum est: in Mercurii atq; Philologiæ nuptiis: neq; de Multiplici uarioq; Iouis nomine differendum est: cum uel trecentos quidem Ioues. M. Varro enumerauerit: ut author est Florẽs septimius. M. autem Cicero in. xvi. partes cœlũ ipsum scribit diuisum. quod ex ethruscis commentariis sumptum est: quorum uidelicet disciplina diligenti cura examinabat: qua maxime cœli parte fulmina ipsa & tonitrua mitterentur: quod Anneus item Seneca &. C. Plinius testantur: sicuti copiose in epistolicis exposui.

De litterarum notis in ueterum causis: tum de silẽtio in iudiciis: & Plautinus iocus expositus.

Caput. VIII.

m Oris fuit apud ueteres: ut inquæstionibus & causis per agẽdis iudices ipsi: quibusdam litteris rem denotarent: siqui. n. absoluebãtur: aut condemnabantur notas ad id proprias apponebant: ueluti etiam in causæ ampliatione: quod a Pediano Asconio diligenter obseruatum est: nam siqs forte a Iudicibus damnat⁹ erat: id ipsum. K. littera notabatur: sin erat absolut⁹. A. apponebatur. signum uero ampliationis: cum res ipsa in temp⁹ diffinderet. N. L. adiciebant: qđ ex eo nõ liquere signabatur: eoq; modo causæ ampliationem nasci asserebant. qd autem intersit inter comperendinationẽ ampliationem egregie idem Pedianus explicat: qui legem quoq; Glauciam ob id latam scribit de ipsa comperendinatione: ut sentẽtia diceret: si esset absoluendus reus: uel amplius pronunciaretur: si uideretur dannandus: cum causæ obscuritas foret: quod &. M. Cicero locis pluribus insinuat. de silentio autẽ in causis pauci ex ueteribus meminerunt: et si apud comicos facili⁹ id comperias: unde iocus ille maxime Plautinus a Blepharone prolatus de gemino Amphitrione.

Dextro eodem in loco: signo eodem: apparet probe
Vt primum tonuit: cicatrix ruffula: sublurida:
Iacent rationes: silet iudicium: quid dicā nescio.

Hinc etiam (ut dixi) silentia in iudiciis: cum nihil utiq; appareat: quod ex re: uel coniectura aliqua iudicari possit: de his uero litterarum notis: agitur etiam in Probi Valerii commentario: quem de notis: earumq; ratione composuit.

Qđ Rom. homines initio imperii cōtēpserit meliores disciplinas: & quādo ipsa poetices ī urbē accessit: tū fuisse grassatores dictos a Romanis poetas: & Horatii uersus expositi. Caput. VIIII.

r Elata sunt in Romanis annalib9 Sen. Cons. contra rhetores. tum edicta etiam cōtra philosophos: quibus cautum: ne in urbe eiusmodi homines agerent: quoniā putabant surgente imperio eoꝝ animos mollescere: & quasi corrumpi: qui ad otium magis & animi quietem diuerterent: q̄ qui armis & in bello assiduos ac strenuos se demōstrarēt. nā Rom. tū popu. eū uiꝝ præcipue laudabat: cū bonū colonū & strenuū militē uocabat: sed eos quoq; homines improbatos primo a Romanis cōperio: qui carmē scriberēt: ac poeticæ facultati incumberent. quod ob eam maxime causam putaui obseruandum: qđ in quorundam libris legitur: romanos quidem ipsos maximum honorē semꝑ habuisse professioni poeticæ: proq; sūma dignitate accœpisse: si sua gesta a poetis describerent: quā rē & M. Cicero alicubi asserit: sed exēpla quædā: ac melioꝝ authoritas tradit cōtra accidisse: siquidē āno urbis cōditæ circiter. xx. & C. D. ī urbē est inuectū hoc ipsū poetices studiū: quo uidelicet tēpore: secūdū bellū cōtra pœnos a Romanis īcœptū est: quod idē M. Cicero: atq; alii cōplures referunt. ex quo Licinii Portii carmen hoc est: quod a Gellio quoq; affertur.

Punico bello secundo musa pennato gradu
Intulit se se: bellicosam in Romuli gentē feram.

Quo loco Licinius poeticam ipsā inuasisse urbem significat: quod eiusmodi tum poetæ audacius atq; improbius mores romanos notarent: cuiusmodi Neuius fuit atq; Lucilius: quod ab Horatio Flacco ꝑeleganter assertum est his uersibus.

Libertasq; recurrentes accœpta per annos
Lusit amabiliter: donec iam sæuus apertam
In rabiem acti cœpit iocus: & per honestas
Ire domos impune minax: doluere cruento
Dente lacessiti.

Sed & M. Cicero scribit: datū fuisse uitio M. Nobiliori a Catone: qđ is Q. Ennium poetam (cū cōsul foret) in Etholiam prouinciam secum duxisset. nam & idem Cato (qui censorius dic9 est) in libro quem de moribus fecit:

multo

multo explicati9 atq; aptius docet nullum fuisse honorē poetis: cui9 uerba subiiciā: sicuti a Gellio etiā ī atticis adducunt̄. Romani inqt nr̄i equos cari9 q̄ coquos emebāt: poeticæ artis honos nō erat: siquis in ea re studebat: aut se se ad cōuiuia applicabat: grassator uocabat̄. ex qb9 apte cōstat nō mō poetas ipsos primo in urbe pro ineptis reiectos: sed etiam grassatores uocatos: ūde illud Horatianum

Græcia capta ferum uictorem cœpit: & artes
Intulit agresti latio: sic horridus ille
Defluxit numerus saturnius.

De sæuitia. L. Syllæ: & Vedii Pollionis: qui seruos in piscinas cōiiceret ad murenas: & de Octauii Augusti animo cōtra eam feritatem.

Capur. IIII.

s Criptū est in ueterū cōmentariis de sæuitia & crudelitate. L. syllæ: ac Vedii Pollionis: qđ is quidē. L. sylla tāta animi crudelitate æstuauit: tamq; auide humanū sanguinē (ut ait Seneca) bibit ut. vii. milia romanoꝝ ciuium interimi atq; cōtrucidari iusserit. sicuti Appianus: aliiq; permulti referunt. sed illud de Pollione Vedio nimium q̄ inusitatæ ac prodigiosæ feritatis iudicari potest. is enim Vedius cum piscinas magno studio ac diligētia haberet: solitus est seruos suos occidere: eosq; piscibus uorandos præbere: ut hominum cruore pastos comesset: quod hercle in Romana quidem ciuitate non scelestum modo: sed imprimis nefarium haberi debet: Octauio presertim imperante. de qua re Septimius Tertullian9 copiose scribit: in libro quē de pallio fecit: Anne9 uero Seneca cum Cæs. Neronem ad clementiā instrueret sic inclamat: o Vedium mille mortibus dignum: qui deuorādos seruos murenis obiiciat: quas erat esurus. qua in re illud etiam accidit dignum octauii Augusti prudentia & mansuetudine: nam cum is apud eundem forte Vedium cœnaret: ac puer qui ministrabat cristallinū fregisset: statim Vedius interimi illū: murenisq; obiici iusserat: sed cum ad Augusti pedes confugisset: auxilium & opem implorās absolutus est: quam rem libitum est Annei uerbis repetere: ex libro quem de ira scripsit ad Nouatū: cum diu9 īquit Augustus: apud Vedium pollionem cœnaret: fregit unus e seruis cristallinum: ex quo rapi eum admortem Vedius iupsit: nec uulgarem quidem: nam murenis obiici iubebatur: quas ingens piscina continebat: quis non putaret hoc illum causa luxuriæ facere: sæuitia erat: sed euasit e manibus puer: & ad Cæsaris pedes confugit: nihil aliud petiturus: q̄ ut aliter periret: ne esca piscium fieret: in quo adeo motus est nouitate crudelitatis Cæsar: ut illum quidem dimitti: & cristallina potius omnia perfringi iuberet: piscinamq; compleri. Hinc etiam. C. Plini9 tradit: fuisse a Vedio Pollione in murenis sæuitiæ documenta excogitata: qui eques romanus fuit: cum in earum uiuariis dānata mancipia immergeret.

De lecanomantia ueterũ quõ & quibus sacris fieri consueuit: ac de uoce & natura demonum: & alia itidem ex Ioãne Zeze repetita.

Caput. XI.

i Nter genera & potestates diuinationum: quas ueteres coluerunt: pars etiam illa reponitur: quæ fieri per peluim solebat: aut per solium (ut quidam dixerunt) græci eam frequenti uocabulo lacanomãtiã apellãt: de qua & .C. Plinius alicubi differit: sed paulo tamen pressius: ut eã rephende re potius: q̃ explicare uoluerit. in græcis uero cõmentariis ꝑ multa cõperies: in quibus hanc ipsam lecanomantiam illi præcipue exponũt: qui academiæ dogmata sectati sunt: quoniam de geniis fere demonibusq;: & diuinandi ratione: supra cæteros philosophos diligenter & accurate disputant. cuiusmodi sũt illa: quæ a Michaele psello: de natura & uiribus demonũ: ex Marci disciplinis referũtur. fit etiã ĩquit uaticinatio ꝑ peluim: quæ lecanomãtia dicitur: qua & rustici sæpe utũtur: queẽadmodũ ꝑ aerẽ quoq;: & ꝑ frõdes rerum p̄dictiones fieri solent: sic ipsa quidẽ diuinatio ꝑ peluim cẽsetur: maximeq; apud assyrios populos in precio est: siquidẽ magna ex parte cum demonibꝰ cõuenit: qui a tali materia haud prorsus abhorrẽt. uaticinantes igitur peluĩ aqua plenam accipiũt: quam cũ demones irrepserint: leniter primo illapsi resident: sic ut subsilire quidam spiritus uideatur. nam & si aqua ipsa in peluim fusa: secundum eius substantiam a cæteris aquis minime differat: adhibitis tamẽ quibusdam carminibꝰ: ex eorum potestate maxime præcellit: ut aptior multo sit ad illum fatidicũ spiritum excipiendũ. id autem est demonum proprium: ut cum attracti: aut illecti in peluim sunt: ex eo quidẽ lapsu perexiguus sonus: ac significationis expers audiatur: deinde ĩ ipsa unda oberrãs: & quasi lusitans exilem sibilum insusurrat: quo futura prænosci possint. is enim spiritꝰ uocem prætenuem emittit: quo ipsi demones minus intelligantur: & obscuritate rei facilius hominum uotis imponãt. & re uera perexilis uocula demonum & exigua est. quod olim noster quoq; uenetus Hermolaus dicebat: uocem se demonis prætenuem: & pene subsibilantem audisse: qua ille de Aristotelis forte entelechia interrogatꝰ sibi ipsi: & Georgio placentino responsitauit. Ioãnes autem Zezes: uir doctrina multiplici totiusq; antiquitatis curiosus: de ipsa uaticinandi parte in Homericæ iliadis commentario scribit: ea referens quæ ad istiusmodi uaticinationes cõueniãt. nam & ueterem & nouam lecanomantiam tradit: & in quibus potissimum differant: uetus enim qualis illa Vlyxis. noua autem: quæ ex aqua ἐν λεκάνῃ & in qua aurum: argẽtum: electrum: æra: & lapides: aliaque id genus ueniebãt: nullæ uero adesse mulieres: aut aliqui cum mulieribꝰ coinquinati poterant: sed & uestes: & cætera ad id instrumenta ab eodẽ Zeze referũtur: sicuti alibi dictum est.

Quibus elementis : atq; initiis animantia dicantur constare : ac de quinta essentia : ad uniuersum orbem disponendum : atq; absoluendū. ibi demq; Mercurii uerba relata : & Vergilii carmen expositum.

Caput. XII.

q Vi de elementis animalium atq; principiis diligenter scripserunt : omnia quidem animantia tradūt : ex quattuor elementis cōstare : hominē uero ex hisdem : ac diuino etiam spiritu : quem alii quintam essentiam : seu p̄fectionem uel armoniam dixerunt : quæ per uniuersum decurrere : atq; transmeare facillime posset. dicunt igitur ab ipsa terra carnem haberi : ab aqua humorem : ab aere anhelitum : ab igne feruorem : a diuino spiritu ingenium : seu mauis rationem : quod ipsum & philologi aliquot asserunt. Romani autem Theologi : ut Val. Soranus : Var. Terentius & Figulus : sub nominibus deorum hoc totum intellexerunt : quos geniales uel patrios uocarunt. quoniam sunt hæc omnium quidem reꝝ semina : atq; principia : quæ græci τὰ ςοιχῖα appellāt : tam & si Lunam quoq; & Solem (ut est author Festus) cum reliquis signis inter geniales deos conscripserunt : poeta autē Vergilius : ut in omni philosophia egregie doctus : ad hūc modum id exequitur sub Anchisis persona.

Principio cœlum : ac terras : camposq; liquentes :
Lucentemq; globum lunæ : titaniaq; astra
Spiritus intus alit : totamq; infusa per artus
Mens agitat molem : & magno se corpore miscet.
Inde hominum : pecudumq; genus : uitæq; uolantum :
Et quæ marmoreo fert monstra sub equore pontus :
Igneus est ollis uigor : & cœlestis origo
Seminibus : quantum non noxia corpora tardant.

Quam rem noster Vergilius ex adytis uidetur academiæ (ut alia per multa) transtulisse : siquidem a Platone philosopho assertum est : deum ipsum : cum molem hanc totius orbis cōstruere atq; disponere decreuisset : animam quandam : seu spiritum uel rationem excogitasse : cuius sapientia uniuersus fere orbis aptissime componi : atq; adornari posset : & ad rerum ordinem : & ad singularem decorem. inqua sententia & Mercurius ægyptius fuit : q diu ante Platonis ætatem floruit : cuius uerba hoc loco subiciemus : quo cumulatius hoc totum p̄cipiatur. animantium inquit corp⁹ ex quattuor elemētis cōstitutum est a deo. habet. n. aliqd in se ignis : aliqd aeris : aliquid aquæ : aliquid terræ : neq; tamen ignis est : neq; aer : neq; aqua : neq; terra : quæ facile probari possunt : nam terræ ratio in carne est : humoris in sanguine : aeris in spiritu : ignis in calore uitali : sed neque sanguis a corpore secerni potest : sicut humor a terra : neque calor uitalis a spiritu : sicut ignis ab aere

adeo rerum omnium duo sola reperiuntur elementa: quorum omnis ratio in nostri corporis fictione conclusa est, itaq; ex rebus diuersis ac repugnātib9 homo factus est: sicuti & mundus ipse ex luce ac tenebris: ex uita & morte: quæ duo inter se & in homine pugnāt: ut si anima superior euaserit: quæ ex deo trahit originem: sit immortalis: & in clara perpetuaq; luce uersetur: sin corp9 euicerit animam: suoq; imperio subiecerit: in tenebris sēpiternis: atq; in obitu delitescat, id ipsum & Brachmanæ asserunt: ut copiose probaē eorꝝ decretis: sed hæc de altioribus disciplis theoremata: maiorem sibi curā atq; otium requirunt: quæ secreto operi explicanda reseruamus.

Relatum de Carmanis populis: q̄ mirifica sit eorum cōsuetudo in suspē dendis occisorum capitibus: & eorum linguis esitandis.

Caput. XIII.

iNter alia quæ de Carmanis populis memorātur: illud etiam uisum mihi est admodum mirificum: neq; indignum: quod a nobis repeta- tur: qui ex eorum numero sumus (ut inquit elegāter Augustinus) qui scri- bendo proficimus: & proficiendo scribimus. Relatum est igitur: neminem apđ Carmaniæ populos uxorē posse ducere: nisi caput occisi hostis ad ipsū regem detulerit: rex autem craneum: seu caluarias (ut Celsus appellat) oc cisorum in regia statuit: linguam uero e faucibus auulsam minutatim cōci- dit: paneq; permixtam illi degustandam porrigit: qui ad regem caput am- putatum pertulit, tum suis familiaribus atq; aulicis ceu sapidissimum ci- bum edendam præbet. Quin apud eosdem ille rex haberi solet celebratior atq; præclarior: ad quem plura occisorum capita deuehebantur: quod cū alii tum Strabo in geographia testaē: uir in omni antiquitate per uestiganda sol lertiæ singularis.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEPTIMVS.

De ingenio & eruditione Gregorii Nazianzeni & Basilii: & quo affectu ac studio simul ab humanis litteris ad sacras & diuinas cōcesserint.

qVantum naturæ similitudo: & studiorꝝ ratio in cōciliādis homi nū animis atq; coniungendis possit: satis testanē philosophorꝝ li bri: in quibus exempla etiam non pauca referuntur: tum græco rū hominū: tum latinorꝝ. Sed cum forte eorum mores atq; uitā cōsiderarē: qui in academia christiana maxime præstiterint: dignū memoria

putaui: quod a Ruffino aquilegiensi (q̃ Didimũ alexandrinum habuit præceptorem) scribitur: de Basilio: & Gregorio Naziãzeno: eorumq; singulari iter se affectu & diligentia. sed enim Gregorius idẽ (qui ex Nazianzeno oppido fuit) cum præclara eloquentia foret: atq; Basilium egregio affectu coleret. tantum confisus est eius animo atq; amicitia (nam simul rhetoricam docebant) ut sedentem illum ac rhetorica præcepta exhibentem: de officio (ut inquit Ruffinus) disserendi deponeret: atq; iniecta manu ad academiam Christi perduceret: in qua altiorib9 disciplinis: ac diuinis mysteriis studio indefesso: & sollertia singulari: per annos. xiii. incubuerũt: quo ueritatis archana generi humano uberius atq; cumulatius explicarent. sic enim de utroq; idem Ruffinus ad Chromatium scribit. Gregogorius & Basilius episcopi: ambo nobiles: ãbo athenis eruditi: ambo collegæ: ambo de auditorio egressi ad rhetoricam profitendam imperante Theodosio Augusto rogabantur: nam & Hieronymus hunc ipsum Gregorium: non modo ut optimum præceptorem in optimis disciplinis agnoscit: sed eloquentissimum uirum merito appellat: secutus autem in ipso dicendi stilo Polemonem laodiceum tradit: ac inter alia permulta cõtra Iulianum impat. libꝝ pro re Christiana egregie scripsisse: q̃d ille contra Christum ĩpudentissime libros aliquot in expeditione illa parthica effuderit: quod ab eodem Hieronymo locis pluribus relatum est.

De Hieroglyphicis ægyptiorum litteris: ac de uulture & ape eorũq; Symbolo: tum de cruce etiam ipsa nobilis consideratio.

Caput. II.

d E litteris ægyptioꝝ: q̃ hieroglyphicæ appellant̃: cũ ap̃d ueteres authores mentio est: tũ in obeliscis: etiã nũ cõsiderari hoc põt: in q̃bus figuræ illæ: & effigies animãtũ diuersoꝝ: herbaꝝq;: fluuioꝝ: & arboꝝ sculptæ ei9 gẽtis philosophiã designant: sicuti Strabo &. C. Plini9 grauissimi authores testant̃. nã in obeliscis regũ Sesotidis atq; Senosornei: q ex ægypto inurbẽ deuecti sũt. ꝑ eiusmodi Symbola & hieroglyphicas notas: reꝝ naturæ interp̃tatio adnotata est. ita. n. ægyptiorũ philosophia credit̃ primo illustrata: q̃d ab eodẽ Plinio & aliis tradit̃: ĩter alias uero effigies: scarabeos: apes: fluuios boues: uultures: aliaq; id genus notare consueuerunt: porro ex ipsa effigiæ apis: symbolum regis signabatur: q̃d is in obeundis uitæ officiis: non minus iustitiæ aculeũ: quam dulcem mellis clementiam habere debeat: in uulture autem naturæ genium ac maiestatẽ indicabãt: quod inter has uolucres fœminæ dumtaxat inueniantur: de quo & Marcellinus Ammianus in Rom. historia scribit: & Plutarchus item Cheroneus. Quin illud etiam multo magis considerandum est de signo ipsius crucis. uolebãt enim ægypti sacerdotes ac philosophi: per eius effigiem spem uenturæ salutis intelligi: quod & Ruffinus author diligens in sacra historia refert: inter sacerdotales litteras dicens relatam crucem: quæ uitam uenturam allegorice designabat:

sed hanc partem περὶ τῶν ἱερογλυφικῶν τῆς αἰγύπτιου. copiose explicauimus in epistolicis: ea fere omnia referētes: quæ archana ista ægyptiorum sacra deno tarent.

Factum memorabile Octauii. Rom. oratoris cum rege Antiocho: & de sagminib⁹ legatorū: quæ in clarigatione gestabāt: ex iurecōsultis & aliis.
Caput. III.

n Otatum est in romanis exemplis de. C. Octauio: & eius ingēti animo: quē in legatione ad regē Antiochum egregie probauit: ut hominē de/ cuit Rom. & in omnibus uitæ officiis maxime præstantē. nā cū forte rex An tiochus dilatu⁊ se responsū diceret: neq; tū aliquid romano oratori respon/ dendū putaret. Octaui⁹ inibi uirga (quā manu tenebat) locū circunscripsit: et prius inquit o rex: q̄ hoc ipso circulo egrediare: responsum dabis: Qua in re miratus hunc animum rex Antiochus in Rom. ciue: pro tēpore dedit responsū. sed in ea mox legatione idē. C. Octauius interfectus fuit: quo fa/ ctum est: ut Sen. p. q. r. statuā illi (ut inquit Plinius) in rostris: loco quidem oculatissimo: poni iusserit. neq; illud ignorādum est: q̄d ipsi legati uirgam gestare apud ueteres consueuerunt: sicuti etiam sagmina & uerbenas: sicubi clarigatum accederent: idest ad ea clara uoce repetenda: quæ ad ius Rom. po puli pertinerēt. unde Marcianus etiam iureconsultus (qui a Didio Iuliano iussus est occidi) sanctum refert a sagminibus dictum. sicuti in pandectis ha betur: sanctū est inquit quod ab iniuria hominū defensum atq; munitū est: Sanctū autē dictū a sagminibus: sunt. n. sagmina inqt herbæ quædā: quas le gati popu. Rom. ferre solent: ne quis eos uiolaret: sicuti & Græcorū legatis accidit. Quin & Sex Pompeius de uerbo⁊ significationibus libro. xiix. pro uerbenis inquit sagmina accipi: q̄d ex loco sancto a consule Prætore ue lega tis proficiscentib⁹ ad fœdus bellumq; indicendum traderentur: unde illud Neuianum.

Ius sacratum Iouis iurandum sagmine. mittimus autem quæ Liuius & cæ teri de hoc scripserint: ne studio magis ambitionis: q̄ ueritatis indultum uideri possit.

Qui de ingenio demonū scripserint: ac de Gnosticis & Euchætis: q̄busq; sacris demonē se concipere putarent digna memoria obseruatio.
Caput. IIII.

i Nter philosophos ueteres: qui & īgenio clari: & doctrina præstiterūt. maxime quidē Academici numerant̄: hi autē de geniis multa ac demo nib⁹ scribētes: diligēter obseruarūt quo habitu sit: quaq; potestate polleāt. nā habere illos uires maximas: & inquaq; re mira q̄dam efficere ꝓ comperto affir māt. q̄d & Christiani philosophi pari cōsensu asserunt: ut Psellus: Origenes Adamātius & Augustin⁹: ī eo p̄sertim libro: quē de potestate demonū cōpo suit. sed quo pacto: q̄busq; sacris Euchætæ & Gnostici demonē se olī cōcipe diceret: dignū ꝑfecto memoria ē: cū īter alia quoq; portēta ac ꝓdigia magicæ

uanitatis id ipsum merito referri possit: nam diuinationis genus: quæ Necimantia dicitur: in hunc modum fieri solitum ab ipsis quidem Gnosticis inuenio: qui alio uerbo εὐχαῖται uocantur. x. calendas aprilis: quo die Iesus Christus a Iudæo populo cruci affixus est: conuenire hi solent cũ puellis sibi notis: qui Gnostici dicũtur: tum peractis quibusdã sacris: atq; luminib⁹ extinctis simul coitum ineunt: uel cũ sorore: uel cum filia: nec ullã prorsus rationem habent affinitatis: dein autẽ nono mẽse in eũdẽ locũ redeũt: puellasq; aduocãt: & natos infantes ab illis accipiũt: eorũq; corpus circuncidũt: tum effluente undiq; cruore phialas implent: & puerorũ simul corpora cremantes: cineremq; accipientes cruori commiscent: atq; eo cõdimento epulas & pocula: clam ubicunq; incidant condiunt: tum his quidẽ sacris & alimẽtis diuinos quasi caracteres in illis imprimi atq; infundi existimant: ac ipsa etiam demonia liberius concipi & fœlicius retineri. sed idẽ pterea Gnostici dogma proprium ab insano quodam (ut inquit Psellus) accœperunt: quorũ opinio sit: ut unus oĩo pater credatur: cui filios duos ascribunt: antiquiorem primum: alterum uero iuniorem: principia autem tria: nam patri super cœlestia tantũ: iuniori autem filio cœlestia: seniori subcœlestia gubernari referunt: quod ipsum dogma: nihil fere (ut inquit Psellus) a poeticis fabulis anilibusq; ineptiis abhorret: quæ res non ab Augustino ac Eusebio tantum ridetur: sed a cæteris quoq; sacris authorib⁹: qui pro ueritate ipsa & relligione summis quidem laboribus atq; diligentia excubantes euigilarunt.

De Maximiani imperatoris sæuitia in christianos: & qđ affectus morbo animum commutarit: tum eiusdem edictum positũ pro relligione ipsa christianorum.

Caput. V.

i Nter alios pluris: qui Christianam relligionem crudeliter persecuti sunt: Galerius Maximianus numeratur: qui uariis tormentorum ac pœnarum generibus: christianos ipsos pessime affecit: quod ab Augustino Eusebio alisq; copiose exponitur: sed is tamen Maximianus cum in tabificum morbum atq; pestilentem incidisset: ac illi a medicis relatum foret: non aliter posse illum morbum curari: nisi a Christianorum sanguine & cædib⁹ abstineret: quibus auditis imper. Maximian⁹ edicto cauit: ut quicunq; essẽt christiani suum numen ac deos extra omnem iniuriam colerent: ac rite ĩ relligione perstarẽt. Sed libitum mihi est: hoc ipsum edictũ Maximiani Imp. & Constãtini Augusti referre: in quo aperte cõstabit: quãtũ Christianæ relligioni Maximianus cõcesserit: homo alioqui sæuissim⁹ & Impator orbis terrarum: & qui ãnos plures Christianos ipsos crudelissime fuisset insectatus: nam idem Maximianus natura quidem atrox atq; sanguinarius fuit: quo etiam (ut a quibusdam traditur) nullum prope animal in tota uita crudelius habitum est: edictum hoc est: quod per omnis fere urbes pro decreto

Imperatoris dicitur publicatũ: imper. Cæſ. Maximianus inuictiſſim9: Augu ſtus. põt. Max. Germanicus: Aegyptiacus: Thebaicus: Sarmathic9. v. Perſi cus. ii. Carpicus. vi. Armenicus: Medorum & Adiabenorum uictor: Trib. Põt. xx. Imper. xix. cos. viii. pat. pat. proc. & Imper. Cæſ. Flauius Val. Con ſtantinus: Pius fœlix: inuictus Auguſtus pont. Max. Trib. pont. Imper. v. coſ. iiii. pat. pat. proc. Inter cætera: quæ adusum rei pu. decernimus. Primo quidem uolueramus ſecundum antiquas leges: & publicam romanæ obſer uantiæ diſciplinam omnia moderari: inter quæ etiam hoc addere: ut chriſtia ni: qui paternam religionem reliquerant: ad eam rurſum reuerterentur: ſed quoniam ſuo quodã iudicio tanta eos obſtinatio huiuſcæ rei habuit: ut nul lo modo ad cultum antiquæ relligionis redire uellent: quæ a maioribus no/ ſtris fuerat inſtituta: ſed eo magis pro uoluntate ſua unus quiſq; legem ſibi ipſi cõſtituit: & in locis diuerſis plebs diuerſa concurrit: cumq; his propoſi/ tum a nobis edictum fuiſſet: ut ad patrias leges redirent: & ueterum autho ritate cõſtitutas: pleriq; illorum magis ſe periculis ſubiicere: cædeſq; innume ras perferre: q̃ præceptis talibus obedire maluerũt: quoniã q; in eadem adhuc ſententia permulti obſtinatius agũt: ut nec diis romanis honorem ullũ red derent: neq; ſuæ relligioni ſatiſfacerent: pro noſtra clementia atq; manſuetu dine: quam omnibus exhibemus: etiam nunc erga Chriſtianos putauimus probandam: ut rurſus Chriſtiani ſint: & cætus habeant: & conuenticula: in quibus orare conſueuerunt: conſtruere atq; ædificare poſſint. ita tamen ut nihil contra publicam diſciplinam faciant: aliis uero locis atq; epiſtolis ſatis iudicauimus: qd eos oporteat obſeruare: unde hac noſtra indulgẽtia illis cõ/ ceſſa: ſuum deum exorare debẽt pro ſalute noſtra: & pro rei pu. ſtatu: ut ea integra atq; incolumi: ipſi etiã ſecuri agere in propriis laborib9 poſſint. Hoc autem edictum ex Romano ſermone Pamphilus Euſebi9 in græcam linguã conuertit: cui ab imperatore conſtantino conceſſum eſt: ut annales ac geſta Cæſarum euoluere: ac pro arbitrio legere poſſet. unde ſacram hiſtoriam pari ſtudio atq; doctrina conſcripſit: quam deinceps Turrãtius Ruffinus uir ma gna doctrina & lectione multiplici in latinum ſermonem tranſtulit.

De municipibus Roman. p. & quid apđ Horatiũ ſit digni cæritæ cæra: expoſitum eius carmen: tum quibus cauſis atq; rationib9 municipes Ro/ mani eſſent copioſe explicatum.

Caput. VI.

i N iure ciuili romano per multæ quidem rationes afferuñtur: quibus s. p. q. r. quoſdam populos atq; municipes non tantum iure quiritũ donauerit: ſed multis etiam oneribus atq; damnis exemerit: cuiuſmodi no/ minantur Attellani: Cærites: Præneſtini & eiuſmodi alii: primi autẽ omniũ facti ſunt populi romani municipes Cærites: & hi quidem (ut ẽ author dili/ gẽs Gelli9) ſine ullo iuris ſuffragio: quoniam bello gallico ſacra romana re cepiſſent: eaq; diligentia ſingulari cuſtodiſſent: unde etiam tabulæ cærites ap

pellatæ sunt: in quibus censorum potestas: eorum nomen referebat qui nota aliqua uel ignominia forent insignes: ex quo erudite Flacc⁹ in epistola ad Numicum dignos cærite cæra appellat Romanos: quoniam luxu atq; uoluptatibus turpissimis tenerentur: quem tamen locum Horatiani interpretes ineptissime (ut alia permulta) exposuerũt. Hirpiorum uero familiæ: qui in phaliscorum agro essent: ob mirificam quidẽ causam ab omni militia & munerum cura uacationem habuerunt. qđ hæ quidem nudatis pedibus impune super ignem sacris quibusdam incederẽt. quod ut facilius probari possit: C. Plinii uerba subscribemus. Haud procul urbe Roma ĩquit. ĩ Phaliscorũ agro familiæ sunt paucæ quæ uocantur hirpiæ: quæ sacrificio annuo: quod fit ad montem Soractẽ Apollini: super ambustam ligni struem ambulantes non aduruntur: & obid perpetuo senatus consulto militiæ: omniumq; aliorum munerum uacationem habẽt. Prænestini autẽ populi: cum in ius coloniæ relati essent: ob eã causam a Tiberio Imperatore municipes facti sũt qđ ĩ prænestinis finibus iuxta oppidũ: ex capitali ac sontico morbo Cæs. Tiberi⁹ cõualuisset: eoq; nomine municipii gratia illos donauit. quod Hadrianus Imper: in oratione de italicensibus rettulit: in hoc tamẽ municipes a Romanis ciuibus differebãt: qđ neq; magistratus capere: neq; ius suffragandi habere poterant: sed munerum tantum ciuilium atq; militarium erant participes: sicuti a Verrio flacco & Festo scriptum est: nam & Gellius inquit municipes ipsos honorarii quidem muneris cum pop. Romano fuisse participes. Fest⁹ uero Pompeius erudite ac prudenter refert: triplici modo municipia intelligi. sicuti cum pars aliqua ciuitatis in urbem iure municipali cõmigraret: quales Fũdani: Formiani: Cumani: Acerani: Lanuuini: Thuscbulani: q paucos post annos iure quiritum donati sunt: secundo modo cum uniuersa ciuitas in urbem conflueret: ut Aricini: Cærites: Anagnini: tertio eorũ dicitur: qui ea lege ad urbem accederẽt: ut suæ cuiusq; ciuitatis municipia & coloniæ forẽt: ueluti Tiburtes: Prænestini: Pisani: Vrbinates: Nolani: Bobutinẽses: Placentini: Nepesini: Sutrini: & Lucenses: de qua re nõ modo iure consulti diligẽter scribunt: sed. A. Gellius: & ex Verrio Flacco Pompeius.

Quo animo Cæsar anticatões libros scripserit: & quantum Catoni inuitus concesserit: cum eius ebrietatem reprehenderet: aliaq; non cõtempnẽda de Ciceronis inconstantia ascripta.

Caput. VII.

d Ignum memoria est: quod a Iulio Cæsare scriptum fuit de. M. Catone uiro prætorio: qui ex obitu dictus est uticensis: nam cum. M. Cicero eius uitam egregiosq; mores pluribus laudibus extulisset: parũ æquo animo tulit Cæsar: eum ipsum Catonem tantopere a Tullio imprimis cõmendatum: ex quo duos libros contra eum scripsit: qui ex re anticatones dicerẽtur: in quibus omnia prope. M. Catonis uitia (siqua erant) collegit: sed inter

alia ebrietatem illi ueluti maximum probrum obiecit: quod a Cæsare tamē ita relatum est: ut laudasse magis hoc in tanto uiro q̄ reprehendisse uisus fuerit. nam cum ipse Cato plurimo uino incaluisset: & antelucanis officiis esset occupatus: forte quosdam habuit obuios: qui (ut inquit Cæsar) cum eius uiri caput retexissent: admodum erubuit: sed ita factum adiecit: ut non Catonem putares ab illis: sed eos a Catone deprehensos: qua in re (ut apparet) Catonem etiam ebrium adeo reueritus est: ut uel in ipsa ebrietate uideatur illam ueræ uirtutis imaginem retinuisse. quod & Plinius Nepos testatus est: qui haud pl⁹ īquit honoris a Cæsare: uel authoritatis tribui Catoni potuit: q̄ si ebrius quoq; tam uenerabilis erat: qđ autem mox idem Cicero anticatones Cæsaris laudarit: plurimumq; extulerit: hoc totum uel ex eius inconstātia: uel adulationis uitio accidit: ut qui fortunæ obsequi ac tempori inuitus mallet q̄ cōstanter succumbere: ex quo ea inquit laudatio tota κολακία fuit. sicuti ad Pomponium Atticum scribit. & diu sane inimicitiæ inter Cæsarē & Catonem uiguerūt: quod & Plutarchus alicubi: & Atteius Capito indicauit: nam in libro: quem scripsit de offitio senatoris: aperte explicat quo tēpore Cæs. consulatum obiit: nihil eum dubitasse uiatorem uocare: ut Cato ipse adhuc loquens in carcerem duceretur: in quo tamen non modo excusatum Catonem constat: sed etiam senatu approbante absolutum.

De impositione nominum apud Comicos poetas. & quid inter se differant Cylones: & Chilones: ac ibidem Cic. uerbum explicatum contra quorundam sententiam.

Caput. VIII.

q Vi de origine nominum atq; uiribus scripserunt: per multa quidē afferunt de his nominibus: quæ ex forma ipsa & habitu corporis deducta sunt: quod in scænicis maxime fabulis apparet. nam poetæ comici habitum figuramq; hominum diligenter considerantes: ex re plerumq; personas denominãt: cuiusmodi sunt qui græca uoce appellantur. Cephali: Chilones: Phalacri: Blepharones: & alia generis eiusdem. sicuti a nostris etiam Tuditani: Frontones: Lōguri: Capitones: Cossi: Labeones: Venulei: de quib⁹ diligenter alibi scripsimus. qui autem dicantur Chilones uel Cylones: & quo pacto inter se differant: libitum mihi est paucis hoc etiam loco adnotare: sicuti & Sex. Pōpeius ex Verrianis commentariis refert: Chilones. n. inquit eiusmodi homines appellari: qui maioribus labris sunt: hoc est qui Labeones aut Labieni a nostris dici possunt. T. autem Lucretius Labrosos nominat: unde illud.

Simula: Silena: Satyrast labrosa philema.

Cylones uero sine ulla quidem aspiratione idem Pompei⁹ eos appellat: qui fronte prominentiori sunt: & quasi extante: nam Cillones duplici. ll. aliud omnino significat: & si ridicule quidam in hoc aberrant: cum enim Crispū Sallustium Cicero in gregem cillonum: sacrilegorum: atq; impudicorū cō

numeret nihil aliud intellexit: q̃ cinædum hominem: ac turpiter ceuetem: quoniam cillere apud ueteres motitare: atq; agitare est: quod & Seruius atq; Higinius testantur: unde cillones dicti: qui pudore uẽdito ceuentes se effœminant. nam & Leneus Pompei libertus cum satyras contra eundem Sallustium scriberet: non modo illum popinionem ac lurconem satyrice appellauit: sed etiam λάϛαυρον: quasi meretriculam & scortum: ut in Sudæ collectaneis exponitur: quod a me uel ob id obseruãdum fuit: ne tam impudenter quidam deprauare: atq; peruertere bonos codices audeant.

De spacio humanæ uitæ: & adnotanda obseruatio de pondere humani cordis: quo modo crescat & decrescat: ex anatomica ægyptiorũ obseruatione.

Caput. IX.

d E uita hominis: & qua fine: annorumq; spacio censeri debeat: per multi quidem apud ueteres tradiderunt: nec illi tantum: qui naturæ uires ac decreta obseruarunt: sed etiam: qui res pub. commentariis atq; præceptis instruxerunt: qua in re cum inter se dissentiãt authores: pleriq; tamen centũ annorum spacium uitæ hominum concedunt: idq; ipsum uulgato magis: q̃ intellecto nomine sæculum appellarunt: quod apd̃ nos cum alii permulti: tum ipse Censorinus ad. Q. Cerellium copiose explicat: sed a Terentio Varrone traditum est: ex Dioscoridis authoritate: qui siderum scientiã calluit: ægyptios quidem ipsos (quib9 seruandi medicata cadauera cura fuit) subtili admodũ & arguta ratione deprehẽdisse: quo maxime uitæ spacio ætas hominis extimari debeat: sumpta ex põdere humani cordis cõiectura. Itaq; affirmarunt idem ægyptii centum omnino annis hominum uitam definiri: qd̃ eorum cor: qui sine ulla corporis tabe perierint: hoc ipsum declaret: quoniam cum ætate (si expendatur) aucta atq; damna referat. anniculi. n. pondere duarum drachmarũ: bini quattuor: & sic in singulis annis usq; ad quinquagesimum binas accedere: ut cẽtum darchmis existat quinquagenarii hominis cor. ex eo dein numero: uno quoq; anno binas detrahi ac minui: quo perspicuum est: ab anno cẽtesimo ad primam sui põderis redire: neq; lõgius posse proferri. quod ego tamen acutius quidem existimo q̃ uerius: quamq̃ in his libris: qui τὰ ἀνατομικὰ prosecuti sũt: mira prorsus atq; incredẽda explicentur. quod alicubi & Claudius Galenus affirmat: sed &. C. Plinius id ipsum de hominis corde ad Vespasianum Augustum recensuit: & si breuiter quidẽ: cum dixerit creditũ fere ab ægyptiis: ex defectu humani cordis nõ ultra cẽtesimum annum posse homines uiuere.

Quo modo a mathematicis uitæ hominũ finis asseratur: ac de ætate Mosis: ex Trebellio Pollione: ac de Xenophilo musico non nihil.

Caput. X.

q Vod in capite superiore diximus de humanæ uitæ spacio: ac hominũ legittimo obitu: monuit me ueterũ authoritas: qui ab ista ægyptiorum sententia: prolatis quidem exemplis: longe dissentiant. sed ea tantũmodo referemus: quæ Tremellius Pollio ad Cõstantium imper. scribit in hunc modum. doctissimi inquit mathematicorum centum uiginti annos homini aduiuendum datos iudicant: neq; amplius cuiq; concessum dicunt. illud etiã adiiciẽtes: Mosem ipsum (ut iudæorum libri testantur) dei familiarẽ: xxv. ac centum annos uixisse: qui cum interitum hunc ut immaturum forte quereretur: ferunt illi ab incerto numine responsum: neminem deinceps amplius esse uicturum. sed in sacris etiam historiis finem homini ueteres tribuunt. xx. annos supra cẽtesimum. quod & Iosephus ipse: Firmianusq; & alii referunt. quamq̃ Romani quidem authores de ãnis ægyptiorum: eorũq; spacio aliter sẽtiant: in quo temere ab indoctis Varro incessitur: ut suo loco a nobis expositum. inter alios uero compluris: qui annos aliquot supra centum uixerint: unus quidem Xenophilus musicæ disciplinæ perit9: in tota mortalium uita repertus est: qui centum & quinq; annos sine ullo corporis incommodo uixerit: quod ipse. C. Plinius tradit uir unus apud latinos (quantum equidem iudicio possum cõsequi) in obseruãdis inuestigandisq; naturæ arcbanis diligens & accuratus.

Quantum pu. Vergilius & a. M. Tullio laudatus fuerit: & quo honore ab uniuerso Rom. populo habitus: cum carmen in theatro recitaret.

Caput. XI.

e T in epistolis. M. Tullii ad. T. Pomponium: & in Seruianis commentariis abunde relatum est: quantum. M. Cicero. P. Vergilii ingenio ac uersibus detulerit: cum se ipsũ continere nequierit: quo minus audiente rõ. pop. spem latinæ doctrinæ illum appellarit: nam cum forte Vergilii carmẽ ex Bucolico poemate Cic. audisset: miratus eruditionem & elegantiã: iterum (ut scribit Seruius) recitari illud uoluit: adeoq; traditur in eo audiendo affectus atq; oblectatus: ut aperte de authore Vergilio dixerit: magnæ spes altera Romæ: quod hemistichion: poeta mox in suum æneam detorsit his uersibus.

Hinc pater æneas Romanæ stirpis origo.
Sidereo flagrans clypeo: & cœlestibus armis.
Et iuxta Ascanius: magnæ spes altera romæ.

Quin & illud notãdum maxime est: quod a Materno refertur: de eodẽ Vergilio: ut a Cor. Tacito scriptum est: tantum enim laudis: tantum honoris nomini Vergiliano habitum Romæ est: a Sen. p. q. r. ut recitanti suum carmen in theatro: perinde uniuersus popul9 assurrexerit: atq; Octauio Augusto Imper. sic enim Tacit9 ex Materni persona: in libro ad Fabium Iustum: testis inquit Rom. popu. qui auditis intheatro Vergilii uersibus surrexit uniuersus: ac præsentẽ spectãtemq; Vergilium ueneratus est: sic quasi Augu

stum: ex quibus minime mirum est: si & epistolis & carmine Augustus etiã Octauius: totius orbis terrarũ imperator: pub. Vergilio poetarũ principi tã tum concesserit.

De Historia. T. Liuii: qđ in libros ab authore diuisa fuerit: nõ ĩ decades: contra aliorum opinionẽ. tum quibus id authoribus comprobetur.

Caput. XII.

f Also recœptũ est: ac doctioribus etiam persuasum: fuisse in decades diuisum a. T. Liuio suum opus de romanorum gestis: quæ singulæ decem uoluminibus explicantur. quod ipsum de authore Liuio neutiq̃ apđ ueteres comperias. nam & Priscianus uir diligens: aliiq; grammatici: sicubi Liuium citant: librorum numerum ascribunt: neq; decades nominãt. itaq; &. xvi. librum &. xxxiii. &. cxvi. uidemus aduocari ab antiquis authoribus: cui sententiæ & Franc. Petrarcha astipulatur: ut qui asserat in epistola ad Ioannem Boccaccium: ignauia legentium contigisse: uti Liuiana historia sit in decades distributa. in partes inquit: quas decades uocant: non ipse qui scripsit: sed fastidiosa legentiũ desidia diuisit. Sed &. L. Florus libros. cxl. eiusdem authoris recenset: sublato penitus nomine decadum: cum uniuersam historiam in epitomen: uel ut latine loquar in breuiarium contraxit. id & Politianus olim ita libere nobis concedebat: ut nostram quoq; diligentiam magnopere cõmendaret in ꝑquirendis atq; examinadis ueterum monumentis.

De Bonifatio Pontifice Rom. eiusq; insolentia & ambitione. tum eiusdem scelestum facinus relatum contra Prochetum archiepiscopũ: ac de improbitate & impudentia christianorum pontificum.

Caput. XIII.

n Eq; illud a nobis prætermittendum est: quo minus in his etiam commẽtariis legatur de Bonifatio Pontif. Rom. qui Cœlestino successit in pontificatu. is enim tanto ambitu atq; libidine Gebellinorum partes traditur fuisse insectatus: ut minime ueritus sit: per multa efficere iniquissimis artibus: atq; incredibili insolentia: neq; in principes tantum Romanos: sed in ipsos etiam sacerdotes. ceu illud contra Prochetum Genuensem Pontificem: quem archiepiscopum uocãt. nam quo die sacra cinericia celebrãtur: mos est apud Christianos: ut pontifex max. prodeuntes sacerdotes ad eiꝰ pedes excipiat: atq; eorum capiti cineres apponat: singulos subinde commonens: & cineres esse illos: & in cinerem reuersuros. cum autem Prochetus sacerdos: qui habebatur inter Gebellinos: cõstitisset ad pedes pontificis. inibi Pontifex Bonifatius uerbis permutatis: quæ pro relligione effantur: memẽto inquit: qđ Gebellinus es: & cum Gebellinis morieris: et simul cineres sacros in eius frontem atq; oculos proiecit. quo intelligi potest ab omnibus: quanta sit eorum hominum iniquitas atq; impudentia: qui sub nomine rel

ligionis: nihil non licere sibi opinantur: nam cum ad instruendos mortaliũ animos: pacemq; humano generi conciliandam creati atq; instituti sint: nihil amplius existimant: aut magis conantur: q̃ pro libidine seditiones principũ excitare: ne fariasq; uoluptates flagitiosissime explere: quod & Thomas Aquinus: & Aegidius magnis cõmentariis disserunt.

Scitum responsum Aristippi philosophi: cum rogaretur cur homines doctiores diuitum domos: atq; principum frequenter adeant: minime autem ad eos diuites.

Caput. XIIII.

P Rudenter ac scite responsũ est a Cyrenaico Aristippo interroganti Dionysio: quid in causa foret ut philosophi: ac eruditi homines diuitum ædes accederent: eorumq; fores ac limina cõtererẽt: diuites autẽ minime id agant. quoniam philosophi iquit probe intelligũt: quæ desint diuitibus: & quibus maxime egeant: diuites autem hoc nesciunt: quo circa per eleganter picus noster Mirandula dicebat: nullum se animal uidere in omni uita mortalium stultius atq; insolentius: q̃ diuitem hominem: qui bonarum disciplinarum sit imperitus: a studiisq; liberalib9 abhorreat: quoniam diuitiæ illæ impudicis uoluptatibus atq; desidiæ paratæ sunt: neq; in usum hominum: aut aliquam uitæ utilitatem erogantur. itaq; minime mirum est: si Alexandrini reges: atq; cæteri principes tam summis studiis: tamq; accurata diligentia doctiorum hominum familiaritates atq; sermones conquisierunt: quam rem epistolæ grecorum principum: ac Romanorum abunde indicant: unde illud peruulgatum. σοφοὶ τύραννοι τῶ σοφῶν συνουσίᾳ.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER OCTAVVS.

De Simone Samarite (qui magus dicit̃) & quomodo in urbe pro deo habitus sit: & quo cultu atq; honore fuerit: ex Tertulliani Apologetico: & aliis authoribus.

N On dixerim qua uoluptate ac studio sacris authoribus incumbamus: eorumq; lectionibus delectemur: sicuti celebres sunt q græce scripserunt: Origenes: Adamanti9: Clemens: Eusebi9 Paphilus: Iustinus martyr: Basilius: Io. Chrisostomus: Gregorius Nazianzenus: Epiphani9: qui cognomẽto πενταγλωττος est nũcupatus: aliiq; cõplures: ac ex nostris etiam Tertullianus: Hilarius: Ciprianus: Augustinus:

Hieronymus: Ruffinus: Ambrosius: Gaudentius: nam horum quidem cõmentarii perinde mihi atq; thesauri uideri solent: in quibus tam uaria: tam multiplex doctrinæ rerumq; omnium cognitio est: ut uniuersam prope antiquitatem: legesq; omnis & philosophiæ placita contineant: quod ego nuper sum expertus: in Eusebii ac Tertulliani commentariis legendis. qui ambo & ingenio & doctrina summa præstiterunt. sed quod in apologetico de historia Simonis Magi insinuat apponendum putaui: quo loco de ueterũ diis agit: cum Laurentiam ĩquit publicum scortum colitis: uelim saltẽ Laidẽ: aut Phrynem inter Iunones: & Cereres: ac Dianas adoretis: cum Simonem etiam magum statua & inscriptione sancti dei inauguratis. Qđ autem statuam Tertullianus Simonis dei nominet: scribenda hic sunt: quæ Iustinus martyr ad Augustum Antonium scribit: nam & hoc Pamphilus eusebius recenset. post dominum inquit Iesum Simon quidam Samareus ex uico: qui dicitur Gyttho: Claudio Cæs. Imperante: magicis artibus: & ope demonũ suffultus: in urbe nostra (quæ omnium tenet imperium) q̃ plurimis deceptis: deus est decretus: & apud nos simulacri honore donatus. quod in ipso tyberis flumine inter duos pontes collocatum est: addito etiam hoc titulo: latinis litteris perscripto. SIMONI DEO SANCTO. nam & eundem omnes prope samaritæ: ac nõ nulli ex cæteris populis: perinde ac sũmum deum & adorant & confitentur. mitto autem quæ Hieronymus de eodem scribit: ne plura consectari curiosius uidear: cum fugisse illum ex urbe asserat: aliaq; fecisse prodigiorũ insignia: Origenes uero Adamãtius ab his uidetur dissentire: qui Simonem ipsum dicitur: eiusq; disciplinam minus celebrem fuisse: ita enim refert cõtra Celsi Philalethẽ. uoluit & Simon Samareus magus sua arte & commentis nõ paucos emedio tollere: multos enim suis (ut puto) præstigiis fallebat: nunc uero ex omnibus: qui ubiq; gentium agunt: ne ad. xxx. quidem comperias: qui illum sectentur: & hi prorsus circa palestinam sunt. in reliquis uero orbis terrarum prouinciis: nec Simonis nomen auditum est: cum ipse laudis & gloriæ auidus hoc maxime perciperet. Qđ si qua eius nominis fama extitit: ea quidem ex apostolorum historia innotuit: hæc Adamãtius. sed enim quæ in Egesippi historia de hoc ipso Simone describũtur: minus ad huc recepta sunt: sed conficta omnia: & a uero aliena prudentiores extimarũt: qđ aspiciente uidelicet imper. Nerone deuolauerit: non enim Lucas hoc antiochenus omisisset: præsertim cum referatur a nostris: eundem quidem precibus apostolorum decidisse: ac iusta Ariciam crus alterum infregisse.

De ægyptiorum antiquitate: eorumq; urbibus ex Põponii cõmentario: ac de aliis etiam regionibus non nihil obseruatum.

Caput. II.

t Raditum est in ueterum commentariis ægyptios quidem populos ha-

beri omnium uetustissimos: tum rerum disciplinarumq; complurium fuisse inuentores: ex quo terrarum parẽs ægyptus appellata est: quod & Strabo philosopbus: & Appiõ polihistor: aliiq; fatentur. Sed illud ĩ primis memoria dignum ac mirificum putaui: quod a Mella Pomponio scriptum est: de hisdem ægyptiis: in hũc modum. ægyptii inquit homines uetustissimi sũt: trecentos enim &.xxx.reges ante Amasim: ac supra.xiii.milium ãnorum ætates certis annalibus referunt: mandatumq; litteris seruant: dum ægyptii sunt: quater suos cursus uertisse sidera: ac solem bis iam occidisse: unde nũc oritur: quin &.xx.inquit milia urbium regnante Amasi habitarunt: tũ sua ætate clarissimas dicit: quæ procul a mari sint: Sayn: Memphimũ: Syenẽ: Bubastem: Elephantim ac Thebas: quas uel ipse Homerus poetarum maxim9 centum habere portas testat9 est. qđ autem in ægypto.x.milia urbium Mella constituit: Id ego legentium iudicio extimandum relinquo: ne probare illa nunc uidear: quæ portenta a plerisq; ac prodigia nuncupẽtur. nã q de urbibus scripserunt: persæpe interse dissentiũt: quod alias demõstraui: sed enim in bactrianis mille urbes fuerũt: in Italia septingentæ: in Creta.xc.ut a ꝓbis authoribus traditur. sed hanc partem de urbibus secreto opere diis uolentibus explicabimus.

De triplici dicendi genere apud ueteres: & quo maxime stilo usi sunt Romani: Hispani & Punici authores ex Mirandulæ sententia.

Caput.III.

u ersatus sum nuper cum Pico Mirandula uiro & ingenio magno & doctrina multiplici: cum quo nõ dixerim q̃ta animi uoluptate de litteris & honestis disciplinis agamus: ueluti cum nuper de antiquis scriptoribus iudicium faceret: adeo ut nihil dici ueri9 aut prudẽtius posset. sunt inquit apud latinos plura scribendi genera: sunt qui delectent: sunt qui doceant: qui afficiant: & qui moueant: sunt etiam: qui plura ex his & qui pauciora cõsequãtur. sed enim fuerunt inquit non pauci: in quib9 Romana: & elegans elocutio: alii rursus ueluti municipes & agrestes: quasi sub alio cœlo sermonẽ didicerint. Romani omnes in suo genere pressi: elegantes: & proprii: ut Iulius Cæs..M.Cicero: Sallusti9.Q.Curtius: Liui9: Iunius Columella: & Cor.Tacitus: Hispani autem florentes: acuti: & qui ad peregrinũ inclinent. sicuti Fab.Quintilian9: Hilarius: & Anneus Seneca: Suetonium his & Plinios addebat: qđ essent in scribendo similes: figurisq; & græcis uocibus cupidius ac insolenter uterẽtur. quod est maxime hispanis ingeniis proprium. Punici & Carthaginienses: duri: audaces: ĩprobi: ut Florens Tertullianus: Apuleius: Ciprianus: & Capella: priores inquit Romanum ius seruarũt: ac nulla prorsus uitia in sermone admiserunt: sequentes ad his declinarunt: tertii palam aberrantes: uirtuti uitium prætulerunt: de Gallicis ĩquit Picus ĩgeniis non loquendum: ut de Cassiodoro: Apollinare: Fulgentio: qui mithologica

logica lusit: de Enodio item ac cæteris: quorum cõmentarii aspiciendi sunt: nõ probãdi. Hæc mecũ Mirãdula ĩ Marciana bibliotheca Florẽtiæ disseruit.

De falsitate oraculorum: qđ ad principum nutum ferebãtur exẽplo Philippi Macedonis: ut Demosthenes & alii probarunt.

Caput. IIII.

f Actus est liber a Plutarcho philosopho de falsitate oraculorum: qđ ea uidelicet nõ mõ ficta ac falsa forẽt: sed interdũ etiã ridicula: hominũq; cõmẽtis temere cõprobata. Demosthenes autẽ uir ingenio acri & callido prudẽter dicebat: cũ fraudes ac deceptiões oraculoꝝ uideret: Pythiã qdẽ suo tẽpore φιλιππίζειν: qđ ea. s. imperio ac nutu Philippi regis a sacerdotibus delphicis promerentur: quæ cũ eiusdem animo ac libidine cõgruerẽt: in quo facile possum⁹ cognosse: antiquiores illos: præsertimq; doctrinis & prudentia exccultos: neutiq̃ istis deceptionibus fidẽ habuisse. nã & illud quoq; respõsũ ex delphico (ut aiunt) de rege Pyrrho.

Aio te Aecida Romanos uincere posse.

Falsũ omnino. M. Cicero affirmauit: adhibitis etiã rationibus cur ita demũ referret: primo inquit numq̃ est Apollo latine locutus. deinde etiã sors hæc græcis quidem inaudita est: sed & Pyrrhi tempore Apollo ipse uersus facere desierat: hactenus Cicero. sed. n. potius id poeta Ennius pro tempore cõfixit: quoniam sit poetis ipsis concessum: nõ mõ fingere aliquid: sed mẽtiri etiam & falsa dicere: itaq; merito ab eodem Cicerone dictum est: aperte quidẽ cõuincit: cætera oĩa delphica parũ sincera fuisse: quod itidẽ a plerisq; philosophorum copiose scimus assertum: ut diligenter Pamphilus Eusebi⁹ ad episcopum Theodorum demonstrat.

Annei Senecæ locus in epistolis expositus de meta sudante in urbe Roma: ac de Pub. Victore: qui de regionibus urbis scripsit.

Caput. V.

i N epistolis Annei Senecæ ad Lucillũ uerba hæc sunt: essedas trãscurrẽtes pono: & fabrũ inquilinũ: & ferrariũ uicinũ: aut hunc qui ad metã sudantem tubas experitur & tibias: neq; cantat sed exclamat: quo loco quid intelligamus metam sudantem: uiri olim doctiores quæsierunt: sed nihil tum inuentum est aut prolatum: quod hoc ipsum satis exponeret. sciẽdum autem locum ipsum ĩ romana urbe fuisse: ita ex re appellatum: nã metæ quidem in urbe & metulæ (ut grãmatici probãt) lapides erant: quasi coniextantes: ita. n. græce possunt appellari: quoniã meta est: perinde ac turbo inuersus: cuiusmodi effigies adhuc in cõpitis spectantur: quæ ad instar cylindri propemodũ sunt: Erat autẽ locus hic: quẽ metã sudãctẽ Seneca uocat: in regione urbis quarta: in qua Tẽplum pacis: Saburra itidem: Sandalariũ: & Horrea castanearia: sicuti a Pub. Victore traditum est: qui in. xiv. urbis regionibus: ea prope omnia refert: quæ scitu digna & memoria uiserent:

& si magis hæc ipsa Victor nominat q̃ explicat: sic ut breuiariũ Rom. urbis & quasi locorũ περιοχὴ uideatur. quod & Ber. noster Oricellarius putat: qui Pub. ipsum non modo assidua obseruatione exponit: sed urbis totius ambitum: situm: magnitudinẽ: ac partes pari diligentia & studio exequitur: collectis fere his omnibus: quæ ad hoc absoluendum pertinerent.

De Milonis Crothoniẽsis robore ex Pausania: ac de Maximino & Firmo Rom. Imperatoribus: quo robore & qua forma fuerint.

Caput. VI.

c Omplura passim legunt̃ in ãtiquorũ monumẽtis de Milone crothoniẽse: & eius clarissimis gestis & robore: sed apud unũ tñ Pausaniã ea referunt̃ i heliacis: quæ mirificã sane peneq; prodigiosã uiri fortitudinẽ arguãt: quod ego subiciendũ putaui. Is igitur Milo ex oppido Crothone fuit: & i athletica p̃stitit: ita malũ punicũ tenebat: ut nemo illi e manu extorq̃ret: aut digitũ corrigeret: cũ is tñ nullibi malũ lederet. idẽ disco uncto insidens: a nullo distrhai poterat: unde & C. Plinius inq̃t: q̃d is cũ semel constitisset: nemo eũ e uestigio educebat: sed & chordã fronti ueluti coronã alligãs: retẽto spiritu: uenis plenis firmabat. Itaq; Maximinũ Cæs. Augu. (qui trhax fuit) Milonẽ crothoniatẽ uulgo appellarũt: q̃d is manib⁹ amaxas traheret: rhedã onustã propelleret: aliaq; supra fidẽ p̲ multa efficeret: de q̃bus & Iunius Cordus: & Capitolin⁹ scripserũt. Firmus uero (quẽ Cæs. Aurelianus latronem ægyptiũ uocabat) ut Vopisc⁹ tradit ad Bassũ: statura fuit ingẽti: oculis p̄minẽtib⁹: capillo crispo: fronte uulnerata: uultu fusco: reliquũ corp⁹ pilosus & hispidus: ita ut cyclops uulgo diceret̃: robore sic insignis atq; egregi⁹: ut triariũ uinceret: nã & incudẽ pectori suppositã tũdentibus aliis cõstãter ptulit: cũ ipse resupinus & in manus curuatus pẽdere potius: q̃ iacere uideretur.

De his q̃ fœcũdiores fuerint ad prolẽ procreandã: ac Proculi Augu. uerba de ingenti eiusdem libidine.

Caput. VII.

m Irũ est q̃d ab antiq̃s tradit̃ de quorundã multiplici & numerosa sobole: i quorũ numero etiã reponit̃ Artaxerxes ille psarũ rex: Is. n. cxv. filios habuit: ex quib⁹ quinquaginta in eius necem cõspirantes eum occiderunt: ut minus id ferendum uideatur: cũ ex tanto numero: null⁹ (ut inquit Trogus) repert⁹ sit: quem a tam impio ac nefãdo scelere patris maiestas: aut pietas reuocarit. Quin & Eutyches. xxx. quidem peperit filios: sicuti a ueteribus scriptum est. nam Gneus Pompeius in theatri ornamentis: cum mirabiles rerum hominumq; effigies poneret: Eutyches simulacrum constituit: Hæc enim a. xx. liberis in Rogum est illata: sicuti. C. Plinius ad Vespasianum Augustũ refert: Proculus autem Cæsar. centũ sarmathas uirgines (quæ in bello captæ sunt) infra dies. xv. ut ipse gloriabatur: grauidas reddidit: adeo libidini ac nequitiæ deditus fuit: quod etiam Flauius uopi-

scus detestatur: sed apponam uerba eiusdem Proculi imperat. ad Metianū: cētum inquit ex sarmathia uirgines cœpi: ex his una nocte decē iniui: omnes tamen: quod in me erat: infra dies. xv. mulieres reddidi.

De. xii. Romanis Diis: & eorum nominibus: qui singulis mēsibus apud ueteres ꝓponerētur ex antiquo marmore: ac Ennii carmen additum.

Caput. VIII.

i Ncidi nuper in monimenta quædam romanæ uetustatis: in quibus & ratio: & ordo romani anni deprehenditur: quibus uidelicet feriis: aut etiam diis sacra essent peragenda. sed quod imprimis me tenuit: repertum ibidem est: singulis quidem mensibus suos quasi deos: ac numina assignari: in quorum tutelam referrentur: ex quo persæpe etiā legitur. xii. diis baras fuisse in urbe constructas. quod alibi copiose disserui: nunc uero eum subiciam ordinē: qualis in his fastorum monimentis reperitur: quæ uel Pōponius lætus uir antiquitatis studiosus ad Laurentium Medicem Florentiam misit: Ianuarius in tutela Iunonis: Februarius: Neptuni: Martius Mineruæ: Aprilis Veneris: Maius Apollinis: Iunius Mercurii: Iulius Iouis: Augustus Cereris: September Vulcani: October Martis: Nouember Dianæ: Decēber Vestæ: Quæ obseruatio ad eorū quoq; cōmentarios pertinet: qui fastorum & ānaliū historiā explicāt. Q. uero Ennius poeta disticho etiā nobili. xii. deos cōplexus est: quos alii patrios & penates: Varro urbanos appellat: quorum imagines ad forum (ut inquit) dicatæ uiserentur. vi. mares: & fœminæ totidem. ut a Capella Marciano & L. Apuleio refertur.

Iuno: Vesta: Minerua: Ceresq;: Diana: Venus: Mars:
Mercurius: Iouis: Neptunus: Vulcanus: Apollo.

Veterum poetarum carmen relatum contra Chaldæos: & ariolos: & qua ratione minime sit illis adhibenda fides: ex sententia philosophi Fauorini.

Caput. VIIII.

l Ibitum mihi in otio agenti ueterum poetarum carmen referre: contra diuinaculos & ariolos istos: qui & Chaldæi a Romanis: & Planetarii uocantur: ut intelligamus fuisse istiusmodi homines ab antiquis maxime derisos atq; explosos: subiciā uero senarios aliquot ex Accii: Ennii: & Pacuii fabulis: cum quia uenusti admodum & elegātes sunt: tum qd in his alicubi deprauatæ uoces: ac perperam collocatæ sensum deturbant: ut non cuiusq; sit eorum elegantias ac festiuitates percipere: nisi paulo attentius perlegantur. In libris igitur: M. Ciceronis (qui de diuinatione inscribuntur) Pacuuianum hoc ex tragœdia Chrisyppo inuenies.

Nam isti: qui linguam auium intelligunt.
Plusq; ex alieno iecore sapiunt ꝙ suo.

Magis audiendum: q̃ auscultandum censeo.
Quin & ipse. Q. Ennius: ut apud eundem Ciceronem: sic eorum improbi-
tatem detexit.
Qui sibi semitam non sapiunt: alteri monstrant uiam.
Quibus diuitias pollicentur: ab his drachmam ipsi petunt:
De his diuitiis sibi deducant drachmam: reddant cætera.
Neq; minus eleganter Accius poeta in scribendis tragœdiis sũmus: ut in atti
cis legitur.
Nihil inquit credo auguribus qui aures uerbis diuitant
Alienas: suas ut auro locupletent domos.

Etenim Phauorinus philosoph⁹: qui Pyrroniorũ libros pluris cõposuit: cõtra istos quidẽ Chaldæos: in hũc modũ lepide concludebat. aut aduersa inquit euentura dicunt: aut prospera: si prospera & fallunt: miser fias frustra expectando: si aduersa dicant & mentiãtur: miser fias frustra timẽdo: sin uera respondent: eaq; sunt nõ ꝓspera: iam inde ex animo miser fies: ante q̃ e fato fias: si fœlicia promittunt: eaq; euentura sunt: tum plane duo erunt incõmoda: & expectatio te spei suspẽsum fatigabit: & futurum gaudii fructum spes tibi iam deflorauerit: nullo igitur pacto utendum esse dicebat istiusmodi hominibus: qui uanis præstigiis ac yscophantiis imponunt atq; decipiũt. quos etiã Gellius uir graui cõsilio in reb⁹ humanis eruscatores improbos: & sycophãtas appellat: ex quo lycus ille Plautinus in Pœnulo comœdia q̃ lepidissime inquit.
Heu heu q̃ ego habui ariolos haruspices:
Qui si qd boni promittunt: pro spisso euenit.
Id quod mali promittunt: præsentarium est.

De crimine Scopelismi in Arabia: & locus apud iureconsultos emẽdat⁹: ac leges itẽ contra eos: q limites ac terminos extrahunt.

Caput. X.

i N libris digestorum: seu pandectarum uerba hæc Vulpiani sunt: in q bus mentio habet̃ criminis: quod in Arabia ꝓuincia Scopelismus uocitatur: sed hoc ipsum uerbũ ex codicibus istis uulgatiorib⁹ sublatũ est: ac ꝓ eo etiã: quod est minus ferendũ: adulterinã quoq; uocẽ supposuerunt: ita ut spaciũ interdictũ inseruerint: ratione tã inepta q̃ ĩpudenti: sed libitũ ẽ locum hunc restituere: ne quantum in me sit: nostris iureconsultis non satisfaciam. quamq̃ sunt adeo quidam a bonis litteris alieni: adeo litteratis oib⁹ male affecti: ut siqui maiorem elegantiam ꝓfitẽtur in romanis disciplinis: ingenioq; non uulgari sunt: insectãtur eos: atq; dictis cõtumacib⁹ accusent: sed nos eorum (quod ait Plancus) orationes ꝑterfluere sinemus: neq; enim tales sũt: ut ĩ ꝓfessione hac meliorũ litterarũ ad modũ ꝓfecerint: itaq; siqñ in aciẽ ueniũt: aut tumultuãt̃ qdẽ: aut relicto ꝑsidio fugã capessũt. uerũ de his

alias: in pandectis igitur illis archetypis (quæ florentiæ asseruãtur in palatina curia) sic legitur: sunt quædam: quæ more prouinciarum coercitionem solẽt admittere: ut puta in prouincia Arabia σκοπελισμος crimen appellant: cuius rei admissum tale est. pleriq; inimicorũ solẽt prædiũ inimici σκοπελίζειν. idest lapides ponere: inditio futuros q̃d is: qui eũ agrum coluisset: malo letho periturus esset: insidiis eorum qui scopulos posuissent: quæ res tantum habet timoris: ut nemo ad eum agrum accedere auderet: crudelitatẽ timẽs eorum: qui scopelismon fecerint: hanc rem præsides exequi solent grauiter usq; ad pœnam capitis: quia & ipsa res mortẽ cõminatur. sed enim romani quoq; illi uetustiores (quos Ennius poeta cascos appellauit) acerrimis pœnis contra eos uindicabant: qui agrorum fines ac terminos exemissẽt: aut loco mutassent: quod imprimis Numæ regis instituta & leges probant: in qb⁹ uir egregie prudens statuit: licere omnibus tamq̃ sacrilegium eum occidere: qui uiolare ius termini ausus esset: q̃d & Dionysius alicarnasseus in historia Rom. antiquitatis copiose explicat: unde etiam uersus ex antiquis legibus.

Qui secus faxit: & terminum exarassit.
Ipsus & boues sacri sunto.

De authoritate maxima imperii Romani: & epistola Belsolis regis ascripta de Valeriano Cæs. Augu. capto.

Caput. XI.

h Aud alienum mihi uisum est: si ex Belsolis regis epistola exponamus: q̃ sancta olim: q̃q; inuiolabilis Rom. imperii dignitas censeretur: apud externos etiam principes: cum uel capto Cæs. Valeriano: Romanum tamen nomen: maximis regibus & uenerationi: æque & terrori fuerit: probant hoc ipsum: cum alia complura: quæ in ueterum historiis continentur: tum illud quod est in Belsolis regis epistola: de Valeriano Imper. quẽ Sapor persarum rex: tum forte pro uictoriæ iure inter captiuos retinebat: sed ascribemus epistolam ipsam Belsolis: ut apud Trebelliũ pollionem habetur: in libro ad imper. Constantinum: Belsolis Rex regum Sapori regi. s. Si scirem posse Romanos aliquando penitus uinci: plurimum tibi gratularer de uictoria quam proferres: sed quia uel fato: uel uirtutute gẽs illa plurimũ põt: uide ne q̃d senẽ impatorẽ cœpisti: & id qdẽ fraude: male tibi cedat. illud p̃terea cogita: q̃tas gẽtes Romani & ex tuis hostibus suas fecerint: a quibus sæpe uicti sunt: audiuim⁹ certe: q̃d Galli eos uicerũt: & ingẽtẽ illã urbẽ incẽderũt: certe Galli Romanis seruiũt. qd Aphri: eos non ne uicerũt? certe seruiunt Romanis: De longioribus exemplis & fõtasse remotiorib⁹ nihil dico: Mithridates põticus totam asiã tenuit: certe uictus ẽ: certe Asia Romanoꝝ ẽ: si meũ consilium requiris: utere occasione pacis: & Valerianum suis redde. Ego gratulor fœlicitati tuæ: si tñ illa uti tu scias. quin & Arthabesdis litteræ extãt Regis Armeniorũ: in qb⁹ Rom. quoq; i

perium: sic uisus est defendere: ut imperatorẽ Valerianũ a Sapore captũ liberius repeteret: ita enim in extrema epistola scriptum est: unum cœpisti senẽ & omnes gentes orbis terrarum infestissimas tibi fecisti. ad hunc prope modum & rex Cadusiorum ad Saporẽ scripsit: ut apertissime constare possit: q̃ summa in ueneratione ubiq; gẽtium haberetur Romana illa maiestas: uel in maximis rerum atq; fortunæ periculis

De Fulminitis: & Fulguritis arboribus: ac de Ioue fulguratore: & tonitruali in libris aruspicum: aliaq; ibidem addita de fulminibus.

Caput. XII.

f VLminitæ: & fulguritæ arbores ĩ aruspicũ libris appellatæ sũt: q̃d essẽt fulmine ictæ: quo circa fulminitũ inquit Fest⁹ eum locũ dixerũt: qui relligione sacer haberetur: qm̃ dicasse illũ iupiter fulminator sibi uideat̃. ad hæc. n. loca hi accedebant: quibusdã sacris adhibitis: qui fulguratores: hoc ẽ fulminum procuratores uocabantur. hinc illud in Satyris Persianis

Triste iaces lucis: euitandumq; bidental.

de his uero sacris: quæ ad arbores fulguritas fierent: nõ nihil cõperias in Festi cõmentariis. sed & citãtur a nostris grãmaticis libri de fulguritis arboribus: qui cum Martiis atq; Sibyllinis seruarẽtur in templo apollinis. de Ioue autẽ fulminatore & fulguratore (ut alia mittamus) sic. L. Apuleius in libro de mundo ad Faustinum: cũ sit unus deus: idemq; numẽ pluribus quidem nominibus ꝓpter specierum multitudinẽ: quarũ diuersitate fit multiformis: nam a iuuãdo Iupiter dicitur: quẽ ζῆνα graeci (q̃d uitæ nostræ author sit) rectissime appellant. Idem fulgurator & tonitrualis: & fulminator: ac serenator dicitur: plures frugiferum uocãt: multi urbis custodem: alii hospitalẽ: amicalemq;: ut apud aruspices & romanos ueteres inuenies: ex his facile intelligitur: fuisse in ethruscorum commentariis fulguratorem Iouem ac tonitrualem celebratum: ut alibi diximus. C. quoq; Plinius uir in considerandis atq; cognoscendis naturæ uiribus præcipue accuratus. uulnera tradit fulminitorum frigidiora esse reliquo corpore: & apud Romanos relligione cautũ fuisse: uti cadauera fulmine icta humo iniecta conderentur: q̃d ea cremari nẹ fas haberetur.

Quæ sit lex annaria in ueterum scriptis: & q̃d hoc uerbũ æuitas significet in. xii. tabulis.

Caput. XIII.

l Egẽ annalẽ & annariã ueteres iccirco appellarunt: q̃d ea cautũ foret de æuitate: ac de annis: hoc est: qua ætate: quibusq; temporibus capiendi magistratus: atq; habendi potestas foret: qualis illa traditur de senatoribus: ut ab omni senatus munere uacarent: qui annum uitæ sexagesimum absoluissent. itẽ de militibus: ne supra qnquagesimũ annũ militiæ sacramento tenerentur: sic enim apud iureconsultos habetur: de hac lege annaria & in collectaneis Sex. Pompei mentio habetur. in capiendis uero magistratibus

decennium ex lege interpositum erat: ne cuiq̃ eadem dignitas traderetur: si quidem ad hunc modum in antiquissimis legibus seruatum est.

Aeuitatem annali lege seruanto.

Eundem magistratum ni interfuerint. x. anni: nequis capito.

Vocabulum hoc (quod est æuitas) pro senio exponẽdum est: cũ iam ꝓuectiores homines sunt: & quasi capulares: ut uerbo utamur Plautino. est autem ex. xii. tabulis acceptum: ut in ea lege continetur: qua de iumento: & arcera agebatur.

Si in ius uocat inquit si morbus æuitas ue uitium est:
Qui in ius uocassit: iumentum dato:
Si uolet arceram insternito.

de qua lege plura disseruit Sex. Cecilius iurisconsultus: q Hadriani ætate uixit in summa nominis celebritate.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER NONVS.

De Magia Dardani: eiusq; libris e sepulchro a Democrito erutis: ac de græcis philosophis. qui ad ægyptios perrexerunt.

n Otum est regẽ Numam (qui leges Romanis cõdidit) libros. xii: scripsisse: partim gæce (ut tradiř) partim latine: in quib⁹ pythagorica sacra: & pontificalia cõtinerenř: eosq; uoluisse in monumento etiam suo recõdi: ne in uulgus credo & propalam: quæ arcana & sacra erãt: deueniret: qua in re Pythagoræ secutus est disciplinã: quæ ꝓfanũ uulg⁹ lõge arceret. sed exẽplo simili relatũ de Dardano ẽ: qui cũ egregie in mãgicis artibus præstaret: libros a se conscriptos in sepulchro fertur constituisse: quos Abderites Democrit⁹: uir sagacis ingenii in ꝑscrutãdis naturæ uirib⁹: diligentissime requisiuit: tum cõmẽtariis editis illustrauit: disciplinãq; ex illis recõditã: atq; multiplicẽ accepit: qđ &. C. Plini⁹ ad cæs. Vespasianũ testatur. nemo. n. ignorat græcos aliquot ipos etiã ægyptios adiisse: ut magicam ediscerent: in quorum numero eadem prope ætate fuerunt agrigentin⁹ Empedocles: Democritus: & Pythagoras: quod & Pãphil⁹ Eusebius: Philostrat⁹: & Diodor⁹: aliiq; ꝑ multi referunt: susceptis ueri⁹ (ut ait Plini⁹) exiliis q̃ peregrinationibus. sed hoc multo copiosius in epistolicis scripsimus.

De Bonoso imperat. & eius uinolentia: ac ioculare dictũ in eius obitu pẽdere amphoram: tum de lege symposiaca in potationibus.

Caput. II.

a Vreliani impe. dictum de Bonoso celebratur: natum fuisse illum nõ ut uiuat: sed ut bibat: hic igitur Bonosus cũ romanorũ dignitas ĩ dies magis amitteretur: imperatoris nomen occupauit. sed cum bello superatus foret a Probo: se ipsum laqueo suspẽdit. Erat autem Bonosus ex eo genere hominum: qui inter pocula: & potationes uitam consumunt: siquidem potator fuit egregius. ex quo in eius obitu ioculare dictum inualuit: amphorã pendere nõ hominẽ: qđ instar amphoræ pensilis præ uino uideretur: quod affatim ingurgitauerat: Onesius tamen græcus author: eundem tradit Bonosum: uel in uino fuisse prudentiorem: tam etsi bibendi modum longe excederet. quod & Flauius Vopiscus recenset. Lex autem Symposiaca de hauriendis poculis hæc est (ut obiter hoc addatur) sicuti a ueteribus definitum: ut prima uidelicet cratera faciat ad sitim: secunda ad hilaritatẽ. tertia ad ebrietatem: quarta ad insaniam: ne quis forte modum aut rationẽ in bibẽdo prætereat: cum ipso quidẽ uino sapientia (ueteri prouerbio) obumbretur. nam & quaternario numero Democritus phisicus Abderites abstinendum censebat: cõdito uolumine de hoc. non esse quaternos cyathos uel sextarios potãdos. Vnde illud forte Ausonianum ex Flacci sententia.

Ter bibe uel toties ternos: sic mistica lex est:
Vel tria potanti: uel ter tria multiplicanti.

De diis regionum atq; urbium: quibusq; nominibus appellarentur: ex Tertulliano: Origene: & aliis authoribus.

Caput. III.

n On defuerunt apud Romanos: qui de diis ac diuinitate per multa solerti animo conquisierint: ac editis etiam commentariis explicarint: in quibus cũ primis celebres sunt: Nigidius Figulus: Var. Terentius: & Val. Soranus. qui & in pontificio iure ac philosophiæ decretis maxime incubuerunt. quod Augustinus & Hieronymus ab unde affirmant. nos uero eã nũc partem de diis duximus referendã: quæ in quaq; regione atq; urbibus & oppidis proprios lares ac deos assignat. putarũt enim ueteres (ut est author. L. Apuleius) suis regionibus deos ascribendos: qui Fanis: & cerimoniis possẽt admitti. ut in Bœotia Amphiara9: in Aphrica Mopsus: in Aegypto Osiris: Et ubiq; Aesculapi9: sed hæc multo copiosius a Diodoro: & Macrobio exponuntur. Origenes autem Adamantius in commentariis contra Celsum: minime inquit iniquum est: suum quemq; numẽ legittime colere: & si pluribus inter se ritibus & cerimoniis differunt. nam æthiopum populi (qui Meroem habitant) Iouem duntaxat inquit: & Bacchum colũt: Vraniã Arabes & Bacchum: Osirim ægypti omnes & Isidem: Mineruam Saytæ: Naucratitæ uero ex ritu uetustiore Serapin suum numen cœperunt nuncupare: quod etiã pluribus a Tertulliano explicatur: uiro (ut apparet) in quaq; doctrina excellenti: eo maxime loco: quo de ueterum diis atq; numinibus historiam refert. unicuiq; inquit ꝓuinciæ & ciuitati su9 deus ẽ: ut Syriæ Astartes: ut Ara

biæ Diasares: ut Norici Tibilenꝰ: ut Aphricæ Cœlestꝰ: ut Mauritaniæ sui Reguli. dein uero & in italia inquit municipali cõsecratione: alii censentur dii: Crustuminensium Deluentinus: Narniensiũ Viridianus: Aesculanorũ Ancharia: Volsinensium Norcia: Ocriculanorum Valentia: Sutrinorum Murcia: Phaliscorum Curis in honore patris: unde accepit cognomen Iuno: qua ĩ re non minorem superstitionem arguunt: quã falsam ineptamq; improbitatem. sed hæc satis: nolo.n.ea repetere: quæ alibi commodius explicaui.

Anacreontis carmen ascriptum q̃ uenustissimum de poculo: & in latinos numeros conuersum: qđ apđ Gellium deprauatum est.

Caput.IIII.

c Elebratur maxime inter græcorũ delitias Anacreontis poetæ carmẽ: ut uenustum: elegãs: & perlepidum: quo ereticos exprimitur cuiusmodi poculum fieri sibi expetat: ut in eo uidelicet nõ armatos duces: nõ cœli signa: Pleiades uel Bootem requirat: sed Veneres: sed amores: sed racemos: & Bacchum. est autem hoc prorsus.

ὄυ μοι μέλει γύγαο
τοῦ σαρδίων ἄνακτος·
ὀυδ᾽ αἱρεῖ με χρυσός·
οὐ δὲ φθονῶ τυράννοις·
ἐμοὶ μέλει μύροισι
καταβρέχειν ὑπήνην·
ἐμοὶ μέλει ῥόδοισι
καταστέφειν κάρηνα·
τὸ σήμερον μέλει μοι·
τὸ δ᾽ αὔριον τίς οἶδε·

τὸν ἄργυρον τορεύσας
ἥφαιστέ μοι ποίησον·
ποτήριον δὲ κοῖλον
ὅσον δύνῃ βαθύνον·
ποίει δέ μοι κατ᾽ αὐτοῦ
μὴ δ᾽ ἄστρα μὴ δ᾽ ἁμάξας·
μὴ στυγνὸν ὠρίωνα·
ἀλλ᾽ ἀμπέλους χλοώσας·
καὶ βότρυας γελῶντας
σὺν τῷ καλῷ λυαίῳ·

Quod ego propterea putaui referendũ: ut facilius emendari possit in Gellianis noctibus: quo loco romanas ueneres cum græcorum delitiis cõmisit: ibi enim deprauatum id carmen atq; improbe uiolatum est nos olim Anacreonteũ id ꝑ arbitrio nr̃o exp̃ssimus his numeris quales uulgo legunt̃ laberiani.

Non mi cupio aurum: nõ diuites diuitias:
Non sceptra curo minitantiũ principum.
Nil ad me triumphantes cũ decoris fascibus.
Nil instructæ acies armis præfulgentibus:
Mihi est uiuendum teneris in amoribus:
Mi sunt delitiæ: & suaue olentia suauia.
Viuamus hodie: uiuamus dum licet:
Lætiq; carpamus quicquid idest boni.
Libet nunc crines liquidis perfundere odoribus:

Interq́ iocos agere & lepidas ueneres.
Quin tu age Vulcane potens: mulciber igne
Excude mi amplum: insigne argentum cymbium.
Inq́ eo non mi astra: non booté: non pliadas.
Non martem ferreũ: nõ cruenta prælia.
Quid cũ sideribus: cum marte: cum bellis mihi:
Sed intus cude bromium uino madidum:
Vitesq́ molleis: & frondentes palmites:
Racemosq́: & fluentes uirides hederas:
Amoremq́ spirantem calores undiq́.

De magia Aegyptiorum: & qui i ea præstiterunt: ac de. xxxvi. dæmonib9 & qua potestate polleant.

Caput. V.

d E magia: quæ apud Aegyptios populos celebrata sit: per multi apđ ueteres scripserũt: nam & græcorum quidam ad eam perdiscendam illuc enauigarunt: quo facilius atq́ copiosius de ea referrent. Nec. n. latet eiusmodi fuisse hãc disciplinam: uti dæmonum uiribus: & quibusdam uelut incantationibus miracula fere ac prodigia efficerent: quod ex ueterum cõmentariis itelligitur. eius autem originem. C. Plinius ad Mosem & Latopelam rettulit: in qua (ut traditur) Salomon: Dositheus: Simõ Samareus: Theudas: Ethã: Calgales: Dardan9 aliiq́ cõpluris præstiterũt: ex græcis: Hostanes: Damigeron: Pythagoras: Democritus: Apolloni9. ex his commentarios quidã fecerunt: quo hanc partem plenius excolerẽt: atq́ humano corpori medelas deferrent, quod ipsi magices authores certis geniis ac dæmonibus assignant: sicuti Celsus Aphricanus in his libris testatus est: quos infando titulo cõtra Christum composuit. Aegyptii inquit ipsi: qui magicem maxime coluerũt: tradunt humanum corp9 per. vi. &. xxx. dæmones curari: ex quib9 alius dæmõ aliam sibi partem & portionem suscipit: eiusq́ tutelæ se dedicat. Quin & eorum nomina patria uoce appellant: quib9 iuocationibus uitiatas corporis partes: ad sanitatem referre soleant. sed hanc partem & Porphirius copiose explicauit: qui ægyptios quoq́ sycophãtas atq́ præstigiatores uocitat. de Salomone autẽ: ut idem credatur: facit imprimis Iosephi authoritas: qui & Iudæorum uernaculus: & in omni antiquitate considerandal diligenter accuratus fuit. is enim eundem scribit Salomonem non modo rerum omnium atq́ animantium naturam ac uires calluisse: sed eam præterea scientiam. quæ ad potestatem dæmonum: atq́ incantationes pertineat. quibus inquit hominum morbi: & egritudines leniri atq́ curari soleant. in hac uero magica &

anulum adhiberi & pelues: aliaq; sacra idem Iosephus author est: in qua iu dæum quoq; Eleazarum dicit maxime celebrem fuisse Vespasianis Augu stis imperantibus.

Non esse uiri prudentis in humanis confidere: & exemplũ nobile de iniqs sima fortuna Bellisarii ducis.

Caput. VI.

s Ermo nuper habitus est a uiris prudentioribus de fortunæ potestate & uiribus: quæ pro libidine omnia humana agit ac uersat. sed inter alia multa exemplum de Bellisario duce maximo prolatum est: quod equidem non putaui prætermittendum: cum ætate quoq; nostra (in qua totius Italiæ principes uariis passim cladibus agitantur) paria quædam prope aspiciam9. Bellisarius igitur (ut a Procopio & aliis relatum est) uir quidem gestis & ani mo maximus: sæpius uictor ac triũphator fuit: qui Iustiniani Augusti impe rium suis auspiciis firmauit: Vãdalos populos deleuit: de Persis triumpha uit. Italiamq; & urbem Romam a barbaris & crudelissima cæde non semel li berauit: tandem uero post multas uictorias: ac peractos triumphos cæcatus ab imperatore fuit: eidemq; oculi crudeliter exempti. neq; ob aliã causam: q̃ propter liuoris improbitatem: qui uelut ignis alta semper & ardua petit. cui ut ad plenum satisfaceret: ĩ tam graui: tamq; iniqua fortuna oppressus. tuguriolum sibi propter uiam constitui fecit: in quo nummulos ad uictũ quæritans: uitæ reliquum transigeret: dictitans hoc subinde pretereuntibus. Viator concede obolum Bellisario: quem liuor nõ error cæcauit. adeo nihil in humanis meli9: q̃ nihil boni sperare: quod illa etiã per q̃ nobilis Sidonii acclamatio commonet de misera mortalium cõditione. O necessitas abiecta nascendi: uiuendi misera: durissima moriendi: sed hoc alibi de Bellisario cõ modius diximus.

De multiplici causa terremotus: & Neptuni potestate: tum de terremo tu maximo: qui Tiberio imperante in Asia euenerit.

Caput: I.

n On pauci apud ueteres græcos celebrantur: qui de motu terrarũ & cau sis copiose scripserunt: neq; philosophi minus: q̃ historiæ authores: si cuti pud nos etiã. C. Plinius: An. Seneca: & Marcellinus. neq; dubium reliq runt uarias dici causas: unde istiusmodi terrarum motus nascantur: nã Chal dæi quidem & Babilonii totũ hoc sideribus assignant. philosophi autẽ ple riq; flatibus & aquis: qđ hæc uisceribus terræ inclusa: dum nitantur prorum pere motus istos & hiatus generent: ex quo Neptunum quoque ipsum græcoꝝ uetustissimi ennosigæũ & sisichthona appellarunt: nam & Probus Valerius ex auctoritate. M. Varronis tris præcipue causas probat: quibus ter ræ tremores eueniant. aiunt enim uentis in terræ uisceribus occlusis: exitũq; requirentibus fundamenta concuti: & his labefactis superiora contremere: aut etiam ex igne: quem terræ inesse: mons ethna: & alii testãtur: exusta. n.

occidūt: nec sine sonitu & tremore subsidūt: tertio ex aquis: quæ quodcūq; substinent: delabi sensim in liquorem: & ingentibus ruinis terra consumpta lac⁹ maximos fieri. quod & Claudius Galen⁹ (ut alios mittā) in libro de historia philosophi prosequitur. sed quod in Asia Imperāte Tiberio Augusto accidit: mirandum profecto ac pene incredendum uidetur: siquidem terremotu facto. xiii. urbes corruerunt: quorum nomina subiciemus: sicuti etiam in annalibus Pamphili Eusebii notatū est: quos diuus Hieronym⁹: ut alia multa: in sermonē latinū cōuertit: sunt igit̄ hæ: Magnesia: Ephesus: Sardis: Mosthene: Megara: Cæsarea: Philadelphia: Hymolus: Themis: Cyme: Myrrhina: Apollonia: Dicearchia. quod etiam obid referēdū fuit: quoniam & C. Plinius: maximus inquit terræ memoria mortalium extitit motus: Tiberii Cæsaris principatu. xiii. urbibus asiæ una nocte prostratis.

Historia de Leænæ meretricis constantia in tormentis: ac Tertulliani uerba exposita: tum de Theodoro etiam: q̄ firmo & constanti animo fuerit. Caput. VIII.

u Erba Florentis Tertulliani sunt: in libro: qui apologeticus contra gentiles inscribitur: Ecce inquit & tormentorum certamina a uobis coronantur: attica meretrix: carnifice iam fatigato: postremo linguam suā in faciem sæuientis tyranni expuit: ut expueret & uocem: ne coniuratos confiteri posset: si etiam uicta uoluisset: in quib⁹ historia latenter notat̄ de Leæna meretrice: & Hypparcho atheniensium tyranno: nam olympiade quidem lxiiii. Hyppias & Hypparchus atheniensium tyrannidē occuparūt: sicuti relatum ab Eusebio in annalibus: ex quo Harmodi⁹ & Aristogytō: aliiq; cōplures facta conspiratione Hypparchum interemerunt: Leæna autem meretrix cum foret illis beniuolentiæ officio maxime coniuncta capta est: ac multis uariisq; tormentis uexata: ut conscios atq; coniuratores proderet: sed illa ut acris animi linguam mordicus amputauit: & in Hyppiæ tyranni faciem inspuit: quod & C. Plinius (ut alios mittam) inter memoranda patiētiæ exēpla rettulit: in fœminis inquit: Leæna meretrix præstitit: quæ torta Harmodium & Aristogytonem tyrannicidas minime indicauit. i uiris autem Anaxarchides (ut Zenonem mittamus) qui simili prope ratione cum torqueretur: præcisam dentib⁹ linguam in tyrannos expuit: De Theodoro uiro grauissimo: eiusq; mirifica constantia notius est: quam ut referri oporteat: qui carnifici traditus: discidit uerbera: fidiculas laxauit: soluit eculeum: laminas extinsit: priusq̄ efficeretur: ut cōscios tyrannicidii indicaret: quod a Maximo etiam Valerio in exemplis ueterum scriptum est.

De Leone Imper. qui edicto cauit: ut omnes imagines e tēplis ac basilicis Christianorū delerent̄: & epistola Valentis & Theodosii augustorū de eadem re apposita.

Caput. VIIII.

r Elatum est in ueterum annalibus de Leonis Augusti imperio: & eius moribus: qđ q̃ is Theodosio impe. defuncto in Bizanzio urbe (quæ Constantinopolis dicitur) factus imperator: edicto cauit ut omnes quidem sanctorum imagines: quæ in christianorum fanis ac templis forent: abolerentur: ex quo Romani pontifices: aliarumq; ecclesiarum præfecti acerrime restiterunt: necubi (præterq̃ in urbe Bizantio) tantum facinus committeretur. quoniam sæuissimis pœnis eos homines Imperator afficiebat: qui tale edictum contempsissent. itaq; omnes tunc imagines atq; simulacra: quæ i sacris Bizantii templis spectarentur: concrematæ sunt: nec enim pertinere ad relligionem putauit adorari cuiusq̃ imaginē: quod & Firmian⁹ Lactantius: Septimiusq;: & alii complures nimiũq̃ audacter affirmant: quasi nefariũ sit habere ullas in templis imagines: ueluti etiā Thurcæ in sua relligione custodiunt. sed libitum est uerba ex libris augustalibus referre: quo id totum melius innotescat: quoniā: & Valēs: & Theodosius Augusti imper. præfecto prætorio ad hunc modum scripserunt: cũ sit nobis cura diligens in reb⁹ omnibus superni numinis relligionem tueri: signum saluatoris Christi nemini quidem cōcedimus: coloribus: lapide: alia ue materia fingere: insculpe: aut pingere: sed quocunq; reperitur tolli iubemus: grauissima pœna eos mulctādo: qui contrarium decretis nostris & imperio quicq̃ tētauerint: in quo siqs forte auctorem desiderat: is Imperatorum decreta & edicta legat: quæ a uiris doctissimis Tribuniano: Basilide: Theophilo: Dioscoroq;: & cæteris p satyram collecta sunt: imperante hoc maxime Augu. Iustiniano.

De Hierophantis Atheniensiũ ad sorbitionē cicutæ: ac de Romanis sacerdotibus: Flaminibus: & Pontificibus.

Caput. X.

s Criptum est a Hieronymo sacerdotes illos Atheniensium: qui græce hierophantæ appellant: quo castius in sacris agerent: diuinisq; rebus incumberent: cōsueuisse sorbitione cicutæ se ipsos castrari. ubi uero ad Pontificis dignitatem fuerant electi: uiri esse desinebant: nequid in eis foret: aut ad uoluptatem: aut ad turpiorem libidinem: quæ res ad ipsa etiam constantinorum Augu. tempora (ut authores consentiunt) durabat: nam & idē refert Hieronymus de Romana relligione: nullum quidē sacerdotē apđ Romanos fuisse bigamum: nullumq; flaminem bimaritum: pōtifices autē uiros & nobilissimos & sanctissimos: quorum præcipua hæc cura & studium fuit: diligenter attendere: ne qd cōtra mores & relligionis cultũ fieret: itaq; sic in pontificalibus scriptum.

Ex patriis ritubus colunto optima:
Incestum Pontifices: supræmo supplicio sanciunto.
Quod a nobis diligentius est considerandum ex his sacerdotibus: eorumq;

uita & moribꝰ: qui in christianis sacris ætate nostra omne genꝰ libidinū atq̃ nequitiæ exercent.

Quam egregia singulariq̃ doctrina præstiterit Mercurius ægyptius in rebus diuinis: ac eiusdem uerba ascripta de deo, de mente: & de animis in libro de sapiētia dei.

Caput. XI.

q Vo plura de Mercurio a nobis perquiruntur: eo maiora atq̃ diuiniora uideri solent: sic ut Firmiani sententiæ magnopere accedamus: qui persæpe hunc ipsum asserit: rerum prope omnium supra cæteros alios ueritatem perspexisse: tum græcos compluris pleraq̃ ab eodem Mercurio accepisse: quæ de deo, de animis: ac de mundo referuntur. sed hæc in nostris Theorematis copiose explicauimus. nunc illud repetendū existimaui: quod idē Mercurius loquitur ad Tatium in eo libro: qui de sapientia dei inscribitur: Beatissimus inquit deus: qui & demon optimus dicitur: animam esse in corpore asserit: mentem in anima: in mente uerbum: Deum autem ipsum: horum omnium esse genitorem: ac parentem. itaq̃ uerbum imago: & mēs dei est: corpꝰ quidem ab Idea: Idea uero anima: & portio purissima materiæ aer: aeris anima: animæ mēs: mētis Deus: Deus in omnibus: ad omnia: circa omnia: & per omnia: mens ad animam: anima ad aerem: aer ad materiam: hactenus ægyptius Mercurius: in quibus ipsa rerum ueritas non edocetur modo: sed etiam explicatur: quod & mysteria illa atq̃ archana pythagoreorum comprobant.

Qui sint apud iureconsultos iudices recupatores in extimādis iniuriis: ac de iudicio recuperatorio copiose explicatum.

Caput. XII.

f Requens mentio est apud. M. Ciceronem: & alios ueteres de his iudicibus: qui recuperatores a Romanis dicerentur: Qua ratione & recuperatorium iudicium est appellatum: quod in causis (ut fit) iudicandis: atque absoluendis cū recuperatione haberetur de extimandis iniuriis: in hūc autē modum constitutū est a ueteribus: ceu ex iureconsultis fere colligitur: forma recuperandi iudicia: siquando in aliqua causa dolo malo fuisset habitū iudicium: i ea tum re licebat cognitores habere: qui receptam causam maturo iudicio extimarent: itaq̃ creabantur ad id tres iudices: qui recuperādæ causæ ergo recuperatores uocabantur: quorum iudicio: atq̃ extimatione: omnis damni illatio atq̃ iniuria tollebatur: quæ res ab ipsis iureconsultis copiose exlpicat̄: Sex. autem Pōpeius legē recuperatoriā ab Aelio Gallo sic acceptā tradit: cum inter populum & reges: nationesq̃ & ciuitates pereginas conuenit: ut per ipsos recuperatores agatur: de reddendis recipiendisq̃ bonis: quæ ad priuatos pertinerent. Gellius recuperatores constitutos tradit in his: quæ ad ius referantur: de iniuriis asserendis ac puniendis. nam missa inquit Gel

li9.xxv.assiū pœna factū est a ptorib9: ut i extimandis iniuriis recuperatores adhiberent. M. autē Cicero i causa L. Flacci: quem sociū & adiutorē cōsilio rū: ac piculorū suorum uocat: recuperatores cōstitutos refert: qui rē uniuersā percēserent: Recuperatores inquit cōtra istū: rē minime dubiam prima actione iudicauerunt: & paulo mox: cum frater meus in Asiæ pfectura Flacco successisset: causā ita detulit: Recuperatores ui Flacci coactos: atq̧ metu falsum iudicauisse iuitos: frater meus p sua æqtate prudētiaq̧ decreuit: ut si iudicatū negaret: induplū iret: si metu coactos diceret: haberet eosdē recupatores: quā optionē recusauit: idē Cicero p A. Cecina orationē habuit ad recupatores: in qua psæpe de his agit. C. pterea Suetonius a Flauio refert Domitiano Augu: identidē admonitos recupatores: ne se perfusoriis assertionibus sēper accomodarēt: sed & Vespasian9 pater Flauiā Domitillā duxit uxorem: ut ab eodē Suetonio relatum est: q̄ ingenua & ciuis Romana pnunciata est: iudicio recupatorio asserente patre: Neq̧ illud ōmittendū putamus: quod inueteꝝ notis atq̧ elogiis obseruatū est: de iudicio recupatorio his uerbis: Quāti ea res erit: tantæ pecuniæ iudiciū recupatoriū dabo: testibusq̧ publice dūtaxat decē denūtiandi potestatē facit: q̄ res ab antiquis notaꝝ magistris ita pscribi solita ē. Q.E.R.E.T.P.I.R.D.T.Q.P.D.T.D.D.P.F.

Quam imprudenter: atq̧ imperite ab his erratum sit: qui scirpū acceperūt pro ænigmate: & qđ apđ authorē Gelliū scrupū: nō scirpū legēdū sit. Caput. XIII.

IN magno errore uersati sunt nostri fere oēs grāmatici: qui scirpū dixerunt p ænigmate: quod ipsū e Gellianis uerbis accepunt: inquibus nō scirpum quidem sed scrupū erat scribendū: ut inueteribus: ac minus deprauatis reperitur: sed enim quo pacto illa enodari possūt: quæ sine ullis nodis sūt: cuiusmodi scirpus haberi debet? neq̧ ullus est tam hebeti ingenio: tāq̧ absurdo iudicio: qui nesciat ipsos scirpos uocari enodes: unde illud uetus: cum apud comicos poetas: tum apud Ennium celebratum hoc carmine:

Quærunt in scirpo soliti quod dicere nodum.

Scrupus uero pro ænigmate & ambiguitate ob id a ueteribus accept9 est: qđ in eo anxietas quædā: & quasi asperitas intelligat: quod & Sex. Pōpeius in libro de priscis uerbis undeuigesimo insinuat: scrupos inquit pro asperis saxis accipimus: hinc rem scrupulosam dicimus: q̄ aliquid in se asperitatis cōtineat. proindeq̧ apud Gellium refertur: uocari a græcis fere ænigmata: quæ nostri scrupos dixerūt: cui sentētiæ & Benedict9 Philologus accedit: uir eruditissimus: & in studiis nostris accuratissime doct9: neq̧ uisum est hoc loco eos nominare: qui hac in re decepti sunt: Politianus certe: cum ad authores illum euocarē: ingenue agnouit errorem: sed in hoc inquit cæteri ætate nostra incurrunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER DECIMVS.

De doctrina Gamalielis Hebræi: & quo iudicio ꝓbauerit Iesum Christum pro deo accipiendum.

n Escio maiore impudentia: an inscitia factum sit a quibusdam ueterum: ut non modo contra Christianos populos: sed contra ipsum etiam Christum libros componere ausi fuerint. non.n. homines: sed portenta potius quædam & prodigia dicenda sūt: cuiusmodi nobiliores memorantꝰ: Porphiri⁹: Iulian⁹ Bizantius: Celsus Aphricanus: qui Philaletem scripsit: Basilides & alii: qui ausi etiam inter alia flagitia dicere: quæcunqꝫ de Christo a priscis uatibus prædicta fuerūt: ea de aliis quoqꝫ potuisse intelligi: quod ab Augustino tamē: Origene: & Cypriano copiose refellitur: sed a Gamaliele Hebræo dictum egregie ac prudēter traditꝰ: nam cum alios quidam forte referrent: qui se uulgo deos probari uellēt: ut Dositheum: Theudam: & Iudam: hi enim cū disciplinarum magnitudine atqꝫ doctrinis egregie præstarent: seqꝫ supra homines ponerent: deceptionib⁹ maximis usi sunt: & a multis pro deo habiti: ex quo in hunc modum respondit Gamaliel. si hoc inquit de Christo humanū consilium fuit: q̄ mox dissoluetꝰ: ueluti Theudæ: Dosithei: Iudæ: & aliorū: qui ubi mortui sunt: eorum ficta & commenticia disciplina sublata est. siquidem non diu probari inter homines potest: improbitas aut mēdacium: quod omnis academia concedit. id autem de Gamaliele in Origenis commētariis comperies: quos uir maxime doctus contra Celsum composuit: sed & Gamaliel ipse iudicio & doctrina insignis apd̄ Hebræos est habitus: qui etiam Pauli Tharsensis p̄ceptor fuit: unde eū dixerunt ueteres ad Gamalielis pedes eruditū: sicuti in Hieronymo legitur: qui Gamalielē hūc: & maximum uirum: atque doctissimum uocat. quod hebræorum præterea libri testantur.

De Narsete Eunucho: & Sophiæ Augu. uerbis ad eum: ac resp̄sum Narsetis in fœminæ insolentiam.

Caput. II.

r Elata sunt per multa in ueterū annalibus de Narsete eunucho: eiusqꝫ maximis gestis: qui de carthulario (ut ferunt) non modo patriciam dignitatem est cōsecutus: sed Italiæ quoqꝫ uniuersæ factus præfectus: eā diu obtinuit: & omnis Gotthos gētem ferocissimam superauit: sed ut res humanæ se habēt gloria inuidiā peperit: ex quo Iustin⁹ īperator: & Sophia Augu. coniunx Narsetē hunc cœperunt insectari: itaqꝫ Lōginum cum magno exercitu

citu contra eum mittunt. Sophia uero & inter alia per multa cõuicia: quod Eunuchus foret: hoc addit: ut lanam in gynæcio faceret: & pensa diuideret: quibus idem Narses pari animo respondit: talem se quidem telam exorsurum: qualem ipsa dum uiueret: numq̃ satis posset explicare: et simul odio (ut fertur) ac metu accẽsus: Longobardos populos ĩ Italiam accersit: ut relicta Pannonia ad italiæ diuitias & prædam accedant: nequid ad præsidium & ultionem ommitteretur. fuit autem Narses (ut quidam tradunt) pius religiosus: liberalis: atq; munificus: quod alias a me cõmodius relatum est.

De populi improbitate: ac de exilio Aristotelis: qđ ĩpietatis accusatus in Chalcidem profugerit: tum alia obiter non iniocunda.

Caput. IIII.

n Ihil debent in tota uita minus agere: qui prudentiores sunt: q̃ populo se ipsos committere: nec enim bonis ingeniis: atq; disciplinis quicq̃ est tam male affectum & infemsum: q̃ imperita uulgi inscitia: quod equidem ĩ numeris prope exemplis falsæ atq; improbæ philosophorum accusationes: eorumq; exilia & cædes demonstrant: sicuti Socratis: Anaxilai: Apollonii Thianei: & Madaurensis Apulei: quorum apologiæ abunde explicant: q̃ sit ex Platonis sententia: refugienda uulgi improbitas. de Aristotele autem philosopho referendum illud puto: quod ab ipso Adamantio Origene ponitur: quo loco Celsi Aphricani Philaletem mẽdacii ac falsitatis arguit: tradit enim Aristotelem ipsum a iudicibus atheniensium crimine impietatis fuisse accusatum: quoniam dogmata quædã ut ἄθεος ϗ ἀσεβῆς. in philosophia ꝓtulisset: q̃ deorum cultum minus probarent: ex quo athenis relictis Chalcidem se cõtulit: ubi diu uersatus: cum litteris amicorum ad reditũ uocaretur: in hũc modum respondit: ex athenis pridem recessimus: idq; eo animo factum est: ne causam forte atheniensibus daremus: iterum scelus committere: sicuti in Socratem commiserunt: ne ue impie contra philosophum rursus fecisse incusentur: neq; me autem latet: qđ idem Aristoteles cũ athenis. xxx. annos in lycio docuisset: clam se ĩ Chalcidem recœpit: quoniam foret impietatis ab Eurimedonte hierophanta accusatus: siue a Demophilo: (ut quidam uolũt) qđ hymnum in Hermiam pellicem scripserit: cui etiam prænimio (ut ferunt (amore sacra fecit: atq; hoc epigramma delphis incidit.

τὸν δέ ποτ' οὐχ ὁσίως παραβὰς μακάρων θέμιν ἁγνήν
ἔκτεινε περσῶν τοξοφόρων βασιλεύς.
οὐ φανερῶς λόγχῃ φονίοις ἐν ἀγῶσι κρατήσας.
ἀλλ' ἀνδρὸς πίστει χρησάμενος δολίου.

Quæ sunt maxime a diis roganda. & quomodo ex Platonẽ: tum uersiculi Persiani de uotis peragendis.

Caput. IIII.

e Leganter Plato philosophus & erudite prudētiam atq; iustitiā in suis legibus expressit: sed uel in Alcibiade (qui liber de uoto inscribitur) ei9 honorem & cultū sic recensuit: perspicuū inquit est: & apud ipsum deum: & apud homines bonæ mentis iustitiā & prudentiā pcipue honorari: prudētes autem ac iusti illi merito dicēdi: qui probe norunt: quæ erga deū: quæq; erga homines agere atq; dicere conuenit: hactenus Plato: quæ me ipsū cōmonent sententiæ ueteris: quā nō minus stoicorū porticus: q̄ uniuersa etiā academia honore summo psecuta est: ita. n. a philosophis uelut ex delphico prolatū: Sic uiuendū cum hominibus tanq̄ deus uideat: sic loquendū cum deo: tamq̄ homines audiant: cuius secūda pars (ut inqt Vectius Prætextat9) abunde sancit nequid adiis petamus: quod uelle nos indecorū sit. nā & Plato idem copiose hoc ipso libro explicat: quæ Maxime a diis petenda sunt: & quo animo: ne forte in œdipi rogationes maiore affectu q̄ ratione depellamur. Stoici autē tria potissimum a diis roganda affirmant: bonam mētis: bonam animi ualitudinem: tertio corporis. itaq; Persius poeta uidetur Alcibiadem Platonis peruidisse: qui in satyra quidem ad Macrinum sic de uotis peragendis loquitur.

Funde merum genio: non tu prece poscis emaci
Quæ nisi seductis nequeas committere diuis.
At bona pars procerum tacita libabit acerra.

Cui sententiæ & illud apud Iuuenalem accedit:

Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.
Fortem posce animum mortis terrore carentem:
Qui spacium uitæ extremum inter munera ponat
Naturæ: qui ferre queat quoscunq; labores.

Quin & in iure pontificum apud Romanos ita scriptum traditur.

Ne audento placare donis iram deorum
Cautim uota reddunto pœna uiolati iuris esto.

Quantū cōcesserint Christo Rom. Imperatores: Tiberius: & Hadrian9: ac de Alexandro etiam Seuero: qui Christū inter alia numina adorauit.

Caput. V.

P Er sæpe accidit: ut a uiris doctiorib9 q̄ratur: quo ī ptio apd̄ Rom. īperatores Christi numē fuerit: quo uidelicet tpē: aut quo cultu romana ciuitas eū prosecuta sit. ad hoc ego cū aliquādo essem resposurus: talia ppemodū de ipso Christianoꝶ deo obseruaui. et primo quidē ex authoritate ueteꝶ cōstat. Tib. Cæsarē uoluisse Christū a Sen. p. q. r. adorari: idq; etiā ab eo relatū ē ad senatū cū ꝓrogatiua Tiberiani suffragii: ut abunde alibi diximus: qd̄ & Pāphil9 Eusebi9: ac Florēs Tertullian9 affirmāt: sed & mox Cæs. Hadrian9 de adorādo Christo cogitauit: eidemq; tēpla cōdere icboauit: sicuti Aeli9 Lāpridius ad Cōstantinū iper. testatr: qui Augu. inqt Hadrianū ab īcepto destitisse: ueritū ne cætera etiā tēpla essent deserenda: qm̄ præfecti sacrorum ha-

driano persuaserũt: Christianos oẽs aliquãdo futuros: si illud effecisset: ex quo idẽ mutato animi ꝓposito: acerrime mox uniuersã Christianoꝝ factionẽ est insectatus: quod & cõmentariis suis & edictis propalã testatus est. Alexander autẽ seuerus: qui optimus imper. est habitus: quiq; Antonino eliogabalo successit: plurimũ Christianis detulit: & Christi numẽ iter maximos & selectos deos recepit: siquidẽ in sacrario suo (quod ab Aelio lãpridio larariũ appellatur) iter principes diuos: & animas (ut ĩquit) sanctiores Christũ habuit: cũ quo ibidẽ Apolloniũ Thianeũ: Abraã & Orpheũ coluit. idẽ quoq; Alexãder Augu. ĩminore larario Achillẽ: & alios duces maximos habuit. sicuti. M. Ciceronis & Verg. simulacra: quẽ poetaꝝ oĩuз Platonẽ uocitabat.

Vnde apud poetã Vergiliũ ramus aureus: & uiscus in ilice i. yi. Aeneidos ac de magia Druydum Verg. carmen expositum:

Caput. VI.

SAtis cõpertũ est Pub. Vergiliũ adeo multiplici & uaria doctrina præstitisse: ut & cœlestia pariter & humana maxime ĩtellexerit: quod eius diuinũ carmẽ probat: in quo & sacra omnia: & humanæ leges atq; ritus tãta eruditione tractatur: ut eũ mirari poti9 homines possint: q̃ pro merito satis laudare. Sed eiusdẽ carmen referem9: in quo de ramo aureo agit: quem troius Aeneas ex p̃cepto Sibyllæ Deiphile ad inferos detulit: cui9 etiam speciẽ uirenti uisco similem dixit: & in opaca ilice insertam: quæ omnia uidentur mihi ex philosophia: & sacris Druydum esse assũpta: quib9 relligio fuit par quiddã de uisco & robore agere: quod equidẽ suspicari licet: quoniam & uiscũ Vergilius hic: & ilicem opacã nominat: quæ inter glãdiferas etiã refertur ab ipso. n. poeta (ut est author Macrobius) plerumq; fieri uidemus: ut remotiores ritus: ueterumq; cerimonias innuendo attingat: etsi Aurelius Cornutus: uir alioqui doctus: fictum hoc de ramo ilicis a poeta Vergilio falso existimauit: sic autem Vergilius.

Accipe quæ peragenda prius: latet arbore opaca
Aureus: & foliis: & lẽto uimine ramus
Iunoni infernæ dictus sacer: hunc tegit omnis
Lucus: & obscuris claudunt cõuallibus umbræ.
Sed non ante datur: telluris operta subire:
Auricomos q̃ quis decerpserit arbore fœtus.
Hoc sibi pulchra suum ferri Proserpina munus
Instituit: primo auulso non deficit alter
Aureus: & simili frondescit uirga metallo.

At uero Druydes (qui gallorũ uates ac sacerdotes forẽt) nihil habẽt uisco & robore: in quo gignat̃ sacratius: sicuti. C. Plinius testatur: hi enim ĩquit roboꝝ lucos eligũt: neq; ulla sacra sine ea fronde cõficiunt: quicquid etiã illis adnascitur: e cœlo missum putant: signumq; esse electæ ab ipso deo arboris. est autem id rarum admodum inuentu. & repertum magna religione petit̃

& ante omnia sexta luña: idem quoq; Plini9 sacrificio inqt epulisq; rite sub arbore præparatis: duos admouēt candidi coloris tauros: quoꝶ cornua tūc primū uiciunt: sacerdos candida ueste cultus arborem scādit: falce aurea demetit: candido id excipitur sago: tum demū uictimas imolant: precātes ut suū donū deus prosperum faciat his: quib9 dederit hæc. hacten9 de relligione Druydum ad robur & uiscum: quæ poetā Vergiliū (ut puto) ad ramum illum aureum inclinarunt: ex quo illud subdidit.

Sedibus optatis: gemina super arbore sidunt:
Discolor unde auri: per ramos aura refulxit.
Quale solet siluis brumali frigore uiscum
Fronde uirere noua: quod nō sua seminat arbos:
Et croceo fœtu teretes circundare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea uencto.

fuit in hac sentētia & Domitius Veronēsis: uir in ꝑquirendis ueterū monumentis acris ingenii: & in exponendis authoribus diligēs: quē tamē in matura mors nobis præripuit.

De betrusca disciplina: & quo studio romani nobiles ad eā discendā mitterentur: ac uersus ibidem ex xii. additi.

Caput VII.

M. Cicero cū de diuinatione differit copiose ꝓbat: populū quidē hetruscum maxime præstitisse: in obseruādis: noscēdisq; auguriis & ostētis: nā & aliquot a ueteribus celebrant: in quoꝶ cōmētariis disciplina hæc abunde exponeretur: sicuti a Macrobio: Cēsorinoq; & aliis ueteribus tradit: quare seruatum est a romanis: ut principū filii: qui i urbe forent: hetruriæ populis traderentur: quo hanc etiā diuinandi partē ediscerēt: sicuti uerba hæc Ciceronis testātur. Bene inquit apud maiores nostros senatus decreuit: quādo florebat imperiū: ut de principum filiis sex: singulis hetruriæ populis in disciplinā traderentur: ne tanta ars propter tenuitatē hominū a religionis authoritate abduceretur: ad mercedem & quæstum: ex quib9 apte cōstat: quo studio & diligētia prouisū est. Sen. p. q. r. ut cognitio illa hetruscæ disciplinæ conseruaretur: quod ipsum & Liuius in Romana historia notauit: quo scientissime callerēt: quæcūq; de cœlo tacta essent: omniaq; ꝓdigia: portēta: & ostēta: quod & C. Plinius & alii asserūt: ex quo etiā in sacris ueteꝶ: & pōtificalibus libris ita scriptum fuit.

Discunto ignari a publicis sacerdotibus
Hetruriæ principes disciplinam docento.
Quibus diuis creauerint procuranto:
Et idem fulgura & obsita pianto.

Quæ ob id ascripsimus: ut Ciceronis locum facilius teneremus. cum nemo prorsus ignoret: cœlum ipsum eiusque partes: ab hetruscis olim signa

tas: & in .xyi. diuisum: nā & fulminum genera .xi. & deos nouē: qui ea iacu lentur statuerunt: rationes prodendo: quid ex quaq; parte signarent: quod & C. Plinius ad Vespasianum Augu. demonstrat.

De cura & periculis eorum: qui imperio præsunt: ac Saturnini Augu. uer ba ad hoc ipsum pertinentia.

Caput. VIII.

u Etus est dictū: & a philosophis approbatum: tyrannos quidē: & prin cipes q̄ rarissime senescere: quoniā tā uaria illis: tamq; sūma picula ūde quaq; iminēat: prorsus ut q̄ egerrime cōmunē liuoris: & piculi sortē possint euadere: quam rem tot principum & imperantium subitæ neces: atq; cædes maxime approbant: cū paucissimi omnino fuerint: qui suo fato perierint. itaq; per multi admodū repti sunt: qui hanc imperandi curam: uelut inquie tam: æstuantē: ac pniciosam refugerunt: quod equidē ex uerbis ipsis & ora tione Augu. Saturnini Impe. referēdū cēsui: quo cumulatius a quouis intel ligat: q̄ & erudite Saturnin9 & grauiter de īperatoꝝ discrimine & piculis dis seruerit. Nescitis inquit amici: quid mali sit impare: nā & gladii & tæla no stris ceruicibus impendent. iminent hastæ undiq; undiq; spicula: ipsi custo des timent. ipsi comites formidant: nō cib9 pro uoluptate: nō iter ꝑ autho ritate: nō bella pro iudicio: nō arma pro studio: adde qđ omnis ætas in īperio rephenditur: senex est quispiā inhabilis uidet: sin minus: inest furor: nam qđ imperatorē me cupitis: i mortis necessitatē me trahitis: sed habeo solatiū hoc mortis: solus perire nō potero: hæc hactenus Saturnin9: cum a suis pur purā esset indutus: sicuti. M. Saluidenus affirmat: elegāter quidē & docte. siquidē bonas litteras Saturninus egregie coluit: & facultatem oratoriā stu diose didicit: quod & Vopiscus homo diligens recenset.

De antiquorum proprietate in carmine in reb9 exprimēdis: simulq; Accii poetæ uersus appositi ex argonautis elegantissimi: & Q. Ennii.

Capnt. IX.

i N pceptis ueteꝝ: qui de ipsa elocutione scripserūt: illud pcipue uideo cōmendari: ut uerba rebus maxime cōueniāt: & in quaq; actione descri bēda: sic absoluat oratio: ut res geri potius: q̄ cōponi uideat: ita. n. interesse te putes nō legere: cū iucunda uerbis suauibus: atrocibus aspera: quieta se datis: deductis humilia: grandibus ardua proferūtur: unde illa orationis ho nestas: & quasi certum decus oritur. quā quidē partē sūmo studio uidentur mihi cōsecuti ueteres authores. tum hi præcipue: qui fabulas ediderūt: ut M. Pacuuius: Attilius: Neuius: & Accius: qđ in illis uitæ gesta: & hominū mores: habitusq; pro re ipsa effingerent atq; exprimerent: cuiusmodi car men illud est Accianum ex argonautis: in quo pastorē elegantissime descrip sit: qui primū nauim (cui nomen Argo) procul aspiciens: illico mirabundus in hunc modum uociferat.

Tanta moles labitur.

Fremebunda ex alto ingenti sonitu & strepitu
Præ se undas uoluit: uertices ui suscitat:
Ruit: prolapsa pelagus respergit: profluit:
Ita dum interruptum credas nymbum uoluier:
Dum quod sublime uentis expulsum rapier
Saxum: aut procellis: uel globosos turbines
Existere ictos undis concursantibus:
Nisi quas terrestres pontus strages conciet.
Aut forte Triton fuscina uerrens specus.
Subter radices penitus undanti in freto:
Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit.

quod carmẽ: nõ Priscianus mõ grãmaticus repetit: sed & .Q. Lucili9 balb9: ĩ illa celebri disputatiõe de natura deorꝝ: & si alicubi deprauatũ atq; inuersũ legitˀ: iam uero & illud .Q. Ennii nõ ne adeo ꝓprie: adeo erudite factum est: de augurio Romanæ urbis condendæ: ut in media urbe uersari te credas: Romulumq; ipsum: & Remũ certantes aspicere de imponendo urbis nomine: ut min9 forte mirum sit. si & Adrianus Impe. Ennianos annales supra omnia quidem poemata cõmendauerit: sed apponamus carmen.

Certantes magna cum cura: tum cupientes
Regni dant operam: simul auspicio: augurioq;:
In monte Rem9 auspicio se deuouet: atq; secundã
Seruat auem solus: at Romulus pulcher in alto
Quærit Auentino: seruat genus alte uolantum:
Certabant urbem Romam: Remã ne uocarent:
Omnibus cura uiris: uter esset induperator
Expectant: ueluti cõsul cum mittere signum
Volt: omnes auidi spectant ad carceris oras:
Qui mox emittat pictis e faucibus currus.
Sic expectabat populus: atq; ore timebat:
Rebus utri magnis uictoria sit data regni.
Interea sol albus recessit in infera noctis.
Exin candida: se radiis dedit icta foras lux:
Et simul ex alto longe pulcherrima præpes
Læua uolauit auis: simul aureus exoritur Sol.
Cædunt de cœlo ter quattuor corpora sancta
Alituum: præpetibus se se: pulchrisq; locis dant:
Conspicit inde sibi data Romulus esse priora:
Auspicio regni stabilita scãna: solumq;.

Quos uersus & apd Ciceronẽ cõperies: cum diuinationis partes ꝓsequitur:

Quæ ratio fuerit ne flamines sacerdotes apud Romanos nodũ aliquẽ habere possent in uestibus: & q̃ libera & apta esse debet animorũ coniunctio inter amicos. Caput. X.

IN his sacri: atq; cerimoniis: quas flamines sacerdotes apd Rom. dicunt tur obseruasse: & illud a ueterib9 notatũ e: fuisse nefas: uti nodũ ullũ haberẽt i apice: in cictu: aut in ulla alia parte: qua i re allegoricos itellexerũt ptinere ad uirũ integra fide: optimisq; moribus pditum: nihil dissimulan/ter: aut subdole agere in deorũ sacris: sed libere: & apto examine: ad fidẽ & ueritatẽ oia referre. quod ipsũ in amicorũ quoq; officiis pstãdũ est: ut a chero neo Plutarcho pbat: si mõ hi sũt tales uiri: quorũ uirtus atq; prudẽtia opti/me itelligat: quantũ sit amicorũ causis atq; cõmodis cõcedendũ: qđ & poeta Lucili9 docet i carmine ad Albinũ: quo uirtutis dignitas: officiũ: atq; gratia prundentissime exponitur. itaq; consueuit Oricellarius noster ita amicos p/bare: ut in eorum animo iudicium: in iudicio officiũ reponat. uir unus (quã/tum equidem iudicio meo consequi possum) in omnibus uitæ muneribus existimandis: atq; cognoscendis summa prudentia atq; consilio.

De multiplici ac singulari doctrina. M. Varronis: & qđ idem tamen a Palemone grãmatico contẽptus fuerit: ac iniqssima uoce porcus appellat9.

Caput. XI.

DE Var. Terentio notũ oibus est: quantũ omnis antiquitas eius studiũ: atq; multiplices doctrinas extulerit: ut omniũ quidẽ togatorũ doctis/simus habitus sit: cui sentẽtiæ. M. Cicero: & Fabius Quintilian9 calculum adiecerũt: Itaq; sic Maurus Tertianus ad Nouatemum.

Vir doctissimus undecunq; Varro.

Qui tã multa legit (ut ẽ author Augustinus) ut aliqd ei scribere uacasse mire mur: tã multa scripsit: quã multa uix quemq̃ legere potuisse credamus. Lactãtius uero Firmian9: q & ingenio & eloquẽtia uir clarissim9 merito habet: sic de eodẽ. M. Varro iquit: quo nemo unq̃ doctior: neq; apud græcos: neq; apud latinos uixit: in libris diuinarũ rerũ de hoc ægit: quos ad. C. Cæsarem scripsit: atq; hæc cũ ita se habeat: quã iprobe obsecro a Rhennio Palemone: q̃ impudẽter atq; ineptissime factũ est: qui eũ ipsũ. M. Varronẽ omniũ disci plinarũ parentẽ ac principẽ: p iperito hoie insectatus est: eũdemq; etiam por cũ (si diis placet) appellauit: dignus eo nomine Palemõ: ut in suile aliquod intruderetur: quo in solẽtis audaciæ: atq; importunissimæ uaniloquẽtiæ pœnas lueret. de quo & Suetonius Trãquillus meminit: quod ego iccirco appo sui: ut quiuis possit intelligere: q̃ sint quorũdam ingenia contra ueritatẽ ob stinata: atq; illis plerumq; uiris infensa: qui & colendi ab omnibus: & prope adorandi sunt: pro egregia singulariq; doctrina.

Quid in libris iurecõsultorũ sint excõsules: ex q̃stores expræfecti: & alia eius generis: qđ q; subagrestia & parum latina sunt.

Caput. XII.

INuenio apđ nos iureconsultos: & alios authores hæc uocabula exq̃sto res excõsules: expætores. & alia eiusdẽ generis: nã Symmachus: & Boethius excõsules fere uocati sunt: atq; his ueluti descriptionib9 eorũ nomina

honestari solēt. Iustinian⁹ quoq; Augu. in epistola ad Rom. senatū Ioannē exquæstorē: & leontium: atq; Basilidem expræfectos p̄torio apellat. quibus uerbis quātū equidē possū colligere: eos uiros designarūt: q dignitate ipa cō sulatus: aut q̄sturæ functi essent: sic expatricios: & exp̄fectos: q̄d absoluto munere: a magistratu uacarent. Zeno autē imper. scribit ad p̄fectum pret. Archadium: placere suæ dignitati: ut qui patricii: uel expatricii sunt: quiq; magistri officiorū: aut sacri palati custodes: uel ordini senatorio sociati fuerint: nō possint nisi ab imperatore ipso: aut sacris cognitorib⁹ in ius uocari: aut puniri. simulq; addit: eos uiros qui dignitatibus maioribus functi sūt: minime oportere omniū iudicio subigi: aut pœnis mulctari. itaq; hi homines exp̄fecti: exq̄stores: & ex senatores in Iustiniani cōstitutionib⁹ nuncupātur. apđ Varronem uero: &. M. Tullium excuriatos: atq; exterminatos legimus: pro his: qui extra curiam missi sunt: atq; extra terminos: sed hæc, honestis authoribus recepta: & consecrata sunt: illa parum latina: & admodū subagrestia uideri possunt. neq;. n. apud eos cōperiuntur: qui latina oratione usi sunt: sed ex illo (ut opinor) Augustini sæculo: ī quo fere Cassiodorus Apollinaris: Enodii: ac Fulgentii numerant̄: qui magis uidētur gallicū aliquid & peregrinū referre: q̄ Romanum ac probum sermonē: ipsa. n. dicēdi elegantia & puritas: cū Romano Imperio Paulatim amissa est. quod & noster Ioan. Corsius cū Pōtano disseruit: uir nō minori iudicio: q̄ ueterū doctrinis excultus.

Biantis prienei sententia relata: quo consilio ac ratione uti debeamus: in decernendis causis inter amicos uel inimicos.

Caput. XIII.

d E Prieneo Biante cōplura in græcorum monumentis traduntur: quæ uiri iudicium: atq; sapientiam singularem probant: sed quod ab ipso relatū est: de his qui inter alios iudicium faciant: minime contemnendū illis est: qui liberali ingenio sūt: dicebat enim malle se īter inimicos: q̄ inter amicos de re aliqua statuere: nam ex amicis inquit: alterum prorsus inimicū habueris: ex inimicis uero alterum amicum: quo circa meli⁹ ac potius cēseri debet: amicum sibi adipisci in proferendo iudicio: aut a rebus iudicandis penitus abstinere: nisi ex professo ueritas ipsa fidei patrocinetur: cuius causa (ut Academici asserunt) nullæ quidē cōtentiones: aut inimicitiæ refugiēdæ sūt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VNDECIMVS.

Mirificum prodigium de fulmine in natali. M. Tullii ex ãnalibus Eutropii: ac de uiribus etiam fulminum non nihil.

m Inus putaui absurdum fore: si ea impresẽs referrem: quæ Romanus author Eutropius: in historia ad Valentem Augu. prodidit de. M. Cicerone: atq; mirifico prodigio: quod obtigerit de uirgine romana: quæ in itinere cœlesti igne tacta fuerit. ũde tam egregia dicendi dignitas: & absolutum eloquentiæ fastigium præscriberetur: sed apponã Eutropii uerba: quo manifestius appareat: quãta sit etiam uis & natura monstrifica fulminum. bello inquit Iugurthino. M. Cicero arpini nascitur: matre Elbia nomine: patre uero equestris ordinis: ex regio Volscorũ genere: eodemq; tempore quædam uirgo Romana in apuliam pergens: ictu fulminis exanimata est: omnibus sine scissura aliqua uestimentis ademptis: ac pectoris & pedum uinculis dissolutis: monilibus etiam & anulis discussis: illeso cõpore nuda iacuit. equsq; inquit eius pari modo frenis & cingulis perentus iacuit dissolutis. hæc satis de prodigio uirginis. neq; enim me præterit: uaria quidem ac pene incredenda scribi defulminibus: nõ ab Aristotele modo & aliis græcis: sed ab Anneo Seneca: & Plinio: nã inter alia & illud in ueterum monumentis traditur: q̃d Martia princeps romanorũ: cũ grauida foret fulmine icta: exanimato partu citra ullum aliud incommodum superuixit.

De offitio trib. militum ex sententia Aureliani Cæs. Impera. & eius epistola ascripta ex Vopisci historia.

Caput. II.

c Vm gesta Rom. principum nuper legeremus: nulla me pars magis detinuit: q̃ sicubi militaris disciplinæ præcepta & leges notarentur: quoniam nostra hæc ætas ita bellis assiduis uexatur: ut uniuersam prope italiã grauiter afficiant: sed illud ĩprimis Aureliani principis me delectauit: in quo tribunũ militum prudenter monet: qua ratione & cõsilio uti debeat in exercitu regendo: & copiis alẽdis: uerba ex Aureliani epistola subiciam: quo facilius legentes hæc etiam expendant. Si uis inquit tribun9 esse: immo si uis uiuere: manus militum contine: nemo pullum alienum rapiat: ouem nemo contingat: annona sua contentus sit: de præda hostis: nõ de lachrymis prouincialum habeant: arma tersa sint: ferramẽta samiata: calciamenta fortia: uestis noua: uestem ueterem excludat: stipẽdium in balteo: non in pompa habeat: torquem brachialem & anulum apponat: equm saginarium suũ defricet: captum animal nõ uendat: mulum centuriarum cõmuniter curet:

alter alteri quasi seruus obsequatur: a medicis gratis curetur: aruspicibus nihil det in hospitiis: caste se agant: qui litē fecerit uapulet: hæc hactenus Aurelianus Cæs: quæ siquis etiam apud authorem proprium requirat: is Flauiū Vopiscum adeat: qui de imperatoribus Rom. scripsit.

De Pythagorica metamorphosi: & Laberii poetæ uersus apud Tertullianum recogniti: atq; expositi.

Caput. IIII.

n On ab re futurum putaui: si Laberianos uersus subtexā ex eius mimmis. nā & Florētis Tertulliani locus signabitur: & alia quoq; nō insuauia de Pythagora nec iniocunda subiungemus: in hūc igiẽ modū de Pythagorica metamorphosi iocatus est Laberius.

Et audio mala multa etiam ex bonis:
Par illud: ut nos olim mutant philosophi.
Et nunc de mulo hominem: de muliere colubrum
Faciunt: & ex diuersis diuersa alia.

Quos uersiculos uel in commentariis Nonianis deprehendes: q̄q̄ alicubi deprauatos: nam & in Apologetico Tertullianus: quem contra gentiles cōposuit: partim ex his elegāter est mutuatus: age iam inquit: siquis philosoph⁹ affirmat (ut ait Laberius de sententia Pythagoræ) hominem fieri ex mulo: colubrum ex muliere: & i eam opinionem omnia argumēta: & eloquii uirtutem detorserit: non ne & sensum mouebit: & fidem infringet? etiā ab animalibus abstinendum propterea persuasum quis habet: ne forte bubulam de aliquo proauo suo obsonet: quæ uerba satis me commonent Pythagoricæ trāsmutationis: is. n. Pythagoras: nō modo Euphorbū: pauonem: Homerum poetam se fuisse aliquādo dictabat: sed & Pyrandū postea: & mox Callidenam: ac demum præstanti forma meretricem: quæ Alce fuerit appellata: unde & nos in poematis olim nostris in hunc modū lusimus.

Adde: qđ is leges: legumq; oracula nouit:
Quæ seruanda dedit Samius mysteria uates:
Cur etiam plures uariato corpore formas
Prætulit: atq; idem famosi nominis Alce:
Moxq; melætheos animos: & pectora sumpsit:
Et modo gemmantes ales iunonia pennas
Explicat: & bello ferus induit arma pyrandes.

Plotinus quoq; Philosoph⁹ in libro de suo cuiusq; genio: cum de anĩmi metamorphosi disserit: in hunc prope modum id ipsum prosequitur: quicūq; inquit humanam proprietatē seruarunt: iterū & ipsi homines renascūtur: qui autem ad sensum defecerunt: bruta quidem ac stolida animātia redeūt: sed ita tamen ut qui & iram adiecerint: fera existant: & pro ipsa inter se differentia dissentiant: qui uero in libidine & uoluptatibus uitā ægerunt: salacia

uoluptaria animalia reuertuntur: Qđ si nec sensu ipso: nec sensus parte usi fuerint: hi utiq; omnes plantæ resurgunt: quoniã in his uel animus tãtum uegetalis fuerit: neq; aliud egerunt: q̃ ut in plantas uerterentur: qui autem musicis modulis affecti: ac deliniti uixerunt: si in cæteris non degenerarint: animalia musica renascuntur: et qui sine ratione ciuitates: atq; imperia rexerũt: aquilæ fiunt: nisi & ipsi alia prauitate sint infecti, nam & qui absq; sapiẽtia sublimia improbius tractant: cœlum suspiciunt: in alites commutantᷣ: ad altiora semp̄ deuolãtes: qui uirtutẽ autẽ ciuilẽ assecutus est: homo reuertitur: qui minime adeptus: in ciuile aliquod animal: ut apem: & ĩ alia eiusce modi se transformat: hæc Plotinus: de quibus alibi diximus cõmodius.

De statua Niobis a Praxitele: & ibidem Ausonii poetæ nobile epigramma ex græco: tum de eadem Niobe ex Pausaniæ cõmentariis.

Caput. IIII.

i N Græcorum poematis uaria leguntur de Niobis forma: eiusq; imagine: quã Praxiteles lõge pulcherrimã sculpsit: unde eã quoq; poetæ græci magno studio celebrarunt: cuiusmodi hoc subit.

ἐκ ζωῆς με θεοὶ τεῦξαν λίθον· ἐκ δὲ λίθοιο
ζωὴν πραξιτέλης ἔμπαλιν ἐργάσατο

Ausonius uero Gallus egregie admodũ latino epirammate secutus græcorũ suauitatem atq; indolem: sic eiusdem statuã expressit.

Viuebam: sum facta silex: quæ deinde polita
Praxitelis manibus uiuo iterum Niobe.
Reddidit artificis manus omnia: sed sine sensu:
Hunc ego cum læsi numina: non habui.

Quo carmine nihil utiq; legi potest cultius: limatius: doctius: adeo ut Marullus noster Bizantius: uir elegãter doct9: atq; in examinãdis carminib9 grauis cẽsor aperte affirmarit: nihil se usq̃ legisse: aut etiã audisse elegantius: melius: absolutius. fuit autẽ Niobes Phoronei filia: & Apis parens: ut in Eusebii annalibus notatum est: quos magna ex parte ex tomis Maneti transtulit. de hac cõplura scribuntur apđ authorẽ Pausaniam: qui se inquit in Sypilo Niobis simulacrum aspexisse: cuius hæc admodum species erat: ut prope accedentibus petra abrupta uideretur: procul autem cernentibus mœsta: & plorans mulier. Quin & Romæ in tẽplo Sosiani Apollinis imago Niobis celebrata est cum liberis mœrentis: sed eam tamẽ dubitatur Scopas an Praxiteles fecerit: quod &. C. Plinius testatur.

Historia ex. C. Plinio de Octauia Augu. quæ ex oui augurio in sinu confoti: sexum futuræ prolis prænotauit: & alia item non iniocunda.

Caput. V.

d Ignum memoria est: quod a. C. Plinio traditur in historia naturali de Liuiæ Augu. studio & cura: ad prænoscendam prolem & filii sexum:

quo grauida erat ex Nerone impe. cum.n. in iuuenta esset: & auidissime cu/peret uirilẽ sexum parere: hoc puellari augurio usa traditur: uti ex eo par/tum prænotaret: ouum in sinu fouendum accœpit: subinq; illud nutrici da tum: ad refouẽdum per uices reddebat: necubi tepor ad alendũ fœtum iter mitteretur: neq; falso augurio fertur augurata: siquidẽ Tib. Cæsarẽ peperit. il/lud quoq; notãdum: quod in ueterum annalib⁹ lectũ est: Gallinariũ fuisse quendã: cuius nomẽ adhuc requirimus: q mirifica arte: quid ex quoq; ouo foret præuidebat: quod ipsum a Plinio etiã describitur: & si minus id credẽ/dum uidetur: cũ ingenue idẽ ꝓfessus sit: haud in oĩbus suam se fidem legenti astringere: sed eam potius ad authoris ueteres relegat: nã nec ullum quidẽ mendaciũ tam falsum: tamq; impudens est (sicuti Plato testatur) quin suis quoq; authoribus defendatur.

De origine dei Canopi: ac eiusdem simulacro: & quo cõmento ac fraude pro deo sit habitus.

Caput. VI.

n Otandum & illud est: quod in ueterũ scriptis reperitur de origine dei Canopi: & quo uidelicet cõmento Aegyptii sacerdotis ad cultũ numenq; deuenerit. ferunt.n. quod ipsi quidẽ Chaldæi per uarias orbis regiones ignẽ circunuehebant: ueluti propriũ ac summũ numen: qđ eo quoq; cæteros om/nis deos: eorumq; simulacra deuincebant: quæcunq; ex auro: ære: argento: eboreq;: uel alia qua uis materia essent. fiebat.n. ut ignis plane superior eua/deret: cõuenerant autẽ populi: ut uicta numina uictoribus cõcederent: quo rei ueritas cũctis mortalibus de adorãdo numine constaret. Hæc igitur cum sacerdos Canopi Aegypti⁹ percœpisset: dignũ sane cõmentum: atq; per calli dũ contra ignẽ excogitauit: solent in Aegypto uasa quædã fictilia effici: quæ hydriæ appellantur: crebris unde quaque: ac minimis prope foraminibus patentes: ex quib⁹ cum aqua decidit: defecatior: atq; purior effluit: sacerdos igitur Aegypti unam forte ex his cœpit: atq; obstructis foraminib⁹: uariisq; coloribus depictam: & aquis plenam: ut idolũ constituit: ac super uetere si mulacro diligenter collocat: quod esse Menelai gubernatoris ferebatur: ue/niunt Chaldæi: circunstant numen: cõflictum ineũt: & ignem simulacro ad mouent: tum uero cæra ipsa (qua uasis foramina obstructa erant) grassante igne resoluitur: & aqua profluẽte ignis extinguitur: quo factum est: ut frau/de sacerdotis Aegyptii Canopus uictor haberetur: unde simulacrum quoq; illius perexiguis pedibus: contracto collo: ac prominenti alueo in amphoræ modũ formatũ est: dorso etiam æqualiter tereti. hæc de Canopo deo: eiusq; origine traduntur: & in Sudæ collectaneis: & in sacra historia Turrantii Ruffini.

Pacuuianũ ænigma de testudine: ac uersus eiusdem lepidissimi ex Tragœdia allati: tum locus Tertulliani expositus.

Caput. VII.

d Ici non potest quanta sit olim facta iactura in his maxime apud nos au thorib9 : qui tragœdias & cōmædias scripserunt : sic ut eorū uix nomina reperiātur: cū Romani primū ciues his potissimū fabulis agēdis magnope detinerētur. nos uero ita auide ātiqtatē excutim9 : & uestigia illa ueterū poetarum requirimus: ut in his etiā libenter cōmoremur: quæ a nostris grāmaticis q̄libet intercisa & deprauata afferūtur. cuiusmodi ænigma est, illud quod ex Pacuuianis fabulis celebratur his lepidissimis uersibus.

Sanguine cassa: domiporta: terrigena traditur:
Quadrupes: tardigrada: agrestis: humilis: aspera:
Capite breui: ceruice anguina: aspectu truci:

Euiscerata inanima cum animali sono: id ænigma cum in pacuuiana fabula paulo obscurius proferatur ab Amphione: responsum ab atticis est non intelligimus: nisi aperte dixeris: tum ille unico uerbo respondit cocleam esse: quod ipsum proterea censui apponendum: ut ætatis nostræ homines intelligant: quantum sibi ueteres illi in nouandis componendisq; uocibus tribuerent atq; indulgerent: cum domiportam Pacui9 : & tardigradam uocauerit testudinem: siquis autem inuenire hoc uelit: is apud. M. Ciceronem de diuinatione inquirat: quo facilius locū doctissimi uiri Tertulliani intelligat: qui in libro de pallio de hoc ipso ænigmate Pacuuiano non nihil rettulit.

Scita & elegans obseruatio ex lege ueteri de re uenerea: ac de edictis etiam Semiramiis ab Heliogabalo imper. institutis.

Caput VIII.

n On defuerunt apud ueteres: qui & eruditione & ingenio clari : præcepta in litteris referrent: quibus amorum delitias: & instrumēta describerent: tum quibus artibus: & quo studio sequi amores debeamus : quoniā & populi quidam celebrantur: apud quos illi multo acceptiores atq; honestiores: qui insectādis amoribus promptiores: atq; acriores haberentur. Sed ego cum in. S.C. inciderim de re uenerea: quod olim Romæ (ut fertur) in tēplo ueneris foret: minus putaui indignum: si in nostris etiam commentariis legeretur: necubi delitias istiusmodi: & ueterum elegantias aspernari uideamur: qui ad ipsam præcipue antiquitatem respicimus: ad hunc igitur modū sacra lex de re futuaria lecta est.

Iure Visundi: Consectandi: Susurrādi: Gestiundi: Suttrudendi: Salutandi: Confabulandi: Precādi: Perpetuo: Interdiu: Futuariis: permissa ex me sūto: ex æde: foramine: horto: postico: impluuio : cuncta hæc cōmoda nemo homini prohibunto: fidē: cōsilia ferūto: seruanto auxiliū: operā ue dāto: sub noctu uota tractanto: promissa: iuramēta: lamenta admiscūto : sollicitāto: uerecundiam: timorēa mouēto : tristitiam suppremunto: tempori locoue obsecundanto: occasioni ne unq̄ cædunto. internuntias epistolas succudunto. his spem: uoluntatem: expectationem: necessitatem: misericordiam adlectanto: inserūto: fraude: ui : dolo: obstentatione: attemperate utūtor: pru

dentiam:tacuitatem habento:tenũto:gestiunto: ex pathica quicq̃ sempiter ne quasi stipem:& pignus capiunto:eius permissum aduehunto: nouã quæ runto:astu ue:pompa grandianimem:nobilem insectantor:notas coniecta/ rias tectius nouanto:hæc hactenus. nam & obid referendum hoc fuit : quo niam Varius quoq; Heliogabalus imp. Sen.C. quædã ridicula & amatoria uulgauit:quæ matronæ cui se crederẽt: & ad cuius osculum ueniret:qua ue ste:quibusq; ornamentis uterẽtur:eaq; Sen.cons. de nomine suæ cõiugis Se miramia iussit appellari : sicuti Aelius quoq; lampridius testatur ad iperat. Constantinum Augu.

De sæuitia Macrini iper.& qua crudelitate i adulteros animaduerterẽt: tum alia obiter addita.

Caput.IX.

p Er multa in ueterum monumentis legũtur:quæ Macrini imperat. sæ uitiem atq; crudelitatem referant:is enim iter eos principes merito ab authoribus reponitur: qui imanes atq; sanguinarii sunt habiti:Sed ascribẽ/ dum est nouum feritatis gen9:inuentumq; ab eodem maximæ crudelitatis: ut ex hoc constare possit:q̃ esset Macrinus diri animi : atq; prodigiosi in sup pliciis exibendis. cum igitur duo milites(ut a Capitolino relatum est)ancil læ hospitis pudorem uiolasse crederentur:atq; illud Macrinus imper. p fru mẽtarium didicisset : iussit eos in mediũ produci:simulq; interrogauit:utrũ factum hoc esset: quod cum constitisset:statim geminos boues miræ magni tudinis uiuos aperiri uissit: atq; his milites singulos inseri: capitib9 boũ exe ctis: quo facilius una colloqui possent:ita hominis sæuitas nouo quidẽ sup plicio in puniendis adulteris delectabatur:Quin idẽ quoq; Macrinus ad exẽ plum Mezentii uiuos homines mortuis alligabat : ac longa tabe confectos infando mortis genere exanimabat, ut eleganter poeta Vergilius expressit de Mezentio.

Mortua quin etiam iũgebat corpora uiuis:
Componens manibusq; manus:atq; orib9 ora:
Tormenti genus.& sanie:taboq; fluenti
Complexu in misero: longa sic morte necabat.

mitto quod & milites suos i crucem tulit:& ex quaq; seditione decumauit : atq; cẽtesimauit : ut nõ Macrinus uulgo:sed Macellinus passim uocaretur.

De nominibus militum : & qui sint primani:tertiani:quintani & eiu smodi alia apud Cor.Tacitũ:& de quartariis mulionibus apud Lu cilium.

Caput'.X.

p Er multa & uaria sunt i ipso exercitu militum nomina:de quibus pas sim mentio fit apud authores:sicuti qui ab armis:uel gradu & stipen/ dio denominant̃: sed a legionib9 etiam milites quidem uocãtur:nam legio

ñes ipse a numero interdum dicebantur: ut quarta: sextadecima & eiuscemodi: quod inuenio cũ apud alios ueteres: tum in historia Cor. Taciti frequẽs: is enim primanos milites: secundanos: quintanosq;: & quartadecimanos sæpius refert: posthumus inquit præfectus castrorum: secũdæ legionis cognitis quartadecimanorum: uigesimanorumq; prosperis rebus: quia pari gloria legionem suã fundauerat: se ipsum gladio transfegit. & in alio mox libro: Sed ipsis inquit legionibus inerat diuersitas animorũ: Primani: quintaniq;. Turbidi adeo: ut quidam saxa in Galbæ imagines iecerint: idem quoq; author in duodeuigesimo expressius hoc totum explicat: forte inter padum: uiamq; inquit patenti campo duæ legiones congressæ sunt pro Vitellio una & . xx. cui cognomen rapaci ueteri gloria insignis: e parte Othonis prima adiutrix: non autem in aciem educta: sed ferox & noui decoris auida: primani stratis una & uigesimanorum principiis aquilam abstulere: quo dolore accensa legio impulit rursus primanos: ĩterfecto Orfidio benigno legato: & plurima signa uexillaq; ex hostib⁹ rapuit: a parte alia propulsa quintanorũ ĩpetu tertiadecima legio circumuẽti pluriũ accursu quartadecimani: & ducib⁹ Othonis iam pridẽ ꝓfugis: Cecinna ac Valens subsidiis suos firmabat: hæc Tacit⁹ nam & . C. Suetonius eodẽ mõ tertianos: & decumanos intelligit. Quartarii uero in satyris Lucilianis muliones mercennarii appellati sunt: qui quartã sibi partem q̃stus acciperẽt: ut Põpeius Sex. in libro de ueibis priscis. xvii. tradit: allato etiam Luciliano carmine.

Porro homines neq̃ malus: ut quartarius apros ⁹
Colligere omnes.

De Proculo & Regillo imperat. & quõper iocum fortuna illudente ĩperii dignitatem adepti sunt.

Caput. XI.

u Erum profecto ẽ: quod a philosophis per multis probatur: homines quandoq; fortunam sibi uel confingere ex tempore: uel assummere: id ego cum Romanos annales legerẽ: maxime comprobaui: ĩ quis tã uaria: tam promiscua & multiformis imperatorum fortuna appareat: ut quidam ex loco per humili ad illud imperat. tam Sanctum: tam Augustum nomen ascenderint: alii rursus ueluti ex ioco & quasi cauillo desilierint. sicuti inter alios & Proculus & Regillus: quorum exempla referenda in præsens putaui: ut iocantis fortunæ aleam: ac libidinem in conspectu haberemus: de Proculo igitur sic traditum est a bonis authoribus: cum in cõuiuio (ut fit) latrunculis lusitaret: ac decies imperator ipse exisset: statim scurra tum quidã (ut parata sunt ingenia blandientiũ) salue inquit Auguste: & allata purpura (ut mos erat) ei⁹ humeros ornauit: eumq; adorauit: qua ille occasione uel oblata uel arrepta: ut imperator uulgo salutatus est: quod apud græcos retulit author Onesimus: & apud nos Flauius uopisc⁹ in libro ad Bassum secundo. De Regillo autẽ imper. haud hercle minus ludricum principium:

ac ridiculum fuit ad augusti nomen occupandum: cũ ille quæstione de ana logia proprii nominis habita ad imperiũ ꝓsiliit. nã Valerianus tribunus cũ diceret: ũde Regilliani nomẽ deductũ putam⁹: a regno quidã respõdit: quo dicto milites inibi: ut ad ea quæ cogitãt pniores: potest ergo rex esse: & nos regem facimus: coq; nomine putarunt illum imperatoria dignitate honestã dum: ac ita demum iocante fortuna Regillianus cum die sequenti processis/set: imperator est a principibus salutatus. neq; autem me latet hunc ipsũ Re gillianũ magis inter tyrannos: q̃ imperatores a quibusdam relatum: sed ut cumq; sit Romani certe imperatoris nomẽ obtinuit.

Quid apud ueteres significet sororiare: & quæ sint mammæ sororiantes in puellis: ac ibidem expositũ: quid fratriare: & fraterculare: ex Pompei cõmentariis: & Plini locus emendatus.

Caput. XII.

n Vmq̃ uideor magis in otio & honestis litteris uersari: q̃ eo tempore: quo cum Ioanne Corsio: & Iacetio nigro de optimis studiis: atq; omni antiquitate disseritur. quod equidẽ persæpe accidit: cũ utriusq; eruditio mul tiplex: & abunde elegans iure optimo cẽseri possi. itaq; nuper in hortis Ori cellariis: inter alia cõplura: quæsitum est de Sedigito uulcatio: deq; eius iu/dicio: quod ab eo factum est: de ingenio & ordine. x. comicorum: qui apud latinos in pretio habiti sunt: itẽ de poeticis uocabulis: & ueterum audacia. in uerbis inueniendis: excogitandis: atq; componendis: cuiusmodi fuerunt M. Plautus. Gn. Neuius. P. Laberius: qui paulo durior: atq; audacior habi/tus est. M. Cato. Q. Ennius: Fabius pictor: & allii eiusdem ætatis nõ ignobi les authores. Qua ĩ re minime absurdum fuerit hoc loco repetere: quid apđ Plautum Sororiare sit: & quo significatu accipiendum. Sororiare igitur pe/rinde est: atq; augeri: & procrescere: nam & mammas Sororiãtes uocarũt ĩ puellis (ut a Sex. Pompeio traditur) cum exuberantes intumescunt: quod il lis euenit ex cõpresso lacte: qua uoce usus est. M. Plautus in comœdia Friuo laria: quin & fratriare: & fraterculare in pueris accipimus (ut idem Sextus as serit) cum eorum mammæ intumescere incipiunt: quoniam ueluti pares fra terculi oriuntur: quod ipsum & in frumento spica dicitur facere: cum uirẽ/tia grana protuberant. Politianus uero mammas sororientes apud Plinium legebat libro. xxx. quo loco rigentes mammas habent cæteri codices: sed in uetustioribus sororiantes comperies: piscinæ maris inquit: mammas Sororiã tes: præcordia: maciemq; corporis corrigũt. de hoc a Politiano relatum ẽ & in secunda centuria: sed eius commentarii magna ex parte ab his retinentur: atq; ocultãtur: q meliores litteras: & ãtiquitatẽ impudẽtissime cõtẽpnunt.

Incredendum esse: quod a. C. Plinio scriptum est: de. C. Mecœnate: qđ in somnis per triennium fuerit: ac de his etiam: qui somniantes inambu lare consueuerint.

Caput. XIII.

hæc de diis alibi explicauimus: dicatis huic operi uoluminibus.

Quã sit grauissimũ crimẽ nimia in homine insolentia: & qđ ꝑ comitiali morbo habeatur: atq; execretur a philosophis.

Caput XII.

q Vantum præstiterit priẽnensis Bias consilio atq; sapientia in omnib⁹ uitæ officiis notũ est his omnibus: qui antiquitatis studio: atq; disciplinis delectantur: cum ab ipso etiam Apolline propter egregiã singularẽq; illius sapientiã: tripode aureo donatus tradatur. is igitur inter cætera hominum uitia & delicta: fastũ: præcipue ac insolẽtiam odio maximo habuit: nihil existimans iniquius ac scelestius in rebus humanis fieri: q̃ elatione animi: ĩmodicaq; arrogantia uti. quo circa modeste ĩquit & ciuiliter in uitæ officiis agendum esse. ita enim gratia & studium paratur apud omnes: fastus autem & insolentia damnum atq; odium affert. Sed & Zeno ille citieus (cui⁹ uerecundia præcipue cõmendatur) monere homines consueuit: ut nihil ꝑ rius fastu & insolentia indignus atq; fœdius existimarẽt. idq; cũ in omnibus tum in iuuenib⁹ maxime: qđ eorũ ingenia sine ulla ratione impudẽtissime insolescant: eoq; nomine in furorem atq; insaniam facile rapiant: de qua rẽ cum copiose atq; eleganter Picus Mirandula mecũ disseruisset: haud alienũ existimaui ab instituto nostræ professionis: aliquid ceu ĩnemosinon mihi ipsi adnotare: est enim hac in re habẽda semp ĩmemoria Heracliti Ephesii sententia (qui ex ipsa scribendi obscuritate scotinos est appellatus) is namq; fastum dicebat atq; animi elationẽ: perinde atq; sacrum morbũ seu comitialẽ habendum atq; extimandum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER QVARTVS DECIMVS.

Quam probis moribus & egregia doctrina Plutarchus præstitit: ac ibidẽ epistola eiusdem ascripta ad Vlpium Traianum Augu.

c Omplura sunt in græcorum cõmentariis: quæ Cheronensis Plutarchi mores: atq; ingeniũ declarent: quãta uidelicet modestia & probitate omnes disciplinas: atq; optima studia percoluerit: etsi opera ab eo cõposita: elucubratæq; uigiliæ hoc totum etiam cõprobent: iuxta illud: qualis oratio talis uita: nam cũ Vulpii Traiani Augu. præceptor fuerit: ac eiusdem ingenium bonis disciplinis ĩstruxerit. suũ esse officium existimauit: non minus honestis studiis: q̃ proprio uitæ exemplo eum optime erudire: qui merito consensu omnium totius orbis terrarum impe. dici deberet: neq; mõ imperator: sed optim⁹ impe. qđ ĩ nũmis adhuc

ueteribus uulgo perspicitur: in quibus idem Traianus titulo quasi pecülia ri optimꝰ censetur. sed libuit epistolam philosophi Plutarchi subiicere: ad eundem Traianum descriptam: quo facilius iudicari possit: quanta animi li bertate: ad optima quæq; consequenda adhortetur & moneat: quasi iam tũ tanti animi indolem: ac uirtutem prænotaret: Plutarchus Traiano Augu. ꝓ salutẽ. Modestiam tuam noueram non appetere principatum: quem tamen optimis moribus semper mereri studuisti: itaq; tanto dignior hoc iudicaris: quanto a crimine ambitionis abesse longius extimaris: quo nomine tuæ uir tuti gratulor: & fortunæ meæ: si eũ recte gesseris: quem probe meruisti: alio-qui te periculis: & me detrahentium linguis subiectum iri nõ dubito: cum & ignauiam Imperatorum Roma non ferat: & sermo publicus delicta di-scipulorum refundere soleat i præceptores. sic Seneca Neronis sui culpa de trahentium uerbis incessitur: adolescentum suorum temeritas in Quintilia num refunditur: & Socrates in pupillum suum dementior fuisse culpatur: tu uero quodcumq; uelis: aut cupias rectissime geres: si non a teipso recesse ris: si primum te: animumq; tuum composueris: si omnia ad uirtutẽ dispo-sueris: recte tibi uniuersa processerint: ciuitatis constitutiones: morumq; ui res tibi descripsi: quibus si (ut par est) obtemperaueris: Plutarchum uiuendi habebis authorem: alioqui præsentem epistolam testem inuoco: qđ in per-niciem quidem Rom. imperii nõ pergis authore Plutarcho: hæc hactenus: quæ ab authore in libro de imperatoria institutione referuntur:

Sacricommisum: & impiecõmissum quõ inter se differant: ex pontificũ legibus: & quid hæc uerba significent.

Caput. II.

a ppositeme Hercle: & erudite seruata ẽ a ueteribus Rom. proprietas q̃ dã: & potestas in exponẽdis uocibus: adeo ut quo antiquiores aliquid scripserũt: eo id uideatur absolutius: doctius: ac sincerius: sicuti qđ nup i iu re pontificum Rom. legimus: quo loco impiecõmissũ: & sacricõmissũ dif-ferre iter se asserunt: nã cõmictere impie is dicitur: qui tũ purgari potest: ille autem sacri cõmissi arguebatur: qui nullo pacto aut tempore posset expiari: uersus ex tabulis illis pontificum hi sunt.

Sacricõmissum est: quod nunq̃ expiari poterit:
Impiecommissum est: quod expiari poterit.

Qua in re pegregie mihi uideĩ cõsiderasse aliud ad uitæ modestiã ptinere: al terũ ad relligionẽ & deos: itaq;. M. etiã Cicero ius pontificũ accurate doctꝰ: hoc inquit postremum uel aspersione aquæ: uel dierũ numero tollitur: ani mi labes neq; diuturnitate uanescere: nec manibus ullis elui potest.

De obitu demonum: ac memoranda historia de Panis interitu Tib. Cæs. imperante: tum de Christo etiam non nihil considerandum.

Caput. III.

LIbrum fecit Cheroneus Plutarch9 hoc titulo: qđ oracula ueterum defecerint. uir iudicio & græca eloquentia summ9: in eo autem demones quoq; ipsos fuisse mortales affirmat: exemplumq; adicit de Panis memorando interitu: quē accidisse inquit Tib. Cæsare imperante. quod ego pteriissem ut cōmenticium: & fabulosum: nisi me Plutarchi grauitas: & in rebus decernendis iudicium cōmoneret: sed eius uerba subscribam: ex quibus aperte hoc totum de Panis interitu cōstare possit. de morte inquit demonū audiui equidem a rethore Aemiliano: uiro & prudente ac modesto: quē multos uestrum cognouisse arbitror: qđ cū eius pater Italiam adnauigaret: circa insulas. quas appellant echinādas: uentis deficientib9 ,ppe Paxas deuenisset: cūq; omnes fere: qui simul nauigabant: attentiores euigilarent: repente a Paxis insula uox magna est exaudita: qua Thānus quidam uocabatur: quæ uox rei nouitate magno admodum terrore cunctos perculit. Thānus enim ille: qui uocabatur: homo erat ægyptius: eiusdemq; nauis gubernator: ex quo semel atq; iterum uocatus nihil respōdit: tertio autem morē uocanti gessit: atq; illi respondit: ille uero multo maiori uoce exclamauit. cū fueris propter paludem: nuntia tunc Pana magnum esse mortuū: quo audito dicebat Epiterses (ita enim Aemiliani pater uocabat̄) omnis magno terrore fuisse affectos: cumq; magnopere dubitarent: an eiusmodi uoci foret obtemperandū: Thāni gubernatoris consilium hoc a cæteris probatum est: ut si uenti pro uoto spirarent: nihil prorsus dicēdum: sin autem contra accideret: ac flatus eo loco deficerent: proloquendum esse: quod audierūt. cum igitur paludem attigissent: neq; tum uenti spirarent: Thannus ipse in æquor pronus clara uoce exclamauit: quæ audierat: Magnus Pan mortu9 est: quo nūtiato statim magnus multorum gemitus: quodā quasi miraculo exauditus est: quoniamq; haud pauci fuerant: qui simul nauigabāt: cum facili cursu Romā uenissēt: tantæ rei rumores uniuersam quidem ciuitatem replerunt: Tib. autem Cæs. (qui Romanæ tum rei. pu. imperiū gerebat) Thannū accersiuit: eiq; tā certā fidem habuit: ut conuocatis philosophis: qui in urbe erant: diligenter q̄sitū sit: quis nam ille Pan esset: ipsi uero philosophi pari consensu dixerunt: de illo quidem nunciatum uideri: qui a Mercurio: & Penelope originem duxerit: hactenus Plutarchus. quæ uel Pāphilus Eusebius ad episcopū Theodorum recenset: idemq; ait: dignum esse diligenti animaduersione: eodem tempore fuisse hunc demonis obitum: quo & Christus: quem pro summo deo Christiani colunt: qui omnes quidem demones: de hominum uita expulit: atq; deiecit: Tib. enim imperante christus uixit: & pro salute mortalium in crucem elatus est: sed hoc totum commodi9 in sacris theorematis explicauimus.

Galieni Impe. impudenter dicta contra Rom. rem. pu. & quo animo fuerit in acceptis cladibus atq; defectionibus.

Caput. IIII.

c Vm legerem nuper Rom. annales: in quibus imperatorũ historia scribitur: aperte cognoui quãto in discrimine romana dignitas sæpissime ageretur: his pſertim tẽporibus: quibus ipsi principes libidinibus ac uoluptatibus deditinihil præterea pensi habebant de imperio Rom. & eius maiestate. itaq; mirandum non est: siquando tam summa dignitas ad hastã etiã deuenit: ac uilissimi instar mancipii uenditioni exposita est: ut is imperium orbis possideret: qui plus auri militibus obtulisset. illud autẽ fœdi⁹: atq; dãnosius: qđ & quidã impe. de accœptis cladibus: ac ꝓuinciarũ defectionib⁹: ĩpudentissime iocati sunt: cuiusmodi fuerũt illa: quæ Galieno ĩperante cõtigerũt: is. n. tam pditæ fuit licentiæ atq; ĩprobitatis: ut cõtra Rom. dec⁹: propriamq; dignitatẽ: ĩ his iocari non dubitaret: q̃ in humani generis dãnũ eztarent: sicuti ab antiquis scriptoribus asseritur. nã cum Galieno relatum esset: ægyptum a Rom. ĩperio desciuisse: ita illudẽs inquit: qd sine lino ægyptio esse non possumus? perdita autem Gallia risisse fertur: et nõ est inquit tuta res. pu: sine trabeatis sagis? cum uero Asiã uastatã: & Alemãnoꝝ cõcursionibus: Scytharumq; inuasionib⁹ comperisset: qd inquit sine aphronitis esse nõ possumus? sed istiusmodi plura alia & fœdiora de Galieno impe. a Pollione Tremellio scribuntur ad Cõstantinum impe.

Probro fuisse apđ romanos: ut equites ac pedites in cœlibatu essent: tũ leges allatæ contra cœlibatum: & qd item Moses & Plato statuerint.

Caput. V.

e Gregie ac prudenter a ueteribus factum est: qui ciuitatũ instituta & leges uolebãt a suis ciuib⁹ pdisci: ne uidelicet ignari rerum & uitæ: rationisq; expertes haberi possent: nã qd esse hominibus melius ac poti⁹ debet: q̃ ex alioꝝ inuẽtis: atq; cõstitutionibus prudẽtiã augere: & inscitiã prorsus repellere. ex quo illud nũp obseruandũ putaui: quod in. xii. relatũ esset cõtra eosciues: q in cœlibatu ꝑsisterẽt: erat. n. censorũ officium: ne Romæ equites ac pedites cœlibes forent: qđ hoc ipsum ueluti probrũ habitũ est. uersus autem ex antiquis legibus subiiciam: quo facilius id totum innotescat.

Censores equitũ: peditumq; prolem distribunto.

Cœlibes esse probibunto.

Mores populi regunto.

Probrum in senatu ne relinquunto.

Ex his constat: qua diligentia & studio seruatum sit a. f. p. q. r. ut eorum soboles concresceret. Val. autem maxim⁹ Camillũ: & Posthumiũ Cẽsores tradit fecisse eos ærarios: qui ad senectutem cœlibes peruenerant: cumq; alii qui talem constitutionem incusarent: puniti sunt a censoribus: hæc asserentibus natura uobis quemadmodum nascendi: ita gignendi legem præscribit: parentesq; uos alendo nepotum nutriendorum debito: siquis est pudor alligauerunt: ite igitur: & nodosam exoluite stirpem utilem posteritati numerosæ: sed & Moses hoc idem constituit: qui diuinas leges: quasiq;

oracula quædā hebræis tradidit: Plato uero ī omni uitæ officio cōsultissim9: ita in legibus statuit: uxorem quisq; a xxx. anno: usq; ad xxxv. ducat. qđ si non faxit: pecunia & probro mulctetur: ita. n. fit ut humanū genus suapte natura immortale existat: neq; ullus puto reperitur: qui nō maxime cupiat æternum sibi nomen apud posteros: itaq; hac una ratione: perpetua ducātur hominū sæcula: qđ & filii filiorum cōtinuo generādi ordine coalescāt: neq; fas est se ipsū hac imortalitate eximere: quod ab illis efficitur: q filios & uxores cōtemnunt: quicumq; huic legi obsecundauerit indēnis esto: qui secus faxit: & pecunia & probro mulctatus esto: Hinc factū existimo: ut in Rom. ciuitate leges trigeminæ: & aliæ passim latæ sint: ad usū procreādæ sobolis: de quibus apud ueteres per multa leguntur.

De cētenariis cœnis: ac uerba Tertulliani exposita: tū de lege Fānia: & miliariis apris: & columnis.

Caput. VI.

t Ertulliani uerba sunt ī Apologetico cōtra gētiles: quo loco de Rom. legib9 agit: quo nā illæ leges abierūt: sumptū & ambitionē cōprimentes: q̄ cētum æra nō amplius in cœnā scribi iubebāt: nec āplius q̄ unā inferri gallinā: & eā nō saginatā: in his autē sumptuarias leges insinuat: quibus cautū erat ne supra. C. HS. in conuiuiis quisq̄ romanus expenderet: sed erit puto minus indignū: si uerba Fāniæ legis referemus: cū præsertim de re ipsa nō Gellius tantū: sed Sāmonicus: & Macrobius aliquid tradant: ut ea mictā in præsens: quæ de Licinia: æmiliaq; legibus dicant: satis. n. futurum est gratis: si de Fannia q̄ legerim apponā: quibusq; uerbis cibarii sumptus: ac nimi9 romanorum luxus inhiberet: ludis inquit romanis: plebeis: & saturnalib9: & aliis qbusdā dieb9 æra cētena indies singulos īpendūto: & aliis dieb9 x. in singulis mēsibus trigena sunto: cæteris diebus oībus tantūdem: si qui plus faxit dicta pœna damnatus esto: hinc Tertullian9 romanorum libidinem & ambitionem in cōuiuiis tam urgenter accusat: cœnasq; illas ueterum parciores appellat centenarias: uideo enim inquit & centenarias cœnas: a centenis iam sextertiis dictas. nam & Lucilius poeta amarulentus centussem in satyris: legem eandem lepide uocauit: per multis autem legibus cœnas illas ꝓfusiores: & adipales romani cohercuerunt: quod in ueterum commentariis abunde explicatur. C. certe Plinius cum de nimio sumptu romanorum in extruendis ædificiis scribit: ad hunc modum Rom. po: improbitatem incessit. extant inquit censoriæ leges: glādia ī cœnis: gliresq;: & alia minora apponi uetantes: marmora inuehi: & maria huius rei causa transiri: quæ uetaret lex nulla lata est: iam & in ueterum ædificiis columnæ: & porticus centenariæ sunt appellatæ: quæ centum passibus longe essent: sicuti & miliariæ porticus apud Suetonium: & alios authores: a numero millenario dicūtur: Var. autem Terentius ad. Q. Pinnium de uillaticis pastionibus miliarios apros urbane appellat: qui mille pondo crederentur: Aelius uero

Lampridius Antoninum Heliogabalū Impe. cētenaria uasa refert habuisse argentea. i. ut conicio cētum pondo. uerba eius hæc sunt. primus Heliogabalus mensas deinde & capsas argenteas habuit: primus etiā cacabos: uasa deinde cētenaria argentea sculpta: & nō nulla schematibus libidinosissimis inquinata.

De urbanitate. M. Antonii cū græcis: & quo cōmento Atheniensium blādimentis illuserit: ac digno talione represserit.

Caput. VII.

u Rbane factum est: atq; admodū callide a. M. Antonio: cum Atheniensium urbē uictor ingrederetur: nā cum ipse Antonius ob res egregie gestas: pro deo Libero haberi se uellet: atq; id nomē statuis etiam uelut īsigne elogium ascriberetur. Atheniensis populus: ut qui ingenio & salibus præstaret: statī cōsiliū hoc iniuit: ut ipsū quidē Antoniū in tāta uictoria nō summis mō honorib9 decoraret: sed etiā uenieti blanditer obuiā irent: et ea ratione qua Bacchi numen salutando exciperent: eunt igiť obuiā Athenienses cū liberis: & cōiugibus: & Dionysiū uocitantes blādissime salutarūt: quod hactenus satis cōmode ꝑ re ipsa processerat: sed qm̄ blādiri atticorum est: ac nimiū assentari: adiecerūt etiā Palladem se (q̄ in arce Atheniēsium colebatur) Libero i matrimoniū despondisse: simulq; ut eam duceret: nuptiæq; fierent impense illum rogauerūt: qđ Antonius haud quidē contēpsit: & occasione accepta: ducturū se prorsus respondit: sed impare tamen se Atheniēsibus nomine dotis mille talentaū quo apparet q̄ subdole: q̄ astute Romana calliditas ingeni attico illuserit: quādo; Atheniensiū plausus ac blanditie: nō mō (ut inquit Anne9 Seneca) ab homine Ror. deprehēsæ sunt: sed etiam castigatæ. quo nomine quidā e græculis festiue ac scitule in hunc modū fertur iocatus. Hic impune ad uxorem: sed atheniensium sponsalia mille talentis sūt extimata.

Quæ sit apud Syrios dea Adagartis: ac de eius simulacro: & qđ uirginis signū ꝑ Iustitia sit a Nigidio Figulo accœptū: eiusdemq; uerba apposita.

Caput VIII.

c Vm nuꝑ legeretur Bassi cōmentariū sup. c. Germanici phenomenis: q̄ ille ex poeta Arato ciuibus romanis latina exhibuit: in eū forte locū lectio deducta est: quo de Erigone a Germanico scribitur: hæc. n. inter Leonē & Librā domiciliū tenet: sed ibi forte q̄situ ē: q̄ nam foret dea Adagartis: qm̄ Bassus ad hunc modū de ea tradit. uirginem inquit nō nulli esse Cererē dixerūt: eo qđ spicis teneret: alii Adagartim: quidā uero Fortunā: quoniā sine capite astris infertur: uerum cum nihil tum suppeteret: incidi mox in Macrobianas cœnas: in quib9 potestas ac uis eiusdem Adagartis descripta est: quo maxime loco de Adad: & Adagartide syriis diis agitur: sed ascribā Vectii prætextati uerba: nequid hac in re possit desiderari: Deo inquit: quem summum maximūq; Assyrii uenerātur: Adad nomē indiderūt: eius nominis interpta

tio significat unũ: hunc ergo ut potissimum adorãt deum: sed eidem subiũ/gũt deam nomine Adagartym: omnemq; potestatẽ cuntarũ rerum his duo bus attribuunt: Solem: terramq; intelligentes: nec multitudinẽ nominum enuntiãtes: diuisam per omnes species potestatem: sed argumentis quibus ornãtur significantes: multiplicem præstãtiam duplicis numinis: ipsa autẽ argumenta solis rationem locuntur: namq; simulacrum Adad insigne cernitur radiis inclinatis: quibus monstratur uim cœli in radiis esse solis: qui de/mittuntur in terram: Adagartys simulacrum sursum uersum reclinatis ra/diis insigne est: monstrando radiorum uim superne missorum enasci: q̃cũq; terra progenerat: sub eodem simulacro species leonũ sũt: eadem ratione terrã esse mõstrãtes: quã phryges finxer̃ matrem deũ. i. terrã leonibus uehi. sed & Strabo diligens author in rebus syriacis deam hanc Syris ascribit: transflu uium inquit Bambiena est: quã urbem etiã Edessam & sacrã appellant: ĩ ea uero deam Syriam Adargatym colũt: ex his abunde cõstat cuiusmodi apd̃ Bassũ dea sit Adargatys: eamq; tali nomine apud Assyrios ꝑ terra uenerari. Bassus enim spiciferam uirginem uarie accœptã asserit: sicuti & C. Higiginꝰ in secundo Astronomicon ad Fabium recenset. Nigidius uero Figulus iustitiam uel æquitatẽ eã existimatã probat his uerbis: uirgo ipsa iustitia siue æq tas dicitur: q̃ inter mortales locis pene oĩbus & cõciliabulis solita esset consistere: atq; omnibus ꝑcipere: ne temere a iustitia: & æquitate discederent: qui q̃ diu monitis eius obtemperarunt: sine ulla quidem cura ac sollicitudine uixerunt: sed cũ negligentius obseruarent: insidiisq; & cupiditate & auaritia: alter alterum deciperet: discessit illa ab hoĩbus: & digna cœlesti numero immortale præmium pietatis possedit: unde illud uulgatum.

Victa iacet pietas: & uirgo: cæde madentes
Vltima cœlestum terras astrea reliquit.

De triplici numerorum proportione: in arithmetice: musice: ac geome/trice: tum de eleganti similitudine ad rem. pu.

Caput IX.

s Criptũ copiose a ueteribus: & erudite admodũ explicatũ: q maxime censeanẽ termini ac proportiones in his numeris: quorũ ratio ad musicem: arithmeticem: & Geometricam disciplinã pertineat: neq; ĩdignum sane est: aut ab honestioribꝰ litteris abhorrẽs: ita eorũ rationes & præcepta callere: ut facile cognoscas: quæ minor in quolibet termino sit proportio: quæ maior: quæ item possit æqualis appellari. nam ĩ arithmeticis maior quidem proportio est in minoribus terminis: in musice autem maior est proportio in ma/ioribus terminis: Geometria uero & in minoribus: & in maioribꝰ æquali ꝓportione componitur: qđ hæc in quibusq; proportionibus æqum ius ubiq; custodiat: ex quo Anicius Boethiꝰ: qui mathematicas a græcis accœpit: peleg ãti similitudine uide℞ usus ad hãc ipsã proportionum uarietatẽ dignoscẽ/dã: scribit. n. qđ ipsa quidem Arithmetica ei potissimum rei. pu. comparan

da est: quæ a paucioribus regitur: musica illi: q̃ ab optimatibus: Geometriã uero inquit: statũ quasi popularẽ effingere: qđ æqualiter oĩa pensare: ac extimare iudicet. maxime autẽ uersat̃ hæc facultas in his uestigãdis: q̃ plana & solida dicuntur. planũ. n. quod in latitudinẽ: & longitudinẽ lineas habet: sicuti triquetra: & quadrata sunt: citra altitudinẽ in area descripta: solida uero quæ nõ latitudinẽ & longitudinẽ cũ linearũ numeris habent: sed altitudines extollunt: ut sunt Metæ: Pyramides: Tesseræ: atq; cubi: quos latine q̃dã quadrantalia interpretant̃: sed hæc alias cõmode a nobis sunt exposita.

De Romanorum studio in bonis disciplinis: & relata contẽtio inter Lucullum: Hortensium: & Sisennam de historia marsica componenda.

Caput. X.

d Electant me interdũ exẽpla q̃dam Romanæ nobilitatis: quæ in bonis adeo disciplinis excolebatur: adeo litterarũ studiis fauebat: ut nihil mirum sit: ad sũmum ꝓpe fastigiũ cuiusq; eruditionis eos deuenisse: sed. n. nostra ætate illi fere uulgo haberi solent sapiẽtiores: & nobiliores: q honestas q̃dem disciplinas: ac litterarũ cognitionẽ contẽpnant. L. autẽ Lucullus: & q tũ romana ciuitate princeps agebat: longe aliter sentientes: ita bonis studiis egregie affecti erãt: ut cũ uiris doctissimis uersari assidue: & cõgredi non dubitarint: eiusmodi ꝓclara illa cõtentio celebratur inter Lucullũ: Hortensiũ: & Sisẽnam: de qua putaui esse aliquid afferendũ: ne tã inepte quidam ætate nostra supcilium tollant: ac se se ob id supra cæteros ponant: qđ & litteras oderint: & litteratos etiã despiciant. cõuenerunt igit̃ inter se (ut fit) L. Lucullus. Q. Hortẽsius: & . L. Sisẽna: idq; ea cõditione: ut cui sors cõtigisset: is Bellum Marsicũ describeret: oratione uel carmine: græce uꝫ aut latine: pro ut sors declarasset: quod ipsum quidẽ cũ. L. forte Lucullo eueniret: græca oratiõe eiusmodi historiã diligẽter absoluit. quæ & a Cheroneo Plutarcho: & ab aliis quoq; celebrat̃: facile autẽ intelligitur quãto studio: & animi cupiditate togati homines bonis disciplinis incũberent: nam idẽ. L. Lucullus imperator maximus habitus est: Hortensius uero orator sũmus: quẽ & Cicero ipse in dicendo sibi aliquando ꝓtulit: Sisenna autẽ in scribenda historia omnes ꝓrsus romanos: qui ante se scripserant superauit. quod & Cicero idẽ ad Brutũ ĩgenue ꝓfessus ẽ: sed alias de Sisẽna: & Hõtẽsio cõmode dixim9.

Qua urbanitate Antoninus Geta Impe. ꝑ litterarũ ordinẽ cõuiuia strueret: quibusq; notis fercula ipsa prænotaret.

Caput. XI.

l Epidũ sane cõmentũ atq; urbanũ refertur a ueteribus Antonini Getæ impe. ĩ cœnis & conuiuiis agendis. fuit enim Geta uir ingenio haud q̃dem inelegãti uel inuenusto: is igitur consuetudinẽ hanc in parandis conuiuiis seruabat: ut ĩpas cœnas ex appositis litteris notari atq; ĩtelligi uellet: sciẽtibus id ipsum seruis: nam sicubi uoluisset in prandio exhiberi: perdices: pauos: porcellos: pisces: ac ꝑnas: tũ primæ dictionũ litteræ ad hũc modũ appo

nebanẽ.p.p.p.p.p.uľ mutatis aliter litteris: farcta: fasianos: ficus.f.f.f.tũ alia uarii generis edulia pari ordine litterarũ prænotabat: in quo uisus est uoluisse aliqua in parte. L. Luculli cœnas: atq; ordinẽ imitari: hoc autẽ de ĩpe. Geta Aelius Spartianus ad Cõstantinum Augu.rettulit.

Qđ nullæ deorũ imagines per.clx.annos in urbe Roma fuerint ex Numæ doctrina.et qđ Hebræi quoq; nullas ĩ tẽplis imagines haberent: aliaq; de templis atq; imaginibus memoranda.

Caput.XII:

r Es digna memoratu est: quæ a Clemẽte Alexandrino traditur: de Numa rege Romanorum: eiusq; relligione. refert.n. cũ is fuerit pythagoricus: Mosis præcepta & ritus ab eo magna ex parte seruatos: nã Pythagoras quidẽ ad Aegyptios accessit: eorumq; sacra: & mysteria diligẽter ꝑquesiuit: ex quo idem Numa inquit apud Romanos lege cõstituit ad exemplum Mosis: necubi diis imago ulla tribueretur: factumq; ob id: ut p.clx.ãnos ab urbe condita: nulla prorsus romæ aut depicta: aut in sculpta deorũ imago uiseretur. quod ipsum Augustinus: & Eusebius Pamphilus probãt: cũ de iudæorũ sacris: & relligione disserunt: sed.n.in eorum tẽplo: quod in Solymis nobilissimũ foret: nullam fuisse imaginẽ cõstat: quod & Cor. Tacit⁹ in historia iudaica nõ negat: & si ut loquacior a Christianis incessitur: Septimi⁹ uero Tertullian⁹ sic ĩ Apologetico: Cor.inquit Tacitus sane ille mendaciorum loquacissimus: in eandẽ historia refert Gn.Pompeiũ cum urbẽ hierosolymam cœpisset: proptereaq; templum adisset: speculandis iudaicæ relligionis arcbanis: nullũ illic repperisse simulacrum: et utiq; si id colebatur: quod aliqua effigie represẽtaretur: nusq̃ magis: q̃ in sacrario suo esset exhibitum: eo magis qa nec uerebaẽ extraneos arbitros: q̃q̃ uana cultura: solis enim sacerdotibus adire licitum: conspectus autem cæterorum uelo oppanso interdicebatur: hæc Tertullianus: Zenon uero Citieus in libro: quem de moderanda re.pu.scripsit aperte ostendit: ea prorsus contempnenda: quæ cura & studio hominum ꝑficiantur: Sacella inquit ac templa construere nihil q̃dem necesse est: nihil.n.sacrum iure existimandum: neq; pro sancto habendum: quod ipsi homines cõstruxerint: sed & Xerxes traditur omnia quidẽ templa in græcia cõbussisse: suadentib⁹ hoc Magis: qđ impium ac nefarium foret deos ipsos parietibus includere.

An uerum sit: quod de Numa: & Pythagora notauimus: ac ibidem probatum habuisse Romanos temporibus Numæ regis imagines deorum.

Caput.XIII.

c Onsiderandum melius est: quod in superiori capite notauim⁹ de Numa rege: & eius disciplinis: nam quæ traduntur a Pãphilo Eusebio: & Clemente alexandrino: eundem Numã præceptore Pythagora hebræos secutum: necubi Romanus populus deorum imagines haberet: authores quidem hac inre magni nominis & doctrinæ dissentiunt: Dionysius.n.Alicar-

nasseus erudite ꝓbat: Numã regem ãte philosophũ Pythagorã quattuor pe ne ætates uixisse: neq̃ ullo mõ eius disciplinis affuisse: quod & .M. Cicero & Plutarch⁹ Cheroneus: atq̃ Manetus uidenẽ concedere: qm̃ Numas ãte Crothonã: & Sybarim urbes cõditas: Romanũ ĩperium rexit. xvi. olympiade: Pythagoras autem sexagesima quarta Tarquinio ĩperante: qui superbus est cognominatus. Sed illud penitus a ueritate abhorret: qđ isti afferunt de Romanis imaginibus: siquidem Numæ regis tẽporibus (ut. C. Plinius tradit) simulacra q̃dam: & imagines Romæ extiterunt. qñ idem Numa Ianum gemi num dedicauit: qui pacis belliq̃ argumento in urbe coleretur: cuius effigies foret digitis ita compositis: ut adnotatione. ccclxv. dierũ: per significationẽ anni: atq̃ temporis deũ se designaret. de quo simulacro etiã Prætextatus in cœnis Macrobianis disputat: cum Ianum ipsũ pro sole accipiendũ esse copiose exequitur. neq̃ dubiũ est Romanoꝶ regum tẽporibus lignea quidẽ simulacra: & fictilia in urbe fuisse: quod & .C. Plinius existimauit: et si Augustinus longe aliter sentit Varrone authore: cui⁹ ĩquit uerba clarissime testanẽ: nullum fuisse in urbe simulacrum deorum ꝑ annos. clx. factumq̃ deinceps ut ex imaginum ac statuarũ multitudine: religionis cult⁹ negligẽtior: atq̃ contemptior haberetur.

De Asclepiade medico: qui lectos egrotis suspensiles prim⁹ excogitauit: ac de tricliniis uersatilibus imperatoris Heliogabali.

Caput XIIII.

c Omplura scripta sunt a ueterib⁹ de Asclepiade medico: qui ætate Gn. Põpei uixit: deq̃ eius ĩgenio atq̃ disciplinis. is. n. præter alia multa documenta: q̃ de arte medendi pertinerent: blãdimẽta etiam & quasi lenocinia cõmentus est: ad egrorum gratiam atq̃ iucũditatem: siquidẽ & balneorum consuetudinem celebrẽ fecit: primusq̃ lectulos excogitauit suspẽsiles: quorum molli: faciliq̃ iactatione: aut alliceretur somn⁹: aut mõbi ipsi magis extenuari possent: quod a. C. Plinio relatum est ex. M. Varronis cõmentariis. idẽ ꝑterea Asclepiades per multa in arte medendi cõmutauit: quod & Themison eius successor sectat⁹ est: de Vario autem Heliogabalo (qui supra oĩa rerum prodigia mollissimus fuit) traditum est: eũ uersatilia triclinia habuisse: in quibus quandoq̃ amicos suos ponere consueuit: eosq̃ uiolis & florib⁹ obrutos opprimere: sic ut aliqui animã efflauerint: quod in historia Lampridii memoratur ad impe. Constantinum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER QVINTVS DECIMVS.

Historia de Cleomede Pycte: & quib⁹ gestis atq; honoribus claruerit: ex Theodereto & aliis authoribus.

Elebratus est a. C. Plinio Euthimus Pyctes insignis: qui oraculo etiam summi Iouis consecrat⁹ traditur: quoniam semper olympiæ uictor: & semel uictus fuit: qua in re complura sunt allata a doctissimo uiro Hermolao ex Pausaniæ lectione. etsi de oraculo hoc nihil omnino apud Pausaniam comperies. legim⁹ autem apud authorem Theodoretũ nomen Pyctæ alterius: cui nomen Cleomedes: quẽ Pythi⁹ Apollo ut deum coli iusserit: sicuti Pythiæ carmine probatum est.

ὕςατος ἡρώων κλεομήδης ἀςυπαλαιεύς.
ὃν θυσίαις τιμᾶθ᾽ ὡς οὐκέτι θνητὸν ἐόντα.

puto autem non in iocundum fore legentibus: si ea hoc loco referam⁹: quæ ad historiam hanc Cleomedis pertinent. is igitur aduersarium unico ictu cũ percussisset: latera eius adaperuit: atq; iniecta manu intestina eduxit: sed cũ iudices hi: qui certamini præsidebãt: nimiam illam crudelitatẽ mirati essẽt: mulctandum quidem Cleomedem putarũt: is uero grauiter irat⁹ discessit: ac dum iter per forum capessit: columnã disiecit: qua tectum litterarii ludi suffulciebatur: eaq; ruina pueros omnis (qui ĩ eo ludo sessitabant) pobruit: quibus gestis factum est: ut eum Pythius inter deos rettulerit: ut est author Theoderet⁹. oraculi autem ipsius (quod supra rettulimus) sentẽtia hæc est. ultimum heroum Cleomedem Astypalẽsem: colendumq; sacrificiis: quando mõtalis esse iã desierit. sed & Pausanias a Cleomede refert lxxi. olympiade ĩpugillatu Iachum Epidãnium fuisse occisum: cumq; dannassent eum iudices: qđ iniquius se gesserit: palmamq; illi abstulissent: mærore nimio affectus: ad insaniam redactus est: & Astypaleã rediit: columnamq; ibidem euertit: qua litterarius ludus fulciebatur: eoq; casu sexaginta ferme pueri tradun tur in ludo extincti: quo circa cum illum sui ciues lapidibus impeterent: in Mineruæ templum se recœpit: atq; arcã ingressus: quæ forte ĩtemplo aderat: operculo se obtexit: diuq; frustra laborarunt Astypalenses: uti eam arcã aperirent: uerum confractis tandem arcæ illius lateribus: nusq̃ Cleomedem cõpererũt: itaq; in re tam mirifica delphos miserunt: qui oraculum cõsulerẽt: super his quæ Cleomedi euenissent: responsumq; a Pythia est idem carmen: quod ex Theodereto attulim⁹: ut Astypalẽses diuinos ei honores exhiberẽt: & uelut deum colerent: quod ego cũ diligentius aduerto: miratus pene sũ: a Plinio fuisse prætermissum: uiro in omni antiquitate perquirenda diligentissimo: de hoc ipso Cleomede: Plutarch⁹: Celsus: & Enomanus per multa

runt:etsi alicubi Diomedem:pro Cleomede reperias.

Nobile exemplum de Alexandro Macedone:contra in utiles labores: & nimis curiosam sedulitatem.

Caput .II.

p Er sæpe in uita id accidit:ut non pauci operam:ac studium in his reb9 collocẽt:quæ & si difficultatis multum atq; laboris præ se ferãt: nihil tamen utilitatis:& emolumenti habent.nec enim probare illa primo aspe/ctu debemus:quæ non sine summo etiam conatu; atq; uigiliis consequi pos sumus.siquidẽ non semper in arduis ac dificilioribus uirtus uersatur:quod ab ipsis etiam stoicis assertum est.sed Alexãder ille Philippi filius exemplo quidem honestissimo idem comprobauit:nam cum militem quẽdã in exer citu haberet:qui ex distante spacio grana ciceris missa in acum statim ac sine frustratione insertaret:simulq; rem hãc pleriq;: ut arduam & mirificam spe ctabundi efferrent:tum rex(ut egregia uir prudẽtia)eiusdem leguminis mo dio militem illum donauit:dignissimũ sane illo opere præmiũ. haud enim ad cuiusq̃ id usum:atq; emolumẽtum pertinebat.neq; uero desunt q iepto ambitu:laboreq; inutili ac superuacuo: tempus optimum conterãt istis nu gis: quæ uana quidẽ sedulitas pereleganti uoce a græcis ματαιοτεχνία est ap pellata.id autem de Alexandro rege exemplũ:& Fabius ad Marcellum Vi/ctorium refert: quo maxime loco exponit:an sit uirtus rhetorices.

Quid sint apud iureconsultos reliquatores:& quid item reliquari & re liquatio: ac loci aliquot in iure ciuili expositi.

Caput:III.

i N libris digestorum:quo loco de publicanis & uectigalibus agit̃:uer/ba hæc sunt:ad conducendum uectigal nemo iuitus compellitur: & ideo impleto tempore conductionis ea locanda sunt: reliquatores uectiga lium ad intuendam conductionem:ante q̃ superiori conductioni satisfiat: admictendi nõ sunt:hæc est autem uera & genuina in libris uetustioribus le/ctio:q̃ peruersa:iterpolataq; iuulgatiorib9 habet̃.nã ꝓ illo:qđ nos legimus ea locãda sunt:iuenies licitatores alloquẽdi sũt:qđ Accursius quoq; Floren tinus agnoscit:& quo loco nos reliq̃tores: illi subdiderũt licitatores.sicuti qđ i principio legis hui9 erat locatio:subdiderũt isti licitatio:neq; obscurus admodũ: sed per facilis est uerborũ intellect9:satis fore exusu:quoties dies exacta sit:in qua uectigalia quis publice conduxisset:iterum ea locare auctio ne:nec enim iniuriam cuiq̃ fieri:si maius precium quæratur locandis uectiga libus:quando nemini liberum non sit:abstinere conductione.sunt igitur ea locanda impleto tempore conductionis:neq; debent iquit admitti ad retinẽ dam conductionem:hoc est ad licitationem alteram reliquatores: idest qui non dum integrum soluerunt:sed reliqum sibi aliquid ad soluendum fece rint:nam hi sunt proprie reliquatores:qui quod alicui debent:ex asse & inte

gro non persoluunt: sed alicuius partis debitores ad huc remanẽt: quod etiã ad illos referri potest: qui malam rationem reddunt. hinc uerbum deductũ est reliquari: idest relicum adsolutionem facere: & reliquatio: quæ in nostris iureconsultis haud infrequenter cõperias. habes id in Scæuolæ uerbis: ea in quit: quæ mala ratione reliquatus est: quasi furatus reposuerat: pro quo uul gati codices habent: ea q̃ mala ratione reliquaq; furat⁹ est: et apud eundem: humanũ est reliquari usuras: neq; ab ipso qui ex administratione: neq; a fide iussore eius: & multo minus a magistratibus: qui auctione accœperint: exigi oportet: pro illo autem reliquatus est: aut relinquitur: aut relictus est: in cũ tis fere exemplaribus inuenies: unde nullus omnino sensus elici potest: qđ sicubi etiam integrum adhuc permaneat: & reliquari uerbũ: & reliquator: nescio tamen quo pacto mutare hoc interpretes (ita creuit inscitia) & inuerte re conantur. sic autem Paulus iniure ciuili consultissimus: legatarius inquit proferebat manu patris familiæ reliquatum: quod Accursius falso reliqua-rum legit. quin & idẽ Paulus alibi: si pupillus inquit post suam libertatem rationibus contentione accœptis: reliquationem eius secut⁹ usuras accœpta uerit: priuilegium suum non admittit: et paulo post: quod excondítione re liquatus est accœpisse inde uider: sed & Scæuolæ uerba de instrumento lega to hæc sunt: reliquatus est amplam summã. de finibus itẽ regundis sic Papi nianus inquibus potest ei consentit: reliquatus est: quod & uulgatissimi cõ-dices habent: & ab Accursio probatur: agnouit hoc in pandectis etiam Poli-tianus: cui potestas facta est Florentiæ a summo magistratu: ut cũ Pisanis il-lis archetypis digestoꝶ libros percenseret: qui in sacro palatio obseruãtur. quod ille ut homo gloriæ cupidior: uelut istar copiæ cornu: uel diuinæ uir gulæ se assecutũ prædicabat.

Quamde pro q̃ apud ueteres dici solitum: et Lucretii poetæ uersus emẽ-dat⁹ atq; expositus: tum alia ibidem addita.

Caput. IIII.

Pudet interdum me bonarum disciplinarum: quando ĩtot: atq; tam al tis tenebris uersemur: ut authores etiam meliores: uiolati adhuc depra uatiq; legantur: cuiusmodi sunt (ut alios mittam) T. Lucretii libri: in quib⁹ innumeri quidẽ errores: atq; fœdissimi increuerũt inscitia librariorum: quo circa ammissum penitus: atq; perditum uidetur quod a. M. Tullio in emen dãdo Lucretii poemate impẽsum est: q̃q̃ ætate nostra laudem illis debem⁹: qui aliqua in hoc authore (collatis ut fit exemplarib⁹) emendarũt: sed ĩ hoc tamen uideo a quibusdam improbissime peccari: qui maiore animo q̃ iudi-cio: meliora interdum adimũt uel inducunt: alia distorquent & cõtrahũt: in quo male docti homines passim aberrant: sed multo maiore dãno doctio-res: quod equidem nuper cognoui ĩ his Lucretii uersibus contra Heraclitũ philosophum.

Heraclitus init: quorum dux prælia primus

Clarus ob obscuram linguam: magis inter inanes.
Quamde grauis inter graios: qui uera requirunt.
Quo loco non quamde grauis: sed q̃ grauior audacissime subdiderũt: igno/
rantes arbitror illud quamde apud ueteres periđe ualuisse: ac q̃ comparatio
nis dictionem. nã & locũ hunc Sex. Põpeius signauit: in libro de priscis uer
bis. xvi. tum prolatis ueterum exẽplis exponit: qui hoc idem dixerunt: et
Lucretius poeta inquit quãde ꝓ q̃ dixit: sicuti etiam Liuius Andronic⁹ poe
ta uetustissimus.
Muro magis fretus: quamde manus impetu.
Iam & multa extima falso indiderũt: quo loco pars multesima ab eodẽ Lu/
cretio scriptum est his uerbis.
Et uideas cœlum summai totius unum:
Quam sit paruula pars: & q̃ multesima constet:
Qua in re grammaticorum nobis authoritas patrocinatur: quando & cente/
simus: & millesimus probe dicitur: partẽ multesimã inqt Noni⁹ noue po/
sitũ ẽ a Lucretio ꝓ minima: ne quis forte paulo incautius: atq; audacius a ue
teribus decedat: quæ a me uel ob eam rationẽ sunt adnotata: quoniã Marul
lus Bizanti⁹ ætate nostra: uir alioq diligẽs: paulo ĩprobi⁹ delere hæc: & alia
pro ingenio subdere tentauit: quæ ab eius quoq; sectatoribus recepta sunt ꝓ
uerissimis.

De Hadriani Impe. ingenio & urbanitate: & quo talione Florum poetã repsserit: uersiculis eiusdem relatis.

Caput. V.

Haud hercle immerito in romanis litteris permultum commendatur Hadriani Cæsaris ingenium: tum eiusdem quædam ueluti peculiaris urbanitas: inter alia uero complura: non sine magna ac mirifica oblectatione legi responsum illius ad poetam Florum: nam Flor⁹ ipse homo tum dicacior: cum diuum Hadrianum inter scythas ac Britannos uersantẽ uideret: atq; in locis admodum remotiorib⁹: asperrimisq; agẽtẽ: de eo sic lusit:
Ego nolo Cæsar esse:
Ambulare per britannos:
Scythicas pati pruinas:
At noster Hadrianus cum istiusmodi uersiculos legisset: statim per urbane Florum retaliauit: sed adeo lepide: adeo eleganter: & uenuste: ut hispanum certe acumen: atq; innatam eius festiuitatem agnoscas. sic autẽ ad Florum.
Ego nolo Florus esse:
Ambulare per tabernas:
Latitare per popinas:
Culices pati rotundos.
Id ipsum & Helius Spartianus ad imꝑatorem Dioclitianum rettulit: certare enim Hadrianus cum philosophis: & poetis cõsueuit. etsi disciplinarũ

professores fere: ut doctior (quod inquit Spartianus) risit: contempsit: obtriuit.

Dici solitum apud ueteres: trabes: canes: duces in singulari: pro eo quod ẽ trabs: canis: & dux: & alia eiuscemodi obseruata ex. M. Varrõe & aliis.

Caput. VI.

p Arum æquo animo minutiora quædam notarem: nisi quorundã esset inscitiæ occurrendum: qui cum paulo indiligentius obseruent ipsam antiquitatem: siquid minus peruulgatum: ac protritũ dicatur: statim pinde atq; insolens & barbarum reiiciunt: & contempnũt. comperies autem in ueterũ scriptis frequenter hæc: ut trabes: canes: plebes: & his similia: in singulari numero: sicuti & sepes animal apud Vergiliũ: ut notauit Ausonius. cum spes a. M. Cicerone dicat̃: nec enim aliter fere uetustiores illi posuerũt: ut Gn. Neuius: Accius: Plautus: Attilius & alii: unde illud. Q. Ennii uulgatissimum de argo naui.

Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsa cecidisset abiegna ad terrã trabes.

Et item in eiusdem annalibus.

Labitur uncta trabes: remis rostrata per altum.

Iam & plebes multo etiam frequentius reperitur: cum & ipse quoq; poeta Ausonius (qui sub Valentino Augu. floruit) sæpius protulerit.

Læta operum plebes: inquit: festinantesq; coloni: & alibi.

Consona quem celebrat modulato carmine plebes.

Hinc & tribunos dicim9 plebei casu patrio: sicuti ex grãmaticis uetustorib9 colligit̃: Canes uero: & duces dici ĩ singulari certũ est: authoritate. M. Varronis: in libris ad. M. Ciceronem de latina lingua: q &. Q. Enniũ in hoc: & Lucilium aduocat: ex quo uersiculus Ennianus.

Tantundem quasi fœta canes sine dentibus latrat.

Et affirmare quidẽ uidet̃ idem Varro: fuisse apud uetustiores in usu ut ita ꝓferrent: quoniam natura ipsa ĩ quaq; re magis ab incorrupto principio: q̃ a libidine hominum incœpit: uidemus (ut inquit Varro) ex his uerbis: trabes: duces: de extrema syllaba e litteram exclusam: & ideo in singulari factũ esse trabs: & dux: contra ex singularibus non tam uidem9 quemadmodum facta sit ex. b. & s. trabes: & ex. c. & s. duces: sed hæc satis ne paulo minutiora consectari auidius uideamur: et si hæc ipsa rerum litterarumq; discrimina diligenter: & accurate examinentur interdum a doctioribus: quod & Iulii Cæsaris analogici ad Ciceronem libri affirmant.

Qui sint apud iureconsultos pedanei iudices: & q item pedarii fautores: & senatores ex commentariis atticis.

Caput. VII.

q Vi sint pedanei iudices in ueterum scriptis non facile comperies: qui tibi exponat: nisi ad ipsos accedamus iureconsultos: in quorum uideli

cet commentariis scriptum est: eos appellari iudices pedaneos: qui minores
causas: ac negotia humiliora obeant: quando alii nuncupati sunt: aut hono
rarii: aut etiam prouinciales: qui detineri consueuissent in maiorib9 officiis:
& honestiorib9 causis. solebat enim Sen. p. q. r. habere prouinciarum præsi
des: quorum erat officiũ uarias: multiplicesq; causas absoluere: q̃d si idem
nimium fuissent rebus publicis occupati: pmissum his erat alios iudices sub
rogare: qui in reliquas causas incumberent: & hos quidem pedaneos appel/
larũt. ex quo Diocletianus: & Max. a. a. in hunc modũ præceperũt. Placet:
nobis præsides de his causis: in quibus eo q̃d ipsi non possent cognoscere: an
te hac pedaneos iudices debeant notionis suæ examen adhibere: ita tamen ut
si uel propter occupationes publicas: uł propter causarum multitudinem:
huiusmodi omnia negotia non potuerunt cognoscere: dandi iudices habeãt
potestatem: quod etiam Iulianus impe. ad præf. prætor. commodius uidet
exposuisse. quædam inquit sunt negotia: in quibus superfluum est modera
torem expectari prouinciæ: ideoq; pedaneos iudices: hoc est: qui negotia hu/
miliora disceptent: cõstituendi damus præsidibus potestatem: hactenus de
pedaneis iudicib9 in constitutionibus augustalibus. pedarii autem fautores
hi a quibusdam sunt appellati: qui in alicuius sententiam pedib9 irẽt: eoq;
suffragio studium: ac fauorem præstarẽt: unde & pedaria sententia: sicuti in
Laberianis mimis notatum est: cum non uerbis quidem: aut punctis: sed
pedibus in alienam irent sententiam. neq; autem me latet: q̃d equites peda/
rii: senatoresq; alia ratõe dicti sunt: sicuti C. bassus affirmauit. nã Romæ erãt
senatores curules: idest qui sella curuli honoris: ac decoris ergo in senatu ue
hebantur: tum erant etiã qui non dum curulem dignitatem cœpissẽt: q̃mq;
pedibus in senatum pergebant: ob id appellarũt eos pedarios: sic & equites:
qui cũ non dum essent a censoribus in curiam lecti: & si poterant in senatum
accedere: & ius habebant sententiæ: non tamen senatores erant: atq; ob id in
aliorum sententiam fere descendebãt: quam senatus principes Rogati essẽt.
de quo per multa etiam a Gellio referuntur in atticis lucubrationibus.

Quam erudite a nostris iureconsultis uerba latina exponantur: & quõ
apud eos liberi: & parentes accipi debeant: non aspernanda obseruatio.
Caput. VIII.

u Erum profecto est: quod a uiris eruditioribus affirmari solet: ueteres
quidem iureconsultos: ĩ cognoscendis examinandisq; uerborum uiri/
b9 maxime præstitisse: de his nunc agimus qui ante Vlpiani ætatẽ uixerũt:
quoniam Romanorum tunc eruditio: & quasi puritas deformari atq; infici
cœpta est. sed cum nuper Iustiniani principis Augu. commẽtaria legerem9:
quæ per satyrã pene collecta sunt nos illud cũ primis tenuit: q̃d haud pau
cas uoces: q̃ a nostris grammaticis apud eũ aliter explicari inuenio: cuiusmo
di hoc est. quo nam significatu parentes & liberi accipi debeant: dicunt enim
relatione

relatione quadam referri filios ad patres: eosq; simili uoce & liberos: & parẽtes appellitari: sed apud ipsos iureconsultos parentes accipimus eos, qui ad quintum usq; cognationis gradum deueniunt: sicuti etiam liberos: nam pater: auus: proauus: abauus: atauꝰ: tritauꝰ: parentũ nomine censent̃: liberos uero dicimꝰ filios: nepotes: ꝓnepotes: abnepotes: adnepotes: trinepotes: ex quo Paulus iureconsultus in libro de cognationibus: parentes inquit usq; ad tritauum apud romanos proprio uocabulo nominantur: ulteriores: qui nõ habent speciale nomen: maiores appellantur: itẽ liberi usq; ad trinepotẽ: ultra hos: posteriores uocãtur: uulgatum uero quod a Cælio Placido & A. Gellio de liberis tradit̃: hac uidelicet uoce & unicum significari etiã filium: qm̃ in singulari ualeat: etsi ĩplurali ꝓferatur: quod a Sellio ĩ Rom. historia & Ser. Honoratus in Vergiliano commentario asserunt.

Quanta calamitas rei latinæ accesserit ex interitu Hermolai ueneti: Pici Mirandulæ: & Ang. Politiani: tum de liberalitate Laurẽtii medicis erga Hermolaum: ac de iniquitate sui temporis.

Caput. IX.

n Escio quo fato superiore ãno euenerit: quo francoꝝ rex Carolus italiã cum in festo exercitu: & instructis copiis inuasit: ut principes uiri in litteris atq; in sũmis disciplinis clarissimi pierint: hoc est Hermolaus Barbarꝰ: Io. Picus Mirandula: & Ang. Politianus: qui omnes in ipso statim francorũ aduentu & conatibus in maturo obitu ad superos concesserũt. sed. n. litteræ ipsæ: ac studia bonaꝝ artiũ simul cũ Italiæ libertate cœpunt paulatĩ extigui barbaris ingruẽtibus: cũ deessẽt hi homines: q illis suo patrocinio: assiduisq; studiis mirifice fauerẽt: qualis ĩter alios uir sũma sapiẽtia: & egregio animo Laur. Medices: quod ego libẽtius refero: ut agnosci possit: uel hoc uno exẽplo: q̃ fœlicissime tũc ageretur: cũ litteris atq; litteratis. nã cũ Hermolaꝰ Barbarus rei. p. uenetæ nomine legationes forte ꝑ italiã obiret: & ad urbẽ Florẽtiã obiter accederet: Laurẽtius Medices (qui Florentinã rẽ. pu. nõ minore tũ consilio q̃ fortuna gubernabat) statim tãto uiro cum amicis pluribus (ut fit) obuiam procedit: nihil ueritus: qđ ægros pedes haberet: ac summis doloribus uexaretur. tum in Caiana uilla (quam infinitis prope sumptibus ædificabat) honorificentissime illum accepit: simulque tanti hominis ingenio: & doctrina singulari prouocatus: eam quoque liberalissime studiorum nomine illi obtulit: cum insigni atq; instructissima bibliotheca: quam ad exemplum Philadelphi mira tum industria parauerat: ut in eo quasi musarum secessu: simul cum Pico Mirandula honestioribus disciplinis: ac philosophiæ sacris pro arbitrio incumberet: in quo Hermolaus Barbarus (ut homo maxime humanus) libenter se dixit: & studiorum causa: & Laurentii merito talem animum agnoscere: uillamq; ipsã: si per publicas curas liceret excipere: quæ res monere interdum me solet: quam breui tempore fortunæ ratio commutetur: quamque inique nunc agatur cum bonis studiis:

siquidē pro melioribꝰ disciplinis uitia: pro humanitate & officiis bella & cædes succreuerunt: ut illud Arbitri iure optimo probari possit.

Qui pugnas & castra petit: præcingitur auro.
Vilis adulator picto iacet ebrius œstro:
Et qui sollicitat nuptas: ad præmia peccat:
Sola pruinosis horret facundia pannis:
Ac inopi lingua desertas inuocat artes.

De diis ipsis: eorumq; nominibꝰ in Romanis sacris: qui segetibus: ac frumentis præsiderent: ex Varronis & Augustini libris.

Caput. X.

s Cripta sunt ab Augustino complura de Romanis diis: quæ magna ex parte accœpit ex libris. M: Varronis: quo autem loco de minoribꝰ diis ac plebeis (ut uocat) agitur: in hunc modum disserit: Proserpinā inquit ueteres frumentis germinantibus præposuerunt: geniculis uero: nodisq; culmorum deum Nodinum: īuolucris autem illis folliculorum deam Volutinā: cum folliculi patescunt: quo spica exeat deam Patelenā: cū segetes nouis aristis æquātur Hostilinā deam: quoniā hostire & hostimentum apud priscos pro exequatione accipitur. sed & Florā mox adicit: Lactucinamq;: & Maturam: qđ hæc olim numina frumetis florentibus: lactentibus: ac maturescētibꝰ præsiderent. hæc Augustinꝰ ex. M. Varrone. in libro autē de agricultura sic apud eundem Varronem legitur de spica: & eius partibus: ī spica inquit ordei & triciti tria fere continentur: granum: gluma: & Arista: tum uagina etiam cum exoritur spica granum: quod intimum soldum est uocatur: gluma uero folliculus eius: unde & glubere uerbum: qđ eo folliculo granum: (ut inquit) deglubatur: arista quæ uelut acus tenuis longa prominet ex gluma: sed hæc apud authores copiose explicata sunt.

Quam molli animo Artemon periphoretus fuerit: & historia perlepidā de mirifica eius formidine.

Caput. XI.

q Vam molli animo atq; effœminato Artemon fuerit: in græcorum cōmentariis abūde traditum est: in quibus inuenitur hunc ipsum cōsueuisse nunq̄ incedere suis pedibus: sed lectica uti: in qua fere circungestaretur: quo circa ridiculo cognomento periphoretus est nuncupatus. poeta autem Anacreon acerrimis uersibus illius molliciem: atq; prodigiosum luxum est insectatus: neq; secus quidem: atq; apud nos Menam Libertum Flaccꝰ Horatius: aut Strumam Nonium Catullꝰ: qđ uterq; corruptis moribus: atq; ī credibili fastu uixerit: in ea præsertim ciuitate: quæ cæteris omnibus uitæ ītegritate præclarisque exemplis procul dubio præstitit. sed & Plutarchus Cheronæus ex historia pontici Heraclidæ Artemonem fuisse scribit supra cæteros homines mollem: atque in tota uita uoluptarium: animo etiam præpauido: & ad omnia uitæ momenta inconstantiæ singu-

laris: duos namq; seruulos semper apud se continere solitus est: qui scutum æneū supra suum caput sublatum gestarent: nequid forte in eum desuper posset excidere: quod siquando proprios lares egrederetur uersatili lectica circumferri consueuit: neq; nos præterit eundem pro fabro a quibusdam habitum: ac loripedem creditum: quæ omnia (ut est author Plutarchus) abunde refelluntur ab Heraclide. huius Artemonis imaginem Phidias marmore absoluit: quæ a. C. Plinio magnopere commendatur: quo loco Astragalizōtes Diadumenum: & Doriphorum eiusdem magnis laudibus extollit.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEXTVS DECIMVS.

Quæ fuerit origo hetruscæ disciplinæ: ac de Tagete uate: qui e glebis extitit: eiusq; libris diligenter obseruatum.

q Væ fuerit apud po. ro. disciplina hetrusca: & quæ nā eius origo: in quibusq; maxime censeretur: uisū mihi est breuiter adnotare: quoniā. S. p. q. r. nihil prope magnū: aut memorādum faceret: quin illud ipsum hetruscis antea monitionibus atq; decretis probaretur: sed pri⁹ de origine: sicuti. M. Cicero: aliiq; permulti tradiderūt: in agro igitur Tarquiniensi cum terra ipsa paulo alti⁹ araretur: sulciq; altiores imprimerentur: Tages quidā repēte extitit: qui aratorem ipsum affatus dicitur. is autem Tages puerili effigie (ut Cicero ex commentariis hetruscorū tradit) apparuit: & si prudentia quidem senili fuit: uerum cū ad eius speciē bubulcus ostupesceret: edita uoce (ut fit) maxime inclamauit: quo euenit: ut breui tempore magno quidē cōcursu permulti ex hetruria ibidem conuenerit: tum Tages idem multis audiētibus complura locutus est: quæ diligenti cura excepta sunt: ac litteris cōmendata: neq; aliud Tagetis uerba cōtinebāt: quam aruspicinæ disciplinā: quæ multis subinde obseruationibus aucta: atq; amplior facta est. sic ut ī ea fulminū fulgurumq; & ostētorū sciētia traderetur: quod & Plutarchus alicubi: & alii plures explicāt: sed & Marcellinus Ammianus Tagetis libros citat: quibus prodigia quædā ac portenta possent interpretari: qua ī re suum officium hetrusci uates: atq; sacerdotes præstabāt: quod & poetæ latini: & ipsæ decemuirales tabulæ testantur: in quibus & illud de hetruscis

Prodigia: & portenta ad hetruscos & aruspices
Si senatus iussit deferunto.
Hetruriæ principes disciplinā docento
Quibus diuis creauerint procuranto:

Liui⁹ ꝑterea authõ eſt: nõ minore ſtudio cõſueuiſſe Rom. litteras ethruſcas diſcere: q̃ poſtea græcis incubuerũt: quod alibi rettulim⁹. quin & Labeo Antiſtius (qui in iure pontificio & omnium ueterũ doctrina doctus eſt habitus) libros Tagetis expoſuit: eiuſq; diſciplinã ethruſcam quindeci uoluminib⁹ explanauit: quod & Fulgẽtius ad grãmaticũ Calcydiũ refert: quo loco de manali lapide differit.

De ſerpentũ natura & genio in Aegyptia theologia: & qua ratione accipitris caput illis addatur: aliaq; de accipitre memoranda.

Caput .II.

m Irum profecto eſt: quod ab Aegyptiis de natura & uiribus quorũdam animantium traditũ ſit: quod ut magis illi poſteris comprobarẽt: iter notas hieroglíphas ſiue ſacerdotales (ut quidã uocant) rettulerunt: ſicuti de ſerpẽte: & accipitre nũc ſubit. nã fuiſſe diuinum animal: ac diuinã ſerpentis naturã nõ Tautus mõ: qui & Thoth ab Aegyptiis dicit̃: in Phœnicũ theologia teſtatus eſt: ſed etiam Phœnices atq; Aegyptii: qđ i eo ſupra cætera quidẽ animantia ſpiritus acrior: atq; amplius ignis exiſtat. quæ res cũ ex illo celeri greſſu oſtenditur: ſine ullis pedibus: manibuſq;: uel aliis inſtrumentis: tum qđ ætatem ſubinde cum exuuiis renouant: ac iuueneſcũt: itaq; Phœnices populi dæmonẽ hũc fœlicẽ: ægyptii Eneth appellarũt: cui caput accipitris adicientes: celeritatẽ illius præcipuã indicabãt: qđ & Philon Bibli⁹ ſcribit: qui Sachoniati hiſtoriã ex Phœnicũ lĩgua in græcũ ſermonẽ cõuertit: Epies uero (q apđ Aegyptios deorũ maximus ĩterpres ẽ habitus) cũ naturã accipitris: & anguis referret: diuiniſſimũ inq̃t animal ſerpẽs: & accipitris habẽs caput: ꝑ q̃ mirificũ ẽ: nã ſicubi ſublatis palpebris effingebãt: tũ oẽm Aegyptii regionẽ ſuo lumine cõplebat: ſin clauſis oculis fuiſſet: tenebras circũfũdi notabat̃: ut nihil dubiũ ſit: naturã eius maxime igneã exiſtimaſſe: idẽ præterea Aegyptii totius orbis molẽ demõſtrãtes: inter circulũ aereum & igneũ ſerpẽtis effigiẽ cũ capite accipitris circũducũt: ut iſtar ſit grecæ huius litteræ .θ. quæ theta dicit̃: per circulũ. n. magnitudinẽ ac formã totius orbis itelligũt: ꝑ ãguẽ uero (qui mediũ interſecat) bonũ dæmonẽ: cui⁹ merito ac benificio oĩa alantur: uigeant: atq; contineãtur. quin & Zoroaſtres ille Oromaſi filius (q apđ Perſas maxime ſapiẽtia ꝓſtitit) in ſacra hiſtoria de reb⁹ perſicis ĩ hũc modũ de re hac meminit: Deus inquit accipitris caput habet. is. n. inter oĩa: quæ labem nullã: aut corruptionẽ ſentiant: primus ingenitus: nec interitur⁹ unq̃ partiũ expers: ſibiq; ipſi ſimillimus: bonorũ omnium auriga & author: rerũ pater omniũ optim⁹ ac prudentiſſimus: ſacrũ iuſtitiæ lumen: abſolutiſſima naturæ perfectio: eiuſq; inuentor: & ſapiẽtia: quæ omnia copioſe proſequit̃ Pamphilus Euſebius ad epiſcopũ Theodorum.

De fœdere ĩter Gabios & Romanos: quod ĩ corio bouis iſtar Clypei exaratũ fuerit: & unde Clypeis nomen: & qd item clypeare uerbũ deſignet.

Caput. II.

f Acta est mentio in ueterum scriptis: de eo fœdere: quod iter Gabi: os & Romanos actũ est: Tarqnio Rom. imperiũ regente. sed illud in primis notandũ: qđ in corio quidẽ bubulo eius capita & conditionẽ exararunt priscis litteris: ut refert Dionysius: cumq; instar clypei foret: in templo Iouis locarũt. qua in re Põpeius Sextus Dionysio accedit: ut in eius cõmentariis probatur: quos a Verrio Flacco collegit: et si iuramentũ Dionysius uocat: ĩ quo sanciendo eximium bouem imolarunt: Clypeum inquit Pompeius ob rotunditatem ueteres corium bouis appellarunt: in quo romanorum fœdus cum Gabiis foret descriptum: subit autem ex his clypei formã fuisse ꝓpe. rotundam: unde & clypeodes gemma apud priscos nobilis: etsi de forma quidam dissentiunt. dictum uero a cluendo clypeum: multis uideo persuasum: quod apud ueteres pugnare significat: alii a cælatura ipsa affirmant. i. ἀπὸ τοῦ γλύφειν qđ in clypeis imagines forẽt. C. certe Plinius uir ĩ bonis disciplinis acri iudicio: ab ipsis imaginibus dictum refert: qualib⁹ in troiano bello pugnatum sit: non autem a cluendo: ut peruersa grammaticorum subtilitas uoluit: a clypeis uero deductum est uerbum clypeare: pro eo quod est clypeo se protegere: ut apud poetam Pacuuium lectum est. de quo & Var. Terẽtius ad. M. Ciceronem rettulit: Pacuuianum esse uerbũ clypeare: qua figura & a Cinna dictũ est galeare ita enim: Pacuuius in Hermione fabula.

Clamide contorta astu clypeat brachium

Quod ipsum etiã Noni⁹ obseruauit: & si apud hũc parum integra uerboꝝ fides seruetur.

De uiribus & egritudine amoris: ac de eius remediis copiose relatũ ex Arabum cõmentariis.

Caput. IIII.

q Vi de morbis hominum scribunt: eorumq; remediis: inter alia morborum genera amoris etiam tabem atq; egritudinem referunt: sicuti Græcorum fere: atq; Arabum commentarii testantur: nam in his multo maior atq; copiosior eius disciplinæ cognitio reperitur: quod equidem satis probaui: cum ea nuper legerem: quæ de morbo ipsius amoris: ac de remediis apud Arabes tradita sunt. ad hanc enim prope sententiam de amoris morbo edisserunt: nihil est aliud amoris egritudo: q̃ nimius animi affectus atræ bili affinis atq; consimilis: qui mentem assidue agitans perurit: ex imagine & forma alicuius pulchritudinis: quæ oculis & animo amantis insidens incumbit: is autem magis subinde inardescit insiti desiderii fomentis accensus: donec uotum cõsequi ualeat: huius uero morbi hæc signa: sicubi ꝓfunditas oculorũ adsit: & ĩmodica siccitas: desũt. n. lacrimæ nisi forte superuenit fletus: iã & palpebræ ipsæ motu pene assiduo ueluti cõniuentes subsultãt: sicut aliqñ gestire: & subridere eiusdẽ uult⁹ appareat: ceu illud ipsum: quod animo agitat libens aspicere uel audire uideatur: est & eius spiritus uelut intersectus: & subsultans: uarieq; aut depressus: aut elatior: quod ipsũ ꝓ animi æstuãtis

fortuna & conditione contigit: siquidem affectus ille miris modis ꝑmutaẽ ut qui letitiã: fletum: hilaritatẽ: tristitiam: spem: metũ: audaciã: pauorem pre se ferat: nec in aliquo possit consistere: tum id maxime temporis: quo de amore: eiusq; uiribus: disserentẽ audiat: laboresq; & insidiæ: iniuriæ incõmoda: atq; repudia referanẽ: mẽbra uero ipsius admodũ arescunt mirisq; modis ĩpallent: nam & oculi altius resident: & palpebræ nimiis uigiliis ac fletu tabidæ obliuescũt: uenæ autẽ & arteriæ ipsius nullum fere ordinẽ seruãtes susq; deq; se habent: illarum.n. pulsus maxime ꝑmutatur ut ea ratione mẽtis diuersitas atq; æstus abunde intelligatur: magis autem egritudo apparet: sicubi de re amata mentio incidat: aut hoc ipsũ repente oculis amantis occurrat: quo fit: ut cognosci etiam possit: qd̄ ametur: & si callide dissimuletur: aut obstinate pernegetur: ita.n. facile deprehenditur: necubi medicoꝝ sollertia desiderari possit: primo igitur complura nomina proferat medicus: eaq; subinde repetendo egroti pulsum obseruet: qui (ubi amatæ rei nomẽ editũ ẽ) mirifice ĩmutatur: qd̄ intersectus ac subsiliens est: dein etiã similia quædam dissimulãter medicus repetat: ingeniumq; & mores ei⁹: quæ amãtis affectũ excitant: ad memoriã reuocet: ac tum ex ipsis uenarum pulsibus satis pnoscet & uim & causam egtitudinis: quib⁹ diligẽter consideratis: uidendũ erit: siqua ratione congredi atq; coniungi possint: id.n. potissimũ sæuientis morbi remediũ cẽseri debet: quo & aĩo & corpore facilius conualescat: qd̄ si fieri ullo mõ id nequit: ut coniungantur: alia quoq; remedia excogitanda sunt: quibus illa tabes & animi affect⁹ tollatur: ꝑ multa uero sunt: quæ in arabũ monumẽtis traduntur: sed nullũ certius: aut ꝑsentius: q̃ in aliã grauiorẽ curam magisq; anxiam distrhai: quousq; insidiens illa mentis cogitatio & feruor intepescat: aut etiã in multis passim uariisq; congressibus ueneri incũbere: quod & T. Lucretius apud nos precipit his uersibus.

Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris
Absterrere sibi: atq; alio conuertere mentem.
Et iacere humorem collectum incorpora quæq;
Nec retinere semel conceptũ unius amore
Et seruare sibi curam: certumq; dolorem.
Vlcus enim uiuescit: & inueterascit alendo
Inq; dies gliscit furor: atq; erunna grauescit
Si non prima nouis conturbes uulnera plagis
Volgiuagaq; uagus uenere ante recentia cures
Vt alio possis animi traducere motus.
Nec ueneris fructu caret is: qui uitat amorem
Sed potius q̃ sunt sine pœna cõmoda sũmit.

M. Varronis oraculum de Rom. Imperio: quod ex augurio. xii. uulturũ per. M. CC. Annos futurum esset.

Caput. V.

c Opiose in epistolicis nostris: de ueterum auspiciis: ac portentis scripsi mus: nunc autem minime indignum existimaui: eam partē repetere: in qua de urbe ipsa: eiusq; imperio Romani augures præiudicium fecerint: q̄ diu uidelicet tam excelsa rei. pu. dignitas seruanda esset.

Augusto augurio postq̄ inclita condita Roma est.

Scripsit. n. Varro Terentius in libris ātiquitatum: fuisse Romæ Vectium in augurandi disciplina nobilē: eumq; affirmasse futurū Rom. Imperii terminum: post. M. & CC. annos: si modo inquit uerum foret: quod in historiis annalibusq; romanis tradatur de. xii. uulturib9: quas poeta Ennius corpora sancta appellat: sic autem Varro: si uerum est: quod de Romuli augurio traditum in condenda urbe: deq; . xii . uulturibus: ad . M. &. CC. annos Romanus po. ꝑueniet: cū. c. xx. annos incolumis præterisset: qua in re factum ē quidem iudiciū ex numero alitū: ut singulæ uultures centenos annos portē derent: Censorinus uero in perquirendis ueterū monumentis uir diligēs: & qui. M. annos aburbe condita uixit: minime ad suum iudiciū pertinere asseruit: hoc ipsum diiudicare: ne in re parum cōperta minus prudenter posteritati faceret imposturam: quod his fere hominib9 accidit: qui maiore studio q̄ consilio fortunæ aleā pensant: tēporumq; uarietatem considerant. cæterū tali sententiæ Vectii uidetur annorū numerus cōuenire: siquidem. cc. annis post authorē Cēsorinū adiectis: īperātibus Cæsarib9 Constātiis: Romana illa dignitas cōsumpta est: quæ italiæ fines egressa Bizantium urbē se recepit. nam ingruentibus in italiā Vnnis: Vādalisq;: & Gothis: tū maxime Rom. imperium cladibus multis affectum est atq; deletum. q̄d autē. xii. uultures auspicii fœlicitatem Romulo prænotassēt: cū historiæ multorum testatur. tum. Q. Ennius in annalibus: qui Romulū inquit ipsum in auentino monte secessisse: ad auspicium capiendum de urbe condenda: & nomine imponēdo: itaq; studiis summis de hoc inter eos peractum refert.

Certabant urbē Romā: Remā ne uocarent:

Omnibus cura uiris: uter esset induperator.

Qui fuerit apud ueteres adamiani: & Nyctages heretici: ac de lychnobiis etiam hominibus: & Horatii locus expositus: tum de his: qui himerobaptistæ dicerentur:

Caput. VII.

i N Christiana philosophia cū uariæ primo ac multiplices authorū de ipsa relligione forēt opiniones: ꝑmulti quidē extiterūt: qui a Christianis heretici sūt appellati: qm̄ uidelicet ab optimo relligionis cultu: & ueritatis ratōe detorsissēt: hi. n (ceu pessimū uir9 sensī ꝑ arterias illapsū) in præcordia mox nō minore īpetu: q̄ dāno sæuiebāt: inter cætera uero quorundā ꝓcepta atq; disciplinas nobiles aliqñ fuerūt illoꝝ factiones: q Adamiani: atq; Nctyages appellati sūt: de quib9 cū inueterū cōmētariis mētio sit: eorū ridiculā: & ꝑinde īsanā supstitionē libitū est paucis referre: nam Adamiani obid nomen

hoc acceperunt: quoniam exemplo Adam: nudi ac sine ullis uestibus degerent: eoq; modo cum fœminis uersari: atq; etiam orare consueuerunt: asserẽtes illud ipsum in uita melius extimandum: quod ad naturam magis accederet: cum in ea re nullam prorsus modestiæ: aut uerecũdiæ rationem haberent: quæ mortalium uitam (ut inquit Plato) pari iure instruit: atq; exornat. Nyctages u ero quoniam uniuersam noctem somno. & quieti concederent: neq; ipso noctis tempore uigilandum esse putarẽt: naturæ geniũ uiolari: atq; corrumpi opinantes. qui autem noctes euigilant: dies integros dormiunt: a Pedone Albinouano græca uoce λυχνόβιοι ab Anneo Seneca lucifugæ appellati sunt: ex quo illud Horatii ad Mecœnatem.

Huic parco paucis cõtento: quinq; diebus
Nil erat in loculis: noctes uigilabat ad ipsum
Mane: diem totum stertebat: nil fuit unq̃
Sic impar sibi.

quo loco ad istos certe lychnobios poeta Horati⁹ respexit: cuiusmodi a ueteribus quidam imperatores notãtur: qui peruerso naturæ ordine: noctes totas peruigilarent. sed & Butas Acilius: atq; Spu. Pansa (ut apd̃ eundẽ Anneum est) inter lucifugas reponuntur: unde elegans dictum Tib. Imperatoris de Acilio Buta celebratur: nam cum patrimonium ingens consumpsisset: & paupertatem suam apud imperatorem fateretur: sero inquit Tiberius o Butas experrectus es. hic enim homines (ut refert Seneca) qui se tenebris dicarunt: uelut antipodes sunt: quibus contraria quidem non regio: sed uita: qui Solem nunq̃ orientem: aut occidentem aspiciunt. sed enim defunctorũ loco habendi sunt: neq; a funere absunt: qui ad faces: atq; cæreos uiuũt: quorum uidelicet contrarius usus atq; præposter⁹: Varo equiti Rom. occasionẽ perelegantis dicterii præbuit. Himerobaptistæ autẽ apud iudæos hi uocati sunt heretici: qui cottidie se ipsos: ac sua etiã uestimenta abluere consuerũt: uerum de re hac secreto opere complura attulimus.

Quibus rationibus Agesilaus princeps: & Plotinus philosophus suis imagines effingi noluerunt: ac de Alexandro itẽ macedone non nihil.

Caput: VII.

S Criptum est in ueterum historiis de Agesilao lacedemonum prĩcipe: qd̃ is quidem perpetuo edicto cauit: nequis ei⁹ imaginem ullo modo exprimeret: qd̃ existimaret a nullo prorsus opifice: singularem ei⁹ formam posse absolui. Alexander autem macedo (qui fortunæ aleam pro uoto rexit) impasse omnibus traditur: ne illius imago a pluribus effingerẽt: q̃ ab Apelle: Pyrgotele: & Polycleto: qui in sua quisq; arte q̃ absolutissimi forent: ne tanti regis effigies (ut inquit Apuleius) a multis passim artificib⁹ contaminarẽt: itaq; tantũ permisit: ut eã Polycletus ære duceret: Apelles colorib⁹ deliniaret: Pyrgoteles celamine exculperet: quod: &. C. Plini⁹: & alii complures referunt. ũde illud Horatii Flacci ad Augu. Octauiũ de rege Alexãdro

Edicto cauit nequis se præter Apellem
Pingeret: aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri uultum simulantia.

In quo tamen Lysippũ Horatius pro Polycleto adiecit. Plotinus autẽ philosophus cũ ei9 imaginẽ quidã cuperet a pictorib9 pfici, acerrime restitit: minime passus (ut dicebat) effigiẽ corporis exprimi: animũ nõ uideri. Amelius certe (qui & Gentilianus est dictus) nulla ratione ab eo id potuit exorare: qq̃ Plotino ipsi studiorũ & beniuolẽtiæ causa maxime insedisset: ut qui annos supra. xx. familiariter cũ illo uersat9 foret: quod & Porphirius testatur. primus autẽ Asinius Pollio apud Rom. in biblioteca ipsa imagines collocauit: cum eam dedicaret: & ingenia hominũ (ut ẽ author Plinius) rem. pu. fecit.

Qui abecedarii: syllabarii: ac nominarii sit apđ Hieronymũ: ac de abecedario ex uerbis Hieronymi: & Augustini.

Caput. VIII.

d E Hieronymi doctrina & ingenio: sæpe alias diximus: in tanto. n. uiro non min9 laudari debet uitæ: morumq; integritas: q̃ ueterũ omniũ disciplinarum egregia eruditio: nam & idem uoces aliquot apđ latinos tam fœliciter adinuenit: q̃ apte & cõmode cõposuit: sicuti hæc sunt quib9 discẽtium profectus in ipsa litteratura: seu litteratione designatur abecedarii: syllabarii: & nominarii: ita eos appellat qui p suos disciplinæ grad9 pmoueãt. abecedarios qui litterarum seriẽ atq; ordinem prosequãtur. syllabarios uero: qui syllabas ipsas colligere: & syllabatim legere incipiãt: nominarios eiusmodi hoĩes: qui integra nomina proferãt: siquidẽ ita discẽtium classes a ueteribus institui consueuerunt: qđ etiã num in litterariis ludis apparet. Sed hoc totũ per q̃ eleganti descriptione a Hieronymo traditũ est: ĩ cõmentario Mosaycæ philosophiæ: quo Adamãtium Origenẽ interpretaẗ. dabim9 inqt in nr̃a etiã lingua similitudinẽ: qua consequentiæ huius ratio patescat: ĩ litterario ludo: ubi pueri prima elemẽta suscipiunt Abecedarii dicuntur quidam: alii syllabarii: alii nominarii: alii iam calculatores appellãtur: & cum audierimus hæc nomina: ex ipsis qui sint in pueris profectus agnoscimus: similiter & in liberalibus studiis cum aut locũ recitare: aut allocutionẽ: uel laudẽ: aliasq; per ordinẽ materias audierimus: ex materiæ nomine pfectum abolescẽtis aduertimus: hactenus Hieronym9: sed Augustinus item abecedariũ uocat: ordinẽ illũ litterarum: quẽ pueruli cõdiscũt: quod & Fab. itidẽ Fulgẽtius in mithologicis sequitur: ordinẽ autẽ hũc litterarũ: syllabarum: & nominum diligẽter ac docte Mallius expressit his uersibus.

Vt rudibus pueris monstratur littera primum.
Per faciem: nomenq; suum componiẗ usus.
Tunc coniuncta suis formatur syllaba nodis
Hinc uerbis structura uenit per uerba ligandi
Tunc rerum uires atq; artis traditur usus.

Perq; pedes proprios nascentia carmina surgunt
Singulaq; in summa prodest didicisse priora.

De Romanis uatibus antiquissimis: eorumq; hymnis & canticis: tum qui dicerentur Mineruii: lanales: & iunonii uersus.

Caput. IX.

Primos fuisse apud Rom. po. uates Publiū: Calenū: Martium: & Liuiū Andronicū ueterū cōmētarii tradūt: hi.n. eiusmodi uaticinia ac uersus effuderunt (ut est author Cicero) quos Fauni: uatesq; canebant: sed.n. illorū carmen fere: aut ad laudē deorū referebatur: aut ad ciuitatis lustrationē: & prodigia expianda: Liui9 autem Andronicus eos uersus cōposuit: q a terno uenis uirginibus per urbē celebrati sunt in Iunonem reginam: data resti per manus: ut copiose relatum est a Liuio: in rebus gestis Rom. po. qui carmē illud ueluti abhorrens: & incōditum prætereundū putauit. sed & mox. P. Licinius Tegula ad expianda prodigia carmen itidem consimile effecit: idq; ex responso decenuirali traditur absolutum. Zosimus quoq; diligenter obseruauit: quib9 hymnis: & pæanis in tēplo palatini Apollinis Rom. po. uteretur. tum quo ritu ter nouē pueri nobiles patrimi & matrimi cū totidem uirginibus illos decantarēt: nec illud ōmittendum iunonios quidē uersus: mineruiosq;: & lanales ꝓpterea dictos apriscis: qđ eorū numini ac maiestati dicarentur: de quibus Var. Terentius: aliiq; authores mentionē faciunt.

De. M. Antonio: qui leonibus ad currū iunctis uehi cōsueuit: ac de Heliogabali portentoso ingenio: qui leones: tygresq;: & mulieres ad currū iunxerit.

Caput. X.

M. Antonius primus (ut inquit Plinius) iugatos leones ad currum iunxit ciuili bello post pugnam pharsalicā: & ab illis uectus est cū mima Citharœda: De Antonino autē Heliogabalo: qui orbis terrarū (ita diis placuit) imperator fuit: sic a Lampridio scriptum est: quaternos īquit canes ad currū iunxit: eoq; mō uectat9 est. idē quoq; iunctis quattuor ceruis ī publicum processit: sed & leones cōiunxit Cybelem se appellans: iunxit & tygres Liberum patrem se uocās: habuit gemmata uehicula & aurata: atq; ut insaniam libidini adderet: iūxit etiā quaternas mūlieres: nudusq; a nudis peruectus est. de Firmo impe. qui robustissimus est habitus: & illud ab Aurelio liberto scriptum est: eum fuisse uectum ingentibus structionibus: adeo ut magis uolare: q̄ gestari uideretur: quæ res a Vopisco etiam refertur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER SEPTIMVS DECIMVS.

Quot apud ueteres idiomata celebrentur: ac de illorum inuentoribus: tū perelegantes senarii appositi: & de Gordiani impe. sepulchro.

q Voniam sæpe in quæstionem uenit: quot apud ueteres idiomatū genera fuerint quæq; maxime celebrata: putaui non indignū fore si senariolos quosdam de. vii. linguis subiciam: quos equidē in peruetusto codice legi ex bibliotheca septimiana. in eo. n. libro multiplex linguarum uarietas demonstratur: tum qđ. vii. litterarum genera præcellant: ut Hebraicæ: Atticæ: Latinæ: Syriæ: Chaldeæ: Aegyptiacæ ac Geticæ: sed audiamus ueteres uersiculos: ne impendio longius euagemur.

Moyses primus hebraicas exarauit litteras.
Mente phenices sagaci condiderunt atticas
Quas latini scriptitamus: edidit Nicostrata
Abraham Syras: & idem repperit caldaicas
Isis arte non minore protulit Aegyptias.
Gulfila prompsit getarum quas uidemus ultimas.

Notum uero & illud qđ Augu. Gordiani sepulchrū apđ circeū castrū titulum diu seruarit uariis linguis decoratū: litteris quidem & græcis & latinis: & persicis & iudaicis & ægyptiacis: Epitaphiō autem id est. DIVO GORDIANO VICTORI PERSARVM: VICTORI GOTTORVM: VICTORI SARMATARVM. DEPVLSORI ROMANARVM SEDITIONVM: VICTORI GERMANORVM SED NON VICTORI PHILIPPI: de qua re alibi commodius dictum est.

De Maximini Impe. sæuitia: & uersiculis contra eum uulgo prolatis.

Caput. II.

d Ioclitiani Imperatoris dictum celebre est nihil prope ī tota uita esse difficilius: q̄ imperatorem bene imperare quod ab eo tamē dictum creditū ante q̄ factus esset imperator: & sane ex annalibus antiquorum facillime quiuis intelligit quam pauci omnino fuerint: ex tanto principum numero: qui optime imperium administrarint: siue enim licentia & libido: siue rerū omnium copia eorum animos inmutaret: mirum certe q̄ breui ad scelestissima quæq; proruerent: quod ipsum ex Claudiis: Vitelliis: Caligulis & Neronibꝰ apertissime constat: nam quid ego de Heliogabalis nunc & Maximinis atq; Commodis dicam: quorum scelera: ac monstrosa prodigia in ipsius naturæ conuitium excreuerunt: sed libitum mihi est uersus aliquot cōtra Impe. Maximini senioris crudelitatem apponere: is enim tā feri ingenii: tamq; ī ma

nis fuit: ut illũ Cyclopē: & alii Busiridē: Typhonē, alii: aut Gigē appellita rent: uersus hi sunt: quibus thracēsi seuitiæ illusũ est.
Et qui ab uno nõ potest occidi: a multis occiditur.
Elephas quidem grandis est: & occiditur.
Leo fortis est: & tamen occiditur.
Tygris acerrimus est: & occiditur.
Caue multos: si singulos non times.
Id autem carmē ex græco uersum: ob eam præcipue causã apposui: ut siqñ in græcum incidam⁹: & illud æque adiciatur. habes hoc apud Iulium quoq; Capitolinum ad imper. Constantium.

Horatii carmen expositum de Cyclopo ĩ scæna saltante: & de Cyclopeis ludis: ex ueterum authoritate: ac Lucilii uersus de Polyphemo.

Caput .III.

n On defuerunt apud græcos: qui de ludis: & eorũ uarietate per multa scriberent: sicuti ex nostris anneus Seneca: & Suetonius Trãquill⁹: in ter cæteras autem uoluptates scænicas celebrari uideo Cyclopea: sic enim uo carũt: cum ipsum Cyclopem in scæna saltantem proferrent: habitu: & orna mentis illis: quibus Polyphemus apđ ipsos maxime poetas decorat̃. quod ego duxi obseruandum: ut apud Flaccum Horatium locũ interpretemur: paulo indiligentius ab aliis expositum. itaq; sic allusit: cũ de Sarmento scur ra: & Messio osco: eorumq; litibus differit: ac Messiũ ore fœdo: & facie tur pi similemq; laruæ reddit.
Campanum inquit in morbum: in faciem ꝑ multa iocatus
Pastorem saltaret uti cyclopa rogabat:
Nil illi larua: aut tragicis opus esse coturnis.
Quo loco saltare cyclopa nihil puto aliud ab Horatio intelligi: q̃ & fronte & habitu talem fuisse Messium: ut Polyphemum in scæna saltantem posset exprimere: ac risum de se spectantibus facile commouere. sed eorum nomi na referam: qui hoc in scæna spectaculum exhibuerunt: Carinus quidē ipe: (ut Flauius Vopiscus ĩ tertio ad Bassum libro tradit) ludos fecit apparatissi mos: ac mimos undiq; aduocauit: exhibuit etiam ludum sarmaticum. quo dulcius nihil est: exhibuit & cyclopem adornatum. Tremellius item Pollio (cum Galienus ípe. decennia uariis ludis celebraret) cyclopem inquit etiam luserũt oẽs arenarii: ita ut miranda quædam, & stupenda mõstraret. Lucili⁹ autem po. (qui primus condidit stili nasum) Homerica imitatione ita ĩ saty ris de Polyphemo iocatus est.
Multa hominum portenta in Homero uersificata
Monstra putant: quorum imprimis Polpyhemus ducentos
Cyclops longus pedes: huic porro maius bacillum
Quam malus maximus sit in naui: & corbita in ulla.

Quo habitu ac figura stilus esset apud ueteres: ac de parte eius deletili: & quid item sit stilū uertere: ex Augustino: Hieronymo & aliis.

Caput. IIII.

i N libro Sermonum primo sic apud Horatiū legitur: quo loco poetæ Lucilii carmen: ut minus cultū & icōpositū reprehenditur.

Sæpe stilum uertas: iterum quæ digna legi sunt
Scripturus: neq; te ut miretur turba labores
Contentus paucis lectoribus.

Id ego solitus sum ad hunc fere modum interpretari: uertere ut stilum quis dicatur: cum scripta ipsa inducuntur ac delentur: quoniā qua parte aculeatus is esset atq; subulatus: ea potissimū exararēt: qua uero parte latiuscula acies foret: hac delere aliquid (sicubi usus peteret) cōsuerūt: tales autē stilos etiānum graphiarii nostri habent: sed quoniā priores partes agit scriptio: q̄ litura: propterea cū delebant: hoc est latiorē ac deletilem stili partem conuertebant: uertisse stilum dicebantur. quod etiam a diuo Hieronymo notatū est: qui meliorem stili partē nominat: quæ peiora de authoribus expungat: sicuti & Ruffinus in eundē Hieronymum recenset: Stultus ego inquit: q me putari hoc absq; philosophis scire non posse: qui meliorem stili partem elegeram eam: quæ deleret: q̄ quæ scriberet: frustra Alexandri cōmentarios uerti: & Porphirii Isagogem expendi. sed hoc idem ex uerbis Augustini multo copiosius elicitur: quæ sunt in libro de quantitate animæ: quo loco rem minimam: sed admirabilem tamen: tam latine: tam docte: tam presse: tam significanter descripsit homo ille: nō sanctitate minus q̄ doctrina summus: ut ob id etiam indicasse mihi uideatur: quantum in romana eloquentia potuisset: nisi se nimis interdum ad audientium aures & mēsurā submisisset: sed ascribam uerba ipsa Augustini: idq; paulo prolixius: quoniam cæteris quidem credo usu euenturum: quod & mihi accidit: ut cum uoluptate mirifica perlegantur: ab hoc inquit me reuocat: quod hisce hausi oculis pene serius: q̄ credi potest: sed certe nō serius q̄ deberet: cum. n. nup in agro essemus liguriæ: nostri illi adolescentes (qui tunc mecum erant studiorum suorū gratia) animaduerterunt humi iacentes in opaco loco reptātem bestiolam multipedem: longum dico quendam uermiculum uuglo noe est: hoc tñ quod dicam: nunq̄ in eo expertus eram: uerso namq; stilo (quē forte habebat unus illorum) animal mediū pcussit: tum ambæ partes corporis ab illo uulnere i contraria discesserunt: tanta pedū celeritate: ac nihilo imbecilliore nisu: q̄ si duo huiuscemodi animalia forēt quo miraculo exterriti: causæq; curiosi: ad nos ubi simul ego: & Alipius consīdebamus alacriter uiuentia frustra illa detulerunt: neq; nos parum commoti ea currere in abula quaquauersum poterant cernebamus: atq; uno ipsorum stilo tactum contorquebat se se ad doloris locum: nihil sentiente alio: ac suos alibi motus peragente: quid plura: tentauimus qatenus id ualeret: atq; uermiculum: immo iam uermiculos i

multas partes concidimus: ita omnes mouebantur: ut nisi a nobis illud factum esset: & comparerent uulnera recētia: totidem illos separatim natos: ac sibi quemq; uixisse crederem9: hæc Augustinus: uides autem uerso stilo dissectum fuisse animal: hoc est parte eius deletili: qua scriptorum quoq; emēdatio perficitur: hinc illud Fabii ad Marcellum: stilum ipsum nō min9 agere cum delet. qua in re uel Ang. politiani manibus habenda est gratia: a quo similia his aliquando audiuimus.

Quæ sint serperastra ingeniculis puerorū alligata: & Aristotelis uerba in politicis: ex Varronis sententia exposita.

Caput. V.

s Cribit Aristoteles copiose in politicis: qua ratione prospiciendum sit his hominibus: qui in tenera adhuc ætate uersent̄: quibusq; cibis maxime nutriendi: quo magis coalescere possint: eorunq; uires reddi auctiores: atq; solidiores: tum explicat etiā adhibendam diligentiam: ut ambulare infantes doceantur: exemplo uidelicet quorūdam populorum: ne mēbra (ut idem inquit Aristoteles) in tenera ætate deprauata ac distorta reddātur: itaq; instrumentis ac machinis quibusdam utuntur: quo puerorum corpus & ualidius & rectius seruetur: quod ego obid putaui referēdum: quoniam. M. Varro latina uoce serperastra appellat ea instrumenta: quibus adhuc infātes anniculi ad gressum subriguntur: & ambulando facili9 pergunt: ne intorta crura sint: uel inæquali gradu inambulent: nam genu alligare illa Romani consueuerunt: ne uaciæ (ut inquit Varro) aut cōpernes fierent. uerba ei9 hæc sunt in libris de latina lingua ad. M. Ciceronem: siquis in consuetudine ambulandi factus sit uacia: aut compernis: si eum corrigi non concedat: non sequitur ut stultum faciant: qui pueris in geniculis alligant serperastra: ut eorum deprauata non corrigant crura: cum deculpandus non sit medicus: qui e longinqua mala cōsuetudine ægrum ī meliorem traduxit. M. quoq; Cic. cum de suis cohortibus agit: in epistola ad Pomponium ludens: serperastra suæ cohortis nominat: nisi forte nomen hoc foret cohortis: ut legio: q̄ alauda: & quæ rapax dicerentur: de serperastris īquit cohortis meæ: nō est quod doleas: ipsi enim se collegerūt admiratione uitæ integriatis meæ: sed hoc ex Cicerone considerandum melius est: dicta sunt autem serperastra (ut puto) ab inserpendo: quoniam infātes ipsi reptare potius & inserpe: q̄ ābulare primū uidentur: qua figura & seliquastrum dicimus: quod a sedēdo. M. Varro paulo incommodius detorquet.

Quid sit proprie lychnucos: & emendata uox in Suetonii historia: tū Lucretii poetæ carmen additum.

Caput. VI.

d Eprauata uox est in. C. Suetonii codicibus: quam facile agnoscent hi omnes: qui & græce litteraturæ haud imperiti omnino sunt: & uetustatis non incuriosi: nam uerbum quod est lychnucos tā exemptum est e ui-

uita Iulii Cæs. q̃ e Flauii Domitiani: procq; eo lychnos in erudite: ac perperã subscripserunt: cũ codices fere omnis uetustiores lychnuchos retineãt: qua in re non minus antiquitati concedendum putamus: q̃ authoritati: ad hunc igitur modum Tranquill9. C. inquit Cæsarem dictatorem capitolium ascẽdisse ad lumina elephãtis dextra ac sinistra lychnuchos gestãtib9. et in Domitiano itẽ uenationes ĩquit: & gladiatores noctib9 ad lychnuchos exhibuit: ita enim ueteres & probati codices in uaticana etiam bibliotheca habẽt: necq; est aliud lychnuchos: q̃ laterna: quæ græce φανός aut λύκλ et si facẽ lucem q̃dam interpretantur. de quibus per multa sunt in Suidæ collectaneis: sed & Pollux ad Cõmodum: & Athenæus in dipnosophistis meminit: tum multos ad id authores aduocat: ut Alexim: & Aristophanẽ ueteres poetas: apd̃ quos pro laterna uideaẽ lychnuchus accipiendus: & Alexis quidẽ perlepide sic iocatus est de lychnucho ĩ fabulis.

Qui primus excogitauit: ut noctu cum lychnucho deãbularet.
Is profecto amator aliquis digitorum fuit.

Dictum uero id uerbum eadem figura: qua Ceruchon: Sceptruchõ: Ophiuchon: & alia eiusdem generis: sed & poeta Lucretius nihil aliud nobis insinuat: q̃ istos lychnuchos: qui in ædibus nobilioꝶ uiserentur: unde lumẽ ad nocturna conuiuia suppeditari posset.

Si non aurea sunt inquit: iuuenum simulacra per ædes
Lampadas igniferas manibus retinentia dextris
Lumina nocturnis epulis: ut suppeditentur.
Nec domus argento fulgens: auroq; renidet:
Nec citharis reboant laqueata: aurataq; templa.

Nam &. C. Plini9 lychnuchos pensiles nominat: ubi lychnos falso legebaẽ quod Hermolaus fatetur: ex quo etiam num romæ lapis hoc titulo insculpt9. PANTHEI CVM SVIS PARERGEIS: ET CVPIDINES DVO CVM SVIS LYCHNVCHEIS: locũ uero Suetonii & Politianus agnouit: uir & ingenio acri: & lectione multiplici excellẽs: de xilolychnio autem & obeliscolychnio alias dictum a nobis est.

Quid in ueterum nummis sit. A. A. A. F. F. ac de tribunitia potestate ad nummos signandos: tum locus ex decemuiralibus tabulis.

Caput. VII.

i N ueterum nummis litteras quandoq; eiusmodi comperias: uix ut sẽsum satis possis colligere ex illis: qualis hæc inscriptio alicubi inuenitur: quæ ad imperii Rom. amplitudinem atq; dignitatem pertinet. A. A. A. F. F. in his autem litteris (nisi forte decipior) id significatur Aere: argento: auro: flando: ferundo: quod in quorumdam commentariis etiam deprehenditur: in quibus de potestate ac uiribus notarum agitur: quem ego librum haud equidem probo Valerio ascribẽdum existimo: q de notis Cæsarianis præter alia multa commentariũ fecit: quod a Gellio ĩ atticis refertur: libuit

hanc rem: ob eam præcipue rationem adnotare: quoniam istiusmodi inscriptio aliter fere a multis exponitur. illud autẽ diu seruatum est a S.p.q.r. ut argentum deuictis gentibus dumtaxat imperarent: quod & Plinius nouocomensis testatur. signandi uero nummi potestas ad ipsos tribunos relata est: sicuti & leges decemuirales probãt: in quibus uerba ipsa ita se habent: ne q̄s maiorem in hoc diligentiam desideret.

Tribuni sũto: domi pecuniam publicã custodiunto:
Vincula sontium seruanto: capitalia uindicanto:
Aes: argentum: aurum ue publice signanto.
quod ipsum a. M. Tullio: & C. Plinio in metallicis approbatur.

Qui sint apud iureconsultos directarii & dirigere: ac restituta in pandectis uerior lectio: tum q̄d apud græcos thicobates intelligatur.

Caput. VIII.

d Irectarii qui sint apud iureconsultos ipsi nobis digestorum libri indicant: nam & in Vulpiani uerbis positum id ẽ: quo loco de sacculariis & directariis mentio habetur: q̄q̄ in uulgatis codicibus pro directariis detrectarios fere inuenias: quin & hoc idem docet alibi Vulpian⁹: etsi falso dictarii scriptum est: quem locum uiri paulo diligentiores non improbabũt: quã do & pandectarum libri ipsi antiquissimi: qui Florentiæ sunt in Marciana bibliotheca: huic sententiæ astipulantur: uerba autem pauli hæc sunt: cũ de criminibus extraordinariis agitur: saccularii: qui uetitas artes exercẽtes: i sacculos partem subducunt: partem subtrahunt: item qui directarii appellantur: hoc est hi homines: qui in aliena se cœnacula direxerint: furãdi animo: plusq̄ fures puniendi sunt: utrobiq; autem ridicul⁹ est Accursius: nisi ueniã dare homini malis: quoniam rudi sæculo: ac prorsus illiterato natus est: sed retineri tamẽ eius nugas: & hac ætate a nostris iureconsultis defendi: qua litteræ omnis: ac honestiores disciplinæ: per multum incrementi acceperũt: Id ego uix ferendum existimo: ab his præsertim: qui bonarum litterarum sacris initiati & exculti sunt. sed hoc ipsum diis iuuantibus commodius asseremus: multa enim in iure ciuili accepta perperam: & inepte exposita sentẽtias persæpe afferunt uiolentas & falsas: quas defendere nemo ipsorum possit: cum sint adeo nostri legulei a romanis studiis & melioribus disciplinis abhorrentes: qui autem directarios fures istos nominarint: a dirigendo arbitror uocẽ hanc inflexerũt: q̄d in alienã domũ se dirigere perinde sit: atq; igredi: eosdem uero esse directarios quidã dixerũt q⁹ τειχοβάται a græcis uocãtur: apud quos frequẽs hoc uerbũ cõperies: tã & si flauius etiã Vopisc⁹ hac uoce usus ẽ in libro historiaꝝ tertio ad Bassũ. de Charino inquit: & Numeriano. a. a. memorandũ id ẽ: q̄d ludos po. Romano spectaculis ornatos dederũt: inter alia. n. exhibitus est τειχοβάτης qui per parietem urso eluso cucurrit.

De Tertulliani eruditione: ac eius uerba cõtra Marcionem hæreticũ relata: & quo modo Hieronymus ea transtulerit.

Caput. IX.

l Ibros aliquot erudite atq; acriter scripsit Septimius Tertullian9 cõtra
Marcionẽ hæreticũ: q Stoicoꝝ disciplinã secut9: bina pricipia: binosq;
deos ponebat: bonũ & malũ: sed i his qdẽ libris Tertullianis elegãter iterdũ
& copiose leuitatis íconstãtiæ: atq; íprobitatis Marcionẽ accusat: cuiusmodi
sunt hæc: q̃ ob ipsã gratiam orationis ἐν λείμμασιν uolui subscribere: noster
inquit Marciõ Scytha tetrior: Amaxobio ístabilior: Massageta inhumanior.
Amazonia audacior: nubilo obscuriõ: hyeme frigidiõ: Istro fallacior: Cauca
so abruptior: quẽ locũ diu9 Hieronymus (ut alia multa) secut9 ẽ: trãsmuta
tis quibusdã uerbis atq; transpositis í libro cõtra uigilantiũ: quẽ p antiphra/
sin dormitantium uocat.

Mos ueterum de mittenda impe. imagine ad urbem: siquãdo in absentia
crearentur: & qđ ipsi Iudæi nullas imagines Cesaꝝ recipere uoluerunt.
Caput. X.

r Elatum in litteris est: queadmodũ Rom. impe. cũ hoc nomen: & augu
stã dignitatẽ in absẽtia cõsequerent̃: soliti sunt propriam effigiẽ ad ur
bẽ mittere: quo se ipsos senatui. p. q. r. facilius insinuarẽt: Hoc ego putaui
ob eã causã obseruandũ: qm ãte Antoninoꝝ íperiũ nemini (ut opinor) legit̃
accidisse: ꝑ multi autẽ id effecerũt: subsequẽtib9 ãnis: q suã imaginẽ ad urbẽ
miserũt: qđ Ammianus Marcellinus: & Zosimus historiæ Rom. authores
testant̃: nã & Constãtii ípe. imago recepta í urbe est: & itẽ Galerii: quí & Ma
xẽtius effigiẽ suã Carthagini destinauit: ut suo nomini atq; authoritati ma/
gis cõciliaret Carthaginiensẽ populum: quod a copiis & militib9 Galerianis
ꝓhibitũ fuit: renuentib9 dignitatẽ Maxẽtii fieri ãpliorẽ: sicut a Zosimo tra
ditũ ẽ. illud autẽ minime õmittam queadmodũ. C. Cæsar cũ iudæis popu
lis íperasset: ut eius effigiẽ tẽplo reciperẽt: nullis rationib9 adduci potuerũt:
ut hoc ꝑficerent: sed arma potius sũpserunt: q̃ ut illud aĩo Cæsaris concede/
rẽt. seruatũ est. n. a Iudæis magna relligione: ut nullã ꝓrsus imaginẽ: aut si/
mulacrũ in tẽplis haberẽt: sed unũ dumtaxat deũ mẽte ipsa cõcipientes cole
re cõsuerũt: quod Aegyptii cõtempnẽtes uarias ac multiplices animaliũ for
mas ꝓ diis habuerunt. itaq; sic tacitus Cornelius de Iudæis: unũ inquit nũ
sola mẽte intelligũt: ꝓphanos credũt: q deũ imagines mortalibus materiis í
Spes hominũ effingãt: solũ illud & æternũ: neq; mutabile: neq; interiturũ.
nulla igit̃ simulacra suis urbibus: ne dũ tẽplis sunt: non regibus hæc adula/
tio: nõ Cæsarib9 honor: neq; illud quidẽ ignorat̃: morẽ fuisse Rom. impera
toribus: suas quoq; imagines in templis adorandas apponere: quod a Septi/
mio Tertulliano magnis cõuitiis accusatur atq; exsibilatur.

Qui sint apđ Aeliũ Lãpridiũ bñ nasati hoies: ac de Imp. Antonini Helio
gabali flagitiosa: & infanda libidine. Caput. XI.

n On cõmittã: quo min9 apđ Aeliũ Lãpridiũ exponam9: q nã sint hoíes
bene nasati in uita Antonini Heliogabali Impe. q bene nasatos hoíes
frequẽter appellare cõsueuit: cũ mutoniatos: beneq; mẽtulatos significabãt

quod equidem propterea cẽsui adnotandũ: ut eorꝶ inscitiæ ac ineptiis occurratur: qui bene uasatos ĩprobissime & legunt & exponũt. Flaui⁹ certe Blondus uasatos homines apd̃ Lãpridiũ pro his inscitissime accipit: q̃admodum dites: & opulenti forẽt: nemini autẽ nõ cõstat: Antoninũ quidẽ Heliogabalũ in tota uita fuisse tã extremi luxus: ac nefandæ libidinis: ut potius se ipsũ naturæ portẽtũ: q̃ Rom. Imperatorẽ probaret: ĩter alia. n. uitæ scelera atq; flagitia: lenones: meretrices: exoletos: ac subactores ꝓpe ĩnumeros collegit: illisq; nasatos hoẽs adiecit: hoc ẽ (ut Lãpridi⁹ etiã notauit) uiriliores: q̃m illis Heliogabalus ad libidinẽ & flagitiũ scelestissime utebaẽ: quo circa sic Lãpridius ad Cõstantinũ ĩpe. de ꝓdigiosa eius libidine. quis ferre posset inq̃t principẽ ꝑcunta caua corporis libidinẽ recipientẽ: cum ne beluã quidem talem: quisq̃ ferat. Romæ deniq; nihil ægit aliud: nisi ut emissarios haberet: qui ei bene nasatos ꝑquirerent: eosq; ad aulam ꝑducerẽt: ut eorꝶ cõditionibus frui posset. sed hanc ipsam uocem sæpius apud eundem comperies: facile ut appareat: quãtum hi homines incurrant: qui sunt in legẽdis pẽsandisq; authorib⁹ oscitãtes atq; segniores: nã & maioris peculii eosdẽ uocat: q̃m uiriliores fere uiderentur: unde & prouerbiũ uulgo detritum denasatorum peculio.

De Architæ Colũba uolatili ex mechanica eius disciplina: ac de Boethii philosophi pari ĩgenio & doctrina: ad mechanica q̃dã mirãda efficiẽda. ex Cassiodori Variis. Caput. XII.

P Er multum laudatur inueterũ cõmentariis Architæ Tarẽtini eruditio & ingenium. nã & Plato philosophus eidem Architæ plurimum concessit: cuius merito factum existimatur: uti Plato idem a Tyrãno Dionysio seruareẽ: in mechanicis uero magnopere Architas ꝑstitit: sic ut eius quoq; columbã ligneã pondusculis quibusdã instructã: mirificoq; artificio fabrefactam uolitasse scribãt. cũ alii authores: tũ Phauorinus: qui ut egregie uir doctus eã celebrauit: sicuti legitur in atticis commentariis. id ego cum diligentius cõsiderarem: offendi cõsimile exẽplum de Boethio philosopho: quod ab Aurelio Cassiodoro relatũ est in Variarꝶ libris: is. n. Cassiodorus: cũ ad eũdẽ Boethiũ scriberet: simulacra eiusmodi: atq; mechanica opa librãmẽtis adhibitis: sũmoq; ingenio excogitata ab eo & cõfecta affirmat: ut aues deuolãtes: & angues exibilãtes: et hercle tã magno ingenio fuit Boetius: tamq; multiplici eruditione: ut facile ad id credẽdum animũ inducã: asserente hoc maxime Cassiodoro: qui fuisse traditur Regis Theoderici a secretis. sed apponẽda sunt eius uerba ex Variis: quo facilius atq; cumulatius hoc totum pernoscatur. Tibi inquit ardua cognosse: & miracula monstrare propositum est tuæ artis ingenio metalla mugiũt: Diomedes in ære graui⁹ Bucciantur: æne⁹ anguis insibilat: aues simulatæ sunt: et quæ uocem propriã nesciũt habere: dulcedinem cantilenæ probantur emittere: parua de illo referimus: cui cœlũ imitari fas est: hæc in Variis Cassiodorus.

Mirandum & adinaton uideri: quod a Iosepho traditur: de Alexandro Macedone: ut huic perinde ac Mosi mare Pamphilicum patuerit: cũ trãsfretaret in Persas cum exercitu.

Caput. XIII.

d E Alexãdro Macedone: eiusq́ maximis & fœlicissimis gestis: p multa & uaria apud ueteres scribuntur: sed quod in Iosephi historia cõpertũ est: id omnino uidetur maxime mirum: peneq́ incredendũ: cum nemo alter ex ãtiquis (quod equidẽ legerim) talia de Alexandro rettulerit. Iosephus uero (quẽ iudæorũ uernaculũ appellat Tertullianus) cũ omniũ Iudæorũ historiam libris. xx. complexus sit: de Mose: eiusq́ uita & gestis eadem ppemodum refert: quæ & in sacra historia habentur. & apd̃ Philonẽ magna exparte repetũtur. quo autẽ loco ĩquit cœlesti cõsilio: ac diuina potestate pmissũ: ut Moses uirga accœpta mare ægyptiũ diuiserit: quo hebræorũ copiis atq́ militi puium iter fieret: & expeditio facilior: tantũdẽ ĩquit Ioseph⁹ de Alexãdri Macedonis militibus scriptũ fuisse: regẽ Pãphilico mari imperasse: cumq́ uniuerso exercitu trãfretasse disiuncto ac diuiso mari: ut inuadens Persiã uictoria potiretur: de uictis atq́ subactis populis: quod equidẽ cõsiderandũ diligentius existimo: ac maturo iudicio expẽdendũ: siquidẽ miracula illa Mosis: & insignia facinora minime debẽt Alexãdri gestis cõparari: ab his præsertim uiris: qui in præsidio christianæ militiæ a nostris collocẽtur. neq́ mirari admodũ oportet: si pro loquacissimo homine Tacitus Cornelius tantopere a nostris incessitur: quãdo iudæos ipsos dixerit superstitioni obnoxios: relligioni aduersos: atq́ ad omnẽ libidinẽ proiectissimos: cũ & illi sua insignia & admiranda facinora: græculorũ cõmentis: atq́ mẽdaciis cõparent: quorũ ingeniosa improbitas (ut authores cõueniunt) nihil nõ audet ĩ historia: sic ut mẽdaciorum parentes ueteri prouerbio græci censeantur.

Aureliani Impe. epistola ad Zenobiam Palmyrenorum reginã: & eius responsumq́ alto & generoso animo ad eundem sit redditum.

Caput. XIIII.

t Enent me cõmẽtaria quædã græca: ĩquib⁹ de Amalasiũta: de Zenobia & Mámea agitur: quæ omnes & egregio quidẽ aĩo: & cõsilio nõ uulgari pstiterũt. itaq́ magna uoluptate: & sicubi incidere ea adnotamus in his cõmentariis: quæ memoria digna sunt: quale hoc est de Zenobia Palmyrenorum Regina: quæ tam generosi spiritus fuerit: ut Aureliani Augu. Imperaminas & dignitatem prorsus cõtempneret: sed apponam utriusq́ epistolã: nequid hac in parte possit desiderari: Aurelianus Augu. Impera. Rom. orbis: & receptor orientis Zenobiæ. S. Sponte facere debuisti id: quod meis litteris nunc iubetur: deditionem præcipio tibi impunitate uitæ proposita: ita ut illic Zenobia cum tuis agas uitam: ubi te ex senatus amplissimi sententia collocauero: gemmas: argentum: aurum: sericum: equos: camelos: ĩ ærariũ romanum conferas: Palmyrenis ius suum seruabitur: ad hæc autẽ ita respõsum est: Zenobia Regina orientis Aureliano Augu. S. Nemo adhuc pter te

quod poſcis litteris petit: uirtute faciendum eſt: quicqd in rebus bellicis ge/
rendum: deditionem meam petis: quaſi neſcias Cleopatrã reginã perire ma/
luiſſe: q̃ in qualibet uiuere indignitate. nobis Peſarꝝ auxilia nõ deſunt: quæ
iã ſperamus: ꝑ nobis ſunt Sarraceni: ꝑ nobis Armenii: Latrones Syrii exer/
citũ tuum Aureliane uicerũt: qđ ſi illa uenerit man⁹: q̃ undiq; ſperatur: po
nes profecto ſupercilium: quo mihi nunc deditionẽ quaſi omnifariã uictor
imperas. has autẽ epiſtolas: qui legere apđ authores uelit: is Flauium Vopi/
ſcum adeat: in libro ad Baſſum primo de Imperatorum geſtis.

Vnde rerum principia atq; effectus in uita exiſtant: & quõ Aſtrologi: Phi
ſici: atq; Theologi interſe diſſentiunt.

Caput. XV.

n Otãdum & illud exiſtimo: quod ab Aurelio Auguſtino ſcribitur: de
his commodis atq; incõmodis: q̃ in uita ipſa mortaliũ eueniũt: quo pa
cto in tam uaria: multipliciq; rerum fortuna pro diſciplinarũ decretis: prin
cipia atq; effectus habeantur. Aſtrologi ĩquit: & hi qui Caldæi uocãtur: om
nes morbos atq; calamitates ſideribus ac cœlo aſcribunt. philoſophi autem
phiſici medici hæc eadem: aliaq; ſimilia ad naturæ uires & maieſtatem refe/
runt. Theologici uero uni deo eiuſq; poteſtati: quam imperare omnibus: &
regere omnia merito exiſtimamus: Hæc Auguſtinus: in quo tamen impru/
dentiæ ac mendacii omnes illos accuſat: qui non omnia ad unius dei poteſta
tem: atq; numen referunt: quod ipſum & Origenes copioſe perſequitur: ĩ li
bris quos de rerum principiis compoſuit.

Qui ſit morbus tonſillarum: & in qua maxime parte corporis: qualiq;
origine dicantur tonſillæ.

Caput. XVI.

i N cõmentariis medicorum iuuenio & illa remedia eſſe relata: quæ ad
tonſillas pertinent: quo loco non minus partem faucium debemus
accipere: q̃ morbum ipſum: qui fauces occupat. itaq; Cor. Celſus de tonſil/
larum curatione in hunc modum ſcribit. ſi tonſillæ ſine exulceratione ſũt:
ac per inflammationem intumuerunt: caput uelandum eſt extrinſecus: iſq;
locus uapore calido fouendus: multa ambulatione utendum: caput in
lecto ſublime habendum: gargarizandumq; ex reprimentibus. radix quoq;
ea (quam dulcem appellant) contuſa: & in paſſo: mulſo ue decocta idem p̃
ſtat. tum medicamẽta alia ſubicit: quæ breuitati ſtudentes õmittimus: cum
plura a Claudio Galeno: aliiſq; medicis de eodẽ morbo referãtur. Eſt autem
hoc uerbum ꝑ diminutionem dictũ: ſicuti a Põpeio grãmatico ſeruatũ eſt ex
Ver. Flacci cõmentariis. toles inquit pro tumore fauciũ accipitur: quem per
diminutionẽ tonſillas uocamus. Ariſtoteles uero: & alii cõpluris apud græ
cos Pariſthmia & Antiades uocarunt: inflãmantur. n. partes ſecundum fau
ces abſceſſib⁹ ulceroſis. ſed &. M. Cicero palatum & ac tõſillas nominat: cũ

de hominis partibus disputat. C. Plinius tõsillas in homine cõstituit: ĩ sue glandulas: quo loco disciplinã antomicẽ explicat. quod a nobis ob id repetitum est: ut quorũdam imperitiam deuitem⁹: qui de hoc morbo inscite atq; inepte uerba habuerunt: neq; illud ignoratur qđ & tonsas: tonsillasq; pro remis ueteres accepeRũt: ut Acci⁹ poeta: Enni⁹: atq; alii: ex quo illud uulgatũ ex Ennianis annalibus.

Pone petunt exin referunt ad pectora tonsas.

& item.

Tonsillas rapiunt configunt litus ad uncas.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER OCTAVVS DECIMVS.

De Hormisda persarum principe: & quo astu atq; cõmento e custodia sit liberatus ab uxore.

l Ibet exemplum de Hormisdæ fortuna uiri sũmi referre: qui ex familia persaRũ regia fuit: sicuti & Zosim⁹: & Marcellinus: aliiq; cõmemorãt. hic igitur Hormisda ĩ colle quodã relegat⁹: magno studio custodiebatur a Persis: qui fratrẽ illi⁹ minorẽ natu cõtra legem in regno maluerũt. euenit autẽ ut Hormisdæ uxor tale cõmentũ excogitaret: quo uirũ suũ facilius posset ex uinculis eximere. itaq; piscẽ eximia magnitudine ad illũ mittit: inq; eius alueo limã ferream recõdit: ac simul fidissimo eunucho mãdat: ne quo præsente piscẽ illũ comedat: tũ eo utatur: quod in uẽtre iuenerit: camelos quoq; uino & cibis onustos custodibus mittit: ille rei compos strenue hoc facin⁹ peragit: ac sũpta ibidem eunuchi ueste per medios custodes euasit incolumis: neq; me autẽ latet: alios quoq; similia quædã effecisse: sed hoc ipsũ de rege Hormisda nõ putaui õmittẽdũ: de quo alibi tamen cõplura rettulimus.

Vergilii carmen emẽdatum contra quorundã inscitiã: furit in tus aquai: ex Quintiliano & aliis authoribus

Caput. II.

f Ab. Quintilian⁹ libro institutionũ primo ad Marcellũ Victoriũ: ũde pictai uestis inquit & aquai: Vergilius doctissimus uetustatis inseruit: sed illud aquai tulerũt e nouis codicibus indiligentes: ĩprudentesq; librarii: proq; eo subdiderunt aulai: cum ueteres oĩo codices: & ille ĩprimis: quem ex Gallia Poggi⁹ ĩ Italiã aduexit: aquai retineat: fuit autẽ causa liberariis adulterinã uocẽ pro uera subiciendi: qđ nusq̃ apud Vergilium legerant aquai: cum aulai: & pictai legissent.

Aulai in medio libabant pocula bacchi. & alibi.
Diues opum: diues pictai uestis & auri.
Sed ego cogitans: non ab re factum esse: ut in eãde lectione meliusculæ fi-
dei codices conspirarent: cœpi curiosius indagare: an usq̃ apud Vergiliũ po-
tuerit esse aliquãdo hæc uox: nec. n. pauca quorũdã inscitia: uel ĩmutata ha-
ctenus: uel detracta adnotauimus: inuenisse autẽ mihi uideor: uel in Seruia-
nis quidem cõmentariis id ipsum: ut nihil præterea dubitari debeat: uersus
igitur Vergiliani sic in libro æneidos. vii. leguntur.
Sæuit amor ferri: & scelerata insania belli
Ira super: magno ueluti cum flamma sonore
Virgea suggeritur costis undantis aheni
Exultant q; æstu latices: furit intus aquæ uis:
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis.
quo autem loco legimus aquæ uis: legendum est aquai: ad hũc modum
Furit intus aquai.
Fumidus atq; alte spumis exuberat amnis.
cuius me lectionis Honoratus Seruius admonuit: q dieresim esse hic factã
dicit: qđ siquis codices Seruianos paulo meliores nactus fuerit: facile in his
aquai comperiet. nã & ĩ peruulgatis fere sic habetur. hãc dieresim Tucca &
Varus fecerunt: nã Vergilius aliter scripsit. quæ. n. hoc loco fit dieresis? nisi
illud aquai restituatur. quin & hoc ipsum in Persiano interprete (qui Cornu-
tus dicitur) inuenias: cum Ennianũ hoc exponit.
Lunai portum preciũ est cognoscere ciues.
Lunai inquit dictum est: secundũ antiquã declinationẽ: sicuti Vergilius: fu-
rit intus aquai: quod etiam Benedictus Philologus (cũ de Virgiliana emẽda-
tione ad eum scriberẽ) cõprobauit: uir unus ætate nr̃a: q de omni antiquita-
te sit optime meritus: cũ in ea illustranda atq; excolẽda assiduo studio: ac mi-
rifica diligentia incumbat.

Dictũ Demosthenis de sua fuga: ac uerba Tertulliani exposita: & quo pa-
cto Cicero & Demosthenes in ꝓpriis causis maxime degeneres: ac timidi
fuerint. Caput. III.

n Otum est: & in cõmentariis celebratũ Demosthenis oratoris dictũ de
sua ipsius desidia: nã cum is passim ꝑ ignauo & inerti accusaretur: ut
q apud Cheronæã ĩ bello segniorẽ se gessit: & fuga salutẽ sibi q̃siuit: ꝑlegã-
ti hoc uersiculo respondit: suisq; accusatoribus illusit.
ἀνὴρ ὁ inquit φεύγων καὶ πάλιν μαχέσεται.
quod a me seruatũ ẽ: ut Florẽtis Tertulliani uerba exponerem⁹: q sententiã
hãc erudite (ut alia multa) mutuatus est: cũ de Rutilio uiro sãctissimo loq̃re-
tur: in libro quem de persequtione ad Scapulam composuit: uerba ei⁹ hæc
sunt: sed omissis quidẽ diuinis exercitationib⁹ illum magis græcũ uersiculũ
sæcularis scientiæ sibi adhibẽt: qui fugiebat: rursus ibi præliabitur: ut & rur

sus forsitan fugiat: in quo facile apparet: quid ipse Tertullianus uir egregie doctus insinuet: re autem uera Demosthenes pro ignauo & maxime timido accusatus ē: siquidem uel in propria causa dicturus: prius traditur aufugisse: q̄ in iudicium deuenerit: quod etiam in. M. Cicerone turpius & indignius uisum est: qui cum in aliorum causis nemini prorsus concederet: ī sua tamē mirum q̄ timidum se ac pauidum præstiterit: sicuti cum a Clodio ī iudicium uocatus est: qđ is Lentulū: & Cethegum ante sentētiam a senatu ꝓlatā supplicio affecisset: tūc. n. nō uili mō & sordida ueste īdutus: sed squallidus & plorabūdus: familiares: amicos atq; ignotos supplex adiit: obsecrās atq; obtestans omnes: ut risum magis: q̄ cōmiserationem de se concitauerit: quod Appianus Alexandrinus in Rom. historia refert.

Horatii poetæ uersus expositi contra aliorum sentētiā de Attæ fabulis: cum inquit

Recte nec ne crocum: floresq; per ambulet Attæ

Fabula. ac de croco in scænis copiose expositum.

Caput. IIII.

h Oratii Flacci uersus hi sunt in epistola ad Octauium Augu. quo loco de Rom. poetis iudicium facit.

Recte nec ne crocum: floresq; per ambulet Attæ
Fabula: si dubitem: clament periisse pudorem
Cuncti pene patres: ea cum reprehendere coner:
Quæ grauis Aesopus: quæ doctus Roscius ægit.

In his ego uersibus cū aliqn̄ interpretū cōmentarios desiderarē: legi apđ eos deridicula q̄dam & plane nugas: siquidē fabulā dicunt ab Atta scriptā: ī qua de floribus ageretur: ceu sit officiū poetæ comici de floribus scribere: neque hæc ullo quidē authore tradunē: quo nihil potest esse ī bonis disciplinis iniquius aut pestilentius. quin illud magis fuerat explicandū: quis nā hic Atta aut qđ in scæna crocus & flores: q̄ cū paulo diligētius pēsitarē: haud ab re futurū putaui: si Horatianū sensū exponerē. cōstat igitur Attā ipsum comediarum authorem fuisse haud incelebrem: ut in poetis diximus: ex quo inquit Horatius:: si uelim nunc Attæ fabulas (ut critici solent) reprehendere: qđ ī scænam uix afferri debeant: omnes me inscitiæ: atq; imprudētiæ arguent: uidebor. n. addubitare haud satis in scæna suas partis absoluere: hoc est crocū & flores perambulare: quoniam consuetudo apđ ueteres fuit: uti cū fabulæ agerentur: flores ibidem aliaq; odoramenta inspergerentur. hinc Lucretianū illud in libro ad Memmiū secundo.

Et cum scæna croco cilici perfusa recēs est.
Araq; panchæos exalat propter odores.

Nam &. P. quoq; Vergilius idē intellexit: cū in Georgicis dixerit: ex tmolo croceos mitti odores: quo loco Seruiana expositio ut ineptior atque indoctior iure incessitur. iam & Hadrianus impera. in Traiani Augu. honorem

balsama & crocũ per gradus theatri fluere iussit: quod Aelius Spartian9: ad Cæsarem Dioclitianum commemorat: neq; scænam ipsam dumtaxat (quæ ĩ theatro erat) uariis floribus ornabant: sed & mensas etiã. Antoninus quidẽ Heliogabalus (qui naturæ portẽtum dici potest) cum uiros summos inuitas set ad prandium: mensam croco struebat: se fœnum dicẽs: pro eorum digni tate exhibere. sed nolo hac in re impendio longius uagari: ne ambitioni po tius: q̃ authoritati uideamur cõcessisse: nam de re hac & Plinius Nouocomẽ sis: & Suetonius Tranquillus egerũt: ut poetas mittamus: hinc illud etiam peruulgatum.

Pulpita solemnes non oluere crocos.

Quid apud ueteres muginari significat: & quõ ea uoce utatur Cicero: & quid item sit apud Var. ex prouerbio min facere.

Caput. V.

r Eprehendi uideo a quibusdam uerbum hoc. quod est muginari: quasi asperum & minus latinum: uel ut alii dixerunt obscurum nimis & insolens: quod ego ferendũ non puto: ne illa omnia pro absurdis: ac ple beis statim reiciamus: quæ cum ueterum usus cõcedit: tũ authoritas doctio rum defendit. nec. n. Lucilius tantum in satyris hac uoce usus est: sed etiam M. Cicero: poeta uero Lucilius sic ad Attam.

Muginamur inquit: molimur: subducimur Atta.

quod ipsum alibi apud eundem seruatum est: ut Marcell9 grammaticus no tauit: ĩ cõmentario de proprietate sermonis. sed & M. Cicero (qui unus om nium romane loqutus est) minime ab hoc uerbo abstinuit: quãdo in episto la ad Põponium Atticum sic scribat: de Ocella dũ tu muginaris: neq; mihi rescribis: cœpi consiliũ domesticum. neq; præterea defuerunt: qui in Plinii præfatione ad impe. Vespa. ita legant. dum ista (ut ait. M. Varro) mugina mur: plurib9 certe horis uiuimus. Festus quoq; Põpeius in hoc inquit uerbo accipiendum: cum q̃d molimur: & quasi tardius conamur. est. n. prope ac mussitare: & min facere: sicuti a Varrone relatum est: qui min facere inquit illos: qui uix proloqui audeant: sed summussando hesitantes in aliquo ap parent: ex quo prouerbium contra subuerentes. quo circa sic poeta Ennius in Rom. annalibus.

Quod minimum est: neq; (ut aiunt) min facere audent.

quod ita P. Vergilius imitando emolliuit.

Quid fortuna ferat populi: sed dicere mussat.

Qui sint proprie milites ærediruti apud poetã Ausonium: ac eiusdem uerba in epistola explicata.

Caput. VI.

a Vsonius Gallus uerbo utitur: quod est æredirutus: in epistola ad Pau linum super ludicro opere: quod ab eo Cẽtonis nomine inscribitur. Et quia inquit sub imperãte metu merui procedere: mihi inter frequẽtes sti

pendium iubebis: finaliter æredirutum facies: ut cumulo carminis ĩ fiscum suum redacto: redeant uersus unde uenerunt. hactenus Ausoni9. sciendum uero: qđ æredirutí milites eiusmodi appellati sunt: quibus propter ignominiã stipẽdiũ subtrahatur: iocat̃. n. Ausonius de uersib9 Vergilianis: qđ sparsos laceratosq; passim collegerit: & ĩ unum ueluti op9 cõtexuerit: ut ex alieno suum poema factũ sit: nam si carmen inquit redeat unde uenerit: haudquaq̃ strenuus: & frequens in militia haberi potero: proindeq; me potius ĩertem & æredirutum dixeris: neq; mihi stipendium aliquod uelut assiduo poterit assignari. Varro autem in libris de uita patrum: stipendium inquit appellatum est: qđ æs militi semestre: aut annuũ dabatur: cui uero datum nõ sit: is propter ignominiam æredirutus erat: quod & Nonius Marcellus in libro de doctorum indagine notauit. nam & Verrius Flacc9 est author: æs militum: qui ob ignominiam missionem habuissent: nõ in militiæ sacculum: sed in fiscum mitti solitum.

Quo pacto Varronis uerba in libro de agricultura emendari oporteat: & quo sensu accipienda sint.

Caput. VII.

P Ermulti olim quæsierunt quænam in dicendo figura illa sit: qua Terentius Varro in principio libri de re rustica ad uxorem Fundaniam est usus: potius essẽ cõsequtus Fundania & commodius: si tibi hæc scriberem: quæ nunc (ut potero) exponam: ex his autem uerbis nulla quidem sentẽtia elici potest: digna. M. Varronis eruditione: quem Terentian9 undecunq; doctissimum uocat. sed ego ãtiquissimum e marciana bibliotheca codicem nactus (quæ Florentiæ admodum nobilis est) inuenio fere ad hunc modũ. oti9 essem consecutus Fundania: commodi9 hæc tibi scriberem: quæ tamen non nihil etiam sunt interpolata. qđ si liceat in his tenebris: quæ sentiam respodere: haud aliter a Varrone crediderim scriptum: q̃ in hũc omnino modũ. otium si essem cõsecutus Fundania: commodius tibi hæc scriberẽ: quæ nũc ut potero exponam. nam illud: quod aliquot habent codices otius essẽ: deprauatum: uiolatumq; improbitate scriptorum est: quorũ & uelocitas plerumq;: & inscitia per multũ obfuit bonis authoribus. quamq̃ & hoc apud ueteres quoq; usitatum: ueluti in Plautinis ad huc: Terentianisq; fabulis cõspicitur: ut uocales adeo litteras abiicerẽt: quo sit credendum facilius: lectionem illam (quam restituimus) genuinam ac propriam esse: nam & cõsonãtis interdum litteras pari licentia in prolatione ommittebant: quod &. M. Tullius asserit: & grãmatici passim factitatum affirmant: lectio uero hæc: quam & fidei & uetustatis merito intromittimus: quantopere sit a studiosis app̃bãda: testis erit mihi & Mainardus Iohannes uir diligens: & in bonis litteris admodum doctus: qui eam pro uerissima tuetur: & asserit. qđ autem otiũ: & negotium per. T. litteram malim scribere: q̃ per. C. mouent me ueterum elogia: & inscriptiones: in æreis & marmoreis monumẽtis: ut illud ro

mæ uulgatũ & peruetustum ARGENTARII ET NEGOTIANTES BOARII HVIVS LOCI.

Accii poetæ uersus apud Apuleium recogniti: & quo pacto mutuatus sit illos ex Acciana tragœdia.

Caput. VIII.

L. Apuleius in oratione ad Seuerianũ proconsulẽ aphricæ uersus Accianos mutuat9 est: quo loco de Hippia: eiusq; multiplici ingenio ac doctrina agit: sed eos tamen uersus: non cuiusq; est agnoscere: quoniam nulla ibi mentio sit: uel carmen id esse: uel ad aliquem saltem poetarũ referẽdũ. sic.n.inquit Apuleius: uno solatio fræta est urbs exẽpli tui: qđ qui legatus mittitur proconsul ad nos: cito reuersurus est: Sol qui micantẽ candido curru atq; equis: flammam citatis feruido ardore explicas: itemq; luminis ei9 luna discipula. in his autem interpositi sunt uersiculi senarii: qui diligẽtia nostra facile authorẽ suũ recognoscẽt: cũ ex Accii tragœdiis ab Apuleio assũpti sint. nam & Priscianus nõ cõtempnendus author: pro Accianis eos affert in libro de metris comicis: tum ĩ phœnissis ab Accio ita scriptũ tradit.

Sol qui micantem candido curru: atq; equis
Flammam citatis feruido ardore explicas:
Quiq; natum aduerso augurio & inimico omine:
Thebis radiatum lumen ostendis tuum.

Apuleius autẽ non mõ ad ipsum solem se conuertit: sed ad cæteros errones (ut uerbo utar Nigidiano) Sol inquit: & Luna: nec nõ quinq; cæteræ uaganti um potestates. Iouis benefica: Veneris uoluptifica: pernix Mercurii: pnicio sa Saturni: Martis ignita.

Egregie factum a rege Alfonso in legenda Liuii historia contra imperium medicorum: & de simultate inter eum: & Cosmam medicem.

Caput. IX.

m Inus indignum fore putamus: neq; improbãdum ab his: qui paulo humaniores sunt: si & eorum exempla in litteras referamus: quibus maiores nostri etiam uiuentibus plurimum concesserunt: solent.n. quidam sic in ominibus antiquitatem admirari: ut ingenium: resq; gestas iuniorum ꝓrsus despiciant: sed ætate quidem superiori extiterũt uiri aliquot: magno animo & egregia prudẽtia: cuiusmodi habiti sunt Alfonsus rex Neapolitan9: Franciscus Sfortia: Othomannus Turcharũ princeps: & Cosmas Medices: de quibus (siquando incidit) non nulla a nobis relata sunt: sed illud celebre Alfonsi regis de Liuiana historia uisum est: quod hoc loco legeretur: nã cũ inter Cosmam Medicem maxime authoritatis uirum: & Alfonsum Regem suborta simultas crederetur: misit muneri Alfonso Cosmas. T. Liuii cõmẽ tarios: librum quidem (ut par est) q̃ ornatissimum. quoniam rex idem liuianæ historiæ maxime fuit studiosus. id autem cũ medici regis (qui aderãt) itelligerent: statim Alfonso imperant: ut cautim agat cum Florentino ingenio

neq; ullo modo Liuium attingat: librum illum ab hoste missum: in eoq; ue nenum occultari posse: atq; inter legendum contrahi. quibus auditis Alfonsus attentior factus est: quasi assentiri monentibus uideretur. sed ecce iterim Liuianum opus in medium affertur: quod ubi rex cœpit aspicere: nolentib9 medicis: aperuit: legit: euoluit: simulq; (ut homo sũmi spiritus) ineptire inquit desinite: nam regis anim9 haud priuati cuiusq̃ regitur arbitrio: nec. n. de nihilo dicebat Homer9 sub Iouis clypeo: ac patrocinio uersari prĩcipes. itaq; Ioannes Rom. Pon. in epistola ad impe. Iustinianũ: uet9 illud ex historia sacra mutuatus est: cor regis in manu dei.

M. Ciceronis uerba exposita de. L. Tubulo sacrilego: & Luciliani uersus additi de eodem: tum q̃ acri carmine Romanos ciues Lucilius exagitarit.

Caput. X.

M. Ciceronis uerba sunt in. V. de finibus libro: quis. P. Numitorem fregellanum proditorem (q̃q̃ rei. pu. nostræ profuit) non odit? quis urbis conseruatorẽ Codrum? quis Erichei filias: non maxime laudat? cui Tubuli nomen odio non est? quis Aristidem non mortuum diligit? in his autẽ uerbis: a plerisq; (ut uideo) ignoratur quis nam fuerit hic Tubulus: aut qua improbitate notatus: ut esse odio apud omnes debeat. sciendum igit̃. L. Tubulum fuisse in Luciliana ætate hominem multis facinorib9: ac flagitiis insignem: qui præter alia multa rapinator impi9: atq; sacrilegus est appellatus: & a poeta Lucilio amarulẽto carmine ꝓscissus. quod & Cic. idẽ in libris de natura deoꝝ insinuat: quo loco de abderite Prothagora (qui ἄθεος dictus) eiusq; libris publice cõbustis: disserit: quid inquit de sacrilegis: quid de ipsis perurisq; dicemus. Tubulus: si Lucius unq̃:
Si Lupus: aut Carbo: aut neptuni filius
(ut Lucilius refert) putasset esse deos: tam periur9: aut tam impurus fuisset? quin & alibi accusatũ inquit eundem in causa peculatus: & q̃d in re iudicanda pecuniã dolo malo cœperit: & ĩ oratione ꝓ. M. Scauro audacissimũ hũc: atq; sceleratissimum uocauit: quo circa sic Pedianus Asconius. L. hic Tubulus prætorius fuit: ætate patrum Ciceronis: is propter multa flagitia cum de exilio accersitus esset: ne in carcere necaretur: uenenum bibit. Lucilius uero satyrarum author: non Tubulũ mõ: sed Mutium: Lupũ: Carbonem: ac Lapatum multis uersibus est acerrime insectatus: ex quo illud.
Secuit Lucilius urbem.
Te Lupe: te Muti: & genuinum fregit in illis.

Quanta sæuitia fuerit Auidi9 Cassius: ac de supplicio illius ad necandos homines per fumum: tum de his etiam: qui fumos uenderent: non inelegans obseruatio.

Caput. XI.

i Nter cætera exẽpla sæuitiæ atq; crudelitatis Auidii Cassii nomẽ: atq; ingeniũ relatum est: qñ & hũc ipsũ nõ nulli cruoris cupidũ: & alterum Catilinã uocarũt. sed hoc unũ supplicii genus ab eo excogitatum: libitũ mihi est adnotare: ne tanta sæuiẽtis animi feritas: atq; atrocitas nõ cõsideretur: is igitur Auidius trabẽ seu stipitem longitudine. lxxx. uel. c. pedũ e materia curabat deligi: tum a sũmo usq; ad infimas partis noxios alligabat: eosq; in altũ erectos incendi: atq; cõcremari uolebat: sic ut multos incendio: alios fumi cruciatu necaret: quod a Vulcatio scriptum ẽ ad Augu. Dioclitianũ: Alexander autẽ Seuerus fumo eos necari ĩperabat: qui fucum facerent: & i amicorũ causis: atq; officiis fumũ uenderẽt. itaq; Turinum familiaritate sibi coniuctum: qđ ĩprobius imperatorem uẽderet: in foro transitorio ad stipitẽ alligatum fumi cruciatu extinxit: addito ꝑ præconem elogio: fumo pereat qui fumum uendidit. hi enim homines fumum uendere dicuntur: qui in officiis aulicis emẽtientes: imperatoris authoritate abutuntur: eiusq; famam & dignitatem infami ambitu dehonestant: quales apud Antoninũ Heliogabalum nobiles in hoc genere habiti sunt: Cordus: & Herodes: qui eum ex stulto stultiorem faciebant.

Relatum ex lege Menia de comprimendis morientiũ oculis: & qđ minime filiis liceret parentũ oculos occludere.

Caput. XII.

d E lege Menia scriptũ sic est apud ueteres fuisse cautum: ne filii parẽtibus oculos in obitu sugillarent: qñ pietatem ostendi: atq; ꝓbari existimarẽt. uerba legis hæc sunt: ut est author Terentius Varro.

Ne filii parentibus luci claro oculos sugillanto.

quod ipsum & Marcellus Nonius obseruauit. C. autem Plinius refert: sacrũ fuisse magno ritu quiritium: ut moriẽtib⁹ oculos operirent: in rogo autem patefacerent. quo magis indicari posset: neq; ab homine supremũ eos spectari fas esse: & cœlo non ostendi nefas. Hinc frequens locus apud poetas ad pathon maxime permouẽdũ: de operiẽdis cõprimẽdisq; moriẽtiũ oculis: quo nomine infœlices inquit Plutarchus eos uulgo solemus uocitare: quorũ oculos propter absentiã non potuerint parentes obtegere.

Verbum quod est subulo hetruscum esse: ac ꝓ tibicine accipi: & Macrobii uerba de subulonibus ascripta.

Caput. XIII.

s Eruatum est alibi a nobis: fuisse apud ueteres: qui fabulas hetrusco sermone componerẽt: ac in ipsa quoq; urbe studium fuisse Romanis ciuibus: ut hetruscam eruditionem perdiscerent: quo circa uoces compluris ad huc afferũtur a grammaticis: quæ suam originẽ in hetruria habuerũt: quod a Terentio Varrone: & Fabio Quintiliano scriptum est. inter alia uero quæ traduntur uocabula: subulonem inquit festus Pompei⁹ tuscam esse dictionem: qua significatur tibicẽ: quod ipsum: &. Q. Ennius poeta hoc uersu po

fuit.
Subulo quondam marinas propter astabat aquas.
ut. M. Varro notauit in libro de uerbis poeticis: huius inquit uerbi radices haud quidē in latio: uerū in hetruria petendæ sunt. sed illud īprimis seruādum est: hāc uocē & in cœnis Macrobianis haberi: quo loco de iocis ac dicteriis differit: q̄ in cœnis atq; cōpotationibus ad urbanitatē & grām merito exiguntur. neq; illa inquit proferenda sunt: q̄ Planipedes: aut subulones solēt: quē locū facilius quidā cōtamināt q̄ exponunt. de subulis notum est oībus acceptas esse ꝑ mucronatis spiculis: quorū sit usus in lanificiis ad pectēda uel lera. hic illud ab Anneo Seneca dicit: indignū esse ꝑ diis hominibusq; ī aciē suscepta subula armatū descendere. Plinius in ceruorū cornibus subulas nūcupat: quæ a græcis πατταλίαι appellantur.

De animantibus: quæ in igne uiuant: ac ibidem de Cameleōtis facie: ingenio: & coloribus.

Caput. XIIII.

INter alia animantia: de quibus scribitur a ueteribus: relatum de his ē: quorum uita ex ipso tantum igne cōstet: ob eamq; causā Pyraules bestiæ: uel Pyrausta uocantur a græcis: q̄d in flagrātib⁹ fornacibus medio igne peruolitant. quadrupedes sunt: ac pēnulis instructæ: magnitudine maioris muscæ: ut ab Aristotele: &. C. Plinio notatum est. L. Apuleius flammida appellat latino uerbo: quæ totū æuum in igne (ut inquit) consumunt: ubi a flāmis longiore paulo uolatu absunt: protin⁹ emoriūtur. de Cameleōte uero: uulgatum est: eum animal ex elemento aeris dumtaxat constare: sed hac ī re libet uerba. C. Plinii subiicere: qui in his prosequēdis atq; explicandis sūma diligentia: incredibiliq; doctrina præstiterit. Cameleontis figura inq̄t magnitudine Crocodili est: nisi crura essent recta & excelsiora: latera uentri iunguntur: ut piscibus: & spina simili modo: prominet ei rostrum: ut in paruo animanti: haud absimile suillo sit: cauda illi prælōga ī tenuitatem desinēs: & implicans se uiperinis orbibus: ungues adunci: motus tardior: ut testudini: corpus asperum ut Crocodilo: oculi in recessu cauo: tenui discrimine prægandes: & corpori concolores: nunq̄ eos operit: nec pupillam mouet: sed totius oculi uersatione circum aspicit: ipse celsus hianti semper ore: solus animalium omnium nec cibo: nec potu: neq; alio quidem q̄ aeris alimento nutritur: circa caprificos ferus: innoxius alioqui: de colore eius mirificū illud notatur: eum namq; subinde mutat: & oculis: & cauda: & toto corpore: ac semper illum reddit: quemcunq; proxime attigerit: præter rubrum tamē & candidum: ut authores conueniunt: obidq; animantium timidissimum existimat. ut hinc uetus prouerbium traditur de his hominibus: qui ad omnia commode atq; aptissime se habēt: quod in Atheniensem Alcibiadē relatum est. uisitur hoc animal præcipue ī india: & hibernis mensibus latere solet ut lacerta. de uiribus autem & potestate eius complura atq; admiranda referun

tur ab authoribus: maximeq; a Democrito: qui librũ de potestate Cameleõtis cõscripsit. neq; autem ignoramus accusari a criticis. C. Plinium: qđ in describendis Cameleontis uiribus Democriti authoritate abutatur: in quo equidem minime sum iudicium nostrum ĩterpositurꝰ: præsertim cum idem Pliniꝰ fidem suam ad authores uetustissimos reuocet: inuestigandis atq; aperiẽdis naturæ arcanis.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER NONVS DECIMVS.

De remedio expergiscẽdi a sõno: & quõ inter se differãt authores de Alexandro Macedone: & Aristotele philosopho enarrantes.

Caput. I.

d Ignum sane exemplum græcis ingeniis celebratur: in ueterũ monumentis: quo se ipsum facile quis possit urgente somno eximere. Relatum enim de Alexandro quidem Macedone qđ is ut ĩgerendo imperio occupatior: remedium hoc contra somnum excogitauerat: primo uas æneum prope lectum adstituẽs: se ipsum ita ad quietẽ componebat: uti pilam æneam: seu argẽteam manu compressam retineret: brachiumq; super uas prolatũ haberet: quo pila ipsa (sicubi sõno cõcederet) e manu delapsa in subiectum æneum procideret: simulq; illo sonitu excitus exurgeret: unde hæc Alexandri potius dormitatio: q̃ sõnus uideri poterat. hanc rem & Ammianus Marcellinus homo græcus in Romana historia retulit: quo loco similem facit Alexandro Bizãtium Iulianũ: qđ is in tres maxime partes noctem diuiserat: sic ut quieti: & rei. pu. & musis iustum pensum rependeret. sed est tamen in quo authores dissentiant: alii enim Aristoteli philosopho id ascribunt: ut Laertius Diogenes: qui ab eo factum asserit: quo posset experrectius in oibus fere disciplinis aduigilare: nos eiusmodi authorum differentiam iudicaturis liberam relinquimus.

De instrumentis militarium machinarũ: & earum uocabulis: ac de Tellenone: & de machina Demetrii ducis quæ poliorces dicebatur.

Caput. II.

u Isum mihi est in otio agenti tormentorum uoces: & apta bellis instrumenta percensere: quæ græci uocãt poliorciticane nihil agendo: male agere discamus: sunt igitur hæc (quæ pro ut memoria suppeditauerit minime duximus supprimenda) Testudines: Arietes: Fundibalæ: Asseres: Balistæ: Arcubalistæ: Arrobalistæ: Harpagones: Exostræ: Falces: Musculi: Trifaces: q̃ exbalistis emittuntur: Fustibuli: Cathafractæ: Plumbatæ: quas uocant Martiobarbulos: Onagri: Heliopolis: Plutei: Sãbucæ: Præla: Scorpio/

nes: quos Manubalistas appellãt: ambulatoriæ Turres: Tribuli: Sarissæ: Po/liorches: Vineæ: Tellenones: Phalæ: & ex quibus intorquẽtur Phalaricæ: nominantur etiam Tragulæ: Bipennes: & Crates metallæ: est autem Tellenon machinæ genus: cum una trabes præalta humo defigitur: & in summo uertice alia transuersa: eademq; longior annectitur: eo uidelicet libramento: ut si unum caput deprimatur: alterum statim subrigatur: in uno autem capite machina cũ tabulatis cratibus contexitur: in qua armati aliquot collocantur: tuncq; altero capite funibus depresso: eleuati milites in muro facile supponuntur: de hac machina & Plautus poeta mentionem fecit ĩ fabula Astrabа: cum lepide inquit.

Quasi Tellenon: aut pilũ græcum reciproces plaña uia.

de Poliorche: quoniam & hoc minus frequens: ad hunc propemodum Plutarchus: erat hæc machina a Demetrio principe his rationibus & habitu cõstructa: primo quadratam sedem habebat: cuius singula quidẽ latera æqualia in latitudinem octo: & quadraginta ĩ altitudinem. lx. cubitorum protẽdebantur: a postrema uero basi usq; ad uerticem sic gradatim uidebatur extenuari: ut sedes infima multo latior suprema parte foret: ac mirifica quædã & egregia uidebatur figura exquacunq; parte resultare. ĩtus præterea latebræ erant: & cauernæ complures ad excipiẽdos milites accommodatæ: qua uero hostes ipsos spectabat: patefactam frontem habebat: & undiq; fenestellas obtectas: quibus citra ullum discrimen facile poterant milites tæla in hostes iacere: & quod supra omnia maxime mirum uidebatur: tanta quidem facilitate inquanlibet partem mouebatur: ut & si strepitum maximum ederet: minime tamẽ obseruari aut conspici poterat ĩ utram partẽ inclinaret: hac uero machina Demetrius ille Antigoni fili⁹ (qui Poliorcites est appellatus) ita cupide ac strenue utebat̃: ut ex urbium ruinis nomen illi inditũ sit: plura autẽ huius generis bellica instrumenta reperiuntur apud græcos ĩ Athenæi & Philonis commentariis. apud Romanos uero authores non Flauius modo Vegetius de his: sed Ammian⁹ Marcellinus: & Pollio Victruuius ad Octauiũ Augu. scripserunt.

Ennii poetæ distichũ de. P. Scipione allatum: & Annei Senecæ uerba ĩ epistolis emendata: atq; recognita.

Caput. III.

n Ihil inuenio in Romanis litteris magis deprauatum: aut corruptũ: q̃ ea omnia: in quibus ueterum poetarum carmen allatum sit: ut Accii: Neuii: Lucilii: & eiusmodi aliorum: mirũ. n. q̃ peruersæ uoces: q̃ præfracti numeri: & intorta lectio existat: ut magnopere laborandum sit: uel sensum aliquẽ posse aucupari: quod ego nuper expertus sum in annei Senecæ epistolis: in quibus si quando citantur ueterum carmina: nullam ꝓpe imaginẽ ueræ lectionis: aut effigiem dignoscas. libro autem: ut uulgo nũc creditur undeuigesimo: carmen hoc Ennianum affertur: de. P. Scipione: quod ille idẽ

de se: ut animo fuit maximo: sic refert.
Si fas cædendo cœlestia scandere cuiq;:
Mi soli cœli maxima porta patet.
At in epistola Annæi q̃ corruptum hoc est: q̃ uiolatum: q̃ peruersum: ut nec uerba ipsa satis cohereant: neq; sensus in aliquo appareat: quam rem satis habui pro tempore bonis ingeniis indicare: qđ siquis Ennianos uersus: ꝓinde ut apposui: ex integro apđ authorẽ desideret: Cœliũ is Firmianũ legat: in libro ad ĩpe. Constantinũ primo: de diuinis institutionibus: quo loco: & hoc ipsum carmẽ de Scipione magnis cõuitiis incessitur: qñ & . M. Cicero ĩ libris de re. p. posuerit: sicuti a Firmiano demõstratur: ũde illud etiã Vergilianũ: quẽ sup ingens porta tonat cœli.

Cassii Seueri dictum perelegans ĩ Labienum historicũ: ac de improba eius de Labieni dicacitate.

Caput. IIII.

d Ictum hercle lepidũ & perinde elegans fertur Cassii Seueri: in Labienũ historiæ authorem: cuius forte libri cum fuissent exusti: belle secũ agi Cassius putauit: siquid in hominem (cui credebatur admodũ inuisus) scõmatice iocaretur: itaq; dũ illi⁹ (ut dixi) cõmentarii ex Sen. Cons. essent cõcremãdi: me quoq; inquit Cassi⁹ uiuum uri oportet: qui illos didici: festiue nimis atq; mordaciter. huius autẽ rei meminit Annæus Seneca in epistola ad Nouatum: nã cum Labienus idẽ Pompei partibus studeret: ac historiam rerũ eius gestarum scripsisset: Senat. Cons. actum est: ut eius cõmentarii cremarentur: fuit autem in Labieno libertas tãta: ut libertatis nomẽ excederet: & quoniã passim ordines: honoresq; oẽs laniabat: Rabienus uulgo uocatus est: quod in oratoribus nostris copiosius explicauimus.

Quid sit repandirostrum: & incuruiceruicum pecus ex Pacuuio apud M. Varronem: et emẽdata ibidem uerba & exposita contra imperitorũ sententiam.

Caput. V.

c Omplura quidem uocabula reperiuntur: quæ poetæ ueteres nõ minore studio innouandi: q̃ consilio delectandi adinuenerunt: existimãtes fore (quod ait Cicero) ut Roman⁹ sermo fieret ĩdies aptior atq; locupletior: qđ si inquibusdam compositio ipsa paulo durior: atq; improbior uideri potest: apud Comicos præsertim authores: pleraq; tamen longo usu atq; cõsuetudine mitiora efficiũtur: eoq; gratiora forent: si min⁹ deprauata: & corrupta haberentur: cuiusmodi hæc sunt repandirostrum pecus: & incuruiceruicum: & arietes etiam reciprocicornes: de quibus breuiter nunc agemus: nam delphinos quidam repandirostrum animal & incuruiceruicum uocarunt sumpto ex habitu animantis uocabulo: qđ rostrum habeat repandũ: & ceruicem quasi in curuam: quod & . M. Varro ad Ciceronem: & Fabius Quintilianus in Pacuuianis fabulis obseruarunt: sic. n. Varro: secundus gradus: a quo

quo grãmatica descẽdit ãtiqua: quæ ostẽdit 'queãdmodũ quodq; poeta uer
bũ cõsinxerit: quod etiam declinarit. hinc Pacuuius rudentisibilus: hinc in
curuiceruicũ pecus: hinc clamide clypeat brachiũ: quæ uerba in grãm studio
sorum apponere uolui: qm̃ in uulgatis fere exemplarib9 pfracta: & fœde in
uersa sunt. qđ autẽ incuruiceruicũ pecus in Pacuuiana fabula dictũ sit: demõ
strat hoc ipsũ & Fabius ad Marcellũ Victoriũ: referẽs Pacuuianũ hunc uersi
Nerei repandirostrum: incuruiceruicum pecus. (culum.
Sed & Lucilius quoq; (qui apud nostros stili nasum primus cõdidit) repandi
rostros appellat delphinos in satyris.
Lasciuire pecus iussit: rostriq; repandũ.
quod in cõmentariis Nonianis inuenitur. arietes uero prim9 Laberi9 (ut exi/
stimo) reciprocicornes appellauit: qđ haberẽt reciproca: & obtorta cornua:
id & cõmentaria quorundã ueterũ pbant: & Septimius Florens in libro quẽ
de Pallio inscripsit: arietẽ inquit nõ ut Laberius reciprocicornẽ & lanicutem
appellauit: sed trabitextum.

De imagine Nemesis: eiusq; maximis potestate & nominibus: & epigram
ma Ausonii expositum.

Caput. VII.

q Væ dea sit Nemesis: & quo maxime honore habeat: exponũt fere com
plures: tam apđ græcos q̃ apđ latinos: sed libuit adnotare hoc loco epi
grãma illud Ausonii Galli: quod ex græco poeta ingeniosus (sicuti pleraq;
alia) in latinũ cõuertit: carmen id est.

Me lapidem quondam Persæ aduexere tropæum
Vt fierem bello: nunc ego sum Nemesis.
Ac sicut græcis uictoribus asto tropæum:
Punio sic Persas uaniloquos Nemesis.

quod apđ græcos tamẽ nescio quo pacto præssius multo: atq; limati9 habet.

καί με λίθον πέρσαι δουρήγαγον ὄφρα τρόπαιον
σήσωνται νίκας· εἰμὶ δὲ νῦν νέμεσις·
ἀμφοτέροις δ' ἕστηκα καὶ ἕλλήνεσσι τρόπαιον
νίκας καὶ πέρσαις τοῦ πολέμου νέμεσις.

Historiã uero ex qua utrumq; declaret epigrãma Pausanias ponit: ad hãc p
pemodũ sentẽtiã. a Marathone inqt stadiis supra lx Rãnus abest uicina ma/
ri: qua Oropum itur: paulo autẽ supra mare tẽplum Nemeseos est: q̃ contu
meliosis maxime hoibus ineuitabilis dea. uidet autẽ barbaros quoq; illos in
dignatio hui9 numinis cõprehẽdisse: qui in Marathonẽ descẽderũt: nã cum
Athenas ipsas despicerẽt: easq; ipedim̃to sibi fore arbitrarent: lapidẽ pariũ at
tulerũt: tamq̃ uictoria iã forent potiti: quẽ lapidẽ Phidias opifex in ipsã Ne
mesis statuam formauit. inest autem capiti eius deæ corona: in qua cerui
sunt: & uictoriarum exiguæ uisuntur imagunculæ: in dextra phialam reti/
net: i qua cælati sunt Ethiopes: pter ipsũ fortasse Oceanũ: q pater Nemesis

traditur: hæc Pausanias: qui tamen idem in hoc ipso libro haud Oceanũ Nemesis parentem dicit: sed Iouem: sicuti Helenã matrem: nuticẽ Ledã. neq̧ me autem latet aliter de Nemesi hac Rhãnusia Plinium Secundum scribere: sed ad cognitionem epigrammatis: non Plinii uerba: sed adhibend9 Pausanias fuit. nam & Ammianus quidem Marcellinus de gestis Galli Impe. ad hunc modum. hæc inquit: & huiusmodi aliquoties operatur Adarstia: quã duplici uocabulo Nemesim appellamus: Ius quoddam sublime numinis efficacis humanarum mentium opinione: lunari circulo sup positum: uel uti definiunt alii: substantialis tutela: generali potentia partilibus præsidẽs fatis: quam Theologi ueteres fingentes Iustitiæ filiam ex abdita quadam æternitate tradunt omnia despectare terrena: Hæc ut regina causarum: & arbitra rerum hac disceptatrice urna sortium temperat accidentium uices alternãs: uoluntatumq̧ nostrarum exorsa interdum alioqui: quo contendebant exitu terminãs: multiplices actus permutãdo conuoluit: eademq̧ necessitas insolubili retinaculo mortalitatis uinciens fastus tumentis: in casum & incrementorum & detrimentorum momenta uersabilis: et nũc erectas mentium ceruices opprimit & eneruat: nunc bonos ab imo suscitans: ad beneuiuendum extollit: pinnas autem ideo fabulosa uetustas aptauit: ut uolucri uelocitate cunctis adesse existimetur: & prætendere gubernaculum dedit: eiq̧ rotam subdidit: ut regere uniuersitatem per elementa discurrens oĩa non ignoretur: et hæc demum inquit mutabilis & inconstans fecit Agathoclem Siculum ex figulo regem: & Dionysium gentium quondam terrorem corinthi litterario ludo præfecit: & Andriscum Adramitenum ĩ fullonia natum ad Pseudophilippi nomen euexit: ac legittimum Persei filium artem ferrariã ob uictum quærendum edocuit: uerum de hoc dictum a me alibi copiosius

De prudenti responso Cecilii Metelli ad amicum: qui eius animi consiliũ scire cupiebat: neq̧ esse cuiusq̃ ingenio facile confidendũ in rebus grauioribus.

Caput. VII.

n Emini unq̃ dubium fuit: quin prudentiores illi homines atq̧ consultiores habiti sint: quorum consilia & in re. pu. seruanda: & inuita instruenda maxime præstiterint: qua in re obseruatum hoc est: cautissimum quemq̧ haud temere animi consultationes: uel intimis etiam amicis committere: nihil enim dicebat Democritus maiorem arguere ĩprudentiam: atq̧ uecordiam: q̃ ea credere homini: quæ parum æquo animo patiaris disseminari: itaq̧ respõsum Metelli Cecilii eiusmodi uisum est: quod his quoq̧ cõmẽtariis legeretur. nã hic ipse Metellus: q deuicta Macedonia dictus ẽ Macedonicus: cũ sũmæ uir prudentiæ & cõsilii haberet: amico cuidã qd esset in re magni momenti acturus rogitanti: ad hunc modum cordate respondit. Tunicam inquit hanc meam exscinderem: si eam meum scire

cõsilium existimarẽ: quo dicto facile quiuis põt cõsiderare: cuiusmodi sit uiri prudentis officiũ: cũ sit homo ipse: ut inquit alicubi Cicero: acutũ animal sagax: uariũ & multiplex: ut nihil sit minus tutũ: q̃ hominis fidei cõsidere: iuxta sentẽtiã Pauli Tarsẽsis. id autẽ de Metello: Nepos Cornelius. & Val. Maxim9 in exemplis rettulerũt. poeta uero Enni9 eũ p̃cipue amicũ ꝓbat: q uerborum uir paucorũ sit: & q nõ min9 loqui: q̃ oío tacere calleat: qualis ab eo Seruilius Geminus doctissimis uersibus cõmendatur.

Ceruos pro seruis & fugitiuis accipi apd̃ ueteres: ac Martialis poetæ carmẽ expositũ cotra aliorũ sententiam.

Caput. VIII.

m Artialis poetæ uersiculi sunt notissimi in hũc modũ quos ascribã: ut in libris antiquioribus inuenio.

Suppositam fama est quondã pro uirgine Ceruam:
Ac nunc pro ceruo mentula supposita est.

ita. n. ueteres adhuc codices retinẽt: q̃ lectio propria & genuina ẽ: ut nõ puerũ: sed ceruũ suppositũ legamus. nã qui lepor obsero in carmine: quæ festiuitas í poeta urbanissimo fuerit: si (ut quidã legũt) pro uirgine ceruã fuisse suppositã: nunc pro puero supponatur mẽtula. hoc autẽ loco ceruũ Martialis & eleganter & antiquoꝝ more pro fugitiuo accipit: siquidẽ & supra.

Huic comes herebat domini fugitiuus Achillas
Insignis forma: nequitiaq; puer.

Ceruos uero apd̃ ãtiquos uocari cõsueuisse a celeritate fugitiuos docet etiam Sex. Põpeius: cuius uerba ex libro de uerboꝝ significationibus. xix. subiecimus: & si in ꝑuulgatis istis codicibus neutiq̃ cõperias: seruoꝝ inquit dies festus uulgo existimatᷣ Idus Augu. qd̃ eo die Serui9 Tullius nat9: idemq; Dianæ ædem in auentino dedicauerit: cui9 tutelæ sunt cerui: a quorum celeritate fugitiuos uocant ceruos: quibus intellectis aperte sensus elicitᷣ: neq; illud alienũ uideri debet: quod í Terẽtiana fabula scriptũ ẽ aba elio Donato: quo enim loco Terẽtius quadrupedẽ inquit cõstringito: quadrupes inqt Donat9 ligaturæ genus in cruribus: aut itẽ quadrupedẽ posuit pro seruo & fugitiuo unde illud Vergilianum.

Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.

quo circa apd̃ comicos etiã authores ceruũ ꝓ fugitiuo dici solitũ apparet: sicuti & lupæ itẽ ꝓ meretricib9 passim accipiunᷣ: & canes ꝓ amatorib9: ut q lepores magno studio cõsectenᷣ: quæ ab eodẽ Donato asserunᷣ: hic illud uulgatum

Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.

& illud etiã Terentianũ ex Liuio Andronico (si Iulio Capitolino credim9) pro militari dicto: Tute lepus es: & pulpamẽtum quæris.

M. Ciceronis uerba emendata atq; exposita in libro de optimo dicendi genere Lucilianis uersibus de Esernino oratore: ac de eo non nihil.

Caput. IX.

M. Ciceronis liber est: cui titulum fecit de optimo genere oratorũ: quo autẽ loco de Eschine oratore attico: & Esernino romano habet̃ mentio: uerba quidem corrupta alicubi sunt: & obscure inuoluta: quod ut facilius extimari: atq; iudicari possit ascripsimus: ueluti etiamnum leguntur in omnibus fere exemplaribus. a me inquit quo maximis minima conferã: gladiatorꝝ par nobilissimum inducitur Eschines: tamq̃ Eserninus: ut ait Lucilius: non spurcus homo: sed acer & doctus: quõ a Pacidiano hoc cõponitur optimus lõge post homines natos: hactenus Cicero: in quis tñ uerbis null9 prope sensus elicitur: nulla carminis Luciliani effigies apparet. nos autẽ (qui bonis mentibus elaboramus) non indignũ prorsus operæpcium fore arbitramur: si & Ciceronis uerba exponamus: & ipsum Lucilii carmẽ restituam9. eleganter. n. & erudite. M. Cicero inter nobilissimos gladiatores: hoc est ĩter eos: qui in foro: uelut inacie & arena certantes dimicent Eschinem cõnumerauit: collata cũ Esernino similitudine ex Luciliana satyra: facile autẽ Ciceronis uerba intellexeris: si Lucilii uersus ascribamus: sicuti adhuc integri seruantur in commentariis Nonianis ad filium.

Eserninus fuit: flacco ore: æq; que sannis
Spurcus homo: uita illa dignus: locoq;
Cum doctus & acer componier optimus multo
Post homines natos: gladiator qui fuit unus.

ex his plane costat: quo pacto Ciceronis locus & interpretandus sit: & emendãdus. q̃q̃ hocidem de Esernino in epistolis ad Pomponium atticum: & in Tusculanis etiam relatum est. neq; illud prætereã ignorandũ: q̃d hic idẽ P. Lentulus Eserninus uocatus est: uir acer: exercitatus: & prõptus in dicendo: cuius pater Marcellus Eserninus in oratorum quoq; numero a. M. Tullio intromissus: sed filius (de quo supra) longe doctior: acrior: & exercitatior habitus est: quã rẽ & in nostris oratoribus perdiligẽter explicauimus. apud Senecam uero Annæũ: & alter Eserninus Marcellus in declamationibus celebrat̃: qui nepos Asinii pollionis fuit: a quo sic instruct9 atq; doct9 tradit̃: ut eius eloquẽtiæ futurus hæres crederet̃. sed hæc alibi diximu9 copiosius.

locus elegãs Heliogabali impe. de suis cõuiuis in discũbẽdo: ac de sigmate etiã mensa: & q̃d ea uoce apud Martialem poetã significetur.

Caput. X.

L Epide factum traditur a Vario Antonino Augu. qui Heliogabalus est appellatus: in amicorum conuiuiis. nam cum his cœnam forte exhiberet: quibusdã simul discũbentibus: non accubitas quidẽ ꝑ cõsuetudine: sed reflatiles folles substerni curabat: idq; ipsũ mirifica arte & ingenio: sic ut cõuiuæ reflatis paulatim follibus: infra cæteros sub ipsis mẽsis ridicule subsiderent: quin & idem Impe. (ut a Lampridio traditum est) primus ad inuenit *sigma humi consternere: sine lectulis*: ut a pedibus utres ad reflãdum sp̃um soluerent. q̃d autem sigma hoc loco Lampridius dixerit: in ea

uoce accipiendũ est: mensæ genus: q̃ lunæ similitudinẽ haberet: formamq; p̃ferret litteræ græce: quod & Val. Martialis insinuat.
Accipe lunatam scriptum testudine sigma.
& alibi.
Septẽ sigma capit: tã etsi dictio hæc a nostris grãmaticis fere deprauari cõsue/uit: sed. n. Lãpridi9 id totũ aptissime explicat. habuit hãc inqt cõsuetudinẽ ut octo caluos rogaret ad cœnã: itẽ octo luscos: item octo podagrosos: octo surdos: octo nigros: octo longos: octo pingues: cũ capi nõ possẽt uno eodẽq; sigmate: ut ea ratione maior subinde risus spectatoribus moueretur.

De Cymbio uase: & Carchesio: & quo pacto Macrobius fœde errauerit: cũ de his disserit in saturnalium cõmentariis.

Caput. XI.

n Otandũ Macrobii Aurelii erratũ: & qdẽ fœdum de uasculo: quod sit cymbiũ: asserit. n. in Romana quidẽ eruditione primũ de hoc factam esse mẽtionẽ a poeta Vergilio: cũ alii ante illũ de eo meminerint. uulgatum autẽ cõpluris apd̃ græcos de eo disseruisse: nã præter Philemonẽ comœdiaꝝ authorẽ: & Anaxãdridem: Eratosthenes quoq; & Demosthenes de cymbio egerũt: quod apd̃ eundẽ Macrobiũ Eustathius affirmat: sed eius uerba subi/ciẽda sunt: quo facili9 cognosci ueritas: ac iudicari sincerius possit: de Carch siis inqt: & cymbiis apd̃ latinos haud scio: an unq̃ mentionẽ reperias: ac pau/lo mox: nec cymbia inqt in latino sermone repies: nã sic unus apud nos. P. Vergilius.
Inferimus tepido spumantia cymbia lacte.
quod autẽ incognitũ id latinis ingeniis dicat: neq; ab aliquo ꝓrsus usurpatũ ãte Maronẽ: p falsum esse aptissimis rationibus cõuincitur: q̃nquidẽ Varro ipse Terentius (q ante Vergiliũ scripsit) cymbiũ uas nominauit. In eo maxi/me cõmentario: quẽ de uita patrum inscripsit: erant inquit. uasa uinaria: si/cuti cymbia: aquilinæ: pateræ: gutti: sextarii: hæc hactenus Varro: quæ No/nius etiã Marcellus in libris ad filium agnoscit: quo loco de uasculis agit: de figura autẽ cymbii nõ est agendũ nũc pluribus: cõstat. n. ab effigie cymbæ de nominatũ: nã cymbiũ ut idẽ ait Macrobius p cõminutionẽ a cymba deduci tur: qn & alia tradunẽ poculorũ genera: q̃ ab ipsis nauigiis formã & nomẽ acceperũt: sicuti Carchesiũ: neq; mirari quisq̃ debet. Macrobiũ hac in re exci disse: cũ i Carchesio etiã pari ferme errore deliquerit: q̃n & hoc ipsum uerbũ a Liuio quidem Andronico positũ est: qui latinorum poetarũ uetustissimus merito habetur: sic enim Liuius de Carchesio.
Florem antlabant liberi ex Carchesiis.
Quod & Pompeius Festus obseruauit: cuius doctrinã atq; eruditionẽ idem Macrobius magnopere comẽdat.

Quibus causis Romanus populus atros dies ac luctuosos haberet: ac de minuendo luctu: & publice: & priuatim.

Caput. XII.

iN collectaneis Sex. Pompei (quæ cōtraxit ex Verrii Flacci cōmētariis) rationes afferuntur: de minuēdo luctu tam publice: q̄ priuatim: quoniam pro rerū fortuna atq; calamitate: luctus ī ciuitate habebatur: ueluti cū Vestalis ob noxam iussu pontificum cōfoderetur. cū cœlesti igne capitoliū tangeret. aut cū clades aliqua insignis foret denuntiata. tolli autem luctum in populo his maxime tribus causis relatum est: in dicatione ædis: in condendo lustro: quod ad censorum officia pertinebat: tertio cū uotum publice susceptū rite solueretur. & hæc quidē contra publicū mœrorem cōstituta sūt. priuatim uero cōplura in unū cōgruebāt: q̄ omnem familiis luctū abolerēt: hoc ē cū liberi nascerētur: cū nouis honoribus familiā honestarēt: Itē cū pater: aut fili9: aut uir: aut frater ab hoste captus domū rediret: cum puella despōsaretur: cū propriore cognatione aliquis nasceretur: quā ille cuius nomine luctus fuisset. poeta autē Ouidius per decem mēses tradit post uxoris obitū superesse in cōiugibus luctum: quod ex legib9 Numæ assumptū est: ut copiose exponitur a Plutarcho: putaui hæc adnotanda: ut intelligatur facilius quæ potissimum rationes forent: quibus Rom. populus ad luctum: aut ad lætitiam adduceretur: quando & in ueterum annalibus frequens mentio fit de luctu publice cōminuendo.

De Necepso Rege & philosopho: eiusq; magice: & Paulini poetæ uersus expositi ex Firmico Materno & aliis.

Caput. XIII.

cArmen est in poemate Ausonii Galli: quod a Paulino conditum scribit: cum Tranquilli historiā de regibus in epithomen referret.

Quiq; magos docuit mysteria uana Necepsi:
Et qui regnauit sine nomine mox Sesoostris.

Quis autem accipiendus sit hoc loco Necepsus: aut quid etiam scripserit dubitari uideo a doctiorib9: qua in re legēdi sunt ueterū annales: in quib9 reperimus regem fuisse Aegyptiorum Necepsū: qui annos plures īperauit: quod & Manethus author antiquissimus: & Eusebius tradunt: quin & a Iulio Firmico plurimum celebratur: non pro uiro tantum in astrorum cognitione peritissimo: sed etiam pro rege iustissimo: quo enim loco de apotelesmatibus & decanis disserit: plura de Necepso adiicit: sunt decani inquit magni numinis & potestatis: q̄d omnia prospera per ipsos: & omnia infortunia decernūtur: sic & Necepsus īperator iustissimus ægypti. & astralogus ualde bon9: p ipsos decanos omnia uitia: ualitudinesq; collegit: ostēdēs quā ualitudinem quis decanus afferret: & quia natum aliā naturam: & quia deum frequenter alius deus uincit: ex contrariis naturis: & ex cōtrariis potestatib9 omniū egritudinū medelas diuinæ rationis magisteriis inuenit. idem alibi eundem Necepsum: ac Petosyrim diuinos uiros: ac sanctissimæ religionis antistes appellat: quod & C. Plinius sensit: qui in tradenda ratione humanæ ætatis

Petosirim ac Necepsum authores nominat: quorũ sententia trimoria ipsa ĩ uita hominum redderētur. qđ autem uana mysteria Necepsi dixerit ad ei⁹ magicem (ut puto) respexit: qua reges fere ægyptii præstiterunt. quæq; a. C. Plinio nõ semel inepta uanitas: meruntq; præstigium appellatur: hæc una ĩquit omnium artium fraudulentissima: quæ in toto terrarum orbe plurimum semel ualuit. sed a Tib. Impatore uana falsaq; cõperta est: ea. n. (ut inquit Plinius) quæ a spheris: ex aere & stellis & lucernis: peluibus: securibusq;: & multis aliis modis diuina promittũt: & umbrarum pterea, inferorumq; colloqa falsa omnia: & improbe recepta sunt.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS.

De Sybillarũ diuinatione: q̃ in Brãchis: ac Delphis uaticinia redderēt: ac ibidem non nihil de Prophetis relatum ex doctrina Platonicorum.

c Aelius Firmianus: Hieronymus: & alii ueteres pmulta de Sybillis: earumq; diuinatione scripserũt: quod & si alias diligenter obseruaui: libitum tamẽ est ea hoc loco repetere: quæ in Achademicorum cõmentariis legimus: quo pacto: quibusq; rationibus: & in Delphis: atq; in Branchis eiusmodi Vates deum se concipere crederent: nam prophetæ ipsi: & Vates (ut erudite a Platone: & Iamblico scribitur) per deos quidem: aut dæmones uaticinãdi spum capiunt: quo rerum causas cernunt: & futura etiam præuident. nihil. n. sine diis perficitur: quorum tanta est potestas & bonitas in subiectis: ut dum in se ipsis permanent: ad alia tamen subdita pro rerũ genio & similitudine calor ille & potestas accedit: ueluti & Solis radiis accidit: sicubi in alia corpora atq; elemẽta influũt: neq; autẽ possunt hoies suopte ĩgenio quicq̃ de diis cognosse: nisi uis quædã ab illis: & quasi ignis incidat: quo inspirãte humana simul & diuina cẽseãtur: quod a Porphirio & uniuersa Academia copiose asserĩt. opa. n. diuina: quæ penitus absoluta sũt: dii quidẽ pficiũt: media Angeli: tertia dæmones: uerũ sic de Fatidicis Chalcydensis Iamblic⁹ ad Porphirium: Sybilla inquit in Delphis duplici ratione deum suscipere solita est: aut. n. per tenuẽ spiritũ & ignem: qui alicubi ex ore quodam antri prorumpebat: aut ipsa etiam in adito sedẽs sup Aeneam sellã: quæ tripes: uel quadrupes foret: numiniq; dicata: & utrobiq; diuino illo spiritu acta uaticinia fũdebat: itaq; tũ plurimus ignis ex ãtro euolans Vati undique circunfunditur: eamque suo nomine repletam agitat: aut item sacratæ sedi adheret: per quam deo afflata protinus ad uaticinia erumpit. Sed & Vates fatidica in Branchis: quæ in axe considit:

aut uirgã manu gestat a numine aliquo sibi concessam: aut pedes interdum limbumq; ũdis proluit: uel ignis uaporem ex ũdis haurit: simulq; his rationibus diuino splendore completur: deoq; plena (ut dicunt) rerum pãdit oracula: quin & prophetæ ipsi ac cæteri uates (ut inquit Iamblicus) cum dei numine afflantur: nihil timent: nihil uerentur. nam & per inuia incedunt: & per que ignem intacti feruntur: & flumina transeunt: quod etiam fieri scribit a sacerdotibus in Cathaballis: quibus manifesto apparet uates ipsos omnẽ prorsus humanitatem exuere: cum diuinum ignẽ & spiritum hauriunt: quo agitati magis extimulantur: ut a poeta Vergilio prudenter traditum est de cumana Deiphebe scripsimus alias. de sybillarum numero & ætate: ex Varrone: Augustino: Firmiano: Capella: & aliis: cum Var. Terentius a quibusdam temere in hoc accusetur.

Mos ueterum relatus in comitiis dirimendis: Ioue tonante: fulgurãte: & & qđ Flaminica etiam feriata tunc esset.

Caput. II.

INter alias ueterum obseruationes de comitiis dirimendis illud etiam in augurũ disciplina diligenti cura prouisũ est: ne qd agerẽ cũ populo sicubi fulgura aut tonitrua extitissẽt: qđ illa omnia diis superis ĩprobari uidentur: quæ Senatus. p. q. r. decerneret: itaq; in iure ueterũ pontificũ sic lege cautum est.

Ioue tonante: fulgurante ne comitia sunto.

quod ob eã quoq; rationẽ referendũ est: quoniã apud ueteres poetas insinuari hoc ipsum alicubi uidemus: sicuti Plautinum illud nunc subit in statuendo iudicio.

Vt primum tonuit: cicatrix ruffula: subluridа:
Iacent rationes: silet iudicium: quid dicam nescio.

& illud notum: tonat augure surdo.

haud enim fas putabatur: eo tẽporis cum populo agi: quæ res cũ locis multis apud. M. Tullium: tum in orationibus contra Antonium notatur. unde uitiosi magistratus atq; dignitates dicebantur: siquando Ioue tonante ac fulgurante crearentur: sed hoc idem Appianus Alexandrinus explicat: ut alia per multa omittamus: qui in celebri illa seditione inter Apuleium tribunũ & Cecilium Metellum tam ingenti uoce romanos ipsos refert in comitiis proclamasse: ut tonasse de cœlo uideretur: quo tempore nihil quidem inquit ex lege cum populo agi conceditur. illud autem sciendum: qđ ipsa quoq; flaminica (quotiẽs tonitrua audisset) feriata erat: neq; agere quicq̃ fas erat: quousq; deos rite placasset: ut a Vectio Prætextato referẽ: ex põtificũ cõmẽtariis apđ Macrobium.

Qđ in Tyberis ĩũdatione draco maximus per urbem uisus sit Maurico Imperante: ac de alio item Augu. Cæsaris dracone: quem pro comitio ostẽtauit: & alia ibidem consimilia ex historiis ueterum allata.

s Criptum est in Rom. annalibus: ac sæpius notatum: quo tempore dra cones: uel qua magnitudine in urbem romam delati sint: nam inundante maxime Tyberis Fluuio uisi per urbem traduntur: quod ipsum temporibus nostris cõtigit. sed illud prope incredendum quibusdam uideri solet: quod imperãte quidem Maurico Augu. Romæ accidit. qua uidelicet tẽpestate exundationes aliquot maximæ extiterũt: & Athesis: ac Tyberis Fluminum quando ob ingentem uim undarum Veronæ urbis mœnia dicunẽ alicubi disiecta ac diruta. Tyberis autem fluuius in tantam excreuisse magnitudinem traditur: ut eiusdem alluuiones supra muros urbis influerent: ac regiones late occuparent: quo factum est ut cum multa serpentum genera p alueũ Tyberis æstuante fluuio essent deuecta: inter hæc draco mira quadam & insigni magnitudine per urbem transiens: usq; ad ipsum mare descẽdit: quod & mox horribili prodigio pestis maxima secuta est: iam uero & Octauius Augu. draconem siue anguem quinquaginta cubitorũ Romæ habuit: eumq; pro comitio Romano populo ostentare consueuit: sicuti etiã Rhinocerotem apud septa: & Tygrim in scæna: siquidem Augustus idem eiusmodi ludis ac spectaculis magnopere tenebatur. mittimus nũc historiam de illo nobili dracone: quem Attilius Regulus in Aphrica ad Bragadã fluuium castris ibidem positis ac machinis admotis tandem interfecit: cuius etiam corium. c. xx. pedũ longitudine fuisse traditur: cumq; illud in urbem mitteretur: diu a Romanis non sine miraculo spectatum est: sicuti & Tubero in historia: & Gellius aliiq; ex græcis permulti scripserunt.

De symbolis Aegyptiæ theologiæ: ac de Loto arbore: super qua de9 locaretur: aliaq; obiter non in iocunda de Lotho capillata.

Caput. IIII.

i Nter alia symbola: siue notas Aegyptiæ theologiæ: Lothon psicũ: & eiusmodi alias arbores inuenio celebrari: qbus doctrina occultior: atq; intellectus signaretur: ut multi ex ueteribus testãtur: nã & limũ cũ nominabãt: simbolicos mundi molẽ: seu corpus ĩtelligere soliti sũt: quo ipsa rerum materia exprimitur: cum uero deum lotho insidentem dicerent: id q dem pro deo ipso: atq; diuina intellectus perfectione accipiunt: quod & Calcydensis Iamblicus ad Porphirium scribit: quoniam inquit omnia in lotho & orbiculata & rotunda sunt: & poma & folia: quæ figura omnium procul dubio absolutissima est: sed enim ex ea effigie inquit Iamblicus mentis actio denotatur: deus autem super hãc actionem in se ipso totus consistens: ac reliquos principatus exuperans: sãctus & ubiq; uenerandus penitus cõquiescit: quod ex ipso etiam sedentis habitu pernoscitur. nam hic idẽ cũ generationis ac totius naturæ uirium omnium: quæ insitæ elementis sunt: causa existat: in materialis quidem ipse indiuisus: immobilis: ingenitus: totusq; ex se ipso & in se ipse totus: omnia complexus: qua ratione super aquatilem lotũ eiusmodi numen Aegyptii prænotarũt. Proclus autem (quo loco de magia dis

ferit) añimañtia quædam: lapidesq;: & arbores recenset: quæ suis dicata numi
nib9 maxime præstant. Lothon etiam inquit Apollinis numini ascriptam:
atq; dedicatam: qđ ante solis emersum: sua folia implicat: prosurgente autē
sensim ac paulatim explicat: & quatenus ad mediam cœli plagam ascendit:
folia expandit: quo uenerationem suo numini peculiarem ostendat. notum
uero qđ in urbe olim Roma & Lothos plurimum celebrata est: nec illa tan
tum: quæ in Lucinæ area esset: & quæ item in Vulcanali: uerum quæ capilla/
ta diceretur: quoniam Vestalium uirginum ad hāc capillus deferretur: quas
omnis æui longissimi fuisse testes sunt &. M. Varro &. C. Plinius: de eadē
arbore: eiusq; magnitudine: fructu: & uiribus per multa apđ Theophrastū:
& cæteros comperiuntur. neq; enim ignoramus & herbam esse Lothon: & i
ter palustres etiam caules referri: hæc ĩ ægypto fabæ similis tradit̄: arbor ue/
ro in Aphrica frequens piri magnitudine censetur: quam celtym uocitāt: ut
a Plinio seruatum est.

Scita admodum ac elegans expositio a Plutarcho de origine uerbi: quod
est spurius: ac non nihil etiam de latinis prænominibus.

Caput. V.

i N commentariis ueterum grammaticorum: illi homines fere a latinis
nominati sunt spurii: qui non ex legittimo genere: sed ex quadam col
luuione orti sunt: qđ eorum uidelicet parētes ignorentur: nam & ipsi uelut
ignobiles notissimo dicto terræ filii olim dicebātur: sed ũde originem duxe/
rit hoc uerbum: quamq; rationem habeat: Plutarchus homo in omni disci/
plinarum genere diligentissim9 egregie exponit in romanis quæstionib9: cũ
ueteres inquit romani cōplura nomina unis litteris aut binis: ternis ue signa/
rent: ueluti. P. Gn. Ser. & Sex. hoc est Publios: Gneos: Seruios: & Sextos: q̃
patrum forent prænomina: spurium itidem binis litteris ita notabant. Sp.
quæ descriptio & orbatos parentibus indicabat: quoniam si quos sine paren
tibus dicerent. S. p. tantum scriptitabant: quo factum est ut spurios etiā uo
carent eos: qui incerto genere crederētur: qđ autē uiris honestissimis hoc præ
nomē īditũ fuerit. Sp. Carbilius Ruga: Sp. Melius: aliiq; cōplures testātur:
tali p̄nomine insignes: neq; ꝓbandā censeo eorũ opinionem: qui ethimō hu
ius uocis ad ipsos Sabinos referant: tam etsi prænomina etiā romanorum (ut
alibi diximus) magna ex parte a Sabinis accepta sunt.

De Vestalium capillis: qui ad arborem Lothon obruerent̄: ac Plinii lo
cus exposit9: tum quæ arbores fœlices aut infœlices a ueteribus habeant̄.

Caput. VI.

i N libro. C. Plinii ad Vespasianum Augu. xvi cum de arborum ætate
scribit: uerba hæc sunt: antiquior Lothos est: quæ capillata dicit̄: quo
niam uirginum Vestalium ad eam capillus defertur: quo loco dubitari ui/
deo a doctioribus: quid Plinius designet de Vestalium crinib9: nos uero mo

rem uirginum putamus insinuari: quo tenerentur omnes (quæ uestæ sacris forent initiatæ) capillum detonderi: qui deinde ad arborem Lothon iter fœlices receptam deuectus humo obrueretur: quod ipsum ex Flaminũ ac Vestalium sacris elicitur: in quibus cautum fuit (sicut in ueterum commentariis traditur) ut unguium: & capilli præsegmina subter fœlicem arborem terra obtegerent: quod. A. Gellius in atticis noctibus refert: sic enim de Flaminum sacris notatum.

Capillum dialis nisi qui liber homo est: non detondento.

Vnguium dialis: & capilli segmina subter arborem fœlicem terra integũto. quam rem in Vestalibus etiã obseruatã existimo: itaq; ad capillatam Lothõ earũ crines deponi mos fuit. Sex. autem Pompeius in hoc uidetur dissẽtire: cũ capillarẽ arborẽ ea ratione dictam crediderit: qđ ad eam (ut inquit) attõsus capillus suspenderetur: fœlices uero arbores sunt (quæ a Veranio tradũtur) querc9: æsculus: ilex: fagus: corylus: sorbus: ficus alba: pirus: malus: uitis: prunus: & cornus. infœlices uero dicit (quæ diis manibus & inferis dicatæ sint) ut sanguinem: filicẽ: ficum atram: & quæ nigrantis baccas: nigrosq; fructus ferunt: de quibus copiose Macrobius ad Eustathiũ scribit. C. quoq; Plinius eas dicit arbores relligione damnatas: quæ neq; seruntur unq̃: neq; fructum ferunt: quod ipse etiam Theophrastus non ignorauit.

Quid apud ueteres sit prætextatus sermo: ac de uerbis prætextatis: & quõ in ea uoce parum cõsentiant authores.

Caput. VII.

t Raditum est a. C. Suetonio Cæs. Vespasianum plurimæ dicacitatis fuisse: & sic scurrulis ac sordidæ: ut nec prætextatis quidem uerbis abstinuerit: quo loco prætextata uerba ac sermonem uocat subobscœnum & ĩpudentem: cuiusmodi peculiaris est iunioribus ac pueris: qui prætexta utantur: nec togam uirilem induerint: sic enim ex ipsa uocabuli ratione uiderẽ intelligendum: quod a me ob id imprimis notatum est: quoniam contraria his: ac penitus diuersa a Pompeio Sexto referuntur libro. xvi. de uerbis priscis: nefas inquit apđ ueteres habitum est: uti prætextati pueri uerbis obscœnis uterentur: ideoq; prætextatum sermonem appellarunt: qui nihil obscænitatis referret: quod ipsum & Vectius prætextatus apud Macrobium uidetur probare. nam togam inquit prætextam ea ratione pueris additam: ut ex colore purpuræ ingenuitatis pudor regeretur: diuq; negatum libertinis fuit: ut prætexta uterẽtur: itaq; iudicari facile potest: uel ex mutatione uitæ apđ Romanos uerbi significatum permutatum: aut ipsos quãdoq; authores pugnantia: & contraria scribere: neq; illorum sententiæ accedimus: qui apđ eũdem Pompeium sermonem prætextatum accipiunt: pro impudico & lasciuo: cum nihil dixerit habere obscœnitatis: hinc prætextate fabulæ apud antiquos celebres: qb9 præcepta & monitiones ad optimos mores traderẽtur:

neq; autem ignoramus in eodem Macrobio prætextata uerba pro impudicis esse accipienda: cum dixerit admittendam in symposio uenustam alacritatem: quæ lasciuia careat: neq; prætextata: & impudica uerba adsint: cuiusmodi subulones: atq; planipedes iaciunt. de prætexta uero: eiusq; initio & causis alibi scripsimus: ac multa in saturnalibus referuntur: q̃ Macrobius e Gellianis noctibus maiore studio q̃ iudicio transtulit: cũ sit obnoxiæ mẽtis: & ingenii maxime infœlicis: nusq̃ fateri: p quos authores profeceris.

Enigmata duo allata: unũ. S. ex Platone: alterũ uero ex Fab. Plautinis: & utrumq; lepidũ: & perurbanum.

Caput: VIII.

qVærebatur nup a uiris doctioribus de studio ueterũ in his perquirendis ac referendis: quæ propter ipsam obscuritatẽ a græcis griphi & enigmata dicũtur: sed ex plurib⁹ (quæ relata sunt) libitum mihi est Platonis philosophi enigma apponere: quo legentium animus: in his quoq; pensitandis atq; intelligendis exciteτur: est autẽ hoc (uelut in Parthenicis satyris triplici senariolo expressimus) ludicrum sane: & ridiculum: sed quod a Platone tñ uiro grauissimo notatum sit.

Homo non homo: uidens non uidens alitem
Non alitem: lapide non lapide percuIit:
Cum super arbore: non super arbore degeret.

Quin & aliud de Arietini responso considerandũ existimo: quod in atticis lucubrationibus relatum scimus ex freto Plautina. Id autem in hunc modũ se habet.

Hoc illud est: quod Arietini responsum magnis ludis dicitur.
Peribo si non fecero: si faxo uapulauero.

quod & Gellius uir Romanus diligenti studio perquisiuit.

De licentia ueterum poetarum in notandis hominibus: ac elegans parodia Metelli Cos. contra poetam Neuium: tum de lege a censoribus lata: qua poetarum maledicentia reprimeretur.

Caput. IX.

n Otum est ex ueterum historiis: quanta animi libertate ac licentia poetæ græci flagitia hominum: atq; improbitatem ĩsectarẽtur: tum hi præcipue: qui antiquas comœdias scripserunt: cuiusmodi fuerũt Susarion: Machnes: Cratinus: Aristophanes: Eupolis: & alii complures: quorũ ingenium & licentiam apud nostros etiam quidam sunt imitati: in taxãdis ac nominatim accusandis hominibus: siquidem Lucilius: Gn. Neuius: & C. Lucull⁹ acerrimi quidem: ac uirulenti contra uitia extiterũt: Neuius certe poeta Metellos etiam ipsos: ac Scipiones suis uersibus ꝓscidit: quod & M. Cicero ꝑ eleganti parodia usus contra Q. Metellum in oratione aduersus Verrem significat: sicuti Pedianus quoq; Asconius agnoscit: sic enim Cicero. te non fa

to consulem: ut cæteros ex uestra familia: quoniam id ipsum poeta Neuius ita Satyrice dixerat.
Fato Metelli romæ fiunt consules.
cui etiam dicto (ut est author Pedianus) cum esset consul Metellus ita respõdit: senario hipercatalecto: quẽ Saturnium uocamus.
Dabunt malum Metelli Neuio poetæ.
de qua re & Maurus Terentianus ad Nouatemum meminit. quin idem Neuius pari licẽtia atq; mordacitate usus est cõtra. P. Scipionem Aphricanum: nulla tanti hominis ratione habita: quo factum est: ut poeta Neuius ob nimiam in scribendo maledicẽtiam: ac probra in Romanos principes: ab ipsis quidem triumuiris ĩ uincula coniectus sit: & in carcere aliquandiu haberet: ubi fabulas etiam aliquot composuit: sedenim maledicendi licentia: & improbitas adeo processit: ut lex Romæ per censores lata fuerit: qua eiusmodi probra ac maledicta reprimerentur: quod ab Horatio Flacco demonstratur: qui ĩ epistola ad Octauium Augu. refert: ueteres Romanos irato animo atq; ægerrimo tulisse a poetis lacerari: unde fuit illis hæc quoq; cura inquit.
Conditione super cõmuni: quin etiam lex:
Pœnaq; lata malo: q̃ nollet carmine quemdam
Describi: uertere modum formidine fustis:
Ad benedicendum delectandumq; redacti.

De morbo elephantiasi: & unde nomen acceperit: ac de lichenis ibidem: & gallica scabie contra quorundam inscitiam.

Caput. X.

r Isum nuper mihi mouerunt medici quidam in Academia Florentina: qui cum de lichenis & elephante morbo: seu elephantiasi loquerẽtur: imperite simul & inepte de his eorumq; nominibus & potestate disseruerũt: inter alia enim lichenas pro eo morbo falso accipiebant: quem uulgo gallicũ uocitant: in quo contagio ipsa: doloresq;: & alia permulta maxime dissimilia sunt: Elephãtiasis uero (quantum ex ueterum commentariis colligitur) pro cancro accipi potest: quo uniuersum pene corpus occupetur: itaq; nullis prope remediis sanari potest iuxta Pauli sententiam: nam si cancer: quod unum aliquod membrum uexat: pene insanabile est: quanto min9 Elephas curari poterit: qui uniuersum corpus suo passim contagio depascitur? sed & Claudius Galenus: aliiq; per multi in medicina celebres inter pestilẽtissimos morbos: & insanabiles Elephantiasim referunt. neq; me autem præterit: in arabum libris ea de lepra referri: quæ maxime ad Elephantesim uideantur ꝑtinere: qm̃ ille morb9 ægyptios maxime afficiat: qđ ibi cœli calores æstuent cibiq; crassiores: & pisculenta copiose suggerantur. Græci uero authores Elephantiasim a lepra distingunt: sic ut in lepra cutis impetiginẽ quandã: & uelut scabiem acceperint: quæ Galliæ populos incredibili contagio tenet: in elephantiasi autem non cutis dumtaxat: sed nerui: carnesq;: & ossa maxime ui-

tianẽ: quod & Cor. Celsus aliiq; permulti tradũt: iã & . T. Lucretius: quo loco de morborũ cõtagione scribit: pedes maxime refert atq; oculos Elephantiasi affici his uersibus.

Est elephas morbus: qui propter flumina Nili
Gignitur ægypti in medio: neq; præterea usq;
Hac lue tentantur gressus: oculiq; micantes.

nomen uero tam obnoxii tamq; pestilentis morbi deductum est ex ipsa similitudine cutis elephantis: quoniam qui eo morbo uexantur: cutem suffuscam: plenamq; tuberibus: & papulis habent: qualis præcipue in elephantis uisitur: quod ipsũ & Galenus probat. sed & Serenus in hunc modum de Elephantiasi.

Est elephas morbus: tristis quoq; nomine dirus
Non solum turpans infandis ora papillis
Sed cito præcipitans funesto fata ueneno.

quod ego iccirco putaui obseruandum: quoniam Laurentius Valla: uir alioqui accurate doctus: quorundam ineptias secutus: ob id Elephantasim dici existimauit: qđ inter alios omnes morbos ita præstaret: sicuti inter animãtia Elephas: quo nihil potest esse non dico magis absurdum: sed etiam ridiculum.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS PRIMVS.

Qui maxime dicantur apud ueteres nullo affectu perturbati ac d. M. Antonino Impe. & Philippo Augu. qui nullo unq̃ commento ad risũ potuit excitari.

n Obiles sunt in ueterum monumẽtis complures: qui ex ipsa animi constantia & apathia (ut Stoici appellant) eodem statu ĩ omnibus atq; tenore ita permanserint: ut nullis prope affectib⁹: aut perturbationibus mouerentur: quales celebrantur uiri sapiẽtes & ingenio præclari: Socrates: Heraclitus: Diogenes Cynicus: & Pyrrhõ: apđ nostros uero. M. Crassus: q semel in tota uita risit: ob id appellat⁹. ἀγέλαστος sed est uisũ ad hæc: de Romanis etiã imperatorib⁹ aliquid afferre: ut de. M. Antonino Cæs (qui philosophus est cognominatus) ac de Philippo iuniore Augu. M. n. Antoninus tãta animi trãquillitate ac mentis cõstantia fuit: ut nullo unq̃ affectu: nullis rerũ fortunis uultum dicatur immutasse: quẽ uitæ rigorem ac seueritatem auxit etiam philosophiæ stoicæ professio: ĩ qua se ipsum continuit: præceptoribus ad eam optimis: siquidem inter alios cõ-

pluris Sextum Cheronensem Plutarchi nepotem: & Apollonium Chalcedonium magno studio coluit: neq; obfuit eiusdem cõstantiæ: aut filius gladiator: & scelestus: aut uxor imfamis: ut a Iulio Capitolino relatum est: ad Impe. Dioclitianum: Philippus uero Iunior: qui cum patre imperauit anno ab urbe condita Millesimo tam seueri animi: tamq; iflexibilis fuit: ut nullo unq̃ commento: nullisq; rationibus ad risum solui: aut excitari potuerit: & quod est maximum seueritatis exemplum: cũ patrem forte aspiceret ludis sæcularibus petulantius cachinnantẽ: eum ipsũ a uersato uultu notauit: ut ab Eutropio traditum est in Rom. historia.

De Mario Gratidiano uiro prætorio: & quanta immanitate a Sergio Catilina dissectus atq; interemptus fuerit in Syllanis tumultibus: ex Iulio Firmico: & alia de Catilina & Cicerone addita contra Fenestellam.

Caput. II.

c Elebrati sunt apud ueteres e Mariorum familia compluris: qui & rebus gestis: & dignitate claruerunt: nam. M. Marii duo: ac totidem. C. censentur: de quibus commode in Rom. familiis egimus: Hoc autem loco de. M. Mario dicẽdum est: Marii Gratidii filio: de quo sic. Q. Cicero ad. M. Tullium scribit: in libro de petitione consulatus: cum. L. iquit Catilina cõsulatum petis: qui hominem carissimum. p. r. M. Marium inspectante po. ro. uirgis per totam urbem ceciderit: ad bustũ egerit: ibidem omni cruciatu lacerarit: uiuo statim collum gladio sua dextera secuerit cũ: sinistra capillũ eius a uertice teneret: caput sua manu tulerit cum inter digitos eius riui sanguinis fluerẽt: hũc igitur. M: Mariũ designat: qui a. L. Catilina crudelissime interemptus est. M. uero Cicero in ea oratione quam habuit contra Antonium: & Catilinam competitores copiose rettulit de hoc ipso Mario: is. n. (ut est author Pedianus) uir popularis fuit: atq; ob eam causam bis prætor: cui9 abscissum caput sua manu Sergius Catilina per urbem circũtulit: quod illi a. M. Tullio sæpius obiectũ est. Iulius autem Firmicus sic de cæde mariana scribit ad Mauortium Lollianũ. Pretorio uiro Iuniori Mario (qui iudicio omnium benemeritus de re. pu. uidebatur) Syllana iussione elisa sunt prius crura: deinde deiecta de statu corporis bracchia: humeris tenus dissoluta ceciderunt: tertio amputata lingua uocem reliquit in faucib9: ad postremũ omni parte corporis mutilata: oculi qui fuerant spectatores & superstites egerũtur: & i tam angusto corpore a nephario patriæ carnifice tot sunt inuẽta supplicia: & uix anima tantis uulneribus erogata est: quod iccirco adnotauim9: ne tam imperite quidam a ueteribus dissentiant. nec illud præterea concedi debet: quod a Fenestella proditum fuit. L. Catilinam a. M. Cicerone fuisse in causa defensum: Etsi ad Atticum scripserit: se cogitasse de Catilinæ defensione. hoc tempore inquit Catilinam competitorem nostrum defendere cogitam9: iudices habemus: quos uolumus: summa accusatorum uolũtate: spero si absolutus erit: coniunctiorem nobis fore i ratione petitionis: sin ali-

ter acciderit humaniter feremus.

De uaticiniis per aquā: & per uinū: & apud quos maxime populos clara essent: ex Plutarcho: & aliis authoribus.

Caput. III.

s Criptum a nobis est superiori uolumine de his uaticiniis: quæ in Branchis: Delphis: atq; Cathaballis apd ueteres fieri cōsueuerint: nūc libitum est ea addere: quæ apud Thracenses populos: & Clarios celebrenť: quo tam dissimilis quidem uaticinandi ratio: tamq; dispar cōsuetudo in oraculis edendis intelligať. in Thraciæ igitur regione apd Lygureos adytus fuit Libero sacer: ex quo cum uaticinia: & oracula reddi solerent: eius templi antistates uino affatim epoto respōdebant: apud Clarios autē (ubi Clarii Apollinis templum foret) diuersa res traditur: nam quibus diuina effari permissum esset: aqua prius assūpta rem pagebant: quod ipsum Vectius Prætextatus apd Macrobium refert: quo loco eūdem esse deum Liberum: atq; Apollinem copiose disserit. Plutarchus autem Cheronæus & aqua & mero testatur antistites quosdā apud diuersos populos sacra perficere: ac deinde uaticinari: ut enim uinolenti dicuntur prædiuinare: sic etiā lympholenti.

Iunonis Monetæ nomen & origo allata: tū de eiusdem tēplis: & inscriptione in nummis Cæs. Domitiani Augu.

Caput. IIII.

t Raditum est a. M. Tullio: cum de diuinatione scribit: Iunonē ipsam iccirco a Romanis Monetam uocari solitam: qđ ex arce tēpli Rom. populum commonuerit: ut propter terremotum (qui acciderat) sue plena rem procurarent. qua in re uideo ab antiquis plurimum dissentiri. Maximus Valerius & alii Iunonis tradūt Monetæ imaginem a Vehiorum oppido Romā delatam: quo tempore Impe. Furius Camillus suis auspiciis Vehios superauit: nam apud eos præcipua quidem relligione Iuno Moneta colebatur: captis autem Vehis: cum miles forte Rom. per iocum eam rogaret: an uolēs romam concederet: annuisse ferunt: ac se uelle respondisse: quæ res in admirationem uersa est: ac protinus læti milites eiusdem simulacrum in urbem deuexerunt: atq; in Auētino monte collocatum est. neq; tamen desunt: qui Allocutio deo illa ascribant: quæ de Iunone Moneta referuntur: quo nihil dici potest absurdius: cum deus Allocutius: siue Aius (nam idem est) cauēdum a gallis sua uoce monuerit: ac infima uia noua aram habuerit: quod apđ ueteres multi cōmemorant: sed eorum īscitiam alibi commodius repressim⁹. templum uero Monetæ non in Auentino tantum uideo ab authoribus celebrari: sed in ipso etia Capitolio: ut idem Maximus Valerius: ac Liuius asserūt: quo loco Mallii Capitolini dom⁹ fuisse traditur. Pub. autem Victor in regione urbis tertia collocauit: ubi Thermæ Tacianæ: atq; Traianæ forent: sed & Macrobius Aurelius ædē refert Iunonis Monetæ calēdis Iuniis dicatā Cos. Claudio Martio Rutilio. iii. &. T. Martio Torquato. ii. neq; dubium

est in

est in æde Monetæ solitos seruari libros linteos: i quib9 Rom. impe. fata cõtinerent. quin illud adnotandum est: qđ in peruetustis etiã nũmis Domitiani Augu. talis descriptio seruatur. DIVAE MONETAE: quod & Ber. Oricellarius obseruauit: uir & in gubernanda re pu. prudens: & inperquirendis ueterum monumentis diligenter accuratus.

De uiribus dæmonum: & qđ eorum. vi. genera tradantur: diligens adnotatio: ex cõmentariis Pselli: & Augustini.

Caput. V.

l Ibrum fecit Augustinus de potestate dæmonũ: in quo erudite atq; copiose explicat quantis uiribus polleãt: quoq; habitu sint. & quib9 maxime rebus aduersari: aut oblectari soleant: qua in re nõ tã Christianam uidetur Academiã secutus: q̃ Platonicorũ placita & cõmentarios: in quib9 multa de his cõperiunt. qđ autẽ. vi. eorũ genera habeantur: id ego apud Michaelem Psellum inuenio: qui ex Marci traditionibus hoc totũ egregie recẽsuit: Basiliumq;: & Paulum uiros doctrina & morũ sanctitate clarissimos aduocauit in historia dæmonũ. ad hunc igitur modũ diuersã eorũ naturã atq; potestatẽ rettulit. primũ inquit dæmonũ genus igneũ cẽsẽt. quod in sublimiori aere peruagari solitũ est (ut Marcus dicebat) qui illud uoce barbara Leliureon appellabat: secundũ genus: quod in ꝓximo aere: ac nobis ꝓpinquo obuolitat: quod etiãnũ a plerisq; aereũ nũcupaẽ. tertiũ porro terreũ ẽ: quod in terræ ipsius regionibus uersaẽ: ex quo multiplici ratione: atq; isidiis terrenis animãtib9 aduersatur. quartũ aquatile & marittimũ dicitur: quod humoribus se imergit undiuagum. s. ac in palustribus habitãs: ut multos in aquis male afficiat: æstusq; ac tẽpestates in mari excitet: ac nauigia ipsa cum hominibus ꝓrsus demergat: atq; inobruat. his adiicitur quintũ genus quod appellat subterraneum: qñ & ipsis terræ uiscerib9 inclusos dæmones: atq; abditos tradit: ũde motus terræ: fundamentorũ ruinæ: ac uentorũ collisiones oriantur. præcipue autẽ infestari hoc dæmonũ gñe scribit eos hoies: q aut i puteis effodiendis uersanẽ: aut in metallis ꝑscrutandis. Sextũ & ultimũ: quod omnem quidẽ lucẽ refugit: tenebrosumq; iccirco uocitat: qm̃ in tenebris assidue teneatur. mitto nunc quib9 potissimũ insidiis: aut quo astu scripserit eos decipere: atq; allicere humanũ genus. cõstat enim (ut est author etiam Augustin9) omnis fere dæmones hoc igenio & natura esse ut deos pariter oderint: & hominibus maxime aduersentur: sed alibi hoc totum disseruimus:

Quæ figura sit dicendi in ueterum libris mediusfidius: quaq; origine cẽseri debeat: ac de Fidio deo non nihil.

Caput. VI.

m Ehercle: & mecastor: figura est in ueterum libris admodũ frequens: qua intelligendum est diligat uel adiuuet: quod a Sex. Pompeio diligenter est obseruatum. i hoc. n. inquit iusiurando subaudiẽdũ est: me amet uel adiuuet: quibus figuris multo sæpius græci authores utunẽ. quo autẽ

modo accipiendum sit mediusfidius pauci adhuc (ut uideo) probe intelligunt: aut originem percipiunt. ego uero ita expono ut eiusmodi quidem locutio pinde ualeat: atq; mehercules: & Deusfidius. cuius sacra romanis ānalibus traduntur: eiusq; tēpla in urbe a ueteribus relata sūt: sicuti Plutarchus Varro: & poetæ latini testātur. sed & Sex. Pompei9 in libro de priscis uerbis xii. pro Iouis filio accipit: quoniā. d. littera cū. I. affinitatē retineat: itaq; iusiurandum hoc inquit per diui fidem quidā dixerunt. in fabulis autem Plautinis iusiurandū refertur per deū fidiū: hunc enim sanctum fidiumq; appellantes: in Quirinali iugo ueteres coluerunt nonis Iuniis. quo circa sic in fastis Ouidius.

Quærebam nonas sancto Fidio ne referrem:
An tibi semipater tunc mihi sanctus ait.
Cuicunq; ex illis dederis: ego munus habebo:
Nomina trina fero: sic uoluere Cures.
Hunc igitur ueteres donarunt æde sabini:
Inq; quirinali constituere iugo.

Quibus uerbis in latino sermone uti debemus: & q̄ uerecūda esse debeat in cōponendis uocibus tralatio.

Caput. VII.

i N sermone latino habēda est pcipue ratio in uerbis cōponēdis atq; utēdis: cū ex infinita uocabulorū silua: alia quidē ad usū ptineāt: alia ad eruditionē: alia uero ad grām. itaq; uerba desita: & parū frequentia cognosse debemus: eorumq; uires & cōparationē scrutari: antiqua uero & propria recipere: poeticis delectari: qua ratione Terētius Var. cū scriberet ad. M. Tulliū prudentissime inquit: poeticis multis uerbis magis delector q̄ utor: antiqs magis utor q̄ delector. tralatio autem in cōponendis uocibus (ut est author Theophrastus) non audax aut insolens debet esse: sed proba & uerecunda: quod ipsum Pōtanus etiā Iouianus approbat: uir un9 ætate nostra: q ātiquitatem ipsam ac disciplinas honestiores pari facundia atq; ingenio exprimat.

De insigni atq; mirifico portento infantis: qui duplici pectore atq; capite bienniū uixerit: historia non cōtempnenda: ac de causis portentorum.

Caput. VIII.

n Otum est q̄ multa sint relata prodigia in ueterum annalibus atq; historiis: quantumq; admirāda. sed unum præcipue hoc loco repetendū existimaui præceteris (quæ unq̄ scribantur) insigne atq; monstrificum: si modo hac in re antiquitati fides habeatur. traditū est igitur in oppido quidem Emaus Theodosio Cæs. imperante puerū natū fuisse: qui ūbilico tenus integer extaret. supernæ autē partes eiusdem gemina facie apparebant: ut duo pectora totidemq; capita essent: suis partib9 ac sensibus pdita: nam & una pars aliquando cibis & potione utebatur: altera abstinebat: sic itidem in sōno &

quiete: uarie ac differenter se habebant: ut uicissim lusitarēt: & risu & lachrymis tenerentur: mutuisq; plagis se cæderēt: ac si diuersis animis: atq; ingenio forent: annis autem prope duobus uixerunt. factum deinceps est: ut cum alter perierit: qui superfuit: quatriduo post ex agnata tabe computrescens interiit: quam rem Sigibertus in suis commentariis rettulit: homo quidem diligens: atq; ut illis temporibus studiosus magis q̃ eloquens. quibus autem rationibus eiusmodi portenta oriantur: Galenus: & Aristoteles copiose docent: ut aliorum sententias ommittamus: & affirmat quidem Aristoteles iccirco fieri monstra in animātib9: quoniā plura ac diuersa semina inter se coherescunt: atq; confunduntur: aut cum forte materies excessus uel defectus extiterit.

Traditum esse: qđ ex uiris sapientibus plerumq; insani: ac demētes gignātur: exemplo addito de Aristarchi filiis uiri doctissimi: & aliorum cōplurium: ex Aelii Spartiani uerbis.

Caput. IX.

d E Aristarcho gammatico: qui Alexandrinus fuit: eiusq; multiplici ac singulari eruditione complura leguntur in græcorum commentariis. cum is unus & censor maximus omnium poetarum sit habitus: & Philometoris regis filii præceptor extiterit: qui Philadelphi nepos fuit. illud autem de liberis Aristarchi considerandum est. nam cum duos forte habuisset: hoc est Aristagoram: & Aristarchum: uterq; demens ac stolidus fuisse dicitur. sicuti & Sudæ collectanea testantur: quo nomine haud temere quæsitum est a philosophis: cur ex uiris sapientibus plerumq; ignaui ac dementes oriantur. sed hac in re libitum mihi est uerba Aelii Spartiani subiicere ad Impera. Dioclitianum. Constat inquit, Auguste neminē prope magnorum uirorum optimum & utilem filium reliquisse: deniq; aut sine liberis uiri interierunt: aut tales habuerunt pleriq;: ut melius fuerit de rebus humanis sine posteritate discedere: & ut ordiamur a Romulo: hic nihil liberorū reliquit: nihil Numa Pompilius quod utile posset esse rei. pu. quid Camillus: num sui similes liberos habuit? quid Scipio? quid Catones? qui magni fuerunt: iam uero quid de Homero? Demosthene? Vergilio? Crispo? Terētio? Plauto? cæterisq; aliis loquar? quid de Cæsare? quid de Tullio? cui soli meli9 fuerat liberos nō habere: quid de Augusto? qui nec adoptiuū bonum filium habuit: cum illi eligendi potestas fuisset ex omnibus. falsus est etiam ipse Traianus in suo municipe ac nepote deligendo: sed ad genitos ueniamus: quid Marco fœlicius fuisset? si Cōmodum non reliquisset hæredem: quid Seuero Septimio? si Bassianum non genuisset.

Quomodo sit accipiendum stadium: & q̃ multiplex fuerit: ac non nihil etiam de aliis mensuris.

Caput. X.

f Criptum est a ueteribus diligenter de mensuris: earumq; uariis ac diuersis rationibus: hoc est de iugero miliario: stadiis: & parasangis: nos hoc loco de ipso stadio breuiter agemus: quo inscitiam quorundam: atq; ineptias deuitemus: qui cum de re hac nuper sermonem haberent: imperite simul atq; perplexe disseruerunt. itaq; sciendum est nomen ipsius stadii diuersum ac multiplex fuisse: tum spacio interse dissimili: præcipue autem nominatur olympicũ: pythicũ: & italicum: nam pythicum quidem pedib⁹ millenis finitur: olympicum pedibus. cccc. italicum pedibus. cxxv. sic enim Cēsorinus refert: qui de natalicio ad Cerellium scripsit. neq; me latet Herculis quoq; stadiũ ab antiquis celebratum: in quo. cc. pedes haberentur: q̄d ipsũ stadii spacium Hercules suis pedibus meratus est Pisis apud Iouem olympicum: de quo & Plutarchus: & in atticis Gellius meminerũt. neq; desunt etiã authores: qui tradant octauam partem miliarii in ipso stadio fere contineri: tum Diaulõ: & Dolichon addunt: ut. n. stadii mensura pedes. cccc. habet ĩ uniuersum: ita Diaulus. M. cc. Dolic⁹. stadia xii: & Schen⁹. xxx. ut ipse etiã Plinius refert: & si hoc totum in græcorum commentariis: cum a pluribus aliis: tum ab his relatum est: qui Platonis leges ĩterpretati sunt: quo loco de currendi ratione: & ludis olympicis disserit. Pollio autem Victruui⁹ stadiatas porticus appellauit: ex ipsa stadii (ut puto) mensura: sicuti etiam miliarias dicimus. mensuram uero hi qui geometræ appellantur: in hũc modum haberi scribunt: hoc est quicquid pondere: capacitate: longitudine: altitudine: latitudine: ac spiritu finiatur: ut Boethius: & Iunius Nypsus tradunt. is enim in libro de mensuris agrorum sic ad Celsum: mensurarum inquit appellationes: quibus in longitudine utimur xii sunt. i. digitus: uncia: palm⁹: sexta. pes. cubitus: gradus: passus: decempeda: actus: stadium: miliarium: sed hæc suo loco sunt pluribus disserenda.

Præclare factum: atq; ingenti animo ab Auidio Cassio Augu. in seditione exercitus: atq; eiusdem uerba ibidem relata.

Caput. XI.

d Ignum facinus a Volcatio relatum est: de Cassio Auidio Augu. eiusq; egregio animo: nam cum in exercitu (quem imperator regebat) magna seditio orta esset: ac milites ipsi uelut ad conflictum æstuarent: tumultu cõperto: egressus prætorio Auidius: sagoq; tãtum castrensi tectus: Et me ipsum inquit milites percutite: si hoc audetis: & corruptæ disciplinæ flagitium addite: quo audito omnes quidem quierũt: simulq; illum prosecuti sunt: nõ sine mirifica obseruatione. itaq; dictũ perelegãter ē a Vulcatio de Auidio ĩpe. timeri a milite meruit: quia ipse non timuit: idem Augu. Syriacas legiones luxu ac delitiis defluẽtes: ad pristinam seueritatem atq; disciplinam redegit. tum in Armenia: & Arabia: atq; Aegypto strenue ac præclare rem gessit.

Quibus liceret ĩ urbe sepeliri: ac de Posthumio Tuberto uiro consulari: de quo M. Cicero in legibus subobscure intellexit.

Caput. XII.

n otatum alibi a nobis est: fuisse apđ romanos lege cautũ: nequis in urbe sepeliri posset: pter eos tantum: q egregia uirtute rebusq; clarissime gestis meriti hoc essent: quod ipsum exemplo atheniensis populi factũ ab illis existimamus: ut qui Solonis leges de sepulchris magna ex parte sequerẽtur. Plutarchus autem in Rom. quæstionib9: eis tradit ex Lyparei authoritate cõcessum in urbe sepeliri: qui de hostibus triumphassent: tum Val. & . C. Fabritium nominat: qui ob eorum præclara facinora sepulchrũ in foro habuerunt: sed &. M. Cicero cum leges romanorum exponit idem asserit: ac Val. quoq; publicolæ: &. C. Fabritio Tubertum adiicit: cuius summa uirtus ut ĩquit hũc honorem promeruit: nos autem de Tuberto ipso diu quæsiuim9: quando eius nomen latinis annalibus atq; historiis minus uideatur compertum. Dionysius uero Alicarnasse9 in Rom. antiquitatib9 . P. scribit Posthumium uirum cõsularem ac maxime nobilem: qui Tubertus fuerit appellatus. anno inquit post exactos reges quinto: quo tempore Ischomachus Crotoniates in stadio uictor fuit: creati sunt Romæ Cos. M. Valerius publicolæ frater: & P. posthumi9 qui Tubertus est cognominatus: itaq; dubitari amplius non potest Tubertũ ipsum apud. M. Ciceronẽ uirum cõsularẽ fuisse: quẽ & Liuius & alii posthumiũ uocãt: referẽtes ab eo prospere pugnatũ cõtra Sabinos: ac secũdo eius cõsulatu de uictis Sabinis ouationẽ celebrasse: ob pclara eius gesta Meneniumq; Agrippã eius collegã triũphasse: qbus rationib9 factũ crediderĩ: ut in ipsa etiã urbe sepulchrũ meruerit posthumi9 Tubertus: sicuti & Val. Publicola: quod ab eodẽ Dionysio copiose explicatur.

De Rom. familiis Fabiorũ atq; Curionũ: & qua maxime dignitate in ciuitate præstarent: tum de Lepidis etiam breuiter adnotatum.

Caput. XIII.

r Elatum est in ueteꝝ cõmẽtariis de Fabiis atq; Curionibus: qđ ipsa gens curionũ cõtinua quidẽ serie tres optimos oratores habuit: atq; in agendis causis insignes: in Fabiorũ uero familia tres in senatu fuisse cõtinuos principes: & egregiis facinoribus clarissimos: cuius modi cẽsent. M. Fabius Ambustus: Fabius Rutilianus fili9 &. Q. Fabius Gurges nepos: quod &. C. Plinius ad Vesp. Augu. refert: de Lepidis quoq; illud sciendũ: qđ in eorum genere tres ĩtermisso ordine obducto mẽbrana oculo geniti tradunt: ut nõ minus naturæ q̃ ingeniorũ quædam uelut insignia in homine existãt: sed hæc ĩ cõmentario de Rom. familiis cõmode notauimus.

Qnantum sit ab amoris cõtagio abstinendũ: ex Crathetis philosophi sententia: ac ibidẽ Panetii uerba notata ex Annæo Seneca: in quibus par grauitas atq; doctrina existat.

Caput. XIIII.

i Nter alia multa: quæ Crathes Thebanus prudenter ac sapienter de uita disseruit: illud etiã de amoris potestate ab eo relatũ tradit: amorẽ inquit fame sedari: sin minus tẽpore: qđ si duo hæc nõ suffecerint: ad laqueũ esse accedendũ: Hæc Crathes de amore: ad quæ poeta Ausonius respexit: cũ de insania ac de mentia amantium loqueretur. Panetius autẽ philosophus inter stoicos insignis: peregregie (ut constat) uidetur respondisse: cũ ab eiusmodi cõtagio longe abstinẽdũ moneret: minime inquit cõmittendũ est: ut in rẽ cõmotam incidamus: utpote alteri emãcipatã: uilem sibi: si. n. nos respicit quod amatur: humanitate eius irritamur: sin contẽpsit superbia accẽdimur: æque facilitas erroris: q̃ difficultas nocet: facilitate capimur: cũ difficultate certamus: itaque qui suæ imbecillitatis conscius est: is moneo ut quiescat: quod & Seneca Annæus ex Panetio rettulit: & nos in uita obseruandum ueluti optimam legem: ac sanctiora quædam oracula existimamus.

De studio ueterũ in auspiciis: ac de his auibus: quæ ominosæ: ac inauspicatæ haberentur: quæque oscines aut præpetes dicerentur.

Caput. XV.

n Otum prope omnibus est quantopere ueterũ sedulitas in futuris uestigandis: atque prænoscendis elaborauerit: quãtoque studio ac diligentia auguria: omina: extispicia & reliqua diuinandi genera coluerit: ut in uariis quidem animantibus: eorumque uoce: incessu: cibis: colore: uolatu auguria capere consueuerit: sed hoc loco ea tantum adnotare uisum est: quæ ad alitum auspicia: & omen pertineant: quæque diræ: & ominosæ aues: quæ rursus fœlices: & auspicatæ crederentur. inter diras igitur & ferales enumerant: noctuas Vlulas: tinnũculos: miluos qđ hi quidẽ rapacissimi & semper famelici sint: bubonem quoque inauspicatissimi ominis dixerunt: idque in publicis maxime auspiciis ex quo funebrem etiam uocarunt: hinc illud notum.

Fœdaque sic uolucris uenturi nuntia luctus
Ignauus Bubo: dirum mortalibus omen.

Quin & in coruis: dirum & ominosum est habitum sicubi glutiunt: & uocem uelut strangulati emittunt: quamq̃ de coruis: & cornicibus uaria tradũtur: siquando ad leuam aut ad partem dexteram cõuolitent. C. uero Plinius has ipsas aues inauspicatæ garrulitatis appellat: sed & Gallos probabant ĩ tripudiis maxime solistimis: quod ab ipsis pullariis indicabatur. quidã grammatici in hunc propemodum de auguriis scribũt: ea esse in gestu: motu: uolatu: ac uoce: ueluti signa rerum constituta. oscines autem uocatæ sunt: quæ ore: cantuque auspicium facerent: ut coruus: cornix: picus: quæ futura uolatu portendunt: ut buteones: sanqualis: aquilæ: & uultures: si fœlices fuissẽt & prosperæ appellarunt præpetes: sin aduersa atque ominosa prenũtiassent: inebras dixerunt: qđ aliquid fieri inhiberent: ut est author Sex. Pompeius: tum inebra etiam uocarunt: quæ tardare auspicium: atque morari existimarent.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS SECVNDVS.

Copiose expositũ de asaroticis pauimentis: ac lathostratis seu tessellatis: tum de opere uermiculato: ac de cerostratis non nihil.

O Ccurrẽdum est quorũdam questioni: quæ animos etiam doctiorum diu anxios atq; incertos habuit: de hoc picturæ genere: quæ musiua fere a nostris dicatur: tum de his pauimentis disserendũ: q̃ lithostrata ueteres: seu tessellata uocarũt: tesserulis uariis structa: lapidumq; crustis ornata. scire igitur debemus ea opera quæ Plinius musea uocari tradit: pro his accipiẽda esse: q̃ posteriores musiua seu museacea dixerunt: inquibus uitreis testulis: uariisq; colorũ picturis: mirifica quidẽ gr̃a atq; uenustatis s̃pes exhibetur: græci hoc opus asaroton uocarunt: quale i primis cũ ab aliis: tũ a Plinio cõmẽdat̃: quod olim Pergami fuit a Zenodoro cõstrutũ in eo genere peritissimo: dictũ uero sic existimat̃: quoniã cœnæ purgamenta in ipso quoq; pauimento conuerri solẽt ueluti relicta: ut est author C. Plinius: quæ analecta græci appellant. de his asarotis mentionem fecit Papinius in describenda Mallii Vopisci Tiburtina uilla: ubi pauimẽtum refert asarotica elegantia uariaq; structura præstitisse his uersibus.

Dum uagor aspectu: uisusq; per omnia duco:
Calcabam nec opinus opes: nam splendor ab alto
Defluus: & nitidum referentes aera testæ
Monstrauere solum: uarias ubi picta per artes
Gaudet humus: superantq; nouas asarota figuras.

Apollinaris item Sidonius lapillos asaroticos nominat: quibus musea ipsa construerentur: quæ uelut erosi annis pumices ad reddendam specus imaginem forent dependentia: inuentum id Romæ. M. Agrippæ temporib9: quã do in eius thermis figlinũ opus encausto pictũ fuit: neq; dubitauit Plinius quin uitreas cameras fecisset Agrippa: si id repertũ antea fuisset. notũ uero ẽ omnibus: q̃d ipsa musiua e uitreis tesserulis atq; sectilibus crustis uario multipliciq; colore constructa sunt: cuiusmodi ad huc Romæ uisitur locis multis: tũ in propileo basilicæ petri nobilis illa & fluitãs nauis: quã lo. pictor cognomẽto Cimabous mirifico artificio atq; diligentia traditur perfecisse: quidam appellarunt id opus cymbam asaroticam ex effigie ipsius picturæ. neq; idem est uermiculatum pauimentum: & asarotum: ut quidam falso existimant: siquidem post Lucilium poetam asarota i urbe cœpta sunt: uermiculatum opus uocamus: quod & si crustis uariis cemento illitis fiat: non tamen uitro constabat: quæ res a Lucilio designatur: cum dixerit in Satyris.

Lexim bene cõpositam: ut tesserulas omnes
Arte: pauimento: atq; emblemate uermiculato.
hoc est orationem uariis figuris: atq; colorib9 eleganter compositam. C. Plinius in perquirenda antiquitate diligens: uermiculatum opus iccirco dictũ existimat: qđ esset uariegatis crustis: atq; maculosis ad effigiem uermiculi. ut minime sit improbanda Nonii sententia: qui pro minuto uermiculatum exponit. uerbo autem quod est musiuũ usi sunt apud nos Augustinus: Spartian9: & Trebellius (ut alios mittam) Iulius firmic9: musiuarios artifices nominat in astronomicis. sed agamus nunc de lithostratis: quæ a nostris fere tessellata dicuntur: idest uariis crustis ac lapidum segmentis constructa: ceu uisuntur Romæ locis compluribus: ac Florentiæ in æde diui Ioannis: quæ baptisterii nomen retinet: quo loco miram gratiam atq; decorem præfert pauimẽtata structura: tesserulis lapidum multicolorib9: interpositis orbibus e lapide macedonico uel porphiretico. ibidem uisitur totius cœli ambitus: atq; signiferi spes cum suis imaginibus: adeo ut sol ipse uelut moderator & auriga in medio existat: et ea fere debent admitti in lithostratis (ut a ueteribus præcipitur) quæ apta uarietate: ac multiformi picturæ gratia uenustatem simul & elegantiam referant. quo minime mirari oportet si. C. Cæsar in suis expeditionibus tessellata ac sectilia pauimenta circuntulerit. sunt in precio cerostrata: atq; xilostrata: illa ex cornib9 atq; ebore cõstãt: hæc ex materia cẽsẽtur: maximeq; Ebeno: larice: tamarice: olea. de Cerostratis Victruui9: & Plinius meminerunt. proditumq; est ex Vrorũ cornib9 effici: quæ Romani ad suas delitias transtulerunt: nunc tincta: nunc sublita: nũc quæ Cerostrata picturæ genere dicerẽtur: ad sellas principũ atq; lecticas paranẽ: quales Aegyptii reges inter cætera ornamenta habuisse traduntur. Xilostrata coloribus uariis distinguntur: & multiformi materia constãt: præcipueq; ad templorum sacraria & subsellia pertinent: quos appellant choros: ceu spectantur Venetiis in æde Helene: in quib9 nobiles italiæ urbes atq; clariores additæ sunt singulis subselliis: miro picturæ artificio: atq; elegantia singulari.

De pœna Romanorum ciuiũ per uites: ac Plinii uerba exposita: ex historia de Scipione Aphricano: tum de uite Centuriali copiose.

Caput. II.

u Erba sunt. C. Plinii (quo loco de arboribus disserit) uitis ipsa: & in delictis etiam pœnam honorat. quæ meum aliquando animum suspensum tenuerunt: haud. n. uidebam quibus pœnis homines per uitem afficerẽtur: quãdo nihil ad rem illud pertineret: qđ insigne Cẽturionum id esset: ut quidam parum docte exponũt. sedenim qđ ad pœnam uites pertinerẽt: deductum hoc existimamus ex lege ueteri de suppliciis militum: nã & Scipio Aphricanus qui numãtiã obsedit: sicubi extra ordinẽ milites Romanos deprehendisset: acribus pœnis afficere solitus est: ut qui ciues uitibus: alios autem uirgis cædi iuberet: quo circa Plini9 pœnæ honorẽ habitum scribit:

cum ciues non uirgis uerberatos: sed uitibus refert, quam rem Liuius in historia Rom. po. notauit: ut ex Flori compendiis colligitur. de uite autē quā Centuriones præferrent: non poetæ tantum meminerunt: sed Aurelius Macrobius: Aelius Spartianus: ac Plinius: qui isertas inquit castris uites sūmam rerum imperiumq; continere. Centurionum in manu uitis: & optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas. de Hadriano item Augu. notatum est q̄d is quidem nulli uitem concessit nisi robusto & egregiæ famæ uiro: neq; tribunum nisi plena barba effecit: hinc etiā heliopolitani Iouis oraculum de Cæs. Traiano: qui cum scriptis codicillis deum cōsuluisset: an romam peracto bello esset rediturus (nam contra Parthos mouebat) uitem sibi Centurialem deus in ædem deferri iussit: diuisamq; in partes sudario condi: ac perendie efferri: sed & sub uitem præliari dicebantur milites: cum astātibus Centurionibus sudes eicere cogerentur: quod & Sex. Pompeius adnotauit.

De sortibus prænestinis: eorumq; origine apd̄ Romanos: & quō ederenē in templis: ac Liuii locus expositus.

Caput. III.

T. Liuius inter cætera prodigia: quæ in historia de gestis Rom. po. refert: sortes iquit extenuatas: sicuti bello punico: & unam præterea excidisse: ita scriptam Mauors suum tælum concutit: et nos igitur ad hæc intelligenda commodū fore existimamus ea de ratione: ac origine sortium hoc loco repetere: quibus id totum copiose aperiatur: & Liuii uerba intelligātur. nam & Prænestæ olim: & Antii templa magno cultu honoreq; habita sunt: ubi sortes ederentur. origo autem commenticia quidem ut multi dixerunt & futilis: sed a ueteribus tradita est in hunc modū. Numerius Suffustius uir admodum clarus: cum assiduis somniis etiamq; minacibus iuberetur certo in loco silicem excidere: perterritus dicitur: sic ut agere id occeperit ridētibus hoc ciuibus: sed perfracto saxo erupisse sortes: quæ in robore forent insculptæ priscarum litterarum notis. quin eodem quoq; tempore mel ex olea fluxisse dicunt: & Aruspicum monitionibus factum: uti ex eadem olea fieret arcula: & in ea reconditas sortes: ad quas præmonēte fortuna Rom. pontifices accedebant: & pueri manu commixtas educere solebant: ac talis quidem origo prænestinarum fortium traditur: quæ diuinatio ut uariis passim templis atq; urbibus exculta est: ita Iulii Cæs. tempore pene abolita: neq; alibi earū cultus seruatus q̄ Prænestæ: qua ratione dicebat elegāter Carneades: nusq̄ se uidisse fortunatiorem fortunam q̄ Prænestæ: hæ uero sortes Rom. po. fata continebant: tesseris quibusdam ligneis insculptæ: unde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat: quoniam litteræ illæ fatales alicubi consumptæ uiderentur. imperante autem Augu. Domitiano satis lætā fœlicemq; sortem prænestina fortuna per nouennium dedit: in sequenti āno tristissimam reddidit: neq; sine sanguinis mentione: ut est author Tranquillus: neq; me

latet alium quoq; fuisse morem Rom. imperatoribus in aucupanda per sor-tes fortuna: uersibus ad eam rem cōpositis: uel ex aliquo poemate trāslatis: ut illud uulgatum de Cæs. Hadriano: cum Vergilianas sortes consuleret.

Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens: nosco crines incanaq; menta
Regis Romani: primam qui legibus urbem
Fundauit: curibus paruis: & paupere terra
Missus in imperium magnum.

de sortitione autem iudicum & sortilegiis suo loco scripsimus.

Quanta prudentia. M. Cato iudicauerit non esse publice audiendos in romana ciuitate tres atheniensium oratores. i. Carneadem: Critholaum: & Diogenem: ac de illorum mirabili ingenio & facundia.

Capur. IIII.

q Vanta prudentia & consilio in moderanda ciuitate: quantaq; doctrina fuerit. M. Cato qui censorius dicitur: ueterum cōmētarii explicāt: sed hoc inter cætera eius uiri mirificum uideri debet: his præsertim hominibus: qui in obeundis rei. pu. officiis uersantur: quod ab eo dictum atq; iudicatum est de atheniēsium nobili illa ac celebri legatione ad Sen. p. q. r. ī qua tres ingenio & eruditione clarissimi extiterunt: hoc est Carneades academicus: Critholaus peripatheticus: Diogenes stoicus: nam cum hi facundia īprimis atq; oratione pollerent: facile Rom. populo persuasissent quæcumq; peterent. sed hanc rem cum. M. Cato mature consideraret: ex usu esse Rom. rei pu. asseruit: ne tales oratores tamq; ualida eloquentia præditi: q possēt æqua pariter atq; iniqua persuadere audirentur publice: quoniam Carneades ipso (ut inquit Plinius) argumentante quid ueri esset: haud facile discerni poterat: quem unum traditum est (cum pro iusticia publice multa eleganter ac sapienter disseruisset) postridie non minore doctrina atq; copia contra iustitiā perorasse. de his autem tribus philosophis illud a latinis criticis obseruatū est: eloquentia fuisse Carneadem rapida & uiolenta. tereti & eleganti Critholaum: modesta & sobria Diogenem. quod etiam Macrobius (ut alia cōplura) e penu Gellianæ eruditionis ī suas cœnas deprompsit: homo satis quidē eruditus: sed ingenio maxime ingrato: ac prope impudenti: ut qui in tanto æris alieni cumulo nusq̄ creditoris nomen profiteatur.

Quæ differentia tradatur inter deportatos: & relegatos: & qui maxime authores deportari homines ac portenta scribant.

Caput. V.

i N libris iureconsultorum scita satis atq; elegans differentia ponitur: inter eos: qui relegati: & deportati dicuntur: nam relegatos fere illos uocari asserunt: qui cum in exilium mittātur: bonis tamen propriis utunt̄:

deportati uero ea lege atq; conditione: ut nihil e suis bonis possideant: quod a nostris tamen grammaticis minime obseruatur: sed enim. C. Plinius ac Liuius in aliam magis significationem acceperunt: ut qui portenta atq; prodigia deportanda ex urbe afferant: cum in alium locum trãsferenda significẽt. cuiusmodi illud est a. C. Plinio relatum iter mirifica prodigia de ualeria fœmina: quæ regum temporibus inauspicato quidem exemplo cum dentibus in urbe nata est: ob eamq; causam responsum est aruspicum uaticiniis exitio futuram ei ciuitati: in quam deferretur: itaq; Sessapiam tum florentissimam deportata est: neq; citra illius urbis exitium. sed & Liuius item deportata nõ nunq̃ monstra in aliam regionem tradit. posteriores uero qui Antoninis & Constantiis Imperatoribus scripserũt: deportatos in exilium aut ĩ insulas accipiunt pro his: qui descripti ac relegati fuerint: quod in Lampridio: Volcatio: Ammiano: ac Hieronymo freq̃ues reperitur. hinc illud in oratione. M. Antonini Cæs. cũ suam clementiam atq; pietatem in Cassiana defectione romanis patribus probaret: nemo inquit senatorum puniatur: proscripti bona recipiant: deportati in patriam rendeant: quin & Antoninus Caracalla relegatis ac deportatis reditum ĩ patriam restituit: ut ab Aelio Spartiano scriptum est.

De quadragenario numero: & eius potestate in puerperis & infantibus: tum de festo die: quem græci tetracoston appellarunt.

Caput. VI.

q Vi de numeris eorumq; potestate scribunt: diligenti cura uidentur ea oĩa obseruasse: quæ ad quadratos perfectosq; numeros & imperfectos pertinent: ut cum septenarium humanæ uitæ uehiculum uocent: quaternarium uim iustitiæ: denarium & quinarium connubii: in quibus academici ipsi maximum studium impenderunt. de numero autem quadragenario illud hoc loco referendum existimaui: quod ad ipsam partus rationem facit: nam tessaracoston tempus a græcis authoribus appellatur: ob eamq; causam celebratur: qđ illis maxime diebus mirifica quædam intelligantur: itaq; prægnates etiam fœminæ quadraginta olim dies ante fœturam nefas habuerũt ad sacra accedere: ac totidem quoq; diebus post partum grauiori morbo solent conflictari: ut egre possint sanguinem continere: sed eodem præterea tẽpore infantes morbidi sunt: ac risum continẽt: magnoq; uitæ discrimine uiuunt: quo circa (ut ad Cerellium tradit Censorinus) cũ is dies quadragesim⁹ præterit: consueuerunt ueteres festum agitare: quod tessaracostõ appellarẽt.

De clementia. M. Antonini imper. & quibus maxime uerbis cõtra se ipsũ conspirantibus parcendum monuerit.

Capur. VII.

u Etus dictum celebratur: nullum esse certius testimoniũ probitatis atq; inocentiæ: q̃ ipsam uitæ conscientiã: in qua sapiẽtissim⁹ quisq; uirtutis

fructum bonum collocauit: nam & academici ipsi hoc abũde fatẽtur: quod etiam Antonini Augu. uerba (qui stoicorum disciplinis incubuit) uerissima suffragatione probant: in quibus non modo suam uitæ innocentiã: sed æqs/simum ingenium: ac maxime probandum asseruit: nã cum forte Auidi9 Cassius: aliiq; complures contra Antoninum Imper. conspirassent: ac detecta cõiuratio esset: parcendum omnibus censuit Antoninus: nec Auidiũ quidẽ imperandi auidissimum iussit occidi: sed passus est (ut a Volcatio traditur) cũq; tam egregiam singularemq; eius clementiam ac lenitatem plures accusarẽt: eundemq; (ut sunt uaria hominum ingenia) passim arguerent: qd tam mitis in suos etiam hostes foret: simulq; adderent: aliter se res haberet si Auidi9 uicisset. grauissime responsum est ab impe. Antonino: non sic deos colimus aut uiuimus: ut ille nos uinceret: tantum adeo anteactæ uitæ conscientia: & innatæ probitatis testimonium potest: ut nihil insidias hostium metuat: nihil alienas uires reformidet: idem quoq; Augu: sic i epistola ad uxorem Faustinam de se scribit: Horatianam sententiam mutuat9: quieto animo sis: dii me tuentur: & diis cordi mea pietas: quam rem & Volcati9 historiæ author ad impe. Dioclitianum rettulit.

Quam constanti & alto animo fuerit. M. Cato: & eius dictũ de se: cũ bella inter Cæsarem & Pompeium æstuarent.

Capur. VIII.

m Emoria dignum est quantum Catonis uirtus: atq; constantia ueteres pmouerit: præsertimq; philosophos stoicos: ut ei9 uiri animum atq; disciplinam cum Socrate: Possidonio: & Chrysippo conferãt. sed ĩter alia hoc præcipue admirantur: qd in ea Romanæ ciuitatis tempestate: cum ciuilia bella inter Cæs. & Pompeium streperent: uariisq; fortunis res. pu. præmerẽt: eum ipsum de animi statu nihil esse immutatum. nam cum utrumq; Cato ĩprobaret: atq; exarmare cuperet: utriq; etiam uirtute sua & animo ingẽti occurrit. dixit enim de Cæsare. si uicerit se moriturum: sin Pompeius exulaturũ: quoniam Pompeius quidem (ut est author Tacitus) occultiot fuit: nõ melior. & hæ sunt illæ uoces (ut Picus noster dicebat) quas familiæ stoicorũ lætis animis agnoscunt: quæ omnibus suffragiis probantur: & in porticu apathiam cõfirmant: sed. n. Cato idem nullis unq̃ casibus mutatus est: nullis affectibus concessit: aut calamitati succubuit: sed eundem semper se in tã uaria rerum fortuna præstitit: in prætura: in accusatione: in prouincia: in urbe: exercitu: repulsa: atq; interitu: sicuti ab Annæo Seneca relatum est.

De Prosa: & Postuerta Romanis diis: ac ibidem de Anteuorta: & qd ĩter se differant: quaq; ratione colerentur a Romanis.

Caput. IX.

s Eruatum est ab his: qui de ueterum relligione scripserunt: Prosam & Postuertam fuisse apud Romanos pro diis acceptas: atq; illis aras & sa

cra etiam constituta ob ipsas pariendi rationes atq; discrimina: nã Prosæ nu/mẽ & potestas: ab his fœminis maxime colebatur: quæ rectum ac legittimũ partum ederent. Postuerta autem ab ægris atq; infirmis: cuiusmodi habẽtur fere hi partus: cum in ipso nixu non caput primum ex aluo: sed ipsi pedes existũt: proindeq; ab authoribus Agrippæ appellati sunt: quam rem. C. Plini9: ac Gellius (ut alios mittam) diligenter prosecuntur. sed & Postuertam deam atq; Anteuertam in aliam partem acceperũt: ut a Vectio Prætextato in cœnis Macrobii relatum est: hac enim ratione illas coluerunt: ac templa dicarunt: qđ ea omnia intelligi oportere existimarent: quæ præterita ac futura essent: ex quo diuinitatis comitates aptissimas appellarunt: non secus atq; consilium & prouidentiam: quibus humana omnia & diuina expendi: ac præuideri possunt: quod a nobis alibi commodius expositum est.

Quæ sint samiata ferramenta: in Aureliani Augu. epistola: & samiare arma: ac de samiis uasis: & Numæ capedunculis in Rom. sacris.

Caput. X.

q Væsitum nuper ab eruditis: quid essent in Aureliani Augu. epistola: quã de officio Trib. militũ scribit: ferramenta samiata: sic enim refert de ipsis militibus: arma omnia tersa sint: ferramenta samiata: calceamenta fortia: quo loco cum doctiores etiam dubitare soleant: eorum quæstioni occurrendum a nobis est. samiata igitur tæla pro his acceperunt ueteres: quæ in spiculum mucronata atq; acuminata forent. quod & Nonius Marcellus probauit: samium enim pro acuto acceptum est: ac samiare pro acuere: quoniam in Samo (ut est author Nonius) hoc artis genus præcipue claruit: qua uoce & Lucilius poeta est usus in satyris. sed & samia uasa a multis celebrantur: quibus Rom. pontifices pro Numæ regis instituto in sacris uterentur. itaq; sic M. Cicero in libris de re pu. quæ sunt inquit imperia pontificum diis imortalibus grata sine samiis? quæ uasa capedines etiam & capedunculos uocarunt: ut apud authores frequenter habetur: unde & illud Persianum.

Aurum uasa Numæ: Saturniaq; impulit æra.
Vestalesq; urnas: & thuscum fictile mutat.

De oratore Isocrate: eiusq; insigni facundia: & quõ tria imprimis notãda præstiterit ex historia Pausaniæ.

Caput. XI.

t Ria dicuntur in oratore Isocrate memoratu digna inter alia accidisse: eumq; in his præstandis nõ minore iudicio q̃ fortuna ualuisse: primũ ut uegeto ac solido corporis robore: modestia singulari: & summa animi libertate præstaret. nam & ad nonagesimum octauumque annum cum peruenisset: numq̃ adeo defecisse: aut elanguisse scribitur: quin suos quoq; discipulos pro ueteri instituro instrueret atq; edoceret. in altero tam modestus & probus: ut ab omni ciuitatis administratione prorsus abstineret: neq; de re/

bus item publicis curam ullam suscepit: in quo liberum ab omni cupiditate animum maximeq; sincerum probauit: quam rem (ut alios mittam) & Pausanias historiæ author in atticis cõmemorat. hic autem Isocrates ille est: cuius elegantiam atq; iocunditatem. M. Cicero apud nos in dicẽdo egregie expressit: cum uim Demosthenis: ac Platonis magnitudinem adiecisset.

De eruditione Crispi Passieni: & eius eleganti sententia: in habendis probandisq; amicis.

Caput. XII.

LAudatum est Passieni ĩgenium ac eruditio a multis: præcipueq; ab Annæo Seneca: qui locis aliquot asseruit: nihil se Crispo Passieno subtilius atq; insignius cognosse: in distinguendis maxime uitiis atq; curandis: sed iter alia multa dictum eiusdem perelegans quidem & egregium est adnotandũ. nam cum habere amicos uelimus: & prudentia pariter & gratia liberalitateq; ornatos: habenda ratio est in utroq; genere: sic enim Passienus dicebat: quorundam se malle iudicium: q̃ beneficium: & quorundam beneficium: q̃ iudicium. cui sententiæ tantum concedit noster Oricellarius: ut is unus in legẽdis colendis atq; seruandis amicis: non minus prudentiam & iudicium: q̃ constantiam & probitatem obseruet: ad exemplum credo principis Augu. qui solitus est: iudicium in eligendis: constantiam in seruandis adhibere.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS TERTIVS.

Quod Octauius Augu. tria potissimum in uotis habuerit: ac de fortunæ uiribus: honore: & nominibus apud Romanos.

LIbrum fecit Plutarchus Cheroneus de Romanorum fortuna: in quo accurate (ut solet) atq; egregie per multa de illius cultu: potestate: ac templis disseruit. tum pæcipue illorum exempla refert: qui cum meliorem aliquando fortunam: atq; fœliciorẽ habuerint: maximo illam honore ac ueneratione prosecuti sunt. ut Ancus: Camillus & alii. qđ autem de Octauio Augu. tradit hoc equidem non putaui alienum: aut indignum ut adnotarem. Octauius inquit Cæsaris filius (qui primus Augusti nomen habuit) cum quartum & quinquagesimũ annũ ageret: precatus adiis est Scipionis fortitudinem: beniuolentiam Pompei: Cæsaris fortunam: quam quidem inquit fortunam rerum esse omnium maxi-

marum uictricem. hæc enim. M. Ciceroni: Lepido: Pansæ: Hircio: atq; Antonio plurimum aliquando indulxit: cumq; hoc omnes ad summum dec9 & gloriam extulisset demum deseruit: atq; uni tantum Cæsari se ipsam seruauit: ut aperte cognosci posset: quibus ludis: atq; bladimẽtis humana omnia uersare & commiscere consueuerit: sed hæc apud authorem copiose referuntur: cum Romani ipsi (ut constat) uariis quidem nominibus illam & colendam & appellandam duxerint: ut Fortem: Viscatam: Muliebrem: Reducem: Victricem: Primigeniam: Obsequentẽ: & Mãmosam: de quibus ĩ epistolicis scripsimus.

De imodico luxu Antonini Heliogabali impe. ac de eius culcitris cum leporinis pilis: & perdicum plumis: ibidemq; expositum de accubitis.

Caput. II.

d E Vario Antonino Impe. qui Heliogabalus dictus est: per mnlta a græcis: & latinis authoribus scribuntur: quo luxu: quibusq; libidinibus: atq; flagitiis imperium gesserit: ut naturæ magis prodigium ad omnem uitæ improbitatem haberi posset: q̃ Rom. urbis imperator. is igitur eo studio atq; ingenio fuit: ut nihil auidius: q̃ de luxu uariisq; uoluptatib9 cogitaret: sicuti copiose ab Aelio Lampridio traditum est ad Constantinum impe. nã ut de prodigiosa illius mollicie breuiter agamus: primus triclinia: lectos: ac portic9 omni florum genere strauit: Liliis: Violis: Hiacynthis: & Narcissis. ac per eos ambnlauit: neq; ĩ culcitris: seu accubitis (ut apellãt) facile cubuit: nisi quæ leporinum pilum haberent: aut perdicum plumas subalares: tãta inerat animo eius mollicies: quod idẽ Lampridius rettulit: ut ex his mirandum non sit: si deinceps urgẽte fato: & a tali monstro scelerum pœnas reposcente in latrina occisus fuerit. qđ autem accubitas diximus: id quidem uerbum ab accubãdo deductum est. neq; in Lampridio tãtum legitur: sed apđ ipsos etiam iurisperitos: qui hac uoce pro culcitris & toralibus utuntur: ut Var. appellat. Hinc & accubitalia: pro ipsis stratis seu stragulis accepta sunt. Vt in epistola Valeriani impe. habetur ad Zosymionem Syriæ procuratorem. nam cum Claudio legionis martiæ præfecto complura forent pro militiæ instituto tribuenda: misit illi Valerian9 Impe. accubitalium Cypriorum (ut uocat) paria duo: interulas puras: togam: & laticlauum: sagoclamydes: & subsericã albam.

Quæ diuinationis spes habenda sit capnomatia: & Statii poetæ uersus allati atq; expositi: super hac uaticinandi ratione.

Caput. III.

i Nter alia diuinandi genera: de quibus ueteres scribunt: illud etiam in antiquorum monumẽtis notatur: quod græci capnomantiam: nostri per fumum diuinationem dicunt: cum ipse uidelicet fumus: uel in orbem uoluitur: uel in obliquũ flectitur: aut in rectũ protendit: quo circa meliorẽ

sibi fortunã quis pollicetur: uel aduersam præsagit: ut est anim⁹ mortaliũ omniũ ad futura prænoscenda magno ambitu intẽtus. itaq; capnomãtia græce appellata est. & capnomãtes q diuinationũ eiusmodi forẽt interpetes. Statius autẽ Papinius perseleganti carmine id expressit in Thebaide: cũ de Menecei cæde ageret.

Vincatur pietas inquit: pone eia altaria uirgo
Quæramus superos: facit illa: acieq; sagaci
Sanguineos flammarũ apices: gemitumq; ꝑ auras
Ignem: & clara tamen mediæ fastigia lucis
Orta docet: tunc in spem serpentis inanem
Ancipiti gyro uolui: frangiq; rubore
Demonstrat dubio: patriasq; illuminat umbras.

In his.n. uersibus & ꝑ ignẽ diuinatio: ac per fumũ describitur: nã sicubi ex flãma geminus apex extitisset: dissidium indicari existimabãt: ut. M. Cicero tradit: de capnite autẽ uino & gẽma cõmode diximus: quæ interiectis ueluti spiris fumidum quiddam refert.

Qđ imperante Tibe. uitrum flexile ac ductile redditum sit: & qua pœna tantæ inuentionis author damnatus fuerit.

Caput. IIII.

t Raditũ est a. C. Plinio inter alia multa & hoc maxime mirandum: ac memoria dignum de uitro: queadmodum uidelicet flexile atq; ductile redditum sit impe. Tiberio Augu. adeo nihil in rerum natura intentatũ: aut inexpertum reliquit antiquorum sollertia: quod equidem non aliis uerbis asserendum est: q̃ eiusdem authoris. C. Plinii. sic. n. quo loco deuitri inuenctione atq; origine scribit: excogitatum inquit est Tib. Principe uitri tẽperamentum: quo flexibile esset: sed eius officina abolita ẽ: ne æris: argẽti: auri ue metallis precia detraherenẽ: hoc idem & Isidor⁹ recẽset: tũ adiicit: huic inuentioni Principem Tiberium maxime iratum: sic ut opificem ipsum necandum imperaret: ne aurum uilesceret: ac pro luto (ut inquit) haberetur. cæterisq; metallis precium demeretur. Id autem uerum ne an falsum existimari debeat: malim hercle ꝑ suo quisq; arbitrio iudicet: in tanta præsertim rerum atq; ingeniorum uarietate.

Quibus maxime cibis uenenata quædam animantia uiuant: ut uiperæ: scorpiones: stellionesq;: ac de amphiuiis etiam & aliis.

Caput. V.

r Elatum est cum ab aliis multis: tum ab his authoribus: qui animantium historiam descripserunt: quib⁹ maxime cibis uesci: & quam diu uiuere consueuerint: nos eam partẽ breuiter nũc exequemur: quã naturæ ipsius uires: ac maiestas in capiendis cibis probari possit: sic igitur obseruatum anates in ponto uenenis uiuere: item capreas: atq; coturnices aues uenenis pinguescere:

guescere: animalia (ut inquit Plinius) placidissima: mures uero auiditate maxima salem lambunt: eoq; (ut creditum est) redduntur prægnantes: quod ex Aristotele Plinius (ut alia multa) refert. Scorpiones terram fere exedentes uiuunt: ascalabotes auté seu stelliones: & aranei minimo suctu: hæc enim animantia (ut adnotatum a nobis est) uitreis íclusa poculis: nullo quidem cibo supra semestre spatium uitã protrahunt: etsi eoꝝ oculi extumescunt. sed & lupi cum maiori fame uexantur: terram etiã depascuntur. Serpentes uero (si cubi adest facultas) cupiditate summa uinum appetunt. itaq; minime mirandum est: si uiperas a Claudio Galeno scribitur repertas quãdoq; in amphoris uinariis: quin & pleraq; animantia: quæ græci amphiuia uocant: nõ min9 uenenis: q̃ aliis cibis uiuunt: ea. M. Cicero uitæ ãcipitis latina uoce appellat.

Deos esse accipiẽdos tam fœminino genere: q̃ masculino: ac de Luno etiã deo pro Luna: & quo cultu atq; institutis apud Carras coleretur.

Caput. VI.

SCripseram paulo ante (ut inter amicos fit) epistolam ad Cosmicum: in qua positum hoc fuit: Venerẽ quidẽ: ac Cererem inter Romanos deos locauimus: id autem (ut relatum mihi est) ueluti minus latinũ & íperite dictum reprehendif: qđ in genere aberrauerim: nõ. n. deos asserunt scribi oportere sed deas: qua in re miratus sum quorundã íperitiã: qui dũ cæteris se præferunt: & quasi censores publicos in litteris constituũt: tam imprudẽter atq; íepte decipiũtur. nã quis est obsecro tam alienus a ueterum lectione: aut ita demũ imperitus: qui nesciat ipsos deos pro fœminis interdũ accipi: etiam si ἀρσενικῶς pronuntiemus: quod & Macrobius Aurelius: aliiq; copiose ꝓbãt: ut nihil sit istis hominibus impudẽtius: qui se criticos atq; Aristarchos in disciplinis nominãt. sane uero qđ hoc permulti asserũt: ut Vergilius: Atherianus: Caluus: & Leuinius: ut Aristophanẽ mittã: q Venerẽ aphroditõ appellauit: quorũ suffragatio & quidẽ honestissima nr̃æ sententiæ abunde patrocinaẽ. nam & Varro Terentius Palem deum scripsit: sed & Lunũ deum ꝓ Luna quidã dixerũt: cui9 tẽplum Carris uiseretur: ut ab Aelio Spartiano relatũ est. qui Cæs. inquit Antoninũ Caracallam templũ dei Luni accessisse: quem mirifica ueneratione Carren9 populus coluit: adeo ut mulieres uirili ueste: uiri autẽ muliebri sacra illi perficerent: quod & Philochorus: & Spartianus tradũt: qua ratione Græci quoq;: & Aegyptii (etsi Lunã fœminino genere habent) deũ tñ appellant: sed nolo esse in re aperta longior: ne uidear magis habuisse rationem alienæ inscitiæ: q̃ nostræ í studiis diligentiæ: cũ ꝑ multi quidem sint: qui ut maiore audacia q̃ iudicio iudicant: ita inuident potius alienis laboribus: q̃ ipsi aliquid in communẽ usum moliantur.

Iudicium a poeta Marullo factum de latinis poetis: & quo uitio notati sunt: aut quo ordine habendi.

Caput. VII.

f Actum ē iudicium nuper a nostro Marullo de poetis latinis egregie ꝑfecto & prudenter. nā cum forte incidisset mētio de ueterū disciplinis. ac de poetis maxime latinis. poetice inquit apd romanos plures habuit uersificatores q̄ poetas: si paulo diligentius id expendatur: quod exigendum sit in illis qui iure debeant poetæ appellari. in. P. inquit Ouidio reprehendi potest lasciuiēs: ac nimium sibi indulgēs ingeniū: quod & Fabius ī omni antiquitate Romanus Aristarchus asserit. in Statio durum nimis carmē & āxium: proptereaq; supra modum tumidū: Siliū uero italicū inqt forū redolere: ac uulgarē ꝑfluentemq; uenā carminis: q̄ elegantē & probam. Flaccum Valeriū: & Lucanū concitatos esse. sed audaciores interdū q̄ grauiores. itaq; legendi quidem sunt oēs inquit. Sed hi maxime ꝑbandi pro suo quisq; genere: Tibullus: Horatius: Catullus: & in comœdia Terētius: Vergiliū uero & Lucretium ediscendos asserebat: quod ipsū: ut posteris etiā probaret: hisce uersiculis expressit.

Amor Tibullo: Mars tibi Maro debet.
Terentio soccus leuis.
Cothurnus olim nemini satis multum.
Horatio Satyra: & Chelis.
Natura magni uersibus Lucretii:
Lepore Musæo illitis.
Epigramma cultum teste Rhallo ad huc nulli.
Docto Catullo syllabæ.
Hos siquis inter cæteros locat uates:
Onerat: q̄ honorat uerius.

De Iuliorum: & Antoninoꝝ familiis: & qđ in hominibus improbissimis atq; monstrosis defecerint.

Caput. VIII.

n Ec illud omittendū est quod a probis authoribus notatur de Iuliorū: atq; Antoninorū familiis: q̄ ut uiros maximos atq; īsignes cōpluris habuerunt: ita in eiusmodi hominibus desierūt: qui ob nimia scelera atq; flagitia īpurissimi ac probrosissimi habiti sunt. nam Iulioꝝ quidem ultimus fuit Domiti⁹ Nero: quo nullum unq̄ animal crudelius: sæuius: immani⁹ fuit. ūde notum illud: progenies Cæsaꝝ in Nerone defecit. in Antoninis Augu. Varius Heliogabalus: cuius flagitia: & insanæ libidines ꝑdigium fuisse non hominem asserunt.

Vinum esse remedio cōtra Aconitū: ac defensus a calumnia quorundam Macrobius: qui Cicutam pro aconito audacius q̄ uerius in eius saturnalibus reponunt.

Caput. IX.

P Aulo improbius atq; etiā indoctius quidā fecerūt: qui apud authorē Macrobium cicutam pro aconito reponunt: quo loco de uirib⁹ ac po/

testate uini disputat: asserentes ea in re uel ipsũ Macrobium errasse: uel cicutã seu conion pro aconito legẽdũ: quoniam uinum (ut aiunt) contra eius uenenum præcipuum remediũ creditur: quod Alexãder medicus: Plutarchusq; & alii complures testantur: ego autem non puto statim concedendum: ut quod in omnibus sit exemplaribus descriptum: tam audacter id contra publicam fidem imutetur: in quod etiam doctiores maximo danno incurrũt: qđ eorum plerumq; iudicium probari soleat: proq; ratione haberi. in hoc autem nõ mõ potest a criticorum calũnia defendi Macrobius: qđ aconito scripserit uinũ mederi: sed egregie cõmendari: nam quis est tã alienus a lectionib9 ueterũ medicorum: tamq; absurdo ingenio: quin apud Cor. saltem Celsum & Plinium legerit: uinũ maximas uires habere contra aconitũ: ut Galen9 & alii plures õmittantur. Plinius certe ad Impe. Vespasianũ de potestate ac uiribus uini sic disserit. merum quidẽ remediũ est cõtra cicutam: coriandrum: aconita: uiscũ: meconiũ: argentum uiuũ: apes: uespas: crabrones: phalãgia: serpẽtum: scorpionumq; ictus: cõtraq; omnia: quæ refrigerando nocẽt: itaq; ignoscent nobis hac in re præceptores nostri: si ab illis tam libere dissentim9: quãdo nihil etiã magis debet incumbere agẽti rem posteritatis: q̃ præsidium inueniendæ ueritatis.

Quã iniquo animo Porphirius philosophus Christi relligionẽ sit insectatus: ac eiusdem falsum atq; improbum uaticinũ appositum: in quo Christianos ipsos per. ccc. lx annos duraturos scripserit.

Caput. IIII.

[s]Criptum apud compluris authores: q̃ infenso & acri aĩo Porphirius philosophus christianã relligionem sit insectatus: quibusq; uoluminibus eam lacerauit: atq; uexauit: sed eiusdem uaticinium: quod ab eo de illa factum est ponendũ existimaui: ut iudicari facilius possit: q̃ uanum hoc: q̃ audax & ridiculum fuerit: præsertim in eo homine: qui & ingenio: & multiplici disciplinarum cognitione præstiterit. cum igitur uideret christianum nomen magis in dies pollere: atq; illustrius fieri: non conuitiis tãtum in christianos sæuiendum putauit: sed & Petrum apostolum magicæ disciplinæ insimulans: edoctum illum asseruit a Christo: ut in ea (sicut impudentissime uocat) deceptione: quasi princeps ac signifer foret: tum non amplius eam duraturam scripsit: q̃ per. ccc. &. lx. annos: quod ipsum q̃ iniquo animo atque perturbato dictum fuerit: referendum non est. Augustin9 certe & inscitiæ & iniquitatis Porphirium accusat: qui tam audaci illecebra: uanissimoq; commento crediderit multorum animos decipere: atq; ab ipsa ueritate depellere: quod & Petrarcha scribit: eo maxime opere: cui de religiosorum ocio titulum fecit. is autem Porphirius tyri9 fuit: præceptoremq; audiuit Plotinum: de cuius uita & moribus multa rettulit: eiusq; opera correxit: & in nouenarios digessit. neq; defuerunt qui Porphirianis iurgiis: atq; insectationibus in christianos ferulam referrent.

siquidem ab Eusebio: Apollinare: Laodiceo: & Methodio copiose respõsũ ẽ: ex his Apollinaris.xxx.libros cõtra Porphiriũ exarauit: Methodius autẽ usq; ad.x.Mil. uersuum, quod in epistolicis diligenter disseruimus.

De Val. Homulli ingenio: & eiusdem dictis cõtra. M. Antoninũ impe. eiusq; constantiam.

Caput. XI.

n Otatum est a ueteribus: q̃ elegans & urbanus fuerit Val. Homullus: quibusq; dictis atq; leporibus sit usus: ut nec romanis etiam principib9 parceret: cuiusmodi illud q̃ lepidissimum traditur in. M. Antoninũ Augu. nam cum forte imperator eiusdem Homulli domum uiseret: columnas ibidem e porphiretico lapide insignis: atq; egregias miraret: rogauit Homullum unde eas habuisset: tum ille. impe. inquit: cum in alienam domum ueneris: & mutus & surdus esto. idem quoq; pari licentia cum Lucillam Antonini matrem (qui Pio imperatori successit) uenerantem Apollinis simulacrũ uidisset: in aurem Augusti insusurrans: & illa inquit nũc rogat pro tuo obitu ut filius iperet: quæ tamẽ ipsum imperatorẽ nihil omnino mouerunt: sicuti a Iulio Capitolino memoratur. tanta erat Marci probitas: & isignis modestia: ut nonmodo urbane dicta: sed importunam præterea dicacitatẽ æquissimo animo tulerit.

De disciplina Arabum i astronomicis: & qđ ipsa hominũ ætas certis temporibus ad planetas referatur.

Caput. XII.

p Ereleganter multa ac erudite scripta sunt in Arabum commentariis: tum ea maxime quæ ad cœli siderumq; potestatem: ac disciplinas pertinent. neq; uidetur apud alios quidem populos fuisse studium acrius: aut maior sollertia in astronomicis speculandis: et si magna ex parte græcorum quoque ingenia imitati sunt. illud autem mirificum existimo: ac memoria dignum: in quo Mathematici ipsi: & Chaldæi uniuersã hominum ætatem ad planetas referunt: ut quæcũq; in uita agantur: ea quidem satis: cærtisq; temporibus planetæ ipsi propemodum efficiunt: Luna in quiunt ab ipso natali usq; ad. v. ætatis annum moderatur: atq; disponit: sequens Mercurius per decennium: Venus per annos. viii. Sol undeuiginti. Mars. xv. Iuppiter. xii. Saturnus reliquũ uitæ temp9: ita enim digesta atque diuisa uitæ mortalium tempora traduntur. ut nuper cum Iano Tholopho astronomiæ peritissimo disseruimus. neq; illud ignoramus: aliam fieri diuisionem ab aliis authoribus de hominum ætate: nostri enim Lunæ infãtiam: pueritiam Stilboni seu Mercurio: adolescentiam Veneri. iuuẽtam Soli: uirilitatem Marti: senectutem Ioui: senium Saturno ascripserunt: adeo ut singulis sua quoq; officia & affectus tribuant.

Expositum diligenter qd hostoriũ sit: qd Rutrum: & rutellũ ex Lucilii carmine: ac de imaginibus etiam cum Rutro.

Caput .XIII.

f Cripsit ætate nostra Iouianus Pontanus inter alia suæ diligẽtiæ monumenta de aspiratione libros: inquibus studiose complura & accurate obseruauit: secutus ueterum gãmaticorũ exemplũ: qui & in minimis etiam perscrutandis maxima sollertia incubuerũt: ut Fabi9: Varro: Martianus: Nigidius: & Messalla: qui de littera. s. librum cõposuit. quo autẽ loco a Pontano traditur hostilios lares: hostias & hostire cũ aspiratione scribenda esse: hostorium quoq; inquit ab hostiendo. i. æquando dictum est: nã sic uocamus inquit lignum æquatoriũ ac teretem bacillũ: quo indimetiendo tritico modii æquãtur: quibus apparet hostoriũ pro Rutro illo ac bacillo accipiendũ: quo in mensuris frumenti cumuli exæquantur. tã & si haud satis memini an apd ueterum quemq̃ de hostorio legerim. Lucilius autẽ poeta Rutellũ uocat in satyris eiuscemodi instrumẽtum: ut ex eius carmine colligitur.

Frumentarius est: modiũ hic secum atq; Rutellum
Vna affert.

quod & Noni9 ponit: Rutrũ uero ab eruendo dictum est nõ a radendo ut quidam uolunt: in capitolio prætera effigies fuit Ephebi Rutrum tenentis: arenamq; eruentis causa exercitationis pro more græcorũ: quod signum ex Bithinia Romã deportauit Pompeius Bithinic9: sicuti ex Festi collectaneis ab Hermolao etiam notatum est: nã & Var. Terentius inter rustica instrumenta rutrum enumerat: in libris de origine uerborũ ad. M. Ciceronem: ut aratrũ sarculũ: rastrum: & alia generis eiusdem. neq; omittendũ est: quod ab Eusebio referẽ: Remũ fuisse a Fabio Romuli duce occisum rutro pastorali: sed & rutabulũ hinc dictum: quo ad excoquendos panes rustici fere uterenẽ in proruendo igne: ppterea q; poetæ ueteres allegoricos hoc uerbum pro uirili mẽbro acceperunt: ut po. Neuius: qui retritum rutabulũ lepidissimo uersu uocauit: Senile tractet retritum rutabulum:

Vnum esse hominẽ inter omnia animantia: qui calidis in potu utatur: & ad Venerem pro libidine quocunq; anni tempore accedat.

Caput. XIIII.

r Elatum est ab his: qui scribunt historiam de animalib9: unũ esse hominẽ in omni animãtiũ genere: qui calidis in potu utatur. Nam cætera quidẽ animantia in totũ abstinent: sicuti etiam de Venere illud seruatũ a philosophis: hoies ipsos quocunq; ãni tẽpore pro libidine ad unerẽ accedeẽ: & ĩ coitu esse: cũ alia fere animantia custodiant suũ tẽpus: & proprios coitus certis tẽporib9 habeãt: quos uocãt statos: sed hæc an uera sint: haud equidẽ prorsus asseruerim in tanta naturæ uarietate: tã etsi optimis authoribus cõprobãtur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

Quantũ Aristoteles Platoni magistro concesserit: ac uersus in ara ab eo positi: & qđ Magi etiam Platoni imolarunt propter absolutum nouies nouenarium numerum.

1 Eceptum uulgo est Platonẽ Academiæ principẽ fuisse a discipulo Aristotele in tradendis disciplinis neglectũ: aut saltem minus cõmendatum: cum & ab eo libere dissentiat: ac ignorantiæ alicubi (ut quidam opinantur) arguat. quod ego aliter accipiendũ existimo: sicuti Macrobius: & alii ueteres exponũt. neq; enim uiginti annos dũtaxat in Academia Platonem audiuit: sed eidem tm̃ tribuit: atq; cõcessit: ut eius quoq; nomini arã in tẽplo cõstruxerit: statuamq; consecrarit: in qua descriptum esset: hunc esse illum: quẽ probi omnes merito debeant & imitari & cõmendare. quod & nos in parthenicis nostris attigimus his uersibus.

Hæc illast ara floribus redimita suaueolentibus:
Quam gratus benemerenti statuit discipulus seni:
Tituloq; hoc testatus animũ suum atq; officium:
Platonem probandũ probe a probis: ab aliis nefas.
Sic ille princeps & author egregius sapientiæ:
Tam diuturnæ disciplinæ & sacri numeris tulit.
Dignum pro meritis tantis ab alũno suo præmium.

Idem ꝑterea Aristoteles Platonis nomẽ sanctũ atq; diuinũ uocitabat egregiãque orationẽ de Platonis laude cõposuit: ut ab Olympiodoro ꝓditũ ẽ. mitto autẽ nunc illud: quod Annæus Seneca de Magis persarũ tradit: qđ hi quidem Platoni defũcto imolarunt: qm̃ suo natali decessisset: annumq; unũ supra octuagesimũ absoluisset: sine ulla prorsus additione uł deductione. asserunt. n. inter alia suæ disciplinæ dogmata eũ esse omniũ perfectissimũ numerũ: quem nouies nouenũ multiplicãt: qua ætate Platonis philosophi fuisse interitum cõstat. hinc Labeo romanus theologus eundẽ Platonẽ inter semideos: ut Herculem: ac Romulũ referendũ putauit.

De cultu quorũdam animãtiũ a uariis populis: & de Syria dea: eiusq; effigie relatum.

Caput. II.

i N cõmentariis eoꝝ (qui de animãtibus scripserũt) notatũ ẽ pleraq; animãtia propter mirificũ sui genium: atq; officia in uita mortaliũ a ꝓpriis urbibus & populis coli: & ueluti certa numina consecrari: ut columbas a Syriis: ciconias a Thessalis: apud quos capitale habitum est ciconiam occidisse: anseres a Romanis: quibus ob capitolium seruatum publice a cẽsoribus alimen

ta præbebãtur. quin & Syrii idem magna relligione diu seruarunt: ut absti/nerent a piscibus: quod cum alii plures scripserunt: tum Porphirius philo/sophus ad impe. Constantium in libris de abstinendo ab animantibus. qua in re Menandri poetæ uersiculos affert: qui huic sentẽtiæ suffragantur: absti/nent autẽ ea potissimum ratione: qđ Facelitis Veneris filia in piscis formam cõmutata est. quam Syrii pro dea coluerunt. hinc argẽteos pisces (ut a Basso relatum est) in templis cõsecrare cõsueuerunt. nõ me præterit hoc loco: quæ tradantur de Syria Derceto seu Atargate: cuius tẽplum insigne fuit iuxta Ascalonem. in quo imago eius muliebri facie: reliquũ corp9 figura piscis ha/beretur. Porphirius autẽ sic in libro de sacrificiis. Rhadamanthus īquit ac de iceps Socrates per animalia iurare soliti sunt. græci quoq; imagini Iouis arie/tina cornua adiecerunt: & Dionysio tauri. Sed & Panis effigiem ex capella & homine composuerunt: Iouem quoq; ipsum in aquilam: taurum: & cycnũ aliquando se transmutasse. de Aegyptiis ommittendum est: quorum prodi/giosa superstitio multiplices uariasq; animantium formas pro diis maximo cultu habuit: ut feles: Crocodilos: Ichneumones: Ibes: uultures: & alia eiu/smodi: de quibus cum alii plures: tũ Diodorus: Herodot9: Strabo: & Ap/pion in Aegyptiacis commentariis complura explicarunt.

Mercurii Aegyptii uerba relata de natura ac de maiestate dei: deq; spiritu & mundi materia: ac de homine.

Caput. III.

q Vantum præstiterit Aegyptius Mercurius in peruestigandis: atq; intel/ligendis rebus diuinis græci authores & latini copiose asserunt: q hunc ipsum uelut disciplinarum omnium principẽ: atq; conditorem existimãt. adeo ut ab hoc uno credatur sacra illa rerum diuinarum: atq; humanarum diligenter fuisse meditata: optime percepta: egregieq; explicata. quod ipsum locis multis probauit. tum in ea disputatione: ī qua de ipso deo: deq; spiri/tu & mũdi materia elegãter & docte disseruit. sed hanc rẽ libitũ ẽ illius uer/bis adnotare. fuit deus & hile inquit: quã & mundũ dicimus: mũdo autem spiritus aderat. Sed nõ tñ ut ipsi deo: neq; deus sunt hæc: de quib9 mũd9 ẽ: iccirco neq; erant cum nõ dum nata erant. sed in eo iam tunc erant: unde na/scendi potestatẽ habuerunt: non. n. ea sola non nata dici debent: quæ nec dũ nata sunt: sed ea quæ carent fæcunditate generandi: ita ut ex his nihil nasci potest: quæcumque igitur sunt: quibus inest generandi natura: generabilia sunt: de quibus nasci potest: tam etsi ex se nata sint: neq; enim dubitatur ex his: quæ ex se nata sunt: facile nasci posse: de quibus cunta nascuntur. Deus ergo sempiternus: quo circa: nec nasci potest: nec potuit: hic est: hic semper fuit: hic semper erit: hæc itaq; est: quæ ex se tota est natura dei. Hile autem uel mundi natura: & spiritus quamuis nata uideãtur: a principio tamẽ ex se

nascēdi pcreādiq; uim possidēt:atq; naturā fœcūditatis:etenī initiū in quali/
tate naturæ est:quæ cōceptus & partus in se possidet uim atq; materiā.hæc si
ne alieno cōceptu est sola generabilis.quæ autem uim solam cōcipiendi ha/
beant : ex alterius cōnexione naturæ ita discernēda sunt:ut hic locus mūdi:
cū his quæ in se sunt:uideatur esse non natus:qui utiq; in se uim totius natu
ræ habet: locū dico:in quo sunt oīa.neq;.n.hæc omnia esse potuissent : si lo
cus deesset:qui omnia substinere:& capere potuisset.omnibus namq; rebus:
quæ fuerūt:præcauendū ē loco:nec qualitates:nec q̄titates: nec possessiones:
nec effect9 dignosci potuissent earū rerū:q̄ nusq̄ sunt.sic ergo & mūdus quā
uis natus non sit:in se tamen omnium naturā habet:utpote qui omnib9 his
ad concipiendum sinus præstat fœcundissimos.quo circa totū hoc est quali
tatis.materiæq; creabilis:quamuis creata non est:sicut enim ī ipsa natura ma/
teriæ qualitas fœcunda est:sic & malignitatis eadem est æq; fœcūda:neq; ego
o Asclepi & Hāmon illud assero:quod a multis dici solet:nō poterat deus
incidere:atq; auertere a rerū natura malitiam:quibus respōdendū nihil om/
nino est:quæ tamen causa fuerit:hoc prosequar:& in eo rationem reddam:
quod occeperam:dicūt ipsi omnifariam deum liberasse mūdum a malitia:
nam ita in mundo est:ut quasi mēbrum ipsius uideatur esse:his.n. rebus:q
bus cæteris antestam9 animalibus:soli possumus malitiæ fraudes ac dolos ui
tare:ea enim qui ante q̄ sit illis implicatus:ex aspectu uitarit:is homo est di/
uina intelligentia prudentiaq; munitus.fundamentum uero disciplinæ est:
quod in summa bonitate cōsistit:spiritu autē ministrant̄ omnia:atq; uegetā
tur in mundo:& quasi organū uel machina sūmi dei uolūtati subiectus est.
itaq; hactenus intelligatur a nobis mente sola intelligibilis: summ9 qui dici
citur deus.rector gubernatorq; sensibilis dei eius:qui in se cōplectitur omnē
locum:omnem rerū substantiam.totamq; gignentium creatiunq; materiā:
& omne quicquid est:quantūcumq; est:spiritu uero agitatur : seu gubernat̄
omnis in mundo species.una quæq; secundū naturam suam adeo distributā
sibi.Hile autem seu mundus omnium est receptaculum:omniumq; agita/
tio:atq; frequentatio:quorū deus gubernator dispensās omnibus rebus hu/
manis:quantum unicuiq; necessarium ē . spus uero īplet omnia:cuiuscunq;
naturæ qualitas est.mundi.n.rotunditas caua est in sphēræ modum:ipsa si/
bi qualitatis insitæ uel formæ suæ causa inuisibilis tota.ut ex his cōstat:quæ
ex orbe ipso uariis locis prominent.quod ab ipsis etiam pythagoricis assertū
est.probat.n.Mercurius ab ipso mundo corpora nutriri: a spiritu animas:a
sensibus mentes:neq; tamen omnes:sed eorum duntaxat : qui tantum bene
ficium capere possunt.quod ipsum Tymius locrensis:& alii quidam Acade
mici opinātur.qui de diis atq; animis magna ex parte cū Mercurio sentiūt.
Plato autē: & Pythagoras pleraq;(ut est author Iamblicus) e columnis Mer
curii acceperunt.quæ doctrinis uariis atq; reconditis fuerunt refertæ:sed hæc
multo copiosius prosequimur in nostris theorematis.

Poetæ Lucretii obitum eodem die contigisse: quo Pub. Vergilius uirilem togam induit: Licinio & Pompeio Cos. ac de Natali poetæ Vergilii.

Caput. IIII.

q Vi studium ac diligentiam collocarunt in obseruanda: atq; describenda uita & moribus ueterum: de poeta Lucretio: & Pub. Vergilio id referũt: dignum sane adnotatione: qđ eadem die Vergilius uirilem togam induit: quo Lucretii obitus contigit. qua in re naturæ benignitas: atq; propensio: uisa est romanæ eruditionis patrocinium suscepisse: ne deessent in re latina: qui græcorum ĩgeniis: atq; disciplinis minores haberentur. nat⁹ autẽ traditur Vergilius octobris idib⁹: Gn. Pompeio & M. Licinio Crasso primum Cos. togã uero sumpsisse in adolescentia hisdem cos. quibus natalem habuerat. et si quidam existimant eodem anno Lucretium periisse: quo Vergilius natalem habuerit. Idus uero illas præcipue seruauit: ac maxima relligione coluit Silius Italicus. Val. quoq; Martialis in hunc modum.

Maiæ Mercurium creastis Idus:
Augustis redit idibus Diana:
Octobres Maro cõsecrauit Idus
Qui magni celebras Maronis idus.

Sed hanc rem & in Poetis nostris rettulimus: qui paulo post in cõmunẽ usũ atq; publicã utilitatẽ edenẽ: ne instituto operi uideamur deesse: iuuandi atq; instruendi bonorum ingenia.

Quam seuere factum sit a Romanis cõtra insolentiã. & de conuitiis atq; contumeliis: quæ publice in triumphantes a seruulis dicerentur.

Caput. V.

u Vlgatum est quanta diligentia ac studio. S. p. q. r. contra hominũ insolentiam atq; fastum ierit. quibusq; legibus ac decretis insolentis animi improbitatem represserit. Sed inter alia complura illud obseruandum existimo de his: qui iure uictoriæ: cæsisq; hostib⁹ triumphare soliti sunt. nam triumphantibus quidem pro instituto maiorum conuiuiũ dapsile: atq; magnificentissimũ parabatur: idq; ĩ Capitolio celebrari mos fuit. ac ne forte animus eorum nimiũ efferretur: aut inmodestius in maiore fortuna insolesceret: ꝓpe assidebat seruul⁹: qui subinde in conuiuio diceret: magis seruo tuo parco: q̃ tibi: quo uelut probro admonitus se ipsum: atq; hominum conditionem æquo animo extimaret. mitto nunc quæ planipedes: cæterique Mimorum scriptores libere atq; mordaciter in eum dictabant. notum & illud de triumphantibus: quod annulo etiam ferreo uti consueuerunt: quod & C. Plinius testatur: qui. C. Marium scribit cum ferreo annulo triũphasse de rege Iugurtha.

De animãtib⁹: arboribus: ac lapidibus: quæ naturali cõsensu cũ Solis & Lunæ uiribus consentiant.

Caput. VI.

d Isputatum sæpius est: ac diligenter probatum a philosophis: inesse rebus superioribus uim insitam atq; ingenitam: quæ magna ex parte cũ inferioribus cõueniat: quo circa sympathiam quandam: & quasi concẽtum inter hæc elementa statuerũt: unde animantiũ motus atq; taciti consensus conguere cum diuinis corporibus uideantur. qua in re Academici imprimis complura attulerunt: arboresq; & lapides etiam sentire has uires: eorumq; affectibus moueri: atq; affici asserunt: quo nomine ascribuntur hæc iferiora suis numinibus: inter animantia: quæ dicata Apollini traduntur: Aries: Crocodilus: Cantharus: Astur: Leo: & Gallus a Cheremone stoico: & Porphirio referũtur: insitum gallis est (ut inquit Proclus) numen Apollinis aduocare: & uelut propriis canticis exurgenti applaudere: Pythagoras autẽ cauendum monuit: nequis gallum mactaret: quoniã Soli & Lunæ dicatus foret: ĩter arbores: de lauro: palma & lotho scribitur: q̃d ad Solis potestatem maxime accedant. Lothos. n. ante emersum solis Solia sua implicat & cõtrahit: eo autẽ existẽte sensum reuoluit atq; explicat: Heliotropium præterea & Selinotropiũ herbas enumerãt: quæ Solis uires ac Lunæ cõsensu mirifico subsequatur: unde inditum illis est nomen. de lapidibus multa ab Aegyptiis & Magis tradũtur: ut de Helinite: Selinite: Asterite: Vranoptalmo: & aliis pluribus: quæ uel siderum imaginem præferũt: uel potestatem eorum. atq; affectus sentiũt: quod ipsũ & Proclus in cõmentario de magica existimauit: q & dæmones inquit solares aliquando fuisse cum leonis facie: quibus cũ Galli obicerentur: confestim euanuisse. de quo in epistolicis nostris copiose disseruimus.

Versiculi aliquot in Vergiliano poemate emendati: ac de dactylicis & spondaicis numeris non nihil.

Capur. VII.

p Auloante rogatus sum per epistolam ab amicis: ut aliquid pro Vergiliana emendatione in communem usum conferrem: quod a nobis factum est satis accurate: pro studio ac diligentia nostra in bonis disciplinis: inter alia uero quæ notauimus: monui deprauatum esse carmen illud in Georgicis: quo curationes atq; remedia pecudũ morbis describit.

Et spumas miscent argenti: ac sulphura uiua.
Ideasq; pices: & pingues unguine cæras.

Sed legendum est uiuaq; sulphura: ita enim uetustiora exemplaria retinent: & honoratus Seruius ac Macrobius agnoscunt. illud etiã in sexto æneidos libro ita scribere oportet. quin protinus omnia
Perlegerẽt oculis: ni iã p̃missus Achates
Afforet. quæ nostri grammatici fere omiserũt: ut pridem scripsimus ad Aldum Romanum: qui de omni antiquitate bonisq; litteris optime meritus est. in his dactylicos uersus accipere debemus: quoniam in ultima sede da-

ctylum: habent ut spondaicos illos: qui spondeum in quinta: etsi uocantur præterea spõdaici uersus: qui oibus spondeis cõstãt: ut illud poetæ Ennii.
Ciues Romani tunc facti sunt campani.
de quo & grãmatici multa: & Censorinus in natalitio ad Cerelliũ scribit. in his autem (quos posuimus) uersibus secutus est Homerũ Vergilius pariq; licentia: & acephalos: & longiusculos: delitiisq; profluentes imitatus ẽ. quod Eustathius in Macrobianis cœnis copiose disseruit.

Qua ratione intelligatur uer sacrum fieri: ac uerba Plinii exposita de populis Sabinis ex historia Sisennæ.

Caput. VIII.

p Icentes populis (ut a Plinio scribitur) originem a Sabinis acceperũt uoto uere sacro: qua in re secutus uidetur Sisennæ historiam: qui de Sabinis agens: eos refert uouisse uer sacrum se facturos: si melioribus locis constitissẽt. quam rem Nonius Marcellus apud ipsum Sisennam obseruauit: ut ĩ libro habetur de his: quæ a doctis quæruntur. quo loco uer sacrum pro relligioso inquit a Sisenna aceptum est: cũ alii pro uitabili atq; execrando intellexerint. relatum de Lacedemoniis est: qđ hi quidem uer sacrum distinarunt: quo tempore urbem Heracleam condiderũt. Sex. autem Pompeius obeam rationem dictum existimauit: qđ in magnis periculis uouẽdi mos fuit: se cũcta animalia imolaturos: quæ uere proximo nascerẽtur: quæ res inquit cum paulo crudelior: atq; atrocior uideretur: pueros puellasq; innocẽtes ĩterimere: in adultam ætatem perductos uelabant: atq; extra fines exigebãt. hinc appellati sunt sacrani ex oppido Reate orti: qđ in sacro uere nati haberẽtur. de his sacris & in cõmentariis græcorũ mẽtio habeť: qui maiore diligẽtia: atq; studio romanos ritus ac institutiones perquirunt.

Plauti uerba exposita ĩ prologo Pœnuli quo loco Aristarchi Achillẽ nominat: contra imperitorum sententiam.

Caput. IX.

i N comœdia. M. Plauti (quæ Pœnulus in scribiť) sic a prologi persona refertur.

Achillem Aristarchi mihi cõmentari Iubet.
Inde mihi principium capiam ex ea tragœdia.

In quibus exponendis nostri grãmatici coniecturis tantum nĩtuntur. neq; afferunt aliquid de Achille Aristarchi dignum Plauti eruditione: quo sententiam satis explicare uideantur. ego uero pro Enniana fabula intelligendum existimo: cuius hæc ipsa inscriptio foret: quoniam. Q. Ennius tragœdias aliquot composuit: quales a priscis citantur: Stratocles: Medea: Alcynous: & Achilles Aristarchi: quod abunde probatur: cum ex antiquis authoribus: tũ ex collectaneis Sex. Pompei: in quibus ad hũc modum legitur: prolato ære astitit poeta Ennius cum dixerit in Achille Aristarchi: significat clypeo ãte

se protento, quod ipsum ut uulgatioribus istis exemplaribus neutiq̃ compe ries, uoluit autem Plautus argumentum fabulæ ex Ennii tragœdia transferre in Pœnuli prologum, qua in re cõplures uarie disserunt: sed nullis (quod sciam) probis ac receptis authoribus.

Per lepida historia de Phryne meretrice: & Praxitele: & quo commento usa sit in explorandis Praxitelis operibus: quæ absolutiora forent.

Caput. X.

f Atis lepida & per urbana historia refertur de Phryne meretricula: quo commento atq; arte usa sit in explorandis: cognoscendisq; Praxitelis operibus: quæ ab authore ipso haberentur in sũmo precio. nam cum Praxiteles illius formam incredibili amore depiret: eiq; polliceretur se concessurum: quod illi opus pulcherrimũ uideretur: sed ea conditione: ut nihil dicẽte illo: quodcunq; uellet pro suo iudicio eligeret. Phryne puerum instruit: qui opportune accurrens nunciat: officinam ipsã Praxitelis magno incendio correptam: ac iam pleraq; opera flammis assumpta. ad hæc Praxiteles ex tẽplo ad officinã se proripiens: & simul actum est inquit de meis omnibus laboribus: si Satyrus: & Cupido cõcremati sunt. tum Phrynæ mane ĩquit: & bono animo sis. nihil tibi ignis obfuit. quo dolo uictus Praxiteles: quæ forẽt operum absolutissima ꝓfessus est. Phryne autem cupidinem delegit: de quo cum a poetis græcis pluria afferuntur: tum a Pausania in atticis. neq; illud omiserim factam fuisse a Praxietle imaginẽ meretricis lætantis: quã putarunt non nulli Phrynem esse: q̃d in ea deprehenderent amorem artificis: & mercedem in uultu meretricis: quæ res cũ ab aliis: tum a Plinio refertur.

De doctrina Ioannis Scotti. & q̃ sæuissima cæde ab ingratissimis discipulis interemptus fuerit.

Caput. XI.

n Otum est fere omnibus: q̃ egregia eruditione: clarissimoq; ingenio præstiterit Ioannes Scottus in reb⁹ diuinis: ut qui omnem christianæ theologiæ disciplinam maximo studio coluerit: qua in re illud mihi uisum ẽ adnotatione dignum: quod in Gallorum annalibus legitur de sæuitia discipulorum in eum ipsum: atq; incredibili ĩmanitate. is enim Scottus cum forte in Brittania christianæ religioni se dicasset: atq; discipulos aliquot (ut fit) erudiret: factum est ut illi contra preceptorẽ conspirarent: graphiisq; assumptis illum sæuissime interimerent. quo scelere nihil atrocius aut flagitiosius dici potest. idem Ioannes græcas litteras calluit: quæ illis temporibus magna ex parte amissæ fuerant: hinc Francorum rex Carolus (qui Caluus est appellat⁹) cum christianæ theologiæ studio teneretur: Ioanni Scotto mãdauit: ut Dionysii Areopagitæ libros (qui de sacra hierarchia scribuntur) latinitate donaret: quod ipsum pro oficio suo erga regem accurate absoluit: & si maiorem

diligentiam q̃ elegantiam tali opere indicauit

Verba ex epistola Octauii Augu. relata de luxu & mollicie Mecœnatis: & quam impudenter atq; inscitissime ab imperitis deprauata sint.

Caput. XII.

c Elebrantur epistolæ aliquot diui Augu. ad C. Mecœnatẽ: in quib9 uiri molliciem: atq; fluentes delitias pereleganter & uenuste irrisit: sicuti in his etiã uerbis apparet: quæ Auienus in cœnis Macrobianis rettulit. Vale Mecœnas: mel gentium: ebur hetruriæ: Lasar Arretinũ: Adamas supernas: Tyberinum margaritũ: Cilneorum smaragde: Iaspi figulorum: Berille & Carbunculum Porsenæ, ita enim legere oportet: quod & ueteres codices docent: quibus uerbis ab Augusto insinuatur Mecœnatẽ ipsum per multis italiæ populis gratum fuisse, quamq̃ hoc loco magis id affertur: ut effœminatũ atq; mollissimum hominem argueret: id ipsum eo libẽtius putaui obseruãdum: q̃d in quibusdam commentariis Annii Viterbiensis (qui pleraq; omnia impudentissime confinxit) deprauari hæc uideo: & æsar pro eo quod ẽ lasar: & figulos pro poetis exponi: tam omnino inscite: q̃ improbe atq; insolẽtissime: cum nihil dici absurdius atq; ineptius possit. Augustus enim Mecœnati illudens affectatas illius cacozelias lepidissime incessebat: ut qui consueuisset eius myrobrechos (ut inquit Suetonius) ac cincinnos in scribendo persequi: & imitando per iocũ irridere: quo circa perurbane ipsum uocat: mel. gentium: hetruriæ ebur: & Arretii lasar. Annæus quoq; Seneca discinctũ Mecœnatem: eiusq; mollissimas delitias: & portẽtosam orationem appellauit: quod alibi diximus.

De impia & uanissima superstitione Tẽplariorum: & quõ a Clemente Põtifice maximo abolita fuerit non ĩ iocunda cognitio.

Caput. XIII.

d E templariis hæreticis: eorumq; disciplina & insigni flagitio cõplura referuntur in quorundam annalibus: nos pauca quædam de his pro tempore adnotabimus. fuerunt igitur anno post Augusti imperium circiter millesimo & trigesimo in Solymis ciuitate: qui sub prætextu relligionis Tẽplarios se nominarũt: breuiq; tempore tantum nominis atq; fidei obtinuerunt: ut præter ingentes diuitias (quas cumularũt) tẽpla etiã uariis regionib9 atq; urbibus adepti sunt: eaq; ratione Templarios quidã putãt fuisse appellatos: q̃d in templis frequentes: atq; assidui uersarentur. hi autem pro insita hominum libidine: tãta animi insolentia ac peruersitate elati sunt: ut christi sacris impudentissime abdicatis: in flagitia quædam: atq; fœdissimã falsitatẽ diuerterint. traditur enim eos simulacrum quoddam summo artificio cõposuisse: cui hominis cutem superinduxerãt. eidemq; binos præfulgẽtes carbũculos sub ipsa fronte collocasse: qui uice oculorum promicarent: q̃d siquis tali factioni nomen dabat: primo ad hanc statuam perductus erat: ordineq;

& uitam templariorum perdiscebat: qua in re illud ĩprimis cautum fuit: ut abnegata christianæ ueritatis religiõe: ac reiecto sãctissimæ crucis uexillo: sacra rite peragerent: moriẽtium præterea cadauer in cineres adactum cæteris in potum conferebant: qua potione firmiores atq; constantiores se futuros putabant. eos uero qui ex tẽplarii uirginisq; cõiugio fuissent nati: subiecto igne torrebãt: simulq; ex humore deliquato suum simulacrũ perungebant: quo maiorem decorem: atq; religionem probarẽt. de his sacerdotib9 & illud notatum est: qđ amore masculorum fœdissimo tenerentur: quo circa creditur fuisse tam nefarium scelus detectum: atq; in Viennensi concilio dannatum: asserente hoc potifice maximo Clemente: qui Benedicto successit: nam eo tẽpore quicunq; ex templariis deprehẽsi sunt: propter impiam atq; scelestam disciplinam concremati fuerunt: quæ trecentis propemodum annis perdurauit: non sine maxima bonorum calamitate.

Tertulliani uerba exposita de Curio aleatore: & quã nobilis tradatᷣ fuisse in talari ludo: ex. M. Cicerone. Pediano & aliis.

Caput. XIIII.

i N libro Tertulliaňi (quẽ de Pallio inscripsit) mentio habetur de Curio aleatore his uerbis. taceo Nerones. & Apicios & Ruffos: dabo authorẽ Tacitũ ĩpuritatis Scauri: & aleæ Curii: & uinolẽtiæ Antonii: & memẽto interim istos ex multis togatos fuisse: quo loco dubitari uideo a plerisq; de ipsi9 Curii alea. sed nequis ĩ hoc perquirẽdo nimiũ fatigetᷣ. sciendũ est Curiũ hũc fuisse uirũ quæstorium: ac satis nobilẽ tẽporibus. M. Tullii. cuius aleam & eruditionẽ in talis poeta etiã Caluus cecebrauit. Cicero in oratione (quã habuit contra. C. Antoniũ &. L. Catilinã cõpetitores) Licinium gladiatorẽ: & Q. Curiũ accusat: ut hoĩes flagitiosos: quo circa Pedianus Asconius eundem Curium notissimũ aleatorẽ uocauit: qui postea inquit dãnatus est. Caluus autẽ poeta elegantissimus tali uersiculo aleatorem Curiũ demonstrat.

Et talis Curius pereruditus.

ut ab eodem Asconio traditur.

Quid significent hæ uoces: hoc est tricones apđ Iuliũ Capitolinũ: & lymphiones in epistola Phlegontis liberti. ac de lympholentis nõ nihil.

Caput. XV.

i N historia Iulii Capitolini uerba hæc leguntᷣ de Vero impe. ferrᷣ & nocte perpeti alea lusisse: cum in Syria cõtraxisset id uitiũ: atq; in tantum uitiorum Gaianorum: & Neronianorũ: ac Vitellianorũ fuisse æmulũ: ut uagaretur nocte p tabernas: ac lupanaria obtecto capite, cucullione uulgari uiatorio: & cõmisceretur cũ triconibus: cõmitteret rixas: dissimulãs quis esset: sæpeq; afflictum liuida facie redisse: & in tabernis agnitum cũ se abscõderet. qđ autem dixerit Verum impe. triconibus se cõmiscuisse: ac temere inseruisse: uidetur eos homines tricones intelligere. qui gerrones a ueteribus: seu rixatores dicuntur: quales hi sunt: qui cõtentiones ac rixas auidius consectan-

tur. id uerbũ ex Satyris poetæ Lucilii assumptũ est: qui primus (ut puto) ab intricando hanc uocẽ deflexit. carmen Lucilii id est ad Panetium.

Cotta Senex Crassi pater huius Paneti
Magnus fuit triconum: idem manus soluere nulli
Lentius.

quo loco Tricones Nonius accipit pro morosis hominibus: & ad quamq; rixã paratis. Lymphiones autẽ pro uentosis & furibundis quidã exponũt: qua uoce Phlegon Hadriani Impe. libert9 est usus: ĩ epistola ad Seruianum ter Cos. in qua omnis Aegyptios refert cuiusq; artis lymphiones uideri: hoc est (ut ego existimo) discursantes atq; satagios: cum podagrosi: ut ĩquit: & chiragrici homines habeant: in quo se maxime occupatos ostẽdant. quod apd̃ authorẽ Vopiscũ comperies in uita Augu. Saturnini. quidã lympholentos pro eodem accipiunt: seu (quod idem est) nympholẽtos quasi furẽtes & debacchãtes: quos græci frequẽter nympholeptos appellãt: ut a Sex. Põpeio exponĩ: qui paulo tñ ieiunius ethimon huius uocabuli explicauit.

Quis apud ueteres Aegyptios maximus omniũ deus haberetur: qualiq; imagine sit ex oraculo Serapidis celebratus.

Caput. XVI.

QVis apud ueteres Aegyptios deus deorum fuerit habitus: qualiq; effigie id ipsum ex celebri oraculo seruari potest: quod a Serapide Aegyptiorum deo prolatũ traditur. cum Nicochreõtes Cypriorum tyrannus: paulo curiosius hoc ĩdagaret. sic. n. Serapis cõmonuit. cũ supra cætera oĩa ꝓ maximo numine habẽdum atq; uenerãdũ: cuius caput cœlum foret: uẽter maria. pedes terra: aures in ipso æthere locarenĩ. oculi ꝑfulgẽtes: clarissimũ Solis lumen. sed est apponendum oraculum suis uersibus: quo melius cõsiderari atq; clarius possit innotescere.

εἰμὶ θεὸς τοῖος δέμασιν, οἷον κ' ἀγὼ εἴπω.
οὐράνιος κόσμος κεφαλή. γαστὴρ δὲ θάλασσα.
γαῖα δέ μοι πόδες ἐσὶ τὰ δ' οὔατ' ἐμ αἰθέρι κεῖται.
ὄμματα. τηλαυγὲς λαμπρὸμ φάος ἠελίοιο.

quod a Vectio prætextato relatum est in cœnis Macrobianis: cũ de Iside & Serapide disserit. Romani autem paulo tardius in urbe acceperũt Serapidis numẽ: et si magno cultu atq; ueneratione quidam principes eum ꝓsecuti sunt templum ipsius in regione urbis nona (quæ circus flaminius dicitur) locatũ fuit: quo loco: & Iseum & Mineruam Chalcidicã fuisse cõstat: ut a Pub. Victore traditur.

PETRI CRINITI COMMENTARIORVM DE HONESTA DISCIPLINA LIBER VIGESIMVS QVINTVS.

Qui maxime homines comitiali morbo uexentur: & quibus argumentis hoc agnoscatur ex. L. Apuleio: & aliis.

e T Aristoteles philosophus: & medici aliquot asserunt eos maxime homines comitiali morbo teneri: qui atra bile uexentur: & ingenio ac doctrinis excellãt: quod in quæstionib9 phisicis copiose ab Aristotele probatũ est. Sed uisum mihi hoc loco exempla q̃dam referre: quibus probari possit: eos plerumq; homines comitiali morbo affectos: qui & ingenio summo: & animi magnitudine præstiterint: neq; ob aliam causam medici herculeum appellarunt: q̃ qđ ille infestaretur tali ægritudine. Iulius Cæsar extrema iam ætate animo repente linqui consueuit: atq; etiam per somnũ exterreri: comitiali quoq; morbo (ut ẽ author Suetonius) bis ĩter res gerẽdas correptus est. Sed & Plotinus philosophus insignis (cui9 libros digessit Porphirius in nouenarios) eodem morbo laborauit: ut in græcorum cõmentariis legitur. mitto alios compluris: qui apud authores memorant̃. L. uero Apuleius in oratione ad Claudiũ procõsulẽ: non mõ hũc maiorem morbum uocari ab antiquis tradit: sed etiam diuinum ac sacrum: qđ in rationalem maxime partem (quæ lõge sanctissima est) desæuiat. quo circa relligiosum fuit apud Romanos eo tempore cũ populo agere: quo morbo comitiali quisquã in senatu opprimeretur: a qua superstitione denominatum esse comitialem morbum grammatici existimarũt. hinc illud carmẽ apud. A. Serenum.

Est subiti species morbi: cui nomen ab illo est
Quod fieri nobis suffragia iusta recusat.
Sæpe etenim membris atro languore caducis
Consilium populi labes horrenda diremit.
Ipse deus memorat dubiæ per tempora Lunæ
Conceptum: talis quem sæpe ruina profudit.

Inter alia uero eius morbi indicia: hæc a nostris medicis referuntur: cum caput grauedine oppressum est. ceruix obtorpet: tempora ipsa uelut ictu quodam pulsantur. aures tinnitum emittunt: in labris rorem quemdam & spumam reddunt: ac subinde oculos circunducunt. illi autem sanari ægri9 atq; difficilius dicuntur: quibus dexteræ partes magis afficiantur: quod etiã Aristoteles probat: ut Hippocratem & Galenum mittamus: qui libros ĩtegros de hoc morbo composuerunt.

neq3 illud ignoratur Liuiũ Drusum (qui tribunus plebis fuit) cum tali morbo laboraret anticyram contendisse: & in ea ĩsula assũpto elleboro cõualuisse quod a Gellio seruatũ est in atticis noctibus ex historia. C. Plinii: solæ autẽ coturnices in omni animantium genere præter hominem comitiales habentur: ut ab antiquis est adnotatum.

De nominibus ueterum auspiciorum: ac de illorum superstitiosis obseruationibus ex antiquis grammaticis.

Caput .II.

d E auspiciis ueterũ cõplura a. M. Tullio: Augustino & aliis referũtur. cũ ea ferme oĩa Romani auspicato pficerent: quæ ad publica & priuata officia ptinerẽt: inter alia: & hæc apđ authores nominãtur: hoc ẽ cœlestia pedestria: solistima: canaria: pestifera: caduca: piacularia: item cliua & inebra: q̃ fieri aliquid inhiberent: qm̃ ueteres fere cuncta ardua & difficilia cõsueuerũt cliuia appellare: unde & cliui ꝑ locis arduis dicuntur: cœlestia uocarunt: cũ tonitrua uel fulmina ederenẽ: quo tempore nefas habitũ est apđ Romanos agere quicq̃ cũ populo: & ob eam causã Iouem Eliciũ: tonantem: & fulguratorẽ ĩ hetruscorũ libris nominarũt: pedestria uero ꝑ illis accœpta sunt: quæ ex Vulpe (ut inquit Festus) lupo: serpente: equo: cæterisq3 quadrupedib9 redderentur: solistima: quæ ex tripudiis gallinaceorum: ut alibi diximus: canaria itẽ: qđ in illis rutilæ canes imolarenẽ. quæ sacra pro frugibus fiebant contra uredines atq3 sæuitiã caniculæ sideris: pestifera: ĩ qbus cor ipsũ ĩ extis: aut caput ĩ iocinere nõ extitisset: caduca: cũ in tẽplo aliquid decidisset in quo ex aguratio facta dicereẽ: quod accidebat: siqñ in auguraculo uirga aurigantis e manu decidisset qua cõtẽplari: & auspiciũ capere mos fuit: piacularia: ex qb9 tristia & ominosa portẽdebãtur: cũ hostia ꝑfugisset ab ara: aut pcussa mugitum dedisset: aut in aliam partẽ corporis: q̃ oporteret concidisset: mitto nũc oscinia & regalia: de quibus cũ ab aliis agitur. tum a Festo Pompeio: de his auspiciis (quæ per acumina fiebant) non satis hactenus mihi compertum: & si. M. Cicero in libris de diuinatõe hæc celebrat: bellicam rem ĩquit maiores nostri nisi auspicato administrari noluerũt: quam multi anni sunt: cum bella a proconsulibus & proprætoribus administrantur: qui auspicia non habent. itaq3 nec amnis transeunt auspicato: nec tripudia auspicantur: nam ex acuminibus quidem (quod totũ auspicium militare est). M. Marcellus qnquies Cos. totũ ommisit: idẽ imperator & augur optimus: soliti autẽ sunt ueteres augures quinq3 signorum genera in auspiciis obseruare: hoc est ex cœlo: ex auibus: ex tripudiis: ex quadrupedibus: & ex diris: quod a Festo Põpeio diligenter exponitur: ex cõmentariis Verrii Flacci.

Quanta fuerit Esdræ sacerdotis eruditio: & quã mirifica eiusdẽ memoria in ordinanda atq3 cõponẽda hebræorum philosophia: ac de Cabala etiam non nihil ex uerbis Pici Mirandulæ.

Caput. III.

d E Esdra hebræo relatum id est: dignum prorsus memoria atq; obseruatione eum quidem tam egregia ac singulari eruditione præstitisse in legibus atq; disciplinis omnibus Hebræorũ exponendis: ut uniuersas eorũ doctrinas in memoria habuerit: eundẽ præterea Iudæorum litteras imutasse: ne cũ populis Samariteis congredi possent: ac uolumina illa sacræ theologiæ digessisse: eoq; ordine condidisse: quo imperante mox Philadelpho in græcam eruditionẽ sunt a. lxx. interp̃tibus cõuersa: quod et Hieronymus: aliiq; ueteres ita probãt: ut inter admirãda: atq; insignia Hebræoꝶ referãt: neq; sunt ommittenda hoc loco: q̃ a Pico nup mirãdula audierim: cũ sacra hæc apd̃ hebræos diligẽtius atq; curiosius indagaret. Diuinæ legis interp̃tatio inqt (quã Moses ab ipso deo accepit) subinde per animos reuelata est: & Cabala appellata: quod idẽ est apud hebræos quod apd̃ nos sciẽtia secretior: ob eam. s. rationem: qd̃ illam doctrinã nõ p litterarum monumenta: sed ordinariis reuelationũ successionibus alter ab altero quasi hereditario iure susciperet: sed postq̃ Hebræi a captiuitate Babylonica p Cyrũ restituti sunt: & instaurato templo sub Zorobabele ad legem substituendam animũ adiecerunt: Esdras tum præfectus ecclesiæ post emendatum Mosis opus: cum plane intelligeret per exilia: cædes: fugas: captiuitatẽ gentis israeliticæ institutum a maioribus morem tradendæ per manus doctrinæ seruari non posse: futurumq; ut sibi diuinitus indulta cœlestis doctrinæ arcana perirent: quorũ commentariis non intercedentibus durare diu memoria non poterat. constituit ut conuocatis (qui tunc supererant) sapientibus afferret unus quisq; in mediũ: quæ de legis mysteriis memoriter tenebat: adhibitisq; notariis in. lxx. uolumina relata sunt: quoniam totidem in Synedrio sapientes conuenerant. qua de re qui minus fidei mihi habent: Esdram ipsum audiát ita loquẽtem: exactis xl. diebus loqutus est altissimus dicens: priora quæ scripsisti propalá pone: ut ea uniuersi legant: nouissimos autem. lxx. libros conseruabis: ut eos tradas sapientib9 de tuo populo: in his enim uena intellectus continetur: & ueræ sapientiæ fons: & scientiæ flumen: atq; ita feci: hi sunt (inquit Picus). lxx. libri scientiæ Cabalæ: in quibus merito Esdras uenam intellectus: idest ineffabilẽ de altissima diuinitate theologiam: sapientiæ fontẽ: de intelligibilib9: angelicisq; formis absolutam metaphisicem: scientiæ flumen: idest de rebus naturalibus firmissimam philosophiam esse: clara imprimis uoce pronunciauit. hi libri cũ sũma diligẽtia: & incredibili studio a Sixto. iiii. Pont. Max. essent perquisiti: curauit ut in publicam nostræ relligionis utilitatem latinis litteris mandarentur. quod ab eo propter importunum obitum absolui nõ potuit: nostra uero ætate in tanto pretio atq; relligione habentur apud Hebræos: ut neminem liceat nisi quadraginta annos natum eos attingere: mirumq; est: quam Cabalæ ipsius doctrina christianis decretis consentiat: quam eadem locis multis comperiuntur: quæ apud Paulum fere Dionysiũ: Hieronymum: Augustinum: & alios nostræ relligionis principes leguntur. hacte-

nus Picus: quæ mox in suum opus rettulit: uir unus ætate nostra: qui prop-ter multiplicem rerum doctrinarumq; scientiam cum omni antiquitate com-parari possit.

Quid sit apud iurisconsultos præscriptio quinq; pedum in finib⁹ regun-dis: ac. M. Ciceronis uerba exposita in libris de legibus.

Caput. IIII.

q Væsitum est superiori ætate a uiris doctioribus: quid nã in iure nostro ciuili præscriptio quinq; pedum signaret: qualisq; foret in ea intellect⁹: quã rẽ Laurentius Valla: & alii cõplures: cũ non satis ꝑciperent hac una se ratione defendebant: qđ & Io. Baialardus inter eos (qui ius ciuile profiten-tur) uir consultissimus ingenue affirmarit se illud ignorare: nos autem mini me ab re futurum existimamus: si totũ hoc nostra diligẽtia exponatur. sciẽ dum igitur sumptum id ex. xii. tabulis fuisse: in quibus quinq; pedes habiti sunt inter usucapiones: etsi in digestis ipsis Iustiniani ĩpe. ꝑscriptio quinq; pe dum sublata est: sicuti alia per multa: quæ propter nimiam uetustatem abo lita fuerunt: ut a Sex. Cæcilio iurisconsulto traditur. sed actionẽ hãc quinq; pedum ex legibus Solonis in. xii. Tab. transtulerũt: in qua controuersia ha beretur de finibus: siquãdo spaciũ quinq; pedũ ĩtercessisset. ita. n. cautũ fuit a Solone: ut est author Plutarchus de Iure usucapionum.

Siquis in agro aliquid plantarit: quinq; pedes a uicino abesto:

Si ficum: uel oleam pedes nouem abesto:

quoniam istiusmodi arborum radices longius proserpunt: dãnumq; obid ac pernitiẽ finittimis afferunt. C. quoq; iuriscõsultus legem Solonis citat in finibus regundis ad hunc prope modum.

Siqui sepẽ: uel maceriem ad alienã regionẽ effoderint: limitẽ ne excedũto:

Si murum: pedem unum. si domum pedes duos relinqunto:

Si sepulchrum: aut foueam: quantũ sit altum: tantundem relinqunto:

Si puteum passum. si oliuam aut ficum nouem pedes relinqunto:

In cæteris arboribus quinq; pedes seruanto.

hinc Cicero: pereleganter & erudite iocatus est in legibus: cum dixerit: se nõ permissurum depasci possessionem academiæ a stoicis: qm̃ usucapionẽ inqt xii. tabule inter quinq; pedes esse uoluerunt: qđ in finibus tantũ dissentirẽt: in cæteris oĩbus optime cõuenirẽt. Iulius Nypsus de re hac meminit in libro ad Celsum quẽ de mensuris agrorum cõposuit: quinq; pedũ inquit ꝑscrip-tione summota finalis iurgii uel locorum libera peragatur intentio: in quo Theodosii: & Valẽtiniani ĩpe. epistolas citat ex quibus tolleretur istiusmo di actio in regundis finibus.

Quæ foret in libris pontificum dea tutulina: & de sacerdotibus tutula-tis in Saturnio carmine diligenter notatum.

Caput. V.

i N ueterum libris(qui pontificales appellati sunr)mentio inuenitur de Tutulina dea : cuius nomen ut interpretatur.M. Varro a tutando deductum est. itaq; de poeta Ennio legitur illum Tutulinæ loca habitasse: ut a Portio scriptum est. In magno cultu & relligione fuit: adeo ut piaculum haberetur siquis eam forte in auspicato appellasset: proinde sic adnotatum est i antiquis sacris: obseruanto ferias: siqs salutem Semoniam: Setiam: Segetiã: Tutilinam inauspicato nominassit. refert Augustinus eius numẽ tutãdis frumentis præfuisse ut Nodinum: Patelenã: & Hostilinam: de quibus cõmode diximus: sed & sacerdotes tutulati ob eam rationem uocati sunt: qđ in sacris capitibus ceu metam habere cousueuissent: q̃ tutulus diceretur : quod etiam num Christiani sacerdotes fere custodiunt: matres quoq; familias cõuolutos ad uerticẽ capitis crines tutulos dixerunt: ut Varro asserit: qui Saturniũ carmen exponens: de argeis atq; tutulatis copiose disseruit: qua in re Sex. Pompeius uidetur dissentire: qui tutulum pro ornamento capitis flaminicarum accepit: quod innexa crinib9 purpura in uerticẽ extaret: hinc tutuli milites: & tutanus deus nobilis: quem omnes mortales(ut inquit Varro) labore affecti inuocarent: qđ is præsidium atq; opem afferret. Tutelares item dii qui lares: patrii: & magni dicti sunt: tutelariumq; sacra ueterum annalibus celebrata: in quibus patrociniũ & salus urbis: uelut a certis numinibus rogabatur. Fulgentius tutulum pro pallio exposuit: quo Rom. sacerdotes caput obnuberent: cum in sacris uersarentur: in quo Varronis ac Numæ testimonium citat: unde & illud inquit Vergilium.

Et capita ante aras phrygio uelabat amictu.

Lapidare: & lapidationes uario significatu intelligi: & quid item lapidescere & lapire sit.

Caput. VI.

m Vltiplex ac diuersa significatio est i his uerbis: q̃ lapidare: & lapidationes dicimus. nã de cœlo lapidatũ inter ꝓdigia legimus: ꝑ eo quod ẽ lapides pluisse : ut apđ authores freq̃uẽter cõperies: hinc illud apud. C. Suetoniũ de Germanici. Cæs. obitu: quo defunctus ẽ die lapidata sũt tẽpla: subuersæ deorũ aræ: lares a quibusdã familiares in publicũ abiecti. lapidationẽ uero facta in aliquẽ intelligere debemus: cũ in eũ lapides cõiecti sunt : quod ipsis principib9 Rom. alicubi accidit : ut cõspiratione facta impetũ atq; lapidationes cõtra eos populus faceret. M. Tullius hoc uerbo utitur locis multis : & i gestis Clodii: Marcellinus inquit cũ grauiter questus esset de Clodianis incendiis trucidationibus ac lapidationibus sententiã dixit. Macrobius autẽ ut interdũ audacior : nimiusq; nouitatis affectator paulo duri9 lapidare ꝑ incessere & notare usus est: nam cũ de Laberii poetæ mordacitace disserit: eiusq; uersiculis in. C. Cæsarem: uniuersus iquit Rom. popul9 ad unũ Cæsarẽ oculos & ora cõuertit notantes eius ĩpotẽtiam hac dicacitate lapidatã: dicuntur etiã

delapidata itinera: q̃ lapide strata sũt ut a Sex. Põpeio tradit̃: sicuti dilapidare ꝑ expugnare: & depdere: elapidare apd̃ Pliniũ ꝑ eo quod ẽ lapides eximere: lapidescere uero apud eundẽ nihil est aliud: q̃ obdurescere & in lapidem conuerti: quod græci λιθοῦσθαι dicũt: in flumine inquit silere ultra Surrentum nõ uirgulta mõ ĩmersa: uerũ & folia lapidescunt: qua figura sunt noctescũt: serescũt: caulescũt: uirescũt: opulescunt: lutescũt: & alia generis eiusdem: q bus maxime traditur delectatus Furius antias: etsi a Cesellio Vindice accusatur: qd̃ in his latinã linguam dedecorauerit: apud. C. Pliniũ sæpe idẽ comperies: quod illi necessarium fuit in tam uaria rerum historia: ac multiplici naturæ opere describendo. insolentius uero Pacuuius lapire dixit pro rigescere in tragœdia.

Lapit cor cura: erumna corpus conficit.

quod ipsum & Nonius diligenter obseruauit.

Quo nomine apd̃ ueteres manna diceretur: ac de illius usu & cognitione apud medicos: tum de manna thuris non nihil.

Caput. VII.

PAulo ante accidit: ut Venetiis agerem: atq̧ in sermone (ut fit) hominũ doctiorum adessem: inter quos bilẽ mihi mouit: ne risum dicã: quorũdam medicorũ inscitia: qui (cũ de mãna mẽtio haberetur) pari ĩprobitate atq̧ ignorantia asseuerabãt: non multis ante sæculis: neq̧ ante Galeni ætatem ad nr̃os inuectã fuisse mannã: quod a uero maxime dissidet: siquidẽ mãnæ usus ut nr̃i uocant: uel Tiberio Cæs. ĩperante a medicis ꝓbatus est: tã etsi alio nomine Romani authores eam appellant: ut in plerisq̧ aliis cõtigit: quæ ad usũ uitæ ptineant: astipulatur huic sententiæ Cor. Celsus: qui curari quædã ulcera tradit: si perungantur melle: addito rore syriaco: aut amaris nucib⁹: quo loco syriacum rorẽ pro eo intelligi oportet: quod a nostris medicis manna hebraico nomine uocatur: cuius humor (ut constat (syriis olim populis celebratus est: de quo cũ alii plures: tum Dioscorides copiose ad Ariũ scribit: mãnã referẽs: quæ ἐμκοραρος dicitur probari in libano cãdore ꝑcipuo: eamq̧ adulterari si addatur resina ex pinu uel tenuissima siligo: quã γύριν appellat: sunt qui ĩ Papinio poeta de mãna intelligãt: quo loco palestinos & hebræos liquores nominat: Orpheus uates & hanc inter Thymiamata refert. mitto Galenum & alios medicinæ authores: q nobis hac in re patrocinãtur: nostris temporib⁹ ea maxime in ꝑcio ẽ: quã calabrẽsem uocant: cuius cõmendatio habetur si albicãs & friabilis sit. neq̧ desũt q hãc syriacæ ꝑferãt: minime autẽ me p̃terit uel ĩ ipso thure mãnam dici: a Plinio & aliis micas thuris: q̃ elisæ sũt: ĩ thure inqt Plini⁹ elisas cõcussu micas mãnam uocam⁹: quod & Barbar⁹ Hermola⁹ non ignorauit: uir in ꝑquirenda omni antiqtate diligẽs & accuratus.

Quæ habita sit apud ueteres authores minor multa: & maxima: ac de multandis injuriis ex. xii. tabulis diligenter obseruatũ.

Caput. VIII.

a Pud eos authores (qui ius ciuile profitentur) cōplura ac uaria de anti/
quorū pœnis tradūtur:sed hoc loco illud adnotādū existimo : quod
a grāmaticis seruatū ē de minore multa & maxima. In. xii. igitur tabulis ui/
gintiquinq; asses illi apellati sūt : ad quos multa hæc minor pertineret : q̄d in
tulissent alicui iniuriam: quocirca sic in . xii. tabulis scriptum fuit.
Siqui iniuriam alteri faxit. xxv. æris pœnæ sunto.
tūc enim singuli asses librarii erant: quos. s. p. q. r. in usu haberet : ut a Sex.
Cæcilio iurisconsulto asseritur. neq; me latet paulo mox hanc legem de ui/
gintiquinq; assibus fuisse abolitam : & a prætoribus reiectam : iudicesq; addi
tos recuperatores: qui dānum illatæ iniuriæ uindicarent : quod &. Q. labeo
rettulit. ut a Gellio in atticis cōmētariis scribitur: notū præterea est quod ex
his *litteris signarētur: qui tali pœna essēt dānati.* V. Q. A. L. K. S. hoc ē uigi
ti quinq; asses legittime condemnati sunto de maxima pœna: q̄ summa & su
præma dicitur: scriptum est a Pompeio in hunc modū: multā maximā uete
res illam uocarunt: quæ trium miliū &. xx. assium foret: siquidem nefas ha/
bitum est: quemq̄ pluris: q̄. xxx. bobus: & duobus ouibus multari: existi/
mabatur autem bos centussib9 : ouis decussibus: diuq; seruatum romæ fuit
p ipsas pecudes multare: ciuiū delicta: i quib9 fere suas diuitias habuerūt: un̄
pecunia & peculiū nomen accœpit: quod a Columella: & aliis pluribus tra
ditur. non me præterit hac in re dissentire. A. Gelliū qui minorē multam ad
unū ouem referri scribit: ex authoritatę. M. Varronis: *cum citatus inquit est*
reus neq; respondit: excusatus nō est. ego ei unū ouē multam dico. de pœ/
nis uero in hunc modum Cicero: octo inquit pœnarū genera in legibus con/
tinentur: hoc est dānum: uincula: uerbera: Taliones: *ignominiæ exilia: serui*
tutes: & mors. de q̄bus āno superiore: cum Ferrariæ agerē in palatio Hercu/
lis principis per multa disserui : cum Pandulpho collenuccio iuriscōsulto:
qui ætate nostra ueteres omnes disciplinas studio ac diligentia singulari pro/
sequitur.

Quam sit fugiēda illa res. pu. in qua magis diuitiæ q̄ uirtus extimetur: &
q̄d *homines prædiuites damnosiores plerumq; sunt in ciuitatibus:* ex uer
bis Ioannis Canaccii.

Caput. VIII.

p Lato philosophus: & alii ueteres copiose disserunt: quā sit calamitosa
illa ciuitas: atq; detestabilis: i qua plures & ampliores honores diuitiis
habentur q̄ uirtutibus: qm̄ ubi diuites atq; locupletiores iperiū habent : cæ/
teri omnes non mō contēpnuntur: uerum iniuriis plerumq; & iniquissimis
cōtumeliis afficiunt̄. neq;. n. respiciunt ad equitatē & rationē cū tales in regē
da ac moderāda ciuitate uersant̄: sed affectibus atq; libidine ducunt̄: de quo
egregie nuper & grauissime disputauit Ioannes Canaccius: uir unus (quātum
equidem uideo) præclaris moribus: & excellenti uirtute insignis: turpe est in
quit: cum i proba ciuitate: beneq; instituta magis cōceditur iprobis uolupta

q̄ bonis disciplinis: sed illud imprimis turpissimum: cū uiri sapientes & q optimis consiliis præstant: a diuitibus occupantur: ac uelut facta cōspiratione reiciūtur: nam ingentes nimiæq; diuitiæ in libera ciuitate luxum primo & libidinem: deinde ambitionem atq; scelera pariunt: proinde inquit minime imprudenter factum ab his est: qui decretis atq; legibus statuerunt in suis ciuitatibus: ne qui ciues maiorem censum (quam par uideretur) possiderent: quæ res quam diu obseruata est: optime consultum existimatur humano generi: fœlicioresq; illæ urbes atq; firmiores habitæ sunt: ī quas auiditas ista cumulandæ pecuniæ tardius deuenerit. sed in ciuitate inquit nostra siquem forte uolumus cognosse: primum hoc rogamus: quātum habet: quam locuplex est: quātis opibus ac diuitiis excellit: neminemq; existimamus habere prudentiam: aut præstare īgenio: præter eos homines: qui magnis largitionibus: & ambitiosis sumptibus se se ampliores clarioresq; demonstrāt: quo fit ut questum pro innocentia: pro uirtute diuitias: pro sapiētia aurum habeāt. quod ab ipsis Academicis probatur: qui diuites plerumq; malos esse referūt atq; aliis perniciosos: quoniam cæteros omnis despiciunt: cum ad auri fulgorē: quasi ad uerā fœlicitatem omnē uitæ cursū atq; industriam dirigumt: hactenus Canaccius: qua in re Euripidis poetæ carmē ascribēdū est: quod ab eo sub auari diuitis persona refertur.

Sine me uocari pessimum: ut diues uocer:
An diues: an bonus nemo: omnes quærimus:
Non quare: & unde: quid habeas: tantum rogant:
Vbiq; tantus quisq;: quantum habuit fuit.
Quod esse nobis turpe sit quæris: nihil.
An diues optem uiuere: aut pauper mori.
Bene moritur quisq; moritur dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum.
Cui non uoluptas matris: aut blande potest
Par esse prolis: non sacer meritis parens:
Tam dulce siquid uenit in uultu micat
Merito illa mores cœlitum atq; hominum monet.

In his Euripides prædiuites homines: eorumq; insolentiam perelegāter accusat: quorū inanis gloria est: & bracteata fœlicitas: ut ab Anneo Seneca scribit̄.

De oraculis: quæ ederētur in Dodone ex sonitu peluiū: & Ausonii poetæ carmen expositum.

Caput. IX.

i N epistola poetæ Ausonii leguntur hi uersus ad Paulinum.

Nec Dodonæi cessat tinnitus aheni.
Ad numerum quoties radiis ferientibus ictæ:
Respondent dociles moderato uerbere pelues.

In quibus Paulinū ipsū arguit nimii silētii: cū oīa quidē animātia (ut inquit)

uocem aliquam emittant: nihilq; sit a natura constitutum: in quo nõ redda/
tur aliquis sonitus: ut in sistro: cymbalis: ac peluibus Dodoneis. Vt autem
hoc intelligatur de sonitu Dodoneo: legendi sunt græci authores: qui morẽ
fuisse referũt: uti uaticinantes mulieres ad quercum agerẽt: quæ in urbe Do
donæ erat: qui uero ad capiendũ responsum ingrederenť: protin⁹ moueri q̃r
cum: ac sonitũ fieri credebant: ibi.n.statua uisebatur uirgã ferẽs, qua lebetẽ
(qui prope aderat) pcutiebat: ex quo responsũ (ut inquit Ausoni⁹) moderatis
ictibus pelues referrẽt. hinc a.P. Vergilio Dodonei lebetes dicunť: hoc ipsũ
de responsis Dodoneis per sonitũ: cũ locis multis apđ græcos exponitur: tũ
in Sudæ collectaneis. Ausonius pelues posuit: quos græci lebetes nominãt.
quod iccirco notãdũ fuit: q̃m epistola hæc Ausonii a paucissimis adhuc legi
tur: neq; sunt referenda hoc loco: quæ Herodotus atq; alii scribunt de Do/
doneis columbis & oraculis: q̃m nihil fere pertinent ad explicandum Auso/
nii carmen.

Quid sit sonticus morbus in legibus decẽuiralibus: & causa sontica: quo
ue significatu accipiendum sit sontire uerbum: ex sententia iurispe/
ritorum.

Caput. X.

s Ex. Cæcilius & alii ueteres iurisperiti (qui.xii.tabulas iterprætati sũt)
morbũ sonticũ pro uehemẽti: & grauissima egritudine acceperũt. Cas
sius uero: & Venuleius (ut ĩ pandectis habeť) pro iusto: & ppetuo sonticũ
exponunt qđ alicui rei gerendæ ĩpedimento ẽ: proindeq; in militaribus decre
tis: nõ tenebatur is esse iureiurãdo astrictus: qui sontico morbo esset affectus:
qđ apud authorẽ Cinciũ obseruauit Gellius. iurabãt.n.milites (qui scripti
erãt) se affuturos ꝓ uoluntate & ĩperio cõsulis: nisi harunce causa aliqua iter
cessisset: hoc est funus familiare: feriæ denicales: Calendæq;: quæ non eius rei
ergo in eũ diem collatæ sint: quo is eo die minus ibi esset: morbus sonticus:
auspiciũ ue: quod sine piaculo præterire non liceret: sacrificium ue ãniuersa/
rium: q̃ uerba in atticis noctib⁹ deprauata sunt. C. Plinius est author eius la
pidis suffitu (qui Gagates uocatur) morbũ sonticũ & uirginitatẽ deprehẽdi.
definitumq; est a Marco Iurisciuilis legumq; peritissimo: qua ĩ re sonticus mõ
bus a febri differat: cũ de habendis probãdisq; iudiciis differit. apđ poetã Ne
uiũ sontica causa pro iusta & legittima exponiť. Sonticam esse oportet causã
quamobrem perdas mulierẽ: Elius Stilo sonticũ existimauit pro noxio di/
ctum: unde sontes homines pro obnoxiis & deperditis: & sontire uerbũ (ut
refert Pompeius) pro eo: quod est in re aliqua obesse & grauiter nocere: quæ
tamen uox propter nimiam antiquitatẽ: atq; insolentiam magis intelligẽda
est q̃ usurpãda: ne illoꝝ ingenia scribẽdo imitemur: q suis ineptiis ac friuolis
affectationib⁹ ĩpudentissime cõtaminãt latinã eruditionẽ. de hoc ipso mor/
bo & Perottus Sipõtinus diligenter multa pquisiuit: ne uidear eius uiri stu/
diũ cõtempsisse: qui de omnibus quidem litteris est optime meritus.

De nominibus & potestate deorũ apd̃ ueteres: & quã inanis ac futilis eorũ superstitio foret copiose enarratum.

Caput. XI.

M. Varro & alii ueteres cõplura diligẽter quæsierũt de Romanis diis: eorũque potestate. nos hoc loco breui adnotatione q̃dã colligemus: ut facilius agnosci: atq; itelligi possit: quã friuola: inanis: ac prorsus ridicula fuerit eorũ supstitio: quæ res illorũ studiũ atq; cõmentarios instruere: & adiuuare poterit: qui de antiquorũ sacris atq; feriis scripserũt: auspicabimur uero a diis maioribus & quasi patriciis: deinceps ad alios accedemus.

Iuppiter (quẽ optimũ maximũ dixerũt) pro sublimi æthere accept9 ẽ: ĩ quo allegorice potestatem totius luminis intellexerũt: unde Luceti9: Diespiter: Elicius: Fulminator: & Feretrius uocatur.

Iuno p̃ aere: quod elemẽto supiori subditum sit: & ob id Lucinã: Fluonã: Hecatem: Matrem: & Dianam nominarunt.

Neptun9 ad maria: Pluto refertur ad terram: eosq; cũ suis coniugib9 Salacia & Proserpina componunt.

In focis domesticis Vesta collocatur: in fabrorũ fornace Vulcanus: quibus ignea fere: atq; feruidiora (ut inquit Varro) cõueniunt: sic enim de Vesta in antiquis legibus

Virgines uestales ignem foci publici sempiternum custodiunto:
Publice & priuatim modo: rituq; agunto.

In uaticiniis atq; diuinationib9 Apollo: cuius numẽ atq; egregia potestas: cũ ab aliis multis: tũ a Vectio prætextato describitur in cœnis Macrobii.

In emundis: uendundisq; mercimoniis Mercurius: cuius festa ob id a mercatoribus magno cultu seruata sunt.

In Iano reꝝ principia: ianitores: portitores: messores: ac terminatores: eundẽ pontifices multis uariisq; nominibus uocant: ut Geminum: bifrontẽ: quadrifrontem. patrem Quirinũ: Iunonũ: Clusiuiũ: & Patulciũ in saliari carmine deus deorum est appellatus.

In Saturno tẽpora & ætates: cui sarculorum insitiones: pomorumq; eductiones: & omnẽ agricolendi disciplinã tribuunt: quo nomine a Romanis etiam Stercutius creditur dictus (ut est author Prætextatus) quod ab eo sit iuentũ: ut in stercorandis agris fœcunditas adderetur.

Martẽ: & Bellonã ad conflict9: bella: & cædes referunt: Cererẽ cũ suo Triptolemo ad frumenta & segetes: Liberum ad uites & uineas: quẽ Bacchũ: Bromium: Lenæumq; dixerunt. Dianã ad lucos: nemora: & siluas. Mineruã seu Palladem ad ĩgenia: disciplinas: & artes: quã Cicero etiã inter patrios deos & urbis custodes locat. hactenus de diis maiorib9: Plebæi & ignobiles ingentem turbam ac infinitũ quasi agmen cõnficiunt: ut nihil prope inueniatur ĩ officiis uitæ mortaliũ: quin ad aliquod numẽ rettulerint: qua in re probãt: quã ridiculæ uanitati honores dicarent.

In his quæ ad hominū uitā: educationesq; pertinēt Statilinum: Statanū: Fabulinū: Vagitanum: Pilunnū: Picūnum: Cuninā: Leuanam: Ruminā: Edulicam: Potinam: Carnam.
Statilinum & Statanū: qđ eo tēpore pueris præsideant: cū standi & cōsistēdi potestatē habēt: Fabulinū & Vagitanum: cū fādi ac uagiendi auspiciū esset: Picunnū uero & Pilunnū ꝓ diis cōiugalib⁹ acceperūt: in quorū æde Lectisternia parabanť; unde pueris uitæ præsidiū foret: ut a. M. Varrone traditū est: Cuninam cū in cunis agerēt. Leuanā cuius ope de terra subleuarētur. Ruminam: qđ exugentibus opem ferret. nam ueteres rumā ꝓ māma acceperūt: unde subrumi agni: ac ficus ruminalis apđ authores nobilis: Edulicā & potinā qđ escā atq; potiones exhibeant: Carnam qđ humanis uitalibus præesset: cui sacrum in Cœlio monte constitutum fuit: uolupiā quoq; & libentinā ꝓpter uoluptates & libidines.
Ad officia hominum Adeonā: Abeonam: Volunam: & Volunū. Vacunā p̄terea & Fessoniā: ꝓpter uacātes & fessos: hinc apđ Horatiū Vacunæ templū celebratur: Pelloniā ad hostes depellendos: Agenoreā: Strenuā: & Stimulā: qđ excitarent ad agendum: & excitatos stimularēt: Numeriam ad numeros Quietam & Murcidā ꝓpter quietem ac desidiā: qm̄ murcidos (ut ait Pōponius) ꝓ desidiosis atq; ignauis habuerūt: cui⁹ tēplū in Auētino fuit: obeamq; causam (ut creditur) Murcus est appellatus: Virtutē p̄terea: Mētē: Honorē: Fidē: Victoriam: Pietatē: Concordiā ꝓ diis statuerunt: ut omittamus Metū Spem: Pallorem: & Febrem: cuius ædes in palatio collocatur. In morbis Angeronam: Orbonam: Prosam: & Postuertam: quibus templa cōstituerunt: ut quisq; præcipue illos coleret: quorum auxilio magis egeret: tanta est ambitiosæ mortalitatis socordia: Sentiam dicendis setentiis: Consum consiliis præposuerunt. ūde consualia: feriæ publicæ: & in circo ludi ad aram Consi: propter raptum Sabinarum: Carmēta ad fata: Camenæ ad cantus relatæ fūt: quarum ædes in regione urbis: quæ porta Capæna dicitur. Vitunus & Sentinus ad uitam & sēsus. in coniugiis quoq; mēstruis: partu: & funeribus deos confinxerunt. ut Siluanum: Deuerram: Intercidonē: Domiducum: Domicium: Manturnā: Virginēsem: Subigum: Premam: Partūdam: Populoniā: Menam: Tellumonem: Rusonem: Orcū: quē dixerūt etiā Quietalē: & Neniā: cuius tēplū fuit extra portā Viminalē. Ad frumenta & segetes Segetia: Seia: Tutulina: Proserpina. Nodin⁹: Volutina: Patalena: Hostilina: Flora: Lactucina: Matura: Runcina: Rubigus: Auerrūcus: & Spinēsis: Segetia: cui segetes ipsæ cōmēdať. Seia: q̄ satis frumētis opitulať: āte q̄ e solo existāt: Tutulina collectis atq; recōditis. Proserpina germinantib⁹: Nodin⁹ geniculis & nodis culmorū: Volutina in uolucris illis folliculorū: Patelena cū patescūt folliculi: ut spica exeat. Hostilina cū segetes nouis aristis coequantur: qm̄ ueteres hostire & hostimētum dixerūt ꝓ exequatione. Florā: Lactucinā: &

Maturam uocarunt: quoniã florentibus: lactentibus: maturescentibus præsidio sint: Rubigum ne contrahant rubiginẽ: qua interdũ segetes occupant. Auerruncũ ne auerruncari ulla tempestate: aut conuelli possint. Runcinam ad runcationes. Spinensem propter spinas & uepres. Pomonam propter poma: quam magna relligione coluerunt: unde pomonales flamines: & sacra in pontificum commentariis tradita. Fructesam propter fruct9. Aesculanum: & Argentinum ab ære & argento: quo circa diuus Augustinus (ut eorum dementiæ illuderet) Aurinum quoq; adiecit.

Ad agros & latifundia Rurinam deã ruri tribuerunt: Collinã collibus: Vallonia uallibus: Iugatinum montiũ iugis: Forulum forib9: Cardã cardinib9: Limentinũ: ac Terminũ limitibus & terminis: unde terminalia sacra in pontificũ fastis relata. Palẽ pastoribus: Empandã paganis: Arculũ arculis & capsulis: Lauernam furunculis: qui ob id (ut puto) lauerniones uocati sũt: Fornacẽ fornacib9: & hinc fornacalia sacra farris torrẽdi gratia. ꝑtereo Nũdinã: Tanagream: Allocutiũ: Anteuortam: Matutã: q̃ Leucothea dicit̃: Larundã: Monetã: Februũ: Furinã: Fidiũ: Larẽtiã: Mutinũ: Alburnũ: & Inuũ: seu Panem cum sua canna: Maiestam quoq;: Cloaciniam: Veniliam: & Maniã: in cuius honore cõpitalia essent constituta: Opẽ consiuã: Bonũ euentũ: & Vertunnũ: qui hetruriæ deus existimatur.

In qua deorũ colluuione agnoscuntur urbani: rustici: militares: agrestes: patricii: opifices: funerarii: coniugales: desidiosi: ac frumẽtarii: de quib9 accuratissime scriptum est a. M. Varrone in libris de rebus diuinis: quos ad. C. Cæsarẽ misit. Nos Augustinũ in his: Tertullianum: Lactãtiũ: & alios cõpluris secuti sumus: qui ex Varronis thesauris talia collegerũt. sic autem scriptũ fuit in antiquis legibus de ipsis diis.

Ollos diuos (qui cœlestes semper habiti) colunto:
Ollosq; quos in cœlum merita uocarunt
Herculem: Liberum: Esculapium: Castorem: Pollucem: Quirinum:
Et ollis propter quæ datur homini ascensus in cœlum:
Mentem: Virtutem: pietatem: fidem: delubra: súnto.
Nec ulla uitiorum sacra solemnia faciunto.
Certasq; fruges: certasq; baccas publice libanto.

quæ ueterum flagitia: ineptamq; superstitionem authores nostri: prolato crucis uexillo sic deiecerũt: ut ipsã quidem ueritatem non tantum e Cleãtis puteo extraxerint: sed ad communem omnium utilitatem super montem (ut inquit Hieronymus) collocarint.

Admonitio operis ad legentes.

a Bsoluta sunt ad hunc diem uolumina. xxv. de honesta disciplina: in quibus plurimũ diligẽtiæ ac laboris posui: quo magis ꝓdesse cæteris: & meo nomini cõsulerẽ ĩ tãta studiorũ uarietate. & erũt hæc ueluti subsidia quædã: q̃bus memoria reddi instructior possit: atq; locupletior in his oĩbus: quæ ad usũ uiuendi: eruditionemq; antiq̃tatis ptinere uideanẽ. neq; post hac defuturi sumus incepto opi iuuandi bonoꝝ ingenia: qm̃ semel huic militiæ nomen dedimus: neq; licet a signis decedere: aut aciẽ refugere. edentur paulo mox libri cõplures: quos inscripsimus epistolicaꝝ responsionũ. nã docendo uigilando: & scribendo magis cupio fatigari: q̃ malo otio: atq; uoluptatibus (ut pleriq; faciunt) animũ deprauare: in ea p̃sertim ciuitate: ĩ qua ãbitio pro uirtute: ꝑ modestia imꝓbitas: eruditio pro desidia habeẽ: satis autẽ mihi futurũ est: si cõsenescere in hoc nostro otio licuerit: atq; ita uitæ reliqũ disponere: ut omnes facile intelligant: nullo mõ me defuisse p̃claro ĩstituto bonarũ disciplinarũ: quod ab ineũte ætate suscepi. et qm̃ decet agentẽ negotium posteritatis poti⁹ bonis aduigilare: q̃ multis: ea potissimũ ratio me monuit: ut me ipsum probarem liberalibus studiis: q̃ ut ĩfami ãbitu: prauisq; artib⁹ laudẽ nominis atq; gloriã quærerem. In his uero cõmentariis legẽ hanc uolum⁹ esse ascriptam e sacris eleusinis: quæ plæbis inertiã: profanumq; uulgus lõge arceat: qm̃ paulo ante experti sum⁹: nihil magis obesse probis ĩgeniis: atq; optimis ĩstitutis: q̃ rudẽ ĩperitorũ audaciã: q̃ nullo quidẽ iudicio aut ratione: sed ĩscitia atq; libidine oĩa expẽdit. qđ sicubi de ueterum diis ac relligione (ut fit) disserui: hoc ipsum ꝓpterea factum a nobis est: ut litteris humanioribus cõsuleremus: neq; renouare quicq̃ uolum⁹: aut eam superstitionem ꝓbare: ut q̃dam temere obloquñẽ: quam nõ modo reieci ut uanam & ĩprobam: sed ut nefariam: flagitiosamq; locis multis coargui.

Legis cautio contra ĩeptos criticos.

Quoi legent hosce libros mature censunto:
Profanum uolgus: & ĩscium ne attrectato:
Omneisq; legulei: blenni: barbari procul sunto:
Qui aliter faxit is rite sacer esto.

i Llud in calce opis addim9 P E T. Crinitū ī his cōmentariis nihil oīo approbare nisi qđ a Romana tm̄ ecclesia decretū atq; assertū fuerit: neqs maiore audacia: q̄ iudicio ad maledicēdum atq; obtrectādū rapiatur. Nūc ea subicient: ī quibus impressores a pręscripto aberrarint: qđ sicubi litterarū mutationes: additiones: inuersiones deprehendētur: hęc oīa uiri paulo homaniores ī cōmunem usum agnoscent: atq; emendabunt.

Folio primo sicut pro sic ut. fol. vi de hominū eloqutōe pro de hominis eloqutione. Ibidē habenda obseruāda: pro habēda atq; obseruanda. fol. viii. explicitū pro explicatū. fol. viiii. debet exponi pro debeat exponi. fol. xi. hominū māci pro hominum mancipia. folxiiii. illum proprie rerum pro illum proprie reum fol. xv. κατα μήρδου pro κατα μαγείρου. fol. xxi. quasi ισεμομικὸς pro ισομομικῶς. fol. xxiii. ueritatis addita pro ueritatis abdita. fol. xxiiii. suę ciuilis nomine ꝓ suę ciuitatis nomine. fol. xxvi. ęgimus portentis adiicere ꝓ portentū adiicere. fol. xxvii. immaniter pro sequendo ꝓ persequēdo. fol. xxix. posteris eorū uirtutis ꝓ eximię uirtutis. Ibidē rem aliā sed tuam ꝓ rē alienā. fol. xxxi. Gregoriū Naziangenū ꝓ Nazianzenū. fol. xxxiiii. altioribus disciplis ꝓ disciplinis. fol. xxxv. ex Nazianzeno oppido ꝓ ex Nazianzo. fol. xl. Augustum Antoniū pro Antoninū ibidem Simonem ipsū dicitur ꝓ Simonē ipsum dicit. Ibidem ad his declinarunt ꝓ ab his declinarūt. fol. xliii. tamq̄ sacrilegiū ꝓ sacrilegū. fol. xlv. mulciber igne pro ignee. Item argentum cymbium pro argenteum. fol. xlvi. quorū nomina ꝓ quarum nomina. fol. xlvii. constitutā est a ueteribus ꝓ cōstituta est. fol. lii. sic Maurus Tertianus ꝓ Terētianus. fol. lvi. censeri possi ꝓ possit. fol. lvii. qui apotelesmata inquit ꝓ ad apotelesmata fol. lx. sensus ꝓcedi ꝓ procedit. fol. lxi. rationis experita ꝓ expertia. fol. lxii. sapor cū in bella ꝓ inbello. fol. lxiiii. totidem ueneratores ꝓ uenatores. fol. lxv. ceu inemosynon ꝓ mnemosinon. fol. lxvii. decorarent irent exciperēt ꝓ decoraret iret exciperet item calliditas ingeniattico ꝓ ingenio attico. fol. lxviii. qui t um Romana ciuitate pricips agebat ꝓ qui tum in romana ciuitate principes agebant. Ibidem eiusmodi pręclara cuiusmodi pręclara. fol. lxix. quę de arte medendi ꝓ ad artem medendi fol. lxx. & Aenomanus per multarum ꝓ Aenomaus ꝓ multa referūt. fol. lxxiii. quod a Sellio in rom. ꝓ quod Asellio. fol. lxxiii. ebri9 ęstro ꝓ ostro. fol. lxxvi. qui in sua quisq; arte ꝓ ī sua quisq; arte. fol. lxxix. uulgo noęus est ꝓ uulgo notus est. fol. lxxx. et si facē lucem ꝓ facē uel lucem. lxxxi. ī his quidem libris Tertullianis ꝓ Tertullianus. lxxxii. magna uoluptate & sicubiicidere ꝓ magna uoluptate sicubi incidit. ibidem philosophi autē phisici medici ꝓ phisici & medici. fol. lxxxiii. causa liberariis ꝓ librariis. fol. lxxxvi. quis erichei ꝓ Erithei fol. lxxxvii. existimat ut hinc ꝓ existimatur hinc. Ibidem arcubalistę arrobalistę ꝓ Carrobalistę. fol. xxxix. operatur Adarstia ꝓ Adrastia. fol. xci. quia natū aliā naturam ꝓ natura aliam naturam. fol. xcvii. templi antistates ꝓ antistites. fol. ci. prenestinis eorumq; origine ꝓ earumq; origine. fol. cii. lege atq; cōditione ut nihil ꝓ conditione uocantur: ut nihil. Ibidem uirtutis fructū bonum ꝓ uirtutis bonū. fol. ciii. diuinitatis comitates ꝓ diuinitatis comites. fol. cvi. in quod

etiam: ꝓ in quo etiam. Ibidem colūnas ibidem: ꝓ colūnasq́ ibidē. Ibidē ea satis certisq́: ꝓ statis. fol. cviii. Tymiꝰ locrēsis ꝓ Thimeus. fol. cviiii. solia sua: ꝓ folia. fol. cx. ut uulgatioribus istis: ꝓ inuulgatioribus. fol. cxi. cecebrauit: ꝓ celebrauit.

Florentię impressum est hoc opus Petri Criniti: opera & impensa Philippi de Giunta Bibliopolę Florētini. anno salutis. M. D. IIII. Calēdis decembris.

PETRI CRINITI LI
BRI DE POE
TIS LATI
NIS.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRORVM DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

IBROS nostros de Poetis latinis Cosme Pont. Arre
tine tuo nomini dicare cõstitui. qua in re uideri pos/
sum recte atq; ordine fecisse. multa enim (ut constat)
l magno cultu atq; ueneratione haberi solẽt. quod ip
sis templis deorum rite dicata sunt: quo magis tibi
gratulandum est: qui summa eruditione: optimisq;
disciplinis excellis. Ego uero permultũ in hoc ope/
re elaboraui: ea perquirendo ac diligentissime obser/
uando: quæ ad hanc historiæ partem componendã ptinerẽt. neq; mihi con/
silium fuit ea omnia cõplecti: quæ infinitis pene auctorum cõmentariis tra
duntur. multa de industria prætermisi: ne quis forte diceret plus laboris at
q; studii a me impensum in congerendis Poetis: q̃ prudentiæ ac iudicii in eli
gẽdis. Itaq; fore quidẽ existimo hos libros minime ingratos illis hominib9
qui recte iudicare uoluerint. neq; præterea obscurũ est: quãtum Romana ci
uitas in hac studiorũ facultate claruit. siquidem Rom. etiã principes: aucto
Imperio: & rebus clarissime gestis magna cura incredibiliq; diligẽtia Poeti/
cam coluerunt. Octauius Aug. Germanicus Cæs: & alii plures maxima ani
mi uoluptate in hoc disciplinarũ genere uersati sunt. nos a Liuio Andro/
nico exorsi sumus. qui princeps apud latinos habitus est in edendis carmi/
nibus: ut suo loco a nobis dicetur. puentumq; est usq; ad Theodosii Aug.
tempora: quibus Romana omnis eruditio simul cũ maiestate Imperii com
minuta est ingruẽtibus in Italiã uariis populis atq; Barbaris nationibus. id/
q; effecimus summa breuitate imitati Suetonium Tranquillũ his maxime
libris. quos de grãmaticis ac rhetoribus latinis cõposuit. neq; desunt exẽpla
doctissimorũ uirorum: qui de Poetis apud ueteres diligenti studio scripse/
runt: ut apud græcos Zeno Cythieus & Aristoteles. apud nos. M. Varro &
Vulcatius Sedigitus: quorũ opera interciderunt iniuria longæ uetustatis.
eorum nos industriã sequimur. nihil enĩ potius aut antiquius mihi potest
accidere: q̃ uersari in hoc liberali officio bonarũ disciplinarũ. & si nullum
omnino præmiũ constitutũ est probis ingeniis: propter aduersaũ rerum for
tunam: & iniquiorem temporũ conditionem. sed nolim uideri cuiq̃ in hac
parte nimis ambitiosus referendis his malis. quæ nostra tempestate inuale/
scunt. Laurentius Medices auunculus tuus: cum illi relatum foret in ciui/

tate ſua non nullos eſſe: qui præclaro ingenio ac excellenti eruditione præ/
ſtarent: primum lætitia incredibili affectus eſt. deinde multum his pollicē
do: clareqꝫ & munifice agendo effecit: ut & bene meriti uiderent̄ de ſuis ſtu
diis. & acrius atqꝫ attentius indies peruigilarent in proſequendis atqꝫ excolē
dis optimis diſciplinis. haud enim ſatis dignum exiſtimauit uir conſilio &
prudentia clarus in ciuitate ſua eos homines haberi ſine ulla mercede: q aſ/
ſiduam operam: ſingularemqꝫ induſtriam ponerēt in taꝫ præclaro opere in/
dagandæ atqꝫ illuſtrandæ antiquitatis. Sed his miſſis ad inſtitutū noſtrū ac/
cedamus. quo per ſuas ætates Poetæ omnes Epici: Comici: Tragici: Lyrici:
& alii ueteres tranſigantur. qui apud latinos in hoc ſcribendi genere præſti
terūt. & ſane nihil toto opere magis me ipſum uarie agitauit: q̄ diuerſa ſcri
ptorum traditio de temporibus. cum magna ex parte inter ſe longe diſſen/
tiant. Tu interim munus hoc noſtrum læto animo capias: monumentū q/
dem perpetuum ſummæ erga te beniuolentiæ. in quo teſtes habemus locu
pletiſſimos: cum alios plures: tum Ber. Oricellariū: cuius libri de urbe Ro/
ma facile probaturi ſunt omnibus poſteris: quantum illius diligentiæ iure
optimo ſit concedendum: in obſeruandis atqꝫ illuſtrandis antiquorum mo
numentis. Bene Vale Kalen̄. Nouembris. M. D. V.

Vi apud ueteres latinos paulo diligentius de Poetice scripserunt. eiusq; originem accurate inuestigarũt: sero asserũt a Romanis fuisse hanc facultatẽ receptã annos post urbẽ conditã supra. CCCC. ante id tempus Rom. ciues illi habebantur nobiliores atq; egregii: qui strenue pugnando acres forent: ac in rebus gerendis excellenti animo & uirtute præstarent. sic laudabatur bonus ciuis Romæ: ut bonus Colonus: & fortis miles. quo nomine malebãt ea tempestate ab aliis sua gesta describi. q̃ ipsi aliorum narrare. Sed posteaq̃ Imperiũ ad id magnitudinis accessit: utrebus clarissime gestis: pacem sibi & pacis cõmoda uindicassent. satis pulcrũ atq; magnificũ putabant reip. operam nauare: & in senatu benedicendo: reliquisq; disciplinis percipiendis ingeniũ suum instruere. Atq; ut de Poetica rectius ordineq; agatur. Imperante adhuc Numa Pompilio: & occupata iaz tum armis ciuitate: saliorũ carmina facta sunt. quæ sacerdotes gradiui Martis ancylia gestantes cuz tripudiis & sollẽni saltatu certis diebus decantarẽt. & hæc quidem inculta atq; incondita traduntur fuisse pro temporũ uetustate: proptereaq; parum posteris sæculis intellecta. paulo mox cantica quædã & deuotionũ sacra uulgata sunt: laudesq; deorum inmortaliuz: uersibus absolute. quibus more suo deos comprecari consuerunt. aut expiare urbez insigni aliquo prodigio. Neq; tũ Romæ defuerunt q uaticiniis æditis pop. Romani fata describerent: ut Pub. Licinius Tegula: & Martius Vates: qui pobscuris uersibus futuras clades punicis bellis prænunciauit: ac de ludis præterea Apollinaribus carmen reliquit. per eadem ferme tempora (quãtuz ex antiquoruz monumẽtis colligere possumus) primus omniũ studiũ Poetices in urbem intulit Liuius Andronycus: eamq; facultatẽ illustrare cœpit ædito carmine de bello punico: ut suo loco prosequemur. auxerunt hanc paulo mox. præcipueq; instruxerunt. Q. Ennius. M. Platus: Næuius Pacuuius: Accius & Lucilius: qui græcorum disciplinas imitati permultũ excoluerunt suis fabulis atq; carminibus Romanorũ ingenia. qua in re illud minime prætermittendũ existimo: quod a. M. Catone relatũ est. Poetas ipsos principio in urbe contemptui habitos: & crassatores uulgo appellatos: qui Poeticæ studio tenerentur. quo circa minime mirari oportet. si. M. Fuluio nobiliori uitio datum est. quod is consul cum esset: in Aetholiam prouinciam. Q. Ennium secum duxisset. factum tamẽ est: ut paulo mox principes etiam uiri aucto Imperio: & domi forisq; pace adepta ad hanc studiorum partem animũ inclinarint. Summoq; cultu: atq; honore illos habuerunt: qui carmine absoluendo uiderent̃ admodũ excellere. Gratissim9 fuit P. Scipioni Ennius. Mario. L. Plotius. C. quoq; Lelio uiro clarissimo. P.

Terentius. qui adeo familiariter cum eo uixisse traditur: ut illius fabulæ a nõnullis Lelio ascribantur. Decius præterea Brutus uir maxim⁹ atq; Imp. egregius magnopere Poetam Acciũ dilexit nullam qdem ob aliam rationẽ præterq̃ quod in scribẽdo carmine præclaro ingenio foret. Hinc sacratu; in ipsa urbe musis templũ & magna religione habitum. quoniã existimarent a gratiis ab esse illorum ingenia: qui paulo indoctiores haberentur: & quasi a musarũ sacris alieni. sed hæc non debeo prosequi longiori oratione. nam secreto opere de hac materia diligentissime complura collegimus. quæ suis & ipsa temporibus edentur ad cõmunem studiosorum utilitatem. Nũc ad eos Poetas accedemus. qui scribendis carminibus præcipue apud latinos claruerunt.

Cõmonitio ad legentes.

Monendi sunt: qui legent hos libros: ne uitio mihi uertãt: sicubi uiderint litteras nõnullas perperam locatas. id enim necessario accidit. dum ipsi opifices (qui libros formis excudunt) in rem suam attentiores complura passim præuertunt: aut temere postponunt: quo fit: ut quædam littere egrediantur de præscripto: aliæ interdum subsistant: q sunt paulo doctiores perfacile hæc agnoscunt atq; inter legendũ corrigunt in cõmunem studiorum utilitatem. ad eos prouocamus. ne uideamur decedere ab instituto nostro probandi mea studia illorum iudiciis. qui magis rationẽ ipsam sequntur: quam libidinem incensendis atq; extimandis ingeniis. Reliquum est: ut subiciamus eorum Poetarum nomina de quibus ægimus p̃ singula uolumina.

Ex libro Primo

Liuius Andronicus Epicus
Q.Ennius Epicus
M.Plautus Comicus
Gn. Næuius Comicus
M.Pacuuius Tragicus
Statius Cæcilius Com.
L.Accius Trag.
Pub. Terentius Com.
C.Lucilius Satyricus
Sex.Turpilius Com.
Gn.Matius mimmographus
L.Afranius Com.
Fabius Dorſennus Com.
M.Attilius Trag.
Q.Trabeas Com.
Gn.Aquilius Com.
C.Licinius Imbrex Com.
Q.Nouius Com.

Ex libro Secundo.

T.Lucretius Phiſicus
L.Pomponius Bononienſis Com.
Decius Laberius mimographus
Q.Catullus epigrãmatum ſcriptor
Q.Atta Com.
Pu.Syrus mimmogr.
Portius Licinius epigr.
Valerius æditus epigr.
C.Valerius Catullus
Cor.Licinius Caluus epigr.
Q.Cornificius epigr.
C.Heluius Cinna
M.Furius Bibaculus
Pu.Terentius Varro Atacinus
C.Ticida epigr.
Furius Antias
L.Iulius Calidius
Laurea Tullius.

Ex libro Tertio.

Pub. Vergilius Maro Heroicus	C. Rabirius
Q. Horatius Flaccus	L. Anneus Seneca Trag.
T. Valgius	C. Asinius Gallus
Albius Tibullus Elegiacus	A. Persius Flaccus Satyr.
M. Mallius mathemat.	Cor. Seuerus
Cn. Cornelius Gallus	M. Anneus Lucanus
Sex. Aurelius Propertius eleg.	Pomponius Secundus Trag.
L. Varius Trag.	Gn. Getulicus epigr.
C. Mecænas	Sextilius Hena Hispanus
Pub. Ouidius Naso	Saleius Bassus Epicus
Cassius Seuerus	Clodius Sabinus
Domitius Marsus epigr.	C. Pedo Albinouanus
Iulius Montanus	Vulcatius Sedigitus.
C. Germanicus Aug.	
Cæsius Bassus lyr.	
Aemilius Macer Veronensis	

Ex libro Quarto:

Pub. Statius Papinius Heroicus
Silius Italicus Heroicus
Val: Flaccus Setinus Heroicus
Aruntius Stella
Dec. Iunius Iuuenalis Satyr:
M. Val. Martialis Epigr.
Sentius Augur epigr:
Vestricius Spurina lyr.
Voconius Victor epigr.
L. Paulus Passienus eleg.
T. Annianus Po. Fescennin.
M. Marullus Mimomgraphus
A. Serenus lyr:
Vergil. Romanus Com:

Ex libro Quinto:

Festus Ruffus Auienus
Alphius Auitus
Septimius Afer
T. Calphurnius Siculus
Aurelius Olympius Nemesianus
Maurus Terentianus
Cl. Claudianus Alexandrinus
Dec. Ausonius Gallus
Damasus Hispanus
Iuuencus Hispanus
Aurelius Prudentis Clemens
Pontius Paulinus
Licentius Hipponensis
Venantius Honorius fortunatus
Faustus Gallus
C. Sollius Sidonius Apollinaris

PETRI CRINITI LIBER PRIMVS DE POETIS LATINIS: AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

I Liuius cognomine Andronicus Poeta epicus habitus est: Romæ floruit post Vrbe3 conditã annis Paulo supra quadringentis. quæ res probis auctoribus confirmat. In annalibus enim quos habemus a græcis plærũq; annorũ supputatio falsa est. & historiæ ueritas corrupta. M. Cicero & alii ueteres Liuium hunc referunt primũ dedisse fabulas apud latinos. eoq; maxime tempore prestitisse: quo sen. p. q. r. pacem fecit cum pœnis. Gellius aute3 scriptor nobilis: & in perscrutãda omni antiquitate diligens de Liuio Andronico ad hunc modũ tradit. quo loco annoru3 historiam contexit. Liuius Poeta inquit fabulas primo in urbe Roma docere cœpit Cor. Claudio Appii Cæci filio: & M. Tuditano Cos: post obitũ Sophoclis & Euripidis annos supra centũ & .lx. quod & . M. Cicero probat qui ad Brutũ scribẽs / anno ante natum Enniũ refert Liuiũ dedisse fabulas. Portius uero Licinius / cum de Poetica loquitur: eius studium dicit Romæ ceptum bello punico secũdo. quod ex his uersibus facile colligitur: quos Horatius Flaccus imitatur.

Punico bello secundo musa pennato gradu
Intulit se se bellicosam in Romuli gentem feram.

S3 hæc satis hoc loco: ne forte uideamur nimiũ detineri ĩ his repetẽdis. Idẽ Liuius domi ac foris primo docuit: utraq; lingua: ut Suetonius tradit: nõ sine magna cõmendatione sui nominis. Nam uetustissimi illi erant fere semigræci: & græcas disciplinas atq; etiã ethruscas pari studio discebãt. quod ex ueterum monumẽtis intelligitur. laudat Liuius & eius carmen: cu3 ab aliis multis. Tum a Val. maximo: & T. Liuio qui copiose scribunt. quãtum Romæ prestiterit editis carminibus: quæ ter nouenæ uirgines data reste per manus per urbe3 euntes decantarunt ad iram deorũ placandam. Pretereo de his fabulis referre / quas Liuius dicitur a Satyris transtulisse: Puerũq; ad canendũ instruxisse ante tibicinem. præcipue uero cõmendatus est ab antiquis grãmaticis Liuius in odissea: & Romanis annalibus. Et si quidam temere hæc referunt ad alterum Liuiũ. parum diligenter cõsiderantes: quæ a Gellio & Prisciano scribuntur. Diomedes quidem sic de Liuianis annalibus prodit. Epos inquit apud Latinos primus digne scripsit Liuius is qui gesta Roma. pop. duodeuiginti complexus est libris. Hi sunt appellati annales Liuiani. quod acta singulorum annorũ continerent. Idem

præterea Liuius composuit hymnos deorum: ut a Terentiano & Liuio notatũ est in Romana historia. afferũtur hi uersus Liuii ex hymno de Diana.
Et iam purpureo suras include cothurno
Baltheus & reuocet uolucres in pectore sinus
Pressaq; iam grauida crepitet tibi terga pharetra
Dirige odorisequos ad certa cubilia canes.
In his uariatur carmen: ac sub heroico myuron apponitur. quo circa sic de Liuio Terentianus.
Liuius ille uetus Graio cognomine suæ
Inserit in omni uersu puto tale docimen
Præmisso heroo: subiungit nanq; myuron
Hymnum quando chorus festo canit ore Triuiæ.
Hæc sunt quæ de Liuio Andronico digna relatu existimauimus. de obitu eius nihil apud ueteres legimus.

Q. Ennius.

Q. Ennius Poeta epicus Tarẽti nat9 tradiť: ut est auctor Eusebi9 ut plæriq; uolunt rhudiis oppido Salẽtinorum. quod a Mella Põponio & aliis ueteribus affirmatur. translatus in urbem diciť a Catone quæstore deuicta Sardiniæ prouincia: qua tempestate missi sunt ab Athenien sibus legati ad Senatum pop. Romani Diogenes Stoicus. Carneades Achademicus: & Critolaus peripatheticus. florente in Scena. M. Plauto: & in ciuitate. M. Catone oratore clarissimo. Deinceps insecuti sunt Statius Cecilius: Pacuuius: Accius & pub. Terẽtius. dicitur fuisse Ennius ingenio acri: & eruditione multiplici: ut qui domi forisq; docuerit. & cum græcam linguam oscamq; & latinã calleret: solitus est dicere sibi esse tria corda de quo multa scribuntur a Gellio in Acticis cõmentariis. Si quis est qui cognosse uelit: qualis & quantus uir. Q. Enni9 fuerit/ qua fide/ modestia/ comitate/ ingenio/ doctrina/ cultu/ ꝓbitate/ uixerit: legat illos uersus ex annali septimo: quos Aelius preconinus non minus ad ipsum auctorẽ Ennium existimauit referendos: quam ad Seruiliũ Geminũ: neq; defuerunt qui putarent. Q. Enniũ de se ipso & ingenio suo talia scripsisse. nos eo libentius carmen ascribemus. quoniã Gellius pari diligentia ediscendum asserebat. atq; præcepta quædam & optima decreta philosophorũ de ratione & officiis recte uiuendi.
Hocce locutus uocat: qui cum bene sæpe libenter.
Mensam: sermonesq; suos: rerumq; suarum
Comiter impartit: magna cum lapsa diei
Pars foret: e summis rebus: paruisq; regundis.
Parte fuisset de paruis: summisq; gerundis

Consilio induforo, lato, sanctoq; senatu.
Cui res audacter magnas: paruasq; iocumq;
Eloqueret: quæ tincta malis: & quæ bona dictu.
Euomeret: si quid uellet: tutoq; locaret.
Quo cum multa uolup. ac gaudia clamq; palamq;
Ingenium cui nulla malum sententia suadet.
Vt faceret facinus leuis: haud malus idem.
Doctus: fidelis: suauis: homo: facundus: suoq;
Intentus, atq; beatus, scitus, secunda loquens in
Tempore cõmodus, & uerborum uir paucorum.
Multa tenens antiqua, sepulta, & sæpe uetustas.
Quæ facit, & mores ueteresq; nouosq; tenentem.
Multorum ueterum leges, diuumq; hominumq;
Prudentem, qui multa loqui ue tacere ue possit.
Hunc inter pugnas compellat seruilius sic.

In auentino colle dicitur domum habuisse prope ædem Tutulinæ deæ, adeoq; tenui uictu & parcis sumptibus, uixisse uti contentus fuerit uni9 ancillæ ministerio. Inter amicos habuit. M. Catonem. C. Cethegum: & M. nobiliorem, quẽ secutus traditur. Cum consul in etholiam proficisceretur. Scipioni Africano ita coniunctus atq; carissimus fuit: ut inter præcipua fidei ac beniuolentiæ exempla relatum hoc sit a ueteribus. cõposuit per multa opera uario & multiplici carmine. Naʒ præter celeberrimos libros annalium. Satyras etiam Comediasq; & Tragedias scripsit. Annales eius. Q. Varginteius inter antiquos grammaticos nobilis magna celebritate certis diebus exposuit. Octauius quoq; Lãpadio eosdem libros diligentissime emendauit: ut in ueterum cõmentariis ad notatum est. Duodecimũ annalẽ addidit, cum septimũ, & sexagesimuʒ annum ageret: ut est auctor. M. Varro. Satyrarum libros scripsit quadratis uersibus, qui in magno precio habiti sunt. Citatur præterea Enni9 in his fabulis. hoc est in Thelepho, in Ambracia, Eumenidibus, Alcmeone, Andromacha, Thieste, Medea quam ex Euripide in latinũ conuertit. Itẽ in Phenice, in Telamone, Hecuba, Hectoris lustris, Achille Aristarchi, & Pãchratiastis, in Epicharmo, in Cresphonte. Idem in latinum sermoneʒ transtulit Poetam Euhemerum, qui de Diis græca oratione libros composuit: ut Cicero & alii ueteres testantur. T. Lucretius eundem Enniuʒ refert, primum fuisse apud latinos, qui coronam sibi ex Helicone assumpsit. quo loco Pythagoræ sñiam repetit de animæ Metamorphosi.

Ennius, ut noster cecinit, qui primus amæno
Detulit ex helicone per. Enni fronde coronam.

Per gentes Italas hominum: quæ clara clueret.

Silius Italicus centurionẽ fuisse Enniũ tradit in bello cõtra pænos: ac p/senti animo rem gessisse: ut in his uersibus declaratur.

Nota parum magni longo tradantur in æuo
Facta uiri. & meritum uati sacremus honorem.
Ennius antiqua Massapi ab origine Regis.
Miscebat primas acies: latiæq; superbum
Vitis adornabat dextram decus: hispida tellus
Miserunt Calabri. Rhudiæ genuere uetustæ.
Nunc Rhudiæ solo memorabile nomen alumno
Is prima in pugna uates: ut trhacius olim
Infestam bello quateret/cum Cynthius argo.
Spicula deposito rhodopeia pectore torsit.
Spectandum se se: non parua strage uirorum.
Fecerat: & dextræ gliscebat cædibus ardor.

Quintilianus Poetam Enniũ summopere cõmendat: pariq; ueneratio/ne colendũ atq; adorandum statuit: quã sacros uetustate lucos. in quib9 grandia & antiqua robora nõ tantam habent speciẽ: quantã religionem uixit ad extremã senectutem. cumq; morbo articulari teneretur. Eo in/grauescente septuagenario maior infata concessit. Sepultusq; tradit᷑ una in monumẽto. Cn. Scipionis uia appia intra primũ ab urbe miliariũ. ne q; desunt: qui dicãt ipsius Ennii ossa ex Ianiculo fuisse in patriã trãslata.

Fuit alter Ennius paulo posterior in officio artis grãmaticæ nobilis. q de metris scripsit. deq; augurandi disciplina libros reliquit: sed hoc dicem9 cõmodius. nunc illud carmẽ uulgatũ adiciemus de Poeta Ennio. quod equidẽ subdubitassem ab eo fuisse compositũ: nisi. M. Cicero pluribus locis ab ipso Ennio editum affirmaret.

Aspicite/o/ciues senis Ennii imaginis urnam.
Hic uestrum pinxit maxima facta patrum.
Nemo me lacrimis docoret: nec funera fletu.
Faxit/cur uolito uiuus per ora uirum.

.M. Plautus.

.M. Plautus patria Sarsinas fuit ex umbria. quod ipse de se insinu/at/in fabula Mostellaria. & alii ueteres tradunt. Constat eũ his tem/poribus Romæ uixisse: atq; in scæna præstitisse: quibus in ciuitate Pub. Scipio/Fuluius nobilior: & .M. Cato excellentes habiti sunt. Ingenio perurbano fuit: & maxime festiuo. quod cum alia multa indicãt. tum Co/mediæ ipsius plenæ iocunditatis ac leporũ. Relata sunt ab. A. Gellio com/plura in atticis noctibus de eruditione: & fabulis Plautinis ex auctoritate.

M. Varronis: qui Plautũ ait. Cum erogasset omnẽ pecuniã in scænicis ornamentis ad summã paupertatem fuisse redactum. Eaq; ratione in urbem rediisse: & operam pistori locasse ad uictum compandum his molis circũagendis: quas trusatiles uocant: Hieronymus manuales appellauit. Et cum aliquãdiu in pistrino uersaretur. Ibidem fabulas aliquot dicitur composuisse ut Saturionem & Addictum. M. Varro in libro de Plautinis comediis uerba hæc posuit: quæ adscribenda existimaui: ut a Gellio est obseruatum. Feruntur sub Plauti nomine Comediæ circiter. C. &. xxx. Sed homo eruditissimus Lælius. xxv. dũtaxat illius esse censuit. neq; dubium est quin ista etiam: quæ a Plauto scripta nõ sunt: ueterum poetarũ fuerint: ut. M. Accii C. Plautii. a quo dictæ sunt Plautianæ fabulæ: non' Plautinæ. Cæteru; cũ. xxv. a ueteribus cõnumerentur. M. Plauti comediæ. Sciendum est præter illas. xx (quæ a nostris grammaticis consensu omnium pro Plautinis habentur) tris a Gellio nominari. hoc est Boethiam: Neruulariã: Fretu;: Varro & Sex. Pompeius alias plures nuncupant: ut Artemonem: Friuolariã: Phagonem: Cestrionem atq; Astrabã. easq; inter Plautinas referunt. De Astraba tamen Gellius & Nonius dubitarũt. In fabulis suis secutus est græcos auctores: maxime Demophilũ: Philemonem: & Epicharmũ Siculum: ut Horatius Flaccus testatur. tantũq; scribendi elegantia & salibus uisus est præstitisse: ut Epius stolo affirmare non dubitauerit: Musas ipsas Plautino sermone fuisse locuturas: si latine loq uoluissent. quod a Fabio Quintiliano referẽ. Quo circa Gellius censor optimus omniũ scriptorum appellat eundem Plautũ parentem ac principem in omni latina elegantia. Vulcatius sedigitus: cum de ordine comicorum scribit post Cecilium collocauit Plautum: cæterisq; omnibus prætulit: nomen Plauti deductu; est a planitie pedum (ut est auctor Sex. Pompeius. prius enĩ. M. Plotus dicebatur. hinc semiplotia calciamenta dicta sunt. quibus in uenationibus uterẽtur: sed hac de re suo loco diximus. obiisse traditur paucis annis post. Q. Enniũ olympiade centesima. xlv. quantũ iacturæ factum sit in eius obitu: testat9 est idẽ Poeta his uersibus de se compositis.

Post q̃ est morte captus Plautu s
Comedia luget: Scæna est deserta.
Deinde risus: ludus: locusq; & numeri
Innumeri simul omẽs collacrimarunt.

Gn. Næuius.

Gn. Næuius Poeta comicus illustris est habitus. Campanus fuit: ut a Gellio traditur in Atticis noctibus. Vulcatius sedigitus post Cecilium & Plautum constituit illi tertium locũ. neq; Licinio tãtum. Sed Attilio: Terentio: atq; Turpilio præposuit. eo maxime tempore

in scena dicit̃ præstitisse fabulis ad populũ editis: quo. Sp. Carbilius cognomẽto Ruga primus Romæ de amicorũ sentẽtia diuortiũ cũ uxore fecit. qđ esset sterilis. iurauitq; apud censores uxorẽ se liberũ quærendorũ causa habere. Traditũ est ab antiquis scriptoribus Poetã Neuiũ stipendia fecisse bellis punicis. idq; ipsum testari Neuium eo carmine: quod a se scriptuʒ est de bello punico: qua in re: nec illud est omittendũ. quod cũ esset unicũ uolumen Neuii: Octauius lampadio grãmaticus excellẽs diuisit illud in septeʒ libros: ut alibi diligẽter exposuimus. Prisci eni grãmatici cõsueuerunt pro iudicio suo atq; eruditione oĩm scriptorũ opera percẽsere. auctoresq; ipsos aut numero eximere: aut in ordinẽ redigere. scripsit Neuius præter Punicũ bellũ Comedias ac Tragedias stilo imprimis erudito & graui: ut ueteres testantur. Comedias aliquot exẽplo græcorũ cõposuit probris: atq; maledicẽtia plenas. In qbus Romanæ ciuitatis principes acriter est insectatus: ut qui Metellũ consularẽ uirũ: & pu. Scipionẽ Affricanũ maledictis suis onerauerit. Sic enim de Scipione.

Etiam: qui res magnas manu sæpe gessit gloriose'
Cuius facta uiua nunc uigent. qui apud gentis solus
Præstat: eum suus pater cum pallio una ab amica abduxit.

Hinc factũ est: ut Poeta Neuius in uincula coniceret̃ a triũuiris propter immoderatã uerborũ petulantiã atq; mordacitatẽ: & cum aliquãdiu haberet̃ in custodiis: fabulas aliquot cõposuit. Paulo mox a tribunis plebis e carcere exemptꝰ est ea cõditione: ut delicta illa ac probra dilueret: q̃ contra Romanos ciues suis fabulis inseruerat. de quo scribunt̃ complura in Atticis cõmentariis: qui de Neuii fabulis agũt: citant illũ in Alceste in Aureolo: Lycurgo: Tripholo: Leõte: i Colace: Aegysto: Tereo: & Zenone. Terentius Varro in libris de latina lingua ad. M. Tulliũ plures alias pro Neuianis cõmemorat: ut Esionã: Clastidiũ: Dolũ: Demetriuʒ: Persas: Lãpadionẽ: Agedonẽ: Romulũ: Stigmatiã. Ab hoc Næuio multa mutuatꝰ ẽ Pu. Vergi. sicuti ab Ennio: Lucretio: Pacuuio & aliis: ut a Macrobio diligẽti studio ẽ obseruatũ. Obiisse tradit̃ uticæ: cũ factiõe nobiliũ ꝑcipueq; Metelli foret ex urbe eiectus: nũc epigrãma illđ uulgatuʒ referemus ab ipso Næuio de se compositũ. in quo Campana supbia merito ab antiquis culpata est.

Immortales: mortales: si foret fas flere'
Flerent diuæ Camenæ Næuium Poetam.
Itaq; postq̃ est orci traditus thesauro
Obliti sunt Romæ latina loquier lingua.

De. Q. Nouio: qui attellanarũ scriptor fuit: suo loco dicemꝰ. ne tã apte decipiant̃ nostri grãmatici: cũ Næuiũ hũc pro Nouio imperite accipiãt.

.M.Pacuuius.

.M.Pacuui9 ĩ scribẽdis tragediis nobil':hisdẽ ferme tp̃ib9 nat9 ẽ qb9 Cato q̃stori9 : & Metellus.clariores ĩ urbe hñtur. Quidã tradũt illũ fuisse ex brũdusio Calabriæ urbe.nepos fuit.Q.Ennii.qd Eusebi9: ac Pli.referũt.Romæq; uixit ĩ sũma claritate nois.Cõmendat̃ maxie illi9 ingeniũ: & natiua q̃dã facilitas ĩ capiẽdis liberalib9 disciplinis.neq; defuit illi studiũ pingẽdi.qd &.C.Pli.indicat.q Pacuuii poetæ opa ĩ magno honore a ueterib9 habita affirmat.eaq; in primis:q̃ in æde herculis foro boario pfecit.quo circa clariorẽ fecit eã artẽ in urbe pp gloriã scenæ.Idẽ Pacuui9 amplũ ac sonorũ dicẽdi gen9 secut9 ẽ:ut.M.Varro testat̃.Qd si durior alicubi ac ,ppe horrid9 habitus ẽ:id ip̃m tñ nõ uitio illius:s; tẽporũ ascribit̃:nã Fabi9 Quĩtilian9 apte asserit clarissimũ fuisse Pacuuiũ grauitate sñiarũ:uerborũ põdere:& auctoritate p̃sonarũ.in q̃ sñia &.M.Cicero fuit.q hũc ip̃m cæteris oibus in Tragedia facile præfert:carmẽq; illi9 magnope cõmendat.Grãmatici ueteres p multũ Pacuuio cõcesserũt.eiusq; fabulas cõplures enumerãt:in qbus nõ mediocrẽ laudẽ accepit:ut Peribeã:Hermionã:Athalantã: Ilionã:Antiopã:Teucrũ & Medeã.Citat̃ ẽt in Chryse:in Nyptris:in Paulo:in Horeste:in Armorũ iudicio.ex qua fabula decãtatũ carmẽ tradit̃ cũ ludi celebrarent̃ in funere Iulii Cæsaris.quo magis cõmiseratio: & inuidia excitaret̃ cõtra suos interfectores.Horati9 Flaccus in epistola ad Octauiu; Aug:cũ de antiqs poetis iudiciũ facit:in Pacuuio doctrinæ fama; locauit. Paulo senior fuit.L.Accio:& in hisdẽ ædib9(ut refert.M.Cicero: Pacuui9 atq; Accius fabulas docuerũt. Paucis qdẽ annis interpositis.uixit ad extremã senectutẽ:& ut seruatũ est in latinis annalibus:cum tedio senectutis:ac morbo detineret̃ tarentũ se cõtulit.ibiq; ,ppe Nonagenarius obiit.neq; sine maxima iactura studiorũ.Quantũ modestia uitæ:atq; uerecũdia præstiterit testis est hoc carmen.quod idẽ de se Pacuuius composuit.

Adolescens tam&si properas:hoc te saxum rogat.
Vt se aspicias:dein:quod scriptum est:legas.
Hic sunt Poetæ Pacuuii Marci sita ossa.
Hoc te uolebam nescius ne esses. Vale.

Statius Cæcilius.

Statius Cæcilius in Gallia natus est:ut creditur:& ob id Mediolanẽsem quidã dixerunt:quod ex annalibus Hieronymi acceperunt. Illud pro certo haberi debet:in urbe Roma eum uixisse:& in scribendis comediis principem locum tenuisse:ut a Vulcatio sedigito scriptũ est. qui hunc ipsum Cæcilium:non Terẽtio tantũ:& Plauto.Sed reliquis omnibus Comicis sine controuersia præposuit.M. Cicero in eadem sententia est.tantumq; Statio Cæcilio concedit:ut illius quidem carmen: ut constat

ſummis laudibꝰ proſequat̃. Fabius Quintilianꝰ (qui in omni antiqtate pu
blicus cenſor eſt habitus) tris maxĩe nominat in deſcribẽdis comediis. hoc
eſt. M. Plautũ. P. Terentiũ: & Statiũ Ceciliũ: uixit in ſumma familiaritate
cum Poeta Ennio: ut ab Euſebio refertur. Idẽ magnopere dilectus eſt a Te/
rentio: qui tantũ illius iudicio tribuit: ut ad Poetam Ceciliũ: ceu ad opti/
mum cenſorẽ ſuas fabulas referret. Enumerantur ſupra. xxx. Statii come/
diæ/a grãmaticis ueteribꝰ. neqꝫ togatas minore ſtudio cõpoſuit: quam pal/
liatas. unde ſingularẽ gratiam reportauit: iudicio eruditoruꝫ: in precio ma
gno fuerunt: Nauclerus: Syracuſæ: Pauſimachus: Hippobolymeus: Epi/
clerus: Cratinus: Plocius: Aſotus: Epheſtion: citat̃ etiã in ſubditiuo. In fal
lacia: in Andria: in Annalibus: in Feneratore: in Venatorio: in Vmbris: in
Obolo: in Synariſtoſis. quarũ partem a Menandro: Philemone & Apollo/
doro tranſtulit. neqꝫ defuerunt antiqui grãmatici: qui hunc Cecilium accu
ſauerint: quod in uertendis a Menandro fabulis. parum apte aut concinne
quædam tranſtulerit. Mortuus eſt ſequenti anno poſt obitum. Q. Ennii:
& iuxta Ianiculum ſepultus traditur. De Statio rhetore: qui toloſanꝰ fuit
ſuo loco ſcripſimus.

.L. Accius.

.L. Accius Poeta inter principes tragediarũ ſcriptores relatus eſt a
ueteribus. Paulo iunior fuit. M. Pacuuio. natus traditur parẽtibus
libertinis: Mancino & Serano Cos: Quidã ſcribunt fuiſſe illuꝫ re/
latum inter eos colonos: qui ex urbe ad oppidũ Piſaurum conceſſerũt. ubi
fundum ſuũ poſſedit: qui de ſuo nomine Accianus eſt appellatus. Ingenio
acri fuit: & in ſcribendis fabulis miro ſtudio incubuit. Notuꝫ eſt. quantum
ei conceſſerit Decius Brutus uir clariſſimus: cum uoluerit Accianis uerſibꝰ
templorum ac monumentorũ aditus exornari. quod a. M. Tullio refert̃.
Idem Accius cũ iter faceret in Aſiam. diuertit ad Poetam Pacuuiũ. qui ta/
renti agebat. cumqꝫ eo dies aliquot uerſatus eſt: & cum Atreuꝫ ſuam illi re/
citaret. Laudauit eam Pacuuius: & ſimul grandia inquit & ſonora eſſe: quæ
ab Accio ſcripta forent. uideri tamen ſibi duriuſcula: & ſubacida. quod
Accius quidẽ minime negauit. nec ſe inquit pænitere: quoniaꝫ idem ferme
ingeniis ſolet accidere/quod pomis. quæ enĩ dura admodũ & acerba naſcũ/
tur. paulatim mitia fiũt: atqꝫ perfectiora reddunt̃. quæ uieta gignuntur: &
mollia: nunq̃ ad uerã frugẽ & maturitatẽ perueniũt. Sic inquit Accius ſen
tiendũ eſt de hominũ ingeniis. Statura fuit admoduꝫ breui: ut a. C. Plinio
refertur: & ſi imaginem ſuam collocauit in æde camænarum prægran/
di forma. Citantur eiuſdem Accii fabulæ complures a noſtris gramma/
ticis: ut Pheniſſæ: Menalippus: Epigoni: Medea: Alcmeon: Promethe/
us: Philoctetes: Atreus: Neoptolemus. M. Cicero præcipue noĩat Brutũ

& argonautas: in qua Tragædia magnope laudatũ est illud carmẽ de argo/nαui quod admirabundus pastor refert: nos illud subiciemus: ut estimari facilius possit: de ingenio & doctrina Poetæ Accii.

Tanta Moles labitur.
Fremebunda exalto ingenti sonitu: & strepitu.
Prese undas uoluit uertices ui suscitat.
Ruit prolipsa pelagus respergit: profluit.
Ita dum interruptum credas nimbum uoluier.
Dum quod sublime uentis expulsum rapier
Saxum: aut procellis uel globosos turbines
Existere ictos undis concursantibus
Nisi quas terrestres pontus strages conciet.
Aut forte triton fuscina uerrens specus
Subter radices penitus undanti in freto:
Molem ex profundo Saxeam ad cœlum eruit:

Fuit inter alios & Accius labeo: cuius Iliadem Persius notauit: ceu impe ritum opus: & insaniæ plenũ. Sed alibi dicemus de Accio labeone.

Pub. Terentius.

.P. Terentius Poeta comicus carthaginẽsis patria fuit. Romã ꝓductus tradit̃, cũ in tenera ætate foret: qbus potissimũ bellis id acciderit parũ cõpertũ est: ut refert Aelius Donatus ex Fenestellæ cõmentariis. illud pro certo cõstat: eũ Romæ diligẽtia Terẽtii Lucani patroni accurate institutũ, atq; liberalibus disciplinis eruditũ. Cumq; facilitate ingenii & elegãtia in primis excelleret: breui cõsecutus est: ut a Terẽtio patrono esset manumissus. ꝑ ea tẽpora in scæna floruit: quibus præclari atq; egregii ciues Romæ habiti sunt. M. Marcellus Pub. Scipio. Q. Fabius maxim9: neq; desunt auctores, q scribãt eundẽ Terẽtiũ maxima familiaritate uixisse. Cũ pub. Scipione: &. C. Lælio. sæpeq; solitũ apud nobiliores ciuitatis cænitare: qua in re dum placere illis omni opa nititur. eorumq; commodis inseruire ad summam inopiam traditur redactus. Statium præterea cæcilium: qui scribendis comediis excelluit: magna diligentia obseruauit. eiq; suas fabulas more ueterum recitare consueuit. Comedias vi. composuit. easq; ab Apollodoro & Menandro Poetis græcis in sermonem latinum conuertit. tanta sermonis elegantia & proprietate: ut eruditorum iudicio nihil perfectius: aut absolutius in eo scribendi genere habitum sit apud latinos. Secutus est in his. Q. Ennium. M. Plautum: & Næuium: ut ipse testatur, cum suis calumpniatoribus respondet. Phormionem & Eyram ab Apollodoro transtulit: reliquas quattuor a Menandro. Aelius Donatus, qui complura diligentissime de hoc Poeta scribit: cum alia multa in eo cõ/

mendat. Tum præcipuum dicit/quod in scribendis fabulis ea arte usus est: ut & morem antiquum retinuerit: & ita temperauit affectus ut neq; ad tragicam magnitudinem intumescat: neq; abiciatur ad historicam: quod minime factum est inquit a Plauto/ Afranio/ & cæteris comediarū scriptorib9 M. Cicero in epistola ad. T. Atticum refert. P. Terentium esse optimum auctorem latinitatis. eiusq; fabulas multos existimasse propter elegantiam sermonis a. C. Lælio scriptas. quam opinionē idem Terētius maxime uidetur confirmasse. quo magis calūpniatores suos in odium traheret. Sic enim refert in Adelphis fabula sub persona prologi.

Quod illi maledictum uehemens existimant.
Eam laudem ducit maximam. cum illis placet.
Qui uobis uniuersis/& populo placent.
Quorum opera in bello/in otio/in negotio
Quisq; tempore usus est sine superbia

Horatius Flaccus ueterum poetaruʒ optimus censor in Cæcilio grauitatem: in Terentio artem constituit/qua inter cæteros comicos mirifice excelluit. quod & Quintilianus uidetur sentire in libris ad Marcelluʒ Victorium. Sed idem tamen inquit maiorem gratiā habuisset: si intra trimetros constitisset. Ausonius quoq; Vergiliū Homero/Terentium Menandro adiungit. eiq; elegantiā latini sermonis præcipue tribuit.

Tu quoq; qui latium lecto sermone Terenti.
Comis & astricto percurris pulpita socco.

Traditum est illum post editas aliquot Romæ fabulas in græciam adnauigasse: quo facili9 disciplinas græcorū atq; instituta percipet. plurimasq; fabulas a Poeta Menādro in latinū cōuertisse. quæ facto naufragio perierūt. De obitu illius uaria scribunt auctores. in arcadia obiisse cum alii plures testant̄. Tum poeta Ausonius ob nimiū dolorē amissarū fabularuʒ. quas ipse naui præmiserat. De forma illius atq; effigie referunt̄ complura ab Aelio donato: q eiusdē Comedias magna eruditione interpretatus est. Argumēta illa quæ Terentianis fabulis præponunt̄: a Sulpitio Apollinari illustri grāmatico cōposita sunt. quod cuʒ aliis multis argumētis: tū maxīe antiqtate Codicū ꝓbari pōt. in qb9 nomē Sulpitii legit̄.

.C. Lucilius.

.C. Lucilius Satyrarum scriptor hisdem prope temporibus floruit. quibus Poeta Accius Sex. Turpilius & Statius cæcilius in Scæna celebres habiti sunt. ex arunca urbe Ausoniæ fuit. quo circa alumnus aruncæ uocatus est a Iunio Iuuenale. parentes habuit satis nobiles: & ut quidam Grammatici tradunt: fuit auunculus. Gneo. Pompeio. Illud in primis manifestum est/fuisse Lucilium ingenio acerrimo:

& in scribendis uersibus festiuo & urbano. Amicos habuit. Q. Actam Poetam Comicum Albutium: Lapathum: Albinum & C. Persium (qui est appellatus ab antiquis doctissimus) ad quos etiam scribere consueuit. Preter alios omnes. Q. Philocomum familiarissime coluit. Idem Lucilius primꝰ cœpit scribere Satyras: maximeq; insectatus est Rutilium Lupum: Carbonem. L. Tubulum: & alios plures quorũ scelera atq; flagitia ferre æquo animo non poterat. Fuit enim Lucilius optimis moribus & alienæ iniquitatis acerrimus accusator. Satyrarũ libros supra. xxx. composuit: uti Varro & alii grãmatici ostendunt. neq; me præterit. Q. Philocomũ & Leliuz Archelaum fuisse auctores: ut Lucilii Satyræ in libros referrentur. quod a Suetonio scribitur. Nam grãmatici ueteres censoria uirgula utebãtur. poetarũq; carmen in libros diuidebant: ut. C. Octauius Neuii opus de bello punico. &. Q. Varguntei9 Ennianos annales. Horatius Flaccꝰ lutulentũ uocat Lucilium: & in scribendis carminibus incompositũ. qua in re magni auctores ab eo dissentiunt. præcipueq; Gellius & Fab. Quintilianꝰ: cuius uerba subiciemus. Satyra quidem tota nostra est: in qua primus insignẽ laudem adeptus est poeta Lucilius, qui quosdaz ita deditos sibi habet amatores: ut eũ non eiusdem modo operis auctoribus. Sed omnibus Poetis præferre nõ dubitent. ego q̃tum ab illis: tantũ ab Horatio dissentio. qui Lucilium fluere lutulenter: & esse aliquid quod tollere possis: putat. nam eruditio in eo mira: libertasq; & acerbitas: & abunde salis. Hadrianus Impator eundem Lucilium omnibus Poetis præponebat: qui Satyram scripsissent. Metrophanem seruũ habuit: cuius fidem atq; industriã in Satyris comendauit. Mortuus est in urbe Neapolim eodẽ prope anno: quo Furius Bibaculus natalem habuit. neq; desunt auctores qui scribant publico funere Luciliũ fuisse elatum. Cum annũ ætatis sextũ: & quadragesimũ impleuisset.

Sex. Turpilius.

Sex. Turpilius Poeta comicus ingenio facili fuit: & in fabulis componendis idoneo. quo circa tantũ nominis consecutus est in scena ut comediæ Turpilianæ magnopere probatæ sint a Romanis ciuibus. Inuenio apud ueteres grãmaticos hũc Turpiliũ: sũma beniuolẽtia cõiunctũ fuisse. Pu. Terẽtio: & ĩ hisdẽ ludis utriusq; fabulas aliqñ actas. Vulca. Sedigitꝰ septimũ locũ Turpilio dedit ĩter comicos Poetas. eũq; Luscio Q. Ennio & Trabeæ ꝑponit. Noniꝰ Marcellꝰ in cõmẽtariis ad filiũ. xv. Comedias noĩat quæ a Turpilio cõpositæ fuerũt. In q̃bus legẽdis atq; obseruãdis diligẽtiã suã atq; studiũ ꝓbat. Citat̃ ĩ philopatro: in lẽnis: in demetrio: in bethonibꝰ: in pedis: in epiclero: in canephoro: in trasilione: in demiurgo Ecyra paraterusa & Leucadia. Lyndia quoq; in magno ꝑcio habita est a grãmaticis in qua cõmẽdãtur præcipue hi senarii de officio & ratione uiuẽdi.

Profecto: ut quisq; omnino contētus fuit
Ita fortunatam uitam duxit maxume
Vt Philosophi aiunt isti: quid uis sat est.

Auctores sunt qui referant hunc Turpiliū ad extremam pene ætatem accessisse: & in sinuessana Vrbe periisse hisdem pene temporibus quib9 Furius Bibaculus natalem suum habuerit.

Gn. Matius.

Gn. Matius mimorū scriptor in magno precio habitus est: quod cum alii plures. Tū. A. Gellius testatur in Acticis cōmentariis. Ingenio fuit elegāti & facili. In suis autē mimis quos uocauit mimiambos: uerba quædā noua & perlepida posuit: ut grāmatici obseruarūt. Iulianus Rhetor uir multiplici eruditione ornatus per multum delectat9 traditur Matianis fabulis. propter natiuū quendā leporem: & mirificam illorum suauitatem: maximeq; hos uersus cōmendabat.

Iam tonsiles tapetes ebrii fuco.
Quos concha purpura imbuens uenenauit.
&item
Sinu amicam reficere frigidam caldo.
Columbatim labra conserens labris.
Quapropter edulcare conuenit uitam
Curasq; acerbas sensibus gubernare.

Idem Matius: ut quidam existimant: cōposuit opus exametris uersibus quod inscriptum est de Iliade. Cuius carmen. M. Varro & alii grāmatici quādoq; citant. Sed hac in re parum consentiunt ueteres auctores. Maurus Terentianus de Poeta Matio facit mētionē: eiusq; mimiambos ut elegantes: & lepidos celebrat. Fuit alter Matius Romanus ciuis: & amicitia Octauii Cæsaris nobilis: qui primus Tonsilia nemora excogitauit.

L. Afranius.

L. Afranius Poeta comicus hisdem ferme tēporib9 in Vrbe claruit quibus Poeta Terentius & Sex. Cecilius in seniū uergebant. Vulcatius Sedigitus Afraniū hūc non numerat inter cæteros comicos. operā suam atq; diligētiam posuit in togatis fabulis componendis. Sunt enim togatæ illæ in qbus de rebus Romanis ageretur a toga denominatæ: In his primum locum obtinuit: ut a ueteribus traditur. Menandrū Poetā precipue imitatus est: stilo & orationis caractere: quo circa sic Horatius in Epistola ad Octauium Aug.

Dicitur Afrani toga conuenisse Menandro.

Furius Albinus & Macrobius asserunt Afranium ipsū per multa a Menandro sumpsisse: quod ille etiā libere atq; ingenue professus est: ut om

nibus aperte demonstrant: q̃ modestus: atq; ingenuus foret. itaq; in compitalibus ita respondet suis obtrectatoribus.

Fateor sumpsi non a Menandro modo.
Sed ut quisq; habuit: quod conueniret mihi.
Quod meum posse melius facere credidi.

Cumq; ingenio ac salibus excelleret: sententias passim: & acute dicta: inserebat suis fabulis: non sine summa elegantia: & mirifica uenustate. qđ cum alii multi: tum. M. Cicero testatus est. Culpatur a Quintiliano Afranius: quod in suis argumentis amores proprios Paulo impudentius uulgauerit. In togatis inquit excellit Afranius. utinamq; non inquinasset argumenta puerorũ fedis amoribus mores suos fassus. A. Gellius p multum Afranio tribuit: præcipueq; illud carmen putauit cõmendandum: in quo de sapientia sic loquitur.

Vsus me genuit: mater peperit memoria
Sophiam me grai uocant: uos sapientiam.

Citatur ide; Afranius per sæpe ab antiquis grãmaticis: in Augure: in Cõsobrinis: in Cinerario: in Cõpitalibus: in Brũdusinis: in Fratrib⁹: in Homine: in Incẽdio: in Emãcipato: ĩ Prodito: in Patella: in Rosa: in suspecta: in sella: in Talione de obitu ipsius nihil apud ueteres legimus.

Fabius Dorsennus.

Abius Dorsennus inter Comicos poetas relatus est ab antiquis auctoribus. Vulcati⁹ sedigitus (qui de poetis scripsit) minime hũc nominat. quo circa uerisimile est. minus nobilem fuisse habitum. Horatius in epistola ad Cæsarẽ Aaugustũ: cu; de comedia disserit: de Plauto: & Dorsenno agit: eorumq; fabulas satis celebres in scænis demonstrat. Sic enim de Dorsenno.

Quantus enim Dorsennus edacibus in parasitis
Quam non astricto percurrat pulpita socco
Gestit enim nummum in loculos demittere posthac
Securus cadat: an recto stet fabula talo.

Idem Dorsennus a Plinio cõmendatur in comedia acharistione: quo loco uersiculos eius affert. Festus quoq; Pompeius Afranium & Dorsennum poetas citat. cu; de temeto loquitur. & hunc senariũ lepidissimu; Dorsenni repetit.

Sequimini præminaciæ. sequimini temeti timor

Hic est ille Fabius Dorsennus (quantũ existimare possumus) In cui⁹ monumẽto carmẽ hoc legebatur: ut ab Anneo Seneca relatum est.

Hospes resiste: & philosophiam Dorsenni lege

In nummis p̃terea uetusti æris ita legitur DORSEN. P. cũ effigie barba-

ta: ut Prisci illi Romani fuerunt.

.M. Attilius.

.M. Attilius in scribendis tragediis nobilis habitus est: iudicio ueterum. M. Cicero sic eum nominat: ut Poetam durissimũ: cuĩ scribit ad Pomponiũ Atticum. Fabius Quintilian9 Pacuuiũ & Acciũ enumerauit: qui in tragedia excelluissent: de Attilio omisit. Constat hunc secutum fuisse Poetam Sophoclem: & aliquot fabulas in latinum conuertisse. in quibus duriorem se præstitit: ob eamq; rationem a Licinio: scriptor ferreus uocatus est: ut testatur. M. Cicero. quo loco de electra illius fabula meminit in libris de finibus. Relatum præterea est. In ludis. C. Cæsaris: q̃dam fuisse cantata ad miseratione illius cædis contra interfectores: & ex Pacuuio in armorum iudicio: & ex Attilio ĩ Electra. Et si apud Suetoniũ grã matici nostri decepti sunt: cum paulo imprudẽtius Accius pro Attilio scripserint. Vulcatius sedigitus Attilium Poetam refert inter Comicos nobiles. eumq; post Næuium & Liciniũ collocat. quidam existimarunt eundẽ esse: mihi parum adhuc compertuĩ est. in tanta rerum obscuritate: de obitu & moribus illius nihil aliud legimus in ueterum monumentis.

.Q. Trabeas.

.Q. Trabeas comediæ auctor: in ordine Comicorum relatus est a Vulcatio sedigito. Locum octauũ obtinuit post Terentiuĩ & Turpilium: de quibus cõmode diximus. mẽtio de hoc Trabea fit a ueteribus grãmaticis: q psæpe citant eius fabulas. M. Cicero minime dubitauit cõmendare eundem Trabeam. carmẽq; illius locis multis referre. Sunt qui credant: in scribendis togatis præstitisse. quod & Sex. Pompeius demõ strat. Laudantur a. M. Tullio hi uersus Trabeæ. In quibus credulitas amãtis: ac nimia gestientis animi letitia lepide & eleganter describitur.

Læna delinita argẽto: nutum obseruabit meum
Quid uelim: quid studeam: aduenĩens digito ĩ mpellam ianuam
Fores patebunt: de improuiso Chrisis ubi me aspexerit
Alacris obuiam mihi ueniet: cõplexum exoptans meum.
Mihi se dedet: fortunam ipsam: anteibo fortunis meis.

Ex his colligitur: quantũ salis: atq; urbanitatis in Poeta Trabea fuerit.

.G. Aquilius.

.Gn. Aquilius in scribẽdis comediis nõ ignobilis habitus est: ut testatur. M. Varro. Vulcatius sedigitus nullã mentionẽ de hoc Aqlio fecit: in his uersibus: qui de Comicis Poetis leguntur. quo circa existimandũ est: illius fabulas: nõ fuisse in magno admodũ precio. Relatum est ab antiquis grammaticis: Comedias aliquot Plauti: falso inscriptas Aquilio: sicuti Boethiã: de qua idẽ Varro parũ constanter disseruit: si Gel-

lii cõmentarios paulo diligentius legamus. Illud affirmatur de Aquilio: cum plærasq; fabulas a Menandro Poeta transtulisse. quod & Pu. Terenti9 & Sex. Cecilius factitarunt. De. C. Aquilio diximus alibi: qui iurisperitus fuit. ac formulas de dolo malo protulit: in quibus de simulatione: & dissimulatione ageretur.

.C. Licinius Imbrex.

C. Licinius Imbrex inter eos Poetas refertur: qui Comedias scripserunt: Vulcatius sedigitus (cum de Comicis scriptoribus iudicium facit) Licinio multum tribuit. eumq; non Attilio tantũ & Ennio præposuit. Sed Turpilio atq; Terentio. grãmatici ueteres citant aliquot Licinii comedias: ut Næuiam & Næeram. de qua Gellius in Atticis noctibus scribit. quo loco de comprecationibus deorum disserit. afferuntur hi uersus ex Næera Licinii.

Nolo ego Næeram te uocent: sed Nerienem
Cum quidem marti es in connubium data.

Sex. quoq; Pompeius ita Licinium nominat: ut Poetaʒ maxime lepidũ: atq; urbanum. Hæc sunt fere: quæ apud ueteres de Poeta Licinio obseruauimus.

:Q. Nouius.

:Q. Nouius attellanaruʒ scriptor illustris est habitus. grammatici ueteres: cum de ipsius ingenio & doctrina disserunt: per multuʒ illi concedunt. Aurelius Macrobius probatissimuʒ Poetam hunc uocat inter eos auctores: qui Attellanias fabulas ædiderũt. qua in re post Nouium inquit Pomponius atq; Mõmius præclari habentur. Scripsit Nouius complures Comedias: in quibus magnopere probauit ingeniũ suuʒ atq; urbanitatem. Citatur maxime in his fabulis hoc est: In Fullonico: in Exodio in Virgine prægnante: in Pedio: i Dotata: in Gallinaria: in Geminis: in Partu. de quibus multa leguntur in cõmentariis Nonii Marcelli. & si pro Nouio quandoq; Gn. Næuium temere scriptũ est. Hæc sunt quæ de Poeta Nouio adnotauimus. de obitu illius: nihil apud antiquos auctores legimus.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI SECVNDI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

N priore libro Cosme Pontifex Arretine eos Poetas complexi sumus: qui rudi adhuc Roma, populo: & armis occupato magna diligentia conati sunt ciues suos instruere: fabulisq; æditis illorum ingenia delectare. Nam ciuitas ipsa Imperio aucto & rebus prospere gestis incredibile dictu est: quã breui tempore in omni studiorũ genere profecerit. adeo ualet humanum ingenium in præclaris etiam institutis: ubi illud ualde intenderis. In hoc libro eos relaturi sumus: qui plura indies ac meliora scripserunt apud latinos, accedemusq; ad ætatem Pub. Vergilii: ne quid desiderari ab aliquo possit in opere instituto percẽsendi ueteres Poetas. mihi enim diligenter intuenti studia hæc nostra: & antiquoruʒ disciplinas animo repetenti necessarium præcipue uidetur: ea in re maxime laborem ponere: qua me ipsum instruere possim: & aliorum præterea ingenia excitare. his præsertim temporibus: quibus paucissimi omnino reperiuntur. qui intenti admodũ sunt in hoc egregio ac liberali officio litteraruʒ. Tu uero ita accurate ac diligenter (ut uideo) aduigilas ut unus propemodum in ciuitate nostra habearis. qui sollerti animo consistas in præsidio bonarum litteraum. putesq; in tantis Italiæ fluctuantis periculis minime deserendum tibi tam insigne atq; optimum institutũ. quo possis familiam tuã exemplis illustribus ornare. ac perpetuis tuarum uigiliarũ monumentis immortalẽ statuere. Sed alias de re hac agetur cõmodius. Interim accedemus ad. T. Lucretium. qui de rerum natura primus apud latinos diligenter atq; erudite carmen composuit.

T. Lucretius Charus.

T. Lucretius Charus ex Lucretiorum familia natus creditur. quæ Romæ insignis: & peruetusta habita est. paulo antiquior fuit Terentio Varrone. &. M. Tullio: ut quidam scripserunt. quod ẽ obseruatum diligenter. quoniã in his Annalibus (quos a græcis habemus) cõplura falso exposita sunt. contraq; rationẽ temporum peruerse signata. Ingenio summo traditur fuisse: & in scribendis carminibus maxime excitato solebat enim per interualla temporum ad carmen accedere non sine quodam animi furore: ut ueteres auctores ostendunt. hinc illud Statii.

Et docti furor arduus Lucreti.

Fabius Quintilianus (cum de latinis Poetis disserit) Aemilium Macrũ:

&.T.Lucretium præstare elegantia testatur. Sed ipsius Lucretii camẽ multum difficultatis retinere: quæ res non modo propter ipsam materiam illi contigit. Sed etiam propter egestatem linguæ: & rerum nouitatem: ut ille inquit. Scripsit libros sex de rerum natura. in quibus Epicuri doctrinam & Empedoclem Poetam secutus est. cuius carmen atq; ingeniũ uehemẽter admiratur. neq; desunt qui scribãt: Fuisse Lucretii opus. A.M. Tullio emẽdatum. quo circa uerisimile est: propter importunum obitũ ab eo imperfectum atq; inemendatum relictum. Q. frater plurimum Lucretii uersibus cõcessit: & in eius opere multũ esse artis: atq; ingenii refert. neq; mirari oportet. Si Lucretii uersus duriores interdum uidẽtur & quasi orationi solutæ similes. fuit hoc proprium illis temporibus: ut optime testatur apud Macrobium Furius Albinus. Cuius uerba hæc sunt. nemo debet antiquiores Poetas ea ratione uiliores putare. quod eorum uersus nobis scabri uidẽt. Ille enim stilus maxime tum placebat. diuq; laborauit ætas secuta: ut magis huic molliori stilo acquiesceret. Itaq; minime defuerunt Impantibus ẽt Vespasianis. qui Lucretium pro Vergilio: & Lucilium pro Horatio legerent. Idem Lucretius misit suũ opus ad. C. Memmiũ. L. Memmii filium. qui a deuicta Achaia cognomen accepit: & urbem Corinthũ diruit. signisq; ac tabulis spoliauit. non me præterit alios in hoc dissentire. Sed hi quidẽ dum parum diligenter temporum rationẽ obseruant. facile refelli possunt Pub. Vergilius non modo uerba aliquot accepit ex poematis Lucretii. Sed locos pene integros ab eo transtulit. quod & grãmatici ueteres accurate notarunt. de hoc autem Lucretii opere illud a Pub. Ouidio scribitur.

Carmina sublimis tum sunt peritura Lucretï
Exitio terras cum dabit una dies.

Periit ætate integra: cum paucos annos supra. xl. impleuisset. Eusebius tradit: tanto eum furore percitum fuisse assumpto amatorio poculo: ut propria manu se interfecerit: quo tempore (ut quidam testantẽ) Pu. Vergilius uirilem togam assumpsit. Gn. Pompeio &. M. Licinio Crasso iterum Cos. Inter alios ueteres nominatur Lucretius Poeta Comicus: ut a Fulgentio relatum est in cõmentario de priscis uerbis.

L. Pomponius Bononiensis:

.L. Pomponius Atellanarum scriptor. hisdem ferme temporibus in urbe præstitit: quibus Laberius: Publius: & Iulius Calidius: ut in latinis Annalibus relatum est. Eusebius & alii Bononiensez hũc faciunt. ingenio perurbano dicitur fuisse: & in notandis hominum moribus maxime festiuo. Sunt enim Atellanæ fabulæ ab Atella urbe appellatæ In quibus Poetæ ueteres solebant uarios iocos atq; sales uernili quadaz di-

cacitate admittere. De his Pomponii Atellanis. M. Cicero: & Anneus Seneca pluribus locis meminerunt. Ingeniumq; Pomponii uehementer commendant. Nonius Marcellus magna diligentia obseruauit has Pomponii fabulas. quod ipsum colligitur ex illius commentariis in quibus supra triginta eius Comedias nominat. Citatur Pomponius sæpe ab antiquis grammaticis: in Aleonibus: in Prostibulo: in Pannuceatis: in Nuptiis: in Porcaria: in Priuigno: in Piscatoribus: in Ergastulo: in Patruo: in Asina: in Rustico: in Dotata: in Decuma Fullonis: in Precone posteriore: in Buccone: in Macchis Geminis: in Verre egroto: in Pistore: in Syris: in Medico: in Maiali in Sarculario: in Augure: in Petitore: in Annulo posteriore: in Præfecto: in Arista: in Hirnea: in Porcetra. Itidem in Marsupio: in Aeditumo: in Auctorato: in Satyra: & in Gallis transalpinis. Gellius prætérea: & Priscian9 de Attellanis Pomponii sæpe agunt. pluresq; uersiculos afferunt: ex quibus intelligi potest. quãtum præstiterit: gratia & salibus. De Pomponio secundo (qui fuit scriptor Tragediarum: & clarissimus ciuis) suo loco dicemus.

Decius Laberius.

D Ecius Laberius eques Romanus fuit: & in secunda dignitate: quãdiu uixit se continuit. studium atq; operam posuit in scribendis mimis: qua in re non mediocrem laudem consecutus est iudicio. M. Tullii: & aliorum. moribus præclaris: & ingenio urbano fuit. libertate tanta in accusandis uitiis: ut libertatis nomen excederet. quo nomine. C. Cæsar magnopere commotus est: neq; predicare destitit acceptiores sibi esse Publii mimos quam Laberii. Traditum est a Sulpitio Apollinare: & Gellio in Atticis commentariis Laberium ipsum in suis fabulis quæpiam posuisse paulo duriora: ac minus latina: & ob id a quibusdam Criticis in ordinem coactum. Ssd Macrobius & Anneus Seneca Plurimum Laberio concedunt. quod in suis mimis non minus sententiarum: quam lepidatis foret. quod ipsum testari possent ea carmina: quæ a nostris grammaticis referuntur. Nonius Marcellus & alii ueteres maxima diligentia Poetam Laberium obseruarunt. Eumq; citant sæpissime in his mimis hoc est: in Virgine: in Gemellis: in Necromantia: in Compitalibus: in Lacu Auerno: in Aquis calidis: in Compitalibus: in Coloratore: in Catulario: in Sororibus: in Tusco: in Cropio: in Nuptiis: in Gallis: in Cacomenone: in Saturnalibus: in Alexandrea: in Ephebo. Idem Laberius mimos suos ægit in maxima celebritate: donatusq; est amplissimis præmiis. ac iure sedendi in quattuordecim gradus. Proindeq; factus nobilior aucta dignitate roga

tus est a . C . Cæsare: & perhumaniter inuitatus: ut in scænam prodire uellet: & mimos ipse agere . quos tum assidue componebat: qua in re Laberi9 necessario se coactum respondit: nihil tãto uiro denegare . cui & ipsi dii omnia tribuissent. Sed hoc iudicari melius poterit ex ipsis Laberii uersibus . quos in fabulæ prologo inseruit . nos hoc loco illos adiciemus: ut facili9 extimari possit: quantũ iacturæ fecimus in Laberianis mimis.

Necessitas: cuius cursus transuerti impetum
Voluerunt multi effugere: pauci potuerunt.
Quo me detrusit pene extremis sensibus
Quem nulla ambitio: nulla unq̃ largitio
Nullus timor: uis nulla . nulla auctoritas
Mnuere potuit in iuuenta de statu
Ecce in senecta ut facile labefecit loco
Viri excellentis mente clemente edita
Summissa placide blandiloquens oratio.
Etenim ipsi dii negare: cui nil potuerunt
Hominem me negare quis posset pati .
Ergo bis trigenis annis actis sine nota
Eques Romanus Lare egressus meo: domum
Reuertar mimus . nimirum hoc die
Vno plus uixi mihi: q̃ uiuendum fuit .
Fortuna immoderata in bono æq; atq; in malo
Si tibi erat libitum litterarum laudibus
Floris cacumen nostræ famæ frangere .
Cur cum uigebam membris præuiridantibus
Satis facere populo: & tali cum poteram uiro
Non flexibilem me concuruasti: ut carperes
Nunc me deicis . quo quid ad scænam affero .
Decorem formæ . an dignitatem corporis.
Animi uirtutem: an uocis iocundæ sonum
Vt hedera serpens uires arboreas necat
Ita uetustas amplexu annorum necat
Sepulchris similis nihil nisi nomen retineo.

Qui uersus a Laberio ipso sub persona Syri pronũciati sunt . Cumq; inter agendum quasi cæsus ab hero . exclamaret: iniecit hunc Senarium.

Porro Quirites libertatem perdidimus.

Et paulo post adiecit

Necesse est: multos timeat: que multi timent.

In quo notari Cæsarem populus Roma. existimauit coniectis in eum oculis. hinc Cæsar palmam transtulit ad Poetam Publium. qui in eadem scæna mimum agebat. Laberium uero donauit annulo aureo : quingentis .HS. additis. Tum Laberius perspecto ingenio Cæsaris in sequenti commissione interiecit hos uersus.

Non possunt primi esse omnes omni tempore
Summum ad gradum cum claritatis Veneris
Consistes ægre: citiusq; q̃ ascendis decidas.
Cæcidi ego: cadet qui sequitur: laus est publica.

Ad extremam senectutem accessit: corpore ualido : & sensibus integris. deobitu nihil hactenus legimus.

.Q. Catulus.

.Q. Catulus ex catulorum familia illustri natus: ingenio præclaro fuit: & ad carmen faciendum mire accõmodato. Dilectus maxime est a. C. Cotta: &. L. Crasso propter elegantiam ingenii: & morum suauitatem. Idem Catulus tam uenuste atq; egregie lusit epigrammata: ut ab antiquis auctoribus relatum sit : nihil apud latinos aut græcos legi posse mundius pressius: aut uenustius. Q. Catuli epigrammatis. Traditum est fuisse illum facili animo & procliui ad amores ac delitias. Itaq; Roscium Gallum præcipue dilexit: qui tum adolescens eleganti forma : & indole optima florebat. Et si oculos peruersos habuit: ut. M. Cicero: & Diomedes grammaticus testantur. Epigramma. Q. Catuli celebratu3 est a. M. Tullio de forma Roscii: quod apponemus.

Constiteram exorientem auroram forte salutans
Cum subito a læua Roscius exoritur.
Pace mihi liceat cælestes dicere uestra
Mortalis uisus pulchrior esse Deo.

Laudatur & illud maximis laudibus: quod ad Theotimum scribit : ut relatum est in commentariis Atticis:

Aufugit mi animus: credo ut solet ad Theotimum
Deuenit: sic est: perfugium illud habet.
Quid si non interdissem: ne illum fugitiuum
Mitteret ad se intro: sed magis eiceret.
Ibimus quæsitum: utrum ne ipsi teneamur.
Formido: quid agam: da Venus consilium

Hic est ille. Q. Catulus. qui cũ Mario cõsule familiariter uixit: & a. M.

Tullio magnopere laudatus est: quod Archiam Licinium: & amare: & probare posset de. Q. Catulo uiro censorio (qui dedicauit capitolium) dicetur a nobis commodius.

.Q. Atta.

.Q. Atta togatarum scriptor habitus est: & in his componēdis magnopere a quibusdam cōmendatur. Sunt qui referant eundem Romæ uersatum his temporibus fuisse: quibus Pomponius Bononiēsis in scæna floruit: & Plotius Gallus in tradendis præceptis rhetorices præstitit. Horatius flaccus in ea epistola (qua loquitur de latinis Poetis) uidetͬ Attæ fabulas notare. indignasq; existimare: ut a Romanis ciuibus tanto studio. atq; attentione audirentur.

Recte nec ne crocum: floresq; perambulet Attæ
Fabula: si dubitē: clament periisse pudorem
Cuncti pene patres: ea cum reprehendere coner:
Quæ grauis Aesopus. quæ doctus Roscius ægit.

Citantur sæpe a latinis grāmaticis comediæ. Q. Attæ. quo circa uerisimile est in magno precio illas fuisse habitas. Gellius quidem & alii citant eū in Cōciliatore: in Aedilibus: in Tyrone proficiscente. traditu3 est cognomen Attæ illis esse impositum: qui eo uitio pedum laborant: ut uideantur magis īniti plantis: q̄ libere ambulare. Isidorus nominat Attam in Satyris. quo loco de cæreis & graphiis differit. Sed parum mihi cōpertu3 an ad hunc ipsum referri oporteat. Seruatū est in latinis annalibus Attam Romæ periisse. & in uia prænestina sepultum. secūdo ab urbe miliario.

Publius Syrus.

Vblius natione Syrus in scribendis mimis operam posuit. ac in magno precio his temporibus habitus est. quibus. M. Cicero: & Nigidius Figulus perierunt: ut in latinis annalibus notatum. Idem Publius (ut scribit Macrobius) cum puer deduceretur ad patronum domini facile illum promeruit: cum gratia & decore formæ. tum salibus atq; ingenio. quibus rationibus factum est: ut a domino manumissus esset: & maiori diligentia: quam antea disciplinis liberalibus eruditus. breuiq; tantū profecit: ut in fabulis componendis magnam nominis celebritatem si adeptus referuntur ab Auieno dicteria quædam Publii: in quibus mira festiuitas. atq; incredibilis comitas apparet. Iulius Cæsar palam professus est sibi acceptiores fuisse Publii mimos: q̄ Laberii pp sniarū grauitatē atq; singularē elegātiā. quo circa ꝑlatus illi ē. & ī scæna uictor ꝓnūciat⁹. Cassi⁹ quoq; Seuer⁹ tantū cōcedebat Publianis mimis: ut ei⁹ carmē disertissimū uocaret. neq; illud omittēdū ē: qđ idē Publi⁹ in ludis Cæsaris oēs illos lōge sup̄auit. q car mē ī scænā attulerit. ī quorū nūero Dec. Laberi⁹ fuit. nos hoc loco uersicłos

aliquot referemus ex illius mimis: qui ab antiquis auctoribus in sũmo precio habiti sunt. & perinde accepti: ac sententiæ quædam ex intimis philosophiæ adytis. quod ad uitæ officia: morũq; ꝓbitatẽ maxĩe ꝑtinere uideant̃.

Tam deest auaro: quod habet: quam quod non habet.
Desunt luxuriæ multa: auaritiæ omnia
O uita misero longa: fælicibus breuis.
Pars beneficii est, quod petitur: si belle neges.
Beneficium dando accepit: qui digno dedit
Cui plus licet: q̃ par est. plus uult: q̃ licet.
Alienum est omne: quicquid optando uenit:
Feras: non culpes: quod uitari non potest.
Furor fit læsa sæpius patientia
Malum consilium est: quod uitari non potest.
Nimium altercando ueritas amittitur.
Nunq̃ periculum: sine periculo uincitur
Comes facundus in uia pro uehiculo est
Heredis fletus sub persona risus est.
Ita amicum habeas: posse ut hunc fieri inimicum putes.
Improbe neptũnum accusat: qui iterum naufragium facit:
Veterem ferendo iniuriam inuitas nouam.

De obitu ipsius Publii nihil apud ueteres legimus.

Portius Licinius.

Ortius Licinius ex liciniorũ familia nobili ort⁹. Vir clar⁹ habitus est. Tũ ingenio facili & elegãti: præsertim in cõponẽdis epigrãmatis. Iulian⁹ rhetor (q̃ Hadriani principis tẽpibus uixit) Licinii carmen magnis laudibus extollit: adeo ut hũc ipsum præferre nõ dubitauerit Poetis omnibus græcis. quod in Atticis cõmentariis obseruatũ a Gellio est quo loco Val. æditui. Q. Catuli & Portii licinii carmẽ recensuit. Afferuntur eiusdem Licinii uersus cõplures a nostris grãmaticis: ex quibus probari potest: q̃ elegãter atq; egregie Poetæ officiũ absoluerit. Nos hoc loco adiciemus epigrãma illud elegantissimũ. in quo suos calores: atq; animi æstus uenustissime expressit.:

Custodes ouium: teneræq; propaginis agnum.
Quæritis ignem: ite huc: quæritis: ignis homo est.
Si digito attigero: incendam siluam simul omnem
Omne pecus flamma est: omnia quæ uideo.

Sunt q̃ credãt eundẽ Liciniũ scripsisse annales octonariis uersib⁹. Sȝ hoc nõ satis mihi cõpertũ est. Illud pro certo haberi debet Macrũ Liciniũ fuisse auctorẽ annalium Romanorum. de quo dicturi sumus cõmodius.

Valerius Aedituus.

Alerius Aedituus in scribendis epigrãmatis Poeta insignis habit⁹ est: maximeq; aptus ad exprimẽdas ueneres ac delitias. In quo numero a grãmaticis nostris relati præcipue sunt. Q. Catulus: Portius Licinius: & Val. Catullus. magnopere cõmẽdatur Aeditu⁹ ab. A. Gellio. tantũq; illi⁹ carmini cõcessit: ut affirmare ausus sit: nihil se legisse uel apud græcos Poetas uenustius aut suauius. qui uideri solent cæteris omnibus in hoc genere scribendi gratiores atq; elegantiores. Sed est adiciendũ carmen Val. Aeditui. quo facilius possint de hoc statuere: qui hæc legerint. Sic igitur ad Pamphilam.

Dicere cum conor curam tibi Pamphila cordis
Quid mi abste quæram: membra labris abeunt
Per pectus miserum manat subito mihi sudor
Si tacitus: subidus: duplo ideo pereo.

Neq; illud prætermittam ad puerum philerotem. in quo suauior atq; ad ignem ꝓfluentior apparet.

Quid faculam præfers phileros: qua nil opus nobis
Ibimus: hic lucet pectore fllamma satis.
Istam non potis est uis sæua extinguere uenti.
Aut imber cælo candidus præcipitans.
At contra hunc ignem Veneris: si non Venus ipsa
Nulla est: quæ possit uis alia opprimere.

Laudatur idem Aedituus: cũ ab aliis multis. Tu A. M. Varrone. qui ei⁹ uersiculos alicubi citauit. de morib⁹ autẽ & uita ipsi⁹ nihil aliud legim⁹.

.C. Valerius. Catullus.

.C. Valerius Catullus Veronæ natus est. quo tempore Terentius Varro in urbe claruit. quidam Crispum Salustiũ Catullo supparem faciunt. a Catulli autem natalibus ad Pub. Vergilium paulo minus: q̃ duodeuiginti anni cõnumerantur. si quorundam annales sequimur. quando & illud pro comperto habetur: carmen de passere lesbiæ ad Vergilium fuisse missum.

Sic forsan tener ausus est Catullus
Magno mittere passerem maroni.

Cæterũ nõ humili loco: aut obscuro nat⁹ ẽ: siquidẽ ei⁹ parẽs auctore Suetonio Iulii Cæsaris hospitio familiariter usus ẽ. Val. ãt Catullus prĩo traditur a Mallio Romã deductus: cum adhuc in tenera ætate ageret. Paulo mox ingenii facilitate & doctrina adeo Romæ acceptus atq; ciuibus grat⁹ fuit: ut. M. Tullii patrociniũ meruerit: quod ipsum eleganti epigrãmate ingenue testatus est. quo gratias Ciceroni patrono ægit.

Diſſertiſſime Romuli nepotum
Quot ſunt: quoq; fuere Marce Tulli
Quotq; poſt aliis erunt in annis
Gratias tibi maximas Catullus
Agit peſſimus omnium Poeta
Tanto peſſimus omnium Poeta:
Quanto tu optimus omnium patronus.

Mallium uero & eius nuptias magno ſtudio celebrauit: cum quo ſe excuſat, parum ſibi licere ueteres amores (ut antea) decantare: quoniam fratrem amiſerit. ex cuius interitu ſtudium inquit ſuū ſcribendi carminis ſe abieciſſe. Sic enim ad Mallium:

Sed tibi ne mea ſint ignota incommoda Malli
Neu me odiſſe putes hoſpitis officium;.
Accipe q̄ merſer fortunæ fluctibus ipſe
Ne amplius a miſero dona beata petas.
Tempore: quo primum: ueſtis mihi tradita pura eſt.
Iucundum cū ætas florida uer ageret:
Multa ſatis luſi: non eſt dea neſcia noſtri.
Quæ dulcem curis miſcet amariciem
Sed totum hoc ſtudium luctu fraterna mihi mors
Abſtulit heu miſero frater adempte mihi
Tu mea: tu moriens fregiſti cōmoda frater.
Tecum una tota eſt noſtra ſepulta domus.

Inter cæteros amicos Furium & Aurelium magnopere dilexit. Cinnam quoq;: Cornificium: Fabullum: & Veranniū: quem alicubi Verannioluꝫ blanditer appellat: puellam præterea Ipſitillam ciuem ſuam: & Clodiaꝫ amauit: quā ficto nomine Leſbiam dicit. Sicuti Madaurenſis Apuleiꝰ teſtatur in oratione ad Claudium maximū. Eruditoruꝫ conſenſu docti cognomen accepit: ita enim peculiari epitheto Catullus cenſetur. atq; hunc quidem Ouidius Vergilianæ maieſtati opponit. tantū nominis apud eruditos ac laudis eſt cōſecutus. Sꝫ & uerſus ipſius quamq̄ ut duriuſculi notantur (quod uterq; Plinius aſſerit) tamen perelegantes habiti ſunt: ac ſectatores complures in his inuenit, ſicuti Pompeium Saturninū: & Sentiū Augureꝫ: qui Catulli epigrāmata: ac Licinii mira diligētia ac ſtudio ſunt emulati: ut alias diximus. Val. Martialis Catullum ſibi ipſi audacter præponit. Sic enim ad Macrum:

Nec multos mihi præferas Poetas
Vno ſed tibi ſim minor Catullo.

Opus ſuum ad Cor: Nepotem miſit. uirum doctrina & rerum cognitio-

ne egregium, diuiditur autem in libros tres, ut Primus Lyricos: Secundus Elegiacos: Tertius Epigrāmata contineat, ad hunc enim modum ordinem fere meliorem custodiemus. Elegiā de coma berenices ex Poeta Callimacho in latinos numeros conuertit, eamq; ad Ortalum amicū misit, quæ in elegiarum adhuc libro legitur. Ideʒ Val. Catullus a Fabio Quintiliano & Diomede inter Iambicos reponitur ab aliis inter lyricos. In atticis noctib⁹: ut Poeta elegantissimus ac uenustissim⁹ a Gellio laudatur, neq; illud omittendum est: fuisse ab ipso Catullo alia cōplura composita: quæ uitio lōgæ uetustatis desiderant̄. C. āt Plini⁹ libro historiæ naturalis. xxiix. ad Cæsarē Vespasianū (cum de magia disserit) Amatoriū de incantamentis carmē a Catullo edituʒ refert. Hinc Theocriti inquit apud græcos: Catulli apud nos. proximeq; Vergilii incantamentorū amatoria īmitatio. Sed & carmen Ithyphallicum scripsit: ut est optimus testis Maurus Terentianus ad Nouatemum. qui hos Catulli uersiculos citat.

Et ferme modus hic datur a plærisq; priapo.
Inter quos cecinit carmen quoq; Tale Catullus.
Hunc tibi lucum dedico: consecroq; priape
Nam te præcipue in suis urbibus colit ora
Hellespontiaca cæteris ostreosior oris.

Cæsarem maxime Iulium Mamurram & Nonium Strumā Iambicis nominatim proscidit ex ueterum consuetudinem: ut. C. Lucullus Iambicorum auctor: Luciliusq; & Neuius. qua in re dignum illud memoria est. quod ipse Cæsar cum perpetua sibi stigmata (ut ait Suetonius) imposita uideret: ex Catulliano carmīe de Mamurra. eadem tamen die Poetā ipsum cenæ adhibuit. Simulq; hospitio suo non secus atq; antea uti euʒ permisit. Mortuus Romæ est iuuenili admodum ætate cum annū circiter. xxx. ageret: ut quidam putarunt. quo tempore. P. Vergilius in urbe Cremona studiis operam daret. uulgatū quoq; de Val. Catullo illud.

Tantum parua suo debet Verona Catullo
Quantum magna suo Mantua Vergilio

Cor: Licinius Caluus.

Cor: Licinius Caluus in poematis scribendis perelegans habitus est & apud ueteres inter optimos Poetas relatus. Ingenio lepido & urbano fuit, cumq; suauissimis moribus præstaret præcipue dilectus est a Val. Catullo. qui sūma familiaritate cū eo uixit. quod ex Catulli uersibus facile possumus colligere. dicitur fuisse breui statura: & exiguo corpore. quo circa Sollopichius est appellatus a Catullo: ut apud Anneum Secum copiose exponitur. Idem Caluus puellam Quintiliam amore incredibili dilexit. cuius interitum q̄ molesto animo ferret testatus est scriptis car/

minibus de obitu illius.
Hoc etiam docti confessa est pagina Calui
Cum caneret miseræ funera Quintiliæ.
eruditionem Calui atq; elegantiam in componendis uersibus præcipue cõ mendauit Sentius Poeta: &.M.Cicero: qui refert eum in scribendis Iambicis præstitisse. in his enim minime dubitauit principes etiã ciuitatis acerrime insectari: ut.C.Cæsarem & Pompeium. fuisse eundem oratorẽ: ostendunt Fabius Quintilianus: & Anneus Seneca: qui Caluũ hunc tradunt habuisse diu iniquissimam litem cũ.M.Cicerone de principatu eloquentiæ. & contra Vatiniũ in eo accusando uiolentũ se atq; acerrimũ præstitisse. an fuerit alter Caluus orator cõmodius disseremus: cum probatissimi auctores in hoc uideantur dissentire.

.Q.Cornificius.

.Q.Cornificius per eadem tempora in Poetice floruit. quibus in scribẽda historia Sallustius: Luceius: &.Gor.Nepos iu urbe præstiterunt. fuit ingenio eleganti & lepido: atq; in scribendis epigrãmatis uersatus est. Pub. Ouidius Cornificium hunc nominat inter eos Poetas qui pœmata & amores decantarunt: ut Caluum: Metellum: Cinnã: Hortensiũ: Catullum: Propertium: & alios. Grammatici ueteres: si quando citant uersiculos Cornificii: per multum illis concedunt. Val. Catullus sæpe ad hunc ipsum scribit. qua in re facile demonstrat: quanta familiaritate cum eo uixerit. sororem habuit nomine Cornificiam: ut ab Eusebio relatũ est: cuius carmen in magno precio habitum inuenio. idẽ Cornificius in militia uersatus dicitur. & cum præfecturam cohortium haberet. suosq; milites paulo ignauiores uideret ad subeunda belli discrimina. non destitit eos liberius increpare: & iocularibus dictis illudere. galeatos lepores appellãs quod audito pugnæ classico minime gradum seruarent. sed relicto præsidio temere palantes diffugerent. neq; desunt: qui referant: eundem aliquãdo destitutum a militibus inter dimicandum occidisse. De Cornificio oratore (qui rethoricos libros composuit) diximus in libris de oratoribus.

.C.Heluius Cinna.

.C.Heluius Cinna in epigrammatis & pœmatis describendis nobilis habitus est. eadem ætate claruit (ut cõstat) qua Catullus: Caluus: Hortensius. & Cornificius celebres fuerunt. Commendatur maxime illius ingenium: atq; diligentia in absoluendis carminibus. Inter cæteros amicos Poetam Catullũ. & Val. Catonem summa beniuolẽtia dilexit. qui Lydiam & Dianam composuit. Idem Cinna opus perfecit titulo Smyrnæ. in quo nouem annos consumpsit nõ sine maxima laude sui nominis. Itaq;.L. Crassitius inter ueteres grammaticos excellens illud in

terpraetatus est. ac tanta eruditione id effecit: ut uulgo relatum sit.
Vni crassitio se dicit Smyrna probare
Desinite indocti coniugio hanc petere
Soli Crassitio: se dixit nubere uelle
Intima cui soli uota sua extiterant.
Fabius Quintilianus magnopere cōmēdauit Cinnae opus: ut magno studio elaboratum: ac diligenti lima perfectum. in qua sententia & Catullꝰ fuit. qui Volusio & Hortensio Poetis Cinnae carmen praeponit. Gellius & alii grammatici persaepe citant Heluii Cinnae poemata. ex quibus apte colligitur: q̄ falsa sit: atq; inepta illorū opinio. qui scripserunt fuisse hūc Poetam implicatū: & perobscurum. Sunt qui credāt eundem esse q̄ occisus fuerit a plebe Romana pro. Cor. Cinna similitudine nominis decepta. quo tempore celebratum est funus. C. Caesaris: ac Romana plebs cū facibus ad aedes Bruti & Cassii accessit.

.M. Furius Bibaculus.

.M. Furius cognomine Bibaculus est appellatus. Cremonae (ut q̄dam scribunt) natus est hisdem prope temporibus. quibus Poeta Lucilius & Sex. Turpilius comediarū scriptor perierunt. fuit ingenio summo & in primis perlepido: adeo: ut de suo quoq; nomine iocatꝰ dicatur. & Bibaculus eram & uocabar. quod est ab eo dictū imitatiōe Poetae Anacreontis. qui neq; ꝓprio nomini pepercit. Idem Furius Bibaculus in carmine Iambico uersatus est. cuius acerbitatem tam docte atq; egregie expressit: ut non minorem laudem tulerit q̄ Val. Catullus aut Horatius: ut asserit Fabius Quintilianus. quo circa uerisimile est Messalam Coruinū ꝑtimuisse ingenium & mordacitatem Bibaculi: cum in epistola scripserit. nihil sibi esse cum Poeta Bibaculo.
Amicos habuit Gallum Poetam. & Val. Catonem quorum ingeniū ac doctrinā suis endecassyllabis laudat. extant adhuc elegantes uersiculi ad Gallum de uilla Tusculana Catonis. quae propter aes alienum creditoribus cesserat. nos eos ascribemus. quo melius possit iudicari de Bibaculi ingenio.
Catonis modo Galle Tusculanum
Tota creditor urbe uenditabat
Mirati sumus unicum magistrum
Summum grammaticum: optimum Poetam.
Omnes soluere posse questiones.
Nullum difficile expedire nomen
En Cor Zenodoti: En iecur Cratetis.
Afferuntur & alia complura eiusdem Bibaculi a nostris grammaticis: q̄bus facile intelligitur: quantū ingenio & elegantia praestiterit. haec sunt:

quæ legimus apud ueteres de furio Bibaculo.

Pu. Terentius Varro Atacinus.

Pu. Terentius Varro Atacinus hisdem temporibus natus est: quibus. M. Cicero. & Hortensius clari habentur in eloquentia. quidã obid uocarunt Atacinum. quod oriundus foret ab Atace uico prouinciæ Narbonensis: uel ab Atace fluuio: ut alii existimant. ingenio præclaro fuit: & in componendis pœmatis mirifico studio incubuit. Idem Varro singulari diligentia (ut traditur) græcas litteras didicit. quo facilius posset illorum ingenia atq; doctrinas imitari. scripsit Argonautica secutus Apollonium Rhodium. suũq; opus libris quattuor absoluit. si antiquis auctoribus credimus. Fabius Quintilianus de hoc Varrone sic ad Marcellũ scribit. quo loco iudicium facit de latinis Poetis. Atacinus in his (per quæ nomen est assecutus) interpres operis alieni non spernendus quidem. uerum ad augendam facultatem dicendi parum locuples. Probus. Valerius & alii grammatici celebrant Argonautica Atacini. ac sæpe uersiculos ex illis referunt. scripsit etiam epigrãmata: & carmen elegiacũ. in quo decantauit puellam nomine Leucadiam quam præcipue dilexit. hinc illud notum.

Hæc quoq; perfecto ludebat Iasone Varro
Varro Leucadiæ maxima flamma suæ.

Illud præterea relatum est ab antiquis auctoribus Pu. Vergilium magnopere delectatum Varronis ingenio: ac illius carmen magno studio imitatũ. citantur a Prisciano hi uersus in Varronis ortographia.

Ergo inter solis stationem & sidera septem
Exporrecta iacet tellus huic extima fluctu;
Oceani: interior neptuni cingitur ora.

.C. Ticida.

.C. Ticida in scribendis epigrãmatis claruit his maxime temporibus. quibus Cor. Cinna Val. Catullus: & Cornificius præstiterũt. afferuntur a grammaticis nostris Ticidæ uersus. ex quibus colligitur: fuisse illum eleganti ingenio: & ad scribendum carmen accõmodato. Messala Coruinus in epistola quadam (ut a Suetonio relatũ est) de hoc Ticida meminit. scribens nihil sibi esse cum Furio Bibaculo & Ticida. neq; desunt apud nos: qui tradant ab eodem Ticida dilectam fuisse Metellã. quã mutato nomine Perillam appellauit. quod etiam Catullus fecit. qui lesbiam pro Clodia nominauit. habuit inter principes amicos Val. Catonem cuius pœmata illustrauit æditis uersibus de lydia illius. Priscianus Ticidã in hymeneo citat: repetens hunc uersiculum.

Fælix lectule talibus sole amoribus.

Ouidius quoq; inter eos Poetas hunc enumerat: qui amores decantarũt

ut Metellum: Cornificium: Hortensium: Catonem: Caluum: & alios: Hæc sunt: quæ de. C. Ticida apud ueteres legimus.

Furius Antias.

Vrius Antias Poeta insignis habitus est. & inter uetustiores receptus: Macrobius furium hunc & alios complures enumerat: a quibus Poeta Vergilius permulta (ut fit) mutuatus est: ut Enniũ: Næuium: Accium: Lucretium: & Varium. Idem Furius annales composuit exametris uersibus: & poemata satis erudite: & eleganter: neq; probandus est Cesellius uindex grammaticus: qui repræhendere Furium ausus est: atq; in ordinem redigere. qua in re parum prudenter se criticum professus est: ut A. Gellius testatur. itaq; petulantiæ simul atq; inscitiæ arguitur quod hæc uerba damnauerit in Furii poematis. idest terram lutescere: noctescere: increscere: purpurare: opulescere. uersus adiciemus ex poematis Furianis: in quibus hæc sunt: sicuti adhuc leguntur in Atticis cõmentariis.

Sanguine diluitur tellus: caua terra lutescit.
Omnia noctescunt tenebris caliginis atræ.
Increscunt animi: uirescit uulnere uirtus.
Vt fulica leuis uolitat super æquora classis
Spiritus eurorum uirides cum purpurat undas
Quo magis in patriis possint opulescere campis

Nonius Marcellus & alii grammatici persæpe afferunt uersus Furii Antiatis. ex quibus colligitur: non defuisse illi ingeniũ aut eruditionẽ. De M. Furio (qui Bibaculus est appellatus) suo loco diximus.

.L. Iulius Calidius.

.L. Iulius Calidius Romæ natus ex nobili Calidiorũ familia equestrem dignitatẽ seruauit. uir probo ingenio ornatus: & optimis artibus institutus. Pedianus & alii ueteresmultum Calidio tribuũt. quod in absoluendo carmine plurimũ præstiterit. coluit enim magno studio poeticẽ: ut Cor. Nepos testatur. qui Calidiũ hunc elegãtissimum Poetaʒ uocat: & Lucretio ac Val. Catullo adiungit. neq; dubiũ est: eundẽ fuisse uehementer dilectum a Pomponio Attico: & maximis periculis ab eo diligenter defensum atq; seruatum: ut ueteres auctores referunt. Idem Calidius (cum esset relatus in numerum proscriptorum a Pu. Volusio. qui fuit præfectus fabrum Antonii) ab Attico absolutus est propter ingenium suuʒ atq; elegantem eruditionem. quod a Cor. Nepote scribitᷣ. De poematis Calidii & eius obitu: nihil hactenus legimus. de. M. Calidio oratore dicemus commodius.

Laurea Tullius.

Aurea Tullius. M. Tullii oratoris libertus fuit: & a patrono suo propter ingeniũ: atq; eruditionis elegantiã magnopere dilectus.

Cicero enim Tyronem ac Lauream libertos suos magnifecit. qđ cum alia multa: tum illius epistolæ testantur. ipse autẽ Laurea ingenio præstitit: ac in poematis scribendis claruit. quæ res Plinii testimonio patet: qui præcipuis laudibus carmen illius cõmendat. inter alia epigrãmata scripsit illud notum de laude. M. Ciceronis: ac de aquis in academia uilla erumpẽtibus quæ remedium egris oculis afferrent. carmen id est: dignum sane qđ ubiq; legatur propter egregiam indolem: & elegantem suauitatem.

Quod tua Romanæ uindex clarissime linguæ
 Silua loco melius surgere iussa uiret.
Atq; Academiæ celebratam nomine uillam.
 Nunc reparat cultu sub potiore uetus.
Hic etiam apparent lynphæ non ante repertæ
 Languida: quæ infuso lumina rore leuant.
Nimirum locus ipse sui Ciceronis honori
 Hoc dedit: hac fontes cum patefecit ope.
Ut quoniam totum legitur sine fine per orbem
 Sint plures oculis: quæ medeãtur aquæ.

Leguntur & apud græcos Epigrãmata Laureæ: in quibus par elegantia: atq; eruditio habetur. mihi non satis constat: an idẽ sit qui fuerit. M. Tullii libertus.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI TERTII DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM

Eruentum est ad ea tempora Cosme Pont. Arretine: quibus omnes bonæ disciplinæ accesserunt ad summuȝ fastigium una cum maiestate Roma. Imperii. qua in re cuȝ cõsidero uitæ mortalium conditionẽ: permultum quidem interesse existimo in rebus humanis: quo maxime æuo: q busq; potissimum ciuitatibus ipsi homines ætatem degãt Imperante enim Cæs. Augusto tam prospere: tamq; fæliciter humano generi colsultum uideri potest: ut nemini dubiũ sit: optimis auspiciis atq; consiliis per ea tempora administratum fuisse Imperiũ: & omnes artes in summa dignitate Romæ claruisse. nam ubi præmiorum spes aliqua est illorum animis qui in præclaro facinore intenti sunt: mirũ profecto est: quantuȝ excitentur indies: atq; accendãtur studia mortalium ad capessendã uirtutem. quo factũ est: ut uigente Rom. Imperii fortuna clarissima ingenia in ciuitate ꝑstiterit. nõ mõ in facultate poetica: sȝ in cæteris oĩb9 disciplinis. q̃ honestæ ac liberales haberi solẽt. sequẽtib9 deinde sæculis posthabita uirtute: cũ uitia hoĩm magis æstuarẽt. paulatiȝ respu. delapsa ẽ in ptẽ deteriorẽ: & simĩ fortunæ cõditio cũ morib9 ĩmutata ẽ. Itaq; lux9 & ĩmoderatæ libidines ciuitatẽ prio ĩuaserũt. deinceps (ut ĩ magno malo atq; licẽtia accidit) nimia impandi ãbitio cuiusq; aníos occupauit. qbus malis ĩpedita ac fatigata ciuitas. nõ tm̃ pristinã dignitatẽ diminuit: sȝ ipm̃ ꝑterea Impium pessime affecit: q̃ oĩa relata sũt a nobis ob eã rõem: ut facili9 ĩtelligere possim9: q̃tũ corũ imperio mortales iure optio dñt: qbus datũ ẽ: recte ordineq; rẽ. p. moderari: & ingenia ciuiũ digna mercede cõfirmare. nũc ad pu. Vergiliũ accedem9. q Aug. principi gratissim9 fuit: & simul cõplectemur eos oẽs Poetas hoc uolumine. q usq; ad Flauios Impatores deuenerunt.

P. Vergilius Maro natalẽ suũ habuit Idibus Octobris. M. Crasso: &. Gn. Pompeio Cos. quæ res probatur cum ueterũ monumentis: tum uersibus illis Val. Martialis.

Maiæ Mercurium creastis idus:
Augustis redit idibus Diana
Octobres Maro consecrauit idus.

natus ẽ in uico ande. q nõ lõge abest ab urbe Mãtua. obidq; Andin9 uates appellaẽ a Silio Italico. modicis facultatibus peneq; exiguis primam ætatẽ trãsegit. deinde cũ tẽpus aduẽtasset capiẽdæ eruditõis optĩs ꝑceptorib9 atq; eruditis opaȝ dedit. idq; effecit uariis ac diuersis urbibus. nã Cremõæ

primũ: deinceps Mediolani: ac postremo Neapolim ingenium suũ magna diligentia & incredibili studio excoluit: maximeq; Orbilium & Scriboniũ Aphrodisium audiuit: a quibus mature instructus est. traditum est a ueteribus eodem die Poetam Vergiliũ induisse uirilem togam: quo. T. Lucretius in fata concessit. adeo insigni modestia & uerecundis moribus dicitur fuisse: ut uulgo appellatus sit Parthenias. quod præter alios multos etiam Poeta Ausonius testatur in epistola ad Paulinum. de pœmatis ipsius minime oportet hoc loco pluribus agere. cum Seruius grãmaticus & alii plures diligenter de his scripserint tradentes: quæ sint ad hunc ipsum referenda: q busq; temporibus ab eo composita. Idem Seruius octo opuscula pro Vergilianis enumerat. hoc est. Cyrin: Ethnam: Culicem: Catalecton: Priapeia (de quibus inter grãmaticos non satis adhuc certis argumentis constat) Copam: Epigrãmata & Diras. In Buccolicis Theocritũ Poetam est imitatus. in Georgicis Hesiodum: quẽ sine ulla quidem controuersia longe superauit. in ipso Aeneide secut9 est ex auctoribus græcis: Partheniũ; Pisandrũ; Apolloniũ Rhodiũ & inprimis Homerũ. ex latinis. Q. Enniũ: Liuiũ Andronicum: Næuium. T. Lucretium & alios complures. quod ipsum cum alii permulti adnotarunt. tum præcipue Macrobius. Octauius Cæs. (qui p ea tempora optimis auspiciis Imperiũ orbis terrarum gubernauit & in Poetica facultate excelluit) maxima uoluptate tenebatur in legendis atq; audiẽdis Vergilii carminibus. quo circa frequentes epistolas ad eum mittere consueuit plenas officii atq; beniuolentiæ. neq; ab re futurum est apponere particulã epistolæ Pub. Vergilii in qua respondet Octauio principi: ut Symmachus testatur. De Aenea quidem meo inquit: si me hercle iam dignum auribus haberem tuis libenter mitterem. Sed tanta inchoata res est: ut pene uitio mentis tantum opus ingressus mihi uidear: cũ præsertim (ut scis) alia quoq; studia ad id opus multoq; potiora impartiar. quibus uerbis facile possumus colligere: quantum laboris atq; uigiliarum posuerit Vergilius in hoc pœmate absoluendo. Statius Papinius. & Silius Italicus ita Vergilii opera admirati sunt: ut nihil præterea se dicant magis cupere: quam posse imitari aliqua in parte maiestatem Vergiliani carminis. Fab. Quintilianus (cum de Poetis latinis loquitur) Maronem ipsum longe omnium principem constituit. quem cæteri maximo interuallo subsequãtur. quod etiam Domitius Afer existimauit. qui eum post Homerum fecit secundum. Sed magis proximum primo quam tertio. neq; defuerunt apud ueteres: qui tam peruerso ingenio fuerint: tamq; absurdo: ut reprehendere Vergilium ipsum non dubitauerint: & in omni Poetica elegantia ineptum dicere. Carbilius quidem grammaticus librum composuit de Vergilianis erroribus: cui titulus fuit æneidomastix. alii præterea complures

furta eiusdem colligentes ut imperitum furem accusarunt . de quo multa scribuntur a Macrobio in Saturnalibus . Cæs. Caligula nihil ueritus est affirmare nullo ingenio: minimaq; doctrina fuisse Vergilium . itaq; paulum absuit (ut Suetonius refert) quo minus ex omnibus bibliotecis scripta & imagines illius aboleret . qui uero summa eruditione præstant: & in explo/randa atq; censenda antiquitate excellunt: eam dicunt esse maximam lau/dem: præcipuamq; gloriã Vergilii: ut nullius laudibus crescat: nullius ui/tuperatiõe minuatur . uulgatum est: cautum ab eo fuisse testamẽto (ut hoc opus æneidos cremaretur uelut imperfectum atq; inemendatum . qua in re apponemus eos uersus: qui referuntur ab antiquis grammaticis in Octaui/u; Aug .

Ergo ne supremis potuit uox improba uerbis
Tam dirum mandare nefas . ergo ibit in ignes
Magnaq; doctiloqui morietur musa Maronis .
Ah scelus indignum: soluetur littera diues
Et poterunt spectare oculi . nec parcere honori
Flamma suo: ductumq; operi seruabit amorem:
Pulcher Apollo ueta: musæ prohibete latinæ
Liber & alma ceres succurrite . uester in armis
Vester miles erat . docilis per rura colonis .
Nam docuit quid uer ageret: quid cogeret æstas
Quid pater Autumnus . quid bruma nouissima ferret .
Arbuta formauit . sociauit uitibus ulmos
Curauit pecudes: apibus sua castra dicauit .
Hæc dedit: ut pereant? ipsum si dicere fas est .
Sed legum est seruanda fides: suprema uoluntas
Quod mandat fieriq; iubet parere necesse est .
Frangatur potius legum ueneranda potestas
Quam tot congestas noctesq; diesq; laboris
Hauserit una dies: supremaq; uerba parentis
Amittat uigilasse suum: si forte superbum
Errauitq; in morte piger: si lingua locuta est
Nscio quid titubante animo: non sponte . sed altis
Expugnata malis odio languoris iniqui .
Si mens cæca fuit . iterum sentire ruinas
Troia suas . iterum cogetur reddere uoces:
Ardebit miseræ post uulnera: uulnus elisæ:
Tam sacrum soluetur opus: tot bella: tot enses:
In cineres dabit hora nocens & perfidus error .

Huc huc pierides date flumina cuncta sorores
Expirent ignes: uiuat Maro doctus ubiq;
Ingratusq; sui: studiorumq; inuidus orbi
Et factus post fata nocens: quod iusserat ille
Sit uetuisse meu3: satis est post tempora uitæ
Immo sit æternus tota resonante Camena
Carmen: & inpopulo diui sub numine nomen
Laudetur: uigeat: placeat: relegatur ametur.

Inter præcipuos amicos coluit Asinium pollionē. Cor. Gallum. Quintilium Varū Horatium Flaccum & Mecenatem: cū quibus summa familiaritate uixit. Octauio principi adeo acceptus ob singularem modestia3 atq; cæteras uirtutes: ut relatum sit: nihil fuisse unq̄ illi denegatum. scribit Corn. Tacitus eundē Vergilium maximo honore habitu3 ab uniuerso populo Roma. & assurrexisse illi auditis uersibus in theatro. præsentemq; ac spectantē Vergiliū pari ueneratione obseruasse: atq; Octauiū pricipem. traditū est habitasse in esquiliis secundū hortos Mecenatis. sæpeq; incampaniā solitū decedere ad animū atq; ingeniū recreandū. quo liberius pro loci amænitate nauare operā posset inchoatis a se opibus. Helius Melissus grāmatic9 excellens (qui cōmentarios de loquendi proprietate composuit) refert Vergilium fuisse paulo tardiorē in loquendo peneq; indoctum & subagrestē. quæ scripta sunt de illius dicteriis cum Cæsare Augusto: deq; contentionibus cum Cornificio grammatico: & appēsis carminibus in palatinis ualuis: ea quidem neq; refellere hoc loco: neq; ascribere in animo est. Tarenti periit: ut Seruius refert: ut alii uolūt Brūdusii contracta egritudine ex itinere ad uisendu3 metapotum propter calores ac nimios æstus. paulo mox delatum est illius cadauer Neapolim. ibiq; sepult9 Vergilius addito hoc carmine.

Mantua me genuit. Calabri rapuere: tenet nunc
Parthenope: cecini Pascua: rura. duces:

quod etiam notatum est ab Eusebio in annalibus. deplorarunt eiusdem obitum complures alii: & inter cæteros Cor. Gallus his uersibus ad Cæsarem Augustum.

Temporibus lætis tristamur maxime Cæsar
Hoc uno amisso quem gemo Vergilium
Sed uetuit relegi si tu patiere libellos
In quibus æneam condidit ore sacro
Roma rogat: præcibusq; etiam tibi supplicat orbis
Ne pereant flammis tot monumenta ducum
Atq; iterum Troiam: sed maior flamma cremabit

Fac laudes Italum: fac tua facta legi
Aeneamq; suum fac maior nuntius ornet
Plus fatis possunt Caesaris ora dei.

De effigie ipsius: caeterisq; animi uirtutibus permulta scribunt a nostris grammaticis: quae praetermittimus studio institutae breuitatis.

.Q. Horatius Flaccus.

.Q. Horatius Flaccus in Venusio Appulie oppido natus est. patrē habuit libertini generis. unde illud.

Quem rodunt omnes libertino patre natum

pro certo habetur eius natalem fuisse duobus circiter annis ante cōiurationem. L. Sergii Catilinae: quo tempore celebres erāt in ciuitate: ex Poetis Val. Catullus Licinius Caluus: & Heluius Cinna. ex oratoribus. M. Cicero. Q. Hortensius: &. Q. Catulus: ex philosophis Var. Terētius & Figulus Nigidius. Orbilium beneuentanū (ut cōstat) a puero audiuit: quē appellat alicubi plagosum: ac mirum: quam breui tempore in bonis litteris profecerit. ingenio enim facili & auidissimo fuisse traditur in capiēdis optimis disciplinis. ubi autem satis uisus est nauasse operam latinis studiis: Athenas se contulit: ut philosophorū praeceptis liberius incūberet: maxieq; Epicureorū placita uidetur ꝓbasse: ut illud urbane dictū testatur

Me pinguem: & nitidum bene curata cute uises
Cum ridere uoles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuisse dicitur subobscaenis. & ad bilē interduꝫ paulo excitatior adeo erga amicos gratus: atq; officiosus: ut nobiliorū etiam studiis & gratia clarior in dies ac nobilior esset. nam primo dignitatem tribunitiā honestis suffragiis est adeptus: & Romanae legioni praepositus. quod ipse de se scribit. Amicos uero habuit ex Poetis Albium Tibullū Quintilium Varuꝫ. cuius obitum officiose deplorat. Valgium consularē: Vergiliūq; ipsum. ex prima nobilitate Iuliū Florū: Maximū lolliū: & Mecenatem. cū quo supra septē annos summa familiaritate uixit. quod cū locis multis. tum maxime his uersibus apparet.

Septimus octauo propior iam suggerit annus
Ex quo Mecenas me caepit habere suorum.

In numero. nā cū ipso quidē Horatio iocari liberi⁹ Mecaenas atq; agere cōsueuit: eidēq; concredere sua studia. In rebus ciuilibus (cū ipsa ciuitas magnis factionib⁹ teneret: uariisq; seditionib⁹ estuaret) secut⁹ primo ē Bruti & Cassii ptes. quod a multis aliis: & a Sidonio Apollinare traditū est qui ad Iulium Maiorianū sic refert.

Et tibi Flacce acies Bruti Cassiq; secuto
Carminis est auctor: qui fuit & ueniae.

Mox uero accidit: ut fauore Mecenatis non dignitates tantū assequeretur. Sed ipsi quoq; Octauio Imper. foret insinuatus: cum libere & amice ad illum scribat. illas tamen epistolas: quæ referuntur a quibusdam Augusti ad Flaccū: magis confictas opinamur: quam dignas tanto principe: eiusq; summa eruditione. quod ipsum cum alia multa. tum elocutio inprimis probat. Composuit perplura: quæ uulgo etiam sunt notissima. nos q̄ breuissime repetemus. libros carminum quattuor: Epodon: & Seculare carmen: quibus Augustum ac Mecenatē miris laudibus celebrat. In scribendis Iambicis mire efficax habitus est. quod & Fabius Quintilianus testatur. Inter lyricos uero inquit solus fere dignus est legi Horati⁹. quoniam & insurgit aliquando & plenus est iucunditatis & gratiæ: uariisq; uerbis & figuris ferocissime audax. ex quo illud peruulgatum.

Hic inter Lyricos sublimi uertice uates
Sidera summa ferit: seu dulcia furta puellæ
Cantat amicitias: conuiuia prælia: paces.
Siue lycambeis lacerat latratibus hostem
Impetit aut uario corruptos carmine mores

Apollinaris quoq; sic ad Tonantium de Horatio.

Sed tu per Calabri tramitis aggerem
Vis ut nostra de hinc cursitet orbita
Qua Flaccus lyricos pindaricum ad melos
Frenis Flexit equos plectripotentibus
Dum metro quatitur corda gliconio
Nec non Alchaico uel pherecratio
Iuncto & lesbiaco: siue anapestico
Vernans per uarii carminis eclogas
Verborum uiolis multicoloribus.

Diomedes grāmaticus & alii ueteres unde uiginti carminum modos ab Horatio decantatos asserunt. quorū rationes in tertio de grāmatice libro a Diomede ipso referuntur. Scripsit de poetica librum ad Pisones. uolumina duo satyrarū. ac totidem epistolarū. In Satyra uero Lucilium secutus est: & si eum ut lutulentū accusat. Fabius certe Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipsum Horatium ac purum inprimis: & tersum. q̄n hoc illi propriū & peculiare fuit: ut ridenti similis & quasi dissimulans improbitatē ac uitia hominum accusaret. quod ea magis urgeāt atq; afficiant: quæ sensim irrepūt: quā quæ aperta fronte inuadūt. quod ipsum & Poeta Persius demonstrat.

Omne uafer uitium ridenri Flaccus amico
Tangit & admissus circum præcordia ludit.

Callidus excusso populum suspendere naso.

Sed & Poeta Ouidi9 ingenue fatetur magnopere se horatianis uersibus delectatum & eius carmen diligenter audisse: ueluti Propertium: Macrum Ponticum: & Bassum qui Iambicos lusit.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures.
Cum ferit ausonia carmina culta lyra.

permultos uero enumerat Horatius: quorum & studium & iudicium ꝑcoluit: ut Plocium: Mecænatē: Varium: Vergiliuꝫ: Fuscos: Valgiū: Pollionem: Messalam: & alios. secutus est eum in componendis lyricis Paulus Passienus. qui (ut est auctor Plini9) mirifice illuꝫ exprimebat. statura fuisse traditur breui: corpore obeso: oculis lippis: quæ uel ex carmine illius uariis locis colliguntur. moritur autem Horatius anno ætatis suæ. vii. & q̄nquagesimo: ut in Eusebianis annalibus relatum est. alii supra. lxx. annum uixisse scribunt. quod ego tamen falsum existimo: ut alibi obseruatum est.

.T. Valgius.

.T. Valgius inter eos Poetas refertur a ueteribus: qui elegias & poemata scripserunt. familia ortus est nobili & insigni: ut quæ consulares uiros tulerit. neq; desunt qui eius ingenium atq; elegantiam cōmendent in scribendis carminibus. Horatius Flaccus plurimum tribuit Valgio: & in eodem numero eum collocauit. in quo Plotium: Variū: Mecænatem: Asinium: & Vergilium. ad quorum iudicium sua scripta probari postulat. Messala item Coruinus (qui cum rebus præclare gestis. tum eloquentia maxime præstitit) magnopere Valgium coluit. propter eius elegantiam & ingenium. itaq; præcipue laudatus est a Poeta Tibullo: qui eum dicit aptissimum ad canendas laudes Messalæ. & assurgere in carmine ut Homerum.

Est tibi: qui possit magnis se accingere rebus
Valgius æterno: propior non alter Homero

Relatum est a Seneca de Valgio Poeta: quod is ethnam Siciliæ montem nobilissimum imperite unicum uocauit: qui ignes euomeret. cū alii plures tradantur: qui idem efficiant. Inter alios uersus: qui afferuntur a grāmaticis. & hoc carmen Valgii legitur.

Hic mea me longo succedēs prora remulco
Lætantem gratis sistit in hospitiis.

Fuit in magno precio & alter Valgius: qui inter Apollodoreos refertur: quoniam Apollodori Pergameni sectam magno studio dicatur consecutus: sed ægimus de hoc in oratoribus.

Albius Tibullus.

Lbius Tibullꝰ Romæ(ut credit̃)natus: Hircio & Pansa Cos. q an
nus etiã Nasonis Poetæ natalibus insignis fuit. nam uterq; consul
cũ ad liberandũ Brutũ apud mutinam mitteret̃: fugato Antonio
occisus est. parentes habuit ex equestri ordine bello & pace satis illustres.
is autẽ Tibullus(quod ingenio facili: & egregia forma foret) nobiliores ci/
uitatis sibi cõciliauit. in quorũ numero fuit Messala Coruinus: qui mira di
ligentia & assiduis officiis Poetã Tibullũ fouit. quo circa sui studiosuꝫ uo/
cat eum Tibullꝰ: & insigni carmĩe laudes eiusdẽ ac uirtutẽ celebrauit. neq;
illud ignoratur. cũ in eiusdẽ Messalæ comitatu in prouinciã pheacũ perge
ret: in aduersam ualetudinem incidisse. ex quo tali carmine fidem suã at/
q; fortunam uoluit posteris cõmendari.

Hic iacet ĩmiti consumptus morte Tibullus
Messalam terra: dum sequiturq; mari.

Horatiũ Flaccũ: & Macrũ Poetam(qui de herbis libros cõscripsit) familia/
riter dilexit: eumq; hortat̃: ut relictis castris: & militia ad amores & uene
res redeat. Albius enĩ Tibullus in amoribus & delitiis: ut apparet: paulo
procliuior fuit: ut qui Marathũ & Cherynthũ pueros maximo affectu di
lexerit. sicuti Deliã: Sulpitiã: Neeram. & Nemesiꝫ. de cuius forma & mo
ribus frequens in ueterum libris mẽtio est. unde illud notum.

Vssit Amatorem Nemesis Lasciua Tibullum
In tota iuuit: quem nihil esse domo.

Sed &. L. Apuleius: quo loco de amoribus disserit apud Claudiũ maxi/
mum. proconsulẽ fictũ Deliæ nomẽ a Poeta Tibullo refert: cum Plautia
uocaret̃. Flaccus Horatius libere illum hortat̃ amicitiæ nomine: ut forti
animo: & cõstanti ĩmitis glyceræ fastum atq; insolentiã perferat. tũ alio/
ruꝫ exemplis discat: quanta sit in sequendis amoribus uarietas. In scribẽ
do autẽ carmine Cassio Parmensi eundẽ præponit: quo loco suorum ser/
monum iudicẽ facit. bonaq; animi & corporis illi ascribit.

Albi nostrorum sermonum candide iudex.
Non tu corpus eras sine pectore. dii tibi formam.
Dii tibi diuitias dederant: artemq; fruendi.
Quod foueat dulci nutricula maius alunno.
Quã sapere & fari possit: quæ sentiat: & cui.
Gratia: fama: ualetudo: contingit abunde
Et mundus uictus non deficiente crumena

Is uero Tibullus in carmine ad Messalã copiose ostendit: parũ sibi licere
in otio uersari: & musis ꝑ animi arbitrio incũbere. quod aduersantis for
tunæ iniquitas nimiũ illi obfuisset: & cũ satis illi opes florerent: conditi/
one temporũ factũ ẽ: ut ad paupertatẽ redigeret̃.

Cui fuerant flaui ditantes ordine sulci
Horrea fæcundis indeficientia mensis
Cuiq; pecus denso pascebant agmine colles.
Et domino satis: & nimium: furiq; lupoq;
Nunc desiderium superest.

Idē Tibullus libros quattuor elegiarū: siue amorū cōposuit: in qbus facile probat: q̄ elegās & cādidū sit eius carmē: ut in eiusmōi caloribus describēdis latinos oēs uideat̄ supasse. cū affectibus exprimēdis. tū elegantia & suauitate ingenii. quod ipm etiā Fabius Quintilian9 ad Marcellu; Victoriū refert: cū Poetā Tibullū & elegantē inprimis ac tersum existimarit. obiit āt cū adhuc iunior esset. neq; sine maxīo mærore Ouidii Poetæ. quod ille testatus est lōgo carmine: in quo probat: quāta litterarū iactura Tibullus occiderit. eoq; molestior fuit eius interit9: quo īmaturior uisus est. In funere illi9 & parēs: & soror præstiterūt pietatis officiu;. qd & Nemesis: & Delia pari animo fecerūt. sicuti ab Ouidio refertur. uulgatumq; illud est: de elegātia & carmine Tibulli.

Donec erunt ignes: arcusq; cupidinis arma.
Discētur numeri culte Tibulle tui.

.M. Mallius.

.M. Mallius ex illustri familia natus credit̄. hisdē tēporibus in urbe claruit: qbus diu9 August9 Imperiū Romanæ urbis fælicissime gubernauit. neq; dubitandū est fuisse illū tāto principi gratissimu; pp egregiā disciplinarū cognitionē: & ingenii excellentiā. Fabius Quintilianus nullā mentionē de Poeta Mallio fecit. quo circa mirant̄ qda;: cur illū prætermiserit: pcipue: cū de. T. Lucretio & Aemilio Macro iudiciū fecerit. studiū suū atq; industriā collocauit in Mathematicis artib9. tantūq; in his pfecit: ut maximas ingenii sui laudes tulerit. scripsit libros qnq; de Astronomicis carmine exametro. In qbus magna ex pte Hipparchū: Eudoxum atq; Aratū secutus tradit̄. Idē Mallius se ipsum excusat: paru; sibi licere in suo carmine pp difficultatē opis oīa latinis uerbis exequi: & in eo maxime laborare: ut magis instruere: ac docere uideat̄: q̄ delectare. qm̄ ornari res ipa negat cōtenta doceri. neq; desunt: qui existimēt. C. Pliniū de hoc ipso Mallio intellexisse: quo loco de obeliscis differit: is enī suo ingenio pilā aurata; in obelisci apice cōstituit: ex cuius umbra horarū momēta obseruarentur. qua in re maximā cōmēdationē accepit. de obitu illi9 nihil a nobis cōptū ē.

Gn. Cornelius Gallus.

Gn. Cornelius Gallus Poeta eximius habitus ē in elegia & poematis describendis. eodē prope anno credit̄ natus. quo. M. Terentius Varro doctissimus Romanorū periit: ut a Hieronymo relatum est

in annalibus. quidam tradunt fuisse illum patria foro iuliensez. & eruditũ bonis artibus. diuq; cum Cæcilio Epirota uersatum in summa familiarita/te. fortuna tenui fuit. peneq; infima: sed studio & fauore Octauii Aug. ad præfecturæ gradum ascendit. factusq; indies nobilior: ut mox dicem9. scri/psit elegiarum libros: in quibus cõmendatur magnopere illius ingenium. & elegantia. Fabius tamen Quintilianus duriorem hunc fuisse dicit. Ser/uius grãmaticus sic de Gallo scribit. Is inquit Euphorionem Poetaz in lati num sermonem transtulit: & amorum suorum de cytheride libros quat/tuor cõposuit. In amicis Octauii Cæsaris primo receptus est. ac deinde cuz in suspitionem uenisset: quod in eum coniurasset occisus est. fuit inprimis Pu. Vergilio amicus. adeo ut quartus liber Georgici operis a medio usq; ad finem. eius laudes contineret: quas postea iubente Cæsare Aug. in Aristei fabulam cõmutauit. Idem Gallus amauit Cytheridẽ meretricem libertam Volũnii: quæ eo spreto: Antonium euntem ad Gallias est secuta. Diome/des (cum de Elegia loquitur) eundez Gallũ Tibullo & Propertio adiungit Cytheridẽ uero: quam prope ad insaniam dilexit: mutato nomine Lyco/rim uocauit. hinc illud uulgatum.

Gallus & hespiis: & Gallus notus eois
Et sua cum Gallo nota Lycoris erit.

notatum est a pluribus ipsum Gallum ab Aug. principe factuz Aegypti præfectũ diuq; summis officiis atq; honoribus euectum atq; honestatum Ammianus refert a Gallo in præfectura exhaustã fuisse Thebarum ciui/tatem: & cum furti ac populatæ prouinciæ in ius uocarẽ: ueritum indi/gnationẽ nobilium ferro incubuisse. Tranquillus uidetur hac in re nõ ni hil dissentire: qui scribit: ob ingratum & maleuolum animũ ab Octauio Aug. domo: & prouinciis suis Cor: Gallo interdictũ. illacrimatum præ terea Aug. uicem suam doluisse quod amicis non liceret: quatenus uel/let irasci. nec desunt: qui tradant tertio & quadragesimo anno Poetam Gallum propria manu se interemisse. leguntur ætate nostra elegiaruz li/bri sub nomine Cor: Galli: qua in re facile est imponere imperitis homi nibus. qui autem paulo diligentius antiquitatẽ obseruarunt: nihil mi/nus censebunt: quã ut hæc referenda sint ad Poetam Galluz. De Asinio Gallo dicemus paulo post: qui filius fuit Asinii Pollionis.

Sex. Aurelius Propertius.

Sex: Aurelius Propertius ex Meuania oppido oriundus: quod in umbria est: ut ipse auctor copiose testatur: quo loco umbriam Ro mani Callimachi patriam uocat.

Vt nostris tume facta superbiat umbria libris.
Vmbria Romani patria Callimachi.

ſunt: qui ſcribant eius patrem equeſtri dignitate ornatum: ac triumuirali poteſtate fuiſſe. Tum inter eos connumeratum: qui. L. Antonium ſecuti Peruſia capta ex Octauii Cæs. auctoritate ad aram Diui Iulii perducti ibidem occiſi fuerunt. Illud omnino conſtat. Aur. hunc Propertium magna ex parte ammiſſis bonis Romam ſe recepiſſe. cum patrem ſuum in tenera adhuc ætate amiſiſſet: quod illis uerſibus apparet.

Aſpice me: cui parua domus: fortuna relicta eſt.
Nullus & antiquo marte triumphus aui
& alibi clarius.
Oſſaq; legiſti. non illa ætate legenda
Patris: & in tenues cogeris eſſe lares.
Nam tua cum multi uerſarent rura iuuenci.
Abſtulit excultas pertica triſtis opes.
Mox ubi bulla rudi demiſſa eſt aurea collo
Matris: & ante deos libera ſumpta toga
Tum tibi pauca ſuo de carmine dictat Apollo
Et uetat inſano uerba tonare foro.

In urbe autem nominis celebritatem breui adeptus eſt: cum ſumma ingenii comitate. tum elegantia carminum. Mecænati: & Cor. Gallo maxime acceptus fuit. quod uterq; poetæ ſtudiis & doctrinæ pro ſimilitudine profeſſionis fauerent. Ouidium quoq; Tibullum & Baſſum inter principes amicos coluit. ad quos de ſuis caloribus & puellæ ingenio ſæpius ſcripſit. C. Plinius in epiſtola ad Romanũ: Paulum refert Paſſienū in ſcribendis elegis eruditum habuiſſe inter ſuos maiores Propertium. eaq; ratione gentile inquit eſt hoc in paſſieno: qui ex eodem quoq; municipio eſt. quo Propertius. unde maximum ſtudium Paſſieno fuit calores Propertii atq; ingenium ſuo carmine exprimere. cum in elegiis (ut inquit Plinius) foret egregius atq; præcipuus Propertius. libros quattuor elegiarum compoſuit. in quibus fere ſuos calores. & hoſtiæ laudem ac formam celebrat. nā ī puellam Hoſtiam miro quidem affectu exarſit. quam mutato nomine (ut eſt auctor. L. Apuleius) Cynthiam appellare maluit hinc Apollinaris Sidonius ad Heſperium ſcribit. meminiſſe debes. quod ſæpe uerſum Corinna cum ſuo Naſone compleuit. Leſbia cum Catullo. Ceſennia cum Getulico. Argentaria cũ Lucano. Cynthia cum Propertio. Delia cum Tibullo. Callimachum præcipue Cyreneum. Mimnermū & Philetam græcos Poetas in carmine ſecutus eſt. quorum manibus comitem ſe profitetur. nam ut illi apud græcos in elegia conſenſu omnium longe præſtiterunt. ita Propertius apud latinos

eorum imitatione primas uidetur quorundam iudicio consecutus. Fabius Quintilianus censor in litteris acerrimus. cum Tibullū maxime cōmendauerit: non deesse tamen inquit: qui Propertium malint. cum sit Ouidius lasciuior: Gallus in elegia durior. Ouidius certe cum sæpe de ipso Propertio agat: blandum tenerū ac dulcem appellat. multūq; illius carmini semper concessit: & recensenti sua carmina auditor affuit.

Sæpe suos solitus recitare Propertius ignes
Iure sodalitii: qui mihi iunctus erat.

Sed & Val. Martialis Propertii ingenio & amoribus plurimum tribuit: ut eo maxime loco probauit: quo Galli lycorim: Tibulli Nemesū: & Lesbiam Catulli celebrat. sic enim scribit in Apophores.

Cynthia facundi carmen Iuuenile Properti
Accepit famam: nec minus ipsa dedit.

De obitu eius parum compertum. quidam scripserunt illum periisse annos alterum & .xl. natum . fuisse alterū Propertium: Fulgentius ostendit: qui in libro ad Calcidium de prisco sermone: uerba hæc ex Propertio refert. Catillata geris uadimonia publicum prostibulum.

.L. Varius.

.L. Varius hisdem temporibus floruit: quibus in eloquentia præclari habiti sunt Messala Coruinus. M: Calidius: Numacius Plancus & Asinius Pollio. Relatum est ab antiquis eundem Variū inter epicos poetas censeri: & in scribendis tragediis maxime præstitisse. quo circa magnopē dilectꝰ est a principe Octauio. q in studiis Poetices magna uoluptate uersatus creditur. Tantū illi tribuit Horatius Flaccus: ut cum scriberet ad .M. Agrippam consularem uirum. unum dicat esse .L. Variū: qui possit eius gesta atq; egregias uirtutes præclarissimo carmine posteris cōmendare. Cor. Tacitus sub Materni persona ita laudat Varii Thiestem: & Ouidii Medeam: ut inter præcipua opera referat. nullus inquit liber Pollionis Asiniū aut Messalæ: tam illustris est: q̄ Medea Ouidii aut Varii Thiestes.

Sed & Fabius Quintilianus auctor est Vari Thiestē cum omnibus quidem græcis potuisse conferri. tantum sublimitate carminis: & ingenii fælicitate excelluit. habuit inter amicos Horatiū Flaccū Pollionē Asinium: & Plotium Tuccam. Pub. autem Vergilium familiarissime coluit: ut in eodem contubernio uersarentur. neq; desunt: qui scribant. fuisse dilectā a .P. Vergilio uxorem Varii. eoq; nomine dono illi datam tragediam a se compositam. ac deinde sub nomine ipsius Varii editam. quæ res aperte refellitur auctoritate doctiorum. Illud pro comperto hbetur. relictos fuisse heredes a Pu. Vergilio ex parte .L. Varium & Plotium Tuccā. tum illis demandatū

prudentia: & auctoritate Octauii principis: ut æneam Vergilii emendarent sed ea conditione: ut nihil operi adderetur. quidam ætate nostra imprudē ter faciunt: qui cum .L. Vario: Quintilium Varum confundunt. parū in/ telligentes: quātum inter se differant & carminum genere & moribus.

C. Mecænas.

.C. Mecænas ex clarissima familia regum ethruscorum natus est. In secūdo ordine permansit. tanta suæ modestiæ cōmendatiōe: ut relatus sit inter nobilissimos ciues. quidam Arretio oriundum pu tarunt quæ urbs habita est inter antiquissimas ethruriæ. Illud minime ob/ scurū est: eundē Mecænatē dum ageret in tenera ætate maxime præstitisse fa cilitate ingenii inl litteris ꝑdiscendis: ut Horatius Flaccus & alii plures te/ stanť. ac primo incubuit sūma diligētia præceptis eloquētiæ: in qua medio/ criter excelluit. deinde ad poeticā facultatē diuertit. Tragædiasq; & alia ua rii generis poemata scribere aggressus est. Octauio principi adeo gratus fuit pp singularē fidē: & ingenii comitatē: ut ab eo receptus sit inter præcipuos amicos. uulgatū est de Mecænate: q̄tu; litteris ac litteratis oībus fauerit: cu; in urbe unus hic potissimū habereť: ad quē poetæ omēs: atq; oratores uelut ad certā anchorā ꝓfugiū sibi haberēt. Itaq; ab eo uehemēter dilecti sūt: opa/ q; & muneribꝰ amplissimis honestati Pub. Vergiliꝰ: Horatiꝰ Flaccus: Asini us Pollio: Valgius: & alii cōplures. repræhēsus ē a ueteribꝰ. quod esset aīo molliori: ac solutis uestibꝰ utereť: nimiūq; sinuosis & fluētibꝰ. de cuiꝰ mol litie atq; delitiis: cū multi alii scripserūt. tū Anneus Seneca. q in cēsendis notādisq; moribus acerrimꝰ cēsor fuit. magnū inqt exemplū Romanæ elo quētiæ daturꝰ erat Mecænas: nisi illū eneruasset fælicitas. referunť ab eodē Seneca alia multa. in qbus orationē Mecænatis maxīe accusat: ut mollē ac nimiis delitiis fluentē. quod & Suet. Trāquillus tradit. Itaq; cōsueuit O/ ctauius princeps sæpe illū exagitare suis epistolis: aut per iocū irridere. Scri psit Tragediam Prometheū. & elegias cōplures: ut ueteres auctores testanť inter cætera illius laudať hoc carmen de contēnendo sepulchro.

Nec tumulum curo sepelit natura relictos.

Hortos Romæ habuit pulcherrimos in esquiliis: ubi uersari interdum consueuit: deq; liberalibus disciplinis sermonem habere cū amicis suis. ad hos persæpe diuertit Cæs. Octauius pp loci amænitatem. uelut qui animum liberum haberet a curis in eo quietis secessu. tanta animi liberta/ te uixit Mecænas cum Augusto: ut monere illum & repræhendere aliqñ nō dubitauerit: ut copiose scribit Dion græcus auctor in Romana historia. q eundem refert primū inuenisse notas quasdam litterarū: qbus ad scribendi celeritatē uteretť: ac ꝑ Aqlā libertū ad aliorū: usu; traditas. Notatū ē a. C.

Plinio de Mecænate inter mirifica naturæ officia: eum nunq̃ horæ momentum dormisse per totum trienniũ ante obitũ. Sed hoc non plane compertum est: an referendum sit ad alterum Mecænatem. Pu. Vergilius ad hunc Mecænatem libros suos misit: qui Georgica inscribuntur: absolutissimum omnium opus: quæ in eo genere composita unq̃ ab aliquo fuerint. extant adhuc Propertii Poetæ: & aliorum laudes de ipso Mecænate quam liberali animo fuit: quamq; docta eruditione excelluit. quæ a nobis hoc loco omittuntur studio breuitatis. Constat eum obiisse ædita iam ætate: & in senium uergente: ut ueteres auctores testantur.

Pub. Ouidius Naso.

Pu. Ouidius Naso genitus est Sulmone patria: quod oppidum in pelignis fuit. natalem habuit Aprili mense diebus quinquatriis: quibus sacra Mineruæ celebrari mos fuit apud Romanos. A. Licinio: & L. Pansa Cos. qui mutinensi pugna contra Antonium ceciderunt: neq; desunt: qui referant eodem die natos fuisse Pu. Ouidium & Albium Tibullum Poetam in scribendis elegis maxima elegantia. maiores illi contigerunt nobili genere atq; satis honesto: a quibus equestrem dignitatem acceptam perpetuo seruauit. In ipso adolescentiæ suæ principio magnopere probauit quantum præstaret ingenii facilitate: ac præclaris moribus. quocirca Romæ institutus est in latinis litteris maxima diligentia parentis: & cum in tenera ætate (ut constat) summa uoluptate & gratia teneretur componendis carminibus: ab eo studio retractus est parentis monitionib⁹: qui monere illum & assidue hortari non destitit ad oratoriam facultatem: ut qui ad questum & opes comparandas animum magis intendisset. Itaq; factum est ut Pub. Ouidius studium illud atq; curam absoluendi carmina intermitteret. animumq; ad causas & forum conuerteret præceptoribus Arellio Fusco & Portio Latrone: cuius eloquentiam atq; eruditionem uehemẽter admiratus est. neq; in ea re tulit uulgarem laudem aut cõmendationem ingenii sui: ut refert Anneus Seneca. nam & in priuatis & in centumuiralibus causis præsedit. aliasq; præterea dignitates obiuit posteaquã uirilem togam sumpsit: & latumclauum adeptus est de quo habentur complura apud ipsum Ouidium diuersis locis: quæ sunt a nobis prætermittenda studio breuitatis. Cæterum cũ nihil animo suo potius foret q̃ uersari in otio litteratũ posthabita omni cura rerũ publicarũ ad institutum suũ rediit: ac totũ se dicauit poeticæ facultati: unde ꝑpetuũ sibi nomẽ & quietẽ singularẽ fore ſpabat. nimie dubiũ ẽ. eũdẽ habuisse tres uxores. primã. n. sub ipa;

adolescentiam ut inutilem parumq; se dignam repudiauit: cumq; ea more ueterum diuortium fecit. alteram bonis parentibus orta3 beneq; moratam sed parum stabili connubio sibi coniunctam mature dimisit. successit his Perilla: cuius egregiam formam atq; probitatem pluribus locis extollit. neq; tantum dilexit eam maxima fide & beniuolentia singulari. Sed in poetica etiam erudiuit. magnaq; cura excoluit. quo factum est: ut Perilla exulanti marito fidem suam diligentissime seruauerit. Amicos habuit per multos cum doctrina & generis nobilitate insignes: tum probitate ac moribus ornatissimos ut Albium Tibullum: Cor. Seuerum: Sabinum: Sex. Pompeium: Grecinum & Flaccum uiros consulares: quorum familiaritate intime usus est. Messalam pretereo Albinouanum: Aemilium Macrum: Maximum & alios complures: cum quibus (ut ipse refert) cõiunctissime uixit Relatum est a Suetonio Tranquillo Iulium Higinium (qui Augusti libertus fuit summoq; ingenio & doctrina præstitit) familiarissimum fuisse Ouidio Poetæ. de ipsius operibus haud magnum operæ precium est pluribus agere. cum multi de hoc scripserint. eaq; uulgo satis nota sint ex cõmentariis nostrorum grammaticorum &t sane hic unus præter cæteros omẽs uidetur plura atq; uaria pœmatum genera descripsisse. In eo opere (cui titulum fecit Metamorphoseon) secutus est Partheniũ Chium Poeta3. qui græce scripsit præclarum poema pari argumento: & materia simili. Id Ouidii opus in tanto precio habitum est græcorum ingeniis: ut illud conuerterint in suum sermonem. est enim refertum uaria atq; multiplici eruditiõe. quã q̃ ipse auctor inemendatum atq; imperfectum reliquit: ut ipse testatur uersiculis additis. nam absente illo atq; etiam nesciente æditum est inuulgus ab amicis. Fastorum libros sex composuit. eosq; ad Germanicum Drusi filium misit: reliquos per importunum obitum: & aduersam exilii fortunã (ut pleriq; putant) non potuit perficere. is tamen alicubi asserit duodecim a se compositos. opus quidem eruditum & plenum magna & copiosa rerũ scientia.

Sex ego fastorum scripsi: totidemq; libellos
Cumq; suo finem mense libellus habet.

de amoribus libros tres: in quibus sub ficto nomine Corinnæ maxime probauit ingenium suum: complures etia3 epistolas: in quibus est usus mira elegantia & artificio singulari ut Critici asserunt. In elegia habitus est paulo lasciuior: ut qui nimium quãdoq; indulxerit ingenio suo præterea libros artiũ amandi & remediorũ: in Ibim: de obitu Drusi: epigrãmata: & pœmata cõplura: q̃ ab eodẽ cõposita sunt: ut grãmatici ueteres testãr. q̃dã tñ falso atq; iprobe ad eũ referũr: ut carmẽ de uocib9 auiũ d pulice: & alia idigna ꝓrsus atq; aliẽa ab ĩgẽio & doctrĩa tãti Poetæ. uolu

men præterea scripsit alieuticon, in quo complexus est uaria & inaudita ad eam diem nomina pisciũ, quod amissum est (ut alia multa eiusdem auctoris) iniuria hominũ & longa uetustate insequentium temporũ. Idem Ouidius magnopere cõmendatus est in Medea tragedia propter ipsam elegantiam & sententiarum grauitatẽ: ut Cor. Tacitus & Fabius Quintilianus referunt. In urbe secundũ capitolium habitauit, hortosq; habuit in colle positos: qua uia appia cõiungebatur cum flamminia, in his magna animi uoluptate uersari consueuit, suumq; otium mitioribus curis traducere. relegatus est a Cæs. Augusto in pontum ad oppidum Tomos: quo tempore Ouidius maiorem quietem atq; otium dari sibi sperabat recolendis ueteribus studiis: ut qui accessisset ad ætatem prouectiorem. causam uero tam sæui tamq; inciuilis exilii uarie multi (ut in re ancipiti euenit) interpretantur. alii hoc referunt ad eos libros: qui ab eo scripti sunt de amoribus, quod essent paulo lasciuiores ut est auctor Sex. Aurelius, qui de Rom. principibus scripsit plerique existimant prouenisse hoc ex adulterio cũ Liuia Augusti filia. qua in re & si pub. Ouidius nihil omnino aperte retulit, tamen alicubi uidetur id ipsum insinuare uelata proprii criminis causa. itaq; Sidonius Apollinaris uidetur existimasse ob id fuisse illum relegatum ab Augusto: ut satis declaratur his uersibus.

Nec te carmina per libidinosa
Notum naso tener: tomosq; missum
Quondam Cæsareæ nimis puellæ
Ficto carmine subditum corinnæ.

Hoc idem innuit Ouidius cum refert.

Lingua sile: non est ultra narrabile quicq̃

& alibi seruata ratione obstinati silentii.

Nec breue: nec tutum est peccati quæ sit origo
Dicere: tractari uulnera nostra timent.

minime autem obscurum est Liuiam Aug. principis filiã deflagrasse magna libidine: & infamem fuisse uulgatis per urbem adulteriis: ut ab antiquis scriptoribus refertur. quapropter inclinat animus: ut existimem haud satis potuisse Octauium sibi temperare: quo minus deseuiret in Poetam Ouidium conficta causa noui criminis: quod impudicis carminibus operam atq; studium posuisset. In exilio supra septẽ annos uersatus est, cumq; illi uiuendum foret inter incultas atq; barbaras nationes, tantum sibi promeruit gratiæ atq; studii bene preclareq; agendo: ut in eius obitu Getæ illi ac Tomitani populi tenere lacrimas non potuerint. Fuit enim Ouidius moribus apprime honestis & facilitate mirifica ad conciliandum sibi ingenia hominũ, quodq; inprimis dignũ ẽ summa

admiratiõe:cũ geticũ sermonẽ atq; sarmaticũ didicisset:pœmata descripsit Getica lingua:laudesq; Cæsarũ decãtauit. obiisse tradit̃ eodẽ anno quo. T. Liuius:q nobilissimus auctor habit⁹ est in Rom. historia describẽda. sepultusq; fuit iuxta oppidũ tomos ut Eusebius testat̃. ꝑmulti scriptores cũ ueteres:tum iuniores deplorarũt obitũ illius ut indignũ atq; miserabilẽ habita detestatione tã sæuæ tamq; calamitosæ relegationis. sed elegãter inprimis & copiose (ut ego existimo) Ang. Politianus id fecit his uersibus.

Et iacet euxinis uates Romanus in oris
  Romanum uatem barbara terra tegit
Terra tegit uatem:teneros qui lusit amores
  Barbara:quam gelidis alluit hister aquis
Nec te Roma pudet:quæ tanto inmitis alumno
  Pectora habes ipsis barbariora getis
Et quis io musæ scythicis in finibus ægro
  Tædia qui morbi demeret ullus erat.
Ec quis frigidulos:qui lecto imponeret artus
  Aut qui dulciloquo falleret ore diem
Aut qui tentaret salientis tempora uenæ.
  Aut fomenta manu qui properata daret.
Conderet aut oculos media iam morte natantes
  Aut legeret summam qui pius ore animam
Nullus erat:nullus:ueteres tu dura sodales
  Heu procul a ponto martia Roma tenes.
Nullus erat:procul ab coniunx:paruiq; nepotes
  Nec fueras profugum nata sequta patrem
Scilicet inmanes bessi flauiq; coralli
  Aut uos pelliti saxea corda gethæ
Silicet horribili dederit solamina uultu
  Sarmata ab epoto sæpe uehendus equo
Sarmata:cui rigidam demisso in lumina frontem
  Mota pruinoso tempora crine sonant
Sed tamen & Bessi extinctum : & fleuere coralli
  Sarmataq;:& durus contudit ora gethes
Extinctum & montes flebant:& silua feræq;
  Et fleuisse in mediis dicitur ister aquis
Quin etiam pigro concretum frigore pontum
  Nereidum lacrimis intepuisse ferunt.
Accurrere leues paphia cum matre uolucres
  Arsuroq; faces supposuere rogo.

Quem simul assumpsit rapidæ uiolentia flammæ
Reliquias tecto composuere cado.
Impositumq; breui signarunt carmine saxum.
Qui iacet hic: teneri doctor amoris erat.
Ipsa locum late sancto cytherea liquore
Irrorat niuea terq; quaterq; manu
Vos quoq; pierides uati libastis adempto
Carmina: sed nostro non referenda sono.

Cassius Seuerus.

Assius Seuerus patria fuit Parmensis: ut ab auctorib⁹ tradit᷑: grammatici ueteres referunt eũ scripsisse elegiacũ carmen & epigrãmata neq; a studio Tragediaruʒ abfuisse. Pub. Ouidius enumerat hũc Seuerum inter eos Poetas: qui sua ætate claruerunt: ut Sabinus: Montanus: Melissus: Propertius & alii plures. relatum est: eundẽ Cassium in acie uersatum: & pro Bruto & Cassio strenue operaʒ suam nauasse. quibus superatis Athenas se recepit ad studia litterarum: ibiq; (duʒ in otio uersatur) a. Q. Vario dicitur interfectus opera & consilio Octauii Aug. illud notissimum est Horatium Flaccũ infenso animo fuisse cõtra hunc Cassiuʒ. quod ab eo pluribus locis demonstratur: sed præcipue Iambico carmine: quo Poetam Archilochũ expressit. nam concitato animo atq; acri illuʒ est insectatus. neq; me preterit: quãtum decipiantur quidã nostra ætate: qui Cor: Seuerum ꝓ Cassio temere acceperunt. fuit alter Cassius Seuerus hisdem ferme temporibus. qui in causis: ac Romana eloquẽtia magnopere excelluit: de quo diximus satis in libris de oratoribus.

Domitius Marsus.

Omitius Marsus Poeta insignis est habitus in scribẽdis epigrãmatis: ut ueteres testantur. Pub. Ouidius & hũc ipsum nominat iter Poetas sui tẽporis: ut Cor. Seuerũ: Montanũ: Pedonẽ: Rabiriũ: & reliquos. laudãtur eius epigrãmata cum ab aliis. tum a Val. Martiale: qui ad exemplũ illius lasciuã; uerborũ licentiã excusat in suis carminibus. Ideʒ Marsus cõposuit bellum Herculis contra Amazones. eoq; argumẽto uocauit Amazoniden suũ opus. in quo non magnã laudem adeptus est: ut ex antiquis auctoribus possumus colligere: uulgatis uersibus: in quibus Poetæ Persio postponitur. Melenẽ puellam dilexit: eamq; celebrauit longo carmine: ut Catullus Lesbiam. quo circa sic de Marso Val. Martialis.
Nota tamen Marsi fusca Melenis erit
Citatur hoc carmen Marsi de Orbilio grammatico
Si quos Orbilius ferula scuticaq; cecidit.
fuit enim Orbilius paulo asperior in discipulos. & ob id ab Horatio pla

gosus uocatus. Hæc sunt quæ legimus apud ueteres de Domitio Marso.

Iulius Montanus.

IVlius Montanus in poetica nobilis habitus est. a Pub. Ouidio refertur inter eos Poetas qui sua ætate claruerunt: ut Sabinus: Melissus: Priscus: Camerinus: Marius: Seuerus: & alii plures. primum tempus causis: atq; declamationibus dedit: suumq; ingeniu3 diligenter excoluit cum Cæstio: Arellio Fusco: Asinio: Marcello Aesernino: & aliis. cōmendatur præcipue Montani urbanitas & lepor. quo factū est: ut Tib. Cæsari pergratus haberetur. scripsit poemata uersibus exametris ac pentametris. in quibus non uulgarē laudem meruit: ut copiose asserunt Ouidius & Anneus Seneca. repræhensus est a quibusdam. quod in suo carmine parum prudenter quædam repeteret. quo uitio & Ouidius dicit laborasse. quo circa dictum pereleganter est a Scauro: non minorem esse uirtutem scire desinere: q̄ scire dicere. referuntur ab antiquis Montani uersus. in quibus ortum solis atq; occasum descripsit. unde festiue dictum cōmendatur Nactæ uiri clarissimi. carmen id est.

Incipit ardentes phæbus producere flammas
Spargere se rubicunda dies. iam tristis hirundo
Argutis redit usa cibis imittere nidis
Incipit: & molli partitos ore ministrat.

& paulo mox.

Iam sua pastores stabulis armenta locarunt:
Iam dare sopitis nox pigra silentia terris.

.C. Germanicus Aug.

.C. Germanicus Aug. ex nobilissima Claudioru3 familia ortus ē. patre Druso: ac diligenti cura in urbe eruditus. tantū profecit sub primam adolescentiam in optimis disciplinis: ut incredibile dictu sit. quantū ab antiquis scriptoribus cōmendetur. Suetoni9 ac Fabius Quintilianus maximis laudibus eius ingenium atq; opera extollunt: & si paulo iunior ea ipsa composuit. Idem Germanicus in causis præterea uersatus ē. & his quidem triumphalibus. Inter alia studia græcas comedias a se æditas reliquit: & opus Arati de rebus celestibus in latinos numeros conuertit, nihil cōmotus. quod a. M. Tullio foret interpretatum: ut obseruatum est a Hieronymo. Quintilianus inter Poetas heroicos hunc constituit. quo loco enumerat Val. Flaccum: Saleium Bassum: Rabirium: & Lucanū. quid inquit Germanici operibus sublimius: doctius: & omnibus denicq; numeris præstantius. qs bella canere melius potuit: q̄ qui sic ægerit. reliqua omittimus. ne uideamur plura nunc repetere: quam institutu3 opus patitur. cognomen Germanici a deuictis Germanis reportauit: contra quos magno ex

ercitu ac summis uiribus dimicauit. uxorẽ Agrippinam habuit. M. Agrippæ filiam: & ex ea liberos plures procreauit. traditum est eum obiisse in urbe Antiochia: cum quartum ac. xxx. annum ageret. neq; sine suspitione ueneni. Tiberio auctore tali facinoris: ut Suetonius putauit. quæ res credita ẽ non modo propter liuores qui toto corpore extiterunt. sed ex ipso etiam corde. quod igni ad motum cremari haud potuit. Pub. Ouidius opus suũ de Romanis Fastis ad hunc Germanicum misit: eiusq; doctrinam tanti fecit ut inter egregios Poetas illius nomen rettulerit. nec defuerũt: qui existimarent ab eodem Germanico compositum fuisse epigrãma illud uulgatuz de puero Tracensi. quod equidem propter egregiam: singularemq; in eo genere elegantiam: subiciendum existimaui.

Thrax puer astricto glacie: dum luderet æbro
  Frigore concretas pondere rupit aquas.
Dumq; imæ partes rapido traherentur ab amni.
  Præsecuit tenerum lubrica testa caput.
Orba quod inuentum mater dum conderet urna
  Hoc peperi flammis: cætera dixit aquis.

Cæsius Bassus Lyricus:

Aesius Bassus inter Poetas Lyricos relatus est. floruit ætate Claudii principis: & usq; ad Flauioruz Imperiũ puenit. quod ipm Fab. Quintilianus testatur. qui refert illum a se uisum: quo tempore libros suos de oratoria institutione componeret. fuit hoc obseruandũ ea ratione: ut facilius deuitemus illorum errores: qui parũ prudenter de Cæsio Basso disserunt. Idem libros aliquot scripsit uario & multiplici carmine: ut Flaccus apud nos: & Pindarus apud græcos. ueteres auctores cuz de Poetis lyricis agunt: Horatium Flaccum & Cæsium Bassum præcipue enumerant: qui legi mereantur. Diomedes quoq; grãmaticus mollossicos numeros refert (qui durissimi habentur) a Cæsio Basso cõpositos. amicos habuit Pub. Ouidium: & Persium Satyrarum scriptorem. qui ad hũc Bassum scribens ita illum alloquitur.

Admouit iam bruma foco te Basse sabino
Iam ne lyra: & tetrico uiuunt tibi pectine chordæ
Mire opifex numeris ueterum primordia uocum
Atq; marem strepitum fidis intendisse latinæ.
Mox iuuenes agitare iocos: & pollice honesto.
Egregios lusisse senes.

neq; desunt: qui scribant: eundem Cæsium cũ uilla sua conflagrasse ardente uesεuo monte ignibus late estuantibus. celebres fuerunt hisdẽ ferme temporibus Aufidius Bassus historiæ auctor: & Saleius Bassus Poeta Epicus. de utroq; dicemus suis locis.

Aemilius Macer Veronensis:

Emilius Macer patria Veronensis fuit: ut quidā existimāt, ingenio & doctrina tradit̃ præstitisse: quod eius carmē satis indicauit. floruit his maxime tēporibus, qbus Messala Coruinus: & Asinius Pollio in latina eloquētia claruerūt, id cū aliis multis colligit̃, tū ex Pub. Ouidio. q comes illi fuit, dū iter faceret in Asiā, ac Siciliæ Regionē plustraret. Amicos præcipue habuit Albiū Tibullū: & Ouidiū ipsū: cū qbus pp suauitatē morū: atq; cōmunia studia magna familiaritate uersatus est. Idē Macer præter opus de Bello Troiano, scripsit ēt libros de uenenatis animātib⁹ ac de herbis: secutus Nicandrū Poetā Colophoniū, in quibus nō mediocrē laudē tulit suæ diligētiæ atq; laboris. Fabius Quintilian⁹ elegantiā carminis in hoc Poeta cōmendauit, ac legēda quidē; esse illius opa refert, & si ad eloquentiā oratoris nō multū pertinere uideant̃: Nonius Marcellus Aemilium Macrū citat: in Theogonio referens id carmen.

Et nunc agrestes inter picunnus habetur.

obiit in Asia paucis annis post Pub. Vergiliū: ut ab Eusebio relatu; est.

.C. Rabirius.

.C. Rabirius Poeta insignis habitus ē: ut a multis traditur: Fabius Quintilian⁹ cēsor oīm pene scriptorū posuit hūc Rabiriū in eorū poetarū numero: q Epici appellant̃. Sicuti Varronē Atacinū: Cor. Seuerū: Saleiū Bassum: Lucanū & alios. Laudat̃ maxime ab Anneo Seneca & Ouidio: quod in suis carminib⁹ multū animi ac uiriū demōstrauit. uerba Senecæ hæc sunt de Rabirio, egregie mihi uidet̃. M. Antoni⁹ apud Rabiriū Poetā exclamare, cū fortunā suā ad alios trāseuntē uidet: nihilq; aliud sibi relictum præter ius mortis.

Hoc habui: quodcunq; dedi.

parum mihi compertū est: an idem sit hic Rabirius: qui Satyras scripserit quod a Fulgentio refertur, Rabirius inquit in Satyris de Mecennia.

Abstemium temulenta fugit Mecennia nomen.

hæc sunt: quæ legimus de. C. Rabirio apud ueteres auctores.

.L. Anneus Seneca Tragicus.

L. Anne⁹ Seneca natiōe Hispan⁹: patria Cordubēsis fuit: inter eos poetas referẽt: q tragedias scripserūt: ut Pacuui⁹: Accius: Attili⁹: & Pōponi⁹ secūd⁹. q eadē ætate claruit: & cū ipso Seneca paribus studiis uersat⁹ est in faciēdis tragediis: ut Fabi⁹ Quintilian⁹ testat̃, in magno pcio habitus ē: & ob elegantiā ingenii plurimū cōmēdatus. scripsit Tragedias. x. in qbus pp sublimitatē carminis: grauitatēq; sentētiarū nō uulgarem laudē cōsecutus ē. & si tpa illa (in quæ incidit) magna ex pte aduersa extiterūt meliorib⁹ disciplinis. In suis fabulis Euripidē atq; Eschilū tradit̃ imita

tus. quæ res facile intelligitur ab his: qui paulo diligẽtius eas obseruabunt. Qui scribũt Poetã hũc filiũ fuisse Annei Senecæ: q in stoicorũ disciplinis magnope claruit: cõiecturis tantũ nitunt̃. neq; hãc rẽ (ut ego existimo) ullis auctoribus asserũt. mĩme ãt dubiũ ẽ: duos fuisse Senecas: quorũ alter in philosophiæ studiis pclarus atq; excellẽs habitus ẽ. Itaq; diuus Hieronym9 pp egregiã illius pbitatẽ: singularemq; uitæ cõstantiã (ut puto) ĩter auctores christianos collocauit: q̃ res optĩs rationibus & antiqs scriptoribus pbat̃. Val. Martialis duos celebrat Senecas: & unicũ Lucanum ex eadẽ corduba. Sidonius Apollinaris in suis poematis: sic de Anneo Seneca scribit ad Fœlicẽ eo carmine: in quo de latinis Poetis disserit.

Non quod Corduba præpotẽs alumnus
Facundum ciet hic putes legendum
Quorum unus colit hispidum Platona
Incassumq; suum monet Neronem.
Orchestram quatit alter Euripidis
Pictum fecibus Eschilum secutus
Aut plaustris solitus sonare Thespim.
Qui post pulpita trita sub cothurno
Ducebat olidæ patrem capellæ.

ex his mãifeste colligit̃ qd existimari debeat de utroq; Seneca. pcipue qd elici põt ex Octauia eiusdẽ Tragedia: in q̃ Neronis scelera: & crudelissima flagitia copiose enumerant̃. grãmatici ueteres uident̃ maximi fecisse p̃ ter cæteros oẽs Pacuuiũ & Acciũ in scribẽdis Tragediis: ut alibi diximus. nõ me præterit: q̃ multa scripta sint. de hoc Seneca a Xicone Poletano. sed is mihi uidetur abuti sua diligẽtia: & aliorum iudiciũ contẽnere: qui tam anxie defatigatur in re minime dubia explicanda.

C. Asinius Gallus.

C. Asini9 Gallus patrẽ habuit Asiniũ Pollionẽ uirũ cõsularẽ. & in Romana eloquẽtia excellẽtẽ. Filius Asinius diligẽtia & studio parẽtis secutus ẽ prio disciplinã paternã. deinde in Poetica suuz ingeniũ pcipue excoluit. Anneus Seneca & alii ueteres oratorẽ & Poetã hũc faciunt. afferunt̃ a nostris grãmaticis uersiculi aliquot Galli Asinii. ex qbus apparet: quantũ ualuerit in scribẽdis epigrãmatis & acumine & gratia. fecit ĩter cætera carmẽ de Põponio grãmatico: quez pugilẽ fuisse iocat̃. C. quoq; Plinius de Asinii epigrãmatis meminit: in epistola ad Pontiũ. dicit enĩ scriptos libros a Gallo Asinio. de comptiõe patris & Cicerõis. in qbus amores. M. Tullii cũ suo Tyrone rettulerit. itaq; sic Plinius de Poeta Gallo.

Cum libros Galli legerem: quibus ipse parenti
Ausus de Cicerone daret: palmamq; decusq;

Lasciuum inueni uersum Ciceronis: & illo
Spectandum ingenio: quo seria condidit: & quo
Humanis salibus multo: varioq; lepore
Magnorum ostendit mentes gaudere uirorum:

Celebrant adhuc carmina quædã sub noie Galli Asinii de puero Hippolito quẽ unice dicit dilexisse: sed parũ mihi comptuz: an hoc asseratur a probis auctoribus. quidã scripserũt hunc Gallum Tiberio principi inuisum: & ob id magnis suppliciis ab eo fuisse occisum.

A. Persius Flaccus.

A. Persius Flaccus Volaterris ethruriæ oppido nat⁹ ẽ. quidã existimarũt lunis: quod hoc uideat insinuari ab ipso Persio. Eusebi⁹ certe & grãmatici ueteres Volaterranũ faciunt. In scdo ordine pmansit: ut adnotatũ est. cõstat eũ claruisse hisdẽ ferme tpibus. qbus Domitius Nero Impium Romanæ urbis suscepit. In grãmatice pceptorẽ habuit Rhẽnium Palemonẽ Vicẽtinũ: q grauissimas inimicitias dicit exercuisse cũ. M. Varrone. In rhetorice Flauiuz uerginiũ: si fides adhibeat grãmaticoruz cõmẽtariis. q eundẽ Persiuz exposuerunt. Anneuz uero Cornutuz (q philosophiæ studio excelluit) magna diligẽtia singulariq; obseruatiõe coluit. cũq; eo familiarissime diu uixit. qua in re mirifice gratulatur Persius sibi ipsi qd illi cõtigerit Cornutuz habere præceptorẽ. optimãq; illius disciplinã atq; institutionẽ sequi: ut amice ac libere ad eum scribit.

Cumq; iter ambiguum: & uitæ nescius error
Deducit trepidas ramosa in compita mentes
Me tibi supposui: teneros tu suscipis annos
Socratico Cornute Sinu:

Amicos pterea maxie dilexit Anneũ Lucanũ: Cæsiuz Bassum: q in lyricis carmibus claruit: & Macrinuz. quod apte colligit: cũ ipsius Persii uersibus. tuz ueteruz cõmẽtariis. pbis moribus fuit & egregia uitæ integritate quo circa cõtinere se nõ potuit: qn ipm quoq; Neronẽ: eiusq; iniquissima flagitia liberi⁹ accusaret: ut q sub Mydæ Regis noie illuz irriserit Satyrica quadã urbanitate: sz admonente Cornuto carmẽ imutauit. Cõposuit Satyras numero sex. præfatus i his multũ se laboris atq; diligẽtiæ posuisse. neq; se repẽte Poetã pdiisse. nõ desunt: q scribãt: impfectũ fuisse hoc op⁹ a Persio relictuz. quod mihi uerisimile uidetur: pp imaturũ illius obitũ cuz publicarent Persii Satyræ. miruz ẽ q̃ fuerint iudicio eruditorũ approbatæ. itaq; maiorẽ laudẽ atq; ampliorẽ cõmendationẽ meruit. q̃ grãde illud atq; oposuz pœma Marsi. qd Amazonidis nomine inscripsit: ut Fabius: & Val. Martialis testãtur.

Sæpius in libro memoratur Persius uno
Quam totus magna Marsus Amazonide.

secutus est in scribendis Satyris Poetã Luciliũ. qui acerrimus fuit in notandis atq; insectãdis Romanorũ uitiis. relatũ est ab Eusebio: eũ periisse cũ non dũ. xxx. uitæ annũ cõpleuisset. quo tẽpore Nero Imp. oĩm scelerũ cumulatissim9 cũ cãtorib9 ac scænicis hominib9 in Theatro decãtauit habitus ẽ in maxĩo precio alter. C. Persius ob singularẽ doctrinã: cui9 iudiciũ atq; grauissimã censuraʒ Lucilius reformidare se dixit. sed hæc suo loco exponentur.

Cor. Seuerus.

Corn. Seuerus ĩter Poetas Epicos relatus ẽ ab antiq̃s auctoribus. ingenio fuit magno: & in scribẽdis uersibus facili. constat eundẽ diu fuisse uersatũ in agẽdis declamationib9. qua in re ingeniũ suuʒ atq; eruditionẽ maxime probauit cũ in eodẽ officio forẽt alii cõplures: ut Asinius Pollio: Pompeius Sylo: Arellius Fuscus: Sextilius Hena: Cæstius Pi9 Portius Latro: & Aufidius Bassus. A Fabio Quintiliano ita cõmendaĩ: ut uersificator: q̃ Poeta melior habitus sit. Scripsit inter alia multa opus de Bello Siculo: quod ab eo absolutũ nõ est pp importunũ obitũ. quod si po tuisset illud pficere ad exemplũ primi libri merito sibi secundũ locũ uindicasset: ut ab eodẽ Fabio relatũ est: q alia inquit Seueri opa maximã indolẽ & admirabilẽ gratiã indicasse. afferunĩ uersus Cor. Seueri a nostris grammaticis: ex q̃bus colligi põt: q̃tum præstiterit ingenio & doctrina: sed apponemus carmen illud: in quo elegãter defleuit interitũ. M. Tullii. quod etiã ab Anneo Seneca magnopere cõmendatum est.

Oraq; magnanimum spirantia pene uirorum
In rostris iacuere suis: sed enim abstulit omnes.
Tanq̃ sola foret rapti Ciceronis imago
Tunc redeunt animis ingentia consulis acta
Iurataq; manus. deprensaq; fœdera noxæ.
Patriciumq; nefas. est nunc & pœna cæthegi.
Deiectusq; redit uotis Catilina nefandis.
Quid fauor aut cætus: pleni quid honoribus anni.
Profuerunt: sacris exacta quid artibus ætas.
Abstulit una dies æui decus: ictaq; luctu
Conticuit latiæ tristis facundia linguæ.
Vnica sollicitis quondam: tutela salusq;
Egregium semper patriæ caput: ille senatus
Vindex ille fori: legum: ritusq; togæq;
Publica uox eius æternum obmutuit armis.
Informes uultus: sparsamq; cruore nefando
Canitiem: sacrasq; manus: operumq; ministras.
Tantorum: pedibus cuius proiecta superbis

Proculcauit ouans: nec lubrica fata deosq̧
Respexit: nullo luet hoc Antonius æuo.
Hoc neq̧ in hemathio mitis, Victoria persæ.
Nec te dire Siphax non fecit in hoste Philippo
Inq̧ triumphata ludibria cuncta Iugurta.
Affuerat: nostræq̧ cadens ferus Hannibal iræ.
Membra tamen stygias tulit inuiolata subumbras.

Idē Cornelius carmē fecit de Ethna mōte. In quo nō uulgarē laudē conse cutus ē. cū alii quoq̧ in eadē materia se exercuerint: ut Pub. Vergilius & Ouidius. hæc sunt quæ legimus de Corn. Seuero.

M. Anneus Lucanus.

M. Anneus Lucan9 natione Hispanus patria Cordubēsis fuit. pa trem habuit. L. Anneū Melam qui habitus est Senecæ & Gallionis frater: ut obseruatū est: in annalibus Eusebii. natalis eius traditur. C. Cæs. Germanico iterū: & L. Cæsiano Cos: delatus ad urbē cū in prima adhuc infantia esset. quo facilius ꝓ ætate in bonis disciplinis cultū ingenii caperet. adolescēs factus illustres habuit præceptores in litteris Rhenniū Pa lemonē: qui principē locū inter oēs grāmaticos tenuit. in Rhetoricis Flaui uq̧ Verginiū: rhetorē illis tēporibus nobilissimū. tantūq̧ diligētia sua ac fa cilitate ingenii profecit: ut græce ac latinæ declamaret nō sine summa admi ratione audientiū. Inter cæteros cōdiscipulos Saleiū Bassum: & C. Persiū qui Satyras scripsit: singulari beniuolētia dilexit. mutuisq̧ officiis prosecu tus est. apud Cæs. Neronē pmultū gratia & beniuolētia in prima ætate po tuit: adeo illi efficax fuit ingeniū ad promerēdos: conciliandosq̧ sibi aīos hoīm. itaq̧ nō modo ad quæsturæ dignitatē ꝓuectus est. Sed in augurum quoq̧ collegiū ascitus cōpositis uersibus de laudib9 Neronis. nō tamē per māsit in gratia apud eū principē. q alienas laudes molestissimo aīo ferret. quiq̧ in repellēdis opprimēdisq̧ aliorū uirtutibus acerrimus ac sæuissim9 foret. uxorē habuit nomine Pollā Argētariā de cuius ingenio atq̧ doctri na multa referunt a Sidonio Apollinare & Papinio. qui maxima quadā re uerētia inquit ad natalē Lucani celebrandū se accedere & esse hoc imputā dum Pollæ Argentariæ. cuius eruditio atq̧ nobilitas summa fuit. Val. quoq̧ Martialis multis carminibus Natalem Lucani describit. quale est il lud contra Neronis iniquitatē.

Hæc est illa dies: quæ magni conscia partus.
Lucanum populis: & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis. uullaq̧ inuisior umbra.
Debuit hoc saltem non licuisse tibi.

Enūerant a grāmaticis nrīs. ꝑter op9 đ Bello Cæsaris & Pōpeii: cōplura alia

ab eodē Lucāo cōposita. in qbus maximā laudē adeptus ē ingenii & doctrinæ. scripsit enī Saturnalia: Siluarū libros. x. Tragediā Medeā: quā nō absoluit. de incēdio urbis: de incēdio Troiæ cū priami calamitate: Orpheū: fabulas cōplures: & epl'as: ex libris Pharsaliæ tris prios emēdauit: cū uxore Argētaria. reliquos impfectos: atq; in emēdatos reliqt pp intēpestiuū īteritū. Fabius Quintilianus auctor ē: Lucanū ipm magis annumerādū esse oratorib9 q̄ poetis. est inqt ardēs & cōcitatus: sentētiisq; clarissimis excellēs. In cōtionibus admirādus atq; excultus: adeo ut uideat satis exprimere singularē illā elegantiā; & maiestatē Vergilii. sūt q scribāt eū periisse florēti adhuc ætate cū nō dū. xxx. annū attigisset: sed referendū idest uerbis Corn. Taciti. q de hoc agit in gestis Neronis. Attico uestino & Silio Nerua Cos. facta est cōspiratio cōtra Neronē Imp. principe tā p̄celari facinoris. C. Pisone. Lucanū ꝓprie causæ ad hoc accēdebāt: quod famā carminū eius Nero deprimebat: ꝓhibueratq; ostētare uanus assimulatōe. patefacta āt cōiuratiōe Lucani cædē impauit Nero. Is brachiū dedit medico ad secādas uenas: & ubi ꝓfluēte sanguine pedes frigescere. manusq; & paulatim ab extremis cædere spiritū: feruido adhuc: & cōpote mentis pectore ītelligit: recordatus a se carmē cōpositū: quo uulneratū militē p eiusmodi mortis imaginē obiisse tradiderat. uersus ipsos rettulit. eaq; illi supma uox fuit. Visit adhuc Romæ in marmoreis monumētis id ellogiū de Lucano Priscis litteris. M. ANNEO LVCANO CORDVBENSI POETE BENEFICIO NERONIS CAES. SERVATA. Sꝫ apponēdū p̄terea ē carmē illd̄ uulgatū d ipo Lucano.

Corduba me genuit: rapuit Nero: prælia dixi.
 Quæ gessere pares: hinc socer: inde gener.
Continuo nunq̄ direxi carmina ductu
 Quæ tractim serpant. plus mihi comma placet.

Pomponius Secundus.

Omponius secūdus nobili ac illustri familia natus: hisdē temporibus claruit in urbe: qbus optimi rhetores habiti sunt Portius Latro: Domitius Afer: & Albutius Sylo: inter eos Poetas referr̄. qui tragedias cōposuerūt: ut Accius: Paccuui9 & Attilius. relatū ē a Fab. Quintiliano: lōge oīm excelluisse hunc Pōponiū in eo genere carminis: quos ipse uiderit. tāta enī doctrina atq; sublimitate excelluit: ut uulgo sit appellatus Pindarus Tragicus. multa de Pōponio tradunt ab antiqs scriptoribus. quæ copiose indicāt uixisse illū in summa dignitate: & gratia apud nobiliores ciuitatis. quod & C. Plinius asserit: qui duos libros cōposuit de uita & moribus Pōponii Secūdi. tantū illius nomini: summisq; uirtutibus cōcessit. Germanico Cæsari gratissimus fuit. quē aliqñ cæna accepit: ut notatū est ab antiqs. C. Plinius eundem Pomponium ciuē ac uatem clarissimū uocat. quo loco de monumentis Tib. & Cai Graccorū differit. afferuntur

uersus a Mauro Terẽtiano & aliis ueterib⁹: ex qbus facile intelligiẽ q̃tũ ia/ cturæ factũ sit: ex amissiõe Tragediarũ Põponii, de obitu illius nihil apud auctores legimus.

Gn. Getulicus.

Gn. Getulic⁹ Poeta nobilis habitus ẽ in scribendis epigrãmatis: ut grãmatici nostri tradũt. Val. Martialis ad exemplũ Getulici carmi na sua excusat: si paulo lasciuior ĩ illis uideẽ. relatũ ẽ ab antiqs scri ptorib⁹ fuisse ab eo dilectã puellã noĩe Cæsenniã. magnoq; studio celebra/ tã: ut Corinnã ab Ouidio: Les biã a Catullo: Argẽtariã a Lucano. qđ a Si/ donio scribiẽ in epistola ad Hesperiũ: Val. Probus affert hos uersus Getuli ci: cum de cardinibus cæli loquitur.

Non aries illũ: uerno ferat aere cornu
Gnosia nec geminos præcidunt cornua tantum
Sicca Lycaonius resupinat plaustra bootes.

nominaẽ a Suetonio Trãqllo. Gn. lẽtulus Getulic⁹: sed in dubio est: an idẽ haberi debeat, & si tẽporũ ratio satis cõgruit. hæc sũt fere: q̃ de Poeta Getulico legimus.

Sextilius Hæna.

Extilius Hena natiõe hispan⁹ patria Cordubẽsis fuit: ex eodẽ mu/ nicipio. quo Lucan⁹ Poeta: Anneus Gallio & uterq; Seneca. tradi tũ est de hoc Sextilio fuisse illũ magis ingeniosuз: q̃ eruditũ. & in suo carmine peregrinũ quiddã & inequale retinuisse: ut ẽ auctor Seneca. In ter alia opa carmẽ cõposuit de laude & interitu. M. Tullii. quod ab eo reci/ tatũ est in ædib⁹ Messalæ Coruini: qua in re nõ ꝑtermittã referre hoc loco: quod acciderit satis urbanũ ac lepidũ de Asinio Pollione. is enĩ cũ esset con uocatus ad audiendũ Sextiliũ nõ potuit sibi tempare. quo minus indicaret quã infensus esset nomini. M. Tullii quãq; iniquo animo illius laudes acci peret. nam cum principio Sextilius hoc carmen rettulisset.

Deflendus Cicero. Latiæq; silentia linguæ.

Tum Pollio Asini⁹ uehemẽter ea re ꝓmotus. Tu inqt Messala uideris qđ tibi liberũ sit in domo tua. ego istũ nõ sum auditur⁹: cui uideor mutus: & simul cõsurgẽs discessit: ne cæteros uersus audiret. ꝓmulta referunẽ de hoc Sextilio: & ei⁹ ingenio: cũ alibi: tũ apđ Anneũ Senecã in cõtrouersiis.

Saleius Bassus.

Alei⁹ Bassus histꝑib⁹ Romæ claruit: qbus ĩ eloq̃ntia nobiles habiti sunt Domiti⁹ afer: Iuli⁹ scđs: Trachal⁹: & Vibi⁹ crisp⁹. ĩgenio mag/ no; fuit: & ĩ uersibus cõponẽdis uehemẽter excitato. ĩter eos poetas re latus ẽ q carmẽ. heroicũ decantarũt. Quintilianus Val. Flaccũ: Saleiũ: Bas sum: & Rabiriũ inter epicos nominat. quo loco Vergilium: Enniũ ac Luca num ponit: laudatur ab antiquis magnopere Saleius: neq; tantũ ut uir op/ timus. sed ut Poeta egregius atq; absolutissimus. coluit præcipua beniuolẽ

tia & usu contubernii Lucanum Cordubensem: & Iuliũ secundũ. qui inter summos oratores suæ ætatis celebratur. Cæs. autem Vespasianus plurimi fecit Saleii ingenium atq; doctrinã. tantũq; illi cõcessit: ut inter illustria monumenta positum sit. Aug. Vespasianũ quinquaginta. H S. elargitum fuisse Saleio Basso. propter ingenium singularẽq; eruditionẽ. de quo scribuntur cõplura a Cor. Tacito. Iuuenalis quoq; in Satyris de hoc Saleio meminit. eumq; tradit maxime nobilem fuisse. sed exiguo ac tenui cẽsu. hæc de Saleio Poeta legimus.

Clodius Sabinus.

C Lodius Sabinus Poeta satis nobilis: inter eos relatus est: qui elegiacum carmen scripserunt. primũ tẽpus suæ ætatis in causis atq; declamationibus collocauit. cum Ouidio: Argentario: Cor. Seuero & aliis: qua in re magnam laudem cõsecutus dicitur ingenii & urbanitatis: ut est auctor Anneus Seneca: erat inquit Sabinus homo urbanissimus ac si quid illi defuit in eloquentia: urbanitate ac salibus pensauit. referunt dicta illius complura. ex quibus colligit. q̃ Comis & ingeniosus fuerit Sabinus. Scripsit opus de Bello Troiano: & itẽ epistolas aliquot: quæ nostris tẽporibus leguntur: & ab Ouidio summa laude cõmendant. periit imatura ætate: & ob importunũ obitum non potuit incœpta opera perficere.

C. Pedo Albinouanus.

C. Pedo Albinouanus inter eos Poetas relatus ẽ a ueterib⁹: qui epigrãmata: & iocos scripserũt: præcipue claruit tpibus Neronis principis. ac in tenera ætate operã & studiũ posuit in declamationibus. quod ex Anneo Seneca facile colligit. Ouidi⁹ Poeta enumerat hunc ipsum Pedonẽ cũ illis: q sua ætate carminũ studio præstiterũt: ut Marsũ: Rabiriũ Macrũ: Montanũ: Sabinũ: & alios plures. ingenio elegãti: & urbano fuit: uersatusq; ẽ i scribẽdis epigrãmatis nõ sine magna cõmẽdatiõe sui nominis Itaq; Val. Martialis refert se habere auctores (quos sequit) Catullũ: Pedonem: Marsum atq; Getulicũ. & inprimis cupere: ut sua carmina ad illorũ extimationẽ atq; gratiã accedãt. Idẽ Pedo laudat ab Anneo Seneca: ut fabulator egregi⁹: & maxie festiuus. Pub. Ouidiũ singulari beniuolentia dilexit. cũq; eo in iocis: & cõmunib⁹ studiis familiariter uersatus est. Legunt adhuc Pedonis uersus: quos dixit nauigãte Germanico in Alexãdri deliberatiõe de transfretãdo Oceano cũ exercitu. nos eos subiciemus. quo facilius iudicari possit de illius ingenio.

Iam pridem post terga diem: solemq; relictum.
Iam pridem notis extorres finibus orbis
Per non concessas audaces ire tenebras
Hesperii metas: extremaq; littora mundi:

Nunc illum pigris immania monstra sub undis
Qui ferat Oceanum. qui sæuas undiq; pistres
Aequereosq; canes ratibus consurgere pransis
Accumulat fragor ipse metus. iam sidere limo.
Nauigia: & rapido desertam flamine classem
Seq; feris credunt per inertia fata marinis
Tam non fælici laniandos sorte relinqui.
Atq; aliquis prora se dat sublimis ab alta
Aera pugnaci: luctatus rumpere nisu
Vt nihil erecto ualuit dinoscere mundo
Obstructo talis effundit pectore uoces.
Quo ferimur: ruit ipse dies. orbemq; relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris
An ne alio positas ultra sub cardine gentes
Atq; alium libris intactum quærimus orbem.
Dii reuocant: rerũq; uocant cognoscere finem
Mortales oculos: aliena quid æquora remis.
Et sacras uiolamus aquas. diuumq; quietas
Turbamus sedes:

Vulcatius Sedigitus.

VLcatius Sedigitus in poetica illustris est habitus: ut a. C. Plinio refertur: qui hunc ipsum locis pluribus celebrat. Gellius complures uersus eiusdem Vulcatii repetit in atticis noctibus. ex quibus facile colligitur præstitisse illum ingenio: & multiplici doctrina. neq; desunt apud ueteres: qui asserant appellatũ fuisse Sedigitum ea ratione: quod singulis manibus senos digitos haberet. unde & Horatii filiæ Sedigitæ nuncupatæ sunt. de quo scripsimus suo loco. Idem Vulcatius libruʒ composuit de Poetis latinis senariis uersibus. quo opere iudicem se atq; criticũ præbuit in adnotandis atq; iudicandis Poetis. quod & Lucilius: & Horatius Flaccꝰ fecerunt. fuisse alterum Vulcatium constat: qui Romæ nobilissimus ẽ habitus. quiq; ius ciuile Cesellium edocuit. quod &. C. Plinius cõmemorat.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI QVARTI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM.

Osteaquã de his Poetis Cosme Pont. Arretine accurate ac diligenter scripsimus qui summa elegantia, paricꝙ doctrina hoc munus obierunt, reliquũ est ut de his etiaꝫ agamꝰ, qui sequẽtibus sæculis in hac studiorũ facultate ingeniuꝫ suum excoluerunt, qua in re seruabimus rationeꝫ temporum, ne quis me ipsum parũ diligenteꝫ forte existimet in his omnibus adnotandis, quæ ad incohatum opus uideantur pertinere, necꝙ potest accidere aliquid mihi gratius aut potius: quã prosequi institutum nostrum, quod a principio adolescentiæ certis atcꝙ optimis rationibus suscepi peruigilandi in bonis studiis: eacꝙ assidue meditãdi: quæ laborem atcꝙ diligentiam nostrã uirtuti atcꝙ posteritati cõmendent. Sed hæc alias transigemus, illud abs te rogatum atcꝙ impetratũ magnopere uolumꝰ pro tuo erga me animo atcꝙ optima uoluntate: ut Maximi Tyrii orationes (quas in latinum sermonẽ paulo ante ex græco conuertisti) ad nos aliquando mittas, maiora enim ac longe grauiora indies agitamus: quæ mature ad frugem pducentur diis beneuolentibus, interim ad Statiũ Papiniuꝫ & reliquos Poetas accedemus, quo cumulatius absoluamus hanc partem: & simul pleniori officio bonis ingeniis cõsulamus: necꝙ te latet magnum prouentum Poetarum extitisse his temporibus: ut C. Plinius refert.

Pub. Statius Papinius.

Pub. Statius Papinius inter Poetas heroicos relatus haud ignobili genere ortus est, quidã scribunt maiores suos oriundos epiro: diucꝙ uersatos Sellis non sine cõmendatione ingenii atcꝙ pbitatis. patrem Papinium habuit: qui ob insignẽ eruditionẽ egregiasꝙ uirtutes ciuitate Neapoli donatus est, in qua Statius Poeta natalẽ suũ habuit, quæ res cuꝫ locis multis indicatur, tum illis præcipue carminibꝰ, quibus Claudiã uxorem hortatur: ut relicta urbe Neapolim se recipiat, quo liberius atcꝙ faciliꝰ animo suo indulgere posset, primã ætatem studiis litterarum & honestis disciplinis collocauit diligẽtia Papinii patris institutus, cumcꝙ in Poetica facultate multum profecisset breui tempore adeptus est summã celebritateꝫ nominis. Vxorem habuit nomine Claudiã, quæ ingenio magno fuit: minimecꝙ uulgari doctrina: ut ipse Statius alicubi refert, quidam falso existimarunt candẽ esse Pollam Argentariã, quæ uxor Annei Lucani fuit: ut dictuꝫ est a nobis cõmodius, composuit multa & uaria poemata de qbus breui-

ter agendum est. Thebaidē libris. xii. quos cōsecrauit Cæs. Domitiano. In hoc opere secutus est magna ex pte Poetā Antimachū. qui pari argumento maximū atq; operosissimū opus reliquit. neq; dubium est Poetam Statium in eo absoluendo mira sollertia usum & incredibili studio per. xii. annos. fateturq; libere & ingenue se magnopere adiutum a parēte suo in pernoscēda ac describenda locorū historia. & a se editū atq; publicatū iudicio ac monitionibus Iunii maximi. qui per ea tempora excelluit magna eruditiōe & eloquentia. deinde aggressus est scribere opus de Achille. in quo maiore spiritu ac longiori carmine parabat exequi gesta illius atq; uirtutes. sed per importunum obitū minime potuit inchoatum opus perficere. quidam existimarunt fuisse ab eo absolutū. ac maiori ex parte amissum iniuria temporū. Siluarum libros quinq; ædidit auspicatus a Cæs. Domitiano: qui studium poeticæ quātum potuit maxime simulauit. In his facile probauit Statius: quātum faueret bonis ingeniis: quātumq; amicorū studiis atq; officiis concederet. Idem tamen refert: se diu multumq; dubitasse in his libellis emittendis. qui subito calore & quadā festinandi uoluptate fluxerunt. De his Apollinaris Sidonius meminit. magnisq; laudibus prosequitur non modo in epistolis. sed in suis etiam endecasyllabis.

Non quod Papinius tuus: meusq;
Inter labdacios sonat furores
Aut cum forte pedum minore rithmo
Pingit gemmea prata siluularum

Inter cæteros amicos præcipue coluit Attedium Meliorem: Pollium: Septimium: Stellam Patauinū & Marcellum Victorium. ad quem Fab. Quintilianus libros suos misit de oratoria institutione. Cæs. Domitianus tantum studii atq; officiorum demonstrauit erga Poetam Statium: ut eum quandoq; susceperit magnifico atq; apparatissimo conuiuio: de quo scriptum est carmen a Statio adiecta laudatione principis. quem indulgentissimum uocat. Idem Domitianus donauit eum insigni corona & aliis muneribus atq; dignitatibus honestauit. filium amisit: cum in tenera ætate esset: cuius acerbum interitum defleuit pater mæstissimus longiori carmine: ut habetur eo siluarū libro: quem Abascātio misit. minime dubiū est periisse Statium prouecta ætate: ut grammatici nostri testātur. neq; inclinat animus: ut uerum esse existimē: quod a quibusdā; scribitur: fuisse illum stilo præacuto occisum a Cæs. Domitiano. cum tam diligenter tamq; officiose multis ac uariis pœmatis blandiatur principi inextollendis atq; assidue celebrandis illius officiis. de Statio Cæcilio (q nobilissimus habitus est inter Comicos) diximus suo loco.

Silius Italicus.

Ilius Italicus Poeta Heroicus ex Hispania oriundus traditur deducto genere ab Italica urbe nobili. unde cognomen reportauit. sed Romæ natus est (ut creditur) atq; etiam educatus. neq; obscura fama est principio adolescentiæ prese tulisse optimam indolē capiendis literis. cumq; studio & diligentia uehementer præstaret breui consecutus est: ut Romæ haberetur inter præcipuos oratores. nam magna solertia: & incredibili cura conatus est exprimere. M. Tullii eloquentiā: quē pre cæteris omnibus sibi proposuerat ad imitandum. sub Impatore Nerone dicitur famā suam lesisse accusatis atq; insimulatis nonnullis apud sæuissimū principem cum Vitellio gessit se prudenter & egregia uitæ honestate. mox fact9 est Asiæ proconsul: in quo manifesto apparuit: quanta modestia præstaret: ut q eam dignitatem gesserit singulari continentia & integritate maxima. Domitiano Aug. gratissimus fuit. eoq; auctore perductus est ad tertium consulatum honestissimis suffragiis. de quo leguntur adhuc uersiculi Poete Martialis. quibus uenerationem suam profitetur.

Augusto pia Thura: uictimasq;
Pro nostro date Silio Camænæ
Bissenos iubet en redire fasces
Noto consule: nobiliq; uirga
Vatis Castaliam domum sonare
Rerum prima salus & una Cæsar
Gaudenti superest adhdc qnod optet.
Felix purpura: tertiusq; consul.

C. Plinius pmulta refert de Poeta Silio in epistolis. qua in re minime alienum fuerit particulam subicere: quo facilius atq; cumulatius percipiatur quam eleganti ingenio fuerit atq; studioso in prosequendis optimis exemplis. plures uillas inquit possidebat. adamatisq; nouis priores negligebat. multum ubiq; librorum: multum statuarum: multum imaginum: quas non habebat modo uerum etiam uenerabatur. Vergilii ante omnes cuius natalem religiosius quam suum celebrabat: maximeq; Neapolim. ubi monumentum eius adire ut templum solebat. opus cōposuit libris. xvii. de bello Punico Secūdo non uulgari neq; absurdo carmine: & si illud maiore cura (ut traditur) quam ingenio perfecit. præcipue Maronem imitatus est: cuius ingenium atq; fælicissimam maiestatem admirabatur in describendis carminibus. de hoc poemate Silii Val: Martialis sic refert.

Sili castalidum decus sororum
Qui per iuria barbari furoris
Ingenti premis ore: perfidosq;
Fastus Hannibalis: leuesq; pænos

Magnis cædere cogis aphricanis
Nostris ocia commoda camænis.

complura leguntur apud eundem Martialem de laude ingenii atq; optimæ eruditiõis Silii. quæ hoc loco prætermittimus. In agro Neapolitano prædium habuit. in quo cum frequenter secederet: maxima animi uoluptate consueuit suũ otium transigere. neq; dubium est eundem ad extremam pene senectutem deuenisse: ut qui maior septuagenario uitam finierit. nam morbo detentus insanabilis claui singulari constantia obitum p̃posuit. fœlix propemodum ac beatus usq; ad extremum diem: ut copiose relatum est a Plinio in epistolis.

C. Val. Flaccus Setinus.

.C. Valerius Flaccus Setinus inter eos (qui heroica decantarunt) Poeta multorum iudicio admirandus: Patauinus fuit iuxta Aponum natus: ut a ueteribus traditum est. qui scribunt eius patriam fuisse maxime insignem natalibus Liuii: Stellæ: & Val. Flacci. itaq; hũc ipsum Val. Martialis laris antenorei alumnum appellauit. alii Setinum crediderunt ex Setia Campaniæ urbe. quæ haud ꝓcul a Velitris fuit. unde in magno precio habita sunt Setina uina: ut ab antiquis scriptoribus relatũ est & mirum uideri debet quãto spiritu Flaccus insurgat. quantaq; ingenii fælicitate inscribendo carmine præstaret. hic est ille Val. Flaccus in cuius obitu multum fuisse amissum. queritur Fab. Quintilianus in libris ad Marcellum Victorium. extant ipsius octo uolumina de Argonauticis. quod opus dicatum est Cæs. Domitiano. uel ut alii uolunt patri Vespasiano. quoniaʒ sic ad eum scribat in ipsa præfatione operis.

Eripe me populis: & habenti nubila terræ
Sancte pater: ueterumq; faue ueneranda canenti
Facta uirum: uersam proles tua pandit idumen
Namq; potes: Solymo nigrantem puluere fratrem
Spargentemq; faces: & in omni turre furentem.

scripturus erat multo plures libros: nisi mors intempestiua eũ nobis eripuisset. uidetur autem in illis (qui supersunt) Apollonium Rhodiuʒ nõ tantum argumento operis expressisse. sed etiam singulis quandoq; carminibus. Atacinus quoq; Varro pari titulo composuit libros de Argonauticis. quod alibi notauimꝰ. Idem Flaccus inter amicos habuit Secundũ: Maternum: Stellam & Val. Martialem: qui ad eum sæpius scribit: eruditionemq; illius magnopere extollit. constat hunc mediocri censu ac pœne tenui fuisse. & prædium possedisse exiguũ. in quo (ut Martialis refert) musarum curas reponeret. Itaq; Martialis idem libere illum monet: ut reli

ctis musis atq; ocio: malit in foro & causis agẽdis uersari quoniam Poetarũ studia parui admodum censerentur: ut his uersibus patet.

O mihi curarum precium non uile mearum
Flacce Antenorei spes: & alumne laris
Pierios differ cantusq; chorosq; sororum
Aes dabit ex istis nulla puella tibi
Quid tibi cum cyrrha: quid cum permessidos unda
Romanum propius: diuitiusq; forum est.
Illic æra sonant.

habuit Flaccus puerum in delitiis: quem Amazonicum quidam appellant: eius formam: indolem atq; uenustatem Martialis prosequitur elegãti epigrãmate. de alio Flacco (qui epigrãmata scripsit) suo loco diximus.

Dec. Iunius Iuuenalis.

Dec. Iunius Iuuenalis patria fuit Aquinas. quæ res non modo percipitur ex inscriptione ueterum codicum. sed his etiam uersibus: qui sub persona Vmbricii dicuntur.

Ergo uale nostri memor: & quotiens te,
Roma tuo refici properantem reddet Aquino
Me quoq; ad Eluinam cererem: nostramq; Dianam
Conuelle a Cumis.

natus est patre libertino: ut quidam credunt. alii ab eo institutum, proq; filio habitum dicunt. temporibus Domitiani principis floruit. et si ad Neruæ ac Traiani ætatem peruenit. quod indicatur multis atq; uariis locis. præcipueq; hoc carmine.

Et spes & ratio studiorum in Cæsare tantum
Solus enim tristes hac tempestate Camænas
Respexit: cum iam celebres notiq; Poetæ.
Balneolum gabiis: Romæ conducere furnos
Optarent.

in hoc eniз gratulatur Neruæ: quod inter alios principes maxime præstaret summis officiis atq; affectibus in prosequendis atq; honestãdis disciplinis. quidam putarunt referẽdum esse ad Cæs. Domitianum: qui magnopere simulauit studium Poeticæ: ut auctores sunt Tacitus & Suetonius. Frontonem grammaticũ primo audiuit: summaq; diligentia ab eo dicitur institutus. qui Romæ docuit illis temporibus magna celebritate nominis: ut Gellius testatur. deinceps probauit ingenium suum in foro & causis agendis. in quo magis uidetur elaborasse pro ueteri consuetudine declamandi: quaз ut uersari diu uellet in eo studiorũ genere. neq; de

sunt qui referant eruditum fuisse Iuuenalez præceptis atq; institutionibus Quintiliani: q per ea tēpora maxime excelluit inter cæteros rhetores. uersatus est maximo studio in scribendis Satyris: secutus exemplū Lucilii atq; Horatii. qua in re haud mediocrem laudē adeptus est iudicio eruditorum: cōpositis qnq; uoluminibus. In his enim facile ostēdit quam acrem se atq; uiolentum præberet accusandis atq; insectandis hominū uitiis: ut qui molestissimo animo ferret corruptos ciuitatis mores. Inter amicos præcipuo affectu coluit Volusium Bithinicum & Coruinuz. Val: quoq; Martialis plurimum detulit Iuuenali. suumq; studium atq; singularem beniuolentiaz pluribus locis testatus est: ut his uersibus apparet.

Cum Iuuenale meo: quæ me cōmittere tentas
Quid non andabis perfida lingua loqui.

quidam grammatici tradunt eundem accessisse ad ultimam senectutez: & in remotissimam ægypti partem missuz a Cæs: Domitiano sub prætextu demandatæ dignitatis: ibiq; senio confectum ac nimio uitæ tædio periisse quod ego non dum reperio apud eos auctores: qui pro receptis ac fide dignis habentur.

Aruntius Stella Patauinus.

Aruntius Stella nobili genere natus est familia honesta & consulari. in qua seruato a maioribus ordine perpetuam dignitatē retinuit id satis colligitur ex his uersibus Poetæ Papinii.

Clarus de gente latina
Est iuuenis: quem patriciis maioribus ortum
Nobilitas gauisa tulit: præsagaq; formæ
Protinus e nostro posuit cognomina cælo

Val. Martialis oriundum Patauio refert. cum scribit Aponi regionē magno precio haberi ob natalem Liuii: Stellæ. ac Flacci. claruit autem per ea maxime tempora: quibus Flauii Cæs. Romæ imperarunt. tantūq; scribendis carminibus dicitur præstitisse: ut inter optimos Poetas habitus sit in pœmatis absoluendis: ut satis testantur Martialis & Papinius. qui eūdem stellam clarissimum Poetam uocat. Violantillam puellā Neapolitanam cum uehementer diligeret impetratis nuptiis uxorem accepit. de quibus complura leguntur apud ueteres. Martialis eam appellat Ianthidam græco nomine. Idem Stella usus est magna familiaritate cū Iulio Secundo & Val. Martiale. Papinius uero tanti fecit ingenium atq; eruditionem Stellæ: ut minime dubitauerit dicare illi sua pœmata: eiusq; laudes & epistolis & carminibus æditis prosequi: inter alia (quæ dicuntur a Stella composita) elegiæ ponuntur & opus de Asteride. Sed inprimis lauda

tur eiusdē pœma de īteritu colūbæ . quod a Martiale præpositū est Catulli
anis uersibus de passere Lesbiæ . sic enim refert .

Stellæ delitium mei columba
Verona licet audiente dicam
Vicit maxime Passerē Catulli

quantū præstiterit in urbe publicis dignitatibus atq; honoribus satis ex/
plicatur a Papinio in siluis . nō enī prætor tantū creatus est : sed etiā duū/
uir quo circa magnam gratiā singularemq; cōmēdationē suæ uirtutis re/
portauit . hæc sunt : quæ legimus de Poeta Stella in ueterū cōmentariis .

.M. Valerius Martialis.

.M. Val. Martialis genere Hispanus fuit Bilbili natꝰ haud ignobi/
li oppido Celtiberiæ : ut ueteres auctores tradūt : & ipse Martialis cū
pluribꝰ locis demōstrat . tum maxime his uersibus ad Licianū mu/
nicipem suum .

Vir celtiberis non tacende gentibus
Nostræq; laus Hispaniæ
Videbis altam licianæ bilbilim
Equis & armis nobilem .

Subprimā ætatē profectus est ad urbē Romā . quo facilius in litterarū stu
dio uersari posset : suūq; ingenium erudire . sed cū agendis causis minime
se idoneū uideret . omnē operam atq; diligentiā retulit ad scribenda epi/
grāmata . in quibus magnopere excelluit iudicio ueterū . maxime autē ua
luit in promerendis sibi atq; conciliandis hominū studiis . adeo urbanita/
te & salibus præstitit . Relata sunt a . C. Plinio ꝑmulta de ingenio & eru/
ditione Val . Martialis . quibus satis colligere possumus : quāti fecerit hūc
ipsum Poetā : quātumq; illius uersibus oblectari cōsueuit . sic enim scri/
bit . fuit Martialis ingenio acri & qui plurimū in scribendo & salis habe/
ret & fellis . neq; candoris minus . itaq; minime mirari oportet : si Aeliꝰ ue
rus Imp . (qui Cæs . Hadriano gratissimus fuit) solitus est singulari affe/
ctu prosequi lepores atq; iocos Poetæ Martialis . suūq; Vergiliuz uocare .
neq; dubiū est illum Romæ publicis honoribus ornatū atq; honestatum
fuisse . nam equestri dignitate donatus est : & prætura : & iure trium libero
rum : ut ipse de se testat̄ . Libros . xii . epigrāmaton composuit miro inge/
nio : & singulari urbanitate : quibus adiecit Xenia & Apophoreta libellis
duobus absoluta . In his secutus est Marsum Poetā : pedonē atq; getulicū
quorum exemplo se ipsum tuet̄ . ac lasciuā uerborū licentiā excusat . Va/
leriū quoq; Catullū & Liciniū Caluū plurimi fecit . qui in hoc scribēdi ge
nere insignes habiti sunt . In duodecimo libro Neruæ atq; Traiano Imp .

blanditus est dānatis tēporibus Domitiani Cæs. ad eundē refertur specta culorū liber. qui extra ordinem aliorū habetur a nostris grāmaticis: ut uetusti codices probāt. Inter amicos præcipue habuit Stellā Patauinū: Decianum: Siliuꝫ Italicū: Val. Flaccū: Partheniū aliosq́ꝫ cōplures. ad quos sæpenumero scribit. Stertinius uir clarissimus (quē Martialis mutato nomine Auitum appellat) tantū concessit ipsius ingenio atq́ꝫ doctrinæ: ut uiuenti adhuc illi imaginē more ueterum in sua bibliotheca posuerit. Postremo cū Martialis foret prouectior tædio rerū urbanarū affectus in patriaꝫ rediit. atq́ꝫ in natali solo paulopost interiit: non sine lachrimis ac magno mærore. C. Plinii: ut ingenue testat⁹ ē. scripta epistola ad Cor. Priscū. de Gargilio Martiale dicem⁹ suo loco. q libros cōposuit de gestis Impatorū.

Sentius Augur.

Entius Augur Romæ natus atqꝫ honestis artib⁹ eruditus: īter eos Poetas cōnumerat̄. qui epigrāmata & poemata scripserūt. pmulta de hoc referunt̄ a Plinio in epistolis. quibus facile colligit̄ quantū præstiterit elegātia ingenii & optimis morib⁹. uixit magna familiaritate cuꝫ Spurina & Antonino uiris grauissimis: maximeqꝫ ab illis probatus ē ppter ingenii modestiā & egregiā uitæ probitatē. secutus est in scribēdis epigrāmatis Val: Catullū & Liciniū Caluū. multaqꝫ cōposuit elegāter & lepide. alia cū bile & stomaco ut a Plinio refertur: qui nō sine magna admiratione solitus est audire poemata ipsi⁹ Sentii. legunt̄ adhuc uersiculi aliquot. quibus aperte explicat̄: quantū in eo genere ualuerit & gratia & salibus. sic eniꝫ scribit ad Plinium.

Canto carmina uersibus minutis
His olim: quibus & meus Catullus
Et Caluus: ueteresqꝫ. sed quid ad me
Vnus Plinius est mihi prior. is
Mauult uersiculos foro relicto
Et querit quod amet: putatqꝫ amari
Ille Plinius ille. quid Catones?
I nunc: qui sapias amare noli:

hæc hacten⁹ de Poeta Sentio obseruaui. de obitu ipsi⁹ nihil legi apud ueteres auctores.

Vestricius Spurina.

Estrici⁹ Spurina nobili ac pclara familia ort⁹: īter eos Poetas relat⁹ ē ab antiqs scriptorib⁹. q lyrici appellant̄. p eadē tpa floruit. qbus Vespasiāi prīcipes rerū potiti sunt. morib⁹ optīs fuisse tradit̄. ac domi forisqꝫ magna & excellenti uirtute se gessisse non sine commendatione summæ grauitatis ac singularis prudētiæ. idem Spurina factus est Impera-

tor contra Breueterum Regem. cumq; illum strenue atq; ingẽti animo repulisset fuso atq; fugato exercitu ferocissimarũ gentiũ triũphali statua donatus est. filiũ Cocceium adhuc iuuenẽ amisit. cuius interitũ constanti animo tulit: ut qui humanæ fragilitatis improbitatẽ optime cognosceret. Pœmata ipsius præcipue cõmendantur a Plinio his uerbis. scribuntur a Spurina Lyrici uersus & quidem utraq; lingua & doctissime. mira illis dulcedo. mira suauitas: mira hilaritas. cuius gratiam cumulat sanctitas scribentis. in his secutus est Flaccum Horatium. cuius indolem atq; elegantiã magna fœlicitate exprimebat. uixit summa familiaritate cum Iulio Apro & Agricola. qui socer fuit Cor. Taciti. Plinium Secundũ uehemẽter dilexit. propter ingenium atq; singularẽ modestiã. neq; dubiũ est eum ad extremã senectutem peruenisse integris sensibus ualidoq; ac uigenti corpore. de sapiẽtia ipsius in reb⁹ gerẽdis: ceterisq; animi uirtutibus cõplura scribunt a. C. Plinio quæ nos breuitatem præfati magna ex parte omittimus. celebratur ab antiquis scriptoribus alter Spurina: q prænuntiauit. C. Cæsari futurũ interitũ. eumq; submonuit: cauendas sibi esse Martias Idus.

Voconius Victor.

Oconius Victor nobili genere ortus traditur. Romæ uixit in Secũdo ordine: sed illustrior factus est poeticæ studio. præcipue floruit tẽporibus Hadriani principis: qui ex Italica urbe Hispaniæ genus duxit. idem Voconius sub primã ætatẽ in foro & causis agendis operam posuit magna laude ingenii sui atq; studiorũ. fuit enim modestia singulari: & in cõciliandis sibi hominũ animis mire efficax: ut relatũ est a. C. Plinio. qui maxima familiaritate uixit cum Poeta Voconio. paribusq; studiis atq; disciplinis diu incubuit. neq; dubiũ est eum excelluisse in scribendis elegis atq; epigrãmatis: ut Martialis testatur: in quibus affectauit profluentes ueneres ac lasciuam uerborum licentiam: uir alioqui probis moribus atq; honestissimis. quo circa Cæs. Hadrianus (cum permultum concederet Voconii pœmatis) singulari affectu prosecutus est illius memoriã. taliq; carmine decorauit eiusdem sepulchrum.

Lasciuus uersu. mente pudicus erat:

qua in re seruauit ueterem legẽ scribendis epigrammatis.

Nam castum esse decet pium Poetam.

Ipsum: uersiculos nihil necesse est.

quod a. L. Apuleio relatũ est. celebratur apud ueteres adolescẽs Testylus quẽ propter egregiã formã præclaramq; indolẽ magnope dilexit Voconius: ut a Martiale scribitur his uersibus.

Testyle Victoris tormentum dulce Voconi

Quo nemo est toto notior orbe puer.

Sic etiam positis formosus amere capillis
Et placeat uati nulla puella tuo.

.L. Paulus Passienus.

.L. Paulus Passienus nobili atq; honesta familia ortus equestrẽ dignitatem a maioribus suis acceptam retinuit, sed quãtum colligere possumus ex ueterum monumẽtis: in urbe factus est longe nobilior ob elegantiam ingenii: ac Poeticæ studium: in qua magnopere excelluit: ut Plinius & Gellius testãtur. traditum est eum fuisse Oriũdum ex umbria, eodem oppido: quo Poeta Propertius: a quo genus suum deduxit. præcipue claruit in scribendis elegis imitatus Propertium, cuius gratiam atq; uenustatem magno studio dicitur expssisse: ut a Plinio relatũ est, his uerbis. reddit Propertiũ in primis: elegos eius in manus sumpseris leges opus tersum molle: iucundum: & plane ut Propertium. Idem Passienus nõ tantum in elegia uersatus est, sed ad pœmata & lyricos ingenium suũ conuertit, in quibus Horatio Flacco magnopere accedebat. Inter cæteros amicos pcipue coluit Iulium Celsinum: Gellium & C. Plinium, qui omniũ officiorum genere singulariq; diligentia Passienum fouit. Hic est ille Paulus Passienus: quem Gellius uocat in Atticis noctibus Poetam doctissimũ. in agro uaticano predium habuit in quo magna uoluptate uersari in studiis: & de litteris agere consueuit: ut a Gellio scribitur. qui Pauli eruditioem atq; pœmata pluribus locis cõmendat. hæc sunt: quæ de hoc Poeta apud ueteres obseruauimus.

.T. Annianus.

.T. Annianus per eadẽ tempora floruit: quibus Cæs. Hadrianꝰ ad Imperiũ ascitus est, tradit̃ fuisse lepido ingenio maximeq; urbano: ut ueteres grãmatici satis testantur. Fescẽninos uersus cõposuit uariis iocis atq; salibus refertos. nam in his liberã iocorũ lasciuiã ac festiuã procacitatẽ admittebãt. sũpta origine ab urbe Sabinorũ. unde inditũ est nomẽ Ausoniꝰ Poeta de Anniani Fescẽninis meminit in excusanda petulãtia sui carminis. neq; enĩ sunt accusanda inquit ea pœmata: quæ pruritũ mouent: quod in carminibus lasciuia cõmendat̃. in moribus grauitas. grãmatici ueteres persæpe citant eiusdẽ uersiculos: quibus haud dubie apparet Annianum ipsum inter eos Poetas iure optimo cõnumerari: qui & ingenio & doctrina præstiterint. summa familiaritate usus est cũ Gellio & Erutio Claro ut habetur apud eundẽ Gelliũ: qui Annianũ Poetã ut elegantissimũ atq; urbanissimum celebrauit.

.M. Marullus.

.M. Marullus mimorum scriptor habitus est. per ea tempora Romæ uixit: quibus Cæs. Antoninꝰ rerum potiretur. qui pro instituto uitæ ac professione studiorum uindicauit sibi cognomen philo-

sophi. itaq; minime mirum est: si ea tempestate omnes bone disciplinæ maximum incrementum acceperint auspiciis & fauore optimi principis. commendatur Marulli ingenium atq; eruditio ab antiquis grammaticis in componendis mimis. in quo genere scribendi claruerunt apud latinos Decius Laberius: Publius: Lentulus & alii permulti. relatum est a Iulio Capitolino tantu; animi atq; libertatis fuisse in hoc Poeta: ut minime ueritus sit notare principes ciuitatis: ac nominatim suis carminibus perstringere. & inter alios dicitur accusasse Cæs: Antoninū. præsentemq; ac spectantē repræhenpisse. quod eos uiros potissimū ad ampliores dignitates promouisset: qui infames uulgo haberentur adulteriis Faustinæ uxoris. palamq; est nominatum ab eo fuisse Tertullum hoc uersiculo.

Ille iam tibi dixi Tertullus dicitur.

Seruius grammaticus persæpe meminit de fabulis huius Poetæ: referens perurbanu; dictum Marulli contra nequam parasitum. tu & Hector ab Ilio non recedis. quod in prouerbium uenit. Diuus quoq; Hieronymus inter mimographos auctores hunc Poetam enumerat: cum de Philistione & lentulo agit in Apologia contra Ruffinum. celebratur alter Marullus apud Val. Martialem de quo nihil dicendum est hoc loco.

Aulus Serenus.

AVlus Serenus inter Poetas lyricos relatus est ab antiquis grammaticis. in quo genere apud latinos præcipue claruerūt Horatius Flaccus: Cæsius Bassus & alii plures. traditum est de hoc Sereno: eum fuisse ingenio eleganti & facili ad amores & iocos describēdos. Maurus Terentianus cum de eo loquitur: egregium ac nobilem Poetam facit. Pœmata scripsit uario & multiplici carmine ut Hieronymus testatur. qui eundē inter ueteres lyricos enumerat. Nonius Marcellus & Martianus capella pluribus locis citant Sereni Poetæ opuscula: quibus manifesto apparet: illum præstitisse magna eruditione & elegantia. de. Q. Sereno cōmode a nobis dicetur: seruata temporum ratione: qui libros composuit de remediis morborum.

Vergilius Romanus Com.

VErgilius Roman⁹ p eadē tpa in urbe floruit: qbus Hadrian⁹ Cæs. & Antonin⁹ imparūt. īgēio pclaro fuit: & antiqtatis maxīe studiosus. scripsit īter alia opa mimiābos. ī quo genere pœmatis. Gn. Matiū secut⁹ ē Poetā uetustissimū. relata sūt cōplura de eruditiōe & elegātia hui⁹ Vergilii a Plinio Secūdo. q illius Comedias atq; mimiābos magnope

celebrauit. quod his uerbis colligitur. fecit mimiambos tenuiter: argute: Venuste: atq; in hoc genere eloquentissime. Idem Plinius Vergilii fabulas adeo est admiratus: ut minime dubitarit Plautinis atq; Terẽtianis eas adiungere. Fuit enim in accusandis uitiis ac detestandis acer & uiolentus. in quo tamen fictis nominibus ac personis est usus non sine gratia & singulari urbanitate. Inter cæteros amicos: præcipue coluit. C. Plinium: ut ex Epistolis illius elicitur. de obitu ipsius nihil apud ueteres auctores legimus.

¶ Finis.

PETRI CRINITI PRAEFATIO LIBRI QVINTI DE POETIS LATINIS AD COSMVM PACCIVM PONT. ARRETINVM

N hoc extremo uolumine operis nostri Cosme Pont. Arretine seruatum est a nobis: ut de his Poetis ageremus: qui Antoninorũ temporibus usq; ad Theodosium & Constãtios Cæs. uixerunt. neq; enim uisum est pertinere ad institutum nostrũ de omnibus scribere. declinata Imperii maiestate: bonisq; artibus magna ex pte destitutis. Itaq; dabunt mihi ueniam eruditi homines: qui cum legent hos libros: uidebunt a nobis referri Poetas illos: qui re uera paulo ineptiores atq; inelegantes haberi possunt: quales sunt Iuuencus Fortunatus & alii: generis eiusdem. in quo moderate me gessi. nam mutata religione mutarunt etiã indolem atq; gratiam carminis. quo circa minime mirari oportet (præcipue cum uniuersa Italia magnis atq; uariis cladibus confecta esset distrahẽtibus eam plurimis populis atq; Barbaris nationibus) si antiquorũ elegantia atq; puritas uiolata est. & simul inscitia bonarũ litterarum atq; imperitia succreuit. nostra uero tempestate magnopere debem⁹ letari. quod ad id accesserũt honestæ ac liberales disciplinæ: ut aliqua ex parte uideantur cũ ipsa antiquitate contẽdere. quã rem facile probaturi sunt: qui Pontani opa & Marulli paulo attentius perlegerint. nam uterq; (nisi ego forte hac in re decipior) in suo genere absolutus haberi debet: sed minime par est: de his facere iudiciũ hoc loco: quos nostri homines pro optimis exemplis agnoscunt. & uelut decora quædam & illustria monumẽta uetustatis admirantur. Nos institutum opus prosequamur. capientes principiũ a Festo Auieno: q præter alia multa opera quæ cõposuit Aratum Poetã cõuertit in latinos numeros: ut suo loco a nobis referetur.

Ruffus Festus Auienns.

Vffus Festus Auienus Poeta eruditus & elegans per eadem tempora floruit quibus Cæs. Dioclitianus Impator ẽ appellatus: quæ res cum multis aliis argumentis colligitur, tum ex cõmentariis diui Hieronymi. qui (cum loquitur de Arati Phænomenis) Auienũ refert paulo ante in latinum ea cõuertisse post. M. Tullium atq; Germanicũ. quidam putant fuisse illum genere Hispanũ. sed hoc mihi nõ satis compertu; est in tanta rerum obscuritate. illud minime dubium est: eu; magna doctrina ac multiplici rerum scientia præstitisse. nam præter opus Arati (quo maxima; laudem adeptus est) composuit etiam librũ de orbe terrarum his uersibus:

quos uocant exametros: imitatus Dionysium græcum Poetam. de maritimis quoq; scripsit Iambicis uersibus: intactum opus latinis ingeniis. tantæq; difficultatis: ut diu multũq; sibi elaborandum fuerit in eo absoluẽdo. de hoc pœmate sic idem Auienus refert.

Laboris autem terminus nostri hic erit.
Scythicum ut profundum: & æquor euxini sali
Et si quæ in illo marmore insulæ tument.
Edisserantur: reliqua porro scripta sunt
Nobis in illo plenius uolumine
Quod de orbis oris: partibusq; fecimus.

plura in hoc opere inseruit ex uariis atq; reconditis auctoribus. præcipueq; secutus ẽ (ut ipse testatur) Hecateiũ Milesiũ: Hellanicũ Lesbiũ: Philonem Atheniẽsem Pausimachũ: Euctemũ: Cleonẽ Siculũ aliosq; ꝑmultos: ut prætermittamus Annales punicos: a quibus cõplura accepit. neq; desunt: qui existiment fuisse alia composita ab eodẽ Auieno. Seruius quidem grãmaticus (cum de Cometis disserit) Auienũ scribit fecisse Vergilianas fabulas Iambicis uersibus: & historica quædã ex libris Liuianis. qua in re non satis habeo exploratum: an hæc ad eundẽ sint referenda. & si ratio temporum maxime congruit. Inter amicos præcipue coluit Myrmecium Flauianum uirum clarissimum & Probum. cuius uirtutẽ atq; probitatem magnopere cõmendat dicato illi uolumine de maritimis. Hæc sunt quæ legimus de hoc Auieno apud ueteres auctores. de Auieno Poeta græco (cuius legunt̃ epigrãmata) nihil dicendum est hoc loco.

Alphius Auitus:

ALphius Auitus Poeta illustris est habitus: uixit hisdẽ pene temporibus. quibus Cæs. Constantii præstiterunt. quæ res abunde colligitur ex Mauro Terentiano. qui Poetam Septimiũ atq; Alphium Auitum inter recentiores cõnumerat. sunt qui putent illum fuisse Carthaginensem. in quo desideramus auctores. Ingenio eleganti fuit & cõponendis carminibus accõmodato. inter cætera (quæ dicit̃ scripsisse) libros fecit: qui inscripti sunt excellentiũ. in his ꝑpetuo est usus dimetris Iambicis magna quidem uenustate ac pari elegantia ut grãmatici ueteres testant̃. quod ẽt satis colligitur his uersiculis. qui adhuc supsunt ex libro secũdo excellẽtiũ.

Tum litterator creditus
Ludo: Phaliscum liberos
Conatus in campi patens
Extraq; muri ducere
Spaciando paulatim trahit

Hostilis ad ualli latus.

Maurus Terētianus persæpe citat Alphii Poetæ carmina: deq; eo sic scri-bit in libro de uariis metris.

Phaselus ille: quem uides
Plerumq;: nec carmen modo
Sed & uolumen explicat.
Vt pridem Auitus Alphius
Conscripsit excellentium.

Priscianus quoq; de eodem meminit pluribus locis. hæc sunt quæ de Alphio Poeta obseruauimus. de Alphio fæneratore scriptum est ab Horatio & Iunio Columella.

Septimius Afer.

Eptimius natione Afer inter eos Poetas relat⁹ est. qui pœmatis scribendis operam atq; studium posuerunt. de hoc mentio habetur cū apud alios. tum apud Maurum Terentianū. qui per eadem tempora propemodum floruit: ut aperte indicauit his uersibus.

Qui multos legere negant hoc corpore metri
Romanos aliquid ueteres scripsisse Poetas
Dulcia Septimius: qui scripsit opuscula nuper
Ancipitem tali cantauit carmine Ianum

quibus colligitur compositū fuisse hymnū a Septimio de laudibus Iani. neq; alienum fuerit eius uersus aliquot subicere: quo facili⁹ iudicari possit de ipsius ingenio atq; eruditione.

Iane pater: Iane tuens: diue biceps: biformis.
O cate rerum Sator: o principium deorum
Stridula cui limina: cui cardinei tumultus
Cui reserata mugiunt aurea claustra mundi

in hoc carmine imitatus est Poetam Callimachum, qui inter cætera opera elegantissime scripsit hymnos deorū: eoq; genere metri usus est. Legunt̄ alia plura eiusdem Septimii: quales sunt hi uersiculi de Agello.

Inquit amicus ager domino
Si bene mi facias memini
Pinea brachia cum trepidant
Audio canticulum Zephiri

itaq; cū uteretur uario ac multiplici genere carminum: uocauit suos libros opuscula. Inter cæteros auctores (qui hoc nomīe appellati sunt) præcipue cōmendatus est ab antiquis Septimius historiarum scriptor, qui de gestis Imperatorum libros composuit.

T. Calphurnius Siculus.

.T.Calphurnius natione Siculus fuit: ut inscriptiones ueterũ codicum probant. inter eos Poetas relatus est. qui scripserunt Buccolicum carmẽ. in hoc enim iudicio eruditorũ magnopere excelluit. cũ gratia carminis. tum elegantia & proprietate. per eadẽ tempora floruit: quibus Dioclitianus Cæs. & Constantii principes Romanũ Imperium moderati sunt. quæ res manifesto indicatur ex cõmentariis Flauii Vopisci. qui Olympium Nemesianũ celebrat. ad quẽ Poeta Calphurnius suũ opus misit: ut in uetustis exẽplaribus legitur. quo circa in magno errore uersantur: qui existimant eum fuisse ætate Cæs. Augusti. modicis facultatibus uixit. quod ex ipso auctore satis possumus colligere. neq; desunt: qui putent de Dioclitiano Impatore intelligi oportere cũ scribit sub psona Orniti.

Aurea secura cum pace renascitur ætas
Et redit ad terras tandem squallore situq;
Alma themis posito. iuuenemq; beata sequuntur
Sæcula maternis causam qui lusit in ulnis.

Alii hoc ad Numerianum referunt. qui & scribendis carminibus & eloquentia præcipue excelluit. sunt qui malint scribere Calpurniũ sublata aspiratione: quod a Calpo deducatur nomen Calpurnii. sed hoc ut friuolum est: ita liberum relinquimus nostris grammaticis.

Autelius Olympius Nemesianus.

Vrelius Olympius Nemesianus Afer genere: patria Carthaginẽsis fuit. quod antiquiores Codices testant̃. p ea tẽpora in urbe floruit: quibus Cæs. Numerianus & Dioclitianus imparunt. Quantũ præstiterit in condendis poematis copiose relatũ est a Flauio Vopisco. qui hũc ipsum Nemesianũ nobilissimũ fuisse Poetã refert: omnibusq; coloniis atq; urbibus magnopere illustratũ. Calphurnius Sicul9 (de quo supra scripsimus) arctissima beniuolentia prosecutus est Nemesianũ: eiq; dicauit suũ carmen buccolicum ueluti monumentũ propriæ diligentiæ atq; optimæ uolũtatis. Legunt̃ adhuc eiusdem Nemesiani ecglogæ. quibus manifesto appa et eum merito cõmendari inter præcipuos atq; optimos Poetas sui tẽporis quo circa uerisimile est a Numeriano Imp: in maximo precio habitum. qui & eloquentia: & absoluendis pœmatis excelluit. Idem Nemesian9 alia plura cõposuit. nam Cynnegetica: Nautica & Alieutica scripsit. Ioannes Boccacius uir ut illa tempora tulerũt: haud omnino indoctus: citat Nemesiani Poetæ uersiculos. hæc sũt quæ legim9 apud ueteres auctores de Nemesiano.

Maurus Terentianus.

Aurus Terentianus natione Afer: patria Carthaginensis fuit. p eadem ferme tẽpora excelluit in Poetica: quibus Alphius Auitus: Septimius: Petronius arbiter: & Aurelius Apollinaris: qui Iambicos

scripsit. grāmatici ueteres si quādo citant Terentianū inter recētiores aucto
res referunt: ut apud Seruiū & Priscianū legitˀ. opus cōposuit uario multi/
plicíqꝫ carminū genere de litteris: syllabis: pedibꝰ & uariis metris. in quo ha
hita ratione utilitatis oēm prope gratiā cōtempsit. & cū ualde laboraret in
scribenda atqꝫ explicanda uarietate carminū. minime alienū existimauit ab
officio eruditionis. si eorū Poetarū exemplis uteretur: qui suis prope tēpo/
ribus aliqd scripsissent: ut Alphii Auiti: Septimii atqꝫ aliorū: quod his uer/
sibus ingenue profitetur.

Non equidem possum tot priscos nosse Poetas
Vt ueterum exemplis ualeam: quæ tracto probare
Maurus item quantos potui cognoscere Graios
Quorum præcipue studiis pars musica constat.
Nemo tamen culpet: si summo exempla nouella
Nam melius nostri seruarunt metra minores.

neqꝫ dubiū est ipsum Terentianū ad extremā ætatem peruenisse. & in hoc
opere condēdo ita uersari solitū. quasi animū tali studiorū officio recrea/
ret. seniūqꝫ suum mollioribus curis transigeret. de hoc Terentiano Augu
stinus etiā meminit referens illius uersiculum de. M. Varrone.

Vir doctissimus undecunqꝫ Varro.

Quod habuerit filium nomine Bassum. & Nouatemuꝫ generum facile
colligitur ex ipsis Terentiani carminibus.

Cl. Claudianus Alexandrinus.

Cl. Claudianus Poeta insignis Archadii & Theodosii temporibus
floruit. patria fuit Alexandrinus nobilissima urbe Aegypti. qui/
dam florentinū faciunt parum diligenter obseruantes ueterum cō
mentarios. auctores græci (qui de Poeta Claudiano meminerūt) Alexandri/
num appellant: cui sententiæ idē auctor astipulatˀ: dū Nilum suum uocat:
ut nihil præterea dubitari possit ei patriā fuisse Alexandriā: ingenio excellē/
ti fuit: maximeqꝫ apto ad carmen cōponenduꝫ. nam & assurgit fæliciter: ua
riisqꝫ figuris ac sententiis mirifice delectat: ut uideatˀ a natura ipsa instructꝰ
ad Poeticā facultatē. uerisimile ē eū Romæ diu uersatū. multasqꝫ Italiæ ur/
bes pagrasse. quod cū alia multa testanˀ. tū hi uersus: quos de Balneis Apo/
ni cōposuit. opera illius satis nota sunt. sed præcipuā laudē iudicio multo
rum sibi uindicat his carminibꝰ. qbus principes uiros summis laudationi/
bus seu panegyricis extulit. de raptu proserpinæ libros quattuor scripsit.
eosqꝫ ad Florentinū misit: ueluti monumentū suæ beniuolentiæ atqꝫ opti
mæ uoluntatis. naꝫ cū eo arctissima familiaritate cōiunctus uixit. prætereo
eiusdē pœmata: epistolas & epigrāmata. In quibus de Nilo: de Phœnice: de
Magnete: de Cristallo: de Balneis Aponi: de Torpedine: de Gallicis mula/

bus deq; aliis multis apte & eleganter carmē descripsit. Augustin9 & alii ueteres plurimū cōmendarunt ingeniū atq; eruditionē Claudiani referētes illius uersus de laude & uictoria principis Theodosii cōtra Eugenium Gallorum Regē. constat enim Theodosiū ipsum parua manu cōtra ingentes Barbarorum copias dimicasse. cæsisq; magna ex parte hostibus clarissima uictoria potitū non tam suis auspiciis: quā ope & præsidio obortæ tēpestatis sæuientibus uentis contra hostium aciem. quo circa sic Claudianus elegantissime scribit.

Te propter gelidis aquilo de monte procellis
Obruit aduersas acies. reuolutaq; tæla
Vertit in auctores: & turbine reppulit hastas
O nimium dilecte deo: cui fundit ab antris
Eolus armatas hiemes. cui militat ether.
Et coniurati ueniunt ad classica uenti

Idē Claudianus magna ueneratione coluit Probum: Probinū & Olibriuʒ uiros consulares. Gennadiū præterea: Honoriuʒ: Stiliconem ac Mallium Theodorū singulari studio & incredibili diligētia prosequit̄. testatus officium suū libellis a se cōpositis de illorū laudibus. hæc sunt quæ de Poeta Claudiano obseruauim9. de obitu ipsius nihil apud ueteres auctores legimus. de Claudiano Mamerco (qui libros de anima scripsit) cōmode a nobis dicetur.

Decius Ausonius Gallus.

Ecius Ausonius genere Gallus patria Burdegalensis fuit: quæ res aperte indicatur: cum locis pluribus. tum præcipue his uersibus.

Burdegallia est mihi natale solum
Vbi mitis est cæli clementia

uixit ut cōstat impantibus Valentino & Valentiniano Augustis. quibus magnopere acceptus tradit̄ ob ingeniū atq; excellentē doctrinā. sed longe nobilior factus est sub Gratiano Cæs. quem in latinis litteris atq; honestis disciplinis magna diligētia erudiuit: ut paulopost dicemus. parentem habuit nomine Ausoniū professiōe medicū: multisq; ac uariis honorib9 illustratum. quod ipse Poeta Ausonius testatur eo carmine: quo pietatē suam professus est in deplorando obitu patris. quidā imperitissime faciunt. qui ad hunc Poetā ea referunt: quæ ad patrē Ausonii pertinent. Cæs. Valētinianus tantū concessit moribus atq; doctrinæ Ausonii: ut eum præcipue delegerit inter cæteros omnes: qui Gratianū filium instrueret. eiusq; ingenium latinis litteris erudiret. quo circa maximā nobilitatem adeptus est. adeo ut paulo mox patrocinio Cæs. Gratiani prouectus fuerit ad consularem dignitatem quā honestissimis suffragiis: ut abunde percipitur ex illa

nobili gratiarũ actiõe: qua Impatori optimo & discipulo humanissimo gratulatur. permulta composuit & prosa oratione & carmine. Librũ epigrammatũ magna exparte a græcis Poetis acceptũ in latinos numeros conuertit: mira elegantia pariq; ingenio. fuit enim græce ac latine peritissimus. item de his urbibus scripsit: quæ nobiliores atq; clariores haberentur uario & multiplici genere carminũ. ex quo pœmate quædã ueluti fragmẽta adhuc legũtur: puellã nomine Bissulã multis carminibus celebrauit. admiratus egregiam illius formã singularẽq; uenustatẽ. de fluuio Mosa (qui lingonum fines prægrediens in Rhenũ influit) in quo maximã laudẽ (ut est auctor Symmachus) iure optimo sibi uindicauit. siquidem incredibili elegantia utitur in eo describendo. Fastorum præterea libros absoluit. opus magni laboris ac multarũ uigiliarum. a principio enim urbis conditæ auspicatus est continuato ordine usq; ad suum consulatũ: ut his uersibus testatur.

Vrbis ab æternæ deductam Rege Quirino
  Annorũ seriem cum Procule accipies
Mille annos centumq;: & bis fluxisse nouenos
  Consulis Ausonii nomen adusq; leges.
Fors erit ut lustrum: cum se cumulauerit istis
  Confectam Proculus signet Olympiadẽ.

Inter amicos præcipue habuit Tetradium Gallũ: Paulinum Poetã: & Hesperium. quorũ studium atq; beniuolentiã pluribus ac uariis epistolis testatur. Symmachus autẽ uir Consularis & apprime doctus tantum Poetæ Ausonio detulit: ut assertũ ab eo sit neminẽ esse omniũ mortaliũ: que; in officio amicitiæ illi comparet. extant adhuc epistolæ ipsius Symmaci uelut optimi testes tam mutuæ tamq̃ singularis inter se necessitudinis: neq; dubiũ est eundẽ Ausoniũ inter christianos relatũ. quod illius opera multis locis demonstrãt. de obitu ipsius nihil certi habet̃ ex ueterũ lectione. Et si quidã tradunt nonagenariũ periisse. in quo magno errore decipiunt̃. cum id ad parentem Ausonii pertineat.

Damasus Hispanus.

Amasus natione Hispanus nobili atq; clara familia ortus est: ut ueteres scribunt. hisdem tẽporibus in urbe floruit. quibus in scribenda historia nobiles habiti sunt: Paulus Orosius: & Eutropius. qui de rebus Romanis libros plures composuit. Laudatur ingeniũ Damasi atq; eruditio in faciendis carminibus cum ab aliis multis. tũ præcipue a Hyeronymo. qui complura opera a se cõposita huic Damaso dicauit. adeo modestus fuit. tamq; excellenti uirtute ornatus: ut ingenti studio creatus Romæ fuerit Pontifex maximus repulsis atq; improbatis illorũ accusationib⁹

qui nomine adulterii conabant̃ famã atq; innocentiã eius insimulare. plura de Poeta Damaso relata sunt apud illos auctores, qui de gestis Pontificũ scribunt. pœmata edidit nõ uulgari elegãtia. & hymnos cõplures: ut Prudẽtius: Ambrosius: & alii eiusdẽ ordinis auctores. itẽ librũ de Romanis Pontificibus soluta oratiõe. quẽ ad Hieronymũ misit. eũq; libere & amice bortatur ad exponendã atq; illustrandã hebreorũ doctrinã. putabat enim lectionẽ ipsam parũ quidẽ conferre sine stilo. neq; posse aliquẽ satis proficere in studiis litterarũ: atq; antiquis disciplinis sine magno ac diligẽti usu scribẽdi. neq; desunt. qui referãt ipsum Damasum puenisse ad extremã senectutem ac sub Theodosio Aug. periisse: cum octogesimum annũ ageret. quod etiam Hieronymus tradit.

Iuuencus Hispanus.

Vuencus Poeta natione Hispanus familia insigni maximeq; illustri natus est: ut a Hieronymo tradit̃. præcipue floruit Imp. Constãtio & Constãte. qua tẽpestate in eloquẽtia apud latinos clari fuerunt Tiberian9: Nazarius & Flauius Vopiscus. qui de gestis Romanorum principũ libros cõposuit. inter alia pœmata: quæ dicuntur ab eo ædita. scripsit quattuor euãgelia exametris uersibus. qua in re maiori diligẽtia usus ẽ in seruãda rerũ historia. quã in demonstranda ingenii sui elegãtia: idẽ Iuuẽcus aliquot hymnos fecit. quibus facile indicauit se optime meritũ de religione christiana. neq; dubium est fuisse illũ relatũ inter sacerdotes christianos: ut ueteres auctores testantur. Diuus Hieronymus alicubi repetit Iuuenci carmina. eumq; ut eruditum & elegantem Poetam cõmendat.

Aurelius Prudentius Clemens.

Vrelius Prudentius Clemens: in latinis litteris magna diligẽtia pariq; studio institut9: ut Gennadius & Isidorus testantur. quib9 potissimũ parentibus ortus fuerit. haud satis mihi compertũ est ex lectione ueterum auctorũ. quidã existimant fuisse illũ genere Hispanũ. primam ætatẽ agendis causis posuit. & in ciuilibus officiis uersatus est. deinceps ad maiores: amplioresq; dignitates prouectus ad præfecturã militiæ pductus est studiis atq; suffragio Cæs. Theodosii. quæ res satis intelligit̃ cũ aliis argumentis. tum præcipue his carminibus Prudentii.

Frenos nobilium reximus urbium
Ius ciuile bonis reddimus: terruimus reos
Tandem militiæ gradu
Euectum pietas principis extulit

legunt̃ adhuc ipsi9 pœmata multiplici ac uario genere carminũ cõposita qbus facile pbari põt. eũ quidẽ pro cõditiõe tẽporũ maxime præstitisse

inter christianos Poetas nõ modo eruditis uerborũ figuris. sed etiã grauitate sententiarũ. Sidonius Apollinaris haud omnino contẽnendus auctor in legẽdis atq; obseruãdis antiquis scriptoribus cũ loquit̃ de Poeta Prudentio minime ueritus est illũ Horatio adiungere. præcipuã laudẽ consecutus ẽ iudicio doctiorũ ex eo Pœmate. quo prosequit̃ illorũ probitatẽ atq; cõstantiã qui se ipsos deuouerũt ꝓ christiana religione. cuiusmodi ab eo celebrantur diuus Laurẽtius: Vincẽtius: Romanus: Hippolitus: Cassianus & alii complures. cõmendant̃ præterea eiusdẽ carmina: de natali domini: de gestis & miraculis christi. de expiandis animis. de cõflictu uitiorũ ac uirtutũ. insectatus est acri animo: ac plurimis uersibus hostes christiani nominis: maximeq; Symmachũ uirũ cõsularẽ. cuius sentẽtias atq; eruditionem longo ope accusat. minime autẽ obscurũ est: eundẽ Prudentiũ peruenisse ad summã senectutẽ: ac plurimis dignitatibus persunctum perisse.

Pontius Paulinus.

Ontius Paulinus nobili genere natus inter eos Poetas refertur: qui sub Imperio Cæs. Gratiani floruerũt: ut Faustus: Tetradius & Ausonius. Burdegalẽsis fuit: ac in Poetica facultate magnopere excelluit. quidã putarũt fuisse Nepotẽ Ausonii. quod eũ grata ac beniuola quadam appellatione filiũ nominet. sed hoc nõ satis constat in tam uaria & ancipiti rerũ obscuritate. inter alia opa. scriptũ est a Paulino Pœma exametris uersibus de Regibus ex Suetonio Tranqllo collectis. in quo maximam laudeʒ adeptus est: ut ab Ausonio refert̃ his uerbis. Coegisti in Epithomẽ tres libros Suetonii de Regibus tãta elegãtia. solus ut uideare cõsecutus. quod cõtra rerũ naturã est: breuitas ut obscura nõ esset. leguntur adhuc quædam ipsius Paulini carmina: in quibus mirifica eruditio & incredibilis elegantia apparet. Idẽ Paulinus præclaris atq; honestissimis dignitatibꝰ persunctus ẽ. & inter principes uiros atq; nobilissimos habitus. Fuit hisdẽ ferme temporibus alter Paulinus Pont. Nolanus. moribusq; & singulari cõtinentia clarissimus. cuius epistolæ atq; epigrãmata uulgo leguntur. quidã existimant eundẽ esse habendũ. parum diligẽter considerãtes: quantũ inter se differãt: & professione uitæ & carminũ elegantia.

Licentius Hipponensis.

Icentius Poeta natione Afer: patria Hipponensis fuit. quod aperte intelligit̃ ex epistolis Augustini. qui hunc ipsum appellat ciuẽ suuʒ. Et si Tagasta oppido natꝰ est augustinꝰ: ut ueteres auctores tradũt. q scribũt de Poeta Licẽtio magnoꝑe cõmendãt illiꝰ ingeniũ in ꝑquirẽdis atq; obseruãdis ueterũ disciplinis. cũ Augustĩo uersatꝰ ẽ sũma familiari

tate, eumq; ueluti præceptorē suum ac parentē magna obseruatione ac reuerentia coluit, referuntur complura de hoc Licētio cū ab aliis multis, tum a Meropio Paulino, qui plurimis carminibus eū cohortat̄: ut abdicatis cæteris curis ad illustrandā christi religionē animum referat: & Augustini exemplum atq; eruditionē prosequatur. Inter cætera (quæ dicunt̄ a Licētio cōposita) hymnos & epistolas plures descripsit. in quibus satis demōstrat: quantum teneretur Poeticæ studio, quāq; assiduā operā collocaret in condendis pœmatis. leguntur ipsius carmina ad Augustinū, quæ a nostris grāmaticis in magno precio habita sunt, præcipueq; hi uersus de Protheo cōmendant̄.

Prothea namq; ferunt ueterum cōmenta pelasgum
Qui dum sollicitis non uult aperire futura
Spumat aper: fluit unda: fremit leo: sibilat anguis.
Captum aliquando tamen in munera parua uolucrum.

de probitate ipsius: cæterisq; animi uirtutibus permulta apud Augustinū & Possidoniū habent̄, quæ ob institutā breuitatē omittimus.

Venantius Honorius Fortunatus.

Enanti⁹ Honori⁹ Fortunat⁹ inter christianos Poetas relatus est. & cum ingenio atq; moribus longe præstaret Rauennæ eruditus traditur, magnaq; diligētia in latinis litteris institutus. de hoc Fortunato referuntur permulta apud eos auctores: qui de gestis Gallorū annales cōposuerunt, neq; desunt qui scribant illū diu uersatū in Gallia: & ob egregiam eruditionē: optimūq; ingenium Pontificē Pictauiorū factū. plura ac uaria opera edidit, qbus ingenii facilitatē, minimeq; uulgarē doctrinā demonstrat. leguntur adhuc sua pœmata, & hymni cōplures: qui magnopere commendati sunt a nostris grāmaticis. Sed & libros quattuor fecit de gestis diui Martini uersibus exametris, præfatus tali opere se imitari christianos Poetas: ut Alcymū: Prudentium: Iuuencū: Paulinū: & alios plures. Idem Fortunatus maximo affectu: singulariq; beniuolentia prosecutus est Gregoriū Pontificem, Euphroniū atq; Fælicē: ut alios omittamus. In peruetustis exemplaribus additum est nomen Clementiani, quod ab his probari poterit qui Paulo accuratius antiquitatē perscrutari uoluerint.

Faustus Gallus.

Austus natiōe Gallus patria Vassates: ut quidā referūt, alii Lugdunēsem fecerūt. hisdē tpib⁹ in Poetica excelluit, qbus doctrīa & ingenio pstātes habiti sunt Boethi⁹: Claudian⁹ mamerc⁹: & Cassiodor⁹ q a secretis fuit Theoderici Imp. Enodi⁹ & Apolliāris pmultū cōcedūt Fausti pœmatis qd in his eruditū se atq; īgenio suū pbaret. scripsit. n. p instituto

christianæ professionis epigrãmata & hymnos de rebus sacris : ut manifesto colligit̃ ex epistolis Enodii. uersat⁹ tradit̃ Lugdũni Galliæ urbe: quæ a Numacio Planco cõdita est: ut quidã putant. ibiq̃ maximã laudem adeptus est suæ doctrinæ. relatum præterea est: de hoc Fausto fuisse illũ probis morib⁹. & in accusandis uitiis magna seueritate. quod etiã Cassiodorus pluribus locis affirmat. de ipsi⁹ pœmatis atq̃ doctrina sic scriptũ iuenio apud Enodiũ.

In ueterum morem pangit noua carmina Faustus
Et per membra suum desecat arte melos
Doctus ad incudem uerba infabricata referre
Quosq̃ facit uersus: terq̃ quaterq̃ probat.

Complura alia de Poeta Fausto scribunt̃ ab Enodio. quæ a nobis omittenda sunt. de Fausto Manicheo dicemus suo loco. contra quẽ legunt̃ adhuc multa uolumina ab eruditissimo uiro Augustino composita.

C. Sollius Sidonius Apollinaris.

C. Sollius Sidonius Apollinaris genere Gallus fuit. quidã Burdegalensem faciunt. ipse uero de se scribens plurib⁹ locis atq̃ epistolis Aruernũ se dicit. sunt enĩ Aruerni populi finitimi eduis iter cæltas cõstituti. honestis parẽtibus & illustri familia ortus est: latinisq̃ litteris a prima statim ætate magna diligẽtia institutus. nã sub Flauio Nicetio (qui per ea tẽpora excellens grãmaticus habebatur) eruditionem accepit. cumq̃ ingenio & industria in prosequendis disciplinis magnop̃e præstaret. breui effecit: ut eos omnes antecederet: qui paribus studiis tenebantur. permulta scripsit cum soluta oratione. tum uario genere carminũ. libros nouẽ epistolarum secutus Piniũ Secundũ: ut ipse refert. & si tali opere magis ingeniũ probatur Sidonii q̃ iudiciũ: ut qui peregrinũ & gallicũ redoleat: & simul inepta uerborum affectatione supra modum laboret. cuiusmodi accusantur a nostris grãmaticis Cassiodorus: Enodius: Fulgẽtius: & Claudian⁹ Mamerc⁹. qui uiolata passim ac disiecta Romani Imperii dignitate minime seruarunt latini sermonis puritatem. Itaq̃ multo maiorem laudẽ adeptus est ex pœmatis atq̃ endecasyllabis. quod in his multũ ingenii sit. atq̃ elegantiæ minime uulgaris. In his quoq̃ panegyricis cõmẽdatur. quos Antemio atq̃ Maioriano dicauit uiris consularibus atq̃ clarissimis. Idem Sidonius magnopere dilexit eruditorum ingenia. summisq̃ officiis ac singulari humanitate fouit: ut Lampridium: Tonantium: Tetradium: & alios plures. quã rem ipsius epistolæ atq̃ epigrãmata satis ostendunt. de sacerdotio illius cæterisq̃ dignitatibus nihil dicendum uidet̃. quod in plærisq̃ aliis omisimus. qui collocati sunt ab antiquis scriptoribus inter christianos Poetas.

Admonitio operis ad eos: qui legerint.

Effecimus ad hanc diem libros quinq; de Poetis latinis. In quibus permultũ diligentiæ ac laboris a nobis collocatũ est. nihil enim satis dignũ memoria effici posse existimo. in quo parum diligenter: parumq; accurate sit elaboratum. Iuuabunt hoc institutũ pernoscendæ antiquitatis libri de grãmaticis: atq; oratoribus: qui paulo mox in lucem prodituri sunt diis beneiuuantibus. nõ sum defuturus operi inchoato in asserẽdis atq; approbandis studiis nostris. ac satis quidem factũ existimo ab his hominibus. qui alicui præclaro facinori intenti contẽnunt maliuolorum improbitatem. & alienã inscitiam paruifaciunt. præsertim in ea re. in qua munus substineatur iuuandæ: atq; excolendæ posteritatis. quod equidẽ cu; diligenter considero multo acrius atq; uigilantius persistendũ arbitror in præsidio optimarũ disciplinarum. in quibus uniuersam ætatem nõ sine maxima uoluptate consumpsimus perlectis atq; obseruatis ueterũ monumentis Quodsi nulla præmia sunt in ciuitate nostra constituta bonis ingeniis propter aduersam rerum fortunã: & incredibilẽ hominum ambitionem. spero tamen fore ut multi gratia; aliquã sint habituri nostris laboribus: quod in tam sæua conditione studiorum gradum seruaui. ac re maxime inclinata minime desperandũ putaui. quod utcunq; acceptum: extimatũq; sit in tam uario & ancipiti iudicio hominũ haud equidem uehemẽter laboro. semel enim constitui honestiorem famã præclaris studiis quærere. q̃ turpiorẽ questum malis artibus consectari.

Quibus locis opifices ipsi per incuriam aut inscitiam aberrarint.

Fol. vii. ut omnibus apte demonstrãt: pro demonstraret. Item accius pro Attilio scripserunt. pro Accium pro Attili. Fol. ix. quam lepidatis foret p̃ quã lepiditatis. Item in aquis calidis: incõpitalibus: in coloratore: illud in compitalibus supabundat. Fol. x. quæ multi timent. pro quem multi. Fol. xiii. ex ueterum consuetudinẽ. pro cõsuetudine. Fol. xxi. in Apophores. pro in Apophoretis. Fol. xxiiii. & fleuisse. pro & flesse. xxviii. beneficio Nerõ Cæsaris seruata pro Nerõ Cæs. fama seruata. Fol. xxxiii. Quid nõ andabis. pro audebis. Hæc & alia eiuscemodi uiri humaniores agnoscẽt atq; emendabunt.

Impressum Florentiæ per Philippum
Iuntam. Kalẽ Februariis. M. D. V.

Bellarmenus Bellarmenus